

MIRCEA GELU BUTA

ADRIAN ONOFREIU

BISTRIȚA BÂRGĂULUI

LUPTA FAMILIEI MONDA
PENTRU BISERICĂ, ȘCOALĂ ȘI NAȚIUNE

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

MIRCEA GELU BUTA

ADRIAN ONOFREIU

BISTRIȚA BÂRGĂULUI

**LUPTA FAMILIEI MONDA
PENTRU BISERICĂ, ȘCOALĂ ȘI NAȚIUNE**

Seria: Valea Bârgăului

Documente. Iстория. Mărturii

4

*Carte apărută cu sprijinul
Primăriei comunei Bistrița Bârgăului*

MIRCEA GELU BUTA

ADRIAN ONOFREIU

BISTRIȚA BÂRGĂULUI

**LUPTA FAMILIEI MONDA
PENTRU BISERICĂ, ȘCOALĂ ȘI NAȚIUNE**

**Cu binecuvântarea
Înalt Preasfințitului Părinte
† ANDREI,**

**Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului,
Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2016

Referenți științifici:

Pr. Prof. univ. dr. Alexandru Moraru

Pr. Conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan

ISBN 978-973-595-963-0

© 2016 Autorii volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Redactare: Camelia-Ionela Strungari

Tehnoredactare computerizată: Codruța Săcelelean

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelelean

Str. Hasdeu, nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@edituraubbcluj.ro

<http://www.edituraubbcluj.ro/>

Argument

Deoarece multă vreme în și prin Biserică românii au avut o singură instituție organizată, a fost firesc ca la adăpostul ei comunitățile să-și fi dezvoltat întreaga viață socială, culturală și politică. O particularitate a vieții locuitorilor din fostele comune militarizate ale „graniței năsăudene” a fost moștenirea ordinii impuse de autoritățile austriece, atât în viața publică socială, cât și în viața privată. O schimbare de atitudine menită să trezească dorința pentru cunoaștere prin educație, cultură și dezvoltarea gustului pentru organizare și frumos. Cu timpul, s-a format un spirit identitar din care nu au lipsit respectul de sine, dar și recunoașterea valorilor culturale naționale, ambele construite pe mentalitatea comunitară a descendenței nobile romane, cât și a urmașilor de grăniceri, loiali, pe câmpurile de luptă ale Europei, împăraților de la Viena.

Forța economică a fondurilor grănicerești a permis dezvoltarea în zonă a școlilor, generatoare de elite intelectuale românești moderne, capabile să coaguleze în jurul lor viața comunitară. Desigur, este interesant să decoperi cum s-au format dinastiile de intelectuali care, de-a lungul timpului, s-au susținut și ridicat unii pe alții, influențând, în urcușul și coborâșul vieții lor, soarta celor din jur. Probabil că nu doar sistemul de relații i-a propulsat, ci și faptul că au trăit de mici într-un mediu care îi forma și pregătea pentru viață. Cu alte cuvinte, atmosfera de casă a fost esențială, căci în depozitul tradiției de familie, strămoșii nu erau doar chipuri neclare sau simple fișe biografice, ci prezențe vii, care ne ajută să înțelegem mai bine trecutul, pentru că trecutul nu are caracter muzeal, ci palpită de viață.

Spiritul familiei Monda, veche familie grănicerească din Borgo-Bistrița, purtat de lumina caldă a portretelor de familie, pe care încercăm să le prezentăm, face parte dintr-un demers istoric recuperator, într-un moment de incertitudine, în care familiile își neglijeează sau recompun genealogiile, iar monumentele istorice sunt lăsate să se dărâme fără prea mari remușcări, totul în numele unui „nou” vulgar, care și-a câștigat, din păcate, un prestigiu absolut.

Ineditul lucrării de față îl reprezintă atât documentele familiale, cât și cele din arhiva *Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, care sunt publicate acum întâia oară. Ele formează corpusul consistent al volumului, fiind prezentate cronologic în anexe.

De aceea, demersul nostru s-a dorit atât unul *restitutiv*, dar mai ales *stimulativ*, pentru cercetarea trecutului unei zone unde nevoia de istorie este mereu actuală!

Moștenirea spirituală a Văii Bârgăului

Odată cu militarizarea Văii Bârgăului din anul 1783, comuna Borgo-Bistrița, alintată de localnici Bistricioara, a fost organizată pe actuala vatră a satului, cunoscută până atunci sub numele de Lunca Bistriței, fostă proprietate a comunei Borgó-Rusz, căreia i-au fost date în schimb alte proprietăți¹.

Din punct de vedere religios, majoritatea locuitorilor Văii Bârgăului erau creștini greco-orientali², lucru firesc de altfel, căci viața religioasă din aceste părți n-a fost nicicând într-o izolare, ci în continuă legătură sufletească cu mănăstirile moldave. Într-un document păstrat în arhiva Parohiei Susenii Bârgăului, se amintește despre o mică mănăstire, situată între Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului, care avea „călugărul” său, dar pe care „jupânul Lupu Zaharie, birăul satului, ctitorul sfintei biserici «De la tău»... nu-1 poftește mai mult să le slujască pentru că tot în cărciumă șade”³. Drept urmare, în anul 1772, „Protopopul Ioan P. din Sicunde stăruie pe lângă episcopul Sofronie Chirilovici ca să sfințească pe diacul Pop Ștefan întru preot”, la recomandarea preotului Nichita, parohul satului Suseni,

¹ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Bistrița Bârgăului - Contribuții documentare*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 32.

² Anexa 1, doc. nr. 1.

³ Teodor Ciuruș, „Un document istoric”, în „Renașterea”, Cluj, anul IX, nr. 22, 31 mai 1931, pp. 4-5; vezi și Anexa 1, doc. nr. 2.

care „a dat ateștație pentru diacu la noi precum vrea și zice că ieste diacu cu nume bun și nu știe nici o cauzie să aibă diacul de care apără sfânta Pravilă care-l înstreinează de la darul Preoții”⁴. Pentru el garantează și „jupânul Lupu Zaharie, birăul satului, ctitorul sfintei Biserici «De la tău», care îl poftește la biserică sa să fie preot...”, căci îl știe că „ieste diacu bun și nu ieste iobag, ci ieste diacu slobod fecior de preot”⁵.

Pe „Antologion”-ul⁶ tipărit la Râmnic în anul 1762, aflat în posesia bisericii din Bistrița Bârgăului, se zice: „Să știe că această carte a cumpărat-o Lupul Zaharie drept 25 fl. și au dat-o la biserică lui «La tău», în varmeghia⁷ Dobâchii, în sat în Bârgău de Tiha, unde să prăznuiește hramul Bunăvestire, să-i fie pomană lui ca la un ctitor desăvârșit lui și femeii lui, Mărie, și fiului lui, Vasile, și Sofie.... (urmează obicinuita afurisenie). Ioil, ieromonah Gavrilovici. Bârgău”. Notița amintită ne arată hramul mănăstirii, precum și numele călugărului, pe care, probabil, îl acuză ctitorul în actul din anul 1772. Cartea a ajuns în posesia bisericii din Bistrița Bârgăului, fiind cumpărată de un credincios, probabil, odată cu demolarea și strămutarea bisericii. Parte din materialul acestei mănăstiri a fost dus la Cușma și folosit la edificarea bisericii, de „Ieromonahul” Bâznog.

Dintr-un raport al protopopului Teodor Buzdug către episcopul Andrei Șaguna din anul 1859, despre trecutul bisericesc al tractului Bistriței, aflăm că: „«La tăul lui Zaharie», între Borgo-Bistrița și Tiha, pe un deal mare, a fost o mănăstire din lemn de frasin, care la regularizarea satelor militare, în anul 1800, s-a demolat, iar lemnul s-a dat pomană parohiei Cușma, spre a-i servi de biserică. Vechimea mănăstirii datează din anul 1616”⁸. În același raport, mai este menționată „o mănăstire mică, numită Strâmba, în care loc au avut Austriecii și Muscalii întâia lovire cu Ungurii, în iunie 1849, din sus de Tiha, care încă la 1800, odată cu regularea satelor, a fost coborâtă în vale, în Bistrița-Borgo, servind de biserică celor 22 familiilor unite, până ce în 1846 și-au edificat altă biserică, din piatră, iar mănăstirea a

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Antologhion - carte bisericească ce cuprinde slujbele praznicelor și ale sfintilor de peste an.

⁷ Comitat.

⁸ Arhiva Protopopiatului ortodox Bistrița, manuscris, anul 1859.

rămas în ruină”⁹. Este vorba de o bisericuță clădită din lemn în jurul anului 1600, de către familia Urătu, la aproximativ 5 km de centrul comunei Tiha Bârgăului, într-un loc cunoscut de localnici sub numele de „Pădurea Urâtului” și care a fost închinată Maicii Domnului¹⁰. Tradiția îl investește drept ctitor al bisericii pe Grigore Urătu, creștin cu bunăstare, care „s-a îngrijit de biserică și de înaintarea familiei”, întemeietor al unei dinastii de preoți și a numerosului neam al Popenilor, după militarizarea Bârgăului în anul 1783, numit al Popandronilor¹¹.

Prima mențiune a unui protopop ca destinatar al circularelor episcopale pentru Valea Bârgăului, cu titulatura și sediul specificate clar, datează din anul 1792, când este pomenit „Iacob Buzdug, protopop neunit al Bistriței, la Rus Borgo”¹².

Pe parcursul primului secol al existenței sale, la conducere Protopopiatului Ortodox al Bistriței s-au succedat patru generații de preoți din familia Buzdug din Rusu Bârgăului. Este vorba de Iacob Buzdug (1791-1800), Alexandru Buzdug (1801-1830), Teodor Buzdug (1856-1875) și Ioan Buzdug (1876-1884) din Josenii Bârgăului¹³. În perioada 1884-1907, Tractul Bistrița a fost condus de protopopul Simion Monda din localitatea Borgo-Bistrița¹⁴. Acesta a devenit, la sfârșitul anului 1901, primul paroh greco-oriental/ortodox al Bistriței și cel care a stabilit în oraș și sediul protopopiatului. Frații Monda, Iacob, învățător în Borgo-Bistrița, Andrei, medic balneolog în Sâangeorzul Român, și preotul Simion, au participat cu entuziasm la acțiunile de emancipare ale românilor ardeleni de la sfârșitul sec. al XIX-lea și au reușit să-și dobândească un bun renume în această parte a țării. Atunci când notarul Grigore Ilișiu, un vrednic absolvent al Gimnaziului Grăniceresc din Năsăud, s-a hotărât, în anul 1920, să își întemeieze o familie, unchiul său, Victor Avram din comuna Tiha Bârgăului, i-a

⁹ Teodor Ciuruș, „Două mănăstiri istorice în Valea Bârgăului”, în „Renașterea”, anul XVIII, nr. 3, 21 ianuarie 1940, pp. 1-2.

¹⁰ Alexandru Briciu, „Parohia Ortodoxă Română Bistrița Bârgăului I”, în *Monografie - Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, Ed. Karuna, Bistrița, 2008, p. 59.

¹¹ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare...*, pp. 83-84.

¹² Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare: A.N.B.-N.), fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 20, ff. 6-7.

¹³ Alexandru Vidican, „Protopopiatul Ortodox Român al Bistriței”, în *Monografie...*, p. 10.

¹⁴ *Ibidem*.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

recomandat să se gândească la una din nepoatele protopopului Monda. Un an mai târziu, s-a căsătorit cu Maria, fiica învățătorului pensionat Iacob Monda din Bistricioara¹⁵.

Iată o biografie deloc comună, a unei familii ilustre de creștini ortodocși care, prin pregătire și preocupări, a făcut istorie într-un teritoriu viu, aflat în continuă transformare, din această parte a Transilvaniei, teritoriu dominat de sașii protestanți și românii greco-catolici.

Dar frământările politice, bisericești sau culturale sunt ca un fluviu puternic, în care nici o undă nu stă izolată de fluctuația generală a întregului. Deși încercări și lupte politice au fost în trecut, este evidentă deosebirea între acțiunea politică de la 1698-1700, care a provocaț separatarea românilor ardeleni în două tabere potrivnice, care s-au sfâșiat una pe alta decenii de-a rândul, și cea din jurul anului 1790, pe care trebuie să o considerăm o încercare de aplanare a divergențelor confesionale și ca o manifestare a sentimentului național, conștient și mai puternic decât separatismul confesional¹⁶.

În acest context, putem spune răspicat că membrii familiei Monda s-au implicat cu toată energia în lupta culturală și socială pentru apărarea și dezvoltarea aşezămintelor bisericești și școlare, moștenite de la înaintași. S-ar potrivi aici rememorarea discursului rostit, în anul 1911, de către Nicolae Iorga la monumentul lui Mihail Kogălniceanu din Iași: „Sub numele de cultură și politică se cuprind numai manifestări cu înfățișare deosebită ale aceleiași puteri. O energie națională, o elementară putere sufletească, ridicându-se către neatârnarea în stat, către originalitate în cultură, către o deplină dreptate în societate, către o unitate tot mai desăvârșită, tot mai deplină în împărăția faptelor, ca și în împărăția gândurilor”¹⁷.

¹⁵ Biografia și istoricul vieții lui Ilișiu Grigore, manuscris, în arhiva personală Mircea Gelu Buta.

¹⁶ Ioan Lupaș, „Când începe istoria noastră politică?”, în „Luceafărul”, Sibiu, anul XIII, nr. 9, 1914, p. 261.

¹⁷ Ibidem, p. 264.

Familia Mondeștilor

Protopopul Simion Monda provenea dintr-o veche familie de localnici care, după anul 1800, a dat mai multe generații de preoți. Primul a fost popa Luca Pavel, fiul lui Maxîm Pavel, „om de rând din Borgo Bistrița”¹. A urmat popa Vasile Pavel (n. 1810 – m. 1891), fiul lui Luca Pavel, care a păstorit comuna între anii 1832-1891². Acesta s-a căsătorit cu Illeana (n. 1812 – m. 1872), fiica preotului Iacob Buzdug din Rusu Bârgăului³. Întrucât nici fiul Ștefan, devenit notar, și nici nepoții, tenorul Constantin Pavel și medicul Gheorghe Pavel, nu au urmat cariera preoțească, tradiția familiei a fost preluată de preotul Simion Monda, fiul diacului Ioan Pavel, care era frate cu popa Vasile Pavel⁴.

Diacul Ioan Pavel (n. 1812 – m. 1899), după căsătoria cu Ioana Monda (n. 1820 – m. 1900), și-a luat numele soției, impunând numele de Monda unei întregi generații de intelectuali, printre care îi regăsim pe învățătorul

¹ În Conscripția fiscală și urbarială din anul 1783, pentru partea de posesiune a comitelui Gregori Bethlen, „iobagul Pavel Maxâm, în vîrstă de 24 de ani, locuiește în comuna Borgo-Bistrița la numărul 82, împreună cu Pavel Miron, de 30 de ani, și Pavel Aurel, de 26 de ani, care au în proprietate un cal, patru boi, şase vaci, doi junci, treizeci de oi, o proprietate cu lungimea de 160 stânjeni și lățimea 29 stânjeni, teren arabil 2 CĂB, fânaț 26 CĂB”; vezi *Bârgăul sub pajura imperială*, ediție de texte și tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 317.

² *Ibidem*.

³ Darea Văran, „Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului”, în „Anuarul Bârgăuan”, an I, nr. 1, sub redacția Niculae Vrăsmăș, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pp. 36-39.

⁴ Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Tini Pavel*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 36.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Iacob Monda (n. 1838 – m. 1924)⁵ și fiul acestuia, avocatul Ioan Monda (n. 1881 – m. 1952), protopopul Simion Monda (n. 1849 – m. 1908) și fiul său, preotul Aurel Monda (n. 1884 – m. 1937), doctorul Andrei Monda (n. 1855 – m. 1926) ș.a.

Iacob Monda (n. 1838 – m. 1924) s-a născut la 2 octombrie în localitatea Bistrița Bârgăului, unde a urmat cursurile școlii primare. După absolvirea Preparandiei de la Năsăud, a funcționat, între anii 1861-1889, ca învățător în localitatea natală⁶. S-a căsătorit la 39 de ani, în luna iunie 1876, cu Ludovica Pop (n. 1856 – m. 1948)⁷, fiică de preot din comuna Beudiu, județul Năsăud. Nași de cununie le-au fost Ioan Silași, paroh în Sâñicoară și protopop al Tractului Buza; din căsătoria lor s-au născut trei băieți și patru fete.

Iată o sămânță roditoare, care a reușit să dezvolte peste timp generații de intelectuali, care, după truda formării și devenirii, au știut să se reîntoarcă între oameni, punând la dispoziția acestora resursele spirituale și materiale dobândite.

Elena Monda (n. 1879 - m. 1951)⁸, căsătorită cu Iuliu Șuteu, a fost de profesie învățătoare. Au avut două fete: Eugenia Elisabeta (n. 1908 – m. 2006) și Aurora (Lolița), căsătorită Năsălean. Prima a fost învățătoare în Bistricioara și s-a căsătorit cu preot George Zagrai, fiul parohului greco-catolic din Borgo-Bistrița⁹. Fiica lor, Adina Petronela (n. 1933), s-a căsătorit cu medicul Constantin Spiridonescu (n. 1919 – m. 2006) și s-a stabilit la Piatra-Neamț. Unicul lor copil, Cristina Simona (n. 1961), medic pediatru, după căsătoria cu inginerul Dan Imireanu, s-a stabilit în orașul Târgu-Neamț¹⁰.

Aurel Monda (mort la naștere)¹¹.

⁵ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. nr. 124, născuți, Bistrița Bârgăului, ortodoxi, f. 38. În anul 1868, protopopul Terente Bogat consemna: „la sfârșitul anului militar”.

⁶ Idem, fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița*, d. 381/1865, f. 29/v.

⁷ Idem, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. nr. 76, născuți, Beudiu, greco-catolici, f. 124.

⁸ Ibidem, reg. inv. nr. 126, născuți, Bistrița Bârgăului, ortodoxi, f. 20. Naș de botez, parohul Vasile Pavel.

⁹ Preotul Pantilimon Zagrai a fost căsătorit cu Valeria, nepoata poetului George Coșbuc. Au avut doi copii, George, preot gr.-cat. în comuna Bistrița Bârgăului, iar apoi la Bistrița, și Maria, căsătorită cu inginerul Simion Găină, stabiliți la București.

¹⁰ Documente din arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta.

¹¹ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. nr. 124, născuți, Bistrița Bârgăului, ortodoxi, f. 43.

Ioan Monda (n. 1881 - m. 1953)¹² a fost avocat, prim-pretor, șef de secție la Prefectura județului Năsăud. Acesta s-a născut la 26 iulie 1881, având ca nașă pe Raveca, soția preotului Simion Monda. După absolvirea școlii primare din comuna natală, va deveni, în perioada 1901-1910, bursier al Fondurilor Grănicerești Năsăudene. Între anii 1905-1907, a urmat cursurile Facultății de Drept și Științe Politice din cadrul Universității „Ferencz József” din Cluj-Napoca, iar apoi, în perioada 1906-1910, a studiat la Academia Reformată de Drept din Debreczen, unde a fost coleg cu viitorul politician Victor Moldovan¹³. După absolvirea studiilor, s-a întors în ținutul natal, unde a activat ca prim-pretor și apoi ca avocat. A decedat în anul 1953 și a fost îngropat în cavoul familiei Monda, din cimitirul românesc al Bistriței¹⁴.

Raveca Monda (n. 1886 – m. 1971)¹⁵ a fost căsătorită cu preotul profesor Liviu Greabu (n. 1884 – m. 1962), protopop onorar de confesiune greco-catolică în orașul Bistrița. Au avut următorii copii: Titus Greabu (n. 1911 – m. 1990), consilier juridic, Bistrița; Flaviu Greabu (n. 1914 – m. 1931), student la Medicină; Liviu Greabu (n. 1917 – m. 1998), medic chirurg, Bistrița, căsătorit cu Maria Neamțu (n. 1924 – m. 1985), din Turda; Radu Greabu (n. 1913 – m. 1985), avocat, București, căsătorit cu Aurica, născută Țopa (n. 1911 – m. 1995), profesoară, sora cunoscutei actrițe Sorana Țopa¹⁶.

¹² Ibidem, f. 27.

¹³ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu (ed.), *Victor Moldovan - Memoriile unui politician din perioada interbelică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, p. 52.

¹⁴ Documente din arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta.

¹⁵ Ibidem, f. 48.

¹⁶ Sorana Țopa - născută la 14 februarie 1898 la Podul Turcului (Bacău). A urmat Conservatorul de Artă Dramatică din Iași, unde s-a aflat sub îndrumarea lui State Dragomir. La începutul anilor '30, aceasta a devenit din ce în ce mai prezentă în cercurile literare ale acelor vremuri și a fost parte din „Sburătorul” și membru important al grupării intelectuale „Criterion”, din care făceau parte și Mircea Eliade, Emil Cioran, Petru Comarnescu sau Mihail Sebastian. Prezentă fascinantă a generației '30, a inspirat iubiri pasionale lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Codreanu, Eugen Lovinescu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Ion Barbu, iar mai târziu, l-a încântat și pe Marin Preda, care a imortalizat-o în „doamna Sorana” din romanul *Intrusul*. Mircea Eliade a fost profund îndrăgostit de marea stea a Teatrului Național, pe care o găsea atât fascinantă, cât și exasperantă. Acesteia i-a acordat viața eternă prin personajul Catalinei din romanul *Noaptea de Sânziene*. Pentru că relația dintre cei doi a devenit din ce în ce mai vulcanică, Mircea Eliade a decis să o rupă, decizie pe care unele voci susțin că ar fi regretat-o. Despărțirea a creat multă vâlvă în cercurile mondene ale epocii, gurile rele spunând că Eliade nu ar fi avut curajul să îl spună Soranei că o părăsește, vestea fiindu-i dată de către Emil Cioran, pe care actrița l-a luat drept confident și, la scurt timp după aceea, iubit. Cioran a luat partea Soranei și a început să îl demoleze pe Eliade în articole. A scris articolul „Omul fără destin”, recitat teatral de Sorana,

Aceștia au avut un băiat, Mircea (n. 1945), sportiv de performanță; Silvia Greabu (n. 1915 – m. 1996), farmacistă, căsătorită cu avocatul Leonida Secară (n. 1910 – m. 1989), domiciliați în București. Copiii lor: Tudor (n. 1951), inginer, căsătorit cu Ruxandra, născută Cristea (n. 1954), inginer, al căror băiat, Bogdan (n. 1985), a urmat cariera părinților, și Andreea Roxana (n. 1953), chimistă; Leonida Marius Greabu (n. 1922 – m. 1997), preot ortodox, căsătorit cu Ioana (n. 1913 – m. 1998), născută Blagoe, stabiliți în București. Fiul lor, Leonida Sorin Greabu (n. 1948), tehnician, căsătorit cu Ioana (n. 1948), educatoare. Copiii acestora sunt Liviu Marius (n. 1971), inginer, căsătorit cu Nicoleta (n. 1973), profesor, și Bogdan Alexandru (n. 1972), economist, stabiliți cu toții în București; Maria Greabu (n. 1920 – m. 2011), profesoară, căsătorită cu Alexandru Romanovici (n. 1907 – m. 1984), profesor universitar la Facultatea de Agronomie din Brașov¹⁷.

Aurora-Augustatoare Monda (n. 1891 – m. 1938)¹⁸, căsătorită în anul 1913 cu Constantin Partene (n. 1886 – m. 1968), învățător. Împreună au avut cinci copii: Maria Partene (n. 1914 – m. 1977), căsătorită cu Ion Telcean (n. 1911 – m. 1986), învățător, Maieru. Copilul lor, Radu Telcean (n. 1946 – m. 1997), căsătorit cu Cătălina (n. 1948), născută Petri, ambii profesori în orașul Sângeorz-Băi; Anchidim Partene (n. 1916 – m. 1996), funcționar, Oradea; Horea Partene (n. 1918 – m. 1983), funcționar, Oradea; Hortensia Partene (n. 1923 – m. 1998), învățătoare în comuna Anieș, căsătorită cu Iosif Hojda (n. 1905 – m. 1978), inginer constructor, șeful șantierului stațiunii balneoclimaterice Sângeorz-Băi. Din căsătoria lor s-au născut două fete: Ana Maria (n. 1947), profesoară în Bistrița, și Rodica Hortensia (n. 1953); Aurora Partene (n. 1925), învățătoare, căsătorită cu col. Ioan Popa (n. 1923), ofițer de cavalerie, domiciliați în Cluj-Napoca. Urmașul lor, Doru Popa (n. 1947), profesor, este căsătorit cu Maria, născută Bodea (n. 1954),

care l-a apreciat și analizat, paragraf cu paragraf. Iată o femeie care a reușit să se impună într-o lume adresată aproape exclusiv bărbaților. A murit în anul 1986. În urma sa au rămas versuri, eseuri, articole publicate în „Viață”, „Vremea”, dar și dramaturgie; cea mai cunoscută piesă a sa, „Călătorie-n întuneric”, a fost distinsă cu Marele Premiu al Teatrului Național din București (1943). Apud Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume. O iubire a lui Cioran*, trad. Nora Iuga, EST Editore, 2005, *passim*.

¹⁷ Documente din arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta.

¹⁸ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. nr. 124, născuți, Bistrița Bârgăului, ortodocși, f. 70. Nași de botez, Rafila și Andrei Monda.

economist, stabiliți în Cluj-Napoca. Copiii acestora sunt Doru Răzvan (n. 1979), decedat la vîrstă de 24 de ani, și Mihai Florin (n. 1982), profesor¹⁹.

Gemenii Vasile Monda (n. 1892 – m. 19 aprilie 1894) și Maria Monda (n. 1892²⁰ - m. 1966²¹), căsătorită cu Grigore Ilișiu (n. 1890 – m. 1960), notar, prim-pretor, șef de secție²². Grigore și Maria Ilișiu au avut două fete: Silvia Maria (n. 1922 – m. 1996) și Grațiana (n. 1934 – m. 1956), profesoară de istorie, decedată prematur, la doar 22 de ani. Silvia Maria s-a căsătorit cu avocatul Ioan Buta (n. 1908 – m. 1992), prim-pretor la Plasa Centrală cu reședința în Bistrița²³. Copiii acestora sunt: inginer Ioan Grigore Buta (n. 1948), stabilit în municipiul Bistrița, căsătorit cu Gabriela Romanesi (n. 1955), cu urmașii Ruxandra Maria (n. 1986), medic stomatolog, și Alexandru, arhitect (n. 1992). Celălalt fiu, Mircea Gelu Buta (n. 1952), medic primar pediatru, profesor universitar, directorul Spitalului Județean de Urgență Bistrița, este căsătorit cu Liliana (n. 1954), născută Alexandroaia, medic primar pediatru, doctor în științe medicale. Fiica lor, Iulia Alexandra (n. 1985), avocat în municipiul Bistrița, este căsătorită cu inginerul Vlad Oltean (n. 1987). Au un copil, Matei Alexandru, născut în anul 2012²⁴.

Simion Monda (n. 15 sept. 1849 – m. 13 iul. 1908) s-a născut în comuna Bistrița Bârgăului ca al doilea fiu al lui Ioan și Ioanei Pavel Monda; a avut ca nașă pe Ileana lui Vasile Rotund²⁵. După absolvirea școlii primare în comuna natală, s-a înscris la Gimnaziul din Năsăud (1864-1865); a trecut apoi „la nemți în Bistrița, unde va studia șase clase gimnaziale”. Examenul de maturitate l-a absolvit în luna iulie 1874 „la Gimnaziul din Sibiu, ca privatist”. În toamna anului 1874, a fost ales învățător la școala din Prundu Bârgăului, unde „a servit cu zel până în anul 1884”. Între timp, a obținut la Seminarul din Sibiu calificarea teologică și a funcționat în paralel capelan în

¹⁹ Documente din arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta.

²⁰ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. nr. 124, născuți, Bistrița Bârgăului, ortodoxi, f. 77. Nașii de botez, preotul greco-catolic Anchidim Candale și preoteasa Maria.

²¹ Certificat de moarte, seria MC, nr. 466.752, eliberat la 5 martie 1966, nr. 419, de Sfatul Popular al orașului Bistrița.

²² *Biografia și istoricul vieții lui Ilișiu Grigore*, manuscris, în arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta, f. 1.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Alexandru Moraru, Gabriel-Viorel Gârdan, „Medicina și Teologie”, *In honorem Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 15-38.

²⁵ A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, reg. inv. 126, f. 72.

comună, pe lângă preotul Vasile Pavel²⁶. În anul 1879, s-a căsătorit cu Raveca (m. 1901), fiica administratorului protopresbiteral Ioan Buzdug din Borgo-Joseni, „cu care a avut unsprezece copii, dintre care opt trăiesc”²⁷: Iuliu Monda (n. 11 oct. 1879 – m. 18 iun. 1957), medicinist; Aureliu Monda (n. 1 mar. 1884; naști: judele cercual Atanasie Ușeri și soția sa, Roza), preot în comuna Bistrița Bârgăului între anii 1910-1937; Cornelia Monda (n. 4/16 apr. 1886), „măritată în Banfy Hunyad²⁸ după Mihail Marincaș, proprietar și casar la Casa Vlădeasa”; Lucreția Monda (n. 13 feb. 1888 – m. 18 sept. 1959); Eugenia Monda (n. 10 mai 1891); Elisaveta Monda (n. 24 dec. 1892); Cornelius Monda (n. 9/21 nov. 1897), „înrolat în milie, la tunuri”; Virgil Monda (n. 4 oct. 1900), care a fost „luat de suflet de Vasile Orban a lui Ștefan, la 2 martie”²⁹.

La 24 august 1884, Simion Monda a fost ales protopop al Tractului Bistrița, funcție pe care a îndeplinit-o până în august 1907, când s-a pensionat. Din momentul numirii protopopului Simion Monda în această funcție, s-a consemnat și tendința afirmării instituționale a parohiei ortodoxe din Bistrița, care avea aproximativ 76 de enoriași³⁰. În actul de numire a protopopului, mitropolitul Miron Romanul declara: „Se vor pune la cale în curând pregătiri pentru formarea unei parohii ortodoxe în Bistrița, care să fie centrul tractului și parohie protopresbiterală; deci îndată ce se va forma această parohie, protopresbiterul tractual va trebui necondiționat să se mute cu locuința sa în orașul Bistrița, ca totodată paroh local. [...] Din incidentul acestei alegeri și denumiri m-am aflat îndemnat a dărui mai sus numitului presbiter încă de acum titlul de paroh al Bistriței”³¹.

Din anul 1885, ședințele sinodului protopopesc ortodox s-au ținut în orașul Bistrița, la Hotelul Sahling, într-o cameră închiriată. Cu toate că au depus eforturi de a transpune în practică acest deziderat, protopopii Simion Monda și Vasile Bălan nu au reușit să mute sediul protopopiatului

²⁶ Parohia Ortodoxă Bistrița Bârgăului, *Condica parohiei Ortodoxe Borgo-Bistrița*, mss., p. 19.

²⁷ *Ibidem*, la momentul completării condicii.

²⁸ Huedin.

²⁹ Parohia Ortodoxă Bistrița Bârgăului, *Condica parohiei Ortodoxe Borgo-Bistrița*, mss., p. 23.

³⁰ Traian Rotaru (coord.), *Recensământul din 1880*, Studia Transilvania Censualia, Ed. Staff, București, 1997.

³¹ A.N.B.-N., fond *Protopopiat ortodox român Bistrița*, d. 604., f. 1/v; apud. *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița, Monografie-Album*, p. 10.

aici din lipsa fondurilor necesare³². Totuși, în anul 1898, comunitatea ortodoxă a achiziționat un teren și o casă pe strada Alba-Iulia, unde s-a amenajat o capelă ortodoxă³³.

La 22 decembrie 1901, protopopul Simion Monda a fost instalat oficial în funcția de paroh greco-oriental în Bistrița. Cu această ocazie, presa vremii consemna că „serbările au fost modeste, dar demne”³⁴. Redăm în continuare, pe larg, relatarea acestui eveniment din aceeași sursă, care preciza că „D-l protopop Simion Monda, venind de către Bârgău cu trăsura, a fost întâmpinat în satul Jaad de D-l Dr. V. Moldovan, care i-a eșit înainte cu câțiva credincioși. Însoțit de un convoiu frumos de trăsuri din Borgo-Bistrița și de cele eșite întru întâmpinare, a sosit d-l protopop la capela greco-orientală, unde îl aștepta în fruntea comitetului parochial d-l Dr. Pahone, care l-a binevenitat cu cuvinte călduroase ca pe noul mire al bisericei greco-orientale din Bistrița. D-l protopop a răspuns emoționat.

Observ că la intrare era ridicată o frumoasă poartă de triumf, făcută din brădet, cu o inscripție potrivită. În ușa bisericei, d-l protopop a fost întâmpinat de fostul administrator parochial Pavel Beșa și de alți doi preoți îmbrăcați în ornate. D-l Beșa, într-o vorbire acomodată, i-a predat nouui paroh insigniile puterii: Crucea, Evanghelia și cheia bisericei. Intrând în biserică, după o scurtă rugăciune de mulțumită, a rostit d-l protopop vorbirea de inaugurare, ascultată cu multă atenție de cei prezenti. Observ, că deja la biserică a fost bine reprezentată inteligența din Bistrița, fără deosebire de confesiune. În număr frumos s-au prezentat și doamnele române.

După instalarea oficioasă, d-l protopop, însoțit de preoții tractuali și de credincioșii mireni, a luat un prânz în Hotelul Sahling, de unde s-a expediat o telegramă omagială Excelenței Sale Ioan Metianu. Culmea serbărilor a fost însă cina comună, aranjată la Hotelul Sahling. Ne-a surprins pe toți foarte plăcut și a potențat buna disposiție văzând că tot ce are Bistrița mai bun și în inteligență greco-catolică a luat parte, așa că oaspeții greco-catolici aproape au covârșit cu numărul pe credincioșii sărbătoritului.

³² *Ibidem*, d. 840., ff. 3-14; apud *Ibidem*.

³³ Viorel Baciu, „Catedrala Coroana”, în *Viața religioasă în parohiile ortodoxe I, III și IV din Bistrița - file de istorie*, Ed. Ioan Cutova, Bistrița, 2007, p. 61.

³⁴ „Instalarea dlui protopop gr.-or. S. Monda”, în „Foaia Poporului”, Sibiu, anul X, nr. 1, marți, 1/14 ianuarie 1902, p. 3.

Au luat parte cam vreo 50-60 de persoane, dintre cari mi-am însemnat pe următorii: Magn. Sa Ioan Ciocan; d-l Gerasim Domide, protopop; Ioan Dologa, preot Borgo-Tiha; Dr. Ciuta; Dr. Tripon; Dr. Login; Val. Poruțiu; Dr. Leon Scridon; Dr. Gherman; Dr. Onișor; Dr. Bogdan; I. Cutean; I. Scurtu; A. Roșu; P. Beșuan; Dr. V. Moldovan; apoi o mulțime de preoți, învățători, întreg comitetul parochial să.

Primul toast l-a ținut d-l protopop Simion Monda, pentru Excelența Sa Mitropolitul Mețianu. Apoi d-l Dr. Pahone salută pe d-l Monda în numele comitetului parochial. D-l P. Beșa ridică păharul pentru reprezentanții clerului greco-catolic: domnii G. Domide și I. Dologa. D-l Dr. Valer Moldovan pentru oaspeții greco-catolici. D-l Dr. L. Scridon pentru d-l Ioan Ciocan. Domnul Dr. Ciuta accentuează tare potrivit însemnatatea românească a instituirii unui al doilea protopopiat român în Bistrița, ceea ce e progres mare față de trecut, când românii nu aveau drept să-și cumpere case în Bistrița. Frumos ca întotdeauna a vorbit și d-l Dr. Tripon, accentuând emulațiunea nobilă ce trebuie se se dezvolte între cele două biserici române din Bistrița, emulațiune spre binele neamului. A mai vorbit d-l I. Dologa pentru reprezentanții din popor și P. Cutean pentru prosperarea românilor.

„Între vorbiri ne-a delectat muzica lui Cristof, cu alese cântări românești. Seara aceasta curat românească a lăsat amintiri plăcute în sufletul celor prezenti. Toți s-au depărtat cu conștiență că și de astă-dată s-a cimentat și mai tare solidaritatea exemplară a românilor bistrițeni. Solidaritatea aceasta e tăria lor aici, în orașul acesta, și baza progresului uimitor al românilor de aici”³⁵.

În luna septembrie 1902 protopopul Simion Monda s-a implicat, alături de ceilalți intelectuali bistrițeni³⁶, în organizarea adunării generale a Societății pentru Fond de Teatru Român³⁷, constituită ca un stimulent puternic pentru

³⁵ Ibidem.

³⁶ Este vorba despre protopopul Gherasim Domide, Victor Onișor, Ciril Negruțiu, Alexandru Pop, Dumitru Ciuta, Gavril Tripon, Leon Scridon sen., Alexandru Gherman, George Linu, Dionisie Login, Alexiu Bogdan, Procopiu Cutean, Ioan Corbul, Ilie Scurtu, Alexandru Roșu, Iuliu Chita, Teodor A. Bogdan, Ioan Jarda, Ștefan Jarda, Aurel Iuga, Leonida Domide, Petru Poruț și Emil Man; apud „Familia”, Oradea, nr. 35/1-14 septembrie 1902, p. 415.

³⁷ Obiectivul societății era adunarea, în timp, prin înscrieri ca membri, donații private și manifestări culturale, a bamilor necesari pentru înființarea, la Brașov sau Sibiu, nu atât a unei clădiri, ci a unei trupe românești de teatru cu actori profesioniști, care să dea reprezentații și să contribuie la formarea unor societăți teatrale de amatori în orașele și satele ardelene locuite preponderent de români. Societatea înființată a fost, de fapt, pe tot parcursul existenței ei „o fiică” a Asociației pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Transilvania (ASTRA),

emanciparea culturală a românilor. Adunarea a fost onorată de personalități marcante, precum Iosif Vulcan (Oradea), Emanuil Ungureanu (Timișoara), Vasile Goldiș (Arad), Iosif Blaga și Nicolae Petrescu (Brașov).

Presa vremii relata că invitații, aflați în gara din Cluj, unde așteptau trenul să-i aducă la Bistrița, au avut plăcuta și emoționanta surpriză să întâlnească „*un domn frumușel, subțirel, cu o privire de copil*”, pe care Iosif Vulcan l-a prezentat: „*Vă recomand pe ilustrul nostru poet George Coșbuc!*”³⁸. Poetul se întorcea cu trenul din Italia și călătorea spre București, găsind puțin timp să se întrețină cu cei prezenți, apoi a luat trenul spre Brașov³⁹.

În primăvara anului 1907, a treia zi de Paști (7 mai), protopopul Simion Monda a invitat „Corului teologilor” din anul III, de la Seminarul Greco-Orthodox din Sibiu, pentru a susține un concert în cadrul *Reuniunii de cântări din Bistrița*⁴⁰. Printre coriști întâlnim pe teologul Aurel Monda, fiul protopopului Simion Monda din Bistrița Bârgăului, cel care i-a organizat și i-a adus la Bistrița pe tinerii teologi...⁴¹. Din grupul teologilor sibieni au mai făcut parte Ioan Bobletec, Candid Mușlea, Ioan Nanu, Dumitru Vidrighin, Ioan Trif, Aurel Adamovici, Andrei Gâlea, Vincente Pop, Sebastian Rusan, Aurel Reu, Andrei Măgurean, Ios. Nicoară, Victor Ungur, Ilie Reu, Vasile Bocșa, Octav Costea, Gavril Lador, I. Căilean, Dumitru Păltinean, Vasile Păltinean și V. Curea...⁴². Sala de la Gewerbeverein a fost umplută până la refuz. Orchestra militară, sub bagheta maestrului C. Sandner, dirijentul capelei militare, a cântat „*Hora Sinaii*” cu energie și putere, înviorând sala. Pe ritmul notelor, și-a făcut apariția pe scenă corul *Reuniunii din Bistrița*. Grupa fetelor „a lăsat o impresie deosebit de simpatică”, mai ales că multe coriste aveau aerul de a fi venite de pe băncile școlii. Un contrast plăcut a făcut grupa bărbaților, unde, alături de oameni cărunți, se aflau tineri cărora abia le mijea mustața⁴³.

adunările generale și serbarele prilejuite de aceasta s-au desfășurat după modelul astrist, de fiecare dată în alt oraș, stabilit cu un an înainte, cu un program asemănător; *apud* Viorel Rus, „Un eveniment cultural românesc în Bistrița anului 1902: Adunarea generală a Societății pentru crearea unui Fond de Teatru Român (Ecouri în presa românească a vremii)”, în *Convergențe etno-culturale. In honorem Mircea Prahase*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012, pp. 235-258.

³⁸ „Tribuna Poporului”, nr. 159/29 august (11 septembrie) 1902, p. 2.

³⁹ „Familia”, nr. 35/1-14 septembrie 1902, p. 415.

⁴⁰ Revista Bistriței, Bistrița, anul III, nr. 17, 1907, p. 3.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 18, p. 1.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 2.

Orchestra militară a intonat preludiu la „Concertul I.” (de Paști) de Gheorghe Musicescu, după care corul a început: „*Si cine se va sui pe muntele Domnului!*”..., și în final a încheiat cu un foarte sublim, „*Domnul e Împăratul slavei!*”... A urmat „*Cântecul de Maiu*”, melodie dulce de seară, care a reușit să se reverse în suflete și să-i facă pe ascultători pașnici iubitori ai naturii reîntinerite.

După ce bistrițenii s-au retras, și-a făcut apariția pe scenă Corul teologilor sibieni, care a început energetic și frumos „*Marșul economilor*”, de Ciprian Porumbescu.

Presa relata că: „*Pas în pas, tra la la.../O! mândru-i a fi econom,/Pe lume nu-i mai vesel om!/În natura vis auriu,/Trăiesc fără frică sub cerul azuriu...*». Vocile disciplinate, voluminoase și pline de căldura inimii, cu care teologii, păstorii de mâne ai economilor, apoteozează viața acestora; un dulce contrast cu viața necăjită de astăzi a economilor. Însuflețirea se perindă în sufletul publicului. La final, aplauze puternice. Urmează doina «*Di, hai murgule*» de G. Chiriac, o doină frumoasă, în care se interpretează cu măiestrie dorul puternic ce leagă de cămin pe românașul îndeprtăt și înstrăinat”⁴⁴.

După retragerea sibienilor, au apărut pe scenă trei membri ai „*Reuniunii*” din Bistrița. Era vorba de pianista Zenovia Trif, care a făcut acompaniamentul, baritonul V. Gaël și Constantin Pavel⁴⁵, „*rigoarosant în drept, ardent*

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Constantin Pavel (1884-1945) a fost nepotul preotului Vasile Pavel din Borgo-Bistrița. A reușit să devină una din personalitățile cele mai complexe ale scenei lirice românești, în calitate de tenor și mai ales de regizor și director de scenă. Doctor în științe juridice și de stat, animator al vietii muzicale din orașele Transilvaniei, prim tenor la operele din Troppau și Budapesta, membru fondator al Operei Române din Cluj, precum și director general, director de scenă și concesionar al acestei instituții clujene, apoi director de scenă la Opera din București. O activitate de peste trei decenii, desfășurată cu pricepere, devotament și neobosită putere de muncă pe altarul muzicii. În cadrul unui amplu proiect, inițiat și condus de Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, de readucere în atenția publică a acestui mare artist, în anul 2009, pe casa din Bistrița Bârgăului a maestrului, a fost amplasată o placă comemorativă cu următorul înscris: „Constantin Pavel (21 mai 1884 - 9 mai 1945) - Ctitorul Operei Naționale Române din Cluj”. După câteva luni, maestrului i-a fost îndeplinit și ultimul său gând, acela de a se odihni, alături de mama sa, în cimitirul bisericii din Bistrițioara. În cadrul unei impunătoare ceremonii, prezidate de PS Vasile Someșanul, sămbătă, 31 octombrie 2009, în cimitirul bisericii din comuna natală, au fost reînhumate rămășițele trupești, aduse din Cimitirul Bellu de la București. În luna mai 2011, în fața Primăriei din comuna Bistrița Bârgăului, a fost dezvelit bustul de bronz al celui care a revărsat atâtă cinste asupra Văii Bârgăului, o operă cu intensitate expresivă remarcabilă, realizată de sculptorul Maxim Dumitraș. Începând din anul 2009, în fiecare lună mai, de Ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena, în comuna Bistrița Bârgăului și municipiul

iubitor de muzică și artă, tenor de valoare. O putere nouă, excelentă, a reuniunii!”. Cântarea celor trei începe și se desface în unde și valuri melodioase - consemna presa - aşa cum se cuvine să fie inimile tinerilor într-o seară senină și fericită. „Vezi luna argintie, vezi noaptea înstelată, nu tremură nici o stea”... Publicul aplaudă cu entuziasm.

În continuare, compoziția „Îngerul a strigat” a lui Gheorghe Dima, interpretată de Corul teologilor sibieni, „care va umple sala cu aerul fericit al Învierii”. Apoi piesa „În umbră de codru”..., o compoziție admirabilă a lui Robert Schuman. Acompaniamentul la pian este făcut de Carol Rohrbeck, maestrul corului bistrițean și maestrul Reuniunii germane de cântări din Bistrița. Ambele bucăți au fost executate perfect. Publicul le-a răsplătit cu îndelungate aplauze⁴⁶.

Urmează un „potpuriu admirabil” de cântece corale din colecția Aurel Popovici⁴⁷, interpretat de corul Reuniunii de cântări din Bistrița⁴⁸.

Teologii sibieni nu se lasă nici ei mai prejos - continuă relatarea presei - și interpretează un potpuriu de muzică corală din compozițiile Gheorghe Dima („Scumpă dragă copilită”), G. Chiriac („Morariul”), T. Popovici („Pri-beagul”). Referitor la ultima melodie, cronicarul muzical face următoarea remarcă: „Această melodie este foarte actuală astăzi, în vremea emigrărilor. Trebuie popularizată pretutindeni, prin toate ținuturile locuite de români. Este apoteoza sufletului poporului românesc”⁴⁹. Succesul a fost peste măsură, iar entuziasmul s-a manifestat prin furtuni de aplauze.

Bistrița se organizează spectacole de operă, sub genericul „Zilele Operei Constantin Pavel”. Apud Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Timiș Pavel*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, 103 p; vezi și: Mircea Gelu Buta (coord.), *Constantin Pavel - Întemeietorul*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, 150 p; Mircea Gelu Buta, Florin-Vasile Șomlea, Dorel Cosma (coord.), *Bustul de la poalele Heniului*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, 130 p; Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Din intimitatea unei arhive - Constantin Pavel*, Ed. Charmides, 2013, 83 p.

⁴⁶ „Revista Bistriței”, Bistrița, anul III, nr. 18, 1907, p. 2.

⁴⁷ Aurel C. Popovici - Racoviță (1879– 1942), născut în comuna timișeană Racoviță, a absolvit cursurile Seminarului Teologic din Blaj, unde a studiat muzica cu Iacob Mureșianu. A slujit ca preot între anii 1904 -1914 la biserică din satul cărășean Ticvanu Mic. Din februarie 1914, a fost profesor de cânt bisericesc, muzică instrumentală și corală la Seminarul Teologic și Preparandia Greco-Catolică de Fete din Lugoj și dirijor la Societatea Corală „Lira”. Creațiile sale laice, vocale și vocal-simfonice precum *Rapsodiile I și II*, *Marșul lui Tudor*, *Imnul Transilvaniei*, *Dorul ardelenului* și.a., sunt pătrunse de un nestăvilit avant patriotic și sunt inspirate din melosul folcloric bănățean. Din compozițiile sale religioase fac parte *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*, *Ca pe Împăratul, Cari pre Heruvimi, Ave Maria* și.a.

⁴⁸ „Revista Bistriței”, nr. 19, 1907, p 1.

⁴⁹ Ibidem, p. 2.

După o scurtă pauză, în care orchestra militară a interpretat melodia „*Suveniri de Mehadia*”⁵⁰, s-a ajuns la momentul final al programului, în care corurile bistrițean și sibian reunite, acompaniate la pian de Carol F. Rohrbeck, au interpretat „*Trecui valea*” de Iacob Mureșianu, hora „*Cât e țara*” și „*Pe-al nostru steag*” a lui Timotei Popovici. Aplauzele furtunoase - își încheie relatarea presa - cheamă în repetate rânduri pe interpreți la rampă⁵¹.

A doua zi (7 mai) în cursul după-amiezii, teologii sibieni împreună cu membrii „*Reuniunei bistrițene*” s-au fotografiat „*ca și în anul trecut*”, drept amintire a cooperării, după care au vizitat bisericile și așezămintele culturale din Bistrița⁵².

În seara zilei de 8 mai, protagonistii au fost invitați în pădurea „*Schullerwald*”, unde au avut plăcerea să-i asculte pe soliștii Constantin Pavel, Octav Costea, Victor Gaël ș.a., care au interpretat „*valuri-valuri de melodii românești ce se revărsau în liniștea serii și a nopții din colțul ridicat al pădurii înverzite, asupra Bistriței, adormită în leagănul ei încunjurat de dealuri* (s.n.)”⁵³.

Un an mai târziu, la 13 septembrie 1908, protopopul Simion Monda a decedat și a fost îngropat alături de soția sa, în cripta din cimitirul bisericii ortodoxe Bistrița Bârgăului⁵⁴. La înmormântare au fost prezenți preoții Grigore Pletosu, Vasile Bălan, Pavel Beșa, Eliseu Dan, Iulius Suceava, Nicolea Rău, Constantin Flămând, Nicolae Soneriu, Ilarion Mariș⁵⁵.

Doctorul Andrei Monda (n. 18 aug. 1855 – m. 13 ian. 1926), al treilea copil al diakului Ioan și al Ioanei Monda, a urmat școala primară în comuna Prundu Bârgăului, iar apoi cursurile Gimnaziului Năsăudean și ale Gimnaziului Superior Greco-Catolic din Blaj. În calitate de bursier al Fondurilor grănicerești năsăudene, s-a înscris și a frecventat, între anii 1879-1885, cursurile Universității „Ferencz József” din Cluj, unde a obținut doctoratul în medicină și chirurgie⁵⁶. Ulterior, datorită unei burse acordate de fundația

⁵⁰ Mehadia - localitate în județul Caraș-Severin, la granița cu Serbia.

⁵¹ „Revista Bistriței”, nr. 19, 1907, p. 2.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Parohia Ortodoxă Bistrița Bârgăului, *Condica parohiei Ortodoxe Borgo-Bistrița*, mss., p. 23.

⁵⁵ Emil Timoce, „Parohia Ortodoxă Română Bistrița Bârgăului nr. 2”, în *Protopopiatul Ortodox...*, p. 60.

⁵⁶ Dosarele - doar cele care s-au păstrat - se află în fondul Administrația fondurilor grănicerești năsăudene. În completare, pot fi consultate: Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001; Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

„Emanoil Gojdu”, a reușit între anii 1881-1885 să își aprofundeze studiile medicale la Universitatea din Viena⁵⁷.

Activitatea medicală și-a început-o ca aspirant (1 iulie-30 nov. 1885), iar apoi ca medic secundar (30 nov. 1885-20 feb. 1886) la „Krankenhaus Wieden”, Viena. Începând din 15 septembrie 1886, până în anul 1888, a practicat medicina în comuna Czsepaia (Cehia de azi), unde a depus și jurământul de serviciu⁵⁸.

Din data de 15 martie 1888, până la 1 septembrie 1920, și-a desfășurat activitatea de medic în cercul sanitar Sângeorz-Băi⁵⁹, perioadă în care s-a căsătorit cu Rafila (n. 28 sept. 1868 – m. 8 apr. 1932), „fata lui Șandor cel avut din Cuieșdiu⁶⁰, despre care se zice că avea, după păreață⁶¹, vreo 3-40.000 florini”⁶².

⁵⁷ Teodor Ghițan, *Istoricul spitalelor și instituțiilor sanitare din Bistrița și județul Bistrița-Năsăud*, mss.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Încă din jurul anului 1770, oficialitățile de la Viena consimnează pe harta imperiului comuna Sângeorz ca localitate cu izvoare de apă minerală. În lumea medicală, apa de Sângeorz era cunoscută sub numele de „Hebe”, înțelegând prin acest simbol efectul deosebit pe care-l avea această apă minerală în păstrarea și refacerea sănătății. Localnicii au numit-o „vin”, iar numele de „Borcut” (vin de fântână) s-a dat în timpul stăpânirii austro-ungare, traducând denumirea originală care-i definea gustul deosebit de plăcut, dar și coloritul rubinu, rămas pe sticlele ce se foloseau în timpul curei. În literatura medicală, prima descriere sumară a izvoarelor cu efectele lor binefăcătoare a fost publicată, în anul 1877, în revista „Gesund Brunnen”. În jurul anilor 1880, o societate pe acțiuni ce s-a autointitulat „Hebe” a luat în arendă de la comuna Sângeorz folosirea izvoarelor de apă minerală pe o durată de 30 de ani, a făcut și primele investiții, care au atras un număr mare de vizitatori; apud Mircea Gelu Buta, „Cuvânt către cititor”, în vol. *Sângeorz-Băi, perenitate ortodoxă și laică*, Ed. Barna'S, Bistrița, 2010.

⁶⁰ Azi Pietriș, județul Mureș.

⁶¹ După părere, evaluare.

⁶² Din arhiva parohială și din însemnările de pe cărțile de cult, rezultă numele unor preoți care au slujit în biserică parohiei Pietriș, județul Mureș. Primul menționat cu numele a fost Sava Florea, paroh la parohia Cuiejdiu în anul 1835. Al doilea slujitor a fost Teodor Șandor, care a slujit ca preot între anii 1852-1878, care a murit la vîrstă de 47 de ani. Deoarece a fost un mare proprietar, lui i s-a atribuit inițiativa de a se construi o nouă biserică. Fiul său cel mare, Ioan Șandor, a fost paroh între anii 1882-1885. A murit prematur, la vîrstă de 28 de ani. Băiatul acestuia, Gheorghe Șandor, deși nu a fost preot, a înființat „Fundația parohului Teodor Șandor”, cu scopul de a salariza preoții care urmău a sluji în parohia Pietriș. Una din fiicele acestuia, Maria, s-a căsătorit cu preotul Galaction Șagău, ajuns protopop al Reghinului. Aceasta, la câțiva ani de la moartea cumnatului său, a preluat parohia Pietriș și a devenit astfel proprietarul întregii averi. Neavând copii, și-a împărtit avereala nepoateelor și a înființat fundația „Galaction Șagău și Maria Șandor”. Rafila Monda (n. Șandor) a fost una din principalele beneficiare ale acestei moșteniri. După moartea soțului său, și-a revizuit dorințele testamentare, lăsând cea mai mare parte din avereala familiei Dr. Andrei Monda, nepoatei sale, Georgeta Velican, n. Șandor (1887-1968), fiica Liviei (n. Pop) și a lui Ioan Șandor, ctitor și preot al bisericii

Urmare a Memorandumului din anul 1892, înaintat de către liderii românilor din Transilvania împăratului austro-ungar Franz Joseph, în care se solicitau drepturi egale cu ale populației maghiare și încetarea persecuțiilor și a încercărilor de maghiarizare, Dr. Andrei Monda a fost acuzat ca ar fi fost colaboraționist cu principalii acuzați. În cele din urmă, a ieșit de sub pericolul arestării, demonstrând la proces că, întrucât poliția locală i-a confiscat încă de la poșta invitația, nu exista nicio dovadă a implicării sale⁶³.

Înainte de a se stabili în Sângeorzul Român, Dr. Andrei Monda a urmat timp de șase luni un curs de specializare la vestitul Institut de hidroterapie „Wieden Hospital”, unde a obținut specializarea de medic balneolog⁶⁴. Modernizarea acestei stațiuni a fost legată de numele Dr. Andrei Monda, membru fondator și director, între anii 1901-1924, al Reuniunii de păstrare „Izvorul” din Sângeorz-Băi. Aceasta a făcut analiza chimică a apelor și a clasificat izvoarele pe afecțiuni⁶⁵. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, Sângeorzul Român a devenit o stațiune balneară vestită, care a atras numeroși turiști, printre care și personalități de seamă ale culturii românești, precum scriitorii Alexandru Odobescu și Ion Luca Caragiale, poetul George Coșbuc, medicul politician Alexandru Vaida-Voevod și alții.⁶⁶

După Marea Unire, la data de 29 martie 1919, a depus jurământul de fidelitate pentru România, fiind numit medic județean onorific, ocazie cu care și-a fixat domiciliul în orașul Bistrița. La data de 1 septembrie 1920, depășind limita vîrstei statuate pentru medici funcționari, a fost pensionat prin Ordinului Secretariatului General al Sănătății și Ocrotirilor Sociale din Cluj nr. 12.754/16 septembrie 1920⁶⁷.

La data de 14 iulie 1922, Dr. Andrei Monda s-a numărat printre inițiatorii memoriului adresat Episcopiei Ortodoxe din Cluj, în care se cerea reîn-

ortodoxe din localitate. Georgeta Velican a fost soția avocatului Dr. Camil Velican (1878-1937), primul primar român, de după Marea Unire, al orașului Alba-Iulia; vezi „Testamentul Dr. Andrei Monda” și completarea acestuia de către soție, Rafila Monda, n. Șandor, 1932; A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 1293/1926, ff.1-8; în: Anexa 2, doc. nr. 1.

⁶³ Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Tini Pavel...*, pp. 11-12.

⁶⁴ Teodor Ghițan, *op. cit.*

⁶⁵ Mircea Gelu Buta, „Cuvânt către cititor”, în vol. *Sângeorz-Băi, perenitate ortodoxă ...*; vezi și A.N.B.-N., fond *Reuniunea de împrumut și păstrare „Izvorul” din Sângeorz*, reg inv. nr. 7, f. 149.

⁶⁶ George-Vasile Rațiu, *George Coșbuc și Valea Bârgăului*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 1996, pp. 10-11.

⁶⁷ Teodor Ghițan, *op. cit.*; vezi și A.N.B.-N., fond *Serviciul Sanitar al județului Năsăud*, d. 121/1920, f. 1.

vierea ortodoxiei în bazinul de sus al Văii Someșului, prin construirea, de către ieromonahul Ioachim Bâznog, a unei biserici ortodoxe în Sângeorzul Românesc⁶⁸.

În data de 3 noiembrie 1924, ieromonahul a fost ridicat de acasă și dus la primărie, unde a fost bătut groaznic, străpuns cu cuțitul și foarfeca, i s-a tăiat barba, toate acestea cu scopul de a-l opri pe călugăr să ridice biserică ortodoxă începută pe pământul rămas moștenire de la părinții lui, undeva *Peste Someș*. Doctorul Andrei Monda a fost acela care, constatănd cele întâmplăte, i-a eliberat certificat medical⁶⁹, după care a trimis o carte poștală, în regim de urgență, Episcopului Nicolae Ivan, în care specifica: „*Sfintia Voastră! Ioachim Bâznog, ieromonah greco-ortodox din Sângeorzul Român, ieri noaptea a fost bătut, batjocorit și i-a tăiat barba, un Lupoiae, subsecretar, în casa primăriei comunale. Anexez certificat medical! Cereți urgent cercetarea în cauză și punerea agresorilor în arest la procuror. E un scandal nemaipomenit și o batjocură pe bietul om. Trebuie ajutor!*”⁷⁰.

În urma celor sesizate, P.S. Nicolae Ivan a făcut, în data de 12 noiembrie 1924, plângere procurorului de pe lângă Tribunalul din Bistrița, pentru a dispune cercetarea cauzei și pedepsirea grabnică a agresorilor, demers rămas fără niciun rezultat, deoarece prefectul județului, Solomon Haliță, era un înfocat greco-catolic, fiu al comunei⁷¹.

Familia Dr. Andrei Monda era înrudită cu familia avocatului Camil Velican (n. 1878 – m. 1937), primul primar român al orașului Alba Iulia. Aceasta s-a căsătorit cu Georgeta Velican, născută Șandor (n. 1887 – m. 1968), din comuna Pietriș, județul Mureș, nepoată de frate a Rafilei Monda, născută Șandor⁷².

⁶⁸ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (în continuare, A.A.V.F.C.), Memoriul din 1/14 iulie 1922; Alexandru Dărăban, „Un sprijinitor al ortodoxiei în Sângeorz-Băi: Dr. Andrei Monda”, în „Pisanii Sângeorzene”, III, nr. 12 (28), decembrie 2014, pp. 49-52; vezi și Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Editura Charmides, Bistrița, 2010, pp. 52-53.

⁶⁹ Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog...*, op. cit., p. 54.

⁷⁰ A.A.V.F.C., Cartea poștală trimisă de Dr. Andrei Monda către Episcopie la data de 5 noiembrie 1924; apud. Alexandru Dărăban, op. cit., p. 55.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Georgeta Velican s-a născut în comuna Pietriș din județul Mureș, fiică a Liviei, născută Pop, și a lui Ioan Șandor, ctitor și preot al bisericii ortodoxe din localitate. Pe linie maternă, unul dintre înaintașii săi, protopopul Nicolae Rațiu - ctitor de biserici în Alba Iulia și Oradea, a fost cel care a scris testamentul și a dat ultima împărtășanie Iui Horea. Nepot al lui Nicolae Rațiu și străbunic al Georgetei Velican, preotul Nicolae Popa (1812 - 1890) din Șard, absolvent la

În ziua de 3 decembrie 1918, avocatul Camil Velican a fost numit primar al orașului Alba-Iulia, iar în anul 1922, a fost numit prefect, funcție pe care a îndeplinit-o cu profesionalism, demnitate și cinste până în anul 1926. În această calitate, a organizat festivitățile de încoronare a Regelui Ferdinand și Reginei Maria, de la Alba-Iulia, în anul 1922.

De-a lungul timpului, familia Velican și-a petrecut vacanțele la Sâangeorz-Băi, ca oaspeți ai mătușii Rafila și unchiului Andrei Monda. Georgeta Velican a fost moștenitoarea testamentară a familiei Dr. Andrei Monda, care, din păcate, nu au avut copii⁷³.

Ca o răsplată a meritelor sale, de vrednicie și onestitate spre binele țării, avocatul Camil Velican a fost onorat cu ordinele „Coroana României” în grad de Comandor, „Ordinul Ferdinand I”, „Steaua României” în grad de Ofițer, „Vulturul”, „Răsplata Muncii”, clasa I, „Meritul Comercial și Cultural”⁷⁴.

În ce privește cariera științifică a doctorului Andrei Monda, este de remarcat deschiderea pe care acesta a avut-o pentru cunoaștere. În acest sens, a participat cu comunicări științifice la numeroase congrese internaționale europene de medicină generală și balneologie și a ajuns membru al „Asociației medicilor din Europa”. A luat parte la mai multe excursii organizate de

teologia din Blaj, în anul 1835, și-a condus enoriașii, în mai 1848, pe Câmpia Libertății de la Blaj. Fiul preotului Nicolae Popa, Iosif Popa, a fost judecător. și-a desfășurat activitatea la judecătoriile din Teaca, Brașov și Cluj. Apreciat pentru competența și corectitudinea sa, a ajuns președinte de secție la Curtea de Casătie din Budapesta. A fost răsplătit cu „Ordinul Leopold”. Rămasă orfană de ambii părinți, Georgeta a fost luată în grija de mătușa sa, Rafila Monda, care a încercat să îi asigure o instruire solidă la Preparandia din Arad, de sub direcția lui Vasile Goldiș, pe care a absolvit-o cu „distincție”. În anul 1908, s-a căsătorit cu avocatul Camil Velican, stabilindu-se în Alba Iulia. Casa lor avea să devină locul de întâlnire al fruntașilor ardeleni, viitori membrii ai Consiliului Dirigent. Georgeta Velican și-a susținut și secondat soțul în multiplele sale activități și în dificile sarcini politice și administrative ce i-au fost încredințate. Pe plan personal, a avut o bogată activitate socială, în ajutorarea familiilor văduvelor și orfanilor din Primul Război Mondial, conducând filiala Societății „Prințipele Mircea” din Alba Iulia, aflată sub înaltul patronaj al Reginei Maria. Pentru merite deosebite, a fost decorată cu medalia „Centenarului Regelui Carol I” și Bareta „Pro Patria”. După instalarea comunismului, a fost persecutată și închisă. A murit în anul 1968, în casa surorii sale din Cluj și a fost îngropată în cavoul familiei. Post mortem a primit calitatea de „luptător pentru rezistență anticomunistă”. Arhiva personală Elena Giurguman, str. Dobrogeanu Gherea, nr. 8, Cluj-Napoca; vezi și „Istoria uitată: Casa primului primar român din Alba Iulia lăsată în uitare”, în ziarul „Alba 100%”, 18 septembrie 2014, p. 1.

⁷³ Vezi Anexa 2, doc. nr. 1.

⁷⁴ Arhiva personală Elena Giurguman, *op. cit.*; vezi și „Istoria uitată...”, p. 1.

membrii acestei societăți, în compania cărora a vizitat institute medicale și spitalele cele mai însemnate din acea vreme, în țări precum Germania, Anglia, Italia, Belgia, Norvegia și chiar extremul nordic - Spitzberg. A consemnat impresii din călătoriile sale în scrisori și ilustrate, pe care le-a trimis nepoatelor și nepoților, adunate, în final, în arhiva familiei⁷⁵.

A fost activist medical în cadrul „Astrei” năsăudene. A parcurs satele din circumscriptia sa, a ținut prelegeri în care a încercat să combată bolile și suferința printr-o abordare bio-psiho-socială.

În cursul vieții sale, Dr. Andrei Monda a fost un mare filantrop. Astfel, a donat o sumă impresionantă de bani pentru „edificarea unui cămin” al medicilor din orașul Bistrița, care „va avea destinația ca în localurile lui să se țină ședințele medicilor din oraș și județ, să se țină conferințe medicale, iar cu timpul să i se adauge o baie populară, în care de două ori pe săptămână să se organizeze gratuit vizite pentru săraci și pentru cei lipsiți de mijloace”⁷⁶.

Un alt fond pe care l-a creat a fost „Fondul religionar Andrei și Rafila Monda”, prin care a fost donată o mare sumă de bani pentru întreținerea bisericilor ortodoxe române din Bistricea și comuna Pietriș din județul Mureș⁷⁷.

După o activitate în serviciul public de peste 35 de ani, Dr. Andrei Monda, împreună cu soția Rafila s-au retras într-o impunătoare clădire pe care și-au construit-o în apropierea bisericii românești din Piața Unirii, la Bistrița⁷⁸. Aici au locuit împreună cu cele două nepoate adoptate, Ioana Șimon (n. 1879 – m. 1972), și Maria Ștefănuț (n. 1907 – m. 1992), căsătorită ulterior cu col. Alexandru Rusu (n. 1902 – m. 1984), ofițer de stat major în Armata Regală.

A decedat la 13 ianuarie 1926 și a fost înmormântat în cavoul familiei, din cimitirul românesc al orașului Bistrița⁷⁹. Trupul neînsuflețit a fost

⁷⁵ Documente din arhiva personală a familiei Mircea Gelu Buta.

⁷⁶ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 1293/1926, ff. 1-8.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ Imobilul din Piața Unirii, nr. 3, în suprafață de 612 m², a fost cumpărat în anul 1896 de către Rafila Monda, soția doctorului Andrei Monda, cu suma de 6200 florini. Casa era compusă, „la parter, din 7 camere, 2 bucătării, 2 cămări, 1 WC, 1 spălătorie, 1 grajd, 1 pivniță, iar la etaj, din 11 camere, 3 bucătării, 3 cămări, 1 WC, 1 magazie. În anul 1936, s-a intabulat dreptul de proprietate cu titlu de moștenire testamentară în favoarea soției doctorului Velican Camil, născută Georgeta Șandor”; apud Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Bistrița-Năsăud, C.F. 4167, Nr. topo 1642 casă de piatră cu etaj, Nr. topo. 1643 curte.

⁷⁹ A.N.B.-N., fond *Reuniunea de împrumut și păstrare „Izvorul” din Sângorz*, reg. inv. nr. 7, f. 149.

condus la locul de veșnică odihnă de către soție, rude, numeroși prieteni, foști colegi de școală și cunoscuți, între care prefectul Solomon Haliță, protopopul Ioan Dologa și fostul director de bancă George Curtean. Slujba prohodului a fost oficiată de octogenarul protopop Grigore Pletosu, asistat de preotul Aurel Monda și profesorii de religie Constantin Flămând și Liviu Greab.

În cuvântarea sa, protopopul Grigore Pletosu „a arătat vrednicile pe toate terenele ale defunctului”⁸⁰, iar Dr. Ionel Scridon a rostit cuvântul de rămas-bun în numele medicilor din Bistrița. „Viața noastră pe acest pământ ni-se pare numai ca un vis - arăta Dr. Ionel Scridon. Cum vibrează undele valurilor, aşa ni-se pare că dispărêm și noi. Măsurăm pașii vieții noastre cu timpul și spațiul, aflându-ne însă fără să știm în mijlocul eternității și când această premisă palpiteză în inimile colegilor tăi, aflându-ne în aceste momente triste lângă trupul rece și neînsuflețit, totuși, simțim că încă trăiești în mijlocul nostru, ești încă în viață pentru noi, medicii, prin cultura cea vastă medicală, câștigată la facultatea strălucitoare a Vienei, amplificată prin multiplele călătorii de studii, începând dela patriile științelor medicale cele mai reci, până la cele mai calde ale continentului european, împodobite însă mai presus de toate cu munca neobosită ale cultivării simțului solidarității colegiale. Si firile acestei munci neobosite ale trecutului, împreunate cu bucuriile și supărările vieții profesionale, confluiează cu firile necazurilor și ale desiluziilor prezentului, cari au găsit un ecou poate atât de îndreptățit în sufletul tău, ceeace numai noi, medicii, suntem în stare să o înțelegem, confluiează atât de mult, încât în sânul Asociației medicilor sunt contopite într-o citadelă indisolvabilă, în care să rămâi asigurat că se va cultiva memoria ta întodeauna, ca un imbold pentru munca măreață a solidarității profesionale, pentru care muncă ai luptat o viață întreagă. Cu moartea medicului Dr. Andrei Monda se stinge viata unui vechi și vajnic luptător pe toate terenele vieții noastre naționale. Odihnească în pace!”⁸¹.

Prin toată activitatea sa profesională, socială și filantropică, Dr. Andrei Monda s-a impus ca un fruntaș al intelectualității românilor transilvăneni de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.

⁸⁰ „Gazeta Bistriței”, VI, nr. 2, 1 februarie 1926, p. 2.

⁸¹ Ibidem.

Școala comunală din Bistrița Bârgăului

In raportul „Inspectoratului Școlariu Districtual din Protopopiatul Bistriței”, din 10 iulie 1865¹, se menționa că „Școala din Borgo-Bistrița s-a edificat în anul 1829 pe pământul comunal, era din lemn, avea o singură sală de clasă, locuință pentru învățător cu anexe și grădină de pomărit. Întreținerea se făcea pe cheltuiala comunei, iar salariul dascălului se plătea din lada comunală (fondul comunei)”. Învățător la acea dată era dascălul Ilie Catarig³.

¹ Documentul a fost redactat ca răspuns la chestionarul întocmit în ședința Consistoriului Arhidiecezan Sibiu, la data de 10 mai 1865. După ce mitropolitul Andrei Șaguna a prezentat circulara Guberniului din 16 noiembrie 1864 – determinată de referatul consilierului Vasici referitor la starea „internă și externă” a școlilor – a continuat prin radiografierea situației înaintate autoritatii guberniale, în care se arăta că „zidurile” erau părăsite și neglijate, populația era nepășătoare, autoritatile politice încercau să stirbească autonomia bisericii, frecvența era redusă sau inexistentă, plata învățătorilor era redusă continuu, grădinile școlare erau în paragină; apud *Adunarea rapoartelor de la Directorii Districtuali de Școală în Arhidieceza greco-răsăriteană din Ardeal în anul domnului 1865*, cu tiparul tipografiei arhidiecesane în Sibiu, 1865, pp. 3-4. Însumând toate aceste neajunsuri, mitropolitul Andrei Șaguna a cerut ca „în patru săptămâni de la primirea acestei ordinațiuni” să se înainteze rapoarte din toate parohiile, în care să se răspundă la „cestiuni școlare în 15 puncte”, care vizau starea edificiilor școlare, dacă sunt întrebuințate numai pentru scopuri școlare, starea grădinilor școlare, dacă au fost scăzute lefurile dascălilor, statutul personalului didactic, rolul și implicarea preoților sau a inspectorilor școlari districtuali, ajutorul acordat de localități și dacă era resimțit amestecul factorului politic în activitatea școlară; *Ibidem*, pp. 7-9.

² A.N.B-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 222, f. 1; vezi și Călin Musteață, cap. „Școala”, în *Bistrița Bârgăului - repere monografice*, coord. Leon Hogiu, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2012, p. 260.

³ Vezi supra, nota 2.

Starea școlii din Bistrița Bârgăului, surprinsă în raportul inspectorului școlar districtual din Protopopiatul Bistriței, protopopul Teodor Buzdug, alături de a celorlalte școli ortodoxe de pe Valea Bârgăului, era descrisă ca bine îngrijită, clădirea fiind întrebuințată numai pentru scopuri școlare și nu pentru închiriat. Avea grădină de pomărit bună⁴, „și nu pradă dobitoacelor”, preoții își primeau leafa fixă, care era majorată după posibilități, dar niciodată scăzută, dascălii nu și-au asumat această menire doar pentru a fi feriți de recrutare, iar cei care erau absolvenți de cursuri preparandiale erau întăriți prin decrete ale autorităților legale. Școala a fost clădită pe pământul comunității, prin efortul acesteia și fără vreun ajutor extern, iar „neînțelegeri între diregători bisericesti cu cei lumești, în cauze bisericesti și școlare nu s-a ivit a fi”. Școli afiliate nu erau, deoarece localitatea avea școală în mijlocul ei, cercetată de școlarii locali, „ducând învățătura numai din cărțile tipărite din tipografia noastră arhidiecesană din Sibiu”⁵.

În preajma anului 1847, conducerea școlii comunale a fost încredințată pe plan local supraveghetorului din partea Regimentului II român de graniță, locotenentul Gabriel Kovacs, preotului Vasile Pavel, parohul satului, și învățătorului Ilie Ciurea⁶. Pentru a ne putea face o imagine clară despre ceea ce se petrecea în aceste școli, redăm cuvintele preotului Vasile Pavel din Borgo-Bistrița, din anul 1852: „În această comună se află școală de lemn bună, copiii au învățat sfintele rugăciuni, a sloveni, a citi, au învățat pe de rost din Catechismul mic de Sibiu, din istoria biblică și din aritmetică pe table și din cap a scrie după dictando și datorințele tineretului”⁷.

În același an, inspectorul școlar din regimentul năsăudean, Moise Pangă, radiografia cu spirit critic starea învățământului din Bistricioara. „Aici s-a ținut examenul tot la data de mai sus (16 iulie – n.n.). Frecvența școlară, în general, nu a fost considerabilă, din 200 de copii buni de școală au frecventat zilnic 10-20-30 școală. Copiii de școală s-au întrebuințat mult de părinții lor, ca în munți trăind la paza vitelor, la o parte mare a populației nevoia mare are un efect neavantajos asupra frecvenție școlare și provoacă antipatie pentru aceasta, aşadar, nici progresele nu pot fi, în general, considerabile.

⁴ Grădina școlară a fost organizată în anul 1834, era în suprafață de 1 jug. 739 stj², „îngrădită și în stare bună”, conform statisticii din anul 1876; A.N.B-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 525/1876, f. 28.

⁵ *Adunarea rapoartelor...*, pp. 122-123.

⁶ Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Tini Pavel...*, p. 18.

⁷ *Arhiva Protopopiatului Bistrița*, mss fără număr, anul 1852.

Învățătorul se ocupă și de afacerile notariale – își continuă descrierea Pangă – apoi, și cu conducerea afacerilor la măsurarea pământului⁸, fapt care, probabil, de multe ori, îl împiedică de la lecții. Preotul unitar din loc vizitează școala și ține lecții din istoria Bibliei; preotul ortodox vizitează școala cam rara și predarea religiei cade integral în sarcina învățătorului. De la revoluție⁹ înceoace nu s-a lucrat mult în pepinieră. Casa școlară e în stare bună și e văruită. Ordinea și curătenia sunt acceptabile”¹⁰.

Primul și cel mai de seamă dascăl din Borgo-Bistrița a fost învățătorul Iacob Monda, care, după ce a absolvit Preparandia din Năsăud¹¹, a reușit să închege și să dezvolte în acele vremuri de pionierat un învățământ modern în comună.

Despre atmosfera de începuturi ale Preparandiei și Gimnaziului năsăudean aflăm din însemnările fostului elev Vasile Grigore Borgovan, născut în 1850, „reîntrs în toamna anului 1866 la Năsăud ca elev al Preparandei”¹². „Preparandia năsăudeană - narează Borgovan - cu curs de

⁸ Este vorba de măsurarea cadastrală a pământului în Transilvania, derulată în anul 1852; pentru detalii, vezi Claudia Septimia Sabău, Adrian Onofreiu, „Jurnalul lui Toader Ionașc (1848-1851)”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria a III-a, nr. XI, 2012, pp. 33-51.

⁹ Revoluția de la 1848-1849.

¹⁰ Claudia Septimia Peteanu, „Raportul lui Moise Pangă privind rezultatul examenelor desfășurate în școlile năsăudene în anul 1852”, în *Ibidem*, nr. VII, 2008, p. 51.

¹¹ Temeinica instrucție școlară rezultă și din materiile studiate în primul an, 1867-1868. Astfel, a avut o purtare morală „slabă”, dar a obținut rezultate bune la didactică, metoda elementară, gramatica limbii române, fizică, geografie, istorie, rit, tipic, cântările bisericești și cunoașterea notelor; modeste, la religie, citit, ortografie, istoria naturală, calculațione, scrisul frumos, desen și deosebite, la cunoașterea limbii nemțești; A.N.B-N, fond *Preparandia greco-catolică Năsăud*, d. 1, f. 96.

¹² Gimnaziul „Francisc Josefian” din Năsăud, deschis la 4 octombrie 1863, a fost condus de vicarul foraneu Grigore Moisil, în calitate de comisar episcopal, și mai apoi, de Ioan Ciocan, director secular. Corpul profesoral era format din Leon Pavelea, profesor și catedchet; Octav Barițiu, secular; Maxim Pop, profesor și catedchet; Florian Moțoc, secular; Dr. Ioan Mălai, secular; Dr. Constantin Moisil, secular; Benjamin Hangea, secular; Dr. Paul Tanco, secular; Dr. Artemiu Publiu Alexi, secular; Gavril Scridon, secular; Ioan Tanco, secular; Grigore Pletosu, profesor și catedchet greco-oriental; Andrei Mazanec, secular, de desen; Ioan B. Oberti, profesor substitut de muzică, secular. Școala Normală din Năsăud s-a deschis în anul 1766 cu două clase, în anul 1785 cu a treia clasă, iar în anul 1824 cu a patra clasă, limba de predare a fost germană. Tot în anul 1766 s-a deschis în localitate Școala Trivială, cu limba de predare română. Director a fost Cosma Anca, iar profesori, Teodor Rotar, docente; Iacob Pop, docente; Ioan Jarda, docente, Petru Tofan, adjunct. Școala de fete s-a deschis în Năsăud la 1825/1826, cu limba de predare germană și le-a avut ca învățătoare pe Valeria de Pop și Josefina Fuchs. Ioan Nășcuțu ocupa postul de preot și catedchet atât la această unitate de învățământ, cât și la Școala Normală; apud Macedon Pop, *Vicarii năsăudenii*, ediție adnotată și adăugită de Nestor Șimon, editori, Adrian Onofreiu, Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014, pp. 216-217.

doi ani, s-a deschis în 1858, sub direcția distinsului profesor pedagog Vasile Petri, care a condus-o până în anul 1869, când a fost mutată la Gherla, iar Petri a trecut în calitate de profesor de pedagogie la Preparandia de stat din Deva. Renumele școalelor năsăudene, ca și faima lui Petri adunau în fiecare an la Preparandie 80-90 de prepanzzi din toate părțile locuite de români... Pe atunci, profesorul Vasile Petri era un bărbat de 30-33 de ani, plin de vigoare, intelligent, sensibil, activ și foarte capabil. Lecțiile lui de pedagogie și de metodică erau superbe. Prin dânsul, pot să zic, elevilor li se deștepta simpatia pentru pedagogie, apoi și în viața familiară, ca și în societatea năsăudeană de atunci, Petri era un model, iar micile lui defecte, precum ambiția și încrederea în sine, erau cu prisosință recompensate prin calități superioare. Petri era sufletul Preparandiei, iar ca dascăli ajutători mai avea pe veselul Anca, pe posacul și unilateralul Morariu, pe vicarul Moisil (religie) și pe faimosul popa Săcuiu (pentru muzică și cântări bisericești)..., care iubea femeile, vinul și cântecul - după expresia poetului... Preparandia era în aceeași curte cu școala primară (normală). Aici, prepanzii făceau practica pedagogică asistând la lecțiile de model ale învățătorilor titulari și făcând ei însăși lecții ordinare, mai ales în lipsa titularilor... Practica în pomologie o făceam sub direcția bătrânlui învățător Bazil Nașcu, care, reîntors de la Viena, nu mai profesa în clasa a doua (ca mai-nainte); dar ca pomolog distins, făcea acest ram de grădinărie în grădina școlii... Teoria împreună cu practica ce-o făceam mai ales la dascălul Anca, practica religioasă și viața petrecută în mijlocul a trei sute de băieți din toate clasele sociale, disciplina școlară, prietenească, mai mult liberă decât riguroasă și rece avu o influență capitală asupra formării caracterului nostru, al prepanzilor... Si de aceea, învățătorii ieșiți din Preparandia de la Năsăud au fost și mai sunt și azi cei mai buni învățători...”¹³.

Iacob Monda a activat ca învățător între anii 1861-1889 și a slujit cu dăruire școala din Borgo-Bistrița aproape treizeci de ani¹⁴. La fel a urmat

¹³ Vasile Grigore Borgovan, *Amintiri din copilărie (școala primară, românească și nemțească, Preparandia și gimnaziul) - 1859-1873*, Tipografia A. Mureșeanu, București-Brașov, 1907, pp. 137-142.

¹⁴ În anul 1865, era învățător, alături de Simion Rusu, transferat de la triviala din Borgo Prund; A.N.B-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 381/1865, f. 29/v. Situația înregistra progresul față de anul 1864, când erau consemnați: umblători la școlară, prunci, 44, prunce, 39, în total, 83; școlari repetitori, prunci, 20, prunce, 15, total, 35; leafa învățătorului, 80 florini”; *Ibidem*, d. 377/1864, f. 9. Câtă deosebire față de anul 1881, când Iacob Monda se adresa Perceptoratului din Năsăud cu rugămîntea „ca să binevoiți a-mi trimite paralele cu putiincioasă

formarea profesională și fratele lui, Simion Monda¹⁵. Pentru a reuși să continue școala „în cetatea Bistriții”, în anul 1866, tatăl lui a adresat o cerere pentru a primi ajutor bănesc din partea fondurilor grănicerești. Textul acesteia ne introduce în „parcursul” școlar al tinerilor de atunci. După ce invocă titulatura instituției, „Inclită Comisiune a Fondurilor centrale școlare grănicerești, în Năsăud”, diacul Ioan Monda prezintă în continuare situația care l-a determinat să ceară ajutor. „După cum e cunoscut, fiul meu Simion Monda se află la studii în Gimnaziul din cetatea Bistrița, și anume, în a III-a clasă, și ca atare, a tras un stipendiu de 15 florini. Fiindcă umilit subscrisul are o familie numeroasă, constătătoare din 9 persoane, nu e în stare a susținea pe numitul său fiu la continuarea studiilor, în cazul când Inclita Comisiune nu se va îndura a i se îmbunătăți stipendiul baremi la 60 florini pe an, după cum primesc studenții ce absolvenă la Gimnaziul din Blaj”.

În încheiere, diacul Ioan Monda nuanțează cererea sa cu privire la acordarea de ajutoare pentru tinerii studioși. „Mai în urmă, îndrăznesc cu a observa cum că din cercul Borgoului sunt foarte puțini tineri care primesc stipendii, și toți aceștia, numai câte 15 florini, afară de unul; aşa, cuget cum că cererii mele i se va da loc și fiului meu i se va împărtăși stipendiul de 60 florini, cu atât mai vârtos, pentru că dânsul, după cum arată testimoniu¹⁶ scolastic așternut Inclitei Comisiuni centrale, are cerințele ce le poftesc statutele acestui fond districtual. Totodată, mă rog ca cererea să binevoiască Inclita Comisiune a o aduce sesiunea sustândă și pertractândă preste stipendii. Borgo-Bistrița, în 12 august 1866, Ioan Monda (s.n.)”¹⁷.

grăbire, căci am lipsă”, ca anticipațune a salariului cuvenit pe trei luni; Idem, *Administrația fondurilor grănicerești..., d. 31/1865-1896, f. 17 (inv. 761)*.

¹⁵ După ce a studiat la gimnaziul din Bistrița în clasele I-VI (1864-1870) – A.N.B-N., fond *Liceul evangelic de băieți Bistrița*, cataloage școlare, reg., inv. nr. 10/1864-1865, f. 30, nr. 11/1865-1866, f. 50, nr. 12/1866-1867, f. 57, nr. 13/1867-1868, f. 83, nr. 14/1868-1869, f. 96, nr. 15/1869-1870, f. 122 - a continuat ca „student privatist” la Gimnaziul catolic de stat (maghiar) din Sibiu și la Institutul Teologic din Sibiu (1870-1873), pe care l-a absolvit „prima cu eminență”. A avut în intenție „să asculte” cursul de doi ani la Universitatea pedagogico-filosofică din Lipsca. Din cauza sumei mici obținute de la Fondurile grănicerești, a preferat să fie „denumit” învățător la Școala Normală din Borgo Prund, unde a activat până în august 1884, când a obținut denumirea de „protopresbiter al Tractului greco-oriental al Bistriței” și, ca urmare, a fost „necesitat a resigna/renunța la postul de învățător”; A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene, d. 2.537/1866-1884, passim*.

¹⁶ Certificatul.

¹⁷ *Ibidem*, f. 1.

Pentru a întări cererea, teologul – pe atunci – Simion Monda trimite Comisiunii administratoare a fondurilor școlare grănicerești din Năsăud o nouă suplică: „...Umilit subscrisul îndrăznesc de a mai îndrepta o obiadă rugare către Inclita Comisiune administratoare a fondurilor școlare grănicerești, ca să binevoiască a mă împărtăși și pe anul venitor cu acel ajutor de 60 florini și a impune necesității... Pe anul venitor, fiindcă sunt și ca teolog la Teologia din Sibiu, voi continua cele două clase gimnaziale în loco, la Gimnaziul de stat, ca privatist, sau, dacă nu mi s-a putea altfel împărtăși ajutorul - ca student ordinar - despre ce, mă oblig îndată ce voi sosi acolo, a înștiința pe Onorata Comisiune prin o adeverință de la direcțiunea gimnazială...

Cauza, că nu trimit testemuția scolastică din Bistrița de pe a VI-a clasă este că acela se află în prezent la Direcțiunea Gimnaziului de Stat, la care încă m-am fost înscris în anul trecut, dar din cauza paupertății, neputând plăti didactrul¹⁸, nu am putut nici să depun examenul semestrial... Simion Monda, teolog de a II-a”¹⁹.

La fel de edificatoare este și solicitarea din 16 august 1872, făcută de „studentul” Simion Monda. După ce expune scopul pentru care se adresează fondurilor - „Spre a-mi căuta un azil în contra paupertății astrângătoare” - Tânărul aspirant la ajutor expunea situația sa financiară și-și exprima speranța în dobândirea banilor necesari continuării studiilor. „Cu cea mai mare obediенță mă rog ca să binevoiască a mă favori și pe mine cu una mică părtinică din acel beneficiu al fondului școlar și anume, pe anul expirat școlar 1871/1872 cu una sumulată de 60 florini, care mi s-a aplacidat²⁰ din partea Inclitei Comisiuni încă în ședința ținută în 18 august 1871, care an școlar l-am studiat la Gimnaziul de stat maghiar din Sibiu, absolvind, după cum arată testemuția școlară alăturată, clasa a VII-a ca privatist în unele obiecte, din cauză că, ca ordinariu (sic!), am fost silit să cerceta regulat orele de teologie greco-orientală din loco, după cum arată și testimoniu alăturat; mai departe, îmi iau îndrăzneala a molesta²¹ cu rugarea pe Inclita Comisiune ca să binevoiască a-mi oferi și pe anul școlar

¹⁸ Taxa școlară.

¹⁹ A.N.B.-N. fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 2.537/1866-1884, ff. 12-13; vezi și Anexa 1, doc. nr. 3.

²⁰ Votat; aici, cu sensul de aprobat.

²¹ Atenționa, a atrage atenția.

venitor tot același beneficiu, de nu se va putea mai îmbunătăți baremi până la 100 florini, căci din cauza gimnaziului, nu pot intra în Seminar; ca aşa, cu sucursul bunei învoieli a Inclitei Comisiuni, să pot absolva și clasa a VIII-a, tot la acel gimnaziu la care, deși este maghiar, sperez că voi aduce fructe îndestulătoare pentru toți. Borgo-Bistrița, în 16 august 1872, Simion Monda, student”²².

Iată un parcurs greu, în care pregătirea pentru o carieră, alta decât cea de „econom”, era împreună cu multe dificultăți pentru românii transilvăneni. Odată însă finalizată instrucția, membrii familiei Monda și-au dovedit aptitudinile și capacitatele necesare carierei alese, pe care le-au pus în slujba oamenilor.

Despre Iacob Monda reținem că a fost un învățător scrupulos și care se conforma cerințelor vremii. În raportul pe semestrul I din anul 1868, acesta rezuma situația școlii pe care o conducea: „suma totală a pruncilor: 80; suma totală a pruncuțelor: 90; dintre aceștia, sunt buni de a umbla la școală: prunci, 50; pruncuțe, 60; dintre aceea, umblă la școală în toate zilele, numai prunci, 20, numai pruncuțe, 15, *ceilalți, din pricina sărăciei, nu cearcă școala*; repetenții, umblători în sărbători, prunci, 12, prunce, 14; dintre aceștia, *nici unul nu cearcă școala din nepăsare* (s.n.)”²³.

Pentru a ne închipui cu ochii minții lumea satului românesc din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prezentăm conținutul-cadru al contractului care se încheia între învățător și comunitatea locală în această perioadă, valabil atât pentru spațiul greco-catolic, cât și pentru cel ortodox. „Contract, care s-a încheiat în ziua de astăzi între comunitatea... și între învățătorul comunal..., în modul următor: 1. Primește.... oficiul de învățător anual în comunitatea...., apromite și pe credința și cunoștința sa, a fi exemplu viu în frica lui Dumnezeu și în purtarea morală, atât înaintea școlarilor, cât și înaintea poporului și a-și pune toată străduința într-acolo, ca și școlarii să se crească în frica lui Dumnezeu și să sporească în învățătura creștinească. Totodată, apromite învățătorul *a se feri de beție* și de orișicare faptă nemorală sau scandaloașă. 2. Învățătorul se obligă din partea sa, a ține în timpul din 1 octombrie și până în finea lui iulie a fiecărui an cu strictețe orele prescrise

²² A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 2.537/1866-1884, f. 16.

²³ *Ibidem*, d. 423, f. 21.

pentru propunere în școală și anume, 3 ore înainte și 2 după amiază, sau, unde umblă școlarii înainte și școlărițele după amiază, și după amiază, 3 ore, a propune obiectele prescrise spre învățământ, după știința, metodica și didactica, pregătindu-se, totdeauna cu toată grijă pentru orele de propunere și a stăruii într-acolo, ca școlarii săi să facă în toate obiectele propuse, sporul dorit. Tot asemenea, se deobligă învățătorul a deprinde pe școlari și la grădinărit, legumărit, precum și la creșterea, rodirea și altoirea pomilor, spre ce scop îi stă la dispoziție grădina școlii, destinată anume, numai pentru acest scop. 3. Se deobligă învățătorul a fi totdeauna cu ver cîteva minute înainte de începerea timpului de prelegeri în școală, pregătindu-și cele de lipsă pentru propunerea următoare, a ține școala în ordine bună și curată, a deprinde și a strânge²⁴ pe școlari la o ordine și curățenie exemplară, atât în școală, cât și în afara de școală, și a-i trata pe aceștia în un mod corespunzător chemării sale, apoi, aplecărilor și gradului de dezvoltare a școlarilor, abținându-se de la orice tratare neomenoasă, tiranică sau batjocoritoare. În cazul în care mijloacele iertate²⁵ învățătorului s-ar arăta fără de efect sau când vre-un școlar ar necesita pedeapsa trupească, va fi datoria învățătorului a face arătare la directorul și la inspectorul local și numai cu convingerea și baremi în prezența unuia dintre aceștia, se poate aplica pedeapsa trupească necesitată. 4. Se deobligă învățătorul a arăta la locul competent și în timpul prescris pe toți școlarii care absentează de la școală fără de cauză justificată. Învățătorului nu-i este iertat a lipsi sau a absenta de la școală, fără de știrea directorului local, care-l poate dispensa²⁶ în cauze urgente, numai pe timp de 48 de ore. Pentru o absență mai îndelungată, este a se cere concediu de la inspectorul școlar superior. 5. Învățătorul este deobligat a ține în timpul cursului de școală, în toată duminica și sărbători, învățătura repetitoare cu școlarii repetitori, totdeauna câte 2 ore înainte și 2 ore după-amiază, observând²⁷ și pentru acești școlari stipulațunea din punctul precedent, a duce pe toți școlarii, în toate duminicile, la Sfânta Liturghie și la Vecernie, să vegheze ca școlarii să se poarte cu cuviință. 6. Se deobligă învățătorul a învăța pe școlari și

²⁴ Obliga, constrânge.

²⁵ Îngăduite, permise.

²⁶ Învoi.

²⁷ Respectând.

cântările bisericești, stăruind ca, cel puțin la Sfânta Liturghie, să cânte și numai școlarii, sub conducerea învățătorului. 7. În fine, se deobligă învățătorul a se folosi în școală *numai de acele cărți, ce sunt prescrise spre acest scop din partea autorităților supreme școlare, a se îngriji pentru susținerea și starea bună a edificiului de școală, pentru păstrarea cărților și a tuturor rechizitelor din școală, procurate pe spesele comunității și a purta un inventar peste toate acestea, din care una parte, deodată cu un conspect peste cărțile cumpărate din lada comunală²⁸ și date școlarilor spre întrebuințare, la examenul de vară îl va așterne inspectorului școlar suprem.* 8. Comunitatea... se deobligă din partea sa, a plăti sus-numitului învățător un salariu anual de... florini în valută austriacă din lada comunei sau din fondul școlar local, apoi, ... stj. de lemn și cortel²⁹. Acest salariu este de a se solvi³⁰ învățătorului în 12 rate lunare decursive de câte... florini, iar lemnene și cu quartirul sunt de a se da în natură până în... 9. Comunitatea se deobligă a da învățătorului, îndată cu începutul anului școlar, materialul scripturistic de lipsă pentru școlari peste tot anul, adică *hârtie, negreală³¹, spongia, cretă și ciruze³², asemenea, și cărțile, tabele și alte rechizite necesare, procurate din lada comunală*, precum și a se îngriji pentru încălzitul școlii într-un mod corespunzător, aşa căt să nu pătimească învățământul. 10. Acest contract, scris în două părți, una pentru comunitate și cealaltă pentru învățător, se încheie pe timp *nedeterminat*, cu acea observare, că învățătorul poate abzice acest contract numai cu *3 luni înainte de începerea anului școlar*, când însă, nefăcând aceasta, contractul rămâne cu valoare și mai departe; iar abzicerea din partea comunei poate avea loc numai în cazurile prevăzute în lege, însă nici de cum cu intențunea de a scări³³ salariul sau a depărta pe învățător. Această abzicere, de asemenea, are să se facă cu *3 luni înainte de începerea anului școlar*. Spre întărire, se subscriz de ambele părți. Dat în comunitatea... Învățător comunal... Din partea comunității... În fața noastră, paroh...; catechet...; și director local....; inspector școlar local...”³⁴.

²⁸ Casieria; aici, în sensul de bugetul propriu.

²⁹ Locuință; aici, în sensul de cazare, a asigura locuința.

³⁰ Plăti, achita.

³¹ Cerneală.

³² Creion; aici, cu sensul de instrument de scris.

³³ Evita plata salariului.

³⁴ A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, d. 38, ff. 177-182.

Riguros și pasionat de munca pe care o făcea, învățătorul Iacob Monda era un critic sever al mentalităților vremii. Iată o scrisoare din care reies erudiția și modul îngrijit de exprimare pe care acesta îl avea. „Prea Stimate Domnul Inspectoru - se adresa Iacob Monda cu formula clasică - Umilitu subscrisulu îmi ieu a aduce cu totă stima la cunoștința prea stimate Domniei voastre ca Inspectoru scolaru tractualu că Domineca în 29 februarie a.c. (1876)... cetindu-se la parade consegnarea pruncilor ce nu au frecventat școla și provocându-se părinții acelora de a-i da la școla, servitoriu de la biserică greco-catolică satului din comuna noastră Borgobistrița, Vasile Uifelean a strigat în gura mare publice înaintea paradi: De ce se și deie omeni copii la școla că nu înveție nemica mai bine se se închide școla că dascălu mână plată numă dejaba prin ce de una parte mi-a atacatu pre mine ca neglijentu în împlinirea oficiului mieu de invetiatoriu er de alta și ce este mai multu a desmentiatu prin acesta pre poporu de a-și mai da prunci la școla căci de atunci încoce absentidia cu multu mai tare. Chemândulu ca se se legimezie pentru acesta comitetului scolasticu de 2 ori înainte, nu a voită nicedecum a se prezenta. Me rogu deci cu tota obediencia pe prea stimatei Domniei vostre de binevoiți ca Inspectoru scolaru tractualu a dispune ca respectivulu se se legitimedie în oricare modu pentru vorbelei neadevărata basate pote pre vreo informație malicioasa și dăunăciosă progresului poporulu căci: de 15 ani de când sun invetiatoriu nice la un esamanu nu au vediu pe respectivulu ca se se convingu însuși despre progresu ce se face cu prunci și se se interesedie vreuna data de vreo afacerea școlastică. Prostinea tinândul ca pre un om de biserică mai luminat și ... cu gura mare se pare a fi aplecată a urma pre cariera întunereculu luminată de dânsulu și de la mustrarea ce-ți bine a voi a i-o face va depinde preventoriu starea bună a școlei și posibilitatea ca de acum înainte, cazul de față să servească respectivului de invetitura, iar la alții de exemplu... Borgobistrița, 21 Martie 1876, Al prea stimatului Domniei voastre umilitu, Iacobu Monda, Invetiatoriu”³⁵.

³⁵ Călin Mustăță, *op. cit.*, p. 261. S-a implicat și în administrarea fondului bisericesc, activitate pentru care a primit în anul 1900, suma de 20 florini; A.N.B.-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 33.

La fel, aflăm aspecte inedite din textul jurământului depus de Simion Monda în momentul când a fost numit învățător la Școala Normală din Borgo-Prund, la 26 septembrie 1874, în fața comisiei formate din Grigore Moisil, vicar foraneu și președinte; Demetrie Vaida, prim-pretor și martor; Toma Hontilă, secretar, ne introduce în atmosfera acelei epoci. „...Eu, Simion Monda, jur Atot-Părintelui Dumnezeu și apromit pe onoarea și credința mea, că voi fi statornic, fidel și ascultător Majestății Sale Cesare și Apostolice Regești și Preaînălțatului Principe și Domn Francisc Iosif I din grația lui Dumnezeu, Împăratul Austriei, rege apostolic al Ungariei, regele Bohemie, Dalmației, Croației, Slavoniei, Galicii, Lodomeriei și Iliriei, Arhiducele de Austria, Mare Principelui de Transilvania etc., etc., și după Majestatea Sa, următorilor și descendință din același sânge. Mai încolo, jur, cum că voi împlini datorile mele ce-mi obvin³⁶ din oficiul de învățător la Școala Normală din Borgo-Prund, cu toată acuratețea și conștiința, că voi evita abuzurile, și anume: *toate acelea ce sunt periculoase statului, religiunii și moralității*, că voi fi cu reverință, supunere și ascultare prescrisă către patronii, fondatorii și directorii acestui institut, la care conlucrez și eu și, mă voi sili, după putință, a fi într-o armonioasă conlucrare cu colegii mei și, voi cerca din toate puterile, pe lângă științele propuse, a deștepta și lăți între școlarii concrezuți mie și simțul de religiozitate, moralitate și ordinea prescrisă în cercul lor de activitate. La acestea și la clasificarea prestațiunilor școlarilor, voi fi cu o rigoare și nepărtinire conștiincioasă, și nu mă voi abate de la aceste datorii nici prin grație, nici prin dizgrație și, nici prin ori ce alt fel de considerațuni. În urmă, apromit că nu mă voi îンfrăți, nici în prezent, nici pe venitor, cu vreo societate oprită în Monarhia Austro-Ungară, nici voi păsi în vreo legătură cu atare societate, ce ar exista în patrie ori în afară. Toate aceste cereri le-am înțeles bine și chiar trebuie, și voi esc fidel, a le împlini. Așa să-mi ajute Dumnezeu și să-mi dea mântuința sufletului. Așa am jurat, în Năsăud, în 26 septembrie 1874. Simion Monda, învățător provizoriu”³⁷.

Dintr-un memoriu datat din 3 ianuarie 1877, înaintat de învățătorul Simion Monda Comisiei administratoare de fonduri școlare centrale grani-

³⁶ Revin.

³⁷ A.N.B-N., fond Administrația fondurilor grănicerești năsăudene, d. 2.537/1866-1884, f. 31.

cerești, putem înțelege atmosfera existentă în școlile din acea vreme „Poate d-l. diriginte ține de abnormitate tractarea pruncilor cu iubire părintească și află de bună metoda d-sale., «dresetoare», prin care a devenit școala urâtă atât pruncilor, cât și părinților – își expune considerațiile învățătorul Simion Monda. Aceasta se poate deduce și din împrejurarea că, în anii trecuți, erau în clasa a I-a și a II-a, la 60-70 de elevi, iar în a III-a și în a patra, la 20-30, acum însă, abia sunt în a I-a și a II-a, 20-30, și în celealte, de la 10-15. Mai lămurit și demn de crezământ este un exemplu pe care însuși l-am experiat: întrebând în vara trecută pe un prunc de la școala poporala din comuna noastră, că merge-va la școală în Prund, mi-a răspuns: «Ba, nu voi merge, că Oanea bate prea rău băieți»... În fine, dacă s-a ivit vreo divergență și discordie între învățători, acestea totdeauna au fost numai între diriginte și învățători, fiind pricinitorul d-sa., dirigintele, prin purtarea-i drastică și fără de tact și rutina recerută, dacă s-a făcut vreo plânsoare asupra învățătorilor, aceea a fost asupra dirigintelui, ca cauzator (sic!). Despre acestea se află acte, cu care se poate documenta....”³⁸.

Frații Simion și Iacob Monda s-au ocupat mult de organizarea învățământului și au reușit să construiască în comuna Borgo-Bistrița școala de lângă biserică. Cu deosebire, Simion Monda, acum în calitate de preot³⁹, a căutat să adune, în anul 1898, sume importante de bani pentru construirea noului edificiu școlar. Astfel, din ajutorul votat de comuna politică, în valoare de 7.000 florini, banii au fost cheltuiți în acel an pentru contractul de execuție, planul construcției, săparea fundației, umplerea acesteia cu material solid, materialul lemnos/bârne, fabricarea cărămizilor, piatră, var, nisip, edificarea grajdurilor, achitarea lucrărilor antreprenorilor Cristian Deve și Magnus Cunde. În același timp, s-au luat și sume de bani ca

³⁸ Idem, fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 2.537/1866-1884, ff. 41-43; vezi și Anexa 1, doc. nr. 4.

³⁹ Demisionat de la școală după ce a fost hirotonisit „ca protopresbiter al tractului gr-or. al Bistriței și în urma acesteia, la hirotonirea urmăndă, fiind necesitat a resigna/renunța la postul de învățător, ce l-am ocupat până acum la Școala Normală din Borgo Prund” la 19 august 1884; *Ibidem*, f. 60. Pentru serviciul timp de 10 ani ca învățător, solicită o recompensă financiară din partea fondurilor, motivat de faptul că „fiindcă în acest timp, pe lângă celealte multe osteneli ca învățător, mi-am lăsat o parte bună a sănătății în pulberea din școală”, și se rugă de „Inclitul Comitet al fondurilor școlare, ca luându-mă în considerare cu această suplică, să binevoiască a-mi aplacida ca escontentare pentru serviciul de zece ani ca învățător, 300 florini”. La 20 septembrie 1884, Comisiunea administratoare i-a votat „ca escontentare, o dată pentru totdeauna, câtul de 150 florini din Fondul scolastic central”; *Ibidem*, ff. 64-65. Dar a fost și un bun creștin, împreună cu familia sa. Soția lui „protopoeasa Raveca Simion Monda a donat la biserică în anul 1901 suma de 100 florini”; Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 36.

împrumut de la instituțiile de credit „Speranța” din Borgo-Prund (1.000 florini) și „Bistrițeană” din Bistrița (500 florini). Acoperirea cheltuielilor, ca și achitarea împrumuturilor au fost posibile prin implicarea comunității, care a contribuit cu 5.650 florini, pentru că școala, din material solid, să poată fi terminată. La sfântirea noii clădiri, au mai fost cheltuiți 6 florini 87 cruceri, pentru 3 litre de grâu, achitați lui Matheas Grosser, 6 florini, muzicanțului Denes Kalanit⁴⁰.

Printre invitații la sfântirea școlii confesionale greco-orientale îi regăsim pe Grigore Pletosu, profesor gimnazial în Năsăud, care a rostit, cu elocință-i binecunoscută, un frumos și înălțător îndemn pentru elevi și profesori, cerându-le trei lucruri: „ca în școală să domnească ordinea, să se cultive adevărul, dar și sentimentul datoriei”. În încheierea discursului, pe care l-a publicat în patru numere consecutive ale periodicului „Telegraful Român” din Sibiu, cu titlul „La deschiderea unei școle”, autorul mulțumea, în primul rând, „vrednicului conducător și părinte sufletesc al acestei de Dumnezeu scutită comunitate bisericească ortodoxă, Părintelui Simeon Monda, parohul comunei și protopresbiterul tractului”, apoi „comitetului parohial, care, ca senat școlar, a stat într-ajutor ca această clădire să se succeade, încât să poată fi multora de model” și „credinciosului și de cultură iubitorului popor creștin ortodox din această comunitate, din a cărui dănicie s-a ridicat această clădire, care are să-i fie monument nepieritor pentru toate veacurile”⁴¹.

Câțiva ani mai târziu, preotul Simion Monda s-a implicat în construirea școlii de la Pustă, realizată prin antreprenorii Simion Buta și Ioan Ghițan. Lucrarea s-a finalizat în anul 1902 și a costat suma de 5.000 florini. La această sumă s-a adăugat cea de 84 florini, plătită „lui Pavel Beșuan, pentru planul și colaudarea școlii de la Pustă”⁴².

⁴⁰ Vezi jurnalul operațiunilor, sub titlul „jurnalul de casă pentru edificarea școlii confesionale gr.-ort. din Borgo-Bistrița sat”, la Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, ff. 29-30.

⁴¹ Gregoriu Pletosu, „La deschiderea unei școle. Cuventare rostită de protopresbiterul on. Greg. Pletosu, profesor gimnasial în Năseud, cu ocazia sfântirii școlei confesionale gr.-orientale din Borgo-Bistrița”, în „Telegraful Român”, Sibiu, anul XLVI, 1898, numărul 84, marți 4/16 august, p. 338; nr. 85, sămbătă, 8/20 august, p. 342; nr. 86, marți, 11/23 august, p. 347; nr. 88, marți, 18/30 august, pp. 354-355; vezi și Anexa 1, doc. nr. 5.

⁴² A.N.B.-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 37/v; 42. Prima școală din Țara Bârgăului a fost Școala Trivială din Prundu Bârgăului, înființată în anul 1786. Aici se învățau cetearea, scrierea și calcularea. În anul 1817, preotimăea greco-ortodoxă din

Străduința lor s-a concretizat și în obținerea, încă din anul 1872, a unui ajutor substanțial din partea comunei. Astfel, aceasta, „pentru completarea fondului scolastic din acea comună, cedează pe seama acestui fond obligaționea de stat datată Viena, 1 aprilie 1871, sunătoare despre 2.000 florini”. Deci, în momentul când obligația era adusă de la Viena, trebuia „să fie prevăzută cu clausul de cedare cu aprobarea deregătoriei politice și să o înfierați între averea numitului fond scolastic”⁴³.

De altfel, în fiecare an, în fondul bisericii se regăseau sume de bani destinate școlii, în special, pentru procurarea de cărți, rechizite, mobilier școlar și premii pentru elevi. În acea vreme, procurarea materialelor didactice se făcea de la librarii Carol Csallner, Carol Bidner, Stolzenberg, Martin Miess⁴⁴, Ciurcu⁴⁵, care aveau depozite și magazine în orașul Bistrița.

regiune cerea autorităților transformarea școlilor triviale în școli confesionale (Dorfschulen). Primele școli comunale cu limbă de predare română, respectiv școli confesionale, au luat naștere în anul 1828 (la Borgo-Bistrița și Borgo-Tiha), iar în anul 1830, în celelalte comune de pe vale. După desființarea Regimentului de graniță de la Năsăud, la data de 22 martie 1856, printr-un ordin ministerial, școala trivială din Prundu Bârgăului a fost supusă Ordinariatului greco-ortodox din Sibiu, cu limbă de predare germană. Pe baza Ordinației Ministrului de Culte și Învățământ Austriac, art. 18.788/1855, conform Decretului Regesc nr. 829/15 mai 1864 dat de către Guvernul Transilvan cu nr. 15.694 din 15 mai 1864, școlile triviale s-au reorganizat. Astfel școlile normale s-au unit cu școlile comunale, formând împreună o singură școală cu 3 clase și trei învățători astfel: școala communală cu învățătorul ei forma clasa I, iar cele două despărțăminte ale școlii triviale formau clasele a II-a și a III-a a noii școli triviale reorganizate, în acest scop trebuia să mai fie încadrat un învățător. Parohul local era catehetul școlii, iar cel mai destoinic dintre învățători primea însărcinarea de a îndeplini agendele directoriale. Învățătorul comunei primea un salariu de 240 florini și locuință. Limba de predare a tuturor prelegerilor era română. Începând din anul 1870, în aceste școli s-a introdus treptat din nou limba maghiară, alături de cea germană. Până în anul 1887, cărțile erau gratuite (din fondul școlar). Inspecția o făcea Comisiunea școlară, dar și Directorul Școlii Normale din Năsăud. Pe la 1847, conducerea școlilor comunale a fost încredințată, pe plan local, supraveghetorului din partea regimentului (sau a companiei), preotului din sat și învățătorului. Iată care era situația școlară de pe Valea Bârgăului: Tiha Bârgăului - supraveghetor, căpitan Karl Osmolsky; preot Grigore Moisil; învățător Ioan Ilies; Prundu Bârgăului - supr., locotenent Teodor Arsent; pr. Teodor Câmpean; înv. Domide Morar; Bistrița Bârgăului - supr., lt. Gabriel Kovacs; pr. Bazil Parc; înv. Ilie Ciurea; Josenii Bârgăului - supr., cpt. Ludwig Schrott; pr. Bazil Schul; înv. Mihai Nedici; Susenii Bârgăului - supr., slt. Teodor Iovich; pr. Simion Flămând; înv. Sergiu Axente; Mijlocenii Bârgăului - supr., slt. Teodor Iovich; pr. Terențiu Bogat; înv. Gavril Rus; Rusu Bârgăului - supr., slt. Francisc Reichel; pr. Teodor Buzdug; înv. Chirilă Oanea; vezi și Alexandru Vidican, *Protopopiatul Ortodox...*, pp. 60-61.

⁴³ A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 31/1865-1896, f. 8 (inv. 761).

⁴⁴ În același scop, în anul 1899 s-au cumpărat arbori pentru grădina școlii de la negustorul Kollman, de la Domokos Pista s-au cumpărat „2 frâgari/duzu”, de la Iacob Hincinski, „diferite mărfuri pentru școală”, iar masarul/tâmplarul Terșanski a fost plătită pentru diverse „reparaturi în școală”; Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița-Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 5, 31. În

În cadrul ședinței Sinodului Protopopial din ziua de 15 februarie 1879, învățătorul Pavel Beșa propunea „pentru ca învățătorii noștri să-și lărgească sfera de activitate și metodele”⁴⁶, învățătorii din Tractul Bistriței și al Turdei de Sus să pună bazele „Reuniunii învățătorilor greco-ortodocși români din Districtul al VIII-lea de învățământ al Reghinului”, lucru realizat în anul 1882⁴⁷. Președintele organizației a fost numit protopopul Galaction Șagău din Idicel, care i-a convins în cele din urmă pe învățători să achite taxa de 1 florin pentru a se înscrie în această reuniune.

La început, reuniunea nu a reușit să-și atingă scopul până când, din inițiativa protopopului Simion Monda, învățătorii de pe Valea Bârgăului s-au organizat, în luna ianuarie 1885, într-o „subreuniune”, avându-l pe protopop ca președinte. În acest fel, asociația a reușit „să dezvolte activitatea extrașcolară a învățătorimii noastre, până ce Sinodul arhidicezan, prin concluzul nr. 49/1889, a abandonat sistemul cu reuniunile, înlăciindu-1 cu conferințele învățătoarești, conduse de către un delegat consistorial”⁴⁸. În semn de apreciere, protopopul Simion Monda a fost împuternicit de Mitropolitul Ardealului de atunci, IPS Miron Romanul, de la Sibiu, să conduce în câțiva ani conferințele învățătoarești de la Idicel⁴⁹.

fiecare an era achitată și taxa pentru asigurarea clădirii școlii, la o instituție de credit din Transilvania, și erau asigurate „rame la icoanele pentru învățământ, protocoale în școală”, „articoli de bold/rechizite” - cărți, tăbițe și mape, buna funcționare a „orologiului” și repararea clopoțelului, mijloace pentru activități practice: „1 ferestrău și o cofă”, „curățirea hornețelor”, asigurarea lemnelor – măsurate în „merte” sau stârjeni – pentru încălzit, var – măsurat în „litre” - material „pentru quartilul/locuința învățătoresc”, pentru „reparaturi curente” și repararea băncilor, a „ochilor de ferestre”, asigurarea igienei - „scursătoarele la școală/ciubere” și „ieșitori/WC-uri”, pentru servitor. Banii intrați în fondul școlar se constituiau ca surșă de venit și „pedepsele pentru absențările școlare”, care în anul 1902 au fost în sumă de 19 florini. *Ibidem*, f. 37. Chiar și o reprezentare teatrală în școală a adus, în anul 1908, un venit de 40 coroane; *Ibidem*, f. 11. În anul 1907, sunt menționate pentru prima dată cheltuieli „pentru cretă și burete în școală”, în sumă de 70 fileri. Tot în acest an, s-au alocat 50 fileri „pentru regulamentul școlar”; *Ibidem*, f. 8.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 45.

⁴⁶ Teodor Ciuruș, „Contribuția Bisericii noastre la opera școlară din ținutul Bistriței”, în „Renaștere”, XVII, nr. 41, 8 octombrie 1939, pp. 2-3.

⁴⁷ În acest an, a achitat taxa de 1 florin, ca membru al Reuniunii învățătorilor din Despărțământul VIII al Inspectoratului Școlar Bistrița (care cuprindea și Valea Bârgăului); A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Prundu Bârgăului*, d. 17/1872-1915, f. 12.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Alexandru Vidican, *Protopopiatul Ortodox....*, p. 60. De altfel, în fiecare an erau alocate sume pentru participarea învățătorilor din localitate la conferințele învățătoarești; în anul 1904, suma a fost de 20 florini; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 43.

În luna octombrie 1884, reprezentanții comunei Borgo-Bistrița, întruniți în ședință prezidată de primarul Ștefan Popandron, au protestat împotriva încălcării autonomiei școlare a localității Bistrița Bârgăului de către Comisiunea administratoare a fondurilor grănicerești năsăudene și au formulat o adresă-memoriu. „Onorat Presidiu al Comisiunii administrative a Fondurilor școlare grănițerești din Năsăud! Cu provocare la înștiințarea Onoratei Comisiuni administratoare a Fondurilor școlare grănițerești - debutează textul actului - d.d. 1 Aprilie 1884, Nr. 236 ex. 884, se rescrie Onoratei Comisiuni administratoare a Fondurilor grănițerești cum că reprezentanții legali ai comunei Borgo-Bistrița, în ședință ținută în 8/10 1884, la punctul II al protocolului de ședință au decis că, deși e cu trup și suflet pentru îmbunătățirea școalelor, totuși acum nu se poate supune dispozițiunii acesteia și nu primește pentru astă dată cele hotărâte asupra comunei fără voia și consimțământul ei, din următoarele motive:

1. Dispozițiunea aceasta, făcută din partea Comisiunii administrative, taie afund în drepturile și autonomia comunei și stă de-a dreptul în contrazicere cu articolul de lege XVIII ex. 871, § 103 și 106. 2. Reprezentanța comunei susține și declară că fondul ei școlar confesional, pentru timpul de față, e complet și suficient de a se susține din el învățătorul confesional și alte spese obveninde⁵⁰ pentru școală și așa dar, dacă pentru timpurile prezente comuna nu poate distribui jumătate parte din arenda crâșmăritului pentru a incurge⁵¹ în fondul școlar și din motivul mai departe: a) fiindcă are mari speze cu facerea planului de economizare peste pădurile ei⁵²; b) fiindcă e încurcată în procese, și anume în procesul cu familia Kemény, precum e bine cunoscut, apoi în proces pentru dreptul de proprietate la mișcări de părți de hotar cu comuna Borgo-Prund și Uifalău⁵³, la care se recer speze multe și însemnate, și c) pentru că acum, fiind locitorii acestei comune tare împovărați cu mai multe feluri de impozite comunale și comitatense, nu se pot urca mai mult aruncurile⁵⁴ pe umerii contribuenților, aşadar sărbătorește declarăm că, pentru astă dată și pentru câțiva ani

⁵⁰ Necesare.

⁵¹ A se face venit; a fi virat.

⁵² Echivalentul pentru amenajamentul silvic.

⁵³ Azi, Corvinești.

⁵⁴ Impozit, taxă.

următori și adică, până la aplanarea tuturor cauzelor enerate⁵⁵ la punctele a, b și c, nu putem concede⁵⁶ a ni se ţirbi venitul preliminat sub nici o condiție, recercăm pe Onorata Comisiune administratoare a Fondurilor școlare granițerești ca să binevoiască a revoca față de comuna Borgo-Bistrița ordinul dat la manipulanții de case d.d 1 Aprilie 1884, Nr. 236, cu atât mai tare cu cât că, la din contră, comuna ar fi silită de a face toți pașii necesari și până la locurile cel mai înalte, pentru sistarea și anularea acestei dispozițiuni.

Nu se apără reprezentanța acestei comune cum că, la timpuri și împrejurări mai favoritoare pentru comună, ca cele din prezent, dacă va cere lipsa a urca acest fond și-a face tot ce e posibil, însă pentru timpurile de față nu poate aduce această comună nici cea mai mică jertfă. Din ședința reprezentanței comunale, Borgo-Bistrița, la 9 octombrie 1884. Andron Gătan, George Cociorvă, Maxim Ciurea, Anton Zaharia, Sidor Găină, Nechita Nuta; Primar, Ștefan Popandron. Nota. Având a complana cauza în fața locului în Borgo. Din ședința Comisiei administratoare a Fondurilor școlare granițerești, Năsăud, 28 fauru 1885, Președinte, Ion Ciocan"⁵⁷.

Urmare a decesului lui Ferdinand Hössler în anul 1883, postul de comite suprem al comitatului Bistrița-Năsăud a revenit baronului Bánffy Dezideriu, în acea vreme comite suprem și al comitatului Solnoc-Dăbâca. Tendințele autoritare și politica de maghiarizare promovată de către acesta, mai ales în dauna românilor din comitat, au determinat presa românească din acea vreme să folosească sintagma „pașalâcul sau comisariatul lui Bánffy”⁵⁸.

După cum singur declara, principalul său scop a fost introducerea în comitat a ideii de stat maghiar, fapt pentru care „îndată după primirea oficiului ca și comite suprem, a și început a se arăta către români și, în special, către foștii granițeri români cu o ură nedumerită, care din ce în ce s-a dezvoltat tot mai tare și pe care, cu ocazia restaurării funcționarilor comitatului, în 30 decembrie 1883, a dat-o pe față, eschizând pe foștii

⁵⁵ Arătate, relatate.

⁵⁶ Permite, îngădui.

⁵⁷ A.N.B.-N., fond *Administrația fondurilor granițerești năsăudene*, d. 31, f. 31-32. (inv. nr. 761). Publicat în *Bistrița Bârgăului - Contribuții documentare...*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, pp. 256-258.

⁵⁸ A.N.B.N., colecția *Iulian Martian*, d. 39.

grăniceri români de la toate posturile cardinale de la oficile comitatense centrale, aducându-și mamele lui săi din comitatul Solnoc-Dăbâca și înlocuind posturile devenite vacante cu aceia”⁵⁹.

Politica de maghiarizare a baronului Bánffy s-a tradus în preluarea de către acesta a atribuțiilor de comisar forestier silvanal pentru pădurile foștilor grăniceri, interzicerea utilizării acestora de către locuitorii Văii Bârgăului, precum și alocării de bani din exploatarea pădurilor pentru construcția sau repararea de biserici. Aceste sume trebuiau să fie versate în caseria comitatului. În ce privește rețea școlară, a dispus schimbarea caracterului acestora din școli românești confesionale în școli fundaționale, care urmau să stea sub inspecția autorității de stat maghiare, și nu a Episcopiei de Gherla.

Afișând deviza „patrioți buni pot fi numai acele persoane care vorbesc limba maghiară”, atât ministrul regesc unguresc de Interne, Koloman Tisza, cât și föispanul/ comitele suprem Bánffy Dezideriu au trecut la un amplu program de reorganizare a rețelei școlare. În esență, au fost înființate școli comunale cu program de predare în limba maghiară și a fost înlocuită, de la 1 octombrie 1886, în școlile triviale și normale, limba germană cu limba maghiară. În același an, prin ordinul ministrului unguresc de Justiție, Teofil Fabini, limba maghiară a devenit obligatorie în administrație și justiție⁶⁰. În plus, „în anul 1885, fondurile s-au pus în stare excepțională sub comisariatul regesc, care, printr-un statut făcut fără sătirea și învoiearea proprietarilor, a introdus în administrația fondurilor și limba maghiară, a șters caracterul confesional și național al școlilor și le-a dat numirea de școli fundaționale cu firmă maghiară, după cum se vede în frontispiciul acestui gimnaziu tabla cu inscripția „Alapítvány főgymnasium”; mai departe, a dispus ca învățământul și școlile susținute din fonduri să se predea paralel, în limbile maghiară și română”⁶¹.

În privința administrării fondului școlar confesional al comunității, pe care comitele suprem Banffy Dezideriu dorea „să-l transpună la Consis-

⁵⁹ Apud Adrian Onofreiu, „Contribuții documentare privind istoria comitatului Bistrița-Năsăud 1876-1899”, I, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, V, 2006, pp. 298-299; vezi și „Observatorul”, anul IV, nr. 101/1883.

⁶⁰ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Petitionii din granița năsăudeană în a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca 2012, p. 45.

⁶¹ A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești...*, d. 858, f. 52.

toriu, pentru administrare”, comitetele școlare confesionale greco-oriental și greco-catolic din Borgo-Bistrița au hotărât, în ședința din 12/24 ianuarie 1886, ca „fondul școlar confesional al comunității greco-orientale și greco-catolice din Borgo-Bistrița să se ia din Năsăud și să se administreze de aici înapoi în Borgo-Prund, cumulativ cu a celorlalte comunități din Borgou, după statutul ce s-a făcut încă la anul 1880 și care din partea consistoriului greco-oriental s-a și aprobat cu data de 15 mai 1880, nr. 1705. Mai departe, fiindcă după ordinațiunea comitelui suprem sus amintită, fondul comunității Borgo-Bistrița ar veni împărțit între ambele confesiuni, ceea ce ar fi numai spre paguba școlii și învățământului din această comunitate, apoi ar da ansă⁶² la neînțelegeri între locuitorii din ambele confesiuni, mai departe, combate cu unanimitate hotărârea ca fondul comunității Borgo-Bistrița, sub nici o împrejurare să nu se împărtească, ci rămânând ca și până acum laolaltă, să se administreze împreună, după cum s-a hotărât mai sus. Semnează Președinte, Simion Monda; Notar, Anchidim Candale”⁶³.

Întrucât situația devinea insuportabilă pentru români, membrii Comitetului administrativ al fondurilor, întruniți în data de 3 octombrie 1886, la Năsăud, i-au delegat pe avocații Dănilă Lica și Gavrilă Man să susțină, pe bază de documente, punctul de vedere al foștilor grăniceri în problema fondurilor școlare și a reorganizării rețelei școlare. Neavând încredere în autoritățile maghiare, comitetul a decis ca, în cazul unui răspuns nesatisfăcător din partea ministerului unguresc, să trimită o petiție împăratului, în care să se arate „toate gravamintele⁶⁴ grănicerilor români, întrucât cupa asupririlor și a volniciilor comise de comitele suprem baronul Bánffy

⁶² Motiv.

⁶³ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 648, f. 7-9. Publicat în *Bistrița Bârgăului - Contribuții documentare...*, pp. 258-259. Spre exemplificare, pentru anul școlar 1883/1884, „spesele ce sunt de lipsă la școala comunală confesională din Borgo-Bistrița, și anume: pentru cărți, 10 florini; pentru hârtie, 6 florini; pentru cretă, 1 florin; pentru tăblițe, 5 florini; pentru plumbe, 2 florini; pentru negreală, 2 florini; pentru cerusă, 2 florini; pentru burete, 80 cruceri; pentru pene (penițe), 1 florin 20 cruceri. Suma: 30 florini. S-a văzut și se aproba din partea subsemnatului inspector școlar confesional, Borgo-Joseni, 14 octombrie 1883: Iacob Buzdug, administrator parohial”; A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești....*d. 3/1865-1894, ff. 25-26 (inv. 761). În același an, învățătorul Iacob Monda a primit suma de 30 florini ca „pașchal/cheltuieli comune pentru școala greco-ortodoxă din Borgo Bistrița și anume, pe anul școlar 1883/1884”; *Ibidem*, f. 28.

⁶⁴ Cerințele.

Dezideriu față de fondurile școlare române grănicerești și alte averi ale acestora s-a umplut”⁶⁵.

În vara anului 1894, scriitorul Alexandru Odobescu a fost invitat de colegul său, profesorul Vasile Grigore Borgovan⁶⁶, în stațiunea Sângeorzul Român, pentru a lucra împreună la „Cartea de cetire pentru clasa a II-a primară”⁶⁷. La întoarcerea spre casă, în Regatul României, pe drum spre Vatra Dornei, la invitația învățătorului Iacob Monda, s-a oprit în comuna Prundu Bârgăului, unde, uimit de frumusețea portului românesc din zonă, a cumpărat „două cătrințe” pentru fiica sa, Ioana. Scriitorul a rămas impresionat de faptul că, în casa preotului Simion Monda, alături de icoane, se aflau expuse portretele suveranilor români⁶⁸.

Întrucât elevii de pe Valea Bârgăului, care studiau la Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud, erau în mare parte de confesiune ortodoxă, protopopul ortodox de Bistrița, Simion Monda, solicita în anul 1897 Comisiunii administrative și Comitetului fondurilor centrale școlare și de stipendii din Districtul Năsăud desemnarea, în Năsăud, a unui loc de rugăciune pentru elevii de confesiune ortodoxă, subliniind „că nu este suficient ca învățământul religionar, care este baza educației bune a elevilor și are cea mai mare influență la formarea caracterului acestora, să li se predea numai teoretic, în școală, și nu și practic, prin serviciul bisericesc, după ritul bisericii lor”⁶⁹.

⁶⁵ Ibidem, p. 311

⁶⁶ Vasile Grigore Borgovan, născut în anul 1850, în Uifălău/Corvinești, atunci în comitatul Solnoc-Dăbâca, după studii de teologie, filosofie și pedagogie la Universitatele din Viena și Pesta (1872-1876), a funcționat ca profesor și director la Școala Normală din Gherla (1876-1888); la Școala Normală de Institutori București (1888-1900); Școala Bârlad (1900-1901); profesor de filosofie și limba germană la Liceul „Sf. Sava” București (1901-1912); profesor și director la Școala Normală din Turnu-Severin (1912-1919), când s-a pensionat. A fost senator în parlamentul din primii ani ai României întregite (1919-1921), reprezentând circumscripțiile electorale Beclan și Gherla. A fost reactivat ca profesor de pedagogie în anul 1921, la Școala Normală din Târgoviște. A publicat volume de pedagogie și cărți de studiu pentru elevi; apud Vasile Grigore Borgovan, *op. cit.*, pp. 174-175.

⁶⁷ Într-o notiță din manuscris, Vasile Grigore Borgovan consemna: „Aci, vezi, cititorule, scrisul original al marelui prozaist român Al. I. Odobescu, care prin anii 1892-1895 a colaborat la Abecedarul cl. a II-a și gramatică pentru clasa a III-a, cu subsemnatul aci, Prof V. Gr. Borgovan”; apud Muzeul Pedagogic B.P.N. „I.C. Petrescu”, *Abecedarul lui Al.I.Odobescu. Manuscris și adnotări ale coautorului acestui abecedar*.

⁶⁸ Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Tini Pavel...*, p. 26.

⁶⁹ Bistrița Bârgăului – Contribuții documentare..., pp. 267-268.

Peste aproape treizeci de ani, P.S. Nicolae Ivan, Episcopul Clujului, spunea, în anul 1928, la votarea Legii cultelor: „În Năsăud, orășel de frunte, cu liceu, cu școală normală de stat, care are vreo 300-400 de băieți ortodocși, veniți din întreaga țară, nu avem biserică. Avem o capelă mai rea ca cea din Gherla și am cerut și acolo să ni se dea un petec de loc să facem o biserică. Și ne-au respins, deși dumealor, comunele noastre grănicerești de pe Valea Bârgăului, sunt toate ortodoxe și sunt părtașe la avereia grănicerească. Abia într-un târziu s-a putut obține, dacă cumpărăm 200-300 de stânjeni pentru prețul de 150.000 de lei pe care nu-i avem, pentru că dacă i-am avea, am clădi biserică. Ce era această procedare, decât a ne face imposibilă existența bisericii noastre prin atitudinea aceasta”⁷⁰.

Comentând situația școlilor din fostul teritoriu al regimentului de graniță năsăudean, la sfârșitul secolului al XIX-lea, Iosif Lucchi, membru în Comitetul de administrare a fondurilor, făcea o radiografie a situației acestora. „E bine cunoscut că cultura se cumpără pe bani. Și asta au pricoput-o cel mai bine antecesorii cei mai bătrâni la desființarea graniței. Ei știu foarte bine ce întuneric a fost înainte de graniță în ținutul nostru și cum s-a lătit cultura în timpul graniței. Ei au știut cum are să pătrundă în ținutul nostru și mai multă lumină, după desființarea graniței. Se vede din toate câte ni le-au lăsat ei ca directivă că au fost oameni conservativi și ne-au pus toată avereia grănicerească la dispoziție, spre scopuri de cultură. Părintele însă propune, copilul dispune.

Iată ce au făcut cei mai bătrâni antecesori ai noștri. Pentru luminarea sătenilor, s-au îngrijit prin crearea de școli confesionale. Pentru trebuințele de manipulație, au susținut școli triviale și școala superioară din Năsăud. Aceasta din urmă era parte din trebuințele de manipulație mai înaltă, parte ca școală pregătitoare pentru gimnaziu, sub titlul de școală normală, cu un plan de învățământ mai vast. După toate aceste gândiri bune, au venit și altele, mai bune. Ei au știut că școala superioară din Năsăud nu e de ajuns pentru pregătirile la academii și universități, spre acest scop au pus temelia la crearea unui gimnaziu la Năsăud. Ei, dar cum? Grănicerii noștri nu

⁷⁰ *Biserică noastră și cultele minoritare. Marea discuție în jurul legii cultelor*; cu o introducere de I. Rusu-Abrudeanu, București, 1928, pp. 209-210; vezi și articolul „Iarăși ceva despre Năsăud”, în „Renașterea”, XVI, nr. 11, 13 martie 1938, p. 3.

aveau alta decât lemn de vândut. Vitele ce le vindeau erau abia de ajuns pentru acoperirea greutăților publice, precum este și astăzi. Bucatele le cumpărau atunci, ca și acum, în cea mai mare parte încă de la Crăciun începând. Va să zică, am fost și suntem săraci. Și au socotit ei că nu se poate crea gimnaziu fără convict. Ei au dispus ca să se creeze gimnaziul, dar odată cu deschiderea primei clase gimnaziale, să fie și convictul deschis.

Pe rând, grănicerii cei vechi au murit. Copiii lor, cei care veneau după cei mai bătrâni, nu au ascultat de părinți. Au făcut ce au vrut, că s-au ținut mai cu minte. Părinții noștri, la desființarea graniței, în conglăsuire cu ideea de dezvoltare culturală pentru învățătura la academii, universități, au creat și stipendii din fondul de montur și în urmă ajutoare pentru meserii. Copiii lor însă s-au ținut mai cu minte și le-au împărțit altfel, dar nu după moștenită de la cei bătrâni de la desființarea graniței. Gimnaziul s-a făcut, dară convict nu. Experiența ne dovedește că, prin neascultarea noastră, am ajuns de azi nu mai avem copii în gimnaziul susținut de noi. Instrumentul fundațional ordonează ca, odată cu deschiderea primei clase gimnaziale, să se deschidă și convictul, cu motivul că populaționea noastră e săracă. Și ce deosebire între 1865 și 1906?...

Lupte au fost și atunci între noi, ca și acum, tot asemenea dorințe și iluzii care de comun le duce omul cu sine în groapă și apoi le continuă alți oameni, tot aşa. Dacă citim bine instrumentul fundațional cu dorințele lui cele peste măsură și luăm în considerare schimbările cele mari în intervalul de atunci și până azi și ne oprim la cele întâmplate în 1887-1888, trebuie să ne punem pe gânduri, iar pentru trecut ne mirăm când auzim povestea potrivit căreia calul lui Caligula a fost consul, dar nu ne mirăm numai, pentru că nu am fost de față să-l vedem...”⁷¹.

„Și au venit oameni noi, pedagogi noi, cu idei noi. Au străformat, după cum vedeți astăzi, ideea de învățătură a celor bătrâni și toate școlile noastre sătești, triviale și cea superioară din Năsăud și încă de cu bună vreme au fost puse sub o pălărie nouă. În această situație a aflat statul școlile noastre, adică școli curat elementare sătești. Lesne dară a fost a le da caracter de școli elementare comunale-confesionale. Nu numai astăzi dar, ci de mult

⁷¹ Iosif Lucchi, „Un fragment din viața fondurilor năsăudene”, în „Revista Bistriței”, Bistrița, anul II, nr. 5, sămbătă 17/4 februarie 1906, p. 2.

noi nu mai avem școlile ce ni le-au lăsat bătrâni după desființarea graniței. Firește că la această transformare a contribuit și sistemul de învățământ, același pentru întreaga țară. Adevărat că este o înlesnire foarte mare pentru săteni dacă pot afla aceeași pregătire în satul lor, pe care o pot afla cu alergare și cheltuiala mare în locuri străine, ca la Năsăud, Borgo-Prund, Monor, la școlile noastre fundaționale. Iată, aici e hâca. Clerul celor trei comune strigă cât poate «Dă tu! De ce să dau tot eu?» Ei bine, zice mintea sănătoasă a celor 41 de comune, cum de vin să țin eu trei școli de prisos și fără înțeles? Acestea ne costă la an 24.448 coroane. Si pentru ce să nu am cu banii aceștia convict, ca să-mi pot ține copiii la gimnaziu în Năsăud? 400.000 coroane capital la an încă nu este de ajuns pentru pregătirea în gimnaziu a copiilor, barem a celor talentați din 44 de comune, pentru manipulație mai înaltă și pentru universități.

Cuvintele școală elementară și școală elementară confesională la noi sunt sinonime, înțelesul școlilor acestora este identic. Pentru ce să ținem noi în unul și același loc două școli de asemenea natură și cu cheltuiala îndoită? Nu pot să fie două școli într-un sat, precum este Năsăudul, Borgo-Prundul și Monorul, într-o formă de bune. Pentru ce să nu fie numai una și bună? Si pentru ce să nu fie bună aceea confesională? Si pentru ce să alerge părinții cu copiii lor în alt sat și să cheltuiască mult, când pot fi acasă, fără cheltuiala. Si pentru ce să alerge năsăudeanul pe lângă școala lui confesională din capătul satului din jos la școala noastră fundațională în capătul satului din sus? Si asta o poftim noi de la bieții copilași în vîrstă de 7-11 ani, iarna în frig, omăt, ploaie, rău îmbrăcați, rău nutriți?

Noi acum nu mai avem lada pustii, vrem să ținem dară cel puțin școlile prefăcute întru aducerea aminte a gloriei străbune. Repet deci că școala elementară confesională tocmai aşa va corespunde, ca și cele elementare fundaționale din Năsăud, Borgo-Prund și Monor. O fuziune a școlilor elementare fundaționale cu școlile elementare confesionale se poate efectua ușor, pentru că atât fondurile confesionale, cât și cele centrale sunt cu scopuri asemenea și se derivă de la unul și același susținător. Chiar cu jertfe mari acum, decât mai târziu. Târziu destul e și acum.

În intervalul de când am relevat eu ideea asta în Comitet și am căzut cu însuflețire, am cheltuit cu cele trei școli elementare fundaționale (de la

1899-1905) suma de 179.130 coroane, adică mai mult decât am căpătat noi de atunci încoace din banii pădurilor (158.000 coroane) și ce folos ne-a adus îndărjirea noastră? Amărciuni și înjosiri. Noi cumpărăm cultura pe bani. Nu putem zice că suntem buni economi. Econom bun e numai acela care știe economisi. Toată lumea a strigat că Lucchi vrea să desființeze școala în loc să creeze. Priviți instrumentul fundamental. Când am făcut eu cuiva reproș că nu înființează acele școli proiectate? Eu însă trăiesc pe pământ și nu în văzduh și știu unde, cât și când să dau banul. Ideile mele sunt păreri individuale. Puhoiul nu caută în drumul lui roadele țarinei, trece peste ele și le zdrobește. Eu am fost și sunt indundat atât de Comitet, cât și de Comisiunea administratoare. Stau însă în mijlocul puhoiului și de m-ați pironi ca pe Hristos, ori de mi-ați da paharul de venin al lui Socrates, ori de m-ați arunca pe stârca Tarpeica, eu de adevăr nu mă despart și vă zic și mai mult: băgați de seamă, că azi-mâine Catilina bate la porțile autonomiei noastre; noi ne vom săngera cu școlile de la Năsăud, Borgo-Prund și Monor și apoi va bate Mohamed al II-lea și la porțile gimnaziului nostru⁷². Și noi tot deliberăm”⁷³.

Discuția a continuat în termeni polemici și în anii următori, aşa cum vedem din Protocolul conferinței ținute în Năsăud, la 16 iunie 1908, în aula Gimnaziului Superior, cu fruntașii din fostele comune grănicerești, convocată de Ciril Deac, vicar foraneu episcopal, ca „prezident al fondurilor” și Ioan Pecurariu, profesor gimnazial, în calitate de „secretar ad-hoc”⁷⁴.

În privința situației școlii din Bistrița Bârgăului, consemnăm, potrivit mărturiei pretorului pensionat Simion Nica Popandron, că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, „la mijlocul comunei, lângă ulița sau drumul principal,

⁷² „Am dat loc acestui articol, care va produce nemulțumire într-o parte a fruntașilor noștri. N-am vrut să închidem calea unei păreri contrare cu cea dominantă. Nu se știe oare că autorul articoului nu are dreptate? În viața culturală a ținutului nostru e bine să dicutăm *sine ira et studio*. Viitorul va arăta cine a avut dreptate. Am dori ca discuția să continue” (Redacția); apud *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*, p. 1. Vezi și amplul material documentar publicat pe această temă de Adrian Onofreiu, „La cumpăna veacurilor și a vremurilor. Contribuții documentare referitoare la acordarea de stipendii și ajutoare din Fondurile Grănicerești Năsăudene (1905-1908)”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, XII, 2013, pp. 85-133.

⁷⁴ A.N.B.-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 147, ff. 163-175; vezi și rapoartele Comisiei administrative pe cicluri de activitate, în *Ibidem*, d. 139; Protocolul conferinței - în Anexa 3, doc. nr. 1.

unde se află și o ulară de-a curmezișul, a Bisericii numită, de către amiază se află biserică greco-orientală, din material solid; din sus de ulară, numită a Bisericii și din jos de aceasta, e o școală pompoasă confesională greco-orientală și greco-catolică, asemenea, din material solid. Se mai adaugă cum că, în lungimea satului și La Pustă și În Gura Pietroasei, numită în partea sudică a râului Bistrița, peste Podul Sălăjeanului, se află a doua școală confesională, foarte frumoasă, edificată din lemn. Lângă râul Bistrița de ambele părți, aşa numit În Gura Văii lui Ștef, se află establismentele și fabrica de lemnărit cu firma «Kolozsvari faipar», unde e și o școală de stat maghiara⁷⁵.

În timpul Primului Război Mondial, în luna septembrie 1916, „miliția a ocupat biserică și școală. În anul 1917, miliția s-a dus din sat, dar multe necazuri au rămas”⁷⁶.

După Unirea de la 1 Decembrie 1918, și în comună s-a instaurat autoritatea statului român. Evoluția în continuare a școlii s-a înscris pe traiectul general pentru Transilvania (1918-1920, perioada Consiliului Dirigent) și, apoi, în cadrul legislativ unificat al statului român.

⁷⁵ *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare...*, pp. 63-64.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 281. Mai grav a fost faptul că, în conformitate cu politica guvernului maghiar, care a decis în primăvara anului 1918 crearea „zonei culturale” la granița cu România, și la Bistrița Bârgăului a avut loc tentativa de preluare a școlii pe seama statului maghiar. „În luna lui septembrie, în 18, prim-pretorul Philipi ne-a convocat comitetul bisericii pentru ca să-i dăm școlile statului”. Consemnarea preotului Aurel Monda arată în continuare că „i-am răspuns la ședință că noi școlile nu le dăm, statul își poate face școli câte vrea”; *Ibidem*, p. 282. Iată cum întreg comitetul școlar, condus de un membru de frunte al familiei Monda, a respins atacul agresiv al unui guvern străin de interesele locuitorilor, la adresa locașului de luminare prin cultură, școală! Trebuie menționat că „de la miliție”, în cursul anului 1918, s-au primit, o dată, 68 coroane și 34 fileri, apoi, 92 coroane 44 fileri, altă dată, 7 coroane 50 fileri, pentru școală de la Pustă, respectiv 21 coroane și 84 fileri, pentru școală din sat și, încă o dată, o sumă totală de 111 coroane; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 17.

Parohia Ortodoxă Română din Bistrița Bârgăului, la începutul secolului al XX-lea

După moartea preotului Simion Monda, Parohia Ortodoxă Română din Borgo-Bistrița a fost preluată de fiul acestuia, preotul Aurel Monda, care i-a păstorit pe credincioși în perioada 1910-1938. Dintr-un chestionar din anul 1919, apărut în nr. 2-3 al publicației periodice „Foaia Bisericească”, aflăm că preotul Aurel Monda s-a născut în data de 1 aprilie 1884 în Borgo-Bistrița. Clasele primare le-a făcut în satul natal, apoi la Școala fundațională din Borgo-Prund. Primele patru clase gimnaziale le-a urmat la Liceul din Năsăud, apoi un an la Gimnaziul săsesc din Bistrița¹, după care a revenit la Liceul din Năsăud, pentru completarea studiilor și susținerea examenului de maturitate. A urmat cursurile Academiei Teologice Andreiane din Sibiu, pe care le-a absolvit în anul 1909. După căsătoria cu Olivia Butnariu, fiică de preot din Brașfalău², a fost hirotonit preot în 23 septembrie 1909 de mitropolitul Ioan Mețianu, iar din 15 noiembrie 1909, în urma concursului susținut în fața protopopului Grigore Pletosu, a ocupat postul la Bistrița Bârgăului³.

¹ Gimnaziul evanghelic lutheran; trajectul era comun pentru români cu o stare materială mai bună, urmărind, în principal, contactul cu rigoarea și disciplina de aici, ca și însușirea la un nivel înalt a limbii oficiale a cursurilor, limba germană.

² Olivia Monda, născută Butnariu, în localitatea Blăjenii de Sus, decedată prematur, în anul 1921.

³ A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 1187, ff. 4-7; vezi și Anexa 4, doc. nr. 1.

Din raportul de preluare a parohiei, aflăm că biserică „se afla în stare slabă”, fiind construită în anul 1845. Era zidită din piatră, cu acoperiș de lemn și avea lungimea de 11 stj., lățimea de 4 stj., iar înălțimea de 3 stj. Biserică era pictată în stil oriental și era înzestrată cu veșminte preoțești, cărti bisericești și alte ustensile, toate aflate în stare bună. Există un cor bisericesc, iar cantorul, fostul învățător Iacob Monda, în etate de 84 de ani, era plătit din veniturile stolare⁴.

Biserica greco-orientală din comună avea trei cimitire, unul în grădina bisericii, unul îngrădit și unul neîngrădit, în care „se îngroapă și greco-catolici, și romano-catolici, deoarece ei nu au, și totodată se îngroapă și străini. Crucile sunt de lemn și piatră și în cimitir sunt plantați pomi. Deoarece comuna este împrăștiată, unele familii și-au amenajat cimitir propriu în grădină”⁵.

Biserica avea în proprietate: pământ arător, 5 jug. 102 stj.², grădini, 1 jug. 618 stj.², livezi, 9 jug. 111 stj.², păsune, 23 jug. 904 stj.², neproductiv, 1 jug. 585 stj.². Conform obiceiului, pământul bisericii se dădea în fiecare an în arendă la particulari. În plus, biserică deținea acțiuni de stat, în valoare de 1.400 coroane, în fundațiuni, 631 coroane, în obligațiuni la privați și interese la particulari, 1.228 coroane. Banii bisericii se depuneau la bancă.

Taxele pentru serviciile religioase erau: de la botez, 1 florin; de la cununie, 10 florini; de la morți, 6-10-15 și 25 florini; masluri, 2-6 florini; sfeștanie, 5 florini; dezlegare, 50 cruceri; slujbă privată 3-5 florini; umblatul cu crucea (botez), 50 cruceri și molitva, 50 cruceri. Cei săraci erau scuși de taxe⁶. Biserică susținea din veniturile ei două școli confesionale, cu doi învățători.

Școala avea „în proprietate pământ 1 jug. 266 stj.² grădină, unde se plantează cam 1.000 oltoni⁷, care se împărtesc la oameni (s.n.)⁸. Pământul e

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Pomi altoiți.

⁸ Cultul grădinăritului a fost dezvoltat elevilor în Gimnaziul de la Năsăud, unde vicarul Ioan Marian a introdus ca obiect de studiu în clasa a IV-a normală studii despre cultura grădinilor, altoarea pomilor și stupărit. Ele erau predate nu numai teoretic, ci și practic, elevii deprinzând aceste îndeletniciri în grădina institutului, unde „plantau, săpau și pliveau plantele și stupăreau, fiind în grădină ridicată și o stupină cu mai multe coșnițe. În plus, dețineau altoarea merilor, perilor și cireșilor”. Mai târziu, vicarul Ioan Marian a primit de la comuna Năsăud o râpă numită „Râpa lui Marian”, pe care a îngrădit-o și unde îi învăță pe școlari acest ram de economie. „Atât aici, cât și în grădina de pomărit a școlii, pusă tot prin dânsul în ordine și conservată în cea mai bună stare, se împărteau ulioane (pomi altoiți) prin district, parte gratis, parte, pe lângă un preț bagatel (mic)”; apud Vicarii Năsăudenii..., pp. 95-96.

întăbulat pe biserică greco-ortodoxă și greco-catolică. Școala are un fond școlar de 26.000 coroane, care se administrează în Sibiu. Școlile au locuințe pentru trei învățători și sunt edificate din piatră, iar una din lemn. Nu există locuință parohială, iar preotul locuiește în propria casă, unde și-a amenajat și cancelaria (s.n.). Biblioteca se compune din 2.000 de volume, toți autori români, din domeniul literaturii, religiunii, diverse scrieri, autori clasici germani, autori clasici latini și autori clasici greci (s.n.). Gazete abonate: „Telegraful Român”, „Românul”, „Renașterea”, „Grai Nou”, „Cuvântul Poporului”, „Țărănamea”. În plus, existau 36 volume de cărți bisericești, care se împrumutau credincioșilor pentru a fi citite⁹.

În anul 1913, Comitetul parohial din Borgo-Bistrița propunea zidirea unei noi biserici. „Organele cu cădere au pregătit un plan și preliminar de spese”, care a fost aprobat la 7 septembrie 1913 de Consistoriul din Sibiu. Pe această bază, lucrarea a fost scoasă la licitație publică și încredințată arhitectului Elena Preda Sas. Întrucât a izbucnit Primul Război Mondial, contractul de zidire nu a mai fost înaintat la Consistoriu spre aprobare¹⁰. Beneficiem de descrierea preotului Aurel Monda referitoare la evenimentele prin care a trecut comuna Borgo-Bistrița în timpul conflictului militar: „În anul 1914 s-a început bătaia cu sărbii și cu celealte puteri, s-a început mobilizarea generală, din comună au mers o mulțime de militari la bătaie, care se pot vedea cu numele în conscripția parohială.

Cam în septembrie 1914, au început a se scumpi toate cele, atât vitele, cât și bucatele. O litră de cucuruz costa 6 florini, iar o pereche de boi buni s-au scumpit de la 600 florini la 1.200 florini; un vițel de $\frac{1}{2}$ an, care costa cam 20-25 florini, acum s-a scumpit la 160 florini; cu deosebire în porci s-a urcat prețul foarte tare, aşa încât un porc gras, care în timpuri normale îl luai cu 60-70 florini, s-a scumpit până la 350 florini. În luna decembrie 1914, s-a zvonit că vin rușii; atunci mulți dintre oameni au mers la Colibița și cu deosebire, jidanii au fugit din sat la ordinul comitelui suprem.

În anul 1915, la 9 noiembrie a început a ninge, cât zăpada a fost de 1 metru și mai bine, a început a viscoli și oamenii vreo 3 zile nici n-au umblat cu cai și boi pe drum. Zăpada s-a topit și a început a ploua, apa a crescut și în 27-28 noiembrie a venit un puvoi mai mare ca cel din 1912, a făcut iar

⁹ A.N.B-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 1187, ff. 4-7.

¹⁰ AAOVFC, fond *Protopopiatul ortodox Borgo-Bistrița*.

multe stricăciuni, la fabrică a mânat căși, drumul l-a stricat, moara popii Aurel a mânat-o de n-au mai rămas decât perejii casei, apa din vale a ajuns până la drum, podurile le-a mânat, grădinile, cele mai multe, le-a stricat.

A venit după acea o mulțime de miliție prin sat, dar nu au stat aşa de mult, deoarece s-a-ntrios iarna. Pe câmpul de luptă încă au murit mulți înși din sat. Dintre fruntașii satului, încă au murit, aşa. Bunăoară, Turc Iacob, care a cumpărat pe seama bisericii veșminte preoțești, mai multe rânduri, cărti bisericești și altele.

La începutul anului 1916, bătaia tot continua, miliția vine în sat înconținuu și ia de la oameni fân, vite, porci, oi, cu un cuvânt, multe de toate. Câmpul de luptă se tot apropiе și ajunge până lângă Colibița; oamenii nu au fugit nici unul. În 16-29 septembrie miliția a ocupat biserică și școala, serviciul divin s-a făcut în casa preotului Aurel; s-au făcut pașii de lipsă ca biserică să fie golită de miliție. Clopotele s-au luat, de la biserică din sat 1, de la *Pustă*, amândouă și de la Colibița 2 în luna lui iulie 18, astfel, în întreg satul n-a mai rămas numai 1 clopot, dar și pe acela l-au oprit de a-l mai trage din luna lui septembrie. Miliție a venit în sat și au luat de pe la oameni fân, vite, au lăsat caii și în cimitirul bisericii, de au umblat peste morminte, cu un cuvânt, ne-au batjocorit în toată forma.

În anul 1917, luna mai, 29, s-a dus spitalul din biserică, unde au lăsat murdărie și astfel, m-am văzut silit a face arătare forurilor militare. Arătarea făcută în contra miliției nici până în ziua de azi nu au rezolvat-o, ci au pus-o *ad acta*¹¹, precum se vede. Miliția s-a dus din sat, dar multe necazuri au rămas și o scumpete foarte mare.

În primăvara anului 1918 a brumat, încât mălaiele au degerat și după Sfântul Gheorghe am arat din nou de mălai, unii au pus orz, dar nu au avut nici un folos de el, deoarece l-a umplut buruiana și tot a picat. Litera de cucuruz a vândut-o un jidov, Iacob Moise, cu 100 florini, alții o vindeau cu 70-80 florini. Fiind o toamnă lungă, din mălaialui pus a doua oară s-a copt om parte. În luna lui septembrie, în 18, prim-pretorul Philipi ne-a convocat comitetul bisericii pentru ca să-i dăm școlile statului; atunci i-am răspuns la ședință că noi școlile nu le dăm, statul își poate face școli câte vrea și, totodată, i-am răspuns că prea Veneratul Consistor are de știre despre

¹¹ La dosar.

convocarea comitetului. Prim-pretorele atunci a făcut arătare contra mea la ministrul, zicând că aş fi contra statului și m-a amenințat că-mi va recvira¹² vitele și fânul.

A trecut luna lui septembrie și a sosit octombrie și atunci au început a veni feciori și bărbați de la front. În luna noiembrie s-a făcut pacea și s-a declarat republica. Atunci am început să ne organizăm români, să introduc gărzile naționale, am sfîrșit steagul nostru național în biserică noastră greco-orientală și am jurat cu toții că îl vom apăra de aici înainte. Oamenii au alungat pe toți jidovii din sat și le-au luat toate cele. În 1 Decembrie 1918 a fost adunarea de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât alipirea Ardealului la România Mare”¹³.

Într-un raport făcut în anul 1920 de preotul Aurel Monda, învățătorul Ștefan Vrăsmaș și cantorul Iacob Monda, se preciza că Bistricioara avea o „Reuniune de înmormântare”, un fond bisericesc pentru înfrumusețarea bisericii și ajutorarea copiilor orfani, denumit „Fondul Aurel Simion Monda”, și o „Reuniune de consum¹⁴”, înființată împreună cu preotul greco-catolic Pantilimon Zagrai. În comună „trăiesc bine, deoarece sunt înrudiți laolaltă” greco-orientali, greco-catolici și romano-catolici. Starea materială a oamenilor este bună, ocupându-se cu creșterea vitelor, comerțul cu lemn, care le aduc venituri foarte bune. În ce privește moralitatea, au stat bine, dar „după război, s-a stricat, ca pretutindeni”.

Comuna a avut o fabrică de lemn, de unde comuna politică avea un venit anual de 36.000 coroane, dar odată cu izbucnirea nemulțumirilor din 1918, locuitorii au devastat-o și aprins-o¹⁵. Comuna mai avea o societate de vânătoare; *aici veneau la vânat în vremurile pașnice o mulțime de grofi din fostă Ungarie* (s.n.). Comuna avea în proprietate „39.844 jug. de pământ, dintre care cel mai mult e pădure (s.n.) și 20.000 de coroane în acțiuni.

¹² Rechiziționa.

¹³ Parohia Bistrița Bârgăului, *Condica bisericei...*, pp. 12-14; apud., *Bistrița Bârgăului – Contribuții documentare...*, pp. 280-282.

¹⁴ Asociație de aprovizionare și desfacere a mărfurilor.

¹⁵ Vezi pe larg descrierea devastărilor din toamna-iarna anului 1918 în zona actualului județ Bistrița-Năsăud la Adrian Onofreiu, „1918 – o lume în schimbare”, în *Bistrița. 90 de ani de la Mareea Unire*, Ed. Barna's, Bistrița, 2009, pp 38-68; Andreea Salvan, *Pavel Tofan – Memorii din 1918*, în *Ibidem*, pp. 69-108.

Comuna dă bisericii greco-orientale un ajutor anual de 1.155 coroane pe an, iar școlii, lemne de foc. Parohia Borgo-Bistrița se află la o depărtare de 22 km de protopresbiteriatul aflat în orașul Bistrița, capitala județului. Oficiul poștal este în Borgo-Prund, iar transportul se face cu trenul și trăsura".

Locuitorii cereau ca în comună să se facă un magazin de bucate, deoarece ținutul fiind muntos și rece, o duceau rău în privința bucatelor. De asemenea, s-a sugerat înființarea unor societăți pentru prelucrarea lemnului, pietrei și valorificarea izvoarelor de ape minerale, precum cele de la Gura Izvoarelor, „unde vin în tot anul o mulțime de nemți, și poate s-ar putea face și o societate de a exploata aur, din muntele Strunior, unde odinioară au fost băi de aur, ceea ce și azi se poate vedea”¹⁶.

¹⁶ A.N.B-N., fond *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița*, d. 1187, ff. 4-7.

Biserica „Sfântul Nicolae” din Bistricioara

5.1. Necesitatea construirii unei biserici ortodoxe noi, în comuna Borgo-Bistrița

In urma reînființării Episcopiei Ortodoxe a Clujului, în anul 1919, preotul Aurel Monda a ridicat din nou, în fața Consiliului parohial din Bistricioara, problema construirii unei noi biserici în comună, întrucât biserica, zidită în anul 1845 din piatră și având acoperișul de lemn, a devenit neîncăpătoare și „azi se află în stare slabă”¹. În cadrul ședinței extraordinare a comitetului parohial greco-oriental din 5 decembrie 1921,

¹ A.N.B-N., fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, d. 1187, ff. 4-7. Încă în anul 1901 s-a plătit arhitectului Pavel Beșuan suma de 400 florini „pentru planul bisericii”; Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 6, f. 41. În continuare, preotul Aurel Monda „s-a sfătuit cu membrii bisericii și cu oamenii ca să facă o biserică nouă; au și chemat pe Pavel Beșuan, arhitect din Bistrița, și au mers în Bucovina, ca să vadă bisericile și în Pojorâta au aflat o biserică foarte frumoasă, au făcut planul și a trimis-o Consistoriului spre aprobare (s.n.), dar nu au voit ca să le aprobe planul, zicând că e prea costisoare și astfel toate hotărârile care le-au adus la 1901, martie 31, comitetul au rămas baltă; apud *Condica parohiei greco-orientale Borgo-Bistrița*, p. 18. Propunerea preotului Aurel Monda a fost reînnoită la data de 29 aprilie 1910, când „spre scopul acesta, a umblat cu Buta Simion, Ion Gâțan, prin Meterhaza (azi Dumitra) pe spesele lor și au dat arhitectului Beșuan ca să facă un plan de biserică, care l-a și făcut, dar Consistoriul nu l-a aprobat; atunci au dat arhitectului din Sibiu de a făcut un plan de biserică pe care Consistoriul l-a aprobat în 1913 și biserică s-a și dat în întreprindere lui Sas și Preda din Bistrița, cu 78 mii coroane, în anul 1914, iunie 22, dar din cauza războiului, nu s-a început, ca să edifice biserică”; Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, d. 1.187, f. 11.

format din Simion Buta, Ion Moișan, Filimon Georza, Constantin Cercea, Ștefan Ciurea, Toader Ghițan, Ion Năuc, Constantin Cionca, Ion Pavel, Vasile Hangan, Gavril Cot, Vasile Ciurea, Leon Someșan, Neculai Serețan, Mihai Purcil și pr. Aurel Monda, propunerea a fost acceptată². Membrii Comitetului au hotărât „să se facă un preliminari nou de cheltuieli” de către firma de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” din Bistrița. Aceasta urma să fie plătită cu 2% din valoarea proiectului, iar în caz că firma acceptă să construiască biserică, „pentru facerea preliminariului să nu primească nici o remunerație”³.

În ședința din data de 2 ianuarie 1922, Comitetul parohial greco-oriental din comuna Borgo-Bistrița - în prezența membrilor Petre Orban, Mihai Purcil, Neculai Serețan, Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Ion Năuc, Constantin Cionca, Simion Buta, Alexa Ciurea, Toader Ghițan, Ion Moișan, Filimon Georza, Ion Pavel, Vasile Hangan - a luat act din partea comisiei desemnate pentru negocierea contractului, formată din preotul Aurel Monda și consilierii Gavril Cot și Toader Ghițan, că „arhitectul Ion Sasu și soția Elena au făcut preliminariul bisericei”. După luarea la cunoștință, membrii comitetului au hotărât în unanimitate să se facă o nouă biserică, „deoarece aceasta pe care o avem se surupă încontinuu”. Având însă în vedere că „d-l. Sasu a luat în întreprindere noua biserică din anul 1914 și fiindcă până în ziua de azi s-au schimbat cu totul prețurile”, au decis organizarea unei noi licitații cu oferte închise și deschise, dar cu mențiunea că „membrii din Comitet își susțin dreptul de a da în întreprindere biserică aceluia dintre întreprinzători pre care îl vor voi dânsii”⁴.

² Anexa 5, doc. nr. 1. S-a început și o colectă pentru construirea noii biserici, pentru 20 de exemplare din aceasta, în anul 1922 s-a plătit din fondul oficialui parohial suma de 100 lei; A.N.B.-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița-Bârgăului-Jurnal de casă 1905-1935*, reg. inv. nr. 5, f. 24.

³ Anexa 5, doc. nr. 1. Aceasta după ce „în anul 1920, la îndemnul parohului au dat firmei Ion Sassu ca să se facă un deviz de speze pentru noua biserică; în anul 1921, parohul dimpreună cu membrii comitetului iau hotărârea ca să se înceapă edificarea unei noi biserici. Fiind biserică rea, parohul roagă pe oameni ca să dea la biserică dranițe și runchi de dranițe, ca să se poată acoperi, și s-a acoperit partea din sus a bisericii. În anul 1922 s-a cerut ajutor de la comuna politică în sumă de 700.000 lei pentru edificarea bisericii, precum și lemnale de lipsă. S-a dat în anul acesta ca să se scoată piatra de edificat din *Dealul Pașcului*, cu 200 lei/stj²; *Condica parohiei greco-orientale...*, p. 17.

⁴ Idem, doc. nr. 2.

În urma acestor hotărâri, la 5 februarie 1922, Oficiul parohial greco-oriental Borgo-Bistrița a înaintat spre aprobare Consistoriului Eparhial Ortodox Român din Cluj planul bisericii și devizul preliminar de lucrări, subliniind necesitatea construirii unei noi biserici, „deoarece biserică pre care o avem în ziua de azi cade sub toată critica, în continuu să surupă și ne putem aștepta ca în decursul sfintei slujbe să cadă pre credincioși. Orice reparaturi s-ar face sunt zadarnice”. De asemenea, se specifică că banii necesari pentru edificarea noii biserici „nu sunt asigurați din partea comunei politice”⁵.

Protopopul Grigore Pletosu a avizat favorabil cererea Parohiei Ortodoxe Borgo-Bistrița și a înaintat-o Consistoriului Eparhial Ortodox Român, cu mențiunea de urgentare a începerii lucrărilor⁶. De asemenea, a anexat notificarea semnată de arhitectul Elena Preda (căsătorită Sasu), prin care adereava că Epitropia greco-orientală din Borgo-Bistrița a căzut de acord să includă în noul deviz preliminar „cauțiunea depusă din anul 1914 pentru edificarea bisericei”⁷.

La cererea Consistoriului Eparhial, de a se preciza resursele financiare necesare construirii bisericii, preotul paroh Aurel Monda a trimis o informare în care arăta că, din cei 980.000 lei necesari, comuna politică a aprobat 300.000 lei, iar materialele de construcție (piatră, nisip, prund, lemn, cărămidă etc.) urmău să fie procurate de la credincioși⁸. De asemenea, Consistoriul Eparhial cerea jurisconsultului, Dr. Alexandru Dragomir, să verifice corectitudinea devizului depus de firma de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” și procentul din suma totală de care aceasta urma să beneficieze⁹.

În luna septembrie 1922, preotul paroh Aurel Monda a solicitat din nou scoaterea la licitație a lucrărilor pentru biserică și garanta Consistoriului Eparhial că suma de 300.000 lei, promisă de comuna politică, era asigurată¹⁰. Neprimindu-se nici un răspuns, comitetul parohial din Borgo-Bistrița

⁵ Idem, doc. nr. 3.

⁶ Idem, doc. nr. 4.

⁷ Idem, doc. nr. 5.

⁸ Idem, doc. nr. 6.

⁹ Idem, doc. nr. 7.

¹⁰ Idem, doc. nr. 8.

s-a întrunit în 4 februarie 1923 într-o ședință extraordinară, ocazie cu care i-a recertificat pe enoriașii Teodor Ghițan, Gavril Cot și Ștefan Pavel, ultimul în calitate de notar, ca responsabili cu supravegherea fondului necesar construirii bisericii din comună. A fost reanalizată și votată hotărârea comitetului parohial din 5 decembrie 1921, cu privire la întocmirea unui nou deviz de lucrări de către firma de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu”¹¹. Prin adresa nr. 55/1923, preotul paroh Aurel Monda aducea la cunoștința Consistoriului Diecezan hotărârile luate de comitetul parohial și anexa nota de constatare a preturei, privind starea avansată de degradare a bisericii din Borgo-Bistrița și necesitatea urgentării licitației pentru construirea noii biserici¹².

Membrii Consiliului parohial, Ion Năuc, Ion Ispravă, Niculai Serețan, Constantin Cercea, Leon Someșan, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Toader Ghițan, Ion Pavel, Vasile Hângan, Mihai Purcil, Petre Orban, Ion Moișan, au luat act de conținutul scrisorii Consistoriului Diecezan din Cluj, cu nr. 3371 din 1922, „prin care se cere ca să se stipuleze Condițiunile de licitație pentru noua biserică”¹³, au hotărât să se publice licitația pentru noua biserică și au stabilit sarcinile care urmau să cadă în grija comunității credincioșilor: piatră de edificat, lemnul necesar pentru schele și acoperiș, nisip și prund, în valoare de 250.000 lei – 300.000 lei, iar întreprinzătorului „cărămidă, lucrul de zidărie, varul, cimentul, bărdagi, tinichigiu, măsărit, lăcătuș, ferestrar”¹⁴.

Expertul desemnat de Consistoriul Diecezan din Cluj, în persoana ing. Gavril Lungu, analizând planurile și costurile stabilite de firma de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” în ceea ce privește construirea unei noi biserici în comuna Borgo-Bistrița, a contestat atât devizul de lucrări, despre care afirma că este copiat de familia Sasu după devizul original întocmit de arhitectul Pamfile în anul 1914, cât și pretenția firmei de arhitectură de a fi remunerată pentru întocmirea acestuia cu suma de 21.545 lei, reprezentând 2% din valoarea estimată a lucrării, în care „sunt incluse și spesele din

¹¹ Anexa 6, doc. nr. 1.

¹² Idem, doc. nr. 2.

¹³ Idem, doc. nr. 3.

¹⁴ Ibidem.

1914”¹⁵. Reprezentantul Consistoriului preciza că, de obicei, pentru astfel de oferte, antreprenorilor nu li se acordau bonificații și nici nu aveau dreptul de a pretinde să fie plătiți, decât în rarele cazuri în care ar fi existat o înțelegere prealabilă, avizată de forurile competente. Pentru a evita însă un proces și tergiversarea lucrărilor, ing. Gavril Lungu a propus remunerarea firmei de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” cu suma de 4.900 lei, adică 0,5% din valoarea construcției. Având în vedere că valoarea estimată a lucrărilor era mare, de peste un milion de lei, propunea ca licitația de atribuire să aibă loc la sediul Consistoriului din Cluj, în prezența delegaților comitetului parohial din Borgo-Bistrița. Cei interesați urmău să depună un deviz de lucrări cu prețuri actualizate, comisiei de licitație revenindu-i dreptul de a decide câștigătorul¹⁶.

5.2. Organizarea licitației pentru construirea noii biserici și sfîntirea pietrei de temelie

La licitația organizată în ziua de 21 mai 1923 au fost depuse două oferte de lucrări, a firmei de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” și a întreprinzătorului Rudolf Adleff din Bistrița¹⁷. Conform experțului, ing. Gavril Lungu, au fost probe evidente că „cei doi concurenți au fost bine înțeleși între ei în ce privesc prețurile și sumele ofertelor”¹⁸. În plus, oferta firmei de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” „este plină de greșeli vădite și la suma finală este o greșeală de 110.000 lei în favorul ofertei, oferind în loc de 1.492.116 lei suma de 1.382.116”¹⁹, în situația în care „biserica dă tot materialul de schelă, tinichigerie și acoperiș și transportul de la gară...”, iar lucrările de fierărie se pot reduce aplicând beton armat...”²⁰.

¹⁵ Idem, doc. nr. 5.

¹⁶ *Ibidem*; vezi și doc. nr. 6 referitor la condițiile în care trebuia organizată licitația.

¹⁷ Idem, doc. nr. 7.

¹⁸ Idem, doc. nr. 9.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*. „În 21 mai 1923 s-a ținut licitațunea bisericii ortodoxe și s-a dat în întreprindere la d-na. Preda, cu 130.000 lei, iar în 11 iunie 1923, la 10 ore a.m., preotul Aurel Monda a făcut sfîntirea apei și a citit rugăciunea pentru temelia bisericii și, după aceea, s-a început la lucru. Credincioșii au adus piatra de lipsă, precum și nisipul, varul, lemnul”; apud. *Condica parohiei greco-orientale...*, p. 17.

Cu toată rezerva celor semnalate în raportul către Consistoriul Diecezan, expertul ing. Gavril Lungu considera că amânarea lucrărilor putea să ducă la o nouă urcare de prețuri și propunea încredințarea execuției lucrărilor firmei „Elena Preda & Ioan Sasu” din Bistrița, în următoarele condiții: din comisia desemnată din partea parohiei Borgo-Bistrița pentru supravegherea lucrărilor bisericii să facă parte un avocat și un delegat al Consistoriului; fundația bisericii și turnurilor să fie făcută din beton (cel puțin 50 cm); în comisia de control a executării lucrărilor să fie inclus, pe lângă reprezentantul Serviciului de poduri și șosele, un delegat al Consistoriului; în contract să fie stabilit că prețurile de unitate sunt fixe, iar modificările ulterioare de prețuri și planuri pot fi făcute doar cu aprobarea Consistoriului și expertului său. În final, se preciza că antreprenorul nu putea cere, sub niciun motiv, o majorare de prețuri²¹.

În ședința Consistoriului Diecezan din data de 5 iunie 1923, a fost dezbatut și aprobat procesul-verbal de licitație a zidirii bisericii din Borgo-Bistrița, cu amendamentele propuse de ing. Gavril Lungu²². Au fost nominalizați ca experți din partea Episcopiei, în comisia de supraveghere a construcției bisericii, Dr. Vasile Pahone, avocat din Bistrița, și ing. Gavril Lungu²³.

În ziua de 24 iunie 1923, sub președinția protopopului tractual Grigore Pletosu, s-a întrunit Comitetul parohial ortodox român din Borgo-Bistrița, format din preotul Aurel Monda, Simion Buta, Toader Ghițan, Ion Pavel, Ioan Ispravă, Leon Someșan, Ștefan Ciurea, Vasile Hângan, Ion Moișan, Constantin Cionca, Mihai Purcil, Tânase Coșofreț, Grigore Beșa, Neculai Serețan, pentru încheierea contractului de construcție a bisericii din comuna Borgo-Bistrița cu arhitectul Elena Preda Sasu. După prezentarea raportului nr. 2256 din 5 iunie al Consistoriului Diecezan, comitetul parohial și comisia împuternicită cu întocmirea contractului au ridicat următoarele rezerve:

„1. Comitetul parohial și comisiunea încredințată cu facerea contractului nu poate primi punctul 7 și 8 din aceia rezoluție deoarece nu să poate angaja la plată pentru compunerea contractului la taxa de tarifă pre care o cere advocatul, nici să poate angaja pentru controlul nelimitat al inginerului

²¹ Anexa 6, doc. nr. 9.

²² Idem, doc. nr. 14.

²³ *Ibidem*.

Gavril Lungu, deoarece ambele aceste condiții reclamă spese la care comitetul nu se poate angaja; 2. Firma întreprinzătoare constată că în devizul prezentat de dânsa, precum și în specificațiunea de prețuri, inginerul Gavril Lungu și-a permis a face unele corecturi pe care firma nu le recunoaște și protestează, deoarece au fost făcute după ce oferta a fost depusă și licitația înfăptuită și enunțată”²⁴. În final, s-a votat în unanimitate începerea lucrărilor de edificare a noii biserici²⁵ și s-a decis sfîntirea pietrei de temelie²⁶.

Prin adresa nr. 227/27 iunie 1923, protopopul Grigore Pletosu a înaintat spre aprobată către Consistoriul Diecezan contractul încheiat de comuna bisericăască Borgo-Bistrița cu firma de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” pentru clădirea noii biserici²⁷, cu specificația că, din lipsă de fonduri, la încheierea contractului nu a fost implicat avocatul Vasile Pahone²⁸. În această situație, ing. Gavril Lungu s-a interesat la juristul Consistoriului, avocatul Alexandru Dragomir, dacă în clauzele contractuale „sunt îndeajuns de apărate interesele bisericii din Borgo-Bistrița”²⁹, pentru a putea aviza începerea lucrărilor.

Întrucât jurisconsultul Consistoriului era „în concediu pe timp îndelungat”, episcopul Nicolae Ivan a încredințat dosarul cu privire la încheierea contractului avocatului Vasile Pahone din Bistrița³⁰.

5.3. Începerea lucrărilor la noua biserică

În data de 30 iunie 1923, Comitetul parohial din Borgo-Bistrița a solicitat arhitectului Ottman Pflander să reverifice planurile fundației, întrucât terenul pe care urma să fie amplasată biserică era mâlos. Din această cauză, soluția propusă a fost mărirea fundației „cu 0,40 m pe de o latură și în afunzime, cu 0,50 m, contrar planului original...”, iar betonarea acesteia, făcută în canale din care e scoasă apa, ca betonul să se poată bine

²⁴ Idem, doc. nr. 17.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Leon Hogiu (coord), *Bistrița Bârgăului - repere monografice...*, p. 338.

²⁷ Anexa 6, doc. nr. 18.

²⁸ Idem, doc. nr. 19.

²⁹ Idem, doc. nr. 24.

³⁰ Idem, doc. nr. 22.

comprima, să se facă până la 0,50 m înălțime de la suprafața pământului”³¹. Observațiile arhitectului Ottman Pflander au fost trimise pentru aprobare Consistoriului Diecezan³².

Lucrările au început în aceeași lună, când a fost pusă piatra de temelie la noua biserică. Conform uzanțelor, s-a întocmit un document de atestare a începerii lucrărilor, care începea prin invocarea divinității.

„Întru mărireia lui Dumnezeu, unic în ființă și adorat în trei persoane, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, s-a întemeiat și zidit această biserică, întru cinstea și cu hramul Sfântului Niculae a Mirelor Lichiei”. În continuare, erau consemnate implicarea și efortul comunității locale „cu cheltuiala drept credinciosului popor ortodox din Borgo-Bistrița, care a prestat o însemnată parte din material, precum și bani în sume însemnate, iar comuna politică, până în ziua de azi, ne-a ajutat din tangenta pădurilor cu suma de 700.000 lei. Zidirea s-a început la 11 iunie 1923, după ce parohul local a făcut sfințirea apei și binecuvântarea locului”³³.

În data de 28 august 1923, inginerul diplomat Emil Leheni, reprezentantul Serviciului de poduri și șosele Bistrița, s-a deplasat în comuna Borgo-Bistrița, pentru verificarea lucrărilor începute la biserică ortodoxă română și a întocmit o notă de constatare și indicații tehnice, pe care a înaintat-o preotului paroh Aurel Monda³⁴.

³¹ Idem, doc. nr. 20.

³² Idem, doc. nr. 26.

³³ Documentul continua cu menționarea numelor persoanelor cu funcții importante în ierarhia administrativă, politică și ecclaziastică, după un tipic bine cunoscut: „Domnitor fiind Prea înălțatul și de Christos iubitor, Ferdinand, rege al tuturor românilor, regină, slăvita Maria, principe moștenitor Carol și Elena; mitropolit primat fiind Dr. Miron Cristea, mitropolit în Ardeal, Dr. Niculae Bălan, iar episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului, Clujului, Niculae Ivan, protopop tractual Grigore Pletosu, paroh local, Aurel Monda; membrii ai comitetului parohial [urmăză lista acestora], pretor, Câmpean, primar, Toader Ghițan și secretar în comuna Borgo-Bistrița, Ionel Suceava”; apud. *Condica parohiei greco-orientale Borgo-Bistrița*, pp. 9-10. Pentru modul de consemnare a realităților din momentul punerii pietrei fundamentale la biserică greco-catolică din Năsăud, din 12 iulie 1880, cu invocarea persoanelor împăratului și împărătesei, a conducătorilor politici, administrativi, ecclaziastici din Transilvania, ca și a instituțiilor existente în acel moment în Năsăud, vezi textul la Adrian Onofreiu, „Contribuții documentare referitoare la construirea bisericii greco-catolice din Năsăud”, în *Convergențe etnoculturale. In memoriam Mircea Prahase*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012, document nr. 4, pp. 210-216. Din „casa bisericii se dă la edificarea noii biserici 8.220 lei” în anul 1923; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 5/1905-1935, f. 27.

³⁴ Anexa 6, doc. nr. 25. Pentru acestea i s-a achitat din fondul bisericii pe anul 1923 o sumă de 350 lei. De altfel, începând cu acest an, cheltuielile comitetului parohial pentru edificarea noii

Spre sfârșitul lunii septembrie 1923, ing. Gavril Lungu s-a deplasat în comuna Borgo-Bistrița și a întocmit un proces-verbal privind stadiul lucrărilor bisericii ortodoxe române, lăudând seriozitatea și implicarea preotului paroh Aurel Monda, care, uneori, s-a arătat dezamăgit de „greutățile puse de firmă, încurajată și sprijinită de alții și, chiar contra lui”³⁵. Pentru ca lucrările să nu stagneze, ing. Gavril Lungu a propus Consistoriului să intervină la comună, la forurile administrative, cât și la regiunea silvică, „ca parohia să primească încă 300-400.000 lei pentru anul curent, astfel încât clădirea să fie pusă sub acoperiș, ceea ce ar fi un mare avantajiu, că în viitor prețurile în tot cazul vor fi mai urcate”³⁶.

Prin adresa nr. 179 din 16 octombrie 1923, preotul paroh Aurel Monda a supus aprobării Consistoriului Diecezan din Cluj modificările tehnice propuse de arhitectul Ottman Pflander, ing. Emil Leheni și ing. Gavril Lungu la bisericăaflată în construcție³⁷.

La data de 5 februarie 1924, Albert Kraütner, prim-notarul Prefecturii județului Bistrița-Năsăud, cerea primăriei din Borgo-Bistrița un control riguros al lucrărilor efectuate la bisericăa ortodoxă, invocând „o neglijență nemotivată din partea comitetului parohial în ce privește aprovisionarea materialelor de șantier”³⁸, cheltuirea „unei sume considerabile de bani”³⁹ și faptul că „de multe ori, comitetul parohial a adus hotărâri în chestiuni cu caracter absolut tehnic, a căror apreciere justă nicidecum nu poate cădea în cadrele judecății acelui comitet fără membru cu cunoștințe tehnice”⁴⁰. În consecință, comitetului parohial i-a fost interzis să mai facă plăti, această sarcină revenind pe viitor comitetului comunal, care „era obligat să țină

biserici au fost consemnate în amănunt; astfel, în anul 1923 s-au achitat: 130 lei la „Gazeta Bistriței” pentru licitarea noii biserici; 240 lei la „Telegraful Român”, în același scop; diferite sume pentru lucrări de scos piatră sau fasonat de lemn; din casa bisericii, pentru edificarea noii biserici, o sumă totală de 8.220 lei; A.N.B.-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița-Bârgăului*, reg. inv. nr. 5/1905-1935, ff. 50-52. Numai firmei E. I. Sassu i-a fost acordată suma de 53.240 lei, „interese pentru lucru”; *Ibidem*, f. 52.

³⁵ Anexa 6, doc. nr. 27.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Idem, doc. nr. 28.

³⁸ Anexa 7, doc. nr. 1.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

seama de documentele întocmite și semnate de ing. Emil Leheni, de la Serviciul de poduri și șosele, reprezentant al Subprefecturei”⁴¹.

În data de 10 februarie 1924, Comitetul comunal din Borgo-Bistrița, format din Toader Ghițan, primar, Ion Suceava secretar, membrii Constantin Cionca, Andrei Cionca, Ion Pavel a Luchi, Ion Moișan a lui Vasile, Ion Ispravă, Ion Neuc a lui Niculae, Ștefan Pavel, Ilie Neuc, Ștefan Ciurea, Leon Someșan, Ștefan Parasca, Cifor Capotă, Ion Zaharie, Petre Prigon, Ion Moișan a Tomii și preotul Aurel Monda, întrunit într-o ședință extraordinară, a încercat să identifice resursele financiare pentru continuarea lucrărilor de construcție a bisericii din comună, odată cu venirea primăverii. Din cei 500.000 de lei necesari, primarul Toader Ghițan informa comitetul că primăria putea să acorde suma de 100.000 de lei⁴², iar diferența de 400.000 de lei urma să fie procurată prin vinderea la licitație publică a materialului lemnos scadent pe anul 1924. După ce propunerea a fost acceptată, au fost stabilite detaliile procedurale⁴³.

Între timp, arhitectul consistorial din Sibiu, Pamfile, solicita Consistoriului Diecezan din Cluj plata cuvenită pentru întocmirea unui proiect de construcție a bisericii din Borgo-Bistrița, datând din anul 1913⁴⁴.

⁴¹ Ibidem. Aceasta, după ce din fondul parohial au fost plătite următoarele sume de bani: 16.550 lei pentru edificarea bisericii; Idem, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 5/1905-1935, f. 53, apoi, altă dată, suma de 4.724 lei, în anul 1924; Ibidem, f. 54, în anul 1925, 1.800 lei; Ibidem, f. 55, în anul 1926, 48.500 lei; Ibidem; în anul 1927, 3.000 lei; Ibidem, f. 56; în anul 1928, 1.000 lei; Ibidem, f. 57; în anul 1930, 12.652 lei; Ibidem, f. 59; în anul 1931, 1.700 lei; Ibidem, f. 60. Tot în acest registru au fost consemnate sumele de bani achitate de comitetul parohial pentru lichidarea datoriilor față de creditori, în special banca „Aurora” din Năsăud. Tot aici au fost consemnate sumele achitate firmei „Preda-Sasu” pentru lucru, pe parcursul anilor 1923-1929, în sumă totală de 3.663.193 lei; Ibidem, d. 107, iar în alt calcul, suma de 3.129.944 lei; Ibidem, f. 109. În total, la data de 30 septembrie 1931, suma intereselor și a proviziilor era de 485.000 lei, la care se adăugau, interese și speze calculate, de la 30 iunie 1930 până la 30 septembrie 1931, în sumă de 108.000 lei; în total, suma de 593.000 lei; Ibidem, f. 109. Separat au fost calculate sumele cuvenite de la Brechner pentru Sasu de la Târgu-Mureș, în valoare de 3.519.944 lei, împrumuturile luate de la Banca Centrală din Bistrița sau de la „Aurora” din Năsăud; Ibidem, ff. 110-111.

⁴² Anexa 7, doc. nr. 2.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Idem, doc. nr. 3.

5.4. Divergențe între parohia Borgo-Bistrița și antreprenor

La 11 mai 1924, comitetul parohial ortodox din Borgo-Bistrița, în prezența membrilor Gavril Cot, Ion Moișan, Constantin Cionca, Alexa Ciurea, Filimon Georza, Ion Suceava, Vasile Hăngan, Ștefan Ciurea, Ștefan Pavel și preotul Aurel Monda, a luat cunoștință de reluarea lucrărilor la biserică comună, iar pentru ca acestea să nu fie întrerupte, împuternicea pe preotul Aurel Monda și secretarul comunal Ioan Suceava să ia un împrumut bancar de 400.000-500.000 lei. Membrii Comitetului au aprobat ca vechea biserică să fie demolată, iar materialul care putea fi recuperat să fie folosit în construcția noii biserici. În lipsa unui lăcaș de cult, serviciul religios urma să se facă într-o sală de clasă a școlii confesionale⁴⁵.

În ședința comitetului parohial din luna iunie, a fost pusă în discuție cererea firmei de arhitectură „Elena Preda & Ioan Sasu” de a majora „prețul atât a lucrărilor, cât și a lemnarilor cu 40%”⁴⁶ și s-a decis să fie consultat ing. Emil Leheni, supraveghetorul lucrării. Acesta, deplasându-se la fața locului, a întocmit un proces-verbal în care, pe lângă observațiile tehnice, făcea recomandarea ca primăria comunei să înainteze Subprefecturii spre verificare următoarele acte juridice: contractul, oferta antreprenorului, analiza prețurilor, condițiile de licitare, procesul-verbal întocmit la licitație. Pentru stabilirea unor detalii ale proiectului, solicita prezența inginerului Consistoriului Diecezan din Cluj⁴⁷. Aceasta s-a deplasat în comuna Borgo-Bistrița în perioada 28 iunie - 1 iulie 1924 și a înaintat Consistoriului observațiile sale:

„1. Lucrările de construcții au progresat destul de bine, până la înălțimea de 7,20 m, aproape la cornișa principală, în condițiuni bune, corespunzătoare tuturor cerințelor tehnice, mulțumită controlului sever și a conducerii conștiincioase a părintelui Aurel Monda. În afară de materialele asigurate în natură de comuna bisericească, a fost plătită suma de 735.000 lei pentru antrepriză, comuna politică contribuind cu suma de 700.000 de lei. Din partea Serviciului tehnic de poduri și șosele Bistrița, lucrările au fost controlate de Dl. Ing. Emil Leheni.

⁴⁵ Idem, doc. nr. 4.

⁴⁶ Idem, doc. nr. 6.

⁴⁷ Idem, doc. nr. 7.

2. Am constatat că firma antreprenoare «Elena Preda & Sasu» face fel de fel de greutăți pentru conducerea locală în ce privește materialele prestate de biserică, cauță fel de fel de modalități pentru a putea găsi titluri de majorare a prețurilor, fără a lua în considerare avantajele de care se bucură prin transportul și materialele prestate de comună. Critică toate planurile, conducerea tehnică, face încontinuu observări atât la cantitate, cât și la timpul când să furnizează materialele și intenționează modificări de construcții care să-i servească de bază pentru a cere majorarea prețurilor.

3. Prima cerere a fost majorarea prețurilor la zidărie, după părerea mea nemotivată, din motivul că în loc de 60 cm, a pus la 90 cm înălțime, 3 rânduri de cărămidă în grosime de 21 cm, a aplicat în loc de 100 bucăți cărămizi abia 60-65 bucăți la metru cub, așa că chiar dacă s-ar fi urcat prețul cărămizii, a pus o cantitate mai mică decât cea propusă. La manoperă asemenea nu au urcat prețurile, fiindcă, în medie, plata muncitorilor nici în anul acesta nu este mai urcată (în urma lipsei de muncă) decât în anul trecut. La zidăria din cărămidă pură s-ar părea motivată cererea, dacă nu s-ar fi stabilit categoric prețurile pe baza ofertei stabilite de firmă și nu ar fi făcut oferta pe baza cunoștințelor reale a împrejurărilor locale.

În concluzie, urcarea de prețuri la zidărie nu se poate admite, fiind prețurile de bază potrivite și contra timpului în care se zidește, cel mult să fie avizat preotul beneficiar și conducerea tehnică pentru constatarea, pe baza datelor câștigate, a prețurilor de materiale și manoperă și să fie supuse la recepția lucrărilor pentru examinare. La lucrările de fundație, Consistoriul și așa a aprobat un plus de lucrări la care firma a primit prețuri foarte bune, prestând tot materialul biserica, în afară de ciment...”⁴⁸. În final, se atrage atenția antreprenorului că nerespectarea dispozițiilor Consistoriului, precum și tergiversarea lucrărilor pot atrage rezilierea contractului de execuție”⁴⁹.

În ședința de la începutul lunii iulie, comitetul parohial ortodox din Borgo-Bistrița, la recomandarea ing. Gavril Lungu, delegatul Consistoriului, i-a desemnat pe Ioan Pavel și Ștefan Pavel, membri în comitetul parohial, responsabili cu observarea bunului mers al lucrărilor și raportarea

⁴⁸ Idem, doc. nr. 8.

⁴⁹ Ibidem.

modului în care acestea decurgeau⁵⁰. Observațiile acestora și cercetările întreprinse de ing. Gavril Lungu sunt consemnate în raportul înaintat către Consistoriu și scot la iveală nereguli în ceea ce privește execuția lucrării. Cu această ocazie, aflăm că antreprenorul „Elena Preda & Sasu” l-a invitat la Borgo-Bistrița pe „d-l baumeister⁵¹ Pflander din Bistrița, care, „pe bază ilegală, și-a socotit și încasat diurna pentru o jumătate de zi, făcând o expertiză proastă și necorespunzătoare din punct de vedere tehnic, care a avut ca urmare urcarea costurilor atât la fundație, cât și la turlele care formează și pilonii pentru arcurile bisericii”⁵².

Prin adresa nr. 114 din 4 iulie 1924, preotul Aurel Monda informa Consistoriul despre amestecul prim-notarului Subprefecturii, Albert Kraütner, în problemele bisericii ortodoxe din Borgo-Bistrița⁵³. În data de 8 iulie 1924, subprefectul Alexandru Pălägeșiu comunica primăriei din Borgo-Bistrița că lămurirea legalității majorării prețurilor pentru construcția bisericii de către antreprenor și posibilitatea unei eventuale rezilieri a contractului erau de competența unui avocat sau a juris-consultului Consistoriului Diecezan din Cluj⁵⁴. Peste câteva zile, ing. Emil Leheni din Bistrița și-a oferit serviciile de supraveghere, verificare și recepție a lucrărilor la biserică, propunând să fie plătit cu „1,5% din suma fiecărei situații de câștig ce va urma de acum înainte”⁵⁵, justificând că deja cunoștea în amănunt mersul lucrărilor, în calitatea pe care a avut-o ca delegat al Subprefecturii⁵⁶.

Presiunile exercitate de firma „Elena Preda & Sasu” pentru majorarea prețurilor construcției cu cel puțin 30% au continuat; a dat comitetului parohial un ultimatum⁵⁷, pe care membrii acestuia l-au discutat în ședința din 13 iulie 1924⁵⁸, propunând antreprenorului soluția ing. Emil Leheni, de majorare a prețului cu 20%. Pentru achitarea plășilor restante, comitetul parohial i-a împăternicit pe preotul Aurel Monda și Ioan Pavel a Luchii să contracteze imediat un împrumut bancar de 200.000 lei, „sub orice

⁵⁰ Idem, doc. nr. 9.

⁵¹ Constructor.

⁵² Anexa 7, doc. nr. 10.

⁵³ Idem, doc. nr. 11.

⁵⁴ Idem, doc. nr. 13.

⁵⁵ Idem, doc. nr. 14.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Idem, doc. nr. 15.

⁵⁸ Idem, doc. nr. 16, 17.

condiție și de la oricare bancă..., cu subscríerea obligațiunii în numele bisericii ortodoxe și a membrilor comitetului parohial”⁵⁹. Pentru gestionarea în continuare, a lucrărilor a fost aleasă o comisie restrânsă, formată din Ion Suceavă, Toader Ghițan, Vasile Hangan, Ion Moișan, Constantin Cioancă, Ion Năuc, Ion Pavel, Ștefan Pavel, Ștefan Ciurea, Ion Ispravă, Neculai Sărățan, Mihai Purcă și preotul Aurel Monda⁶⁰.

În ziua de 20 iulie 1924, protopopul ortodox Grigore Pletosu, împreună cu asesorul consistorial, Dr. Vasile Sava, s-au deplasat la Borgo-Bistrița, unde au intrunit comitetul parohial ortodox, pentru a clarifica „diferențele ivite între biserică și firma Sasu, precum și diferențele ivite între Subprefectură și biserică”⁶¹. Aceștia au fost informați că parohul Aurel Monda a reușit să ajungă la o înțelegere cu Dr. Bejan, directorul Băncii Naționale din Cluj, pentru contractarea unui împrumut necesar achitării datoriilor acumulate și că i-au împăternicit pe: paroh, Dr. Andrei Buzdug și primarul Toader Ghițan să solicite Consistoriului un împrumut de 400.000-500.000 lei, pentru continuarea lucrărilor⁶².

Cu această ocazie, au fost nominalizați giranții împrumutului: „1. Monda Aurel, preot, posedă 24 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 800.000; 2. Ghițan Toader, primar, posedă 15 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 400.000; 3. Ciurea Ștefan, posedă 97 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 1.000.000; 4. Pavel Ion a Luchi, posedă 11 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 300.000; 5. Pavel Ștefan a Luchi, posedă 10 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 300.000; 6. Năuc Ion lui Niculae, posedă 32 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 800.000; 7. Moișan Ion a Tomii, posedă 34 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 800.000; 8. Georza Filimon, posedă 11 jug. pământ, casă, vite, valorează lei 300.000; 9. Ispravă Ion, posedă 22 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 450.000; 10. Cerceja Constantin, posedă 22 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 500.000; 11. Someșan Leon, posedă 15 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 300.000; 12. Orban Petre, posedă 39 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 500.000; 13. Purcă Mihai, posedă 21 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 400.000; 14. Hangan

⁵⁹ Idem, doc. nr. 17.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Idem, doc. nr. 19.

⁶² Ibidem.

Vasile a lui Dumitru, posedă 10 jug. pământ, casă, curte și vite, valorează lei 300.000; 15. Beșa Grigore, posedă 20 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 400.000; 16. Serețan Niculae, posedă 36 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 600.000; 17. Neamț Grigore posedă 8 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 200.000; 18. Cionca Dănilă, posedă 43 jug. pământ, casă și vite, valorează lei 800.000; 19. Pavel Constantin, posedă 15 jug. pământ, casă, moară, valorează lei 400.000”⁶³.

La sfârșitul lunii iulie ing. Gavril Lungu a înaintat Consistoriului un raport privind stadiul lucrărilor bisericii ortodoxe din Borgo-Bistrița, propunând ca deconturile către antreprenor să se facă pe baza contrac-tului original și a devizelor avizate de experții Consistoriului. De asemenea, atrăgea atenția că, „întrucât tendința de a specula situația a antre-prizei este evidentă, rog onoratul Consistoriu a proceda cu toată rigoarea pentru a evita orice diferend la cazul că va mai continua lucrările”⁶⁴. În ce privește pretenția ing. Emil Leheni, de a fi retribuit cu 1,5% din valoarea lucrărilor verificate, ing. Gavril Lungu făcea următoarea mențiune: „suma de 1,5% este prea mult și funcționarii Serviciului de poduri și șosele sunt obligați a face aceste lucrări pe lângă conturi de deplasare oficială. Întrucât biserică trebuie să plătească și spesele de deplasare a arhitectului Consistoriului..., ar fi bine ca suma de 1,5% să fie împărțită între ing. Gavril Lungu, care va primi din aceasta 0,60%, și ing. Emil Leheni, căruia îi va reveni 0.90%, având în vedere că deplasările lui sunt mai dese”⁶⁵.

În ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgo-Bistrița, din 27 iulie 1924, a fost pusă în discuție propunerea ing. Gavril Lungu cu privire la înălțarea acoperișului de la corpul principal al bisericii cu încă 50 cm⁶⁶.

Cu ocazia ședinței extraordinare a comitetului parohial din data de 3 august 1924, prezidată de parohul Aurel Monda, la care au participat Ioan Ispravă, Niculae Serețan, Ștefan Ciurea, Filimon Georza, Ion Neuc, Constantin Cerceja, Mihai Purcile, Toader Ghițan, Ioan Pavel, Ștefan Pavel și Gavril Cot, s-a hotărât ca „materialul folosit în confecționarea crucilor la

⁶³ Idem, doc. nr. 21.

⁶⁴ Idem, doc. nr. 22.

⁶⁵ Idem, doc. nr. 23.

⁶⁶ Idem, doc. nr. 25.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

turnuri, cupola și altar să fie fierul și nu tabla, iar paratrăznetele să se pună la ambele turnuri, cât și la cupola”⁶⁷.

La sfârșitul lunii august 1924, Epitropia din Borgo-Bistrița a reușit să obțină de la Banca „Albina” din Sibiu un împrumut de 100.000 de lei, pentru care au girat credincioșii: „1. Ion Pavel, soția Raveca Laba - 2 boi, 4 vaci, 35 iugăre pământ și casă; 2. Gavril Cot, văduv - casă, 40 iugăre pământ, 2 cai, 2 boi, 4 vaci; 3. Ion Ispravă, soția Gafica Pasăre - are casă, 2 boi, 2 cai, 4 vaci, 40 iugăre pământ; 4. Dănilă Cionca, nevasta Ioana Prigon - casă, 2 boi, 2 cai, 6 vaci, 50 iugăre pământ; 5. Toader Ghițan, nevasta Tincuța Cerceja - casă, pământ 40 iugăre, 2 cai, 6 vaci; 6. Ion Moișan, Babanu Măriuca - casă, pământ 40 iugăre, 2 cai, 6 vaci; 7. Ion Neuc al lui Nicolae, Pop Ana - casă, pământ, 35 iugăre, 4 cai, 6 vaci; 8. Ion Suceavă, secretar comunal, soția Rozalia Borbely - 2 vaci; 9. Nicolae Serețan, soția Pavel Maria - 60 iugăre pământ, 2 boi, 2 cai, 6 vaci; 10. Ștefan Ciurea, soția Paraschiva Popandron - 70 iugăre pământ, 2 case, 2 cai, 4 boi, 6 vaci; 11. Vasile Ciurea, soția Ioana Ciurea - casă, pământ 35 iugăre, 2 cai, 2 boi, 4 vaci; 12. Constantin Cionca, soția Măriuca Spumă - casă, pământ 25 iugăre, 2 cai, 3 vaci; 13. Ion Moișan a T., văduv - casă, 30 iugăre pământ, 2 cai, 4 vaci; 14. Holbură Macedon, soția Ileana Spân - 2 case, 15 iugăre pământ, 2 vaci; 15. Andrei Neuc, văduv - 25 iugăre pământ, 2 cai, casă, 2 vaci”⁶⁸.

În luna septembrie 1924, firma „Elena Preda & Sasu”, susținută de prim-inginerul orășenesc Otto Dahinten, Kelp și Pflander, solicita din nou parohiei Borgo-Bistrița majorarea prețurilor antreprenoriale, cerere neacceptată de membrii comitetului parohial⁶⁹.

În căutare de fonduri, epitropul Ioan Pavel a fost trimis la București pentru a obține din partea ministerului de resort „vinderea la licitație publică a pădurii comunale scadentă pe anul 1924”⁷⁰. La începutul lunii octombrie, Direcția Comunală a Ministerului de Interne a înaintat Prefecturii județului răspunsul de accept pentru „vânzarea parchetului de lemn

⁶⁷ Idem, doc. nr. 27.

⁶⁸ Idem, doc. nr. 30.

⁶⁹ Idem, doc. nr. 31. Totuși, lucrările au continuat și „în ziua de 8 septembrie, în ziua de nașterea Născătoarei de Dumnezeu și Sfânta Duminiță, s-au sfînit crucile de la ambele turnuri prin parohul Aurel Monda. Turnurile au fost acoperite de maestrul tinichigiu Brägner din Bistrița; apud. *Condica parohiei greco-orientale...*, p. 10.

⁷⁰ Anexa 7, doc. nr. 32.

în chestiune, care se va face prin licitație publică, conform dispozițiunilor art. 72-83 din legea contabilității publice și îndeplinirea formalităților tehnice silvice, urmând ca actele să ni se înainteze la timp pentru aprobarea definitivă”⁷¹.

Mulțumit de felul în care decurg lucrările de construcție a bisericii, ing. Emil Leheni a solicitat, în luna noiembrie 1924, parohiei Borgo-Bistrița un premiu de 20.000 lei, argumentând în felul următor: „Domnilor! Un simplu zidări la București are azi 500 lei pe zi, iar eu, inginer, 370 lei. Dar, Onorat Comitet! Unde este răsplătită responsabilitatea mea enormă..., pentru că atât în fața Consistoriului, cât eventual și în fața tribunalului eu sunt acela care sunt responsabil pentru fiecare leu plătit antreprenorului.... și orice s-ar surupa, orice ar fi excepționat, eu voi fi tras la răspundere, căci eu sunt responsabil prin semnarea planurilor, deci sunt responsabil de o clădire de valoare în milioane... Vă rog să vă reamintiți că arhitectului (și nu inginer-arhitect) Pflander i-ați plătit pentru o singură ieșire suma de 8.000 lei! El mi-o afirmat că dacă l-ați fi încredințat cu conducerea, vă cerea 10% din suma situațiilor. Oare este suficient cel 1,5 % ce primesc eu?”⁷². În urma dezbatelor, membrii comitetului parohial au aprobat cererea inginerului Emil Leheni, prin care cerea 20.000 lei remunerație, însă numai după terminarea edificării noii biserici și cu avizul Consistoriului”⁷³.

Prin adresa nr. 186 din 14 noiembrie 1924, preotul paroh Aurel Monda a cerut episcopului Nicolae Ivan amânarea cu încă zece zile a plății datoriei de 100.000 de lei către Consistoriu, întrucât licitația pentru vinderea pădurii nu a avut loc⁷⁴. Pentru a evita un proces cu debitorii, membrii comitetului parohial împuternicesc pe Vasile Hangan și Ion Pavel a Luchi pentru a se deplasa la București, ca să-l solicite pe deputatul Dr. Victor Moldovan pentru a face o intervenție la Ministerul Cultelor, în vederea obținerii unui împrumut de 1.500.000 lei⁷⁵.

Întrucât comitetul parohial ezita să dea curs pretențiilor financiare ale ing. Emil Leheni, acesta a solicitat preotului Aurel Monda să-i trimítă

⁷¹ Idem, doc. nr. 35.

⁷² Idem, doc. nr. 38.

⁷³ Idem, doc. nr. 39.

⁷⁴ Idem, doc. nr. 40.

⁷⁵ Idem, doc. nr. 41.

salariul său de paroh⁷⁶. În această situație, comitetul parohial a reînceput discuțiile cu Banca Națională din Cluj și Banca „Albina” din Sibiu, în vederea acordării împrumutului cerut de 1.500.000 lei de la Banca Națională din București⁷⁷. O lună mai târziu, într-un memoriu adresat Consistoriului, ing. Gavril Lungu cerea și el ca decontarea cheltuielilor pentru munca depusă la proiectul bisericii din Borgo-Bistrița în anul 1924 să se facă din salariul preotului Aurel Monda⁷⁸.

Reprezentantul Consistoriului, Vasile Sava, a solicitat Camerei de Comerț din Cluj să delege o persoană care să-l însoțească în parohia Borgo-Bistrița pe jurisconsultul consistorial, Dr. Alexandru Dragomir, în încercarea de mediere între parohie și firma „Elena Preda & Sasu”⁷⁹. De asemenea, a fost solicitată situația reală a prețului pieței la materiale și manopera din cursul anilor 1923/1924⁸⁰.

În urma vizitei făcute în parohia Borgo-Bistrița, reprezentanții Consistoriului au întocmit un raport care a fost prezentat în ședința Consistoriului episcopal din ziua de 9 februarie 1925⁸¹.

Din rezumatul raportului, care a fost trimis parohiei Borgo-Bistrița, reiese că „antrepriza «Elena Sasu» a depășit angajamentele luate de biserică prin contract și deviz, atât în ce privește construcțiile lucrărilor, cât și prețurile finite, făcând iluzoriu întreg contractul și îngreunând peste măsură situația materială a parohiei”⁸². Pentru continuarea lucrărilor, Consistoriul a încercat o mediere între Elena Preda-Sasu și reprezentanții parohiei Borgo-Bistrița, întâlnirea fiind programată la Cluj, în ziua de 26 februarie 1925. De asemenea, Consistoriul solicita returnarea sumei de 100.000 de lei, împrumutată parohiei Borgo-Bistrița⁸³. În final, s-a decis ca, până la soluționarea diferendului, lucrările să fie sistate⁸⁴.

⁷⁶ Idem, doc. nr. 42.

⁷⁷ Anexa 8, doc. nr. 1.

⁷⁸ Idem, doc. nr. 11.

⁷⁹ Idem, doc. nr. 3, 4.

⁸⁰ Idem, doc. nr. 2.

⁸¹ Idem, doc. nr. 5.

⁸² Idem, doc. nr. 7.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ Idem, doc. nr. 10. „După ce nici măsurătoarea lucrărilor executate nu este clară – se arăta în adresa Consistoriului – ne vom îngriji ca să se facă noi măsurători și în baza acestor noi situații. În acest scop vom căuta un expert tehnic, care să facă aceste lucrări”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 8.

Printron-o scrisoare, Elena Preda-Sasu a condiționat prezența sa la Cluj de aprobarea, de către comitetul parohial din Borgo-Bistrița, atât a lucrărilor deja efectuate, cât și a majorării prețurilor la materiale și manoperă, invocând că antreprenorul nu a încheiat contractul cu Consistoriul, ci cu parohia. Aceasta, la indicațiile arhitectului Otto Pflander, a fost de acord cu modificările proiectului. Mai mult, amenința că, în cazul în care nu îi erau îndeplinite doleanțele, urma să rezilieze contractul, „cerând pe cale judecătorească, pe lângă plata sumelor deja scadente spre plată, și rebonificarea pagubei suferite”⁸⁵. În ce privește Protopopiatul Bistrița, acesta și-a declinat responsabilitatea, întrucât „în toată afacerea, subscrisul, afară de conducerea licitației și facerea contractului care a fost aprobat fără nici o modificare, n-am avut nici un amestec, nici rol”⁸⁶.

Întrunit în ședință extraordinară în ziua de 22 februarie 1925, comitetul parohial din Borgo-Bistrița a hotărât să solicite Consistoriului din Cluj aprobarea tuturor hotărârilor luate în cursul anului 1924 cu privire la construcția noului lăcaș de cult, „ca astfel să se evite procesul ce s-ar ivi între biserică și antrepriză”⁸⁷, proces pentru care membrii comitetului parohial decid să nu își asume răspunderea⁸⁸.

Întâlnirea programată în data de 26 februarie 1925 la Cluj a avut loc în prezența asesorului consistorial Vasile Sava, parohului Aurel Monda, epitropilor Ștefan Ciurea și Ion Pavel, antreprenorului Ioan Sasu, avocatului Alexandru Dragomir, ing. Gavril Lungu, ing. Nicolae Dordea, ing. Emil Leheni și în absență protopopului Grigore Pletosu și a Elenei Sasu.

Din raportul expertilor consistoriali, avocatul Alexandru Dragomir și ing. Nicolae Dordea, „iese clar că antrepriza a depășit în măsură mare cantitățile de lucrări fixate în devizul original”⁸⁹, majorând prețurile fără aprobarea Consistoriului. Pentru a se ajunge la o înțelegere, asesorul consistorial Vasile Sava i-a propus antreprenorului „să-și scadă pretențiunile de urcare de preț la lucrările de la biserică din Borgo-Bistrița... la cel mult 20%”⁹⁰, fapt refuzat de Ioan Sasu⁹¹. În consecință, întrunirea s-a încheiat fără

⁸⁵ Anexa 8, doc. nr. 13.

⁸⁶ Idem, doc. nr. 15.

⁸⁷ Idem, doc. nr. 16

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Idem, doc. nr. 18.

⁹⁰ Idem, doc. nr. 19.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

un rezultat concret, Consistoriul atenționând comitetul parohial din Borgo-Bistrița că dacă va accepta o majorare de preț mai mare de 20%, o va face pe propria răspundere⁹².

Prin adresa nr. 73 din 16 martie 1925, comitetul parohial din Borgo-Bistrița a solicitat Consistoriului Diecezan din Cluj acordul privind vinderea către stat a școlii confesionale din Bistricioara, pentru a obține fondurile necesare reluării lucrărilor la noua biserică, sistate la sfârșitul anului 1924⁹³.

5.5. Scrisoarea părintelui Aurel Monda către Constantin/Tini Pavel, Directorul Operei Naționale Române din Cluj

In luna martie 1925, parohia Borgo-Bistrița a reușit să restituie Consistoriului din Cluj împrumutul de 100.000 lei, pe care îl luase pentru execuția lucrărilor lăcașului de cult⁹⁴. Între timp, presiunile de achitare a onorariilor către ingineri și reprezentanții Consistoriului, pentru deplasările făcute la Borgo-Bistrița (diurne, consultanță, expertize, indicații tehnice), s-au răsfrânt asupra parohului Aurel Monda, căruia i s-au reținut sume din salariu pentru achitarea acestor datorii⁹⁵. Mâhnit de cele întâmpilate, preotul Aurel Monda îi relata pe larg, într-o scrisoare, vărului său, Constantin Pavel, ajuns Director al Operei Naționale din Cluj, despre problemele confesionale ivite în Bistricioara: „Dragă Tini, cred că ai auzit de buclucurile care le avem noi cu biserică, eu unul îți spui drept că dacă știam că, ce năcazuri vom avea, atât cu Veneratul Consistor, cât și cu oamenii, cât trăiam nu mă apucam să fac biserică. Sf-ția Sa episcopul ține că Sas trebuie să ne deie biserică gata cu 1.382.125 lei, deși i-am spus că noi nu ne-am putut ținea de contract, deoarece dacă ne ținem de contract, banii

⁹¹ La solicitarea Consistoriului Diecezan din Cluj, de a da lămuriri în ceea ce privește prețul la materialele de construcție și la mâna de lucru în anul 1924 comparativ cu anul anterior, Camera de Comerț și Industrie Cluj transmite că s-au înregistrat majorări între 15-50% atât la materiale, cât și la manoperă; Idem, doc. nr. 20.

⁹² Idem, doc. nr. 18, 19.

⁹³ Idem, doc. nr. 22.

⁹⁴ Idem, doc. nr. 23.

⁹⁵ Idem, doc. nr. 24-28, 30.

care i-am primit de la comuna politică⁹⁶ trebuia să-i dăm numai pe materiale și atunci, încă până azi nu era începută biserica a se edifica. Condiția asta proastă a pus-o inginerul Lungu în specificația de prețuri.

Fundamentul bisericii s-a schimbat - relatează preotul Aurel Monda - în loc de piatră, în beton și aceea costă aproape 400.000 lei, va să zică, la început s-a ivit o diferență de 400.000 lei. Mai departe, ziditura nu corespunde devizului de spese, deoarece cele patru picioare unde zace cupola sunt făcute pline și nu goale, deoarece antreprenorul a zis că el nu ia răspunderea, fără să o luăm noi, membrii comitetului. După aceea, acoperișul s-a făcut mai mare cu 50 cm.; iarăși, este o diferență și acum vine Prea Sf-ția Sa și zice că noi, membrii comitetului, suntem răspunzători cu averile noastre. Noi am făcut numai după ce inginerul Lungu și Leheni ne-au dat deslușirile necesare pentru schimbare, ceea ce o pocă dovedi cu jurnalul bisericii.

Că, ce ispravă ne-a făcut inginerul Lungu, Ionu Luchi i-a spus-o Prea Sf-ției Sale. În anul trecut, la propunerea lui Leheni, atunci ai fost și tu de față, i-am dat lui Sasu 20% la ziditură, le-am trimis atunci spre aprobare la Veneratul Consistor, dar până în ziua de azi nu ne-au răspuns, în diferite rânduri am fost în Cluj și am întrebat că nu s-au aprobat, mi-au răspuns că nu. S-au trimis comisii la noi din Cluj și în anul trecut, și în anul acesta, ce au isprăvit, noi încă nu știm.

Ne-au citat pre noi în Cluj, ne-am dus. Prea Sf-ția Sa ne-a chemat sus și ne-a spus ca să venim acasă și să convocăm comitetul, deoarece noi ne-am susținut hotărârile aduse în ședințe și să iau hotărâre cu membrii comitetului. Am convocat pre acum, duminică pre membrii comitetului la ședință, au venit și le-am spus cum am îmblat⁹⁷ la Cluj, la ceea ce, Vasile Hăngan mi-a spus, și toți membrii au început a murmura, că el e în stare, ori cât să deie, numai să-i primim abzicerea⁹⁸ și trece la cea confesiune.

⁹⁶ Formula în care erau definite toate localitățile în perioada interbelică; aceasta venea dinainte de 1918, când pentru a „nivela” structura demografică în Transilvania, autoritățile maghiare au creat acest concept, potrivit căruia, toți locuitorii unei comunități, indiferent de indigenitate, erau considerați cu drepturi egale.

⁹⁷ Expresie arhaică pentru umblat.

⁹⁸ Demisia.

Tini dragă, îți spui sincer, căci eu văd că unde merg lucrurile, deoarece Zagrai lucră din toate puterile ca să-i atragă pre oameni la el, afară de el, lucră mulți, chiar din fruntea județului, deoarece ei sunt cu toții catolici și ne tot împiedică; zice proverbul «inter duos litigantes tertius gaudet»⁹⁹. Până acum, mulțam lui Dumnezeu, oamenii nu mi-au trecut la altă confesiune, ce a mai fi, vom vedea.

Veneratul Consistor îmi trimite o carte prin care zice că lui Sasu să nu-i plătim. Sasu ne amenință cu proces, Veneratul Consistor zice că dacă îi plătim, suntem răspunzători cu avereoa noastră, oamenii zic să-i plătim, aşa că eu acum nu mai ştiu ce să fac, m-am săturat până în gât de toate cele. Când îmi aduc aminte că acum, de 2 ani de zile, nu mai am odihnă de loc, căci deoparte, oamenii nu vreau să asculte nimic, căci acuma nu sunt ca înainte de război, de alta parte, având și eu năcazurile mele familiale, îmi vine să iau lumea în cap.

Am avut 2 ingineri, unul de la județ, altul, de la Veneratul Consistor, unul zice una, altul zice alta, Veneratul Consistor zice altcum, Sasu altcum, oamenii altcum și acum la care să le intri în voie? La urmă vin toți și se descarcă în capul meu. Am observat acuma între oameni că am răcit față de biserică foarte mult, numai eu și cu Ionu Luchi ne zdrobim mai mult și la urmă ne auzim imputări și avem neplăceri. Observ și pre mine că din străpățile¹⁰⁰ cele multe prind și eu a obosi și de o duc încă un an aşa, trebuie atunci să nebunesc, sau să fac altceva. Medicii îmi zic că să mă duc undeva, ca să am liniște, năcazurile însă nu mă lasă, că-s de multe feluri.

Am auzit că dumineca trecută ai fost să vii și tu și Prea Sf-ția Sa la noi, dar nu ați venit. Acuma aud că îi delegat să vie Pahone și dacă vine careva te rog, Tini, spune-le să nu se sfădească cu oamenii. În toate năcazurile mă mai mângâi cu aceea, că de 16 ani de când sunt preot, cinstea de preot mi-am suștinut-o.

Te rog Tini și îi dă lui Ionu Luchi o adeverință că ne-ai împrumutat biserică cu 300.000 lei și după aceea alta, prin care biserică îți-a restituit suma de 300.000 lei, deoarece trebuie să am dovedă la jurnalul bisericii, de clădire.

⁹⁹ Între două părți în litigiu decide a treia.

¹⁰⁰ Deplasări, călătorii.

Cum te afli? Așa cred că bine. Ce-i nou pre la opera? Când vîi pre acasă? Te sărut cu drag. Borgo-Bistrița la 18 martie 1925. Aurel, paroh”¹⁰¹.

În data de 15 iulie 1925, Protopopul Bistriței, Grigore Pletosu a înaintat Consistoriului din Cluj un raport din care reiese că „zidirea bisericei din Borgo-Bistrița se află tot în acel stadiu în care s-au încheiat lucrările în toamna anului 1924 și... în anul acesta, până în prezent, lucrările sunt sistate, nu se lucră din lipsă de parale, până se vor plăti datoriiile contrase”¹⁰² de la Banca Națională. Biserica e acoperită provizoriu, iar la cupolă nu s-a lucrat...”¹⁰³.

5.6. Raportul Avocatului Vasile Pahone

La solicitarea episcopului Nicolae Ivan, în ziua de 21 iunie 1925, s-au deplasat la Borgo-Bistrița, pentru „a vizita biserică ce se edifică”¹⁰⁴, avocatul Vasile Pahone, antreprenorul Ioan Sasu și ing. Emil Leheni de la Serviciul județean de poduri și șosele. Cu această ocazie, s-a constat că, pe parcursul lucrărilor, într-adevăr au avut loc modificări ale proiectului inițial, cu scopul de consolidare a construcției, întrucât terenul era instabil. Era vorba de fundație de beton și nu din var; stâlpii cupolei umpluți, mai lați și mai adânci și nu goi pe dinăuntru; zidurile corurilor laterale mai groase, pentru a putea suporta sarcina; cărămizile prinse în tencuială de ciment și nu din var; crucile pe turnuri și paratrăznetele confectionate din aramă și nu din tablă. Proiectul conținea și omisiuni din partea arhitectului, cum ar fi construcția cupolei și calcularea greșită a cantităților de materiale, „întotdeauna sub necesar”¹⁰⁵. Toate deficiențele, observate de ing. Gavril Lungu în timpul lucrului, au fost comunicate arhitectului și corectate. De aici și diferența de costuri de aproximativ 630.000 de lei, sumă la care se adăuga și un preț mai mare cu 50-80% la materialele de construcție, care au fost achiziționate de antreprenor abia după o jumătate de an de la semnarea contractului. În finalul raportului, avocatul Vasile Pahone făcea câteva considerente personale privind profilul

¹⁰¹ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Din intimitatea unei arhive*, Ed. Charmides, Bistrița, 2013, p. 35.

¹⁰² Făcute, luate; aici, cu sensul de a returna banii împrumutați.

¹⁰³ Anexa 8, doc. nr. 29.

¹⁰⁴ Idem, doc. nr. 31.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

și activitatea preotului Aurel Monda și propunea ca lucrările pentru edificarea bisericii să fie continue, pentru că altfel, parohia „ar fi păgubită cu sute de mii de lei”¹⁰⁶.

În luna septembrie 1925, Consistoriul Diecezan din Cluj a pus în discuție raportul avocatului Dr. Vasile Pahone cu privire la construcția bisericii din Borgo-Bistrița, dar și punctul de vedere al parohului Aurel Monda, care atrăgea atenția asupra comportamentului abuziv al Dr. Vasile Pahone, „ce a sosit în comună fără să anunțe pe nimeni”, convocând o parte din comitetul parohial, „în timp ce murise un frate al meu și starea sufletească în care mă găseam nu era proprie ca să fiu tras la răspundere în fața poporenilor și prin aceasta să mi se șirbească autoritatea de paroh și de conducător al comunității bisericești”¹⁰⁷. Preotul Aurel Monda recunoștea că, împreună cu membrii comitetului parohial, au fost „seduși prin devizul superficial, făcut înainte de război de arhitectul Ioan Pamfile și mai apoi de d-na arhitectă Elena Preda, care pentru fundamente a luat zidărie în mortar de var, iar expertul a insistat pentru ciment în fundamentul întreg, dat fiind că s-au aflat izvoare de apă la fundament”¹⁰⁸.

De asemenea, din devizul arhitectului Ioan Pamfile a lipsit cupola, fapt ce a generat un conflict între antrepriză și comitetul parohial și „cu toate rugămintele noastre către d-na Sasu să facă un deviz special pentru cupolă, n-a făcut, ci a făcut o schiță pentru cupolă, dar deviz n-a voit să facă, spunând că are să lucre după prețurile majorate”¹⁰⁹. O altă cauză „a dezastrului finanțiar” era considerat contractul superficial întocmit de Protopopiatul Bistrița, care nu a apelat la un jurist, aşa cum s-a cerut din partea Consistoriului. Aceasta a dus la situația în care antreprenorul, sprijinit de arhitecții Otto Pflander și Emil Leheni, „a majorat prețurile cum a voit el”¹¹⁰. În ce privește avansul care ar fi trebuit dat antreprenorului, avocatul Vasile Pahone persista într-o eroare pe care nu o putea susține. În final, parohul sublinia că situația nu trebuia să văzută în culori negre, aşa cum a descris-o avocatul Vasile Pahone, întrucât parohia și comuna politică,

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Idem, doc. nr. 34.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Ibidem.

având suficiente proprietăți, puteau să-și achite datoriile și să finalizeze construcția bisericii¹¹¹. Referitor la cuantumul acestor datorii, preotul Aurel Monda preciza că de la banca „Albina” din Cluj a fost împrumutată suma de 1.500.000 lei, de la banca „Aurora” - 51.000 lei, de la Banca Centrală din Bistrița - 100.000 lei. Restanțele către firma „Elena Preda & Sasu” se ridicau la aproximativ 40.000 lei, iar preotul Aurel Monda a împrumutat parohiei o sumă de peste 8.900 lei¹¹².

Problemele ridicate în ședința Consistoriului din Cluj, pe marginea raportului avocatului Vasile Pahone, au fost discutate într-o ședință a comitetului parohial din Borgo-Bistrița, în prezența protopopului Grigore Pletosu, primarului Toader Ghițan, secretarului comunal Ioan Suceava, parohului Aurel Monda și membrilor Constantin Cionca, Gavril Cot, Leon Someșan, Ioan Neuc, Vasile Hăngan, Ioan Moișan, Vasile Ciurea, Ștefan Pavel, Mihai Purcil, Grigore Beșa, Nicolae Serețan, Dănilă Cionca, Filimon Georza, Alexa Ciurea, Ioan Pavel, Ștefan Ciurea și Ioan Buzdug. Cu această ocazie, membrii comitetului parohial au dezaprobat observațiile făcute de avocatul Vasile Pahone în fața Consistoriului și au respins acuzele aduse parohului lor, considerându-le nefondate: „Referitor la acuzele și la judecata d-lui Vasile Pahone despre aptitudinile și capacitatea de serviciu și conducere a preotului Monda - se preciza în document - comitetul nu numai că nu le împărtășește, dar le respinge și cere dovedire. Preotul nostru este omul nostru de absolută încredere și de bună credință..., este un preot demn și harnic atât în biserică, cât și afară de biserică, la slujbele sale e căutat de credincioși și din alte parohii, sub dânsul, ca capul (sic!) nostru s-a început clădirea bisericei și sub conducerea d-sale dorim să se sfârșească. În lucrările de până aici el s-a purtat, s-a îngrijit și a suferit ca un mucenic...”¹¹³.

În urma acestei ședințe, protopopul Grigore Pletosu a înaintat Consistoriului punctul său de vedere cu privire la acuzele pe care Dr. Vasile Pahone le aducea parohului Aurel Monda, considerându-le „mai mult de natură informativă particulară”¹¹⁴. În ce privește întocmirea contractului, protopopul Grigore Pletosu preciza că acesta a fost redactat după modelul celui

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Idem, doc. nr. 35.

¹¹³ Idem, doc. nr. 38

¹¹⁴ Idem, doc. nr. 41.

aprobat în anul 1914 de către Consistoriu și „alcătuit încu toate cu observarea strictă a regulilor stilistice practice cu privire la actele publice și private, fiind realizat în colaborare cu unul din cei mai destoinici juriști români ai noștri de astăzi, profesor la Facultatea de Drept a Universității din Cluj”¹¹⁵.

La rândul său, ing. Gavril Lungu, într-o scrisoare adresată Consistoriului din Cluj, dezvăluia „mașinațiunile” firmei „Elena Preda & Sasu”, săvârșite încă de la organizarea licitației pentru construirea bisericii și faptul că „s-a lucrat cu intrigi, minciuni, subminări și cu toate mijloacele posibile și imposibile, până ce antreprenorul a ridicat frumoasa sumă de 1.890.272 lei, din care 762.000 lei în mod nejustificat, fără o verificare prealabilă și fără de a se fi executat în timpul acesta ceva din lucrări”¹¹⁶, socotind că „scopul antreprenorului de a pescui în ape tulburi a reușit pe deplin”¹¹⁷. În ceea ce privește raportul avocatului Vasile Pahone, acesta era considerat „plin de greșeli și contraziceri”¹¹⁸, pus, probabil, în slujba antreprenorului. În consecință, ing. Gavril Lungu recomanda ca acțiunile abuzive să fie sesizate justiției¹¹⁹.

Într-o scrisoare din luna octombrie 1925, adresată Consistoriului din Cluj, preotul Aurel Monda cerea permisiunea de a-l da în judecată pe avocatul Vasile Pahone, considerându-se calomniat de către acesta, atât în calitate de preot, cât și de om¹²⁰.

Pentru a justifica cheltuielile făcute de către epitropul Ioan Pavel, preotul Aurel Monda informa Consistoriul din Cluj că acesta s-a deplasat, la propunerea comitetului parohial, pentru a pertracta la București și Cluj împrumuturi bancare necesare continuării lucrărilor bisericii¹²¹.

În ședința din 5 noiembrie 1925, membrii Consistoriului au luat în discuție remunerarea protopopului Grigore Pletosu pentru întocmirea documentelor privitoare la construcția bisericii din Borgo-Bistrița. În urma dezbatelor, protopopul a fost apostrofat că, datorită îndatoririlor oficiale pe care le avea în calitate de conducător, nu putea beneficia de venituri materiale suplimentare și era rugat să restituie în 30 de zile cei 6910,50 lei

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Idem, doc. nr. 40.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem

¹²⁰ Idem, doc. nr. 42.

¹²¹ Idem, doc. nr. 50.

încasați de la biserică din Borgo-Bistrița¹²². Ca răspuns la această hotărâre, protopopul Grigore Pletosu cerea Consistoriului „a suspenda executarea acelei sentințe, căci eu, fără a mă folosi de toate remediiile de drept, nu pot restituî acea sumă, la care Comitetul, ca oferită de dânsii, nu mai reflec-tează”¹²³. La cererea protopopului Grigore Pletosu, membrii comitetului parohial, rediscutând problema diurnelor atribuite protopopului, recunoșteau că acestea au fost plătite „la propunerea lor, pentru redactarea documentelor în cauză, astfel că nu pretind restituirea sumei”¹²⁴, arătându-se de asemenea indignați de pretențiile Consistoriului de a retrage banii pe care membrii comitetului, Ioan Pavel și Vasile Hăngan, i-au folosit în deplasarea de la București și Cluj, pentru contractarea unor împrumuturi bancare¹²⁵.

La începutul lunii noiembrie, avocatul Vasile Pahone informa Consistoriul din Cluj despre efectuarea plății de 402.000 lei de către parohia Borgo-Bistrița firmei „Elena Preda & Sasu”¹²⁶.

Prinț-o adresă oficială, episcopul Nicolae Ivan îi solicita ing. Suceava, arhitect consistorial, să se pronunțe în problema noului proiect al cupolei bisericii din Bistricioara¹²⁷. În acest sens, preotul Aurel Monda punea la dispoziția autorităților bisericești planurile originale, devizele de cheltuieli, cât și proiectul pentru cupolă, întocmit de firma „Elena Preda & Sasu”¹²⁸.

5.7. Recursul protopopului Grigore Pletosu

La începutul anului 1926, protopopul Grigore Pletosu a declarat recurs la hotărârea Consistoriului de a restituî „foloasele necuve-nite”, adresând Consistoriului un memoriu cu istoria de până atunci a construcției bisericii din Borgo-Bistrița. Recapitulând faptele, preciza că „fruntașa comună bisericească Borgo-Bistrița în tractul Bistriței, demult plănuiește a-și ridica o nouă biserică corespunzătoare populației și împrejurărilor de astăzi. La 1914 a prezentat plan și deviz Prea Veneratului Consistor arhidiecesan, dar lucrarea nu s-a început din cauza războiului...

¹²² Idem, doc. nr. 54.

¹²³ Idem, doc. nr. 60.

¹²⁴ Idem, doc. nr. 59.

¹²⁵ Idem, doc. nr. 66.

¹²⁶ Idem, doc. nr. 56.

¹²⁷ Idem, doc. nr. 57.

¹²⁸ Idem, doc. nr. 62.

În anul 1923, demersurile s-au făcut din nou și toate lucrările au trebuit să se modifice după împrejurările schimbate. S-a publicat licitație, s-a ținut concurs și lucrul s-a dat în întreprindere. Cu întreprinzătorul s-a încheiat contract și lucrarea s-a început cu aprobare consistorială¹²⁹. În continuare, protopopul recunoștea că, „nefiind specialist în treburi avocătești”, contractul nu a fost întocmit profesionist, dar a cedat la insistențele comitetului parohial. De fapt, nici nu putea să îi ceară cineva acest lucru unui protopop, „fost profesor de stilistică practică...”, care întocmește ocazional un contract¹³⁰. În ce privește observația că încasarea onorariului nu s-ar încadra cu îndatoririle unui protopop, argumenta prin aceea că „...între grelele împrejurări de astăzi, un protopop nu poate trăi numai din idei” și se întreabă retoric „oare cum cadrează cu atribuțiile idealiste ale unor funcționari superiori bisericești cumulul de două, trei sau patru slujbe, toate destul de bine retribuite?”¹³¹. În continuare, protopopul recunoaște că „n-a păcătuit nicicând contra idealismului, dar nici materialismul n-am fost închinător”, dovedă că la vîrstă de 78 de ani, după o muncă de 48 ani, „se află trăind între condiții destul de modește”¹³². La imputația că nu a depus destulă osteneală, răspunde că mai mult decât munca fizică contează „combinățiile mentale”, pe care trebuie să le faci atunci când întocmești documente, efort pe care comitetul parohial, apreciindu-l, l-a recompensat din proprie inițiativă”.

În încheiere, protopopul Grigore Pletosu își manifesta mâhnirea pentru decizia luată de Consistoriu. „Nu trebuie să fie cineva un stilist consumat ori psiholog în ale limbei și stilului, căci și cel mai elementar începător în ale stilisticei și în ale psihologiei limbei încă va putea ușor descoperi în această forțată motivare intențiunea ascunsă de care a fost condusă ședința în termenii folosiți la adresa unei persoane din organismul nostru bisericesc, în vîrstă de 78 de ani, care a muncit cinstiț și a dezvoltat o activitate de 48 de ani ca profesor, preot, protopop; va descoperi anume o bună porțiune de prigonire, de umilire și săracire pentru ca să-și înăbușe orice convingere personală și independentă”¹³³.

¹²⁹ Anexa 7, doc. nr. 1

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Ibidem.

¹³³ Ibidem.

În şedinţa Consistoriului eparhial din Cluj din luna ianuarie 1926, a fost ascultat credinciosul bisericii ortodoxe din Borgo-Bistriţa, Andrei Neuc, care cerea „o dovadă cu care să se justifice înaintea comitetului parohial și a oamenilor peste tot că dânsul n-a făcut până azi nici o arătare contra epitropilor Ioan Pavel și Vasile Hăngan”, cum că aceştia au făcut cheltuieli nejustificate în deplasarea lor la Bucureşti și Cluj¹³⁴.

Întrunit în şedinţă extraordinară în 28 februarie 1926, comitetul parohial, format din parohul Aurel Monda și membrii Ioan Suceavă, Gavril Cot, Niculai Serețan, Ion Neuc, Ion Moișan, Constantin Cionca, Ștefan Ciurea, Ștefan Pavel, Toader Ghițan, Leon Someșan, Filimon Georza, Alexa Ciurea, Vasile Ciurea, Grigore Beșa, Cifor Capotă, Constantin Cerceja, Cirilă Spumă și Vasile Hăngan, a hotărât în unanimitate să cedeze Direcției Silvice „delnițile de lângă Ion Ghițan și Macavei Brumă cu suma de 90.000 lei, adică nouăzeci mii lei, cu rezerva aprobării din partea Veneratului Consistor din Cluj”¹³⁵.

În vederea luării unor decizii corecte, Consistoriul din Cluj a delegat pe protopopul Reghinului, Dumitru Antal, să se depleteze în comuna Borgo-Bistriţa pentru „a decide în chestiunea cheltuielilor făcute de epitropii Ioan Pavel și Vasile Hăngan cu ocazia deplasărilor la Bucureşti și Cluj”¹³⁶. După săvârşirea Sfintei Liturghii, a fost întrunit comitetul parohial și s-a dat citire actelor doveditoare ale sumelor cheltuite (diurne, paușale de călătorie,

¹³⁴ Idem, doc. nr. 3. Epitropului Ioan Pavel, în baza deciziei comitetului parohial luată în şedinţă extraordinară din 21 februarie 1926, i s-a votat „o diurnă de 155 lei, afară de tren și quartir”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, protocol de şedinţă ale comitetului parohial 1926-1935, f. 5. „Descărcarea” oficială de cheltuilei a misiunii celor doi s-a făcut în şedinţă extraordinară a comitetului parohial din 7 martie 1926 în sumă totală de 18.485 lei; *Ibidem*, f. 7.

¹³⁵ Idem, doc. nr. 4. Aceasta după ce în şedinţă extraordinară a comitetului parohial din 24 ianuarie 1926 s-a decis ca până la valorizarea parchetului de pădure acordat de comuna politică „Pe Pârâul Moisi”, în suprafață de 180 jug., să se ia un împrumut de la Banca Națională sau de la oricare altă bancă, urmând ca atunci când „banii se vor încasa de pe pădure, să se trimită la banca de unde s-a luat împrumutul, ca să se acopere datoria”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 24 ianuarie 1926, f. 2. De asemenea, vinderea locurilor lui Gâtan și Macovei Brumă era determinată de necesitatea „ca să se poată face fabrica”. În același timp, comitetul a decis că era necesar ca „să se poată găta biserică, e de lipsă ca să se vândă ceva locuri bisericesti”, idee aprobată de comitet, care a decis vinderea locurilor „Râul Poștei”, „Ciurcăul” și „Valea Bârnilor” în licitație publică”; *Ibidem*, procesul-verbal din 14 februarie 1926, f. 4.

¹³⁶ Anexa nr. 7, doc. nr. 5.

cheltuieli neprevăzute), care totalizau 18.485 lei. Adunarea a aprobat în unanimitate cheltuirea banilor, iar ședința s-a încheiat cu îndemnul protopopului Dumitru Antal către localnicii din Borgo-Bistrița, „de a face tot ce le stă în putere pentru a isprăvi o dată biserică”¹³⁷.

În zilele următoare, protopopul de Regină a înaintat Consistoriului din Cluj un raport în care arata că „în tot sinodul nu s-a aflat un singur glas care să ridice protest contra acestei hotărâri, cu toate că mă așteptam, după ce aflasem că o mică parte dintre săteni sunt contra lui Vasile Hăangan, ales primar în actualele alegeri comunale. Sinodul a decurs în cea mai bună ordine și toți au aprobat numitele cheltuieli..., pentru că de pe urma lor s-a obținut împrumutul la Banca Națională, de 300.000 lei”¹³⁸. Referitor la cheltuielile pe care Consistoriul le considera nejustificate, în raport se arăta că acestea „au provenit din cheltuielile făcute cu purtarea pe la diferite ministere a d-lui ministru Alexandru Lapedatu și a deputatului Victor Moldovan, pentru obținerea împrumutului, și nu le pot justifica decât prin mărturia lor, căci de la birjari și ușieri nu au putut cere chitanțe”¹³⁹.

5.8. Situația lucrărilor în anul 1926

Din același raport aflăm stadiul lucrărilor de edificare a bisericii din Borgo-Bistrița în luna martie 1926. „Zidul bisericii e ridicat tot, în afara de cupolă. Acoperite sunt numai turnurile, restul sunt provizoriu cu scânduri și hârtie gudronată, ruptă în mai multe locuri. Biserica este nepodită, netencuită, preciza raportul. O parte din materialul trebujitor continuării lucrărilor restante e asigurat... Lucrările de până acum sunt bine executate, mai puțin ferestrele, care sunt înguste și nesuficiente pentru a da lumină unei biserici aşa de mari; altarul îndeosebi va fi foarte întunecos”¹⁴⁰. De asemenea, era semnalat faptul că firma „Elena Preda & Sasu” a omis

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Idem, doc. nr. 6.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem. Stadiul lucrărilor a fost prezentat și în ședința extraordinară a comitetului parohial din 30 ianuarie 1926, când reprezentantul firmei E. I. Sasu, „domnul Sasu în persoană a prezentat membrilor din comitet 7 consemnări de câștig, dimpreună cu 6 schițe și totodată, prezintă situația recapitulativă despre lucrările executate până în ziua de azi”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 30 ianuarie 1926, f. 3.

cupola din planul inițial și „a prezentat un deviz suplimentar pentru zidirea acesteia, care costă în plus vreo câteva sute de mii de lei”¹⁴¹. Antreprenorul „până în prezent a primit suma de 1.906.272 lei, deci cu 524.156 lei mai mult..., iar dacă se admite pretențiunea antreprenorului de 150.000 lei peste suma primită până acum, după mine neîntemeiată, biserică ajunge să coste dublu decât fusese dată în întreprindere...”¹⁴². Pe baza acestor constatări, protopopul de Regin propunea Consistoriului „o anchetă amănunțită a întregii lucrări de până acum și îndeosebi o revizuire strictă a plășilor făcute antreprenorului peste sumele contractate”¹⁴³.

Referitor la situația financiară a parohiei Borgo-Bistrița, s-a constatat că încasările din contribuțiile credincioșilor pe anul 1926 au totalizat 98.640 lei, sumă din care s-au achitat o parte din datorii. Obligațiile restante la data controlului au fost de 1.544.000 lei, din care, „1.400.000 lei către Banca „Albina”; 29.000 lei către Banca „Aurora”; 115.000 lei către Banca Centrală din Bistrița”¹⁴⁴. Sumele necesare pentru achitarea acestor datorii urmau să fie obținute din contribuțiile enoriașilor, vinderea terenurilor bisericii și a unei suprafețe din pădurea comunală cedată parohiei, valorificarea materialului lemnos de pe cele 180 iugăre pădure de molid și fag, „pentru care se așteaptă aprobarea ministerială și a Direcțiunii Silvice grănicerești”¹⁴⁵, o sumă din cota-partea destinată comunei Borgo-Bistrița din fondurile grănicerești, valorificarea terenului expropriat de la biserică pentru construirea fabricii de cherestea a Direcției Fondurilor Grănicerești, 10% din reținerile făcute antreprenorului pentru construcție.

După calculele protopopului, banii care urmau să intre în posesia parohiei erau suficienți „ca să se să isprăvească biserică, cu pictură cu tot”¹⁴⁶. În final, se atrăgea atenția că „anul acesta, la tot cazul trebuie să continue zidirea cupolei și acoperirea cu tinichea, ca să nu se ruineze zidurile”¹⁴⁷.

¹⁴¹ Anexa 7, doc. nr. 6.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Ibidem

La sfârșitul lunii martie 1926, comitetul parohial din Borgo-Bistrița a organizat în școala confesională din comună o ședință extraordinară, pentru prezentarea dării de seamă a epitropului Ioan Pavel privind colecta făcută în favoarea bisericii. Suma adunată de la credincioși a fost una modestă, de 811 lei, epitropul argumentând că, în comunele vecine în care a fost, oamenii au refuzat să contribuie, „zicând că comuna Bistrița Bârgăului e comună grănicerească și are tangenta¹⁴⁸ cea mai mare”¹⁴⁹.

După licitații repetate, parohia a reușit să vândă patru suprafete de teren: „Prisaca de la Valea Bârnelor” lui Ion Cioancă și Teodor, contra sumei de 65.000 lei; „Râtul poștei” către biserică greco-catolică din Borgo-Bistrița, contra sumei de 250.000 lei; „Ciurcău” lui Zaharie Prigon, cu suma de 50.350 lei; „delnițele din Capul satului, de lângă Ion Ghițan” Direcțiunii Silvice din Bistrița, cu 90.000 lei¹⁵⁰. Mulțumit că eforturile de a repune lucrurile pe un făgaș normal începeau să dea roade, preotul Aurel Monda a transmis Consistoriului din Cluj spre aprobare contractele de vânzare-cumpărare și procesele-verbale încheiate cu ocazia licitațiilor¹⁵¹.

La data de 28 aprilie 1926, asesorul consistorial Ioan Suceavă transmitea Consistoriului Eparhial din Cluj câteva recomandări privind continuarea lucrărilor bisericii din Borgo-Bistrița, între care construirea cupolei în conformitate cu planul original, acoperirea bisericii și turlelor, montarea crucilor, paratrăznetului și ferestrelor, lucrări care se impuneau pentru ca intemperiile din sezonul rece să nu afecteze construcția¹⁵².

Prin adresa nr. 34 din 11 octombrie 1926, Consiliul Mitropolitan din Sibiu informa Consiliul Eparhial Cluj că, în urma deliberării, apelul protopopului Grigore Pletosu din Bistrița privind restituirea onorariului încasat pentru întocmirea contractului de construcție a bisericii din Borgo-Bistrița a fost respins, cu mențiunea că „este sigur incompatibil cu funcținea oficială a protopopului să primească pentru redactarea de acte făcute în

¹⁴⁸ Cota-partea din fondurile grănicerești care îi revinea fiecărei comune.

¹⁴⁹ Anexa 8, doc. nr. 7. Epitropul Ioan Pavel a prezentat, în ședință extraordinară a comitetului bisericesc din 25 martie 1926, „Pentahuza” (condica) în care a început a colecta și a strâns suma de 811 lei. Epitropul raporta că „banii încasăți sunt de față la el și banii îi va vărsa în casa bisericii”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 30 ianuarie 1926, f. 8.

¹⁵⁰ Anexa nr. 8, doc. nr. 12.

¹⁵¹ Idem, doc. nr. 9, 10, 11.

¹⁵² Idem, doc. nr. 13.

interesul bisericilor de sub jurisdicțiunea sa onorar de la aceste biserici”¹⁵³. În urma acestei hotărâri, protopopul Grigore Pletosu s-a angajat să restituie suma de 6.910,50 lei către Epitropia din Borgo-Bistrița „din retribuția de salar protopopesc direct și personal”¹⁵⁴.

În același timp, firma „Elena Preda & Sasu” a trimis, în data de 22 aprilie 1926, o scrisoare comitetului parohial, în care anunță intenția ca, în 26 aprilie, să înceapă construirea schelelor la biserică „ca astfel, de la 1 mai să se poată apuca de lucru”. Totodată, cerea de la membrii comitetului „planurile cupolei, ca să poată face detailurile și copia cupolei”. Intenția firmei a fost obstrucționată de faptul că atât planurile, cât și devizurile nu erau aprobate de Consistoriul din Cluj. Drept urmare, comitetul parohial a decis „ca la firma E. I. Sasu să-i scrie ca încă să nu vină la lucru din motivul de mai sus și totodată, hotărăsc și deleagă pe membrul din comitet, Vasile Hangan, primar, ca să meargă la Cluj cu contractele și, și să spună starea lucrurilor la Veneratul Consistoriu”¹⁵⁵.

Consistoriul nu a aprobat firmei antrenreprenoare planurile de refacere a cupolei și a decis ca aceasta să nu primească cauțiunea depusă, până la terminarea lucrărilor. De asemenea, a trimis „aprobată și cenzurate devizele de speze cu privire la edificarea cupolei și a restului lucrărilor ce sunt de executat la noua biserică, conform hotărârii și cererii membrilor din comitetul parohial ținute în 26 octombrie 1925”¹⁵⁶.

Deoarece se apropia anotimpul ploios și biserică nu era acoperită, comitetul parohial a decis „ca să ceară de la Banca Națională din București un împrumut de 1.000.000 lei, ca astfel să se poată continua edificarea noii biserici”. Pentru „esoperarea împrumutului”, s-a decis delegarea parohului Aurel Monda, care să călătoarească la București, „pe lângă o diurnă de 200 lei/zi și spesele de tren”¹⁵⁷.

¹⁵³ Idem, doc. nr. 19.

¹⁵⁴ Idem, doc. nr. 21.

¹⁵⁵ A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 25 aprilie 1926, f. 12.

¹⁵⁶ *Ibidem*, procesul-verbal din 2 mai 1926, f. 14. La sfârșitul ședinței „a sosit d-l. Sasu cu doamna”. Parohul Monda le-a împărtășit concluziile Consistoriului din Cluj, la care Sasu a răspuns că „nu poate face următoarele lucrări la edificarea bisericii după prețurile corese în deviz cu roșu din partea Veneratului Consistoriu, cu privire la acoperiș de tinichea, deoarece sus numita firmă a încheiat un contract cu măiestrul Brechner din Bistrița, conform devizului de speze prezentat de sus numita firmă”. În același timp, comitetul parohial i-a predat spre studiu „7 bucăți de planuri, două devize și două schițe”; *Ibidem*, f. 15.

¹⁵⁷ *Ibidem*, procesul-verbal din 11 iulie 1926, f. 18.

În luna mai 1927, preotul Aurel Monda a înaintat Consiliului Eparhial din Cluj un memoriu în care descria situația lucrărilor „la edificarea noii biserici din parohie”¹⁵⁸. Suma de 6.380.267 lei, care a fost investită până în acel an, o considera mare, pentru că ea conținea și dobânzile de la împrumuturile bancare luate de-a lungul timpului. În anul anterior, s-a reușit finalizarea cupolei, acoperirea în totalitate a bisericii și tencuirea turnurilor. Datorită vremii nefavorabile, nu s-au putut termina lucrările de acoperire și tencuire „a parcanei dimprejurul cupolei”¹⁵⁹, care continua să fie acoperită cu pânză. În plus, mai rămâneau de tencuit partea exterioară și interioară a bisericii, montarea ușilor și ferestrelor, precum și facerea pavimentului¹⁶⁰.

Pentru ca aceste lucrări să fie finalizate, comitetul parohial a cerut un ajutor de 500.000 de lei de la comuna politică, care, deși l-a votat, nu a putut să-l onoreze datorită „crizei de bani”¹⁶¹. În această situație, parohul Aurel Monda „a făcut o rugare D-lui ministrului Goldiș prin D-l. subsecretar de Stat Dr. Victor Moldovan, ca să binevoiască a mijloci un împrumut de la Banca Națională de 2-3.000.000 lei cu 6% și fără girul vreunei bănci”¹⁶². Pentru girarea împrumutului, urma să fie vândută o suprafață de pădure, a cărei valoare a fost evaluată la 3.500.000 lei¹⁶³.

Luni, 6 mai 1929, episcopul Nicolae Ivan al Clujului a vizitat biserica ortodoxă aflată în construcție în orașul Bistrița, declarându-se „foarte mulțumit de mersul lucrărilor conduse de d-l. arhitect Ioan Sas”¹⁶⁴. Cu aceeași ocazie, după ce a luat masa de prânz la domiciliul avocatului Vasile Pahone, s-a deplasat în comuna Borgo-Bistrița pentru a inspecta stadiul lucrărilor la noul lăcașul de cult¹⁶⁵.

¹⁵⁸ Anexa 9, doc. nr. 1.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Toate acestea după ce, în ședința extraordinară a comitetului parohial din 13 martie 1927, s-a trimis o adresă firmei „E. I. Sasu”, prin care era rugată „să binevoiască a mai aștepta”, „întrucât privește continuarea la edificarea bisericii, membrii având în vedere că, deocamdată, nedispunând de bani, hotărăsc ca să nu se continue lucrul, până ce or avea bani (s.n.); A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 13 martie 1927, f. 30.

¹⁶¹ Ibidem. În motivarea cererii se arăta că „arunc asupra credincioșilor nu se mai poate face, deoarece au cedat șlagul de pe «Şoimul» pe 4 ani de zile, au cedat mai departe, pârâul «Moisi» și «Arșița», au făcut și arunc asupra credincioșilor de 200.000 lei și au contribuit cu cărăușia”, de aceea, era necesar din partea comunei politice să acorde „o sumă de 5 până la 600.000 lei”; Ibidem, procesul-verbal din 12 decembrie 1926, f. 26.

¹⁶² Anexa 9, doc. nr. 1.

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ „Săptămâna”, Bistrița, anul II, nr. 20, sâmbătă, 11 mai 1929, p. 4.

¹⁶⁵ Ibidem.

La solicitarea protopopului Grigore Pletosu, în luna iulie 1929, episcopul Nicolae Ivan a intervenit la Ministerul Cultelor pentru a mijloci acordarea împrumutului de la Banca Națională, însă răspunsul autorităților centrale a fost nefavorabil, pe motiv că „fondul pentru ajutorarea bisericilor, înscris în bugetul acestui Minister, este complet epuizat”¹⁶⁶.

În această situație, în ședința comitetului parohial din 8 septembrie 1929, a fost prezentată „lista statorită de comisia esmisă de membrii adunării parohiale cu privire la aruncul ce s-a hotărât din partea adunării parohiale, cu privire la acoperirea datoriilor ce s-au făcut cu edificarea noii biserici”¹⁶⁷.

5.9. Stadiul lucrărilor bisericii din Borgo-Bistrița în anul 1930

La data de 23 ianuarie 1930, un grup de localnici din comuna Bistrița Bârgăului a înaintat prefectului județului Năsăud, Dr. Vasile Butta, un memoriu în care sesiza că „nu mai pot suporta cheltuielile mari ce ni se impun”¹⁶⁸ pentru a acoperi împrumuturile contractate de comitetul parohial, în vederea finalizării lucrărilor la biserică din comună, „fiind timpurile grele, scumpele mare și produsele noastre fără nici un preț”¹⁶⁹. Aceștia atrăgeau atenția despre angajarea de către comitetul parohial a unor „cheltuieli zadarnice” și datorii prea mari, biserică rămânând „neisprăvită... și cu o datorie de 2-3 milioane lei”¹⁷⁰, și-și exprimau totodată

¹⁶⁶ Anexa 10, doc. nr. 1. Comitetul parohial a uzat și de legăturile cu „domnul director de Operă Constantin Pavel, ca să-l însوțească pe preot la minister (de Interne - n.n.); A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 22 mai 1927, f. 31.

¹⁶⁷ Lista cuprindea un număr total de 361 locuitori; sumele impuse erau de la 1.000 până la 10.000 de lei, cu un total general preliminat de 1.351.800 lei, din care s-a încasat suma de 264.009 lei; *Ibidem*, d. 7/1877-1948, ff. 39-45. În același timp, în adunarea din 8 decembrie 1929, o comisie s-a deplasat în pădurea „Șoimul” pentru ca, împreună cu primarul Ion Năuc, să decidă împărțirea „șlagurilor cedate bisericii, dimpreună cu taxatorul, care a măsurat slagul din nou”, deoarece tot aici aveau repartiție în proporție de 30% și greco-catolicii. De aceea, s-a propus alegerea unei comisii, „ca să se înțeleagă cu greco-catolicii, cu privire la împărțirea slagurilor”; *Ibidem*, proces-verbal din 8 decembrie 1929, f. 69. Tot în luna decembrie 1929, „membrii comitetului hotărăsc ca să se facă sorții, ca să se poată distribui proprietarilor”, iar acolo unde „se poate întâmpla să aibă câte unul soarte rea, și atunci să o dee la aceea la care comisiunea a constatat că soartea e rea, iar restul care va rămâne, să se împartă”; *Ibidem*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 29 decembrie 1929, f. 70.

¹⁶⁸ Anexa 11, doc. nr. 1.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

nemulțumirea că nu au beneficiat de suficiente parcele de pădure pe care să le exploateze pentru a acoperi contribuția pentru biserică. În această situație, condiționau suștinerea continuării lucrărilor la biserică de primirea „competenței anuale din slaguri”¹⁷¹, cu scutire de taxe. Dacă lucrurile nu s-ar întâmpla aşa, credincioșii amenințau că „sunt hotărâți a trece la confesiunea unită, iar alții, a-și părăsi satul...”¹⁷².

Câteva zile mai târziu, Prefectura județului Năsăud s-a adresat episcopului Nicolae Ivan cu rugămîntea de a dispune o anchetă, „pentru a liniști spiritele”¹⁷³. Însărcinat cu verificarea situației a fost desemnat revizorul eparhial Dumitru Antal, care, în urma vizitei făcute la Bistrița Bârgăului în zilele de 15 și 16 martie 1930, a întocmit un raport în care arăta că „motivul principal al nemulțumirii unora dintre credincioși provine din cauza că despre cheltuielile și veniturile zidirii bisericii nu s-a făcut până în prezent nici o desocotire”¹⁷⁴, întrucât gestiunea bisericii era ținută separat, iar acestea nu au fost cuprinse în darea de seamă anuală a parohiei. În plus, reclamanții „fac agitație acum în popor”, astfel încât contribuția (sic!) solicitată credincioșilor să fie înjumătățită, deși primăria comunală le-a pus enoriașilor la dispoziție valorificarea a 2.980 m³ de lemn din stocul pe anul în curs, iar o bună parte din ei își onoraseră deja partea de contribuție.

Revizorul eparhial Dumitru Antal solicita ca veniturile și cheltuielile privitoare la zidirea bisericii să fie prezentate în cadrul adunării generale parohiale, care urma să desemneze o comisie responsabilă cu revizuirea și continuarea lucrărilor. S-a decis ca din comisie să facă parte preotul Aurel Monda, Ion Galbin, Iacob Ghivan, Petre Baci, Mihai Purcil, Dumitru Pasere al lui Ioan, Panti Simon Drăgan, Dumitru Condrea, Ștefan Ciurea, Ion Năuc al lui Nicolae și Ioan Pavel al lui Luca, care s-au angajat ca, după Paști, să prezinte un raport detaliat despre situația bisericii¹⁷⁵.

¹⁷¹ Ibidem. Parchete destinate spre tăiere anuale, în funcție de perioada de revoluție, conform amenajamentelor silvice.

¹⁷² Anexa 11, doc. nr. 1.. Datorită acestei situații, în ședința comitetului parohial din 26 ianuarie 1930, la sugestia deputatului Tudor Dan, „comitetul parohial, având în vedere greutățile pe care le au de suportat oamenii, hotărăște ca aruncul să se reducă la jumătate, iar pentru ca să se poată termina noua biserică, să se ceară de la comuna politică un ajutor de 2.000.000, pe care d-l. deputat Tudor Dan îl va esopera ca împrumut de la Direcționa Silvică, solvable în rate anuale, amortizabile în decurs de 5-10 ani, aconto tangentei comunei politice”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 26 ianuarie 1930, f. 73.

¹⁷³ Anexa 11, doc. nr. 2.

¹⁷⁴ Idem, doc. nr. 3.

¹⁷⁵ Ibidem.

Întrucât până la acea dată suma cheltuită pentru edificarea bisericii a fost mult mai mare decât devizul original - de aproape patru ori, lucrările au fost sistate din lipsă de fonduri. Mai rămăsese de făcut, „în interior, plafonul de scânduri, corul, să se tincuiască și podească, iar în exterior, să se tencuiască pereții de la streașină în jos, iar în partea dinainte, numai de la ferestre în jos”¹⁷⁶, totul fiind evaluat la 700.000 de lei¹⁷⁷.

În luna martie, propunerile adunării parohiale din Borgo-Bistrița au fost discutate și aprobată de către Consiliul eparhial din Cluj, care recomanda revizorului eparhial Dumitru Antal să facă demersuri pentru încasarea sumelor datorate de credincioși, primărie și Direcția Silvică¹⁷⁸. La rândul său, protopopul Grigore Pletosu solicita Consiliului eparhial să intervină la Prefectura județului Năsăud pentru a dispune încasarea restanțelor de la enoriași cu ajutorul organelor administrative¹⁷⁹. În încercarea de a pune capăt disensiunilor, preotul Aurel Monda s-a adresat Consiliului eparhial cu rugămintea de a înjumătăți contravaloarea contribuției bisericești pentru anul 1929 și cu propunerea ca diferența să fie solicitată comunei politice, în vederea reluării lucrărilor la biserică. Totodată, a fost transmisă autoritatii bisericești de la Cluj lista restanțierilor la plata contribuției¹⁸⁰.

Fără a se lăsa intimidați de grupul nemulțumiților, grup condus de primarul Ștefan Pavel și Gavril Cott¹⁸¹, comisia responsabilă cu revizuirea și continuarea lucrărilor s-a întrunit în casa parohială, unde era prezent protoiereul Gheorghe Oprean, venit la Borgo-Bistrița în calitate de misionar eparhial. Acesta a comunicat că, în urma verificărilor „toate socotelile și toate documentele de casă s-au aflat în bună regulă”, fapt pentru care „Comisiunea de verificare acceptă socotelile controlate și dă parohului Aurel Monda cuvenita absolvare”, rămânând în sarcina consiliului parohial să recunoască sumele cheltuite în favoarea bisericii¹⁸². Aceasta a fost făcută la începutul lunii iulie, când protoiereul Gheorghe Oprean și parohul Aurel

¹⁷⁶ Ibidem.

¹⁷⁷ Ibidem.

¹⁷⁸ Idem, doc. nr. 4.

¹⁷⁹ Idem, doc. nr. 6.

¹⁸⁰ Idem, doc. nr. 7, 8.

¹⁸¹ Idem, doc. nr. 9.

¹⁸² Idem, doc. nr. 11.

Monda au prezentat în fața credincioșilor „socotelile bisericești” de până atunci¹⁸³.

Cu această ocazie, protoiereul Gheorghe Oprean a prezentat o informare episcopalui Nicolae Ivan despre situația parohiei Borgo-Bistrița, în care a sosit în data de 29 iunie 1930 și unde, contrar uzanțelor, nu a fost așteptat la gară de primarul Ștefan Pavel. În această situație, a fost nevoie să meargă pe jos până la biserică, unde a oficiat slujba religioasă alături de preotul Aurel Monda. În zilele următoare, a reușit să verifice gestiunea cu edificarea bisericii, lucru care nu se făcuse din anul 1923, adică de la debutul lucrărilor. Dacă la început oamenii au fost foarte agitați din cauza neglijării și întârzierii acestei verificări, „ațâtași de preotul uniat Zagrai și de notarul tot uniat Lolic”, au început să-l bănuiască pe preotul Aurel Monda și pe unii membri ai consiliului parohial de gestionarea incorectă a banilor, situație în care „cinci familii au trecut de la ortodocși la catolici”¹⁸⁴.

După ce s-au făcut însă verificările necesare și au fost prezentate public, protoiereul Gheorghe Oprean s-a convins că oamenii urmau să se liniștească, în afară, poate, „de câteva coade de topor în mâna popii uniat, care e și conducătorul unei bânci populare”¹⁸⁵ și în mâna notarului, care în mod mișelesc și lucrând după culise, astfel voește să arate șefilor lui uniați că își face datoria”¹⁸⁶. În urma explicațiilor pe care le-au primit, „oamenii au rămas liniștiți și toate hotărârile organelor parohiale s-au votat cu unanimitate de voturi, chiar și în adunarea parohială, la care au luat parte sute de bărbați, convocați la adunare cu toba satului”¹⁸⁷. Referindu-se la părintele Aurel Monda, protoiereul făcea următoare observație: „În general, l-am găsit destul de bine, dar adevărul este că e cam slăbit pentru o parohie aşa mare, aşa că i-ar prinde foarte bine un capelan cu sau fără drept de succesiune. Deocamdată, sprijin bun are acolo pe învățătorul Tudorancea

¹⁸³ Idem, doc. nr. 12.

¹⁸⁴ Corect, greco-catolici.

¹⁸⁵ Banca „Bistricioara”. Vezi documentele acesteia la A.N.B.-N., *Colecția de cooperative și bânci populare – bânci*, d. 13/1923-1932 și la Adrian Onofreiu, *Istoricul cooperăției de credit din județul Bistrița-Năsăud*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2004, p. 83, poziția nr. 9. O mai veche instituție cooperativă aici s-a înființat sub denumirea de *Reuniunea de consum Bistrița Bârgăului*, în anul 1913; *Ibidem*, p. 49.

¹⁸⁶ Anexa 11, doc. nr. 15.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

din Vechiul Regat, care s-a căsătorit de curând cu o învățătoare tot din Vechiul Regat și care e în război cu notarul uniat pentru ocuparea unui post de învățătoare. Fiecare dorește postul pentru soția lui”¹⁸⁸.

Tot în luna iulie, parohia Borgo-Bistrița a fost vizitată de Andrei Buzdug, profesor la Academia Teologică din Cluj și membru în Adunarea Eparhială pentru Valea Bârgăului, care își propuse să stea peste vară „în această parohie și îndeosebi în duminici și sărbători” și, alături de părintele paroh Aurel Monda, „prin predici să îi întărească pe credincioși în legea strămoșească și să îi încurajeze pentru a duce la îndeplinire opera măreață, biserică noastră”¹⁸⁹.

În toamna anului 1930, Consiliul Județean Năsăud comunica primăriei Borgo-Bistrița hotărârea prin care „va primi din beneficiul net pe anul 1929 suma de 871.222 lei, față de suma de lei 533.222 înscrisă în bugetul comunal”, această diferență de 338.000 lei urmând a fi destinată ajutorării bisericilor din comună (70% ortodoxă română; 30% greco-catolică). De asemenea, era anulată decizia consiliului comunal, de contractare a unui împrumut bancar în valoare de 2.300.000, pentru achitarea datoriilor bisericii¹⁹⁰. Decizia forului județean este comunicată Ministerului de resort de către Alexandru Pălăgeșiu, președintele delegației Consiliului Județean Năsăud, cu mențiunea că „biserica ortodoxă din Borgo-Bistrița va primi acest ajutor anual până când își va putea achita toate datoriile și dobânda, pe care le are cu edificarea bisericii”¹⁹¹. Alexandru Pălăgeșiu nu i-a ascuns ministrului Valer Moldovan că a fost vorba despre „o chestiune foarte delicată și dificilă” și îl ruga „să îl liniștească pe episcopul Nicolae Ivan că delegația județului nostru, deși compusă din patru uniți și un sas, a tratat cu cea mai creștinească dragoste chestiunea bisericii surori și ar fi un păcat să fim bănuiți de confesionalism”¹⁹².

În luna noiembrie 1930, Banca Centrală pentru Industrie și Comerț Cluj a trimis prin filiala din Bistrița o informare către Consiliul eparhial Cluj că a acționat în instanță biserică ortodoxă din Bistricioara pentru nerespectarea termenelor de plată a împrumutului de 1.117.000 lei, contractat pentru

¹⁸⁸ Ibidem.

¹⁸⁹ Idem, doc. nr. 14.

¹⁹⁰ Idem, doc. nr. 17.

¹⁹¹ Idem, doc. nr. 18.

¹⁹² Ibidem.

zidirea bisericii¹⁹³. În aceste circumstanțe, consiliul parohial din Borgo-Bistrița a ajuns la concluzia că era necesar să solicite intervenția specialiștilor Consiliului eparhial din Cluj pentru obținerea „unui împrumut de 1.610.000 lei, cu interese reduse, pentru a ne putea acoperi datoriile făcute cu edificarea noii biserici”¹⁹⁴. Această măsură era necesară în condițiile în care ajutorul în valoare de 1.610.000 lei, votat de comuna politică, putea fi acordat doar în tranșe, în decurs de mai mulți ani, iar „băncile la care suntem datori ne-au provocat ca în termen de o lună, adică până la 1 ianuarie 1931, să achităm toate datoriile, pentru că în caz contrar ne împrocesuează”¹⁹⁵.

După ce, conform promisiunii, profesorul Andrei Buzdug - originar, de altfel, de pe Valea Bârgăului - și-a petrecut vara în parohia Borgo-Bistrița, a trimis o informare episcopului Nicolae Ivan, în care trecea în revistă demersurile pe care parohia le-a făcut pentru obținerea fondurilor necesare finalizării construcției bisericii¹⁹⁶ și corea decontarea cheltuielilor ocazionate de deplasare¹⁹⁷.

5.10. Bătălia pentru obținerea de noi fonduri

La începutul anului 1931, Direcția Regională Silvică din Bistrița, responsabilă cu administrarea pădurilor celor 44 de comune grănicerești din ținutul Năsăudului, s-a angajat public să achite ratele și dobânzile aceluia creditor care va acorda Primăriei comunei Borgo-Bistrița un împrumut „pentru acoperirea trebuințelor sale urgente...”, care va fi cel mult 2.800.000 lei¹⁹⁸. Sumele pentru amortizarea creditului urmau să fie vărsate anual din cota-partă care îi revinea comunei Borgo-Bistrița în calitate de comună grănicerească¹⁹⁹.

¹⁹³ Idem, doc. nr. 19.

¹⁹⁴ Idem, doc. nr. 21

¹⁹⁵ *Ibidem*. La cererea antreprenorului Sas, de a-i fi prezentată o situație la zi a cheltuielilor pentru zidirea bisericii, preotul Aurel Monda a citit jurnalul bisericii, din care rezulta că au fost cheltuiți aproximativ 3.1172.617 lei și mai rămâneau de plată 829.392,35 lei; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 19 octombrie 1930, f. 78.

¹⁹⁶ Anexa 11, doc. nr. 23.

¹⁹⁷ Idem, doc. nr. 25.

¹⁹⁸ Anexa 12, doc. nr. 1.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

Prinț-o adresă oficială, directorul băncii „Aurora” din Năsăud, Leon Scridon sen., i-a transmis episcopului Nicolae Ivan o informare despre situația creditului acordat parohiei din Borgo-Bistrița, care ajungea la suma de 485.000 lei, plus dobânzi în valoare de 47.580 lei. Se preciza că debitorul nu și-a respectat angajamentul de a restituî creditul în termenul stabilit, de șase luni de zile²⁰⁰. În această situație, „prelungirea și pe mai departe a împrumuturilor acordate bisericii din Bistrița Bârgăului și mănăstirii din Fântânele până la primirea tangentelor din partea comunei Bistrița Bârgăului de la Direcția Regională Silvică din Bistrița, în împrejurările grele economice de astăzi, ar însemna să ne pună în situația de a nu putea satisface multiplele noastre angajamente bancare”²⁰¹. În încheiere, PS Nicolae Ivan era rugat să facă demersurile cuvenite pentru preluarea acestor împrumuturi din partea altor instituții de credit²⁰². Aceasta l-a delegat pe consilierul eparhial Andrei Ludu să ia legătura cu deputatul Victor Moldovan, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, pentru „a aranja chestiunea în favorul parohiei, adică să constate că cheltuielile ordinare ale comunei politice se pot acoperi complet din veniturile ei ordinare, aşa că tangentă comunei de la Direcția Regională Silvică poate fi concesionată în întregime parohiei pentru neplătirea datoriei ei, fără orice restricții din partea delegației județene, ca în trecut”²⁰³.

În luna martie 1931, inspectorul general administrativ Laurențiu Căpușan de la Cluj a fost trimis pentru „a cerceta chestiunea privitoare la ajutorul ce urmează a se da bisericii ortodoxe din Borgo-Bistrița de către comună”²⁰⁴. În urma verificărilor făcute, acesta a înaintat Directoratului Ministerial IV din Cluj un raport despre conturile de gestiune ale instituției, sumele alocate bisericilor din comună și demersurile făcute pentru contractarea unui împrumut de 2.300.000 lei, în vederea finalizării lucrărilor la noua biserică,

²⁰⁰ Idem, doc. nr. 2.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Idem, doc. nr. 3. Nu la fel de optimist era mesajul Oficiului protopopesc din Bistrița către parohia Borgo-Bistrița. După ce amintea de faptul că au fost făcute intervenții la Directoratul Ministerial Cluj, de unde „semne de bine încă nu-s”, parohia era îndrumată să „ia contact cu Direcțunea Regională Silvică din Bistrița ca să-i achite cât mai mult și mai grabnic din tangentă scadentă și cu comuna politică, ca și ea, din alte izvoare, să facă același lucru”. Aceasta, fiindcă constatarea era pesimistă: „altă scăpare nu vedem”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 20.

²⁰⁴ Anexa 12, doc. nr. 6.

aflată în construcție de opt ani²⁰⁵. Referitor la această vizită, parohul Aurel Monda l-a informat pe protopopul Grigore Pletosu că nici el, nici comuna politică nu au cunoștință „ca să fi fost susnumitul Inspector”, presupunând că documentele au fost consultate la prefectura județului²⁰⁶.

În luna aprilie, Delegația Consiliului Județean Năsăud aprecia că acceptarea cedării de către comuna politică „a unei jumătăți din tangenta comunei, ce se cuvine a se încasa de la Direcția Regională Silvică în favoarea bisericilor ortodoxă română (70%) și unită (30)”, înseamnă că aceasta se poate lipsi de respectiva parte din venit și, conform legii, a fost aprobat ajutorul solicitat, în valoare de 1.610.000 lei, cu începere de la data de 1 ianuarie 1931²⁰⁷.

Profitând de vacanța de Paști, profesorul Andrei Buzdug s-a deplasat la Prefectura Județului Năsăud, de unde a ridicat documentul referitor la finanțarea acordată parohiei din Bistricea, pentru acoperirea datoriilor către Banca Centrală și Banca „Aurora”. Cu acest prilej, i-a adresat PS episcop Nicolae Ivan rugămîntea ca, pe baza actului de garanție al Direcției Regionale Silvice, precum și a deciziilor Delegației Consiliului Județean și consiliului comunal Borgo-Bistrița, să mijlocească un împrumut bancar urgent și în condiții avantajoase, în scopul reluării lucrărilor la biserică²⁰⁸, întrucât comuna politică „nu are bani deocamdată”²⁰⁹.

În luna aprilie 1931, episcopul Nicolae Ivan adresa deputatului sinodal de Bistrița, Dr. Ioan Lazăr, rugămîntea de a contacta Banca Centrală din Bistrița și Banca „Aurora” Năsăud pentru a negocia prelungirea returnării împrumuturilor până când comuna politică își putea onora angajamentul, conform convenției, „concretizată în aprobarea Delegației Consiliului Județean Nr. 2742 adm. 322 del. 1931”²¹⁰.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ Idem, doc. nr. 10.

²⁰⁷ Idem, doc. nr. 8.

²⁰⁸ Idem, doc. nr. 9.

²⁰⁹ Idem, doc. nr. 10. Aceluiași i s-a adresat și comitetul parohial, care a decis să roage „pe PS Episcopul Nicolae ca să intervină prin jurist-consult sau prin altă persoană a Veneratului Consistoriu Eparhial la vreo bancă, ca să putem primi un împrumut cu procente reduse, pentru a ne putea acoperi datoriile făcute cu edificarea noii biserică”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 23 noiembrie 1930, f. 78.

²¹⁰ Anexa 12, doc. nr. 13. Vezi și A.N.B.N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 22.

Între timp, preotul paroh Aurel Monda, împreună cu profesorul Andrei Buzdug au cerut ajutorul inginerului Eneas Grapini din Bistrița, care le-a promis „că va câștiga din București un împrumut pe 20 de ani, cu dobânzi reduse”²¹¹.

În data de 26 aprilie 1931, conferința preoțească a tractului Bistriței a fost organizată în parohia Borgo-Bistrița. Întrucât protopopul-stavrofor Grigore Pletosu nu s-a putut deplasa „din cauza bătrâneței”²¹², lucrările au fost conduse de preotul Victor Mureșan. Sfânta Liturghie a fost săvârșită în curtea școlii primare din localitate, deoarece biserică era încă în construcție. Predica a fost ținută de profesorul Dr. Andrei Buzdug, care, plecând de la textul Evangheliei, s-a referit la adevărul învierii și la atitudinea adevărătului creștin în fața Mântuitorului Iisus Hristos. În încheierea cuvântului său, acesta „i-a îndemnat și îmbărbătat pe parohieni să termine înălțătoarea biserică ce-și înalță spre cer frumoasele turle”²¹³. A urmat conferință publică „Cultul icoanelor în Biserica Ortodoxă Română, istoricul și diferențele față de alte culte”, rostită la sfârșitul serviciului religios de preotul Victor Susa, care a făcut o expunere clară și convingătoare a adevărului despre cinstirea icoanelor. După-amiază, a fost săvârșită Slujba Vecernie de către preoții I. Buzdug, A. Flămând și Teodor Ciuruș, acesta din urmă vorbind în predica sa despre „Învierea lui Hristos, simbolul și garanția învierii noastre”. La rândul său, preotul Augustin Pop a susținut conferință publică intitulată „Viața și activitatea Sf. Mucenic Gheorghe și organizarea tineretului”, iar preoții M. Georgiu, V. Susa și Teodor Ciuruș au lămurit „Cum se poate justifica principiul național în Biserică, pe baza Sfintei Scripturi”. În încheiere, preotul paroh Aurel Monda le-a mulțumit tuturor pentru munca desfășurată și i-a invitat pe preoți la casa parohială pentru o ședință de lucru, în cadrul căreia au fost luate la cunoștință ultimele ordine oficiale²¹⁴.

²¹¹ Anexa nr. 12, doc. nr. 17. În ședința comitetului parohial din 8 aprilie 1931, după ce se menționa că de la județ s-a obținut aprobarea pentru împrumutul acordat de comuna politică, în valoare de 2.300.000 lei, din care „1.500.000 lei ca ajutor, iar restul ca preț de cumpărare pentru cumpărarea școalelor”, s-au exprimat mulțumiri față de implicarea profesorului Andrei Buzdug și care a fost rugat să se implice în continuare „pentru espoarea împrumutului”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 8 aprilie 1931, f. 84.

²¹² „Conferința preoțească din tractul Bistrița”, în „Renașterea”, anul IX, nr. 22, 31 mai 1931, pp. 6-7.

²¹³ Anexa 12, doc. nr. 17.

²¹⁴ *Ibidem*.

În ședința Comisiei silvice din 22 iunie 1931, instituită pe lângă Direcția Regională Silvică, s-a constatat „că din cauza crizei financiare, ajutorul votat și prevăzut în bugetul anului 1930, în suma de 200.000 lei, nu a putut fi pus la dispoziția parohiei Borgo-Bistrița și, tot din acest motiv, nu a putut fi trecut drept creanță neachitată nici în bugetul anului 1931...”²¹⁵. Întrucât tangenta cuvenită comunei Bistrița Bârgăului pe anul 1930, în valoare de 435.611 lei, a fost achitată, primăria comunei nu mai putea avea nicio pretenție²¹⁶.

În luna iunie 1931, filiala Bistrița a Băncii „Aurora” – Societate pe Acțiuni din Năsăud, a adresat o scrisoare episcopului Nicolae Ivan, în chestiunea achitării împrumutului contractat de parohia Borgo-Bistrița, „deoarece sunt în curs tratative pentru ca parohia să primească de la comuna politică un ajutor mai mare pentru achitarea datoriilor”²¹⁷. Pentru început, directorul Leon Scridon sen. arăta eforturile făcute de către bancă, „în spirit național și cu adevărată credință”, pentru a sprijini construcția bisericilor ortodoxe din Borgo-Bistrița, orașul Bistrița, Tărpiu și Mănăstirea Piatra Fântânele. Conform însă politicilor bancare, acordarea de împrumuturi trebuia să aibă garanția sigură a returnării banilor, iar „credincioșii din Bistrița Bârgăului trebuie să fie convinși că numai pe această bază se poate primi împrumutul și pot ieși din marele năcaz și încurcătura în care au ajuns”²¹⁸. Referindu-se la credincioșii din Borgo-Bistrița, directorul băncii făcea observația că este o rușine ca aceștia „să nu aducă jertfe materiale pentru garantarea împrumutului”²¹⁹, pentru că parohii cu credincioși mult mai puțini și mai săraci au reușit să-și ridice biserici frumoase doar prin puterile lor și fără ajutoare de la comunele politice. Dar pentru ca oamenii să înțeleagă că nu sunt scuțiți de jertfe, era nevoie de „o muncă uriașă, permanentă, cu adevărată credință pentru biserică”²²⁰.

Profesorul Andrei Buzdug l-a informat pe episcopul Nicolae Ivan despre discuția pe care a avut-o cu directorul Băncii Centrale din Bistrița, care, în prezența enoriașilor Ștefan Ciurea și Ion Năuc, s-a exprimat că nu dorește să citească scrisoarea de la Consistoriu, spunând că „nu dă nimic pe

²¹⁵ Anexa 12, doc. nr. 19.

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ Idem, doc. nr. 20.

²¹⁸ *Ibidem*.

²¹⁹ *Ibidem*.

²²⁰ *Ibidem*.

vorba Episcopului”²²¹. În continuare, sugera să fie trimis un inginer de încredere, încrucișat ahitectul Ioan Sasu încearcă „să ne joace”, aşa cum a făcut cu ing. Gavril Lungu, delegatul Episcopiei, care „n-a controlat nimic și când se deplasă la Bârgău, în loc să-și facă datoria, se îndeletnicea cu pescuitul”²²². Referitor la implicarea autorităților comunale, făcea mențiunea că „nu dau nici un sprijin, ba dimpotrivă, ne sunt ostile”²²³, dovedă fiind faptul că nu doresc „să încaseze aruncul pentru biserică noastră, nici secretarul Augustin Lolici și nici primarul Ștefan Pavel”²²⁴. Pentru rezolvarea acestei situații, propunea destituirea primarului și transferarea secretarului, după efectuarea unei anchete din partea Ministerului²²⁵.

Pentru finalizarea grabnică a lucrărilor, episcopul Nicolae Ivan l-a delegat pe consilierul eparhial Vasile Sava pentru a-l informa pe preotul Aurel Monda că Episcopia Clujului era dispusă să acorde un împrumut de 200.000 lei parohiei Borgo-Bistrița, cu condiția ca acesta să fie un împrumut personal al parohului, pentru care va gira „cu salariul lui întreg de paroh, cu începere din 1 august 1931, și cu averea lui mobilă și imobilă pe care, în caz de nevoie, ne va da dreptul să o intabulăm”²²⁶. Propunerea a fost discutată în ședința extraordinară a consiliului parohial din Borgo-Bistrița, organizată în data de 9 august 1931, în prezența asesorului consistorial Vasile Sava, parohului Aurel Monda și membrilor Gavril Cott, Anton Cerceja, Niculai Serețan, Ion Moișan al Tomii, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Mihai Purcile, Leon Someșan, Constantin Cerceja, Vasile Hăngan, Macedon Țigăroi, Petre Laba, Andrei Ghițan și Ion Țarcă. Aceștia s-au învoit să dea „în întreprindere parțială”²²⁷ lucrările care au mai rămas, pentru ca „să se poată face slujbă la începutul lui noiembrie”²²⁸, dar nu se simțeau obligați să atribuie în continuare licitația firmei „Elena Preda & Sasu”. De asemenea, se obligau „ca parohia să deie toate cărăușiiile de la gară și prundișul”²²⁹.

²²¹ Idem, doc. nr. 35.

²²² *Ibidem*.

²²³ *Ibidem*.

²²⁴ *Ibidem*.

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ Idem, doc. nr. 24.

²²⁷ Idem, doc. nr. 26.

²²⁸ *Ibidem*.

²²⁹ *Ibidem*.

În schimb, cereau Consiliului eparhial să delege un expert „care să cenzureze toată lucrarea făcută de D-l Ioan Sasu și să stabilească câtă cantitate a lucrat și cât ar fi costul, pentru toate lucrările executate până azi”²³⁰. Se sublinia că, după părerea arhitectului Gutwirth²³¹, cupola bisericii nu era în pericol să se prăbușească, „așa cum pretinde Dl. Ioan Sasu”²³², fiind afectată doar tencuiala din jurul turnulețelor și a cupolei, din cauza „insuficienței lucrărilor de tinichigerie”²³³. În această situație, consiliul parohial a obligat pe antreprenorul „Elena Preda & Sasu” să completeze toate lucrările de tinichigerie și cărămidă deteriorată din cauza umezelii și să o înlocuiască cu cărămidă nouă²³⁴. În urma discuțiilor, preotul Aurel Monda a acceptat să garanteze împrumutul cu avere sa și s-a angajat să plătească dobânzile din salariu, cu mențiunea că „de restul salarului nu poate abzice, fiindcă n-are cu ce trăi”, pentru că o parte a salarului îi era sechestrată de Banca Centrală din Bistrița²³⁵.

Deputatul Victor Moldovan l-a sprijinit pe preotul Aurel Monda, solicitând, în numele parohiei, suspendarea procesului intentat de Banca Centrală din Cluj și s-a angajat ca, până la sfârșitul lunii octombrie 1931, Societatea „Regna” să achite în contul bisericii suma de 400.000 lei²³⁶.

În luna septembrie 1931, membrii consiliului parohial, printre care primarul Ștefan Pavel, Gavril Cott, Macedon Țigăroi, Ștefan Ciurea, Mihai Purcil, Leon Someșan, Niculai Sărățan, Constantin Cercea, Toader Ghițan, Petre Laba, Anton Cercea, Grigore Beșa, Ioan Năuc I. N, Dumitru Georza, Gavril Dămian, Ioan Flore, Ștefan Cercea, Ion Ispravă, Ioachim Pavel, Grigore Preluț, Vasile Preluț, Dănilă Bugnari, Andrei Ghițan, Petrea Cottu, Ioan Pavel al Luchii, Ion Moișan a T, Dănilă Cionca, Ion Năuc, Ioan Turja, au înaintat un memoriu episcopului Nicolae Ivan, prin care îl informau că Banca Centrală din Cluj, prin sucursala din Bistrița, cu greu a putut fi

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Idem, doc. nr. 30.

²³² Idem, doc. nr. 26.

²³³ Ibidem.

²³⁴ Ibidem.

²³⁵ Idem, doc. nr. 29. Vezi pe larg și în A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 9 august 1931, ff. 86-87.

²³⁶ Anexa 12, doc. nr. 25.

oprită să le scoată bunurile gajate la licitație²³⁷. Comuna politică era incapabilă să ajute parohia, întrucât „este cu totul paralizată și se află în situația de a nu-și plăti funcționarii încă din luna mai 1930”²³⁸. Singura scăpare pe care o vedea oamenii era acordarea unui împrumut din partea episcopiei, cu care să se poată achita datoria către bancă, în caz contrar, averile lor urmău să fie scoase la licitație. Odată averile scăpate, „fiecare credincios își va da seama că nu are ce mai aștepta binele prin distrugerea aproapelui său și atunci cu toții uniți în puteri vom satisface datorințele ce mai avem, încasându-se aruncul și putând achita toate datoriile rămase, putând termina și biserică”²³⁹.

În urma unei atenționări din partea Episcopiei Clujului, de a prezenta situația lucrărilor neexecutate la biserică în construcție din Borgo-Bistrița, firma „Elena Preda & Sasu” a răspuns că întregul dosar se afla la oficiul parohial și menționa că, deși „multele tărăgăneli cu platirea lucrărilor efectuate au dus firma la toată ruina”²⁴⁰, totuși, nu au fost intentate procese, ceea ce dovedește „munca noastră cinstită, ce am depus-o până acum la clădirea altor 25 de biserici”²⁴¹.

La solicitarea episcopului Nicolae Ivan, preotul Aurel Monda a trimis la Episcopie întreaga documentație cu privire la construcția bisericii din Borgo-Bistrița, începând din anul 1923²⁴². Între timp, conducerea Băncii „Aurora” din Năsăud a comunicat PS Nicolae Ivan faptul că, din cauza crizei economice, comuna politică Borgo-Bistrița nu putea să onoreze angajamentele luate în vederea platirii datoriilor. Dacă până la acea dată „banca s-a forțat să evite procesul, care pe lângă aceea că e împreunat cu

²³⁷ La 3 noiembrie 1931, Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj expunea într-o adresă către Banca Centrală pentru Industrie și Comerț Cluj urmările „aranjării cu bine a acestui debit în felul prezentat de D-voastră este o imposibilitate”, cu triplă semnificație: „morală, provocând resens și agitație cu urmări neprecalcabile în popor; materială, fiind inoperantă azi o astfel de reîncasare și juridică, contravenind dobânzile exagerate legii contra cametei”. În continuare, se recomanda ca banca să procedeze după formula: capital inițial împrumutat; lei 651.100 lei; minus replătirile, de 311.631 lei; rest de plată, 339.449 lei; plus 14% dobânci capitalizate, 475.372 lei; în total datoria bisericii, de 814.821 lei”; A.N.B.N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 28.

²³⁸ Anexa 12, doc. nr. 36.

²³⁹ *Ibidem*.

²⁴⁰ Idem, doc. nr. 39.

²⁴¹ *Ibidem*.

²⁴² Idem, doc. nr. 41.

foarte mari cheltuieli, dar în cazul concret produce foarte mari nemulțumiri și cauzează răzvrătiri între credincioși și conducătorii parohiei, spre marea pagubă a bisericii și slăbirii credinței²⁴³, era momentul ca „Înalt Prea Sfîntia Voastră să binevoiți a găsi o altă soluție pentru achitarea datoriei băncii noastre”²⁴⁴. În continuare, se arăta că „în comuna Bistrița Bârgăului este și o parohie unită, în care, deși numărul credincioșilor e numai a treia parte față de credincioșii parohiei ortodoxe, a reușit să-și ridice o biserică frumoasă”²⁴⁵. În această situație, credincioșii din ambele confesiuni din comună, judecând aceste chestiuni, „fac asemănare între situația bisericii ortodoxe și a celei unite și trag concluziuni nefavorabile pentru biserică ortodoxă”²⁴⁶, existând posibilitatea să se facă prozelitism pe această temă. Conducerea băncii considera că singura soluție pentru stingerea datoriilor era achitarea lor din fondurile Episcopiei²⁴⁷.

Preotul Aurel Monda a revenit cu solicitarea către Consiliul Eparhial din Cluj pentru acordarea unui împrumut în valoare de 1.610.000 lei, cu care să acopere datoriile bisericii către bănci²⁴⁸, care, aşa cum atenționa profesorul Andrei Buzdug, „au calculat procente neomenești, în medie 30%, aşa că în vremurile grele pe care le trăim, e imposibil a le achita”²⁴⁹.

Întrucât scadența împrumuturilor se apropia, băncile creditoare au adresat Consiliului Eparhial cereri de restituire a banilor²⁵⁰. Consiliul Eparhial a răspuns că, înainte de toate, trebuiau recalculate dobânzile, care, în procent de 30%, duceau la sume fabuloase, avertizând că pentru a preîntâmpina situațiile neplăcute care pot apărea din punct de vedere moral, material și juridic, era nevoie „a revizui contul acestei datorii, reducând interesele la 14% și scăzând de la proces spesele acestuia”²⁵¹. În

²⁴³ Idem, doc. nr. 42.

²⁴⁴ Ibidem.

²⁴⁵ Ibidem.

²⁴⁶ Ibidem.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ Idem, doc. nr. 44.

²⁴⁹ Idem, doc. nr. 45.

²⁵⁰ Idem, doc. nr. 46, 47.

²⁵¹ Idem, doc. nr. 48. „Schema” de calcul pentru cele două bănci, trimisă de Consistoriul Eparhial din Cluj era următoarea: „capital inițial, lei 310.000; minus plățile efectuate, 260.000 lei; rest de plată, 50.000 lei, plus 14% dobânzi capitalizate, 237.240 lei, în total, datoria bisericii ar fi 287.240 lei; A.N.B.N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 29. În

răspunsul Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț se recunoștea că „interesele încasate prin anii 1926-1928 au fost urcate, dar nu trebuie uitat un lucru, anume acela că toate băncile în acel timp bonifica deponenților interese care atingeau și percentuația de 20 la sută, în consecință era natural ca să perceapă interese urcate, pentru că chiria ce dânsese o plăteau pentru bani era urcată”²⁵². În ce privea propunerea de reducere a dobânzilor, filiala bistrițeană se declara a nu fi în măsură să ia o decizie, întrucât aceasta cădea în competența centralei²⁵³.

În scrisoarea de răspuns a băncii „Aurora” din Năsăud, se făcea observația că în anii 1926, 1927, 1928 și 1929, „până la intrarea în vigoare a Legii contra cametei”²⁵⁴, s-au luat în calcul interesele instituției, aşa cum au procedat și restul băncilor. La avertizarea bazată pe considerații de ordin moral, material și juridic, se sublinia că, prin felul în care a fost socotită dobânda, nu au fost încălcate legile existente, iar „pentru încasarea creanțelor, institutul caută să folosească toate mijloacele posibile pentru a evita cheltuieli de proces și a înlătura astfel multe nemulțumiri”²⁵⁵, concluzionând că față de biserică s-a procedat moral, iar banca nu avea nicio vină pentru faptul că „ani de-a rândul, dobânzile n-au fost plătite”²⁵⁶. În final, se propunea acceptarea unei tranzacții, „care ar consta în reducerea intereselor la 14% pe toată durata împrumutului din partea noastră, iar din partea Prea Sfintei Voastre, în capacitatea debitorului de a accepta această reducere de interese pe socoteala noastră”²⁵⁷.

În ședința extraordinară din luna noiembrie 1931, membrii consiliului parohial, Aurel Monda, Ion Năuc, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca, Ștefan Pavel, Ion Moișan al Tomii, Filimon Georza, Vasile Hăngan, Anton Cerceja, Mihai Purcil, Macidon Țigăroi, Petre Laba, Andrei Ghițan,

ședința comitetului parohial din 15 noiembrie 1931, s-a comunicat intervenția Consistoriului Eparhial din Cluj la Banca Centrală, ca să se reducă dobânda de 30% la 14%, adică de la suma de 1.504.000 lei la suma de 814.821 lei, iar la Banca „Aurora”, de la suma de 543.000 lei la 287.240 lei; *Ibidem*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 15 noiembrie 1931, f. 91.

²⁵² Anexa 12, doc. nr. 49.

²⁵³ *Ibidem*.

²⁵⁴ Idem, doc. nr. 51.

²⁵⁵ *Ibidem*.

²⁵⁶ *Ibidem*.

²⁵⁷ *Ibidem*.

„primesc propunerea pe care a făcut-o Prea Veneratul Consiliu Eparhial atât Băncii Centrale, cât și Băncii Aurora”²⁵⁸, cu observația că „biserica nu a procurat nici un fel de material, ci antreprenorul Ioan Sasu a luat bani de la bancă pentru procurarea de materiale”²⁵⁹, aceste datorii fiind preluate de către biserică. Din punct de vedere procedural, se făcea observația că firma „Elena Preda & Sasu” nu a pus timbre pe chitanțele predate oficiului de casă a bisericii, aşa cum prevedea legea, invocând de față cu notarul Ioan Suceava că urma să o plătească la Percepția din Bistrița²⁶⁰.

La propunerea Băncii Centrale din Bistrița, preotul paroh Aurel Monda a fost invitat, împreună cu o delegație autorizată a consiliului parohial, pentru a discuta în mod direct problema datoriilor²⁶¹. Avocatul Petru Meteș din Cluj, consultat în privința litigiului, a propus Consiliului Eparhial ca să fie angajat un avocat din Bistrița „pentru a studia dosarul și a da un sfat în deplină cunoștință de cauză”²⁶².

5.11. Litigiul parohiei Borgo-Bistrița cu firma „Elena Preda & Sasu”

La începutul anului 1932, Consiliul Eparhial din Cluj l-a delegat pe arhitectul eparhial Leo Bohățiel să se deplineze în comuna Borgo-Bistrița, pentru a întocmi o situație completă a sumelor cheltuite până la acea dată cu edificarea noii biserici și necesarul pentru finalizarea construcției²⁶³. Raportul, făcut pe baza măsurătorilor de la față locului și a deconturilor puse la dispoziție de firma „Elena Preda & Sasu”, a fost luat în discuție de Consiliul parohial din Borgo-Bistrița în ședință extraordinară din ziua de 8 mai 1932, care a constatat mari inadvertențe între devizele de

²⁵⁸ Idem, doc. nr. 52.

²⁵⁹ *Ibidem*.

²⁶⁰ *Ibidem*.

²⁶¹ Idem, doc. nr. 54.

²⁶² Idem, doc. nr. 55. Între timp, presa anunță că în data de 23 august 1931 „se va sfînții biserică română unită din Borgo-Bistrița”; „Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul XI, nr. 19, 7 august 1931, p. 3, anunț reluat; *Ibidem*, nr. 20, 17 august 1931, p. 2 și detaliat prin relatarea festivităților, la care a participat și preotul ortodox Aurel Monda, „care, prin cuvinte bine simțite, își exprimă fericirea că poate saluta pe capul bisericii surori (episcopul Iuliu Hossu – n.n.), în consonanță cu „omagiile preoțimii ortodoxe de pe Valea Bârgăului”; *Ibidem*, nr. 21, 5 septembrie 1931, p. 1. Tot în luna septembrie, în data de 21, a fost sfînțită și biserică ortodoxă din Rusu Bârgăului; pe larg, în *Ibidem*, nr. 20-24, 16 octombrie 1931, pp. 1-2.

²⁶³ Anexa 14, doc. nr. 1.

cheltuieli întocmite, pe de-o parte, de ing. Gavril Lungu și antreprenorul „Elena Preda & Sasu”, iar pe de altă parte, de arhitectul eparhial Leo Bohățiel. Membrii consiliului parohial erau de părere că toate documente contradictorii ar avea scopul „de a fi storși de bani din partea firmei antreprenoare”²⁶⁴. În final, decontul lucrărilor, făcut de Dr. Leo Bohățiel, nu a fost aprobat, fapt adus la cunoștința Consiliului Eparhial din Cluj²⁶⁵. Cu aceeași ocazie, preotul paroh Aurel Monda a înaintat un tabel cu debitorii către băncile de la care au fost contractate împrumuturi: „Banca Centrală din Bistrița - 1. Leon Someșan, Niculae Serețan, Ion Moișan a Tomii (80.000 lei); 2. Vasile Hăngan, Aurel Monda, Ioan Pavel a Luchii (120.000 lei); 3. Aurel Monda, Ioan Pavel a Luchii, Ștefan Pavel a Luchii (80.000 lei); 4. Ștefan Ciurea, Filimon Georza, Alexa Ciurea (80.000 lei); 5. Gavril Cott, Ion Moișan a lui Vasile, Ion Năuc a lui Niculae (80.000 lei); 6. Cifor Capotă, Grigore Beșa, Ionică Năuc a lui Ioan, Ioan Sasu, Elena Sasu (120.000 lei); 7. Toader Ghițan, Dănilă Cionca, Ștefan Pavel (77.300 lei); 8. Dănilă Cionca, Ștefan Pavel, Toader Ghițan, Ioan Sasu, Elena Sasu (40.000 lei); 9. Petre Laba, Mihai Purcile, Ioan Pavel a Luchii, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); 10. Ioan Pavel a Luchii, Aurel Monda, Ioan Moișan, Vasile Hăngan (40.000 lei); 11. Aurel Monda, Ioan Pavel, Cifor Capotă (80.000 lei); 12. Constantin Cercea, Andrei Năuc, Petre Laba, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); 13.

²⁶⁴ Idem, doc. nr. 2. Hotărârea comitetului parohial a fost aceea de a ruga „Prea Veneratul Consistoriu Eparhial să facă bine a lua în cercetare pe arhitectul conducător Lungu în ce privește edificarea bisericii, aprobării planului și devizului defectuos de construcție, pe care plan l-a aprobat Prea Veneratul Consistoriu Eparhial, la propunerea susnumitului arhitect, cu toate că acest plan/deviz nu a conținut întreagă construcția bisericii”. În continuare, era acuzată reaua credință arhitectului, care intenționat ar fi făcut defectuos planul „lăsând afară lucrări principale, bunăoară, cupola etc., aşa ca ulterior, să putem fi storși din partea firmei antreprenoare, ceea ce se dovedește după sumele achitate susnumitei firme”. Firma a luat biserică în licitație cu suma de 1.382.116 lei și a ajuns, după expertiza arhitectului Leo Bohățiel, să întocmească un deviz de lucrări în sumă totală de 3.113.611 lei, deși parohul Aurel Monda achitase firmei suma totală de 3.663.193 lei. De aceea, comitetul parohial nu a aprobat decontarea lucrărilor de zidire a bisericii făcute de Leo Bohățiel. Pentru a înștiința Consistoriul despre situație, a fost delegat preotul Aurel Monda „să ducă acest proces-verbal la Cluj”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 8 mai 1932, ff. 98-99. Rezultatul a fost „angajarea d-lui Avocat din Bistrița Butta Vasile, ca reprezentat și apărător înaintea instanțelor judecătorești și bisericești în chestiunea procedurii pentru convertirea datoriilor bisericii în baza legii pentru asanarea datoriilor agricole”; *Ibidem*, d. 8/1913-1948, f. 35.

²⁶⁵ Anexa 14, doc. nr. 2.

Constantin Cercea, Constantin Cionca, Andrei Năuc, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); 14. Moișan Ion a lui Vasile, Gavril Cott, Ioan Năuc a lui Niculae, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); 15. Aurel Monda, Constantin Cercea, Constantin Cioancă (40.000 lei); 16. Mihai Purcile, Petre Laba, Aurel Monda (40.000 lei); 17. Filimon Georza, Alexa Ciurea, Ștefan Ciurea, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); 18. Ioan Moișan a Tomii, Leon Someșan, Niculae Serețan, Ioan și Elena Sasu (40.000 lei); Banca „Aurora” - 1. Gavril Cott, Dănilă Cionca, Mihai Purcile (65.000 lei); 2. Ștefan Pavel a Luchii, Vasile Hăngan, Ioan Moișan a lui Vasile (95.000 lei); 3. Aurel Monda, Ioan Pavel a Luchii, Ștefan Ciurea (115.000 lei); 4. Ioan Năuc a lui Ioan, Grigore Beșa, Filimon Georza (55.000 lei); 5. Leon Someșan, Mihai Purcile, Ioan Moișan a Tomii (90.000 lei); 6. Aurel Monda, Ioan Pavel a Luchii, Grigore Beșa (44.000 lei); 7. Dănilă Cionca, Nicolae Serețan, Ștefan Ciurea (70.000 lei); 8. Vasile Hăngan, Gavril Cott, Cifor Capotă (80.000 lei); Banca „Bistrițoara” - 1. Aurel Monda (92.000 lei); 2. Vasile Hăngan (111.000 lei); 3. Ioan Năuc a lui Ioan (50.000 lei); 4. Ioan Pavel a Luchii, Vasile Prălut, Pantilimon Ciurea, Cirilă Spumă (116.000 lei)²⁶⁶.

În luna iulie 1932, Protopopiatul Bistrița a fost informat de către Episcopie că a fost emis Ordinul nr. 4740 / 4 Iulie 1932, prin care Consistoriul decidea ca litigiul dintre parohia Borgo-Bistrița și firma „Elena Preda & Sasu” să se rezolve în instanță²⁶⁷. Câteva zile mai târziu, Elena Preda a adresat un memoriu Consiliului Eparhial din Cluj, în care cerea anularea deciziei, încrucișând „lipsește adevărul” în afirmația că firma ar fi acționat cu rea-credință²⁶⁸. Mai mult, se considera o victimă supusă la presiuni, doar pentru a nu se achita „pretențiile pentru munca prestată”²⁶⁹. În continuare, făcea referire la inconsecvența expertului arhitect Leo Bohățiel, care a prezentat un al doilea raport de expertiză, total defavorabil firmei de construcții. Pentru evitarea procesului și a neplăcerilor, Elena Sasu ruga aplanarea conflictului²⁷⁰.

²⁶⁶ Idem, doc. nr. 3.

²⁶⁷ Idem, doc. nr. 6.

²⁶⁸ Idem, doc. nr. 7.

²⁶⁹ Ibidem.

²⁷⁰ Ibidem.

În jocul de interes intră jandarmul plutonier major Nicolae Găină, originar din Borgo-Bistrița, care a adresat patriarhului Miron Cristea o scrisoare, prin care cerea să se intervină pentru finalizarea lucrărilor de la biserica ortodoxă din comuna natală²⁷¹. Patriarhul a răspuns că respectiva chestiune cădea în competența Eparhiei Clujului și că îl va ruga pe episcopul Nicolae Ivan să se implice în rezolvarea situației semnalate²⁷².

La solicitarea Consiliului Eparhial din Cluj, preotul Aurel Monda reia relatarea incidentului petrecut în data de 21 iunie 1925, când Dr. Vasile Pahone a convocat pe membrii Consiliului parohial în ședință, fără a-l anunța. În urma protestelor, preotul Aurel Monda a fost amenințat cu cuvintele: „Las’, că-ți arăt au ție!”. Întâmplarea a fost adusă la cunoștința PS episcop Nicolae Ivan, care „a spus că nu l-a delegat pe Dl. Vasile Pahone”²⁷³.

Pentru rezolvarea litigiului cu parohia Borgo-Bistrița, firma „Elena Preda & Sasu” a angajat pe avocatul Mihăilaș ca să-i reprezinte interesele²⁷⁴. În încercarea stingerii datoriilor, preotul Aurel Monda, împreună cu consilierii Gavril Cot, Ștefan Ciurea și Augustin Lolici au încercat să îl convingă pe directorul Victor Precup, al Direcției Silvice Bistrița, să urgenteze „a da din banii ce are comuna politică de a primi ca tangentă, ca astfel să poată fi ajutată biserica”²⁷⁵. Acesta i-a trimis la avocatul Tudor Dan, președintele Societății „Regna”, care le-a spus că „acum sunt în târg cu o societate care vrea să cumpere pădurile” și în momentul în care va primi banii, o să-i dirijeze spre comuna politică, iar până atunci, propunea ca aceasta să gireze împrumutul bancar de care avea nevoie biserica din Borgo-Bistrița.

Întrucât termenul de plată a datoriilor se apropia, iar enoriașii care au girat împrumutul riscau să fie executați de bănci, consiliul parohial a solicitat

²⁷¹ Idem, doc. nr. 9.

²⁷² Idem, doc. nr. 10.

²⁷³ Idem, doc. nr. 11. Divergențele dintre comunitate, pe de o parte, Consiliul Eparhial, pe de altă parte și alții implicați în aplanarea conflictului s-au manifestat și atunci când, la solicitarea Consistoriului, de a trimite concluzia comitetului parohial din 26 octombrie 1925, împreună cu cele două schițe de plan și cele două dovezi ale cupolei, membrii comitetului au decis ca să le trimită „în copie, având în vedere că documentele sunt importante”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 2 mai 1932, f. 101.

²⁷⁴ Anexa 14, doc. nr. 14.

²⁷⁵ Anexa 15, doc. nr. 1.

ajutorul episcopului Nicolae Ivan, fie pentru a facilita un împrumut de la o instituție bancară, fie pentru a media amânarea plășii scadente²⁷⁶.

La cererea enoriașului Ioachim Pavel, de a fi scutit de plata contribuției pentru construcția bisericii, consiliul parohial a reluat discuția din 12 iulie 1931, când, sub prezidiul Dr. Andrei Buzdug, s-a hotărât „ca la acei care au solvit aruncul întreg să li se restituie jumătate, atunci când se va încasa aruncul întreg de la toți oamenii” și a decis respingerea acestor cereri, cu mențiunea că cei care nu se vor conforma, vor fi dați în judecată²⁷⁷.

La solicitarea firmei „Elena Preda & Sasu”, de a-i fi pusă la dispoziție situația definitivă a deconturilor pentru lucrările la biserică, întocmită de arhitectul eparhial Leo Bohățiel, membrii consiliului au hotărât „să nu o predea nici antreprenorului, nici comunei politice, iar dacă are trebuință de deconturi, să meargă la preot acasă și să le copieze, atenționându-l pe paroh să nu le dea din mâna și copierea să se facă în prezența unui membru din Comitetul parohial”²⁷⁸.

La sfârșitul lunii martie 1933, profesorul Andrei Buzdug, membru în Consiliul de Administrație al Societății „Regna”, i-a comunicat PS Nicolae Ivan că Regiunea Silvică din Bistrița a primit de la guvern un împrumut de 3 milioane lei și îl ruga să intervină „ca în mod excepțional să se dea bisericii noastre din Bistrița Bârgăului suma de 200.000 lei, pentru ca să se poată termina și să nu se ruineze”²⁷⁹. Episcopul i-a adresat avocatului

²⁷⁶ Ibidem. Oficiul protopopesc din Bistrița recomanda părerea jurisconsultului eparhial, potrivit căruia „litigiul dintre biserică din Bistrița Bârgăului și antrenoarea Elena P. Sasu referitor la clădirea bisericii este atât de complicat și reclamă dovediri largi, care se pot face numai în justiție, astfel, singura soluție este, ca față de procesul pus în vedere parohiei de către antreprenor, ca parohia să se apere cu argumentele sale juste, angajându-și un avocat în Bistrița, care va studia amănunțit chestiunea și va face scriptele în proces (s.n.); A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 40.

²⁷⁷ Anexa 15, doc. nr. 1.

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Idem, doc. nr. 3. Îndemnul Oficiului protopopesc din Bistrița era acela ca „parohia să-și încaseze arenzile, repartițiile și să solicite insistent de la comuna politică cel puțin o parte din ajutorul de 1.610.000 lei, cu care s-a obligat față de biserică noastră de acolo”. Motivația era aceea că „e imposibil, ca voind un sat întreg și de frunte, cum este Bistrița Bârgăului și mai ales, cu un preot bine situat, cum este actualul nostru paroh Aurel Monda, să nu se poată regula datorii bisericii cu cambiile noi, spre a nu pierde beneficiile legii conversiunii datorilor”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 47. În același timp, comitetul parohial recomanda ca „aceea care au subscris pe cambiile ce s-au făcut cu edificarea noii biserici să intre în legea conversiunii, ca astfel biserică să fie scutită de

Tudor Dan o scrisoare, prin care îi cerea sprijinul. În răspunsul său, acesta îi mărturisea PS Nicolae Ivan că a fost „pătruns de o mustrare de conștiință, că poate în situația în care sunt, nu aş fi făcut destul pentru a ajuta acolo unde este absolut necesar pe bunii credincioși, care au ajuns în grele năcazuri, datorită calității lor de buni fii ai lui Dumnezeu, jertfind mult pentru lăcașuri de rugăciuni și închinare”²⁸⁰.

În continuare, îi prezenta situația societății „Regna”, pe care o cataloga drept „o cetate ce a înveninat deopotrivă pe intelectuali și țărani cu puterea banului, care a cedat numai în spasmurile morții, lăsând o pagubă de peste 214 milioane lei”, preluată „drept moștenire în cursul lunii iunie 1932, cu credința în Dumnezeu că voi avea puterea și energia, alături de alți buni creștini, să salvăm cele 44 comune grănicerești de la dezastrul ce amenință mai stăruitor și zi de zi, ... la care sunt complici și o mică parte dintre preoții noștri”²⁸¹. Se preciza că eforturile pentru salvarea averilor grănicerești au dat roade, iar Prefectura județului Năsăud urma să centralizeze datoriilor celor 44 de comune grănicerești, întrucât „se intenționează ca acestea să fie preluate de Direcția Silvică în contul tangentelor comunelor”. În final, avocatul Tudor Dan dădea asigurări că „va ține seamă de greutățile cu care se luptă comunele politice și bisericești și vom face tot ce este omenește posibil în ajutorarea lor”, de îndată ce situația finanțiară se va îmbunătăți²⁸².

În luna iunie, Protopopiatul Bistrița a solicitat Episcopiei Clujului să transmită Consiliului economic al Patriarhiei Române cererile preotului Aurel Monda pentru acordarea unui sprijin finanțier bisericii din comuna Borgo-Bistrița²⁸³. De asemenea, era cerut acordul Consiliului Eparhial pentru „întreprinderea unei colecte în întreagă țară, în favoarea terminării bisericii”²⁸⁴. Pentru a da un exemplu, enoriașul Chifor Rus, „din dragoste față de legea noastră străbună și nemaivoină să vadă biserică noastră așa umilită și săracă, stând alături de cea unită care e bogat înzestrată, iar a

jumătatea datoriilor, iar restul să fie solvit din banii ce biserică îi are de primit, ca astfel, aceea ce au subscris cambiile, să fie asigurați din partea bisericii și a celorlalți credincioși”; *Ibidem, reg. inv. nr. 4, procesul-verbal din 29 mai 1932, f. 103.*

²⁸⁰ Anexa 15, doc. nr. 4.

²⁸¹ *Ibidem.*

²⁸² *Ibidem;* vezi și doc. nr. 5.

²⁸³ Idem, doc. nr. 6.

²⁸⁴ Idem, doc. nr. 7.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

noastră lăsată în părăginire”, se oferea să gireze cu propria avere garanția unui împrumut bancar²⁸⁵.

În ce privește diferendul ivit între biserică din Borgo-Bistrița și antrepriza „Elena Preda & Sasu”, parohia a dat cauza avocatului Dr. Ioan Lazăr din Bistrița, care a sfătuit-o să nu înceapă procesul, întrucât respectiva antrepriză „e îngreunată de datorii și să o lăsăm pe ea să ne împrocesueze”, aşa cum a propus Consiliul Eparhial²⁸⁶.

La solicitarea făcută către Consiliul Central Bisericesc al Patriarhiei, acesta a răspuns Consiliului Eparhial din Cluj că nu mai avea nici o sumă disponibilă, întrucât a dat din fondurile sale suma de un milion de lei pentru ajutorarea parohiilor sărace din cuprinsul Eparhiei Clujului, cu condiția ca această sumă să fie restituită de celelalte eparhii în anumite cote, ori abia dacă au fost restituiți 230.000 lei²⁸⁷.

În luna octombrie, profesorul Andrei Buzdug a comunicat PS Nicolae Ivan că Regiunea Silvică Bistrița a trimis comunei politice Bistrița Bârgăului suma de 170.000 lei, însă notarul Augustin Lolici (greco-catolic, sic!) „nu voiește să dea nici un ban pentru biserică, spunând că are alte datorii de acoperit aşa că banii se vor cheltui și biserică noastră rămâne tot în mizerie”²⁸⁸. În continuare, sugera episcopului ca „Subsecretarul de stat Dr. Ioan Pop să fie rugat ca să scrie sau să-l cheme la Cluj ocasional pe notarul Augustin Lolici din Bistrița Bârgăului și să îi dea avertismentul recerut, pentru ca astfel să-și facă datoria față de biserică noastră, iar dacă n-ar executa ordinul, să fie transferat, pentru că funcționarii uniți lucrează de-a dreptul împotriva intereselor noastre”²⁸⁹. De asemenea, a făcut propunerea să se intervînă prin ministrul Alexandru Lapedatu la prefectul județului Năsăud, Dumitru Nacu, care să mijlocească în aşa fel lucrurile, încât

²⁸⁵ Idem, doc. nr. 8.

²⁸⁶ Idem, doc. nr. 9. Vizita preotului Aurel Monda la domiciliul antreprenoarei Elena C. Sasu din Bistrița pentru găsirea unei soluții convenabile celor două părți a rămas fără rezultat, deoarece aceasta a refuzat să ia act de documentele oficiale, „a răspuns că nu subscrive nici o dovadă și că biserică o putem împotrivă, și că Dumnezeu vede, și că, a mai zis și îndrugat alte vorbe”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 24 iulie 1932, f. 105.

²⁸⁷ Anexa 15, doc. nr. 10.

²⁸⁸ Idem, doc. nr. 12.

²⁸⁹ *Ibidem*.

„consiliul comunal din Bistrița-Bârgăului să decidă prin vot suma de 300.000 lei pentru terminarea bisericii ortodoxe, sumă pe care să o avanseze Casei Autonome a Pădurilor Statului din tangenta comunei, ce-i revine pe anul în curs”²⁹⁰. În cele din urmă, Ministerul de Interne i-a comunicat episcopului Nicolae Ivan că prefectul județului Năsăud a reușit să convingă consiliul comunei Borgo-Bistrița ca să modifice bugetul „prin majorarea fondului pentru deschiderea de credite, pentru a putea astfel achita bisericei o parte din ajutorul ce este obligat să-l dea”²⁹¹.

În primăvara anului 1934, membrii consiliului parohial, „având în vedere că datoria bisericii s-a făcut pentru edificarea bisericii și nu pentru cei care au girat, hotărăsc ca în ziua de 30 aprilie, d-nii. notar Lolici, Aurel Monda, Gavril Cott și Ștefan Ciurea să meargă în Bistrița și să întrebe pe un avocat sau un judecător că, potrivit art. 42-43, s-ar putea trece datoria de pe cavenți (giranți) pe biserică, care este debitorul de drept, socotindu-se, respectiv, recalculându-se capitalul cu reducerea dobânzilor și aprobarea moratoriului amintit la art. de mai sus, ca astfel, giranții să nu intre în conflict cu legea converciunii”²⁹².

În luna iulie 1934, preotul Aurel Monda a informat Consistoriul despre faptul că, la începutul anului, membrii consiliului comunal au hotărât să ia un împrumut de 1.000.000 lei în contul tangentei de la Casa Autonomă a Pădurilor Statului, din care 500.000 lei să revină bisericilor. În comisia pentru contractarea împrumutului au fost desemnați notarul, primarul și parohul comunei, care au fost sfătuiri de prefectul Dumitru Nacu să ceară ajutorul senatorului Nicoale Bejan, care avea și calitatea de deputat bisericesc în Consiliul Eparhial. Între timp, avocatul Tudor Dan a încercat să medieze diferendul financiar între parohie și antreprenor, fără însă ca lucrurile să devină clare. Întrucât promisiunea că „va termina biserică”,

²⁹⁰ Anexa 16, doc. nr. 1.

²⁹¹ Anexa 15, doc. nr. 13.

²⁹² A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 29 aprilie 1934, f. 128. Răspunsul l-a primit consiliul parohial de la avocatul Vasile Butta, care „le-a dat informațiuni și îndrumări ca biserică, ca persoană juridică de drept privat, care nu are scop lucrativ, poate și trebuie, în conformitate cu art. 1 din Legea pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane, să intre în conversiune, și ca atare, fără amânare, trebuie să facă declarația în cauză, ca pentru toate declarațiile ce are, să intre în conversiune”; *Ibidem*, proces-verbal din 1 mai 1934, ff. 129-130.

făcută de enoriașul Chifor Rus, se lăsa așteptată, comitetul parohial a decis chemarea acestuia pentru „a da socoteală cu colecta făcută, căci la caz contrar, suntem siliți a-l da parchetului”²⁹³.

Protopopul Victor Mureșan l-a contactat pe avocatul Tudor Dan, care s-a angajat să facă intervențiile necesare ca parohia din Borgo-Bistrița să câștige banii necesari să-și plătească datoria și să termine biserică. Temerile sale le-a împărtășit episcopului Nicolae Ivan, spunându-i că „dacă nu ar fi politica la mijloc, poate una din soluțiile propuse ar fi realizabilă, dar nu cred, întrucât Dr. Tudor Dan n-a încercat dezlegarea acestei probleme când era guvernatorul averilor grănicerești și avea toată posibilitatea de-a face rosturi bisericii din Borgo-Bistrița. Puternicii zilei de azi vor pune piedici acțiunilor D-sale sub pretextul că, fiind apărătorul firmei „Elena Preda & Sasu”, în cazul în care va primi o sumă, o va sechestră în favoarea firmei”²⁹⁴.

În luna octombrie 1934, preotul Aurel Monda comunica Consiliului Eparhial că a fost achitat onorariul expertului Leo Bohățiel și că s-au trimis două atenționări firmei „Elena Preda & Sasu” pentru reluarea lucrărilor la biserică sau, în caz contrar, să restituie suma de 458.873 lei. La sugestia preotului paroh, doisprezece fruntași ai comunei s-au deplasat la prefect, cerându-i din nou să dea ordin notarului Lolici ca din bugetul comunei să pună la dispoziția bisericii suma necesară pentru aranjarea datoriilor, „ca astfel să se poată beneficia de legea conversiunii”²⁹⁵. În ce privește colecta făcută de enoriașul Chifor Rus, acesta a prezentat un proces-verbal din care reiese că a colectat 2.795 lei, pretinzând ca 10% să îi revină lui²⁹⁶.

²⁹³ Anexa 16, doc. nr. 3.

²⁹⁴ Idem, doc. nr. 4. Fapt confirmat de scrisoarea acestuia, ca reprezentat al firmei „Ioan și Elena Sasu”, „prin care provoacă biserică ca în termen de 8 zile că-i achite suma de 1.033.413 lei, care la caz contrar, vor împrocesua biserică”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 8 iulie 1934, f. 131.

²⁹⁵ Anexa 16, doc. nr. 5. Ca o măsură suplimentară, pentru anul 1935 s-a decis ca fondul pentru zidirea bisericii să fie administrat separat de cel al parohiei, cu următoarea alcătuire: la intrate, 2.439.324 lei; la ieșite, 2.439.324 lei; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4 proces-verbal din 27 ianuarie 1935, f. 135.

²⁹⁶ Anexa 16, doc. nr. 5.

5.12. Eforturi pentru finalizarea lucrărilor la biserica ortodoxă din Bistrița Bârgăului

La inițiativa protopopului Victor Mureșian, în luna august 1935 s-a întrunit consiliul și adunarea parohială din Bistrița Bârgăului pentru conceperea unei strategii, în vederea terminării bisericii din comună²⁹⁷. În acest scop, a fost invitat inginerul-șef al județului, Friedrich Kelp, care, în urma unei expertize, a stabilit lucrările strict necesare pentru darea în folosință a bisericii. Bugetul existent la acea dată era compus din 50.000 lei, ajutor din partea Consiliului Eparhial Cluj; 25.000 lei, donația preotului Aurel Monda, la care se adaugă contribuția credincioșilor, cu „ferești, uși, lucru în natură, bani și un eventual ajutor de la Cooperativa „Regna”²⁹⁸.

În luna septembrie, o delegație din Bistrița Bârgăului, formată din preotul Aurel Monda, primarul Nicolae Găină și consilierii Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca și Gavril Cot, au contactat antrepriza „Elena Preda & Sasu”

²⁹⁷ După ce, în prealabil, în 14 mai 1935, Oficiul parohial a înaintat un memoriu Ministerului Cultelor și Artelor. În partea introductivă, se arăta că debutul lucrărilor de construire a bisericii s-a făcut începând cu anul 1923, cu ajutorul comunei politice și cu ajutorul credincioșilor, dar că, în decursul timpului, aceștia nu au mai putut contribui la acest efort. De aceea, a fost necesar să se facă împrumuturi care au acumulat, în total, o datorie de 2.600.000 lei, redusă, în urma aplicării legii conversiunii, la suma de 1.350.000 lei. Factorii care au diminuat implicarea credincioșilor și a comunei politice au fost criza de bani, consecințele inundațiilor din anul 1933, „care au distrus drumul și recolta a fost nimicită”, iar în anul întocmirii memoriumului, apele s-au revărsat din nou. Pe lângă aceste urmări nefericite a acțiunii factorilor naturali, se adăugau caracteristica vieții zilnice a locuitorilor, aceea că se ocupau „cu pădurăritul, în cea mai mare parte”. De aceea, era solicitată suma de 200.000 lei „pentru lucrările mai urgente, cu care sumă am putea termina în mod provizoriu, sfântul locaș și credincioșilor din această comună le-am putea deschide Sfânta Biserică, ca să-și afle mângâierea sufletească (s.n.)”; A.N.B-N, fond Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, d. 8/1913-1948, ff. 60-61.

²⁹⁸ Anexa 17, doc. nr. 3. La aceste sume s-au adăugat din partea Ministerului Agriculturii și Domeniilor o sumă de 50.000 lei, astfel că parohia dispunea de o sumă totală de 125.000 lei. La acestea s-au adăugat donațiile credincioșilor, concretizate în donația lui Ștefan Ciurea, „material de tei pentru fruntariul bisericii”; Ștefan Cioanca „materialul pentru padimentul bisericii”; „ușa principală a bisericii”, datorată contribuției lui Nicolae Găină, Macedon Țigăroï, Ștefan Ciurea și Pavel Echim; Ilie Ciurea, învățător pensionar, „ușa de la altar din zidul bisericii”; Ion Moișan al Tomii, „o fereastră de cele mici”; Ion Pavel, „o fereastră de cele mici”. În afară de aceste donații, credincioșii au promis să mai facă donații „când se face începerea lucrului”; A.N.B-N, fond Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 29 august 1935, ff. 141-142.

pentru a finaliza lucrările începute la biserică din comună. Firma a răspuns însă „că nu se simte datoare cu această lucrare și că va continua lucrările dacă se va afla o modalitate de aplanare a diferendului dintre ea și biserică pe o cale pașnică. În caz contrar, antrepriza va intenta proces bisericii”²⁹⁹. În această situație, protopopul Victor Mureșan a consultat Consiliul Eparhial, pentru a fi sfătuit în decizia ce urma să o ia³⁰⁰. În cele din urmă, parohia a ajuns la o înțelegere cu antreprenorul, care „se obligă să termine interiorul bisericii, conform devizului aprobat de Consiliul Eparhial”, căruia urmau să-i fie solicitați „banii promiși, ca să putem începe lucrările la noua biserică”³⁰¹.

Într-o scrisoare ulterioară, se aduceau precizări despre condițiile care au dus la împăcarea dintre biserică din Bistrița Bârgăului și antrepriza „Elena Preda & Sasu”. Era vorba de plata către antreprenor a sumei de 150.000 lei, în curs de trei ani (1 ianuarie 1936 - 1 ianuarie 1939), iar diferența de până la un milion de lei firma urma să o doneze bisericii. În consecință, firma „Elena Preda & Sasu” s-a oferit să reia lucrările din interiorul bisericii, conform devizului întocmit de inginerul șef al județului, Friedrich Kelp, cu prețul de 251.829 lei³⁰².

În acest sens, la 25 septembrie 1935, s-a semnat un contract între parohia ortodoxă română Bistrița Bârgăului, reprezentată prin preotul Aurel Monda și membrii Gavril Cott, Niculai Găină, Ștefan Ciurea, și firma „Elena Preda & Sasu”, care avea ca obiect executarea lucrărilor de construcție a bisericii ortodoxe din localitate, cu un deviz în care antreprenorul se angaja să finalizeze lucrările în conformitate cu condițiile impuse de Consiliul Eparhial³⁰³.

²⁹⁹ Anexa 17, doc. nr. 3.

³⁰⁰ *Ibidem*.

³⁰¹ Idem, doc. nr. 4.

³⁰² Idem, doc. nr. 5.

³⁰³ Idem, doc. nr. 6. Textul „Obligației” prevedea că: „1. Antreprenoarea se obligă să termine pentru suma paușală de 251.828 lei interiorul bisericii, cu condiția ca, fără podul de dedesupră, să ne dea cheile de la biserică în mâna, conform devizului de speze aprobat de Veneratul Consistoriu Eparhial sub nr. 5.889/1935, cu următoarea modificare și anume, la caz, să nu se facă podul de beton armat, ci din grinzi de stejar, Lemnul de stejar uscat, adică grinziile, le dă susnumita firmă. Așezarea lor, precum și lucrul, se execută de numita firmă. Diferențele ce rezultă de la betonul armat se vor folosi la tencuirea tinzilor și stâlpilor de la intrare, precum și betonarea, între stâlpi, care nu sunt luate în deviz. 2. Membrii comitetului de edificare se

La sfârșitul lunii septembrie, administratorul protopopiatului, Victor Mureșan, a venit cu explicații despre modul în care a fost selectată antrepriza „Elena Preda & Sasu”, justificând că „pe D-1 Vidican nu l-am putut anunța în timp aşa scurt și nu putea înainta ofertă aşa urgent, având lucrări în Maramureș”, iar ofertele celor patru antreprenori, Schuster, Adleff, Grapini și Loor, au fost considerate că „nici una nu este mai favorabilă ca a firmei Sasu”³⁰⁴.

În luna octombrie 1935, protopopul Zaharia Manu, împreună cu administratorul protopopiatului, Victor Mureșan, au fost delegați de Consiliul Eparhial din Cluj pentru a stabili stadiul lucrărilor și situația financiară a parohiei. Aceștia au constatat că parohia datora antreprenorilor Ioan și Elena Sasu suma de 150.000 lei, pe care era obligată să i-o plătească în decurs de trei ani. Datoria avea acoperire din partea comunei politice, care a cumpărat școlile confesionale ale bisericii în schimbul unui „parchet de poduri”³⁰⁵, în valoare de 300.000 lei. În plus, parohia a beneficiat de ajutoare din partea Consiliului Eparhial (50.000 lei), donația preotului Aurel Monda (25.000 lei), ajutor de la Ministerul Cultelor (100.000 lei)³⁰⁶ și Ministerul Domeniilor (50.000 lei)³⁰⁷.

Într-o scrisoare ulterioară, protopopul Zaharia Manu aducea lămuriri la problema pădurii primite de parohie pentru completarea veniturilor, specificând că Consiliul parohial nu l-a valorificat, ci „l-a distribuit credincioșilor în proporția aruncului în bani făcut pentru biserică, ca Doamne sfinte, să fie mai ușurați și mai cu râvnă să-și achite aruncul”³⁰⁸. De asemenea, constata că dacă o parte din credincioși și-au achitat contribuția

deobligă a-i da firmei nisipul necesar, prundișul și cărămizile necesare, la întreaga lucrare. Totodată, numita firmă se deobligă a repară lucrările care sunt striccate la acoperiș și exterior”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 25 septembrie 1935, f. 148, Vezi și contractul - însoțit de devizul de lucrări - încheiat între parohie și firma E. I Sasu, la 17 septembrie 1935, în *Ibidem*, d. 8/1913-1948, ff. 66-71.

³⁰⁴ Anexa 17, doc. nr. 7.

³⁰⁵ „Slagul”, cum îi zic în partea locului, adică un parchet de pădure primit de parohie pentru valorizarea materialului lemnos, în scopul zidirii bisericii.

³⁰⁶ Consemnat la data de 29 septembrie 1935, când comitetul parohial „a luat la cunoștință și aduce cele mai sincere mulțumiri Onoratului Minister de Culte pentru suma donată”; A.N.B-N, fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, reg. inv. nr. 4, proces-verbal din 29 septembrie 1935, f. 149.

³⁰⁷ Anexa 17, doc. nr. 8.

³⁰⁸ Idem, doc. nr. 9.

integral după ce și-au luat partea de pădure, alții însă nu au plătit sau nu au vrut să își ia partea de pădure. Ulterior, restanțierilor le-a fost redusă contribuția la jumătate, iar „acum, cei cari au plătit integral cer diferența și au împrocesuat pe preot”³⁰⁹. În final, propunea ca parchetul să fie vândut „cu bani în mâna fie chiar și credincioșilor, dar mai bine negustorului, pentru a se încasa bani buni”. Pentru efortul depus, protopopul Zaharia Manu cerea ca să-i fie plătită „deplasarea diurnă și spese de drum... prin reținere din salarul preotului”³¹⁰.

În data de 26 noiembrie 1935, preoul Aurel Monda l-a întrebat pe episcopul Nicolae Ivan că au fost terminate principalele lucrărie de la biserică din comună, astfel încât „poate fi dată sfintei sale destinațiuni”³¹¹ și-l invita să satisfacă dorința credincioșilor, de a o sfînti în ziua de 6 decembrie, cu ocazia praznicului Sfântului Ierarh Nicolae³¹².

La începutul lunii decembrie, Protopopiatul Bistrița anunța Consiliul Eparhial din Cluj că, din motive neprevăzute, sfintirea bisericii din Bistrița Bârgăului s-a amânat pentru duminică, 8 decembrie 1935³¹³. Întrucât episcopul Nicolae Ivan nu s-a putut deplasa datorită vîrstei înaintate, pentru oficierea Sfintei Liturghii a fost delegat profesorul Andrei Buzdug, care a fost asistat de parohul Aurel Monda, administratorul protopopial Victor Mureșan și preoții Ioan Suceava, I. Spânul, Teodor Ciuruș, Ioan Buzdug, N. Cristea și A. Man. Astfel, parohia Bistrița Bârgăului își vedea realizată cea mai mare dorință, iar noul locaș de cult, ridicat în stil bizantin, asemănător catedralei din Sibiu, a fost sfîntit în prezența unui mare număr de credincioși.

Predica rostită de profesorul Dr. Andrei Buzdug, măreția Sfintei Liturghii, precum și răspunsurile date de corul din Mijlocenii Bârgăului, sub conducerea preotului Augustin Pop, au făcut ca bucuria credincioșilor să fie nespus de mare³¹⁴. Cu această ocazie, au fost evidențiate eforturile susținute ale parohului Aurel Monda, ale comunității de credincioși din Bistrițioara, derulate pe parcursul a aproape zece ani de zile. Lucrările, înce-

³⁰⁹ Ibidem.

³¹⁰ Ibidem.

³¹¹ Idem, doc. nr. 12.

³¹² Ibidem.

³¹³ Idem, doc. nr. 13-14.

³¹⁴ Teodor Ciuruș, „Sfintirea bisericii din Bistrița Bârgăului”, în „Renașterea”, anul XIV, nr. 3, 19 ianuarie 1936, p. 3.

pute în anul 1926, nu au fost însă lipsite de probleme. După ridicarea zidurilor și acoperișului, pe fondul crizei survenite în anul 1931 și a dificultăților de ordin intern, construcția a fost oprită și a fost reluată numai după intervenția P.S. episcop Nicolae Ivan care, sprijinit de membrii Consiliului Eparhial și de senatorul Atanasie Bejan, a reușit să obțină un ajutor bănesc de la stat, în sumă de 100.000 de lei. Astfel, lucrările au fost continuante, iar biserică, terminată provizoriu, costurile totalizând 6.000.000 de lei³¹⁵.

Deși sfîntirea bisericii a avut loc, ceea ce a permis enoriașilor să folosească noul lăcaș de cult, recepția oficială a lucrărilor s-a lăsat însă așteptată, lucru solicitat, de altfel, la începutul anului 1936 de preotul Victor Mureșan, administratorul Protopopiatului Bistrița³¹⁶.

În data de 3 februarie 1936, a decedat episcopul Nicolae Ivan și în locul vacant de arhiereu a fost ales Nicolae Colan. Acestuia i-a adus administratorul Protopopiatului Bistrița precizări referitoare la datorii parohiei Bistrița Bârgăului, care, „deși reduse prin conversiune, iar pretenția antreprenorului «Elena Preda & Sasu» de asemenea redusă prin bună învoială, de la un milion lei la 150.000 lei, plătibilă în 3 rate anuale a câte 50.000 lei, tot nu se pot plăti, întrucât biserică nu dispune de alte resurse decât de pretenția de la comuna politică, care nu îi poate da numai o parte din tangenta ce primește de la cooperativa „Regna” și cu aceea abia plătește interesele după datoria de la bănci”³¹⁷. Se atragea atenția că, în situația nerrespectării termenelor de plată, parohia și-ar putea pierde dreptul de a beneficia de facilitățile acordate, riscând, în plus, și un proces cu antreprenorul³¹⁸.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Anexa 18, doc. nr. 1

³¹⁷ Idem, doc. nr. 2. De altfel, la 7 noiembrie 1936, Oficiul Protopopesc din Bistrița a trimis oficiului parohial din Bistrița Bârgăului o înștiințare de la Consiliul Eparhial din Cluj, în care era exprimată opinia „privitoare la constrângerea prin somație și justiție a comunei politice Bistrița Bârgăului, pentru a-și achita datoria de 2.300.000 lei față de parohia noastră de acolo”. Documentul concluziona că „deoarece din actul convenției – încheiat sub nr. 2.742/322 din 1931 n.n. – nu rezultă clar unele împrejurări juridice și anume: dacă comuna mai poate reveni asupra ajutorului votat la 31 octombrie 1930 și dacă ½ tangentă s-a cedat parohiei drept plată, sau numai s-a constituit garanță pentru asigurarea plății; pentru aceste motive, ar fi bine, ca parohia să consulte un avocat bun din Bistrița, puindu-i la dispoziție toate elementele necesare judecății și în baza celor chibzuite, să se procedeze în justiție”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 81.

³¹⁸ Anexa 18, doc. nr. 2; vezi și doc. nr. 3. La data de 23 noiembrie 1936, antreprenorul a trimis comitetului bisericesc, prin avocatul Vasile Butta, somația prin care solicitau achitarea imediată a sumei de 150.000 lei, în 3 rate anuale de câte 50.000 de lei, scadente la data de 11 septembrie a anului respectiv. Cum biserică nu și-a onorat prima rată la termenul stabilit, avocatul Vasile

Consiliul Eparhial a cerut preotului Aurel Monda o situație „despre angajamentele de ajutorare a bisericii de către comuna politică, precum și un tablou care cuprinde situația la zi a pretențiilor și datoriilor bisericii”, solicitând, în final, ajutor pentru a încasa din partea comunei politice sumele restante, obținute din vânzarea către aceasta a școlii confesionale din comună³¹⁹. În caz contrar, se punea problema acționării acesteia în judecată³²⁰.

În ședința extraordinară a consiliului parohial din 7 martie 1937, la care au participat parohul Aurel Monda și membrii Ioachim Pavel, Ștefan Ciurea, Macidon Țigăroi, Ilie Găvan, Nicolae Găină, Andrei Gătan, Dănilă Bugnari, Simion Beșa, Dănilă Cionca, Gavril Cott, Ion Pavel, Vasile Hăngan, Anton Cerceja, Ion Ispravă, Leon Someșan, Ion Galbân și Ion Ciurea, s-a propus „că ar fi bine să se aducă arhitectul consistorial, Dr. Leo Bohățiel, pentru recepționarea lucrărilor executate la biserică în decursul anului 1935 și 1936 de către firma «Elena Preda & Sasu»”³²¹. Recepția a avut loc în data de 31 mai 1937; au fost de față reprezentanții antreprenorului, parohiei, protopopiatului și episcopiei³²².

La sfârșitul lunii martie 1937, biserică din Bistrița Bârgăului a reușit să ajungă la o înțelegere cu comuna politică, în sensul că aceasta a hotărât să preia toată datoria bisericii, ceea ce urma să fie aprobat de forul tutelar, prefectura județului³²³.

În ziua de 12 decembrie 1937, a încetat din viață, după o boală scurtă, părintele Aurel Monda din Bistrița Bârgăului, în vîrstă de abia 54 de ani, care a slujit cu vrednicie la altarul Domnului timp de 28 de ani, câștigându-și iubirea credincioșilor, stima preoților din tract și prețuirea conducerii eparhiale, iar pierderea lui era regretată de toți cei care l-au cunoscut³²⁴. Parohia a fost preluată de părintele Ioan Suciu³²⁵, venit din parohia Cușma.

Butta anunță că antreprenorii puneau în vedere comitetului parohial că „consideră nulă și nevalabilă tranzacția prin care V-au redus creața și în consecință, Vă anunț că m-au încredințat cu înaintarea procesului prin care înțeleg să-și valideze față de D-vs. întreaga pretențiune de 999.804 lei”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 82.

³¹⁹ Anexa 18, doc. nr. 4.

³²⁰ Idem, doc. nr. 5-6.

³²¹ Idem, doc. nr. 7.

³²² Idem, doc. nr. 12.

³²³ Idem, doc. nr. 10.

³²⁴ „† Preotul Aurel Monda”, în „Renașterea”, anul XV, nr. 52, 26 decembrie 1937, p. 7.

³²⁵ Anexa 18, doc. nr. 22. La 4 iunie 1938, acesta prezenta într-un memoriu adresat ministrului Cultelor situația datoriilor făcute pentru construirea bisericii. Potrivit documentului, biserică

Într-o încercare de sinteză din 8 februarie 1939, adresată Prefecturii județului Năsăud, preotul Ioan Suciu făcea un excurs în trecut și apoi prezenta radiografia la zi a situației lucrărilor la biserică. „Timpul torcându-și firul – consemna preotul Ioan Suciu – s-a ajuns la 15 noiembrie 1938, când bâncile din nou ne-au asaltat cu o serie de provocări, cerându-ne nu numai rata scadentă, ci și rata din noiembrie 1937 (s.n.)”. După ce menționa suma de 120.000 lei acordată ca un prim ajutor, preotul adăuga că era din nou constrâns să apeleze „spre ajutorul atât de binevoitor al Domniilor Voastre, rugându-Vă să binevoiți a dispune comunei ca să ne dea un acont de circa 50.000 lei, pentru a putea sta față împrejurărilor”³²⁶.

În ajutor a venit și încheierea tranzacției cu arhitecții Elena și Ioan Sasu din Bistrița, din data de 30 mai 1939, prin care biserică se obliga să achite datoria redusă față de aceștia, în sumă de 280.000 lei, „care se va plăti din suma votată ca ajutor pe seama bisericii din partea Comisiei Silvice grănicerești”³²⁷.

În anul 1940, primăria localității a decis să autorizeze Direcția Silvică din Năsăud „să achite datoriile Bisericii Ortodoxe Române din Bistrița Bârgăului

avea de achitat datorii la: a) Banca Centrală S.A Bistrița: 716.975 lei; b) Aurora: 299.887 lei; Banca populară „Unirea” din Prundu Bârgăului: 150.000 lei; Firma E. I. Sasu din Bistrița: 203.000 lei; Ing. Kelp din Bistrița: 2.000 lei; Ing. Grapini din Bistrița: 2.000 lei; Notarul public Sbârcea din Bistrița: 2.000 lei. În același timp, se constata că „biserica nu posedă nici sesiune bisericăescă, și nici parohială, deoarece înaintații le-au vândut, aşa că astăzi, nu numai că nu avem terenuri care să aducă ceva venit la biserică, dar nu are parohia nici sesiune parohială pentru preot. La credincioși nu putem apela, nici a-i constrângem pentru ajutor, căci este constatat că și-au făcut datoria față de Biserică și nu-i din vina lor că au ajuns în starea de plâns în care se află, ci din vina conducătorilor”; A.N.B-N., fond *Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului*, d. 8/1913-1948, f. 90. Memoriul a fost prezentat în sinteză Consiliului Eparhial din Cluj la 12 iulie 1938, *Ibidem*, f. 95 și Comisiei de Opt din cadrul Direcției Silvice Bistrița, la data de 29 iulie 1938, *Ibidem*, f. 99. Raportul pe anul 1938 consemna faptul că „nu s-a lucrat nimic. Cauza că nu s-a lucrat nimic se datorează faptului că, deși s-au primit din tangentă de la comuna politică suma de 122.431 lei în decursul anului 1938, acești bani s-au plătit ratele scadente la diferitele bânci unde biserică noastră este datoare (s.n.); *Ibidem*, f. 110.

³²⁶ *Ibidem*, f. 114.

³²⁷ *Ibidem*, f. 121. În adresa de înaintare a tranzacției către Consistoriul Eparhial din Cluj, erau amintite și etapele de construire a bisericii. Arhitecții au lucrat la biserică „din temelie și până în starea aflătoare în prezent. Lucrarea s-a efectuat în două etape. Prima lucrare s-a început în anul 1923 și a durat până în 1928, de la care lucrare biserică a rămas datoare cu suma de 999.804. În anul 1935, s-a început a doua lucrare, din care lucrare biserică a rămas din nou datoare cu suma de 64.607 lei”. În încheiere, preotul Suciu exprima speranța că „dacă, până la 1 iulie 1939 biserică va putea ridica suma de 400.000 lei - votată de Direcția Silvică din Năsăud ca ajutor pentru plătirea datoriilor bisericii - și va plăti firmei 280.000 lei, biserică se achită față de susnumita firmă de toate pretențiile bănești ce le-a avut față de biserică noastră (s.n.); *Ibidem*, f. 116.

față de băncile creditoare, și anume - Banca Centrală de Industrie și Comerț Cluj - Sucursala Bistrița: lei 496.617; Banca «Aurora» Bistrița: lei 237.171; Banca «Unirea» Prundu Bârgăului: lei 164.228". Suma totală de 898.017 lei trebuia să o rețină din „tangenta comunei în zece rate, achitată în 4 ani”³²⁸.

Preotul Ioan Suciu, după câțiva ani de la instalare, a făcut un nou apel către Episcopie pentru acordarea unui ajutor, datorită „crudei realități” în care se afla biserica, după 20 de ani de când antecesorul, preotul Aurel Monda, „în înțelegere cu epitropia, consiliul și adunarea parohială și cu aprobarea forurilor competente, au început lucrările la noua biserică, pe care necesitatea o impunea și o impune. Încurajați în avântul lor de ajutoare promise de comuna politică, fondurile grănicerești, precum și unele partide politice, au început lucrările la o biserică care reclama sume peste puterile lor proprii”. Întrucât promisiunile au rămas în mare parte neonorate, iar capitalul împrumutat s-a majorat, era nevoie de un ajutor de 10.000 pengo³²⁹.

Un bilanț al implicării Societății femeilor ortodoxe din comună în sprijinirea construirii bisericii arăta că, în anul 1939, a confectionat un steag în valoare de 7.500 lei, iar pentru ca biserica să aibă o înfățișare frumoasă, în anul 1942 au fost plantați în grădina din jurul bisericii 80 de pomi fructiferi.

În anul 1944, părintele paroh Ioan Suciu informa Episcopia că a reușit să achite întreaga datorie restantă a bisericii și să tencuiască zidul pe din afară³³⁰. În vara anului 1950, printr-o colectă benevolă de la credincioși, s-a reușit pictarea interioară a bisericii, lucrare care a costat 160.000 lei³³¹.

³²⁸ Ibidem, f. 126.

³²⁹ Anexa 18, doc. nr. 20. La aceasta s-a adăugat solicitarea din 13 aprilie 1943, adresată Consiliului Administrativ al Societății „Regna”, pentru un ajutor în sumă de 5000. Pengö; A.N.B-N., fond Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, d. 8/1913-1948, f. 144.

³³⁰ Lucrarea a fost reluată în anul 1948, când s-a încheiat contractul cu Toader Moldovan, pentru „continuarea lucrărilor de tencuire și ajustare a exteriorului bisericii, conform planului și lucrărilor anterioare. Lucrarea se va începe la data de 24 august 1948 și va continua atât timp cât vor fi fonduri necesare (pentru câți metri pătrați vor fi fonduri ale bisericii, sau din colecte), lucrarea înțelegându-se a se face fără întrerupere, plata făcându-se proporțional cu efectuarea lucrării”; Ibidem, f. 160.

³³¹ Anexa 18, doc. nr. 28.

6

Imagini

Borgo-Bistrița – panoramă, începutul sec. XX

Biserica ortodoxă din Borgo-Bistrița – sec. XIX

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Familia Monda, în jurul mamei Ioana (dreapta jos)

Rândul I: Iacob (învățător)

Rândul II: Simion (protopop), Ileana (căs. Avram), Andrei (medic)

(Ulei pe pânză, Vereș S., Viena, 1886)

Dr. Andrei Monda (1838-1924)

(Ulei pe pânză, Vereș S., Viena, 1886)

Pr. Vasile Pavel și familia Pr. Simion și Raveca Monda – n. Buzdug (1890)

Biserica ortodoxă din Colibița (sec. XIX)

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Familia învățătorului Iacob Monda (1910)

Ludovica,
soția învățătorului Iacob Monda (1940)

Dr. Andrei Monda și soția Rafila (n. Șandor) – Sângeorz-Băi (1920)

*Av. Camil Velican (primar Alba Iulia), Ioana Șimon, Georgeta Velican (n. Șandor),
Av. Ioan Monda, Rafila Monda (n. Șandor), Elena Giurgiuman (nepoată)
Sângeorz-Băi (1928)*

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Casa familiei Dr. Andrei și Rafila Monda (stânga)
Piața Unirii, Bistrița (începutul sec. XX)

Cavoul fam. Dr. Andrei și Rafila Monda – Cimitirul ortodox român din Bistrița

Familia protopopului greco-catolic Liviu și Raveca Greabu (n. Monda),

Mărioara și Leonida (rândul de jos)

Silvia, Flaviu, Titus, Radu, Liviu (rândul din spate)

Aurora-Augustatoare (Monda) și Constantin Partene

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

*Maria Partene (căs. Telcean - stânga), Grigore Ilișiu
Hortensia Partene (căs. Hojda), Constantin Partene*

Proprietatea familiei Hojda de la Anieș (începutul sec. XX)

Maria (n. Monda), Silvia (căs. Buta), Grațiana, Grigore Ilișiu

Grațiana, Maria (n. Monda), Silvia Ilișiu (căs. Buta)

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Pr. Aurel Monda și soția Olivia (n. Butnariu) - 1910

Casa fam. pr. Aurel Monda – Bistrița Bârgăului

Constantin Pavel – Bistrița Bârgăului (1922)

Horă dumînicală – Borgo-Bistrița (începutul sec. XX)

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

*Primarul Simion Buta (stânga jos) și consilierii
Ion Moișan, Andrei Hangan, Gavril Badiu (1920)*

Ştefan Pavel a Luchi - epitrop Borgo-Bistrița

Biserica greco-catolică din Borgo-Bistrița

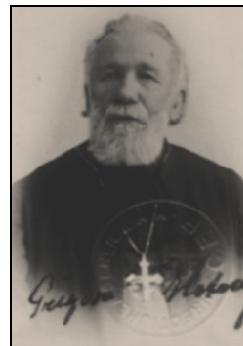

*Familia pr. greco-catolic Pantilimon Zagrai
George, Maria Pentronela (căs. Găină), Eugenia (n. Monda),
Pantilimon, Valeria (n. Coșbuc), Adina (căs. Spiridonescu)*

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Pr. Aurel Monda
(1884 - 1937)

Prot. Grigore Pletosu
(1848 - 1934)

PS Episcop Nicolae Ivan
(1855 - 1936)

Pr. Prof. Andrei Buzdug
(1891-1939)

Av. Vasile Pahone
(1869 - 1931)

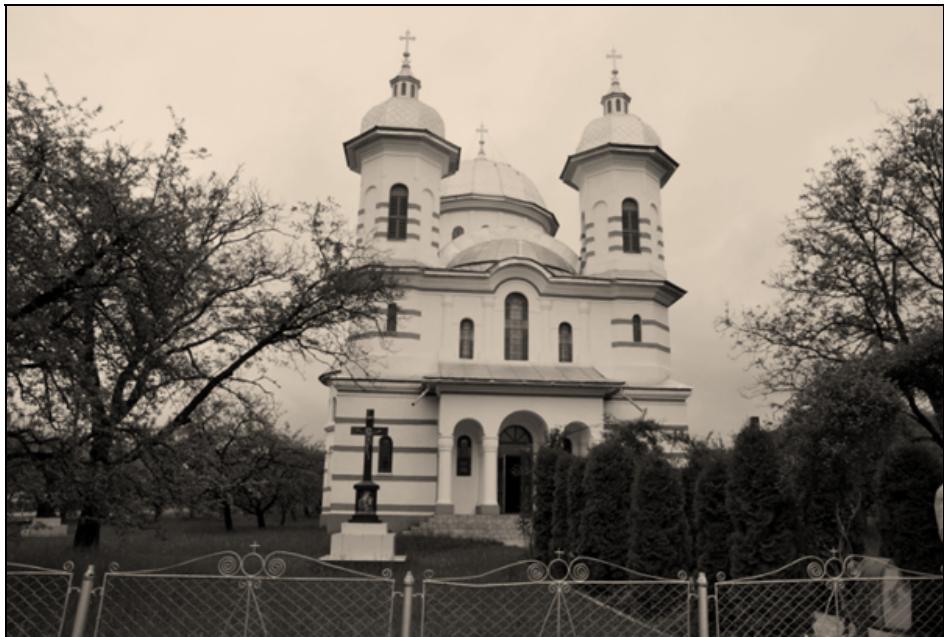

Biserica ortodoxă din Borgo-Prund (începutul sec. XX)

*Pr. Iuliu Suceava, pr. Nicolae Șonerieu, pr. Aurel Monda
Slujba de Bobotează Borgo-Prund (1935)*

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

*Biserica Ortodoxă „Sfântul Nicolae”
din Bistrița Bârgăului*

*Pr. Aurel Monda și pr. Ioan Suciu,
Pictură – Biserica Bistrița Bârgăului*

Cavoul familiei Monda – Bistrița Bârgăului

Anexa 1

Document nr. 1

Nr. 2.557 a. 1858

Arătarea

Obiectelor de lipsă la construirea řematismului diecezan
a Episcopiei gr-cat. din Gherla

1. Numirea parohiilor și a filiilor, românească, germânească și ungurească:

- a) Borgo-Tiha.
- b) Borgo-Moroșeni.
- c) Borgo-Bistrița.

2. Parohia e veche sau nouă? Încetată-a vreodată și când, apoi, când s-a restatorit?

S-au întors la unire și când? Tot așa și despre filiile ei.

- a) Parohie veche, fundată cu începutul unirii, regulată la militarizare, la anul 1787.
- b) Parohie la anul 1804, prin strămutarea mai multor familii din Tiha erectă.
- c) Parohie la anul 1783, erectă, cu prilejul militarizării.

3. Biserică și casa parohială de piatră, cu boltitură¹, ștocătură², scânduri sau de lemn? Cine și cu cui speze edificată? În stat bun sau ruinos. Biserică, cu turn de piatră sau de lemn? Tot așa și de bisericile din filii, de sunt.

a) Biserică este de piatră, cu turn de piatră, în stil frumos, edificată și boltuită de la anul '852-'856, cu spesele comunității făcută. Casa parohială este de lemn, făcută la anul 1839.

b) Biserică este de lemn, făcută la anul înființării parohiei și se află în stare bună, reparată la anul 1855. Casă parohială nu este.

c) Biserică este de piatră, cu stocătură și turn de lemn, făcută la anul '847-'857 din spesele sătenilor și colecte de la binevoitorii. Casa parohială e de lemn, făcută prin poporeni în anul 1847.

¹ Tavan.

² Partea care înconjoară la exterior tavanul, de regulă din scândurile de lemn.

4. Școala este de piatră sau de lemn? De când este școală în parohie sau în filie? Cine au edificat-o și fundat-o?

a) Școala este de lemn, cu o odaie de învățătură, însă cu două despărțăminte, făcută prin comunitate la anul '839.

b) Școala este de lemn și s-a făcut prin comună la anul 1835, cu o clasă.

c) Școala este de lemn, cu o odaie în care prunci greco-catolici, cu neuniți, capătă învățătură (s.n.) și s-a făcut la anul '835.

5. Numele, co-numele și caracterul patronului bisericii în parohie sau în filii? Încât și, de când este patron?

a) Nu este alt patron, fără, comuna.

b) Nu este alt patron, fără, numai comuna.

c) Nu este alt patron, fără, numai comuna.

6. Matricolele³ de când s-au început în parohie sau în filie? De când se află?

a) De la anul 1812, cu 12 noiembrie început.

b) Se află de la anul 1810.

c) Se află de la anul 1802, în 16 iunie început.

7. Numele și co-numele parohului, administratorului?

a) Grigore Moisil, paroh.

b) Grigore Rusu, paroh; cantor, Ștefan Rusu.

c) Nichifor Cioanca, paroh.

8. Numele și co-numele cantorului și al învățătorului?

a) Ioan Dologa, cantor și învățător.

b) Ștefan Rusu, cantor; Nicolae Rusu, învățător.

c) Simion Popandron, cantor; Ilie Anisia, învățător.

9. Numărul pruncilor de ambele sexe preste tot și câți umblă la școală?

a) 268 peste tot; 153, umblători la școală.

b) 68 princi de ambe sexe; 49, care umblă la școală.

c) 24, preste tot, umblă.

10. Ține-se școala de duminică la cei mai de vîrstă?

a) Se ține, la aşa numiții repetitori.

b) Se ține.

c) Se ține.

11. Numărul sufletelor gr-cat, rom-cat, greco-neuniți, confesiune augustală, helvetica, unitariană, de lege mozaică, în parohie și în filii și, de ce națiune?

a) In matre⁴: 1533, greco-catolici; 7 rom-cat; 10 neuniți; 2 helvet; 8 evrei; în total, 1.567.

Greco-catolici și neuniți, români; 7 rom-cat; 10 neuniți; 2 helvet; 8 evrei, unguri; evrei.

b) In matre: gr-cat, 503; rom-cat, 5; evrei, 4. Greco-cat, români; rom-cat, poloni; evrei.

c) In matre: gr-cat, 328; rom-cat, 24.

In filii:

a'). Borgo-Prund: gr-cat, 55; rom-cat, 40; evrei, 8.

³ Registre, denumite protocole, pentru consemnarea datelor de stare civilă pentru botezați/ născuți, cununați/căsătoriți și morți/decedați.

⁴ Parohia-mamă, spre deosebire de filii.

b'). Suseni: -

c'. Joseni: gr-cat, 6.

d. Mijloceni -

e. Tihuța: gr-cat, 10.

f. Rus: gr-cat, 9.

12. Aceștia toți, au biserică sau casă de rugăciune, școală și câți prunci școlari?

a) N-au nici o biserică, afară de români uniți.

b) N-au nici o biserică.

c) Neuniți au biserică lor, ceea ce alte confesiuni, nu. Școală au uniți, 123, umbăla 71.

13. Depărțarea parohiilor de la scaunul episcopal sau protopiscopal și depărțarea filiilor de la parohia matre, de câte ore și mile, de parohie?

a) 16 2/8 miliare depărtată de reședința episcopală. 6 ore depărtată de scaunul vicarial.

b) 17 6/8 miliare depărtare de reședința episcopală și 7 ½ de scaunul vicarial.

c) 16 3/8 miliare depărtată de reședința episcopală și 6 ore de scaunul vicarial.

14. În jurul parohiei sau filiilor sunt edificări vechi, nouă, memorabile, mănăstiri, biserici ruinate, peșteri, spelunci, scalde, ape minerale, fodine⁵ de metale și sare?

a) Nu sunt nici una din acestea.

b) Nu se află de astfel.

c) –

15. În loc întâmplat-s-au evenimente istorice? Bătăi? Sunt fabrici, manufacturi, negoațe?

a) În 27 februarie și 20 iunie 1849 bătaie între insurgenții maghiari și ruși. Fabrica de hârtie în vecina Prund.

b) În 5 februarie 1849 s-au prins prin col. Urban batalion de 3-400 de insurgenți unguri, cu un maior și 2 tunuri.

c) –

16. Numele comitatului și cercului în care se află parohia sau filia?

a) Cercul Bistrița, pretura Borgo-Prund, mai înainte, 2-lea Regiment de graniță român.

b) at supra.

c) Cercul Bistrița, pretura Borgo-Prund.

Anul, luna ziua nașterii și sfintirii preotului?

a) Preotul s-a născut în 12 ianuarie 1814 și ordinat în 24 și 26 ianuarie 1845, prin Ilustritatea Sa, Domnul Episcop Ioan Lemeny.

b) Preotul s-a născut în 20... anul 1785, s-a sfîrșit în dec. '811, prin Excelența Sa, Domnul Episcop Ioan Bob, în Blaș.

c) Preotul s-a născut în 28 iulie 1809, ordinat în 24 decembrie 1837.

Nota: Originalul în arhiva bisericii din Tiha-Bârgăului, scrisul, al preotului Grigore Moisil, vicarul de mai târziu.

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Anton Coșbuc*, d. 87, f. 75. Publicat la Adrian Onofreiu, „Descrierea unor localități bârgăoane în anul 1858”, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, anul IV, nr. 4, 2014, pp. 60-62.

⁵ Galeria de mină.

Document nr. 2

„Prea o sfîntite și pre luminate Domn Nouă Pre Milostiv Stăpân, Trimit la Preosfințit! pre acest diac Pop Ștefan din Bârgău din poporu din Suseni care cu ajutoriu milostiv dorește de darul Preoții de va fi dela D-zeu chiemat la această treaptă a S. preoții. Și noi încredințându-ne prin oameni vrednici de crezut mai ales parochul satului din Suseni, preotul Nichita au dat ateșație pentru diacu la noi precum vrea și zice că ieste diacu cu nume bun și nu știe nici o cauzie să aibă diacul de care apără sfânta Pravilă care-l înstreinează dela darul Preoții. Așișderea jupanul Lupu Zacharie birăul satului ctitorul sfintei Biserici dela tău îl potfește la biserică sa să fie preot, iar pe călugăr nu-l potfește mai mult să le slujască pentru că tot în crâciună șade mai mult și noi îl știm că ieste diacu bun și nu ieste iobag ci ieste diacu slobod fecior de preot.

Pentru aceasta carea și să roagă cu plecate metanii la Preosfințitul precum și alți dieci au avut milă de darul S. Preoții dela Preosfințitul și el să aibă această milă și aşa adeverim precum sănt parochieni dea putea trăi un preot, întru aceaste rămâind al Preosfin.

Plecat și smerit.

1772 Nov. 19

Dat în rus.

Ioan P. Protopop

Seki și eu namernicu Popa Akindin dela Joseni”

Pe verso poartă următoarea adresă: „Preosfințitului și pre luminatului Domnului Domn Sofronie Chirilovici pravoslavnicul Arhiereu al neunișilor a tot Ardealul... nouă pre milostiv Stăpân cu plecate metanii In Sibiu să se țină” Pr. T. Ciurus⁶.

Document. nr. 3

Inclitei Comisiuni administratoare a fondurilor școlare grănicerești

În Năsăud!

Dacă facerea de bine și ajutorul în necesitate - chiar de au și numai impresiune momentană asupra acelui pentru care s-au făcut - excită în dânsul un sentiment de recunoștință și gratitudine, împreunat cu reverință către binefăcători; cu cât mai tare și mai plăcut însă poate impresiona acea binefacere și acel ajutor, care au o influență durătoare, ba, chiar pentru toată viața asupra primitorului, de la care ajutor, depinde toată fericirea temporană...

Cu cât ,ai plăcut poate să fie pentru acesta păstrarea „suvenirei” binefăcătorilor și patronilor săi, și văzându-le urmările cele favoritoare, să-i palpite în sănu-i mulțumitor și în inimă recunoștință, și o reverință profundă, care natura însăși i le impune de o datorință către ai săi favoritori, cu spirite aşa nobile, adevărat creștinești...

Din această cauză și eu, simțindu-mă mișcat, aduc Inclitei Comisiuni cu adâncă reverință una intimă „mulțumită”... pentru binefacerea-i și ajutor - adică stipendiul cu care

⁶ Teodor Ciurus, „Un document istoric”, în „Renașterea”, anul IX, nr. 22, Cluj, 31 mai 1931, pp. 4-5.

m-a favorat până în anul trecut, fără de care eram, poate, prin soarta-mi vitregă, precum mulți studenți români care, durere!, neavând nici un ajutor, sunt siliți a se retrage de la templul muzelor și aşa, apoi, se prăpădesc în labirintul întunecos al neștiinței, apun, zic, ca grânele și florile frumoase, care pentru lipsa de rouă și umezeală, se uscă, deja de la început constrâns, a întoarce spatele aceluia Olimp fericitor - Gimnaziului - care acum de când nu m-am bucurat de acea favoare grațioasă a mult Inclitei Comisiuni, îmi este închis cu o poartă de fier...

De aceea, umilit subscrisul îndrăznesc de a mai îndrepta o obiindă rugare către Inclita Comisiune administratoare a fondurilor școlare grănițerești, ca să binevoiască a mă împărtăși și pe anul venitor cu acel ajutor de 60 florini și a impune necesității...

Pe anul venitor, fiindcă sunt și ca teolog la Teologia din Sibiu, voi continua cele două clase gimnaziale în loco, la Gimnaziul de stat, ca privatist, sau, dacă nu mi s-a putea altfel împărtăși ajutorul - ca student ordinar - despre ce, mă oblig îndată ce voi sosi acolo, a înștiința pe Onorata Comisiune prin o adeverință de la direcțiunea gimnazială...

Cauza, că nu trimit testimoniu scolastic din Bistrița de pe a VI-a clasă este că acela se află în prezent la Direcția Gimnaziului de Stat, la care încă m-am fost înscris în anul trecut, dar din cauza paupertății, neputând plăti didactul⁷, nu am putut nici să depun examenul semestrial...

Simion Monda, teolog de a II-a.

A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 2.537/1866-1884, ff. 12-13.

Document nr. 4

Inclita Comisiune administratoare de fondurile școlare centrale grănițerești!

Spre a corespunde provocării din 25 noiembrie 1876, nr. 502/c.f.s.⁸ primită în 1-ma ianuarie a.c., mă grăbesc cu cel mai profund respect a-mi da răspunsul justificator față de arătarea d-lui. diriginte Iacob Onea, făcută asupra-mi în 19 noiembrie nr. 46.

Inclită Comisiune!

În 15 noiembrie 1876 lăsând la 3 ore după amiazi să iasă pruncii afară spre recreere, subscrisul am ieșit în acel interval al prelegerii în corridorul școalei despre drum, unde se află deja d. învățători Teofil Morariu și Macedon Flămând. Aceștia, între altele, mi-au împărtășit o hârtie convocatoare la conferință după 4 ore, din partea d-lui. diriginte. Am citit-o, și după citire, fiind timpul de a intra în prelegere, am predat-o d-lui. notar al conferinței, Macedon Flămând spre păstrare. Acesta fiind însă ocupat și neputând-o lua de la mine din mâină, am pus-o cu frumosul pe banca ce se află în zisul corridor, zicând că nu voi putea lua parte la conferință, având la 4 ore o afacere momentoașă, ceea ce, ca domnii învățători numiți se poate împărtăși și d-lui. diriginte, le-am făcut-o cunoscut.

⁷ Taxa școlară.

⁸ Comitetul fondurilor școlare.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Este neadevărată aserțiunea d-lui diriginte că nu aș fi luat notițe despre convocarea d-sale, deoarece am citit-o și încă, și acum-a-mi mai sunt recente în memorie cuvinte din aceea.

Asemenea, este neadevărat și aceea, că a-ș fi aruncat-o jos, deoarece am pus-o cu frumosul pe banca numită și, fără de a-mi trece baremi prin minte ca să vatăm cu aceea pe d-l. diriginte. Tot una dată mi-am făcut și observarea, că ar face bine dirigintele dacă și-ar lăsa datina de a împărtăși convocările numai la momentul când să se țină conferințele, căci prin aceasta, ne aduce de multe ori în coliziune.

Afacerea pentru care nu am putut participa la conferința din chestiune a fost în cauza căsătoriei mele, șiadică:

Atunci, în 15 noiembrie, venind d-l. Ușeriu de la Sâangeorgiu și trecând în o afacere a d-sale. La Bistricioara, fiind încă înainte de 2 ore, ne-am întâlnit din întâmplare. Aceasta o doream mai de mult, voind a-l ruga să-mi asiste, ca nun, la cununie. Cu ocazia aceasta i-am și făcut dorința cunoscută, la ce însă, d-sa., neavând și consensul d-nei. sale , nu mi-a putut da un rezultat pozitiv, ci a zis, ca la 4 ore, se va întoarce îndărăpt și atunci, să merg apoi cu el acasă, spre a ne putea coînțelege și cu dn-sa. și, la cazul de învoie, și despre celelalte, ce vor fi de lipsă, cu atât mai mult, cu cât dânsul la 5 ore trebuie să plece iar la Sâangeorgiu și nu ne vom putea întâlni până în ziua cununiei.

Așa s-a și întâmplat. După ¾ la 4 ore m-a cercat la școală și fiind cu trăsura, a rugat încă pe d-l. Flămând de a-mi face cunoscut. Conform coînțelegerii premerse, după ce am dat pruncilor una bucată de legendar spre citire până la 4 ore, la 10 minute înainte de 4 ore, am ieșit din școală, lăsând pruncii să citească în liniște și am mers în afacerea menționată, fără de a putea conturba și pe d-l. diriginte în prelegere, ca să-mi cer concesiunea d-sale.

Este neadevărată afirmațiunea d-lui. diriginte că aș fi ieșit din școală cu ¾ ore înainte de finirea prelegerii, precum și aceea, că aș fi dimis⁹ pruncii acasă, deoarece din școală am ieșit numai cu 10 minute înainte de 4 ore, iar pruncii au rămas până s-a tras clopoțelul. Acestea le poate adeveri d-l. Ușeriu și domnii învățători numiți, fiind de față.

Dacă d-l. diriginte ne împărtășea convocarea baremi la 2 ore, atunci între ore, la 3, puteam a-mi face complimentele d-lui. diriginte.

În ceea ce privește afirmarea d-lui. diriginte că a-ș comite des abnormități, asemenea este neadevărată și provine numai din malitia și di ura personală ce o nutrește, nu știu din ce motiv? Față de subsemnatul.

Până la conferința din chestiune, de când sunt învățător, nu am absentat nici de la una conferință, nici de la una afacere, unde am trebuit să lucrăm, în concret, și aceasta, de una parte, ca să-mi arăt supunerea conform jurământului depus oficiului direcțional, iar de altă parte, ca să nu venim în neplăceri prin dispunerile precipitate a d-lui. diriginte, de ce însă, cu toate acestea, nu am scăpat, lucrând d-sa. fără consensul întregului corp didactic. Aceasta, și d-sa., la o adică, nu o va putea nega, deși în arătarea d-sale. Răutăcioasă, afirma contrariul.

Asemenea, nici de la prelegere, nici una oră nu am absentat, ca să nu mă pot escuza, și să-mi lipsească motivul bine cuvântat. Dacă d-l. diriginte stie și a știut abnormități comise din parte-mi, a trebuit din oficiu să mi le facă cunoscute, , ceea ce nu a făcut însă nici odată, a trebuit să le expună faptice, spre convingere, ca să mă pot îndrepta și rectifica. Eu cred sigur, că până acum mi-am dat toată silința spre a corespunde oficiului, atât în școală cât și în afară, pe deplin.

⁹ Trimis.

De posed sau nu abnормități pe terenul pedagogico-didactic, cred că acestea le vor fi așternut baremi cât de puțin și d-nii comisari foști la examene și conștiincios, le vor fi referat și Inclitei Comisiuni, ca să binevoiască a face combinațiune între păreri.

Poate d-l. diriginte ține de abnормitate tractarea pruncilor cu iubire părintească și află de bună metoda d-sale., „dresetoare”, prin care a devenit școala urâtă atât pruncilor, cât și părinților. Aceasta se poate deduce și din împrejurarea că, în anii trecuți, erau în clasa a I-a și a II-a, la 60-70 de elevi, iar în a III-a și în a patra, la 20-30, acum însă, abia sunt în a I-a și a II-a, 20-30, și în celealte, de la 10-15. Mai lămurit și demn de crezământ este un exemplu pe care însuși l-am experiat: întrebând în vara trecută pe un prunc de la școala poporala din comuna noastră, că merge-va la școală în Prund, mi-a răspuns: „Ba, nu voi merge, că Oanea bate prea rău băieții”.

În fine, dacă s-a ivit vreo divergență și discordie între învățători, acestea totdeauna au fost numai între diriginte și învățători, fiind pricinitorul d-sa., dirigintele, prin purtarea-i drastică și fără de tact și rutina recerută, dacă s-a făcut vreo plânsoare asupra învățătorilor, aceea a fost asupra dirigintelui, ca cauzator (sic!). Despre acestea se află acte, cu care se poate documenta.

Expunând astfel adevărul față de arătarea d-lui. diriginte, neadevărată și emanată numai din confundarea cauzei cu persoana, rog cu cea mai profundă stimă pe

Inclita Comisiune

Ca să binevoiască a lua grătios cele expuse în considerațiune și a face, în interesul școlii noastre, deciziunea insta și meritorie.

Borgo-Bistrița, în 3 ianuarie 1877.

Al, Inclitei Comisiuni, devotat stimător,

Simion Monda, m.p., învățător¹⁰.

Document nr. 5

La deschiderea unei școale

Cuventare rostită de protopresbiterul on. Greg. Pletosu, profesor gimnasial în Năseud, cu ocazia sfintirii școlei confesionale gr.-orientale din Borgo-Bistrița

Onorat public!

Fiecare local școlar, care se ridică din nou, trebuie să fie o ocazie de mare bucurie pentru noi toți, și aceasta pentru cuvântul că, fondarea și ridicarea de noi școli este o dovedă vădită despre râvnă pe care o au cei ce fac acest lucru, pentru progresul culturii poporului; iar această râvnă este un semn netăgăduit de vitalitate, căci cel ce fugă de întunerici și năzuiește către lumină, intră în viață „a trecut de la moarte la viață”. Drept aceea și serbarele școlare sunt totdeauna un fapt care înveselește inimile tuturor participanților. Ele sunt serbări culturale comune deopotrivă și celor care conduc generațiile în dezvoltarea lor, și celor care se dezvoltă sub influența binefăcătoare a conducătorilor.

¹⁰ A.N.B-N., fond Administrația fondurilor grănicerești năsăudene, d. 2.537/1866-1884, ff. 41-43.

Suntem adunați aici, cler și popor, ca să săvârșim un act de mare însemnatate: Să instalăm și să dăm întrebuiențării școala din nou clădită în această comunitate creștină, din dărmicia poporului și înălțată în această formă pompoasă după gustul și sub nemijlocita priveghere a conducătorilor lui, iar apoi să constatăm, și singuri că le dăm mărturie despre râvna pentru progresul în cultură a populației creștine ortodoxe, din această comună, fii vrednici ai bisericii ortodoxe și membri de frunte în organismul țării.

Și când facem această instalație, dați-mi voie, ca să reamintesc cerințele, ce facem peste tot unei școli bine organizate și școlii confesionale ortodoxe în particular.

Născută din trebuința firească de a veni într-ajutor familiei întru rezolvarea problemei de creștere, școala, ca așezământ cultural, este de două feluri: educativă și specială.

Școala specială, ca un fel de profesiune, servește scopurilor particulare ale traiului, este școală pentru pâine și numai indirect servește și scopurilor culturale.

Singur școala educativă servește scopurilor culturale în genere. Pentru aceea, aceasta formează temelia educației și a culturii unui popor, a unei națiuni, și prin aceasta a țării, a statului, pentru că școala educativă, mai ales și înainte de toate, are să formeze bărbații și pătura socială, pe care are să se razime organizmul social atât bisericesc, cât și cetătenesc, are să formeze poporul ca să poată deveni un factor vrednic în organizmul social și cultural. Un lucru trebuie să stea întipărit în mintea noastră a tuturor: în școala educativă intră copii și din școală ies bărbați.

Și la școala educativă aparține și școala primară sau elementară. De aceea, cu toții trebuie să o considerăm ca un loc sfânt, de care nimic rău să nu se atingă și în care copiii noștri din fragedă tinerețe să nu vadă, să nu audă și să nu învețe, decât ce e bun și de folos sufletului și trupului. Închipuirea că în școală trebuie să se învețe, cum se zice, „numai carte”, este greșită, căci carte multă, dacă nu e aşezată pe fundament bun, moral, nu are valoare, ba devine chiar periculoasă societății.

Deci nimic din ceea ce se petrece în școală nu trebuie să ne fie indiferent. Cel mai mic lucru încă își are importanța sa. Mai cu seamă astăzi, când trăim în grele vremuri, nouă Românilor, nu ne poate fi nimic indiferent din cele ce se întâmplă în școală. Și mai cu seamă nouă, Românilor ortodocși din această țară, care având și susținând școlile noastre confesionale pe bazele autonomiei bisericesti, nu ne este permis ca să trecem cu vederea ceva din cele ce se petrec în școală, cu deosebire acum, când se pare, că avem să trecem prin grele încercări și când simțim amarnice scurtări chiar de la frați, cari sub false și lustruite pretexte, fără drept caută a se vârni în cele mai lăuntrice ale noastre și năzuiesc pe toate căile a ne da în lături!

Și din acest punct de vedere, dară am crezut, că va fi bine, ca să ne amintim acele cerințe, pe care le cerem noi de la școlile noastre confesionale, când e vorba să servească scopurilor, pentru care sunt întemeiate și susținute. Și ce cerem noi de la o școală, despre care zicem că este bine organizată? Cerem teri lucruri:

- a) ca în dansa să domnească ordinea;
- b) ca în dansa să se cultive adevărul;
- c) ca în dansa să se cultive sentimentul datoriei.

Ordo est anima rerum. Ordinea este prima cerință, care se adresează deopotrivă educatorilor, institutorilor, ca și elevilor și școlarilor, este primul exercițiu spre practicarea virtuții și ar putea fi înscrisă pe fiecare edificiu școlar ca un îndemn pentru fiecare, care intră în acela.

În anii de școală, ordinea e de o însemnatate capitală, căci atunci omul se găsește într-o dezvoltare continuă fizică, intelectuală și morală, în care săriturile și omisiunile produc lacune, ce nu se mai pot umple, pentru că se pierde un timp prețios, care nu se mai întoarce.

Ordinea începe cu curătenia trupului și a sufletului. Ordinea privește desăfărșirea lucrărilor. Intrarea punctuală în clasă și ieșirea din aceea ne învață a nu amâna pe mâine ce putem și ce trebuie să facem astăzi: ne învață a face, ca toate lucrările noastre să fie depline, iar nu ciuntite, ne învață a respecta orele de muncă. Când ordinea intră în obiceurile de toate zilele, ascultarea datorată legii devine ușoară. Si unde domnesc liniștea și activitatea, cu tendința ei spre cele bune, iar unde există această activitate, lenea nu are lăcaș, ci fuge cu toate deprinderile ei cele rele, cu toate consecințele ei vătămătoare caracterului omenesc.

Cu un cuvânt, ordinea este sufletul școlii, care voiește să deie roade bune, să formeze generațiuni pătrunse de ideea bunului, oțelite în virtute. Si numai asemenea generațiuni sunt în stare a lucra cu spor și cu priință spre binele obștesc.

Și oare ce să zicem despre educatorii și învățătorii care ar culeza a iscodi motive pentru a putea absenta de la școală, care s-ar face că cred, că ei au dreptul la absentare? Minciuna aici este unită cu dezordinea. Si urmările sunt fatale. Căci din ziua, în care aceste două păcate se stabilesc în școală, putem zice că școala nu mai există. Învățătorul care nu vine regualt la școală, care pierde ore de prelegere sau care nu folosește timpul cu conștiință, se face culabil, mai întâi de toate, își pierde prestigiul și autoritatea. Dar el face și pe școlar să credă, că orele care îi mai rămân, îi sunt de ajuns pentru a expune toată materia, și că munca și silința pot fără nici un pericol să deie pasul plăcerii sau lenei, care imediat fac erupțiune cu tot cortegiul lor de rele obiceiuri. A fugi de adevăr și a se deda minciunii este deci un mare păcat în contra școlii.

Dar adevărul a mai născut încă alte două virtuți: justiția sau dreptul și echitatea. Justiția stabileste respectul, ce datorește fiecare aproapelui său și prin aceasta respectul libertății și respectul ordinei. *Justitia regnorum fundamentum.*

Echitatea izvorând din principiul juridic și moral: *suum cuique tribuere*, stabileste competențele de drept, pe care susținători și autorități le datoresc celor aplicați în serviciu ca echivalent în proporție de muncă prestată.

A înfrângе, a șirbi sau chiar a denigra și aceste datorințe este de asemenea un mare păcat împotriva școlii, păcat care conduce la egoismul ce învăluie dreapta pătrundere și judecata minții și dă naștere celui mai mare viciu omenesc, minciunii, care numai decât ne abate de la adevăr și datorie.

A treia cerință ce suntem în drept a face școlii, despre care se zice că e bine organizată, e să cultive și să întărească, în școlari sentimentul datoriei, ca oameni, ca cetățeni și ca membri ai vreunei corporaționi. Ori în ce țară am trăi, oricărui popor apartinem, ori în ce cerc al activității omenești ne-am afla, datoria e nedespărțită de noi. Si oare unde însă îndeplinirea datoriei poate mai ușor a se învață și a se practica decât în școală? De timpuriu și pe nesimțite datoria devine plăcerea cea mai mare, căci în îndeplinirea ei găsim pacea și liniștea sufletească. Datoria face ca școala să devină centrul activității învățătorilor și școlarilor.

Înainte de drepturi omul are datorințe, căci cu acestea el se naște. Si oare nu sunt cele dintâi datorințele noastre cele către Dumnezeu, pe care este intemeiată toată viața noastră? Nu dau oare aceste datorii impulsul cea bună la acțiunile omului? Si conștiința despre tot ce datorim Făcătorului și Țăitorului a toate nu este ca izvorul nesecat al tuturor virtuților? Din aceste datorințe decurg într-un mod logic și natural toate celelalte datorii: către noi însine și către ceilalți oameni, datoriile către părinți, către educatori și făcătorii de bine, și în fine toate aceleia, care se nasc din diferențele situațiuni ale vieții și din diferențele poziții sociale în care ne aflăm. Un edificiu întreg de datorii se ridică dinaintea omului, cu atât mai înalt și mai impunător, cu cât înaintăm în viață sau ocupăm o poziție mai înaltă și mai în vederea

tuturor. Și unde în alt loc se poate pune temeiul împlinirii datorințelor, mai cu succes decât în școală?

Iată dar, că puntele unghiulare ale edificiului școlar ca așezământ cultural sunt ordinea, cultul adevărului și sentimentul datoriei. Cugete fiecare dintre noi la consecințele acestor virtuți, precum și la consecințele păcatelor, ce le sunt opuse.

Generațiile conduse de sentimentul profund al ordinii, de cultul adevărului și al datoriei vor fi tari, energice și vor fi pline nu numai de dorința binelui, ci vor avea convicția de a-l și face. Adevărul e unul și etern, și ordinea întărește pașii făcuți în cunoașterea adevărului. Dar cine se socoate liber de datorie, și-a pierdut cărarea în lume. Cine își ia de călăuză minciuna, ipocrizia și demagogismul, dezordinea și nesocotirea datoriilor sale de om, ca creștin, ca cetățean și ca membru în societate, acela nu poate merge decât slăbind; iar o generație dedată acestor reale e incapabilă de fapte sănătoase, de fapte mari și generoase.

Mai ales noi, popor mic și într-o poziție geografică grea, avem neapărată trebuință de caractere oțelite în conștiință, în admirația și în practica virtușilor pentru a nu slăbi nici înaintea amenințărilor, nici dinaintea ademenirilor și pentru a pași cu siguranță în dezvoltarea noastră culturală. Iar aceia, cărora li se adresează în prima linie datoria de a apuca această cale sunt părinții și educatorii. Să căutăm dar și copililor noștri și în această privință exemplul cel bun. Să fim severi cu ei pentru a nu-i lăsa să se alunecă pe poteci lăturalnice, iar mai înainte de toate, să fim severi cu noi însine și să păstrăm în mintea noastră adevărul, că ce facem pentru școală, pentru noi facem, pentru neamul nostru, pentru biserică și patrie, pentru binele și viața noastră.

Și acum, cuvinte-se ca cu ocaziunea acestor serbări solemne să ne facem reamintirile față de principalii factori, care prin aranjarea lor, pricină de veselie au dat inimii noastre. Așadară, sfîntind această școală și dându-o spre întrebuițare, ca să stea tare și neclintită, luminătoare și strălucitoare, să amintim la primul loc pe vrednicul conducător și părinte sufletesc al acestei de Dumnezeu scutită comunitate bisericescă ortodoxă, pe Părintele Simeon Monda, parohul comunei și protopresbiterul tractului.

A doua amintire o datorim comitetului parohial, care ca senat școlar a stat într-ajutor ca această clădire să se succeade, încât să poată fi multora de model.

Iar a treia amintire este pentru credinciosul și de cultură iubitorul popor creștin ortodox din această comunitate, din cărui dănicie s-a ridicat această clădire, care are să-i fie monument nepieritor pentru toate veacurile.

Să sperăm deci și să codim cu încredințare, că această școală va fi templu pentru practicare lor în interesul neamului nostru, spre binele Bisericii și pentru prosperarea patriei noastre. Să sperăm, că în dânsa se va cultiva adevărul și binele, spre lauda și spre mărire a Dumnezeului nostru celui viu, care nu ne-a dat de pradă vremilor trecute și nu ne va da nici celor venitoare, căci el este Dumnezeul nostru și noi suntem poporul Lui. Amin”¹¹.

¹¹ Grigore Pletosu, „La deschiderea unei școle. Cuventare rostită de protopresbiterul on. Greg. Pletosu, profesor gimnasial în Năseud, cu ocaziunea sfîntirii școlei confesionale gr.-orientale din Borgo-Bistrița”, în „Telegraful Român”, Anul XLVI, numerele: 84, Marți 4/16 August, Sibiu, 1898, p. 338; nr. 85, Sâmbătă, 8/20 August, Sibiu, 1898, p. 342; nr. 86, Marți, 11/23 August, Sibiu, 1898, p. 347; nr. 88, Marți, 18/30 August, Sibiu, 1898, pp. 354-355.

Anexa 2

Document nr. 1

Testamentul Dr. Andrei Monda și completarea acestuia de către soția Rafila Monda, născută Șandor – 1932

Judecătoria Mixă Bistrița
Secția Succesorală
Nr. G. 1.135/1926/26

Încheiere

care înlocuiește și extrasul din procesul-verbal al dezbaterii succesorale
conform articolului 29 din Legea XVI/1896

În cauza succesorală a defuncțului I Dr. MONDA ANDREI, fost locuitor în Bistrița,
decedat în Bistrița la 29 ianuarie 1926, înregistrată sub nr. G. 1.136/1926 la care
s-a conexas cauza succesorală a defuncțului II văduva lui Dr. ANDREI MONDA,
născută RAFILA ȘANDOR, fosă locuitoare în Bistrița, decedată în Bistrița la 8 aprilie 1932,
înregistrată sub nr. G. 3.065/1932

Judecătoria

Având în vedere notele de la dosar și procesul-verbal al dezbaterii succesorale
încheiat de d-l. notar public Dr. Ioan Gustav Rosenthal în Bistrița la 20 octombrie 1932,
aprobat în ce privește interesele minorilor Eduard Medhyesi și Edita Medhyesi din
comuna Stânceni, județul Mureș, de către Secția Tutelară de pe lângă Tribunalul Mureș
prin hotărârea nr. 316 din 30 martie 1935;

Văzând că moștenitoare rămasă după Dr. ANDREI MONDA constă, conform
datelor specificate în inventarul respectiv din :

A. Starea activă :

1. Imobile în valoare de lei 75.000

2. Mișcătoare în valoare de -----

Totalul activului : lei 75.000

B. Statul pasiv :

Conform inventarului din lei 56.100,

Valoarea curată a acestei succesiuni fiind de lei 17.500

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Văzând că moștenitorii rămași în urma defunctei văd. Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor, constă, conform datelor specificate în inventar din :

A. Stare activă :

1. Imobile în valoare de lei 1.127.100

2. Mișcătoare, în valoare de lei 61.401

Totalul activelor : lei 1.188.501

B. Statul pasiv :

Conform inventaruluilei 151.288

Valoarea curată a acestei succesiuni fiind astfel 1.037.213 lei,

Văzând că, îndreptățită la succesiunea defunctului Dr. Andrei Monda este, în baza testamentului comun și reciproc făcut de Dr. Andrei Monda și soția sa născută Rafila Șandor, în Sângeorzul Român, la data de 27 iulie 1913, înaintea notarului public Dr. B. Körössy din Bistrița sub nr. 293/1913: văduva defunctului, adică Rafila Dr. Andrei Monda, născută Șandor, ca moștenitoare testamentară universală și că această succesiune nu a fost predată:

Văzând că îndreptățită asupra întregii succesiuni rămase în urma defunctei văd. Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor este, în baza testamentului făcut de acum numita lăsătoare în Bistrița, la 19 mai 1930, înaintea notarului public Dr. Simion Sbârcea, sub nr. 165/1930 și a declarației de modificare și înregistrarea testamentului din 9 aprilie 1932, făcută de tot aceeași lăsătoare înaintea notarului public Dr. Simion Sbârcea din Bistrița sub nr. 108/1932 :

Doamna Georgeta Dr. Velican, născută Șandor, nepoată de frate a defunctei soție de avocat, domiciliată în Alba-Iulia, județul Alba, cu drept de proprietate asupra întregii moșteniri;

Văzând că la avereia succesorală mai sus constată s-a declarat de moștenitoare sub condițiunea beneficiului de inventar și sub titlul de testament, cu drept de proprietate asupra întregii succesiuni și cu obligământul de a îndeplini – în cadrul dispozițiilor referitoare ale testamentelor susmenționate – și legatele stabilite prin aceste testamente: Dan Georgeta Dr. C. Velican, născută Șandor.

Văzând că la rândul lor, legatarii testamentari au declarat că primesc, în conformitate cu dispozițiile testamentare, legalele făcute lor;

Văzând că, cu executarea testamentului și a declarației de modificare și întregirea testamentului este însărcinat D-l. avocat Dr. Camil Velican din Alba-Iulia, care a acceptat această sarcină,

În baza acestor considerente

Dispune

I.

Predă unicului moștenitor testamentar universal:

Georgeta Dr. Camil Velican, născută Șandor, nepoată de frate a defunctei, soție de avocat, domiciliată în Alba-Iulia, în deplină proprietate, sub beneficiu de inventar:

1. Toate bunurile mișcătoare rămase în urma defunctei Rafila Dr. Monda, născută Șandor și inventariate sub pozițiile A. 1-61, I-35, I-53, I-8, mai departe, aurariile inventariate pe pagina II a inventarului sub pozițiile 1-3, în valoare de 6.700 (șasezeci-

șaptesute) lei, apoi numerarul inventariat pe această pagină, în sumă de 3.489 (treimii-patru-sute-opt-zeci și nouă) de lei, precum și hârtiile de valoare, și anume:

a) 20 bucăți de acții de la STRUNIORUL S.A pentru exploatarea de lemn din Bistrița, eliberate pe numele lui Dr. Andrei Monda, purtând numerii 2.462-2.481, a 500 lei;

b) 1 buc. de la BANCA PATRIA pentru credit, comerț și industrie din Blaj, eliberată pe numele Dr. Andrei Monda, nr. 5.457, a 500 lei;

c) 21 buc. acții de la Banca Centrală pentru Comerț și Industrie S.A Cluj, a 500 lei, purtând numerii 36.117, 74.011-74.014, 74.016-74.030;

d) 10 buc. acții de la SPERANȚA, Institut de Credit și Economii S.A. din Prundu Bârgăului, a 200 coroane, cu numerii 330-339, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda;

e) 10 buc. acții de la BANCA AGRARĂ Cluj, a căte 1.000 lei, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda și purtând numerii 2.040-2.049;

f) 3 buc. acții de la BANCA ROMÂNEASCĂ S.A București, eliberate la purtător, în valoare de după bursă, de 250 lei, purtând numerii 23.604-23.808;

g) 4 buc. acții de la COROANA, Institut de Credit și de Economii Cluj, a 500 lei, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda și purtând numerii 1.402-1.405;

h) 239 buc. acții de la MUREȘANA, Institut de Credit și Economii din Reghin, a căte 100 lei, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda și purtând numerii 3.006-3.245 și tot de la această bancă, 25 buc. acții, eliberate pe numele Rafila Monda, cu numerii 2.316-3.340, și de 100 de lei fiecare;

i) 5 buc. acții de la PRIMA ARDELEANĂ, Societate Anonimă de Asigurare Cluj, a 500 lei, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda și purtând numerii 18.618-18.622;

k) 10 buc. acții de la ECONOMUL, Institut de Credit și de Economii Cluj, a 500 lei, eliberate pe numele Dr. Andrei Monda și purtând numerii 1.641-1.650;

l) un titlu provizoriu de la banca AURORA din Năsăud asupra a 50 acții de 100 lei, purtând numerii 317/1929, care hârtii de valoare se află toate sub îngrijirea executorului testamentar, Dr. Camil Velican, avocat, domiciliat în Alba-Iulia;

2. bunurile succesorale imobiliare rămase în urma defunctului Dr. Andrei Monda și soția sa, născută Rafila Șandor, și anume:

a) imobilul cuprins în coala funduară nr. 4.617 din Bistrița, sub A + Nr. de ordine 1, Nr. top. 1.642, 1.643, înregistrat în întregime pe numele defuncției Rafila Dr. Andrei Monda, născută Șandor;

b) imobilele cuprinse în coala funduară nr. 2.764 a comunei Sângeroz-Băi, sub A + Nr. de ordine 1,2,3, Nr. top. 6.340, 6.341, 783 și anume, atât porțiunea lui Dr. Andrei Monda, cât și porțiunea soției sale, născută Rafila Șandor;

c) imobilele cuprinse în coala funduară nr. 1.505 din Sângeroz-Băi, sub Nr. de ordine 1,2, Nr. topo. 6.328, 6.329/2 și anume, atât porțiunea lăsătoarei Rafila Dr. Monda, născută Șandor, cât și cea a lăsătorului Dr. Andrei Monda,

d) imobilul cuprins în coala funduară Nr. 920 din Sângeroz-Băi, A + Nr. de ordine 9, Nr. top. 5.789 și anume, porțiunile ambilor legatorii;

e) imobilele cuprinse în coala funduară Nr. 921 din Sângeroz-Băi, sub A +, Nr. top. 763, 764, 781, 6.332/1, 6.332/2, 6.332/3, însărcinată însă camera de către verandă, care s-a despărțit din sufrageria din imobilul aflător în comuna Sângeroz-Băi, cu dreptul de uzufruct viager al Ioanei Șimon, născută Vrăsmăș;

II.

Constată că susnumita moștenitoare universală are de executat, conform dispozițiilor testamentului și a declarației de modificare și înregistrare a testamentului, amintite mai sus, și anexate amândouă în copie, ca parte integrantă a acestei încheieri, în favorul legatarilor:

1. Asociația Medicilor din Bistrița, reprezentată prin d-l Dr. Iulian Chitul, medic primar în Bistrița, ca administratoarea Fondului Căminului Medicilor din Bistrița.
2. Biserica ortodoxă română din Bistrița.
3. Biserica ortodoxă română din Bistrița Bârgăului, județul Năsăud.
4. Biserica ortodoxă română Pietriș, județul Mureș.
5. Dr. Ioan Monda, avocat, Bistrița.
6. Asociația pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, Despărțământul Bistrița, reprezentată prin D-L. Emil Domide, director de liceu în pensie, Bistrița.
7. Văduva Elena Șuteu, născută Monda, Bistrița Bârgăului.
8. Soția lui Liviu Greab, născută Raveca Monda, Bistrița.
9. Grigore Ilieșiu, născută Monda Măriuța, soție de notar comunal Iad, județul Năsăud.
10. Constantin Partene, născută Aurica Monda, domiciliată în comuna Maieru, județul Năsăud.
11. Varvara Joja, născută Ionel, Sângeroz-Băi, județul Năsăud.
12. Ioana Șimon, născută Vrăsmăș, Bistrița.
13. Marioara Ștefănuț, casnică, Bistrița.
14. Medgyes Eduard și Medgyes Editha, minori, reprezentați prin tatăl lor Medgyes Petru, proprietar, domiciliat în comuna Stânceni, județul Mureș.
15. Soția lui Medgyes Petru, născută Hortensia Șandor, domiciliată în Stânceni, județul Mureș, legatele stabilite prin sus amintitele dispoziții de ultimă voineță și îl obligă pe executorul testamentar Dr. Camil Velican, avocat în Alba-Iulia, să aducă la îndeplinire aceste legate în cadrul dispozițiilor testamentare, sub sanctiunile legale.

III.

Obligă pe sus numita moștenitoare testamentară universală, ca în termen de 15 zile, sub sanctiunile legale, să depună la această instanță timbre fiscale în sumă de lei 12. 121 și timbre de aviație, în sumă de lei 264.

b) Să prezinte, conform art. 18 din Constituție, certificatul de naționalitate de la primăria competentă;

c) să justifice plata impozitului succesorului sau să prezinte dovada de la Administrația Financiară competentă că lăsământul este scutit de acest impozit.

Totodată, lichidează d-lui Notar public Dr. Ioan Gustav Rosenthal din Bistrița, drept taxe și onorariu pentru dezbaterea succesiunii suma de lei 22.628 și obligă pe moștenitoarea testamentară universală să achite suma aceasta în termen de 15 zile, sub urmările execuției silite.

Dată în Camera de Consiliu,
Bistrița, la 17 septembrie 1935
Ioan Odaischi, m.p. judecător.
Numărul actului 165/1930

Modificat și întregit cu actul 108/1932 – Bistrița, la 5 aprilie 1932. L.S. Dr. Simion Sbârcea, notar public.

ACT DE NOTARIAT PUBLIC

Noi, Dr. Simion Sbârcea, notar public în Bistrița, la recercare, ne-am prezentat în ziua mai jos indicată la locuința doamnei Rafila Dr. Monda, născută Șandor, situată în Bistrița, Piața Unirii, unde de noi în persoană cunoscut, doamna văduva după Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor, privatieră domiciliată în Bistrița, în fața noastră și în prezența martorilor de act de testament, Dr. Linul Gheorghe, avocat și Dr. Leon Bârsan, medic, ambii domiciliați în Bistrița, pe care îi cunoaștem de asemenea în persoană și care în tot timpul gestiunii au fost încontinuu, deodată împreună de față, a declarat cu viu grai și personal și ne-a recercat să dresăm cuprins într-un act de notariat public ca ultima ei voință, următorul ei

TESTAMENT

1. Eu, văduva după Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor, cu mintea sănătoasă și conștiință clară, din absolut libera mea voință, neinfluențată de nimici, la cazul morții mele dispun asupra întregii mele averi mișcătoare și nemîșcătoare, după cum urmează:

Întreaga mea avere constă din imobilele pe care le am în orașul Bistrița, din imobilele mele din Sângelorz-Băi, din mobilier, acțiuni, hârtii de valoare, numerar și aurarii și argintării. Dispun ca întreaga mea avere imobilă, precum mobilierul, la timp potrivit, după moartea mea, să fie vândută și respectiv valorificată, iar suma ce se va obține să se împartă în modul următor:

I. ca legat testez

A. Suma de 500.000 lei, în valoarea pe care o au banii azi, fiind aceasta și dorința și voința fie iertatului meu soț, Dr. Andrei Monda, ca „Fondul pentru edificare unui cămin al medicilor din orașul Bistrița”, care va avea destinația, ca în localurile lui să se țină ședințele medicilor din oraș și județ, să se țină conferințe medicale, iar cu timpul având mijloacele necesare, să fie transformat într-o baie populară cu odaie de ordinat, în care de două ori pe săptămână să se ordineze gratuit pentru săraci și pentru lipsiții de mijloace.

Suma aceasta de 500.000 lei și dobânzile va fi administrată de Asociația medicilor din Bistrița și până la ridicarea edificiului, va fi depusă spre fructificare la o bancă sigură.

b) Suma de 30.000 lei o testez ca legat pentru crearea unui fond religionar „Fondul religionar Andrei și Rafila Monda”, bisericii ortodoxe din Bistrița-Bârgăului, din dobânzile căreia se va oficia în fiecare an în ziua de 18 august un parastas pentru odihna sufletelor Andrei și Rafila.

c) Tot ca fond religionar și sub titlul „Andrei și Rafila” testez ca legat bisericii ortodoxe române din Bistrița-Bârgăului suma de 40.000 lei, cu aceea, ca în fiecare an să se oficieze de ziua Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul un parastas pentru odihna sufletelor răpoșaților: Ioan, Ioana, Toader, Iacob și Ludovica, Raveca, Palagia și Chirila, Todora și Cifor, Maria, Simion și Raveca, Maria și Petrea, Andrei și Rafila, Ileana și Ioan, Toader și Nastasia, Maria și Galacteon, Ioan și Livia, George și Mărioara.

d) Mai departe, testez ca fond religionar sub titlul „Fondul religionar Andrei și Rafila”, bisericii ortodoxe române din comuna Pietriș, județul Mureș, suma de 30.000 lei, cu aceea, ca în fiecare an, în ziua de Sfânta Maria Mică¹ să se oficieze un parastas pentru odihna sufletelor răpoșaților Ioan și Varvara, Toader și Nastasia, Maria și Galacteon, Andrei și Rafila și Petrea. Observ că de la toate trei fondurile religionare menționate în prezentul act, pct. 1, b,c,d, se va întrebuița din dobânzile fondurilor respective taxa dublă a stolei reglementare pentru preotul care va oficia parastasul și pentru cantor, iar restul dobânzilor anuale sunt a se împărți în fiecare an, în ziua mai sus la legate, săracilor din școala comunala, prin preotul respectiv.

II. Asupra averii și respectiv, sumei care va rămâne după achitarea legatelor amintite în punctul acesta sub I, dispun după cum urmează:

a) Nepoatei mele Georgeta Dr. Velican, născută Șandor, cu domiciliul în Alba-Iulia, îi testez suma de 500.000 lei, apoi partea mea din avere ce mi se compete², conform testamentului defunctei mele surori Maria Șagău și a soțului ei Galacteon Șagău, din moșia din Cueșd (Pietriș); mai departe, îi testez aurariile și argintăria mea, hainele de pat și albiturile, cu acel obligământ ca din obiectele subscrise să facă fetiței nepoatei mele, Hortenzia Medgyesi, născută Șandor, cu ocazia căsătoriei acelei fiice, un cadou corespunzător, iar din hainele de pat și din albituri să predea, rudenilor soțului meu, conform stării fiecăruia, cât va crede de cuviință, făcând o parte mai bună nepoatei Aurora, măritată Pop Artene și îi testez tot nepoatei mele Georgeta Dr. Velican, născută Șandor, pe tot timpul vieții ei, uzufructul, respectiv dobânzile după toate acțiunile și hârtiile mele de valoare, acest uzufruct numai atunci însă, când nu ar obveni³ necesitatea vinderii hârtiilor de valoare, după cum se va prevedea în punctul I, III, al acestui testament.

b) Copiilor celor doi ai nepoatei mele Hortenzia Medgyesi, născută Șandor, domiciliată în comuna Stânceni, județul Mureș, îi testez fiecăruia câte 100.000 lei, total deci, 200.000 lei, cu acea condițiuie însă, ca aceste sume să fie depuse la o bancă solidă, în fiecare an dobânzile au să se capitalizeze, până când copiii vor deveni majori, neavând dreptul nici părinții, nici tutorii copiilor a se atinge, nici de capital și nici de dobânzi; capitalul cu dobânzile se vor preda fiecărui copil în ziua când vor deveni majoreni. La caz dacă vreunul din copii aceștia ar muri înainte de a deveni majoreni, suma testată lor, împreună cu dobânzile, o testez reprezentantului în Bistrița al Asociației pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), după cum se va specifica mai jos.

c) La Ioana Simion, născută Vrâsmaș, nepoatei soțului meu de prezent domiciliată în Bistrița, îi testez suma de 200.000 lei

d) Nepoților de la frații și surorile decedatului meu soț, Dr. Aurel Monda, le testez la fiecare câte 10.000 lei.

e) La Varvara Ionel, măritată Joja din Sângeorz-Băi îi testez dreptul de uzufruct viager asupra căsuței din parc, aflătoare în Sângeorz-Băi, precum și hainele de pat pe care voi muri.

¹ 8 septembrie.

² Revine.

³ Interveni, ivi.

f) Chipurile și fotografiile familiare ale familiei Monda le testează și lasă în grija lui Dr. Ioan Monda, avocat în Bistrița și Ioanei Șimon, născută Vrășmaș.

g) Dispun mai departe ca în casele aflătoare în comuna Sângeorz-Băi, asupra celor două camere să aibă uzufructul până când vor fi în viață, nepoatele: Georgeta Dr. Velican și Ioana Șimon, născută Vrășmaș și după vinderea acestor case.

III. În cazul dacă din averea mea nemîșcătoare și din mobilier nu s-ar putea realiza așa un preț, ca din acelea să se poată acoperi legatele din punctele I, II, se vor vinde și hârtii de valoare și dacă nici cu prețul acestora nu s-ar acoperi sumele de mai sus, se vor plăti în primul rând legatele stabilite în punctul 1.I, iar restul se va împărți între moștenitorii amintiți în punctul 1, II, literile a,b,c, și d în mod procentual, iar la cazul dacă valoarea netă a masei succesorale ar întrece sumele testate în punctul 1, I și II, se va înființa din suma întrecătoare o fundație sub denumirea: „Fundația Dr. Andrei Monda și soția Rafila Șandor” care va avea menirea, ca din dobânză să se ajute copiii de la școlile academice și universitare din cele două familii Monda și Șandor și alți copii talentați săraci și care fundație va fi administrată de Despărțământul Bistrița al Asociației pentru Literatura și Cultura Poporului Român (ASTRA). Acestei fundații, care va avea sediul în Bistrița, îi revin hârtiile de valoare asupra căror se dispune la punctul 1, II.

a) Privitor la uzufructul lor în favoarea nepoatei mele Georgeta Dr. Velican, născută Șandor. Tot acestei fundații îi revin dobânzile după sumele testate copiilor nepoatei mele Hortenzia Medgyesi, născută Șandor, în caz dacă aceștia ar deceda înainte de a deveni majoreni, proprietatea sumei fiind a ASTRE-i, după cum am dispus în punctul 1, II, b.

2. Eu, subsemnată văduvă după Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor, dispun mai departe, ca nici unul din moștenitorii mei testamentari menționați în acest testament și nici legatarii și nici fundațiile nu vor putea pretinde partea ce li se cuvine în baza acestui testament, până când nu se vor vinde casele, pentru a se putea obține prețul real al lor și că la plata sumelor se va lua în considerare valoarea pe care o au banii azi.

3. Dispun mai departe eu, văduva după Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor ca, acela dintre moștenitori mei testamentari, care nu ar respecta întru totul dispozițiunile mele testamentare de față, ar fi nemulțumit sau ar ataca acest testament sub orice motiv, să nu primească nimic, iar partea lui testată lui, rămasă astfel liberă, să se adauge la „Fundația Dr. Andrei Monda și soția Rafila Șandor”, menționată în punctul 1, III, al acestui document.

4. De executoari testamentari ai acestui testament numesc prin acesta pe Dr. Camil Velican, avocat al soției acestuia, născută Georgeta Șandor, care vor executa punctual toate dispozițiile luate de mine în acest testament și care vor putea, din masa mea successorală, să-și detragă⁴ spesele lor efective înainte de platirea sumelor testate.

Despre ce subsemnatul notar public am dresat acest act de notariat public, l-am citit și explicat partidei testatoare în prezența martorilor de act de testament numiți, care în tot timpul gestiunii au fost, în continuu, deodată, împreună de față și după ce, testatoarea în fața noastră și în prezența martorilor a declarat cu grijă viu și personal că

⁴ Să beneficieze de sumele ce le revină prin testament.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

este întru toate dresat conform cu voința sa, l-a aprobat și în fața noastră și a martorilor l-a subscris cu mâna proprie, după care ei, martorii, au îscălit acest act cu mâna proprie în fața noastră.

Adeverim că la susceperea⁵ acestui act s-au respectat întru toate punctual dispozițiunile art. 82 din Legea XXXV/1874.

Bistrița, în ziua de 19 (nouăsprezece) a lunii mai, anul 1930 (unamienouăsute-treizeci).

Văd. Rafila Dr. A. Monda, m.p.; Dr. Gheorghe Linul, m.p.- martor testamentar; Dr. Leon Bârsan, m.p.- martor testamentar; L.S. Dr. Simion Sbârcea, m.p. – notar public.

Noi, subscrisul notar public certificăm în mod autentic, cum că această copie – dresată pe seama Judecătoriei Mixte Bistrița, pentru publicare – consună din cuvânt în cuvânt cu documentul notarial original, păstrat în arhiva noastră sub nr. 165/1930.

Bistrița, la 13 (treisprezece) aprilie 1932 (unamienouăsute-treizecidoi); taxa de timbru: 669 lei.

Acest testament s-a publicat în ziua de azi în întregime.

Bistrița, la 14 aprilie 1932. L.S. I. Osischi, judecător.

Numărul actului 108/1932.

ACT DE NOTARIAT PUBLIC

Noi, Dr. Simion Sbârcea notar public în Bistrița, la recercare, ne-am prezentat în ziua mai jos indicată la locuința doamnei Rafila Dr. Monda, născută Șandor, situată în Bistrița, Piața Unirii, unde de noi în persoană cunoscute doamna: Văduva după Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor privateră, domiciliată în Bistrița, în fața noastră și în prezența martorilor de act de testament, Dr. Linul Gheorghe, avocat domiciliat în Bistrița și Dr. Bârsan Leon, medic domiciliat în Bistrița, pe care îi cunoaștem în persoană și care în tot timpul gestiunii au fost în continuu, deodată, împreună de față, a declarat cu viu grai și personal și ne-a recercat să dresăm cuprins într-un act de notariat public, ca ultima ei voință următoarea

DECLARAȚIE DE MODIFICARE ȘI ÎNTĂRIREA TESTAMENTULUI

1. „Eu, văduva lui Dr. Andrei Monda, născută Rafila Șandor, cu mintea sănătoasă, cu conștiință clară, din absolut libera mea voință, neinfluențată de nimeni, fac prin aceasta următoarele modificări la testamentul meu, făcut în 19 mai 1930 în fața notarului public din Bistrița, Dr. Simion Sbârcea și dresat de acesta într-un act de notariat public, sub numărul actului 165/1930:

A. Mai întâi de toate numesc de erede universal asupra întregii averi mișcătoare și nemișcătoare care va rămâne după moartea mea, ori unde s-ar afla acea avere și orice numire ar purta, pe nepoata mea, soția lui Dr. Velican Camil, născută Georgeta Șandor, care va moșteni întreaga mea masă succesoră, conformându-se întru toate dispozițiunilor mele cuprinse în testamentul menționat, precum și dispozițiunilor cuprinse în prezentul act, care formează completarea celui dintâi.

⁵ Redactarea, întocmirea.

B. După aceasta modific dispozițiunile mele cuprinse în punctul 1, I. a al testamentului meu în aşa fel, ca pentru „Fondul pentru edificarea unui cămin al medicilor din oraşul Bistriţa” testez ca legat suma de 100.000 lei şi nu 500.000 lei, cum era prevăzut în testament, care fond va fi administrat de prim medicul județean al județului Năsăud, dacă acela va fi de naționalitate română, iar dacă va fi de altă naționalitate, va fi administrat de acel medic român din Bistriţa, pe care îl vor designa⁶ colegii săi.

Celealte dispozițiuni din testament, cuprinse în punctul 1. I, a,b,c,d, rămân întru totul neschimbate.

b) Punctul II din testament îl modific şi respectiv îl completez după cum urmează:

Moștenitoarea mea universală va plăti din averea mea, respectiv din masa successorală, copiilor nepoatei mele Hortenzia Medgyesi suma designată la punctul II b al testamentului, conform dispozițiunilor din acel punct, apoi Ioanei Šimon, născută Vrăsmăş, suma menționată în punctul II c, precum şi eventualele cheltuieli efective, pe care aceasta le-a avut cu administrarea averii, apoi va plăti la Raveca Greabu, născută Monda, 40.000 lei, la văduva Ileana řuteu, la Dr. Ioan Monda şi la Măriuţa Ilie, câte 20.000 lei, la Aurora Partene din Maieru 30.000 lei şi la Mărioara řtefanu, 50.000 lei ca legate, mai departe, va împărţi argintăria în patru părţi, primind din acelea serviciul pentru şase persoane Ioana Šimon, născută Vrăsmăş, pentru şase persoane, Mărioara řtefanu, pentru şase persoane fiica nepoatei mele Hortenzia Medgyesi, născută Šandor şi pentru şase persoane, eredei mele universale, Georgeta Dr. Velican, născută Šandor.

Albiturile şi hainele de pat le vor împărţi între rudenii ereda mea universală Georgeta Dr. Velican şi Ioana Šimon, născută Vrăsmăş, după cum vor afla de bine, ţinând seama şi de starea materială a rudenilor, după ce vor fi dat Mărioarei řtefanu o plapumă de mătase, un cearşaf de plapumă, două perini cu feţe, un cearceaf de pat cu dantele, iar Varvarei Ionel, măritată Joja, plapoma de glot roşu din Sângeroz-Băi cu un cearşaf şi o pernă.

Punctul e II din testament îl schimb şi respectiv modific în aşa fel, ca Varvara Ionel, măritată Joja din Sângeroz-Băi va aveauzufructul viager asupra grădinii pe care o are şi azi în folosinţă cu casă cu tot, până în părâu şi până la casa cea mare, iar dispoziţiunea privitoare la hainele de pat pe care voi muri menţionată în acest punct, o scot din vigoare.

Privitor la tablourile familiare menţionate în punctul f. II dispun ca tablourile din Cueşd să le îngrijească Georgeta Dr. Velican, născută Šandor, iar celealte, Dr. Ioan Monda şi Ioana Šimon, născută Vrăsmăş, aşa după cum am dispus în testamentul meu.

Toate celealte dispozițiuni cuprinse în punctul II al testamentului, care nu vin în contracicere cu dispozițiunile mele din acest act rămân în vigoare şi în special ţin să menţionez, că averea din Cueşd va fi în întregime a nepoatei mele Georgeta Dr. Velican, născută Šandor, precum şiuzufructul după hârtiile mele de valoare, rămânnând în vigoare şi dispozițiunile privitoare la cadroul ce este de a se face fiicei nepoatei mele Hortenzia Medgyesi, cu ocazia căsătoriei acesteia.

c) Punctul 1, III din testament, în urma dispozițiunilor mele de mai sus se modifică în aşa chip, ca „Fundăţiunea Dr. Andrei Monda şi soţia Rafila Šandor” menţionată în

⁶ Desemna.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

acest punct se va înființa și respectiv, se va alimenta din hârtiile de valoare amintite acolo și dacă ar obveni cazul prevăzut de punctul 1 II b, privitor la moartea copiilor nepoatei mele Hortenzia Medgyesi înainte de a deveni majorenă, căzând de la sine dispoziția mea din acel punct privitoare la sumele care întrec legatele prevăzute în testament, acele sume revenind moștenitoarei mele universale.

4. Rămân în vigoare în întregime dispozițiunile mele cuprinse în punctele 2,3 4, din testamentul menționat și dispun și cu această ocazie, ca averea ce va rămâne după mine să se vândă numai atunci când va avea valoarea corespunzătoare și nici un moștenitor și nici legatarii nu vor putea pretinde sumele testate lor, numai după ce se va valorifica averea și rămân în vigoare toate dispozițiunile din testamentul meu, care nu sunt în contrazicere cu dispozițiunile acestui act.

Drept care subsemnatul notar public am dresat acest act de notariat public, l-am citit și explicat partidei recercătoare în prezența martorilor de act de testament susnumiți și care în tot timpul gestiunii au fost în continuu, deodată, împreună de față și după ce testatoarea în fața noastră și în prezența martorilor a declarat cu grai viu și personal că este dresat întru toate conform cu voința sa, că este declarația sa de modificare și întregire a testamentului ei, care cuprinde în sine ultima ei voință, l-a subscris cu mâna ei proprie, după care și martorii au iscălit acest act cu mâna lor proprie și în fața noastră.

Adeverim că la susceperea acestui testament s-au respectat întru totul dispozițiunile art. 82 din Legea XXXV/1874.

Bistrița, la 5 aprilie 1932.

Rafila Dr. Monda, m.p.; Dr. Gheorghe Linul, m.p.- martor testamentar; Dr. Leon Bârsan, m.p. – martor testamentar. L.S. Simion Sbârcea, m.p.- notar public.

Noi, subsemnatul notar public certificăm în mod autentic cum că această copie – dresat pe seama Judecătoriei Mixte Bistrița pentru publicare – consună din cuvânt în cuvânt cu documentul notarial original, păstrat în arhiva noastră sub nr. actului 108/1932.

Bistrița, la 13 aprilie 1932. Taxa și timbru: 504 lei.

Acest testament s-a publicat în ziua de azi în întregime.

Bistrița, la 14 aprilie 1932. L.S. I. Odsischi, judecător.

A.N.B.-N., fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, d. 1293/1926, ff. 1-8. Publicat în *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, pp. 300-315.

Anexa 3

Document nr. 1

Protocol

Luat în conferință confidențială ținută în Năsăud la 16 iunie 1908 în aula Gimnaziului Superior cu fruntașii din fostele comune granițerești convocați de Ciril Deac, vicar foraneu episcopal, ca președinte al fondurilor, Ioan Pecurariu, profesor gimnazial, ca secretar ad-hoc, în urma concluzului din 31 mai 1908 a comisiunii esmise de Comitetul fondurilor din 30 martie 1908 sub punctul V al protocolului

În urma convocatorului, la 10 ore înainte de amiază s-au întrunit în aula gimnazială următorii:

1. Ciril Deac, vicar foraneu, membru de comitet și Comisiunea administratoare; 2. Dr. Dumitru Ciuta, avocat, președintele Comitetului și Comisiei administratoare; 3. Simion Pop, prefectul fondurilor; 4. Dr. Nestor Șimon, secretar și controlor de fonduri; 5. Petru Tofan, perceptorul fondurilor, și următorii, locuitori în Bistrița: 6. Dr. Leon Scridon, protonotar comitatens și membru de comitet și comisie; 7. Dr. Victor Onișor, avocat, membru în comitetul fondurilor; 8. Dr. George Linul, avocat, membru de comitet; 9. Gerasim Domide, preot, membru de comitet și Comisia administrativă a fondurilor; Monor: 10. Simion Tanco, preot gr-cat., membru de comitet; 11. George Todoran, învățător fundamental; 12. Simion Tanco, econom; Gledin: 13. Octavian Harșan, preot gr-cat.; 14. Romul Cincea, învățător; 15. Vasile Tonca, econom; Șieuț: 16. Ioan Mihăilaș, preot gr-cat.; 17. George Suciu, econom; 18. Ioan Câmpean, econom; Nușfalău: 19. Ioan Pop, protopop gr-cat., membru de comitet; 20. Ioan Luca, econom; Sântioana: Iuliu Pop, preot gr-cat.; Toader Posmușan, econom; Nepos: 23. Dionisie Istrate, învățător pensionar; 24. Petre Rognean, învățător; 25. Bota Silivan, proprietar; 26. Marica Ezechil, proprietar; Feldru: 27. Emil Ștefănuț, preot gr-cat.; 28. Toader Scridon, econom; 29. Grigore Neamț, învățător; 30. Octavian Docu, învățător; 31. Ioan Sângeorzan, învățător; 32. Gavril Ilieș, econom; Ilva-Mică: nu a fost nimeni; Sângeorz: nu a fost nimeni; Maieru: 33. Dănilă Sânzian, notar, membru de comitet; 34. Petre Ilieș, casier comunal și proprietar; 35. Anchidim Partene, proprietar; 36. Adeodat Coruț, proprietar; 37. Dumitru Avram, proprietar; 38. Anton Rus, proprietar; Rodna-Nouă (Șanț): 39. Pamfil Grapini, protopop onorific gr-cat.; 40. Tit Mureșan, notar comunal; 41. Pantilimon Domide, proprietar; 42. Iosif Ilieș, proprietar; Rodna-Veche: 43. Dănilă Mălai, preot gr-cat., membru de comitet; 44. Silvestru Mureșan, învățător pensionar; 44. Simion Precup Domide, proprietar; 45. Filip Filipoi, proprietar; 46. Onisim Filipoi, proprietar; 47. Dr. Octavian Utalea, avocat; Ilva-Mare: nu a fost nimeni;

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Măgura: 48. Zaharia Bulbuc, preot gr-cat.; *St-Josef (Poiana):* 49. Ștefan Buzilă, preot gr-cat., membru de comitet; *Leșu:* 50. Leon Coșbuc, preot gr-cat.; 51. Dănilă Pop, notar comunal; *Năsăud:* 52. Dr. Simion Pop, avocat, membru de comitet; 53. Timoftei Matei, econom; 54. Clemente Istrate, oficial judecătoresc pensionat; 55. Clemente Grivase, învățător diriginte; 56. George Mihalca, învățător; 57. Anton Hangea, învățător; 58. Mihai Gavriluț, învățător; 59. Iosif Luchi, maior pensionat, membru de comitet; 60. Macedon Linul, învățător; 61. Ignat Seni, învățător, membru de comitet; 62. Teodor Șimon, profesor; 63. Alexandru Haliță, profesor; 64. Grigore Pletosu, profesor, membru de comitet; 65. Ștefan Scridon, profesor gimnazial; 66. Gavril Scridon, profesor pensionat; 67. Ion Ghetie, director gimnazial, membru de comitet; 68. Ioan Pecurariu, profesor, membru de comitet; 69. Emil Domide, profesor, membru de comitet; 70. Emil Mărcuși, profesor, membru de comitet; 71. Iacob Pop, învățător pensionar; 72. Vasile Vasilichi, proprietar; 73. Dr. Nicolae Drăganu, profesor; 74. George Catarig, proprietar; 75. Dumitru Tomuța, primar comunal; 76. Alexandru Pălägieș, notar comunal; 77. Simion Catarig, proprietar; 78. Leon Pop, proprietar; 79. Mihăilă Cătiu, proprietar; 80. Ioan Nășcuțiu, preot gr-cat., 81. George Rus, proprietar; 82. Dr. Pavel Tanco, profesor pensionar, membru de comitet; *Bichigiu:* nu a fost nimeni; *Hordou:* nu a fost nimeni; *Salva:* nu a fost nimeni; *Romuli:* 83. Basiliu Terente, membru de comitet; 84. Ioan Bal, preot gr-cat.; 85. Dumitru Terente, proprietar; 86. Vasile Curtuiuș, proprietar; *Telciu:* 87. Clemente Câmpeanu, casier comunal; 88. Ion Pupează, proprietar; *Găureni:* nu a fost nimeni; *Suplai:* 89. Spiridon Fetti, învățător pensionar; 90. Leon Fetti, învățător, membru de comitet; *Poieni:* 91. Ioan Rus, preot gr-cat., membru de comitet; *Zagra:* 92. Ioan Zinveliu, învățător; *Runc:* nu a fost nimeni; *Mititei:* 93. George Sărmășan, proprietar; 94. Valeriu Șoldea, proprietar; 95. Simion Mureșan, proprietar; *Mocod:* 96. Valeriu Vârtic, preot gr-cat.; *Parva:* 97. Vasile Coșbuc, preot gr-cat.; 98. George Ciocârlă, învățător; 98. Pompei Alexi, proprietar; 99. Ioan Sângorzan, proprietar; *Rebra-Mare:* 100. Onisim Rotaru, preot gr-cat.; 101. Constantin Suciu, învățător și membru de comitet; 102. Iacob Pop, proprietar; 103. Victor Sloboda, proprietar; *Rebrișoara:* 104. Anton Precup, preot gr-cat.; 105. Dumitru Linu, primar comunal; 106. Macedon Ciuta, învățător; 107. Nicolae Pop, învățător; 108. Dumitru Irini, învățător; 109. Ioachim Pop, colector comunal; 110. Leon Irini, proprietar; *Budacul Român:* nu a fost nimeni; *Ragla:* 111. Vasile Iedean, proprietar; 112. Vasile Adace, proprietar; 113. Grigore Adace, proprietar; 114. Teodor Adace, învățător; *Borgo Rus:* nu a fost nimeni; *Borgo Joseni:* nu a fost nimeni; *Borgo Mijloceni:* nu a fost nimeni; *Borgo Suseni:* 115. Iacob Tănase; 116. Tănase Ghiță; *Borgo Prund:* 117. Grigore Vlad, primar; 118. Teofil Ușeri, econom; 119. Ioan Moișan, econom; 120. Simion Vrâasmaș, econom; 121. Dr. Nicolae Hăngănuț, medic, membru de comitet; *Borgo Bistrița:* 122. Pantilimon Zagrai, preot gr-cat.; *Borgo Tiha:* 123. Ion Dologa, membru al Comisiei administraționale și a comitetului; *Borgo Mureșeni:* 124. Nicolae Ianul, învățător; 125. Vasile Nechiti, preot gr-cat.; *Coșna:* nu a fost nimeni; *Ruși Munți:* nu a fost nimeni; *Morăreni:* nu a fost nimeni.

1. Vicarul foraneu Ciril Deac, la 10 ore înainte de amiazi deschide conferința prin o vorbire în care arată că la desființarea graniței foștii granițeri au hotărât ca fondurile să nu se împartă și să rămână ca un bun comun al tuturor 44 comune foște granițerești.

S-au înființat școale care s-au susținut până acum, dar în urma răscumpărării regalului de crâșmărit, venitele au scăzut aşa, încât a trebuit să se sisteneze școalele triviale din Sângorz, Zagra și Telciu.

Dar cu toate acestea, trebuiețele s-au înmulțit an de an, dar veniturile, în urma convertirii obligațiunilor de stat, iarăși au scăzut, aşa încât Fondul central scolastic în tot anul a lucrat tot cu deficit.

Ministerul de Culte și Instrucțiune Publică a esmis în anul trecut pe d-l. Chmilevarki Endre, controlor din gremiu, care a stat în Năsăud câteva luni și în fine, și acesta a tras atenția Comisiei administrațoare că aşa nu mai poate merge.

Conferința de astăzi s-a convocat pentru ca fruntașii din toate 45 comune să se convingă despre starea fondului și să se consulte cum că, în ce mod s-ar putea ajuta.

Pentru ca să se poată consulta, roagă conferința ca să se constituie, alegându-și un președinte și unul ori doi notari, ad-hoc.

La propunerea d-lui Dr. Victor Onișor:

Ad. 1. Cu unanimitate se aleg, de președinte ad-hoc, Ciril Deac, vicar foraneu episcopal, ca notari ad-hoc: Dr. Nestor Șimon, secretarul fondurilor și Dr. Simion Pop, avocat.

2. Președintul ad-hoc cu verificarea protocolului conferinței de astăzi însărcinează pe Gavril Scridon, profesor pensionar, Teofil Șimon, profesor gimnazial și Iosif Luchi, maior pensionat.

Ad. 2. Se ia spre știre.

3. Președintul ad-hoc primul cuvânt îl dă lui Dr. Victor Onișor, membru de comitet, care în un expozeu mai lung descrie toată starea financiară a fondului, arătând cum că, în deceniul următor, toate spesele anuale a Fondului central scolastic s-ar urca la 140.000 coroane, iar veniturile, la 110.000 coroane, deci se arată 30.000 coroane, deficit anual.

După acest expozeu, Dr. Dumitru Ciuta face unele întregiri și dă explicări, apoi urmează Pamfiliu Grapini, care din cele expuse deduce că trebuie să-si susțină numai aceea, ce poate, și fondul scolastic să rămână în cadrul testamentului bătrânilor grănițeri, adică în cadrul *Instrumentului fundațional*. Nimici să nu se supere pe propunerile ce se vor face.

Dr. Leon Scridon citind, arată decursul conferinței din 31 mai a.c., comisiunii esmisă de comitet. Înșiră greutățile ce stau în cale la o eventuală cerere pentru nou ajutor din venitul pădurilor comunale ce se administrează cumulativ, pentru că din venitul acelor păduri, afară de ajutoarele votate Fondului central scolastic, sunt votate sume însemnate pentru calea ferată, multe comune au din fondul silvanal anticipații pentru biserici, cumpărare de pășuni etc., comunele sunt îngreunate cu repartiții mari pentru susținerea școlilor proprii.

Multe școale confesionale sunt de model și după ce învățătorii vor ajunge în salariul statorit de legea nouă, învățătorii vor corespunde și mai bine.

Când Fondul scolastic nu a putut susține școalele din Sângeorz, Zagra și Telciu, le-a desființat.

Autonomia fondurilor pretinde că, dacă nu se pot susține toate institutele de învățământ, Fondul central scolastic să se îngrijească de mijloace de asanare.

În comisia esmisă de comitet s-au ivit două păreri; ori desființarea școalelor fundamentale din Năsăud, Monor și Borgo Prund, ori cererea unui ajutor din venitul pădurilor comunale.

Dr. Victor Onișor, în legătură cu cele predate de Dr. Leon Scridon, comunică de asemenea părerile ivite în comisiunea esmisă de comitet și e de părere, ca să se ceară ca, ori din venitul pădurilor să se voteze un ajutor anual de 40.000 coroane, ori comunele

respective interesate, să contribuie la susținerea școalelor amintite, ori, dacă membrii adunării vor afla alt mijloc, atunci să-și spună părerea.

Se începe o discuție mai lungă la care iau parte, afară de cei de mai sus, Simion Tanco, Iosif Luchi, Ignat Seni, Silvestru Mureșan, Dr. Nicolae Hăngănuț, Pamfiliu Grapini, Dr. Dumitru Ciuta, Pamfil Terente, Pantilimon Domide, Iacob Pop din Rebra, Silivan Bota. Dintre aceștia o parte fac propuneri pentru susținerea necondiționată a școalelor fundaționale, fără de a arăta izvoare sigure de venit.

Iosif Luchi dă în scris următoarea propunere <....>¹.

Prezidentul ad-hoc declară cum că, această propunere abătându-se de la obiectul pus în convocatorul conferinței, nu o admite la pertractare și votare.

În fine, după ce mai mulți fruntași se exprimă că, comunele nu vor fi aplicate a vota noi ajutoare pentru susținerea școalelor, la propunerea lui Ioan Gheție, se aduce următorul concluz:

Ad. 3. Conferința ia act despre starea îngreunată a Fondului central scolastic și având deplina încredere în Comisiunea administratoare și Comitetul fondurilor, le însărcinează ca să aducă bugetul fondurilor în echilibru pe calea cea mai potrivită.

Conferința se finește la ½ 2 ore și prezentul ad-hoc mulțumind membrilor adunați, închide conferința.

*Expozeu
Pentru adunarea din 16. VI 1908
Onorată adunare!*

Scopul pentru care ați fost rugați a osteni până aici este de a vă expune starea grea în care se află astăzi Fondul Central Școlar, care susține trei școli elementare în Năsăud, Prund și Monor, asemenea, gimnaziul local.

Acest fond este azi în o *situație așa de grea*, că venitele lui nu mai ajung nici pentru satisfacerea speselor erezite, cu atât mai puțin este în stare să suporte spesele ce i le impune viitorul apropiat.

Cauzele acestei strâmtorări sunt multe, între care mai principale următoarele:

Scăderi de venite: provenind din:

a) împrumutul de 126.000 coroane făcut pentru clădirea edificiului gimnazial, o pierdere anuală de 5.800 coroane;

b) desființarea regalelor, o pierdere anuală de 36.400 coroane;

c) speze la desființarea regalelor, 60.000 coroane, o pierdere anuală de 2.400 coroane;

d) pierderile prin convertirea hârtiilor de stat, 5.800 coroane;

Deci, anual o pierdere de 50.400 coroane.

Apoi, *sporuri de spese*, provenind mai ales din mărirea salariilor profesorilor gimnaziali în mai multe rânduri, astfel că în ultimii 20 de ani susținerea gimnaziului s-a ridicat anual cu 12.000 coroane. De altă parte, în anii din urmă, „spesele de întreținere a clădirilor”, care acum 30 de ani nici nu figurau în preliminarii, au crescut în mod simțitor. Și deși actual, aceste speze sunt prevăzute cu 5.000 coroane anual, totuși, nu putem acoperi toate lipsurile ce se ivesc.

¹ Marcată în acest fel în textul manuscrisului chiar de cel care a consemnat, Nestor Șimon.

Aproape toate clădirile fondului fiind edificii vechi, spesele de întreținere anuale nu vor fi suficiente, nici dacă am prevedea anual, 10.000 la acest titlu.

Astfel, parte, din cauza vechimii clădirilor, parte, din dispozițiile legilor noi și din împrejurările de trai scumpite, se impun fondului în proximii ani, noi sarcini, pe care nu-i în stare să le suportă.

Situatia lui concretă e următoarea:

A. Venite

4.370 coroane după realitățile din Năsăud, estimate la 37,5 jug=218.077, în procente, 0,64%; 560 coroane, după realitățile de la Dombáth, estimate la 1,5 jug=14.000 coroane, în procente, 4%; 530 coroane după realitățile de la Borgo Prund, estimate la 3 jug=30.000 coroane, în procente, 1,70%; 4.100 coroane, după realitățile de la Entradam, estimate la 7,1 jug=106.000 coroane, în procente, 4%;; după realitățile de la Cepari, estimate la 117 jug=60.000 coroane, în procente, 0,01%; 9.400 coroane, după realitățile din Ceanul-Mare, estimate la 1.035 jug=235.000 coroane, în procente, 4%; ...; după realitățile din Monor, estimate la 0,35 jug=27.800 coroane, în procente...; 67.614 coroane, hârtii de stat a 4%, 1.671.600 coroane, în procente, 4%; 2.640 coroane, tangenta de administrație, reprezentând cap. , 65.000 coroane, în procente, 4%; 6.000 coroane, ajutorul de la comune de azi, 150.000 coroane, în procente, 4%; 330 coroane, tangenta la fondul de pensie, 8.325 coroane, în procente, 4%; 4.000 coroane, didactrul² gimnazial, 100.000 coroane, în procente, 4%; 800 coroane, diferite, 20.000 coroane, în procente, 4%.

Total: 100.344 venit din realități și drepturi, în valoare de 3.160.742 coroane.

B. Speze

Administrație, azi anual, 10.300 coroane; se recer sporuri anuale de 5.000 coroane; întreținerea clădirilor, 5.000 coroane, se recer sporuri anuale de 7.000 coroane; dări și asigurări, 2.000 coroane, se recer sporuri anuale de ...; procese, 600 coroane, se recer speze anuale de 400 coroane; pensiuni, 12.700 coroane, se recer sporuri anuale de; susținerea gimnaziului, 43.000 coroane, se recer speze anuale de 19.000 coroane; susținerea școalei din Năsăud, 12.300 coroane, se recer sporuri anuale de 4.000 coroane; susținerea școalei din Monor, 4.600 coroane, se recer speze anuale de 1.000 coroane; susținerea școalei din Borgo Prund, se recer speze anuale de 1.300 coroane; diferite, 1.700 coroane, se recer speze anuale de;

Suma totală azi, 99.200 coroane.

Apoi: 4.000 coroane, la fondul de rezervă, conform statutului, § 14; 4.000 coroane, la fondul de amortizare al clădirilor, în total: 45.900 coroane; în total, 45.900 coroane, spor recerut.

Din experiența de peste 20 de ani putem deduce cu siguranță că administrarea unei averi de 3 milioane nu se poate executa cu un personal retribuit anual cu 5.000 coroane în total, cum este personalul de astăzi.

Statutele și economia ratională recer ca *izvoarele de venit* să fie mai bine îngrijite. Conținut, mare parte din ele se vor distrugă. Iar responsabilitatea ce o avem nu permite să îngăduim neglijarea proprietăților din al căror venite susținem școalele.

Mare parte din clădirile fondului fiind aproape de ruină, ni se impune *înființarea unui fond de amortizare*, a căruia capital să balanzeze degradarea naturală a clădirilor.

² Taxa de înscriere.

Iar din experiențele trecutului am învățat că, convertirea hârtiilor de Stat, în care este plasată jumătate averea fondului, poate să ne surprindă cu pierderi anuale de zeci de mii. Prin urmare, trebuie să înfîntăm fondul de rezervă, ce de altfel, și statutul (§ 14) ni-l impune.

Toate acestea, fiind recerințe cardinale a economiei acestui fond, pentru a cărei administrare suntem responsabili, trebuie satisfăcute.

Deci, dacă nu putem afla mijloace de acoperire a tuturor necesităților, urmează că trebuie să descărcăm fondul de acele sarcini, a căror însemnatate este relativ mai secundară.

Altfel, în afară de coliziunea cu autoritățile superioare, comitem un atentat la existența, la viața fondului, care nu-i numai al nostru, ci și al tuturor generațiilor viitoare, cărora datori suntem a-l preda, nu numai neșirbit, dar amprentat și fortificat, astfel încât să poată rezista la orice încercări.

Din bunăvoiețea D-voastră față de școale, acest fond până astăzi beneficiază de un ajutor din partea comunelor grănițerești, de anual, 56.666 coroane, din care 6.000 la sporul de plată al profesorilor, 24.000, capital fundamental și 26.666, înfîntarea convictului.

Președintele: Bătrânii, în 1853; că fondul să nu se împartă, să rămână veșnică. Iar noi am greșit: făcând școalele *scop*, și fondul, *mijloc*. Am lucrat cu diferite concii. A venit străinul Minister, a zis: *Nu mâncăți ce v-au lăsat părinții! Voi mâncăți fondul!* Vă voi pune sub curatelă!

Ce-i de făcut? Exprimăți-Vă!

Grapini. Mulțumesc pentru alarmă făcută în acest moment istoric. La toți.

Rezultă că trebuie să susținem ce putem, ori să căutăm izvoare.

Cere să rămânem în testamentul bătrânilor, păstrând capitalul neatacat. Notează că astă adunare este rezerva comisiei, trebuie să-i steie la spate. Așa se cuvine. Nimemi să nu se supere, orice propunere s-ar face. Cere ca, comisia aleasă să propună mijloacele de asanare.

Dr. Scridon.

În 31 mai s-au exprimat toți membrii comisiei. Oare, aproba-se-va ajutorul nou de la comune? Avem azi 56.660. Vrem să mai căpătăm? Ne face și spital. Ne trebuie și primărie aici! Face calea ferată. Mai ne trebuie: școală agronomică, industrială.

Multe comune au din fondul silvic: anticipații pentru biserică, cumpărare de pășuni etc. Comunele-s îngreunate cu repartiții, execuțiile zilnice te îngrozesc.

Școalele confesionale recer enorme repartiții pe poporul sărac.

Asupra școalelor fundaționale nu avem nici o înrâurire, decât dreptul de a plăti. Ele nu-s școli de model, căci școalele confesionale dau mai mulți elevi în gimnaziu.

Fruntașii noștri nu-și trimit băieții în Năsăud, ci la școalele de stat din Bistrița etc., ori în sat (s.n.).

Dr. Scridon continuă: Multe școli confesionale sunt de model. După aplicarea salariului nou, dascălii vor putea corespunde și mai bine.

Când n-am putut, noi însine am desființat școalele St-Georg, Telciu și Zagra, tăind în carne vie.

Alte comune au avut greutăți; „terenul montan”, le-au suferit. Monorul, Gledinul fac școli și biserici fără aruncuri³.

³ Taxă, impozit suplimentar.

Împrejurări de sus: autonomia noastră cere ca noi să tăiem, dacă-i trebuie înță.

Deci, după stare de azi, nu ne rămâne decât să desființăm școale.

Însemnatatea gimnaziului: în el am studiat cei mai mulți, în el ne-am format caracterul. Avem datoria să-i asigurăm existența, nu să-l atacăm.

Trebuie să regulăm lefele profesorilor ca și alții, deci venitele ce vor rezulta să le aplicăm pentru sporirea lefelor profesorilor! Spre a asigura independența acestei fortărețe de cultură.

Propune: desființarea școalelor din Năsăud, Borgo și Monor.

Dr. Onișor: Ori să umflăm venitele, ori să reducем spesele.

A fost vorba că înainte de a desființa școalele să se întrebe comunele că, oare n-ar fi aplicate a mai da un ajutor ca să nu se desființeze școalele.

Respectivele comune interesate de aceste școale să le susțină mai departe.

Dintre toate școalele, gimnaziul este cel mai însemnat, pe el să-l susținem, iar celelalte să le desființăm.

Vicarul: Ori cei interesați mai îndeaproape vor susține școalele, ori ele să se desființeze!

Crede însă că fondul silvic poate să dea ajutorul ca să le susțină fondul și mai departe. Altfel, fondul silvic: ca, cu vite din Perșa etc., calea la Ilva Mare și banii se vor duce. Trebuie și acestea, dar și școalele trebuie. Deci nu-i eschisă⁴ ajutorarea școalelor, nu din tangenta școalelor, ci din rezervele comunelor.

Simion Tanco: Propune să se roage Comisia de 8 ca să stăruiască a căpăta ajutor. Eventual, inteligența de azi să contribuie, să ajute fondul. Colecțe, ca brădenii. Reducerea speselor administrației; membrii comisiei să nu ieie diurne.

Dr. Scridon: Că el n-a propus nimic, ci numai a făcut cunoscută opinia celor 12 își. Arată că aruncurile-s mari la Someșeni, iar la Târgoveni, nu-s.

N-au făcut nici o obiecție când s-au făcut școale comunale și de stat în Hordou, Salva etc., iar când spune că fondul trebuie salvat, atunci suntem trădători!

Luchi: Fondul de provente=fond al mengului⁵; fondul de monturi, al hainelor. Avem prea multe administrații centrale, confesionale, gimnaziu și în Sibiu.

Propune: Comisia și Comitetul să ieie dispoziții cerute de starea fondului. Să se sisteneze cele 3 școale și în locul lor să se facă școale economice în Monor, Prund și Năsăud. Dă propunerea în scris.

⁴ Exclusă.

⁵ Formă preluată din limba germană; menge=cantitate, multime; aici, definea izvoarele de venit ale fondului de provente: drepturile „regaliene”: crâșmărit, morărit, măcelărit, vânat și pescuit. Cele 23 comune someșene și cele două din Valea Șieuului (Mărișelu și Sântioana) au fost considerate libere înainte de militarizare și prin urmare, „s-au bucurat de toate drepturile recunoscute și admise liberilor”. Alături de „averile lor” au avut „între altele, drepturile regale”, pe care „le-au ținut și exercitat neîntrerupt”. Prin militarizare nu s-au schimbat și nu s-au alterat „cu nimic drepturile străvechi”, ba, mai mult, „cu acele drepturi (regalele – n.n.) au fost investite și comunele militarizate mai târziu” (cele din cercul Monorului, văile Budacului și a Bârgăului, considerate iobage înainte de militarizare). „Această stare de drept de avere s-a întărit și prin codicele civil austriac”, introdus în graniță la 1 ianuarie 1812; apud. Lazar Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene ...*, p. 16, nota 8.

Seni: Dr. Scridon a zis că școalele confesionale pot substitui școalele elementare. Noi români, să avem școale superflue? Noi avem școale de model, chiar și dacă pe un sat sunt 3 și 4 învățători. Se lipește la părerea vicarului că, lipsa de 40.000 să o plătească toate comunele.

Silvestru Moroșan: Să se ceară de la păduri, să se susțină școalele.

Dr. Hângănuț: Închidem școalele toate, apoi va merge bine. Să susținem gimnaziul, dar să-i săiem picioarele. Nu. Să crătam! Gimnaziu-i prea mare. Să băgăm în el și normele și să vindem clădirea școalei de azi. Fondul de stipendii încă să ajute pe cel școlar. Fundatorii au vrut să trăiască și Borgo Prundenii și Târgovenii. Nu merge, unul să ia tot, altul să n-aibă nimic.

Grapini: Să se facă apel mai întâi la cei interesați, Borgo și Monor. Să vedem cât vor contribui ei. Comisia să cerce totul spre a susține școalele, nesuccedând, să-și mai convoace o conferință, ca fiecare să vadă că nu Petru ori Pavel a făcut crima de a asasina școalele.

Dr. Ciuta: Că-i prea târziu: „Hanibal ante portas”. Comitetul, în iunie curent, trebuie să aibă: da ori ba. Nu mai avem ce studia. Exprimăți-vă, da-ne-veți da ajutor de la comune, ori nu?

Obștea răspunde: Nu!

Terente: Au fost școale triviale foarte glorioase, azi nu mai au nici o însemnatate? Au însemnatate triplă. Propune să se declare, ca aceste școale să se susțină.

Pantilimon Domide: Din școală din Șanț trimitem copiii în gimnaziu. Noi, 44 comune, nu dăm câte o mie pe an la Năsăud, Monor și Prund.

Pop Ion, Rebra: Așteptăm ajutoare noi, dar nu așteptăm noi, de la voi. Năsăudul, Prundul, Monorul au șterguri, să-și ţie școalele. Bravo.

Bota Silivan, Nepos: Spune asemenea, că comunele (sic!) îs aşa de îngreunate.

Vicarul: Cred că va fi a se apela la ministru să dee deficitul anual de 40.000.

Președintele: Să se caute votul conferinței cu da, ori ba.

Gheție: Scopul este ca să vă informeze despre situația fondului. Să vă spună, că nu-i boala de azi, că s-au făcut toți pașii ca să căpătăm ajutor, dar fără rezultat. Mâine vine ministrul și sisteză autonomia. Pentru noi ajutoare, în zadar s-au făcut toți pașii de până acum.

Propune ca concluz (sic!): *Conferința ia act de situația grea a fondului și autorizează pe reprezentanții legali a lua cele de lipsă măsuri, fără amânare.*

Președintele: Ați venit să vă informați și să vă exprimați, ca și comitetul să aibă orientare.

Bârgăoanii, că ei votează.

Târgovenii, la fel.

Someșul, că nu dă ajutor de la comune⁶.

⁶ A.N.B-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 147, ff. 163-175. Vezi și rapoartele Comisiei administrative pe cicluri de activitate, în *Ibidem*, d. 139. Publicat la Adrian Onofreiu, „La cumpăna veacurilor și a vremurilor. Contribuții documentare referitoare la acordarea de stipendii și ajutoare din Fondurile Grănicerești Năsăudene (1905-1908)”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, XII, 2013, pp. 125-133.

Anexa 4

Document nr. 1

Nr. 36/1920

Chestionar

Referitor la „Chestionar” apărut în „Foaia Bisericească” nr. 2-3, dtto. 25 decembrie 1919, vin a raporta următoarele:

1. Mă cheamă Aurel Monda și sunt născut în 1 aprilie 1884 în Borgo Bistrița; am studiat în satul natal clasele elementare și la Școala fundamentală din Borgo Prund, după aceea am mers la Liceul din Năsăud, unde am studiat 4 clase gimnaziale, iar în a 5-a clasă gimnazială am studiat la nemții din Bistrița¹ de unde am mers iarăși la liceul din Năsăud, unde am studiat 8 clase gimnaziale și mi-am făcut examenul de maturitate cu calculul de *suficient*, nr. atestatului de maturitate nr. 28/1906-1907, dtto. VI, 30.

Examenul de specialitate l-am făcut în Sibiu cu nota generală *foarte bine*, conform atestatului de qualificare nr. 8036 Bis, dtto. 7 iulie 1909.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Mețianu m-a hirotonisit de preot în 23 septembrie 1909, prin gramata nr. 11.279 Bis, iar în 15 noiembrie 1909 am fost introdus în oficiu și beneficiu prin Mult Onoratul Domn protopop Grigore Pletosu și de atunci servesc în continuu în oficiu; postul de preot l-am obținut prin alegere de concurs.

Vorbesc și scriu românește, ungurește, nemțește binișor. Înainte de a fi ales preot nu am ocupat nici o funcțiune, iar după ce am fost ales de preot, am îndeplinit funcțiunile preoțești și am propovăduit cuvântul Domnului; am înființat în sat o reuniune de înmormântare, pe care am condus-o până în ziua de azi, am câștigat un ajutor de 80.000 coroane pentru a ne putea edifica o biserică pe care am și dat-o în licitare la arhitectul Sas, dar din cauză că a izbucnit războiul, nu s-a edificat; am înființat un fond bisericesc „Fondul Aurel Simion Monda” pentru înfrumusețarea bisericii și ajutorarea copiilor orfani, dimpreună cu preotul greco-catolic am înființat o reuniune de consum² în comună, când am putut și cât mi-au permis puterile materiale, întotdeauna am donat pentru diferite scopuri filantropice. De scris și tipărit nu am scris.

Bibliotecă am proprie peste 2.000 volume, toți autori români, din domeniul literaturii, religiunii, diverse scrieri, autori clasici germani, autori clasici latini și autori clasici greci (s.n.).

¹ Gimnaziul evanghelic lutheran; trajectul era comun pentru români cu o stare materială mai bună, urmărind în principal contactul cu rigoarea și disciplina de aici, ca și însușirea la un nivel înalt a limbii oficiale a cursurilor, limba germană.

² Asociație de aprovizionare și desfăcere a mărfurilor.

Gazete abonate am proprii ale mele: „Telegraful Român”, „Românul”, „Renașterea”, „Grai Nou”, „Cuvântul Poporului”, „Țărăniminea”.

De citit am citit tot ce este de interes general. De pedepsit în cale disciplinară nu am fost și nici de foruri civile.

Sunt căsătorit cu Olivia Butnariu din Brașfalău³, fiică de preot, în anul 1909, nov. 9; copii nu am dar susțin 3 frați și 2 surori care nu au avere proprie, soția nu ocupă nici o funcțiune.

III. Eclezie⁴ am 2 jug. De la biserică. Avere proprie, după foaia cadastrală am 30 jug, pe care totdeauna l-am lucrat, 10 jug. Sunt arătoare, iar 20 jug. sunt de fânaț.

De la comună primesc în bani, 600 coroane, în natură, nimic.

Stolele⁵ sunt : de la botez, 1 florin, de la cununie, 10 florini, de la morți, 6-10-15 și 25 florini, masle, 2-6 florini, feșanie, 5 florini, dezlegare, 50 cruceri, slujbă privată 3-5 florini, umblarea cu crucea (botez), 50 cruceri, și molitva, 50 cruceri și unii din oamenii care-s îñ stare mai bună, plătesc și mai bine, iar care e sărman de tot, acela nu plătește nimic.

IV. Biserică s-a zidit în 1845, în lungime de 11 stj., 4 stj. largă, 3 stj. înaltă, s-a zidit din piatră și acoperișul e de lemn, azi se află în stare slabă. Pictura corespunde stilului oriental. Biserică e înzestrată cu cele de lipsă⁶, adică veșminte preoțești, cărti bisericești și alte ustensile care toate se află în stare bună. Cor bisericesc este.

Cantor este și se plătește din veniturile stolare, are decret, deoarece a fost și învățător în comună și e în etate de 84 de ani; alți surescenți⁷ sunt și corespund.

V. Cimitire în comună avem astăzi mai multe, deoarece comuna e împărăstiată și astfel, 3-5 familii au cimitirul propriu; avem afară de acestea, 3 cimitire proprii: în grădina bisericii, unul îngrădit și unul neîngrădit. Crucile sunt de lemn și piatră și în cimitir sunt plantați pomi.

Cimitirele sunt ale bisericii greco-orientale, dar se îngroapă și greco-catolici și romano-catolici, deoarece ei nu au și totodată, se îngroapă și străini.

VI. Biserică are pământ arător 5 jug. 102 stj², grădini, 1 jug. 618 stj.², livezi, 9 jug. 111 stj.², pășune, 23 jug. 904 stj.², neproductiv, 1 jug. 585 stj.²; pământul bisericii se dă în arendă an de an la particulari și venitul anual de pe anul 1919 a făcut 5.991 coroane (s.n.).

Averi biserica are în acțiuni de stat, 1.400 coroane, în fundațiuni, 631 coroane, în obligațiuni la privați și interese la particulari, 1.228 coroane 62 fileri și restul casei, cu finea anului 1919, 3.696 coroane, cu totul, 6.976 coroane 38 fileri. Banii bisericii se vor depune la bancă.

Repartițiile bisericești și culturale sunt făcute asupra credincioșilor după starea materială, de la 1-6 coroane și se urcă anual în suma rotundă de 900 coroane; restanțe de pe anii trecuți nu sunt, fără numai din anul 1919, deoarece comuna politică nu a încasat darea pe 1919 și prin urmare aruncul⁸ bisericii nu l-a încasat. Sidoxia⁹ anuală e de 145-160 coroane, care s-a trimis regulat.

³ Blăjeni; nu se precizează care din cele două localități, de Jos sau de Sus.

⁴ Lot tip pentru dotarea preoților.

⁵ Taxe pentru diferite servicii religioase, pentru completarea veniturilor preotului.

⁶ Necesare.

⁷ De ajutor.

⁸ Dare, impozit.

⁹ Taxa la episodie.

Biserica din veniturile ei susține 2 școli confesionale cu 2 învățători, pe care de prezent nu-i avem, deoarece încă nimeni nu a concurat la posturile de învățători, fără am denumit unul supleant și anume, pe Ștefan Vrăsmăș, care s-a născut în Borgo Prund în anul 1846, august 2, a studiat la școala din Borgo Prund și Școala Normală din Năsăud, precum și pedagogia din Năsăud, iar examenul pedagogic l-a făcut în Sibiu, cu progres bun.

A servit ca învățător în Ida Mare din 1866-1868, după aceea a servit ca învățător din 1868-1872 în Borgo Prund, din 1872-1874, în Borgo Mijloceni, iar din 1874-1889, iar în Borgo Prund, iar în anul 1889 a fost pensionat. În anul 1889 a fost ales cantor în Borgo Prund, unde a servit până în 10 octombrie 1919; la 2 noiembrie 1919 a fost ales ca învățător supleant în Borgo Bistrița, cu salariu anual de 1.2000 coroane, lemne de foc și quartir¹⁰.

S-a căsătorit cu Maria Badiu din Borgo Tiha în 1906, I 29, iar de logodit a fost în 1890 și are următorii copii: Ilie, născut în 1898, VII 8, Cornelia, născută în 1902, IV 4, Ion, născut în 1904, V 6 și Dumitru, născut în 1907, X 25. Știe vorbi românește și nemțește, se ocupă cu economia.

Biserica are numai o datorie la învățătorul Ștefan Bărbos cam de 950 coroane, pe care i-o poate solvi în tot momentul.

Socotelile bisericii s-au înaintat și pe anul 1920, Onoratului Oficiu Protopresbiteral. Ratiociniul¹¹ de pe 1917 a fost aprobat.

VII. *Casă parohială biserica nu are, dar preotul are casă proprie corespunzătoare cu 7 odăi, în care se află o odaie și pentru cancelarie* (s.n.).

Școala are pământ 1 jug. 266 stj.² grădină, unde se plantează cam 1.000 oltoni¹², care se împărțesc la oameni (s.n.). Pământul e întăbulat pe biserică greco-ortodoxă și greco-catolică.

Școala are un fond școlar cam de 26.000 coroane, care se administrează în Sibiu; fiindcă școlile nu dispun de alte averi, biserică le susține. Datorii școala are 950 coroane la învățătorul S. Bărbos, pe care biserică i-o plătește. Școlile au locuințe pentru trei învățători și sunt edificate din piatră, iar una din lemn. Școlile sunt corespunzătoare, numai trebuie reparate, deoarece miliția¹³, în timpul războiului, le-a deteriorat.

IX. Comuna bisericească greco-orientală are 842 bărbați și 907 muieri, cu totul, 1.749 suflete; are, afară de greco-orientali și greco-catolici, cam 800 suflete; familii greco-orientale sunt 364, cu 40 căsătorii bisericești și civile, cu 6 concubinate; *știi citi și scrie 699 bărbați și 578 femei, cu totul, 1.277* (s.n.).

Biblioteca parohială este de 36 numere cărți bisericești, din care unele se dau la oameni gratuit, spre citire.

Gazete se abonează în comună : „Foaia Poporului”, cam 20 exemplare, „Tărănimia”, în jur de 8, „Patria”, 1 exemplar, „Românul”, 3 exemplare, „Renașterea”, 2 exemplare, „Gazeta Oficială”, 2 exemplare, „Revista Economică”, 1 exemplar, „Telegraful Român”, 1 exemplar, „Lamura”, 1 exemplar, „Cuvântul Poporului”, 1 exemplar, „Crai Nou”, 1 exemplar, „Gazeta Bisericească”, 1 exemplar.

¹⁰ Locuință.

¹¹ Bilanțul.

¹² Pomi altoiți.

¹³ Jandarmeria maghiară.

X. Comuna. Locuitorii sunt greco-orientali și greco-catolici, romano-catolici și jidovi. Locuitorii stau bine în privința materială, se ocupă cu economia, cu creșterea vitelor, cu pădurăritul lemne de foc și scânduri, truci, care le aduc venituri foarte bune, dar nu sunt cruțători de ajuns; în privința morală, au stat, aşa zicând, bine, dar după ce a erupt războiul, s-au stricat, ca pretutindeni.

Locuitorii greco-orientali și greco-catolici trăiesc bine, deoarece sunt înruditi laolaltă.

Comuna a avut o fabrică de lemn, de unde comuna politică avea un venit anual de 36.000 coroane, dar cu izbucnirea nemulțumirilor din 1918, locuitorii au aprins-o și devastat-o de tot¹⁴.

Comerțul de lemn e dezvoltat bine și aduce oamenilor un venit frumos.

Comuna mai are o societate de vânătoare ; *aici veneau la vânat în vremurile pașnice o mulțime de grofi din fosta Ungarie* (s.n.); alte societăți comuna nu are.

Comuna dă bisericii greco-orientale un ajutor anual de 1.155 coroane, pe care în anul 1919 încă nu ni l-a dat, iar școlii, lemn de foc.

Comuna are avere în acțiuni cam 20.000 coroane, *iar pământ, 39.844 jug, dintre care cel mai mult e pădure* (s.n.).

Arunc comunal nu este, afară de acel bisericesc. Comuna Borgo Bistrița se află, aşa zicând, situată între munți și la est se mărginește cu munții României, la vest cu comuna Borgo Prund, la sud cu comunele Dorolea și Cușma, la nord cu comuna Borgo Mureșeni și Borgo Tiha. Râul mai însemnat e Bistricioara.

Trenul vine în comună, gară este și în comună, la Pustă, dar mai apropiată este cea din Borgo Prund.

Comuna Borgo Bistrița e în depărtare de la protopresbiteriat și capitala județului, Bistrița, de 22 km. *Comunicațiunea se face cu trenul și trăsura. Poșta ultimă e în Borgo Prund și în toată ziua primim poșta și în comună. Telefon încă este în comună* (s.n.).

Societăți în comună s-ar putea face și anume: pentru lemn, piatră de edificat, de cărămizi, s-ar putea face o societate de a face scăldzi de ape minerale, la *Gura Izvoarelor*, unde vin în tot anul o mulțime de nemți și poate s-ar putea face și o societate de a exploata aur, din muntele *Strunior*, unde odinioară au fost băi de aur, ceea ce și azi se poate vedea.

Mai de lipsă¹⁵ ar fi ca în comună să facă un magazin de bucate, deoarece ținutul e muntos și cam rece și bucate puține se fac și oamenii o duc rău în privința bucătelor.

Comuna Borgo Bistrița se află în județul Bistrița-Năsăud, plasa Iad.

Oficiul parohial greco-oriental,

Borgo Bistrița, la 28 ianuarie 1920.

Aurel Monda, preot; Ștefan Vrăsmăș, învățător suplinitor; Iacob Monda, cantor¹⁶.

¹⁴ Vezi pe larg descrierea devastărilor din toamna-iarna anului 1918 în zona actualului județ Bistrița-Năsăud la Adrian Onofreiu, *1918 – o lume în schimbare, în Bistrița. 90 de ani de la Mareea Unire*, Ed. Barnaș, Bistrița, 2009, pp 38-68; Andreea Salvan, *Pavel Tofan – Memorii din 1918*, în *Ibidem*, pp. 69-108.

¹⁵ Necesar.

¹⁶ A.N.B-N., fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, d. 1187, f. 4-7. Publicat la Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, „Parohia Bistrița Bârgăului la începutul sec. al XX-lea în însemnările preotului Aurel Monda”, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, anul IV, nr. 4, 2014, pp. 123-126.

Anexa 5

Document nr. 1¹

Extras din protocolul

Luat în şedinta extraordinară a Comitetului parohial gr.-or. ținută la 5/8 Dec. 1921 sub presidiu ordinar, prezenți următorii: Simion Buta, Ion Moișan, Filimon Georza, Constantin Cercea, Ștefan Ciurea, Toader Ghițan, Ion Năuc, Constantin Cioncă, Ion Pavel, Vasile Hangan, Gavril Cot, Vasile Ciurea, Leon Someșan, Neculai Serețan, Mihai Purcil.

Cu verificarea protocolului să concrede membrii Gavril Cot, Toader Ghițan.

După deschiderea şedinței, presidiul aduce la cunoștința membrilor din Comitet:

1. Că deoarece preliminariul (unei nouă biserică) vechi nu corespunde amăsurat cheltuielilor din ziua de azi, face propunerea ca să se facă un preliminari din nou.

Membrii din Comitet hotărasc ca să se facă un preliminari din nou, cu facerea preliminariului încredințază pre dl. Sasu și d-na architect Sasu Preda; hotărăsc totodată ca pentru preliminari să-i deie 2 procente. La caz când biserică ar lua-o în întreprindere tot Sasu, atunci pentru facerea preliminariului să nu-i deie nici o remunerație. La caz când nu Sas ar lua-o biserică în întreprindere, îi dator acela care va lua-o în întreprindere ca să-i plătească sus-numitului procente.

Nemaifiind alte obiecte, protocolul să închie și subscrive: Aurel Monda m.p., președinte; verificatori: Gavril Cot m.p.; Toader Ghițan m.p.; Vasile Hangan, notar.

Document nr. 2

Estras

Din protocolul luat în şedința ordinată a Comitetului parohial gr.-or., ținută la 2/15 Ianuarie sub prezidiul ordinar.

Prezenți următorii: Petre Orban, Mihai Purcil, Neculai Serețan, Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Ion Năuc, Constantin Cioncă, Simion Buta, Alexa Ciurea, Toader Ghițan, Ion Moișan, Filimon Georza, Ion Pavel, Vasile Hangan.

¹ Toate documentele care urmează provin din arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului - dosar referitor la construirea bisericii din Bistrița Bârgăului (1921-1950).

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Cu verificarea protocolului se concredează membru: Gavril Cot și Toader Ghițan.

După deschiderea ședinței, presidiul aduce la cunoștință membrilor că arhitectul Ion Sasu și soția Elena a făcut preliminariul bisericei, aşa după cum ar costa în ziua de astăzi și îl prezinta membrilor din Comitet, spre a-l lua la cunoștință că ar fi bine ca în timpul cel mai scurt să se edifice o nouă biserică.

Ad1.

Membrii din Comitet hotărăsc unanim ca să se facă o nouă biserică, deoarece aceasta pe care o avem se surupă încontinuu și totodată ieu la cunoștință preliminarul făcut de dl architect Ion Sasu și sotia Elena. Având însă membrii din Comitet în vedere ca dl Sasu a luat în întreprindere noua biserică din anul 1914, dar fiindcă până în ziua de azi s-au schimbat cu totul prețurile, hotărăsc cu unanimitate ca să se scrie concurs din nou pentru darea în întreprindere a noii biserici edificânde.

Licitățiunea să fie minuendă, întreprinzătorul să pună ca vadiu 5%.

Hotărăsc mai departe ca licitațiunea să fie cu oferte închise și deschise, licitația să fie la 20 de zile, pentru ca întreprinzătorul imediat după licitație, să deie ca să se scoată piatra de lipsă pentru biserică, pentru ca oamenii să o poată aduce.

Membrii din Comitet își susțin dreptul de a da în întreprindere biserică aceluia dintre întreprinzatori, pre care îl vor voi dânsii.

Totodată, membrii din Comitet se roagă de Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască și aprobă Planul și Preliminariul de spese pentru edificarea unei noi biserici.

Ne mai fiind alte obiecte, protocolul se încheie.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., președinte; verificatori: Toader Ghițan m.p.; Gavril Cot m.p.; Vasile Hangan, notar.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial gr.or. Borgo Bistrița, la 9 Ianuarie 1922

Document nr. 3

Consistorul Eparhial Ortodox Român

Prea Venerat Consistor diocesan,

Subscrisul Oficiu parohial alăturat sub % trimit cu tot respectul Planul bisericei și preliminariul de spese Prea Veneratului Consistor ca să se binevoiască și aprobă din nou și a ne concede spre a edifica o nouă biserică, deoarece biserică pre care o avem în ziua de azi cade sub toată critica, încontinuu să surupă și ne putem aștepta ca în decursul sfintei slujbe să cadă pre credincioși. Orice reparaturi s-ar face sunt zadarnice. Banii de lipsă pentru edificarea unei noi biserici nu sunt asigurați din partea comunei politice.

Oficiul parohial gr.or. Borgobistrița, la 5 Februarie 1922

Document nr. 4

Nr. 55/922

Venerat Consistor!

După cererea Oficiului parohial din Borgobistrița, recomand soluțunea ce au luat pentru clădirea unei nouă biserici.

Biserica ce au ca cladire nu mai poate fi folosită, deoarece după cum m-am convins în mai multe rânduri, se surupă și au devenit contra siguranței.

Preliminarul poate fi aprobat pentru ca să poată întreprinde celelalte lucrări. Ei vor da materialul de clădire și lucru și-l vor subdrega apoi.

Planurile sunt deja aprobate de V. Consistor.

Lucrul e urgent, deci să se aprobe numadecât.

Bistrița, 7 Februarie 1922

Oficiul protopresb. ort. rom.,

Grigorie Pletosu

Document nr. 5

Adeverință

Subscrișii adeverim că am primit de la epitropia gr.-or. din Borgo-Bistrița cauțiunea depusă din anul 1914 pentru edificarea bisericei.

În anul curent, ne-a încredințat comuna Bis. cu facerea unui nou preliminari sau deviz de spesă și a hotărât a ne plăti 2% după suma preliminată, adecă după 1.077.128 lei, 21.545 lei, adică douazeciunumiicincisute patruze cincisicincilei. În suma sus amintită sunt cuprinsă și spesele totale avute cu întreprinderea din anul 1914 și din anul current.

Bistrița, la 22 martie 1922

Elena Preda, măr. Sasu

Document nr. 6

Nr. 55/922

Prea Venerat Conzistor Diecean,

Referitor la Nr. 316/922 trimis din partea Veneratului Conzistor cu privire la facerea unei nouă biserici în subscrisa parohie, raportează următoarele:

Comuna noastră bisericească a cerut de la comuna politică ca să ne dea un ajutor de 300.000 lei, ca să ne putem face o biserică nouă. Comuna politică a votat suma de 300.000 lei, dar rugarea a trebuit înaintată și D-lui ministrului ca să aprobe ajutorul cerut.

Banii aceștia i-am cerut în anul trecut, pre cînd nu am avut preliminariul de spese așa după cum ar costa biserică în ziua de azi. În anul acesta, având noul preliminari și văzând că noua biserică ne-ar costa 980.000 lei, am cerut din nou de la comuna politică 10-12.000 mt cub de lemn de brad și molid, pre care lemn comuna politică să le vândă, iar banii ce se vor încasa să ni deie ca ajutor bisericei.

Poporul e aplicat să deie în natură piatra, nisipul, prundul, precum și lemnul necesar pentru biserică nouă, dar cu condiția ca întreprinzătorul să ne spună ce fel de piatră și cât de mare îi trebuie, precum și nisipul și lemnul necesare. Prețul tuturor a fost pus în noul preliminari în suma de 98.000 lei, așa după cum sunt acum prețurile lor.

Cărămidă se poate face la noi, deoarece s-a făcut pentru școală, casa comunală etc. și ar costa cu mult mai puțin decât adusă de la oraș și atunci oamenii ar aduce-o fără plată, de altfel trenul vine până în comuna noastră și șeful gării ar fi aplicat ca să ne lase vagoanele până în dreptul bisericei.

La arhitectul Sasu i-am dat cuadiu îndărăpt și ne-a dat declarația alăturată, sub %.

Totodată, alătur și extrasul din protocolul ședinței prin care membrii Comitetului îl încredințără că să facă un deviz de spese nou.

Rog prea Veneratul Conzistor ca deocamdată să binevoiască și nu publica edict de licitație pentru noua biserică până mai târziu, deoarece aştept rezoluția D-lui ministrului, precum și a comunei politice, prin care să fim asigurați de întreaga sumă de lipsă pentru edificarea unei nouă biserici.

Oficiul parohial gr.or. Borgobistrița, la 28 Martie 1922

Document nr. 7

Domnule Jurisconsult,

Pentru zidirea bisericei din Borgo-Bistrița, organele cu cădere au pregătit un plan și preliminar de spese, care a fost aprobat și de Consistorul din Sibiu la 7 septembrie 1913, Nr. 11832. Epitr. Pre baza aceasta, lucrarea s-a dat în întreprindere, în cale de licitație publică, arhitectului Sas Preda Ilona. Intrând Statul nostru în răsboiu cu vecinii,

contractul de zidire nu a mai fost înaintat la Consistor spre aprobare și vadiul de 5000 cor. a rămas la pronie. După terminarea răsboiului, Comitetul parohial, examinând situația - prețurile urcate - a încredințat pe anteprenor să facă un preliminar nou și acesta a și făcut o copie de pe cel vechiu, fixând prețurile de acum și urcând preliminarul la peste un million de la 78.000 coroane.

Ca să-și asigure siesi un câștig și mai frumos, a eliminat din preliminarul nou și mobiliarul intern, care era prevăzut în preliminarul vechiu.

În acest stadiu ni s'a adresat parohia ca să aprobăm preliminarul cel nou. Studiind chestia din toate părțile, am aflat că înainte de a escrie o noua licitație, e bine să aranjăm obligamintele față de anteprenor și am îndrumat Comitetul ca sa-i deie vadiul și, în schimb, să ceară de la anteprenor ca nu mai are din contractual vechiu nici un obligământ față de biserică.

Anteprenorul - fost - a dat reversul că a primit vadiul, dar susține că pentru facerea preliminarului nou i s'a garantat 2%, deci 21.545 Lei.

Cine i-a garantat aceste 2% nu spune nici Comitetul, nici el, iar protocolul verbal arăta că aşa ar fi avut înțeles cu poporul, că adeca dacă ia el lucrarea în întreprindere, nu cere cele 21.545 Lei.

D-lui Dr. Alexandru Dragomir,

Jurisconsultul Consist.

Loco

În acest stadiu fiind lucrul, biserică ar fi deobligată ori să-i dea lui 21.545 Lei, ori vrea, ori nu vrea, ori se găsește alt reflectant ori nu.

Vă rugăm să binevoiți a examina în temeiul actelor de sub % situația și a ne da o părere în baza căreia să punem biserică la adăpostul acestei apucături, cât se poate de nefavorabilă pentru biserică și cu avantajii pentru un anteprenor cum se vede fără scrupuli.

Cluj, la 5 Maiu 1922

Document nr. 8

Prea Venerat Consistor Diecezan,

Subscrisul Oficiu parohial, în numele membrilor din comitetul parohial, vin cu rugarea către Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască a ne trimite Preliminariul despre biserică noastră, pre care voim să o edificăm, deoarece voim ca să publicăm licitație pentru edificarea bisericii.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Bani pentru edificarea bisericii avem deocamdată 300.000 lei și oamenii voesc a da piatra, lemnul, nisipul necesar și cărămida și totodată vom să facem un arvun de vreo 300.000 lei asupra credincioșilor și astfel avem lipsă de Preliminariul de speze, pentru a ne putea aduna materialul de lipsă, ca la primavară să putem începe la edificarea bisericii.

Rugându-vă ca să binevoiți a ne trimite Preliminariul, subscru cu tot respectul.

Oficiul parohial gr.or. Borgobistrița, la 25 Septembrie 1922

Document nr. 9

Nr. 307/922

Venerat Consistor,

Rugarea Oficiului parohial din Borgobistrița Nr. 147 referitoare la devizul de începere.

Pentru edificarea bisericei se înaintează Ven. Consistor spre competenta rezolvare.

Bistrița, 2 Octombrie 1922

Oficiul protop. ort. rom.

Document nr. 10

Nr. 47511/1922

Telegramă

Dr. Ilie Beu
Sibiu

Rugăm votarea împrumutului cerut de biserică din Borgobistrița de la Albina, până își va valoriza biserică pădurea.

Nicolae Ivan

Anexa 6

Document nr. 1

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a sinodului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 4 Februarie 1923. După premergerea celor prescrise în Statutul Organic s-au intrunit în ziua de astăzi în sfânta biserică membrii sinodului sub presidiu ordinar, care după deschiderea ședinței și alegerea celor 2 bărbați care fac parte din membrii sinodului Toader Ghițan și Gavril Cot, iar de notari membrului Ștefan Pavel a pus spre pertragere următorul obiect, și anume:

1. Presidiul aduce la cunoștință membrilor din sinod că membrii comitetului parohial din ședința din 5.18 Decembrie din 1921 au adus următoarea hotărâre și anume findcă preliminarul de spese a noii biserici nu mai corespunde speselor din ziua de astăzi, membrii comitetului parohial au aflat de bine ca să încredințeze pe Dl Sasu și soția sa Elena n. Preda ca să facă un preliminar nou de spese pentru edificarea unei nouă biserici, pentru facerea noului preliminar ei votează 2% din suma întreagă dacă Prea Veneratul Consistor va afla de bine să-i voteze sus amintitele %. La caz când D-nul Sasu va lua în întreprindere noua biserică, atunci să nu i se deie nici o remunerație.

Totodată, presidiul aduce la cunoștință membrilor din sinod că în anul 1922 s-a înaintat Prea Veneratului Consistor preliminarul nouăi biserici spre aprobare dar până în ziua de azi încă nu am primit preliminarul, totodată face cererea presidiul ca să se facă o cerere către Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască a aproba preliminarul de spese ca să se poată scrie concurs pentru licitarea bisericii în timpul cel mai scurt.

Membrii sinodului aprobă întrutoate hotărârea ce au adus-o membrii comitetului parohial în ședința ținută la 5/18 Decembrie 1921 și roagă pre Prea Veneratul Consistor ca să se binevoiască a aproba preliminarul de spese ca să se poată scrie licitațiunea publică pentru edificarea unei nouă biserici, deoarece biserică pre care o avem acum periclitează viața credinciosilor.

Nefiind alte obiecte, procesul verbal să încheie și subscriu: Aurel Monda m.p., președinte; verificatori: Gavril Cot m.p.; Toader Ghițan m.p.; Ștefan Pavel m.p., notar.

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 20 Februarie 1923

Aurel Monda, paroh ortodox

Document nr. 2

Nr. 55/1923

Prea Venerat Consistor Diecesan,

Alăturat sub % trimit cu tot respectul 2 hotărâri aduse de membrii comitetului parohial precum și a sinodului parohial spre a binevoi a decide asupra lor.

Tot odată, vin a raporta următoarele și anume:

Biserica noastră în starea în care se află astăzi am încuviința viața credincioșilor noștri, ceea ce a constatat-o comisiunea emisă din partea Preturei, care prin scrisoarea de sub Nr. 2094/1922 data 9 Septembrie aduce la cunoștință că biserică periclitând viața credincioșilor să fie numai decât reparată, iar la primavera renovată definitiv, căci la caz contrar vor fi necesități și aplică dispozițiile lui 117 art XL din 1859, adevărată vor închide.

În mod provizor am lăsat ca să întărească biserică prin piloți și bârne și fiindcă biserică pre care o avem nu mai poate fi reparată deoarece zidurile sunt crepate și fiind totodată necorespunzătoare rog pre Prea Venerat Consistor ca să binevoiască a ne concede a scrie licitație pentru noua biserică.

Totodată aduc la cunoștință că peatra de zidit o avem deja adunată pre locul unde voim să edifică noua biserică, iar lemnul necesar încă l-am dat ca să-l lucre ca astfel să-l putem aduce, tot odată credincioșii să au obligat că vor aduce nisipul precum și prundul de lipsă pentru noua biserică care ar costa 250.000 lei – 300.000 lei întrucât privește cărămida deoarece noi nu avem experiență întru facerea cărămizii credincioșii nu voesc să o da fără numai întreprinzătoriul care ar putea să o deie că să o facă în sat la noi deoarece să mai făcut pre sâma școalei și a casei comunale. Celealte lucrări precum lucrul de zid, lemn, plev, ferești etc. să le facă întreprinzătoriul.

Întrucât privesc banii de lipsă pentru edificare să au cerut de la comuna politică care ne-a votat 300.000 lei și totodată am mai cerut încă 700.000 lei pre care încă îi vor vota, deci rog pre Veneratul Consistor ca să binevoiască a ne concede a scrie licitație și să binevoiască a ne aproba Procesul verbal sau la caz contrar să binevoiască Prea Ven. Consistor a publica licitație pentru darea în întreprindere a noii biserici din parohia subscrisă.

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 5 Martie 1923

Aurel Monda, preot ortodox

Document nr. 3

Proces verbal

Luat în ședința estraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 4 Martie a.c. sub presidiul ordinat prezenți următorii: Ion Neuc, Ion Ispravă, Niculai Serețan, Constantin Cercea, Leon Someșan, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Toader Ghițan, Ion Pavel, Vasile Hângan, Mihai Purcile, Petre Orban, Ion Moișan.

Cu verificarea protocolului să concrede membrii: Ion Neuc, Ion Pavel.

După deschiderea ședinței, prezidiul aduce la cunoștință membrilor din comitet scrisoarea Veneratului Consistor de sub Nr.3371/ din 1922 prin care se cere ca să se stipuleze Condițiunile de licitațiu pentru noua biserică.

Membrii din comitet iau la cunoștință sus numita scrisoare și hotărăsc ca să se scrie licitațiu pentru noua biserică, totodată hotărăsc conform hotărârilor de mai înainte precum și hotărârei din ședința sinodului parohial ținută la 4 Februarie a.c. ca oamenii la edificarea nouăi biserici să presteze următoarele și anume: peatru de edificat, lemnul necesar pentru acoperirea bisericei (întreg acoperișul afară de tinichea ce se pune pre acoperiș), precum și lemnul pentru schele, mai departe nășipul necesar precum și prundu (șoateru) care ar costa suma de 250.000 lei–300.000 lei adusă pre șantieră, iar celelalte să le presteze întreprinzătoriul și anume: cărămidă, lucru de zidărie, var, ciment, bărdagi, tinigu, măsărit, lăcătuș, ferestrar; totodată hotărăsc ca licitațiu să se publice în timpul cel mai scurt, ca astfel biserica să se poată da în întreprindere.

Ne mai fiind alte obiective, procesul verbal se încheie și subscrui: Aurel Monda m.p., președinte; verificator: Ioan Pavel m.p., Ion Neuc m.p.; Vasile Hângan m.p., notari.

Pentru conformitate cu originalul,
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 5 Martie 1923

Document nr. 4

Nr. 63

Venerat Consistor!

Concluziile Comitetului și ale sinodului parohial extraordinar din Borgobistrița de la 4 Februarie a.c. referitoare la adunarea mijloacelor pentru clădirea unei noi biserici, precum și cererea pentru darea în întreprindere prin licitație publică, însotite de raportul informativ a oficiului parohial, se transpun Veneratului Consistor spre binevoitoare aprobare.

Bistrița, 8 Martie 1923
Oficiul protopresb.ort.rom.

Document nr. 5

Referat

Prezentându-să planurile și devizul bisericei din Borgobistrița care au fost aprobată în 1914 să pot primi de bază unei noi licitații.

Devizul prezentat de comitetul parohial și copiat de D-nul și D-na Sasu după devizul original făcut de d-nul arhitect Pamfile, pe motivul că prețurile din anul 1914 nu mai corespund împrejurărilor de azi, să respinge.

În ce privesc pretențiunea d-lui Sasu, de a să stabili 2% pentru întocmirea devizului, nu să poate admite, din motivul că domniile lor au pus numai prețurile din anul trecut în vedere de a câștiga ei executarea lucrărilor că a fost încredințat cu facerea noului deviz pe lângă onorariul de 2% adecă 21.545 lei, în care sunt incluse și spesele din 1914, hotărârea comitetului parohial însă este datată din 20 Februarie 1923 și devizul prezentat este datat din 9 Ianuarie 1922 și încă de atunci revizuit.

Prin urmare, procedura este prea evidentă și în răstimpul de încredințare și aducerea hotărârii pentru stabilirea celor 2%, D-nul Sasu nu a lucrat nimic pe deviz.

Pentru a fi Consistoriul generos și a evita un proces (în tot cazul va fi câștigat de Consistor), propun a se stabili 0.5% după suma de 980.000 lei, adică 4900 lei patrumii-nouăsutelei. De obicei, astfel de oferte nu să bonifică antreprenorilor și nici nu au drept de a pretinde remunerație, afară de cazul când ar fi făcut o înțelegere prealabilă că va fi bonificată numerar aceasta și înțelegerea ar fi aprobată de consistor.

Nici împrejurarea că a obținut lucrarea în 1914 nu îl îndreptăște pentru a pretinde ceva despăgubire pentru neexecutarea lucrărilor din motivul că răsboiul este vis major și lucrările nici nu le-a început.

Domnilor, mai departe nu sunt îndreptățit de a subscrive devizul făcut de alții nici după întregirea prețurilor, ci numai a prezenta-o ca ofertă făcându-se la devizul original.

Din adeverința alăturată să evidențiază că au plătit vadiul depus în 1914 și totodată cu data de 22 Martie 1922 confirmă.

Având în vedere că suma lucrărilor să va urca peste un milion de lei, propun ca licitația să fie ținută la Consistoriu, fiind de față și delegații comitetului parohial conform cererii consiliului parohial.

Antreprenorii vor prezenta fiecare un deviz întregit cu prețurile corespunzătoare a împrejurărilor de azi. Copiile devizului original se vor da de Consistor în prețul de cost și vor fi întregite și subscrise de antreprenori cu sumele și prețurile oferte.

Condițiile de licitație să vor stabili și publica conform procesului verbal al Comitetului parohial. Consistorul își rezervă dreptul de a decide în ultimă instanță despre darea în întreprindere a lucrărilor.

Cluj, la 4 Aprilie 1923

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 6

Condiții de licitație
Pentru edificarea Bisericii gr.or. din
Borgo-Bistrița

1. Licitația să va ține în ziua de 3 Mai 1923.
Să vor primi oferte închise până la ora
2. Ofertele să pot prezenta numai la locul și terminul indicat în publicațiunile de licitație sau în provocarea restrânsă. Oferte telegrafice nu să primească.
3. Ofertele iscălitate manupropria înaintate în plicuri nevătămate și închise prin sigil, sau prin poștă, sau personal, trebuie să conțină prețurile unitare pe lângă cari oferantul este aplicat a lua în întreprindere lucrarea cu prețurile de zi a materialelor.
4. Plusul de cost rezultat din majorarea prețului materialelor manoperei sau transportului se va restitui de către edificator. Deci are drept antreprenorul să socotească plusul de cost care se ar ivi din majorarea prețurilor a materialelor, manoperei sau transportului față de cele existente la data ofertei.
Spre verificare servește caietul de atașament - jurnal - care cost se conduce la lucrări particulare de către antreprenor. Edificatorul este obligat, ca în fiecare zi să verifice inducerile prin iscălitura sa, ori să își facă observațiunile eventuale. Dacă edificatorul nu ar subscribe, să consideră luat la cunoștință.
5. În caz de ieftinire, diferența procurării materialelor încă neasigurate sau neprocurate se detrag.
6. Diferențele arătate în pozițiile de mai sus, sunt a se lua în considerare deja la situațiile provizorii și sunt a se saloi cu aceste împreună.
7. Adjudecarea se face de către edificator în ziua licitației.
8. Comitetul Bis. gr.or. din Borgo-Bistrița își susține dreptul a alege dintre oferenții în care are mai mare încredere, fără a lua în considerare prețul moferat.
9. Oferentul trebuie să alăture la ofertă pentru garantarea obligațiunilor din contract și pentru eventuale despăgubiri 100.000 lei în Hârtii de stat ori în libel de depunere sau bani gata.
10. A licita sunt în drept numai arhitecți, care au calificațiunea recerută pentru a edifica biserică.
11. Antreprenorul este în drept a pretinde situație la 1 și 15 fiecăruia luni. La situație sunt a se calcula lucrările efectuate în întregime și materialele de construcții de pe șantier și a se predă cu trei zile înainte edificatorului. Edificatorul este dator să plătească la termen suma verificată în situație.
12. Colaudarea se face în baza situației definitive... de către antreprenor și este a se începe cu ea 8 zile după primire și a să termină fără întrerupere.
13. Comuna bis.gr.or. din Borgo-Bistrița își susține dreptul a modifica sau schimba planurile.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

14. Comuna bis.gr.or. din Borgo-Bistrița să obligă a da la fața locului materialele următoare:

1. Piatra de stâncă bună necesară
2. Lemne de construcție în stare rotundă necesare
3. Lemne de alaș schele
4. Scânduri de diferite măsuri
5. Poște sau dulapi la construcție
6. Poște sau dulapi la schele
7. Nisip la zidit și la tencuială
8. Prund la beton
9. Loc pentru facerea cărămizilor, scândurile necesare
10. Transportarea materialelor de la gară.

Rudolf Adleff m.p.

E. I. Sasu m.p.

Pentru conformitate cu originalul,
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 14 Iulie 1924

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 7

Proces verbal

Luat în parohia Borgobistrița la 21 Mai 1923 cu începere la 3 ore d. am. în edificiul școalei confesionale ortodoxe, în scopul de a da în întreprindere, după edictul escris prin licitație publică, clădirea unei nouă biserici pe baza planului și a devizului de spese, aprobate de autoritățile bisericesti și în virtutea condițiilor speciale. Planul primitiv a fost aprobat la 7 Sept. 1913 Nr. 11032/ Epit de către Consistorul Arhidiecesan din Sibiu și în întregime se susține. Încuiuțarea licitației a fost dată de Consistorul Diecesan din Cluj cu rezoluția de 16 April 1923 Nr. 951.

Prezenți membrii comitetului subscrîși mai jos. Licitația este condusă de protopopul Grigoriu Pletosu.

I. După deschiderea ședinței comitetul parohial și în fața celor ce s-au prezentat la licitație, se constată mai întâi că edictul de licitație a fost publicat în regulă în foile „Telegraful Român” din Sibiu în „Patria” din Cluj și „Gazeta Bistriței”.

Apoi se citesc condițiile de licitare și se arată ceia ce prestează comuna bisericească ca material în natură evaluându-se aceasta la suma de

După aceste doritorii de a licita sunt poftiți ca depunând vadiul cerut în edictul de licitare și subscrînd acest proces verbal acum la început declară că cunosc planul și condițiile de licitare și tehnice și că fiecare și-au întocmit devizul de spese după prețurile de astăzi, mai declară apoi că le primesc și că în înțelesul acelora voiesc a-și

înainta ofertele și a licita. Apoi sunt poftiți a-și legitima și îndreptățirea în sensul edic-
tului de licitare.

Ad I. Au înaintat ofert:

1. Firma Elena Preda et Sasu 2. Rudolf Adleff.

E.I. Sasu m.p.

Rudolf Adleff m.p.

II. Deschizându-se ofertele prezentate, s-au aflat că:

- 1) Firma Elena Preda et Sas depune vadiu în bilet de depunere de la Banca centrală și comercială din Bistrița în valoare de 100.000 lei și cere pentru lucrarea tuturor lucrărilor suma de 1.382.116 lei.
- 2) Rudolf Adleff depune vadiu în un bilet de depunere de la Banca centrală și comercială din Bistrița în valoare de 100.000 lei și care pentru lucrarea tuturor construcțiilor cere suma de 2.140.517 lei 85 bani.

III. Neprezentându-se alți oferienți, ofertele intrate să studiază cu concursul D-lui Gavril Lungu, inginer, ca delegat al Consistorului Diecesan din Cluj și combi-
nând ceia ce ar da comuna din al său și ceea ce ar mai putea să se suprime cu
aceia ca întreprinzătorul să facă și planurile detaliu și cu adaosul ca funda-
mentul turnurilor, iar a zidurilor până la 50-60 cm înălțime să fie de beton.

Comitetul primește ofertul Elenei Preda et Sasu, cu condiția ca prețurile să rămână fixe, după cum se vor stabili cu comisiunea ce se va încredința cu compunerea contrac-
tului.

Planurile de detail au să fie prezentate Consistorului spre aprobare, iar contractul e valabil numai după aprobare din partea Ven. Consistor pentru comuna bisericească, iar pentru întreprinzător după subscrisie.

Vadiul firmei Elena Preda et Sas cari au primit întreprinderea rămâne depusă la oficiul parohial, iar Rudolf Adleff și-a reprimt vadiul.

Am reprimt vadiul,

Rudolf Adleff m.p.

Cu subscriserea contractului se încredințează ca reprezentanți ai parohiei parohul Aurel Monda, Simion Buta, Ioan Pavel a Luchi, Gavril Cot, Ștefan Ciurea și Vasile Hângan.

Acest protocol s-a cetit, verificat și subscris.

D.U.S.

Gregoriu Pletosu m.p., Președinte

Vasile Hangan m.p., Notari

Ing. Gavril Lungu m.p., delegatul Consistorului Diecesan din Cluj

Aurel Monda m.p., Paroh

Elena Preda măr. Sasu m.p., Arhitectă

Membrii comitetului: Toader Ghițan, m.p.; Simion Buta, m.p.; Gavril Cot, m.p.; Niculae Sărețan, m.p.; Mihai Purcile, m.p.; Ion Moișan, m.p.; Ștefan Ciurea, m.p.; Constantin Cionca, m.p.; Ion Năuc, m.p.; Filimon Georza prin Monda m.p.; Constantin Cerceja, m.p.; Leon Someșan, m.p.; Ion Ispravă, m.p.; Tânase Coșofreț, m.p.; Ion Pavel, m.p.; Dănilă Cionca, m.p.; Grigore Beșa, m.p.

Document nr. 8

Ofert

Copie

Pe baza concursului publicat în „Gazeta Bistriței”, subsemnatii ne obligăm a lua în întreprindere edificarea bisericei gr.-or. din Borgo-Bistrița după prețurile unitare ficsate în deviz și specificare de prețuri, sub acea condiție că diferența care s-ar ivi din majorarea prețurilor, a materialelor manoperei sau a transportului să ni să plătească și în caz de ieftinire, diferența materialelor încă neasigurate sau neprocurate și etc. să se subtragă.

Ca garanță depunem 100.000 Lei adeca Unasutămiile în libel de depunere a „Băncii Centrale și Comerțiale Bistrița”.

Cunoaștem planurile originale, înscrierea devizului, precum și condițiunile.

Cu deosebită stimă,

Bistrița, la 21 Mai 1923

Greg. Pletosu m.p.; Aurel Monda m.p., Paroh; Elena Preda mar. Sasu m.p. - arhitectă; Ioan Sasu m.p.; Ing. Lungu. m.p.

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 14 Iulie 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 9

Venerat Consistor!

Am onoarea a vă raporta că, conform dispozițiunilor Preasfinției Sale, am luat parte la licitația bisericei ortodoxe române din Borgobistrița, ținută la 21 Maiu 1923.

Am constatat că, conform procesului verbal aici alăturat, a sosit numai 2 oferte. Pe lângă discrețiune trebuie să declar că din toate semnele a fost evident că cei doi concurenți au fost bine înțeleși între ei ce privesc prețurile și sumele ofertelor. Acestea să pot documenta cu următoarele:

1) Garanția depusă despre 100.000 lei a fost eliberată de aceeași bancă cu același număr de libret de Banca de Industrie și Comerț din Bistrița, când este știut că interesul concurenței nu admite aşa ceva și băncile nici nu eliberează la o lucrare aceeași garanție la doi concurenți.

2) Prețurile de unitate, afară de zidărie, sunt aproape aceleași la celelalte lucrări. Prețurile la zidărie sunt la una din oferte urcate în mod forțat și peste prețurile zilei aşa că prezintă o diferență de 600.000 lei.

3) Oferta Sasu este plină de greșeli vădite și la suma finală este o greșeală de 110.000 lei în favorul ofertei oferind în loc de 1492116 lei suma de 1382116.

4) Din toate circumstanțele, este evident că firma Sasu a făcut tot posibilul ca să nu se prezinte și firme din Bistrița și prezentându-să una ofertă neconcretă și ireală să se evidențieze ... ofertei proprii.

Revizuind oferta Sasu, am stabilit costul lucrărilor de zidărie, beton, terasamente, dulgherie, petrărie, lăcătușerie și tâmplărie în suma de 1.093.238 lei și 29 bani fără ferărie și lucrări de tinichigerie, rămânând ca aceste lucrări să se execute în regie prin care s-ar crăta 50-60 mii lei.

Având în vedere că biserică dă tot materialul de schelă și transportul de la gară, costul lucrărilor de zidărie s-ar mai putea reduce în înțelegere cu ofertantul cu 5-10% aşa încât cu suma de un milion de lei să pot executa lucrările sus amintite, iar lucrările de ferărie să pot reduce aplicând beton armat la suma de 100.000 lei, iar lucrările de tinichigerie și acoperiș cumpărând biserică materialul nu mai mult de suma de 200.000 lei.

În forma aceasta, costul total al lucrărilor ar fi 1.300.000 lei față de oferta firmei Sasu de 1.492.116 lei.

Luând în considerare că amânarea lucrărilor ar avea ca urmare o nouă urcare de prețuri pe lângă rezerva celor amintite mai sus, totuși, propun ca să se încredeze cu executarea lucrărilor firma Sasu din Bistrița în următoarele condiții:

1. Pe lângă comisia formată din comitetul parohial, în colaborare cu facerea contractului, un avocat și un delegat al consistoriului.

2. Lucrările de fundație să fie modificate în sensul că să fie până la 50 cm înălțime beton atât la biserică, cât și la turnuri.

3. Cu controlul executării lucrărilor să se încredințeze afară de Serviciul de poduri și șosele și un expert al Consistoriului.

4. În contract să fie stabilit că prețurile de unitate sunt fixe și se va calcula după cantitățile de fapt executate orice modificare de prețuri și de planuri e valabilă numai pe lângă aprobarea Consistoriului și a expertului său.

5. Firma este obligată a face și prezenta planurile de detaliu pentru aprobare la Consistoriu orice abatere de la planurile și devize să poate face numai cu aprobarea Consistoriului și a expertului său.

6. Sub nici un motiv și nici o formă antreprenorul nu poate cere majorarea de prețuri, afară de cele stabilite de Consistor.

Condițiile contractului aici alăturat de altcum sunt acceptabile cu modificările care să vor face în sensul raportului.

Să se facă dispoziții pentru plata planurilor și să va stabili că expertul Serviciului de poduri și șosele va primi spesele sale de deplasare stabilite de stat, iar expertul Consistoriului după normele în vigoare.

Cluj, la 31 Maiu 1923

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 10

Nr. 2256/1923

„APROBAT”

Cluj, din ședința Consistorului ca senat episcopal, ținută la 5 Iunie 1923

Nicolae, m.p.
Episcop

L. Curea m.p.
secretar consist.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 26 Iunie 1923

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 11

Comisiunea încredințată cu facerea contractului veți Pr. D-voastră

D-lui
Dr. Vasile Pahone,
Advocat Bistrița

Consistoriul eparhial din Bistrița am aprobat darea în întreprindere a zidirii bisericii din Borgobistrița și are onoarea a vă ruga pe d-voastră să-l reprezentați la încheierea (cu firma „Elena Preda & Sasu”) contractului. Instrucțiunile date în această cauză se vor comunica de oficiul protopresbiteral din Bistrița. Ca expert tehnic am delegat pe inginerul Gavril Lungu, care se va prezenta în Bistrița la avizul d-nului protopop, care va convoca și delegații parohiei și pe anteprenor după ce vor fi luat înțelegere cu d-voastră asupra termenului.

Avem convingerea că Pr. D-voastră pentru a se feri de orice încurcătură care ar putea rezulta din lipsa mijloacelor bănești. Contractul și planurile definitive mi se vor înainta spre aprobare și ... valoare pentru biserică numai după aprobarea construc- torului.

Cluj, în ședința Consistorului
Consiliul episcopal
5 Iunie 1923

Document nr. 12

D-lui Gavril Lungu, inginer

Loco

Consistorul eparhial în şedinţa de azi v-a autorizat să asistaţi ca expert la încheierea contractului cu firma „Elena Preda et Sas” din Bistriţa pentru edificarea bisericii din Borgobistriţa. Binevoiţi a lua contactul cu d-nul protopop Grigore Pletosu care vă va aviza o copie...termen.

Cu partea.... a contractului, am încredinţat pe d-nul avocat Vasile Pahone din Bistriţa.

Cluj, din şedinţa Consistorului ca expert episcopesc

5 Iunie 1923

Document nr. 13

Telegrama

Nr. 185 / 5 Iunie 1923

Consistorul Ortodox Cluj

Comuna Borgobistriţa reclamă urgent aprobarea licitaţiei bisericei şi contractul.

Grigore Pletosu

Document nr. 14

On. D-le Protopop

Bistriţa

Consistorul eparhial, luând în şedinţa de azi în dezbatere procesul verbal de licitaţie a zidirii bisericii din Borgobistriţa, l-a aprobat pe lângă următoarele corecţiuni:

1. Costul total al lucrărilor nu poate trece peste suma totală oferită de firma „Elena Preda et Sas” adică 1.382.116 lei (unmiliontreisuteoptzecişidouămiunasutăşase-sprezecelei).

2. Întrucât se va afla de consult din partea comisiei încredinţată cu facerea contractului ca lucrările de ferărie şi tinichigerie să se facă în regie proprie, admitem aceste lucrări însă numai în marginile sumei totale de mai sus.

3. Lucrările de fundaţie se vor modifica în sensul ca să fie până la 50 cm înălţime de la suprafaţa de beton atât la biserică, cât şi la turn.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

4. Întrucât se va fixa că prețurile sunt fixe, Consistoriul nu admite urcarea prețurilor în decursul lucrărilor.

5. Firma va face și va prezenta Consistoriului planurile de detalii spre aprobare și orice abatere de la planurile definitive se va putea face numai pe lângă aprobarea Consistoriului.

6. Majorarea prețurilor nu se admite.

7. Cu facerea contractului încredințăm pe d-nul advocat Vasile Pahone și inginerul Gavril Lungu ca expert tehnic, iar din partea parohiei vor participa membrii delegației prin procesul verbal.

8. Consistorul își va exercita controlul prin expertul său, inginerul Gavril Lungu. Pentru o mai bună orientare, la facerea contractului alătărăm sub % și o copie de pe propunerea expertului nostru.

Atragem atenția parohiei să se îngrijească din vreme de toate mijloacele materiale necesare.

Cluj, 5 Iunie 1923

Document nr. 15

Telegrama

Nr.195/18 Iunie 1923 Consistorul diecezan ortodox Cluj

Rog și procesul verbal despre licitația din Borgobistrița prevăzut în devizul de aprobare.

Oficiul protopresbiteral
Grig. Pletosu

Document nr. 16

Telegrama

Nr. 195/20 Iunie 1923 Consistorul diecezan ortodox Cluj

Pentru întregirea contractului la Borgobistrița rog actul nostru procesul verbal ofertul și devizul la facerea contractului lungu nu e de lipsă.

Oficiul protopopesc,
Grigore Pletosu

Document nr. 17

Proces verbal

Luat în ședința comitetului parohial ortodox român din Borgobistița, ținută la 24 Iunie a.c. sub preșidenția Dlui protopop tractual Gregoriu Pletosu, prezenți: Aurel Monda, Simion Buta, Toader Ghițan, Ion Pavel, Ioan Ispravă, Leon Someșan, Ștefan Ciurea, Vasile Hângan, Ion Moișan, Constantin Cioncă, Mihai Purcile, Tănase Cosofreț, Grigore Beșa, Neculai Serețan și D-na arhitectă Elena Preda Sasu.

Cu verificarea procesului verbal să concredeze membrii Simion Buta și Toader Ghițan.

Obiectul: Încheierea contractului cu firma „Elena Preda & Sasu” asupra clădirii bisericei ortodoxe din comuna Borgobistița, pe baza licitației ținută la 21 Mai 1923 și aprobată de Veneratul Conzistor la 5 Iunie 1923 Nr. 2256.

I. Să cetește conclusul Prea Ven. Conzistori de data 5 Iunie 1923 Nr. 2256 și să ia la cunoștință cu următoarele rezerve:

Ad I Comitetul parohial și comisiunea încredințată cu facerea contractului nu poate primi punctul 7 și 8 din aceia rezoluție, deoarece nu să poate angaja la plată pentru compunerea contractului la taxa de tarifă pre care o cere advocatul, nici să poate angaja pentru controlul nelimitat a inginerului G. Lungu deoarece ambele aceste condiții reclamă spese la care comitetul nu se poate angaja.

Firma întreprinzătoare constată că în devizul prezentat de dânsa precum și în specificația de prețuri inginerul G. Lungu și-a permis a face unele corecturi pre care firma nu le recunoaște și protestează, deoarece acele corecturi inginerul G. Lungu și-a permis a le face după ce Ofertul a fost primit și licitația efectuată și enunțată.

II. Să cetește proiectul de contract compus cu observarea tuturor formelor legale și ținând cont de rezoluția Prea Ven. Conzistoriu prezentat de către comisiunea încredințată cu facerea aceluia.

Ad.II. Se primesc întrebuințări și se statoresc definitiv și să alătură la acest protocol și în legătură cu aceste ad III - membrii hotărăsc ca numai decât să înceapă întreprinzătorul la edificarea nouăi biserici.

Cu aceste procesul verbal să încheie și subscriu: Președinte: Gregoriu Pletosu m.p.; Notari ad hoc: Aurel Monda m.p.; Verificatori: Simion Buta m.p., Toader Ghițan m.p.

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiu parohial ortodox Borgobistița, la 25 Iunie 1923

Document nr. 18

CONTRACT

Între comuna bisericească ort. rom. din Borgobistrița, reprezentată prin parohul său Aurel Monda, și o delegație din Comitetul parohial de o parte și între firma „Elena Preda-Sasu” întreprinzători de clădiri și arhitect din Bistrița de altă, precum urmează:

- I. Comuna bisericească ort. rom. din Borgo-Bistrița pe baza hotărârii Comitetului său parohial, adusă în ședința din 21 Maiu 1923, după ce a primit ofertul firmei „Elena Preda-Sasu” să acesteia îm intreprindere clădirea unei nouă biserici pe locul arătat și în timpul mai jos înșămnat, pe baza planului elaborat de arhitectul Pamfilie din Sibiu și aprobat de autoritatea bisericească încă la 19 Iulie 1914, sub Nr. 9100/914 – după suprimarea galerielor din lăontru și intrărilor din acele, pe baza condițiunilor tehnice speciale a detailurilor și a preliminariului de spese (devizul) despre care firma intreprinzătoare a declarat că le cunoaște în amănunte și le primește, iar firma „Elena Preda-Sasu” prin aceasta ia în intreprindere clădirea nouă biserici pe baza celor înșirate mai sus cu prețurile de unitate hotărâte în preliminar (deviz) în suma de 1.382.116 lei adecă un milion treisute opt zeci și două mii una și zece lei.
- II. Comuna bisericească ort. rom. din Borgo-Bistrița prestează material de piatră, lemn rotund, nelucrat, nisip și prundiș, schele, scânduri, lețuri, dulapi, loc pentru facerea cărămidelor și cărăușia de lipsă de la gară Borgosuseni și transportarea cărămizilor de la cuptor până la biserică, iar întreprinzătorul, cu prețurile unitare conținute în devizul de spese alăturată la ofertul din 21 Mai 1923 cu suma de 1.382.116 lei, este obligat să execute toate lucrările de construcție înșirate în deviz și anume: lucrări de terasamente, zidărie, beton și așezat petrărie, dulgherie pleverit și acoperit, tâmplărie, ferărie și lăcătușerie, sticlărie și ornamentica, precum și stativul pentru iconostas în cantitățile prescrise în singuracelene poziții ale preliminariului (devizul) și ale detailurilor date, cum și cu observarea constiențioasă a condițiilor speciale tehnice care toate formează partea întregitoare a acestui contract, - toate cu unelele, mașinile și lucrătorii sei.

Se prescrie prin aceasta ca materialul de acoperit - eternit - să fie prima clasă.

- III. Intreprinzătorul va îndeplini lucrările de construcție arătate în acest contract în termin de 3 ani și anume în 1923 să se lucreze cât ar permite timpul favorabil și să se facă cărămidă și să adune tot materialul necesar spre edificare.

În anul 1924 toate celelalte lucrări, încât să fie toate sub acoperiș, iar 1925 Cupola și restul lucrărilor, aşă că la 1-15 Septembrie 1925 toate lucrările să fie de tot terminate când întreprinzătorul e dator să însamă noua biserică în starea căt se ține de dânsul.

Dacă întreprinzătorul nu ar observa acest termin pentru întârzierea ce ar urma din vina lui, va plăti pentru fiecare zi un penal de 500 lei care i se va subtrage din sumele de plată fără nici o intervenție judecătorească.

IV. Lucrările de fundație se stătoresc în sensul ca să fie până la 0,50 cm înălțime de la suprafața de beton, atât la biserică, cât și la turnuri. Firma trebuie ca prețul unitar al betonului din fundație să îl inducă în Jurnal de clădire după ce devizul alăturat la ofert nu conține prețul unitar pentru facerea betonului.

Firma va face pentru Consistoriu și va prezenta planurile de detalii spre aprobare și ori ce abatere de la planurile definitive se va putea face numai pe lângă aprobarea Consistoriului.

V. Întru cât costul total al lucrărilor nu poate trece peste suma totală oferită de firma „Elena Preda-Sasu” adecă 1.382.116 lei / un milion treisute opt zeci și două mii uneasă zece lei / prețurile de unitate se declară de fixe și amajorarea prețurilor nu să admite.

Prețurile de unitate fixate în Devizul alăturat la ofert din anul 1923, 21 Mai numai atunci sunt obligatoare pentru firma „Elena Preda-Sasu” ca prețuri definitive fixe când Comuna bisericească gr.or. din Borgo-Bistrița, conform hotărârii sale, ar antișipa o sumă de bani – conform prețurilor – pentru cumpărarea a tot materialul necesar (pleu, fier, eternit, sticlă, cue etc.) momentan după subscriverea contractului de la 1 Iulie 1923.

VI. Plata lucrărilor executate se va face proporțional și în raport cu înaintarea lucrărilor, iar despre lucrările isprăvite întreprinzătorul va compune o consemnare de câștig cu provocare la posturile din preliminarii și cu indicarea exactă a cantității de lucrări executate cu prețurile de unitate fixate în deviz, alăturat la oferta din 1923 21 Mai. Consemnarea va fi controlată de arhitectul conducător, iar suma de câștig lichidată la 1 și 15 fiecăruia luni. La situație sunt a se socoti sau a calcula lucrările efectuite în întregime și materialele de construcție de pe șantier și a se predă cu 5 zile înainte edificatorului. Edificatorul este dator să plătească la termen suma verificată în situație după subtragere de 5% cotei de Colaudare.

VII. Ca asigurare că obligamentele cuprinse în acest contract și în anexele lui se vor observa punctuos și riguros, întreprinzătorul a depus în cassa bisericii o cauțiune de 100.000 lei în un libel de depunere care va rămâne acolo până se va efectua colaudarea lucrărilor intreprinse și întreprinzătorul va fi satisfăcut tuturor obligațiilor din acest contract. Afară de aceia să va mai subtrage din câștig case 5% ca rată de colaudare care de asemenea va servi ca asigurare până la îndeplinirea întru toate a acestui contract. Aceste procente se vor depune și vor rămânea la bancă și nu vor putea fi ridicate decât deodată cu suma de cauțiune, dară în schimb să pot prin antreprenor cu libel de depunere sau cu hârtii de valoare corespunzătoare.

VIII. Întreprinzătorul este răspunzător pentru orice defect sau lipsă constatătă în calitatea sau cantitatea construcției pâna la predarea definitivă. După terminarea tuturor lucrărilor și deodată cu anunțarea terminării, întreprinzătorul va înainta o socoteală formală în care vor fi consemnate toate lucrările de construcție executate în înțelesul acestui contract în ordinea preliminariului și cu provocarea la pozițiile din el însotindu-le cu planurile de executare necesare la colaudarea lucrărilor. Această socoteală va fi controlată de arhitectul conducător și colaudători.

Colaudarea se va face după 8 zile după terminarea lucrărilor și supra colaudarea sau colaudarea definitivă la an din ziua colaudări la care termen întreprinzătorului și-a căpăta întreaga garanție îndărăpt în caz dacă lucrările corespund.

Pentru lucrări făcute rău, cu intenția de câștig și dovedite la colaudare, întreprinzătorul rămâne răspunzător cu garanția personală încă trei ani.

IX. Pentru ori ce pagubă ce ar veni în decursul clădirii, rămâne răspunzător singur întreprinzătorul și dacă din această cauză nu s-ar putea observa termenele pentru terminarea lucrărilor are drept la prelungirea acelora.

X. Dacă în decursul clădirii s-ar ivi necesitatea de a se face anumite modificări la lucrările prescrise ori adauguri în plus (Mehrarbait) ori suprimări (Minderarbeit), aceste se pot face numai cu învoiearea dată în scris de Comitetul parohial la comisiunea de clădire și cu știrea arhitectului conducător. Lucrări făcute în contra acestei dispoziții nu vor fi nici recunoscute, nici plătite, iar dacă pe bază de cerere ulterioară întreprinzătorul ar executa și astfel de lucrări a căror preț de unitate nu este cuprins în preliminari, prețul acelora se va stabili prin analogie cu prețurile din preliminar dacă cumva nu s-a făcut de mai înainte învoiala în scris cu Comitetul parohial.

XI. Consesiunea de lipsă de la autorități pentru clădirea bisericei și după terminarea de a putea fi dată în folosință precum și spesele împreunate cu aceasta, privește pe Comuna bisericească gr. or. din Borgo-Bistrița.

Întreprinzătorul răspunde înaintea autorităților pentru siguranța vieții și întregiatea corporală a lucrărilor, cât și pentru taxele de sigurare contra nenorocirilor și pentru caz de boală conform legilor în vigoare.

XII. Timbrele legale pe acest contract precum și timbrele pe chitanțele de plată, le suportă întreprinzătorul, iar spesele cu compunerea și facerea contractului le poarte în părți egale ambele părți contractante.

XIII. Dreptul reglementar de inspecționare respectiv controlare a materialului și lucrarilor Consistorul diecesan ca autoritate superioară bisericească îl va exercita, prin organul său legal, protopopul tractual și prin arhitectul consistorial sau alt delegat al său.

XIV. Dacă întreprinzătorul nu ar împlini oricare condițiuori dispuse de acestui contract pentru judecarea acestei neîmpliniri, competența este a Consistorului diecesan ort. rom. din Cluj și contra hotărârilor aduse de acesta întreprinzătorul nu are drept a ridica excepții sau remedii de drept, iar comuna bisericească pre baza acelor hotărâri are dreptul ca fără nici o intervenție să poată lua construcțunea bisericei de la întreprinzător și a continua ori în regia proprie ori prin alt întreprinzător, - cu ori ce prețuri în sarcina întreprinzătorului de mai nainte, în cazul de față firma „Elena Preda-Sasu”.

În acest caz, întreprinzătorul nu are dreptul a ridica nici un fel de pretensiune de despăgubire față de biserică, fie aceea de ori ce natură înțemeiată pe ori ce titlu de drept, iar dacă biserică nu ar putea acoperi cheltuielile de clădire continuante în acest mod din cauza cuprinsă, are dreptul a cere regres și despăgubire din ori ce altă avere de ori unde a întreprinzătorului.

- XV. Ori ce diferențe ivite între comuna bisericească și intreprinzător se vor judeca la caz de nevoie de către judecătoria competență pentru comuna Borgobistrița, fără considerare că intreprinzătorul și-ar muta domiciliul în alt loc.
- XVI. Dacă la terminarea lucrărilor intreprinzătorul nu ar prezenta socoteala de încheiere prevăzută în punctul VIII al acestui contract, comuna bisericească are dreptul să face prin arhitectul său, pe socoteala intreprinzătorului.
- XVII. Acest contract s-a compus în două exemplare, dintre cari cel în lei prevăzut cu timbru original rămâne în posesiunea comunei bisericești, iar al doilea se predă intreprinzătorului.

Acest contract pentru intreprinzător e obligator îndată după subscrivere, iar pentru comuna bisericească după aprobarea din partea Consistorului diecesan ort. rom. din Cluj.

După cetire și explicare din cuvânt în cuvânt s-a primit întru toate și s-a subscris în față de martori.

Borgo-Bistrița, la 25 Iunie 1923

Document nr. 19

Nr. 227/923

Venerat Consistor,

În alăturare sub % îmi iau voia a înainta spre binevoitoare aprobare contractul încheiat de comuna bisericească Borgobistrița cu firma arhitect „Elena Preda-Sas” pentru clădirea unei nouă biserici.

Contractul însoțit de procesul verbal a Comitetului e aproape cel încheiat în 1914 și aprobat de Prea Ven. Consistor arhivă Nr.9150/914 Ep. Tot cu această firmă introducându-se modificările reclamate de împrejurările și prețurile de azi, e compus cu observarea formelor legale și ținând cont de îndrumările date de Vener. Consistor cu ordinul din 5 Iunie a.c.Nr.2256. Nu s-au putut urma întrutoate pct.7 căci contractul în esență e cel din 1914, iar azi tarifele advocațiale sunt atât de urcate, încât părțile contractante nu s-au putut angaja la sume aşa mari, fiindu-le imposibil din cauza marilor cheltuieli ce au.

Notez că lucrările s-au început și fundamental e deja săpat.

Rog a se retrimit ambele exemplare prevăzute cu clauzele de aprobare.

Bistrița, 27 Iunie 1923

Oficiul protopresb. Ort. Rom.

Grigore Pletosu

Document nr. 20

Copie

30 Iunie. Conform chemărei on. comitet bis. din Borgobistrița, am ezit la fața locului de edificare a nouăi biserici ortodoxe. După examinarea planurilor, am cercetat canalurile scoasă (ridicate) a fundamentului și am constatat următoarele:

1. După calculul meu, împovărarea celor 4 stâlpi principali pre care zace întreaga greutate a stâlpilor precum și bolțurile între ei și construcția cupolei cade pe un stâlp o împovare de 65.000 Kgr. Această greutate după planul original să împărtește pe o suprafață de 9 mp. Aceasta suprafață a fundamentului pentru un stâlp nu corespunde. Pe baza calculării, să recere o suprafață de 11 mp pentru un stâlp și la calculul acesta cad pre un cm 6 Kgr de împovărare, care împovărare de 6 Kgr să poate face numai la un pământ petros, sub care se găsește mal vânăt ca în cazul de față. Din cauza de sus, suprafața fundamentului trebuie mărită cu 0.40 m pe de o latură și în afunzime cu 0.50 m, contrar planului original.

După ce sunt greutăți cu apa subterană, e necesar pentru a împiedeca o aşezare a edificiului inegală, să recere o talpă fundamentală compactă ceea ce să poate ajunge numai prin betonare din beton, ciment cu tras mestecat (Nr. 1). Pietrile de vale să pot folosi 1/3 parte din cantitatea betonului, de desupt întregi și mai deasupra slobiște.

Amestecarea să se facă 1:8 unul la opt și cu ciment, și cu tras. Betonarea să se facă în canale din care e scoasă apa, ca să se poată betonul bine comprima.

Betonarea fundațiilor să se facă până la 0.50 m înălțime de la suprafața pământului.

Ottman Pflander m. p.,
Arhitect.

Pentru conformitate cu originalul.
Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 3 Septembrie 1923
Aurel Monda,
Paroh ortodox.

Document nr. 21

Proces verbal

Copie

Luat în şedinţa comitetului parohial ortodox din Borgobistriţa ținută la 1 Iulie 1923 sub presidiul parohului Aurel Monda, prezenți: Simion Buta, Gavril Cot, Mihai Purcile, Petre Orban, Toader Ghițan, Filimon Georza, Ion Pavel, Niculai Serețan, Dănilă Cionca, Grigore Beșa, Grigore Neamț, Ștefan Ciurea, Leon Someșan, Vasile Hăngan, Constantin Cionca, Ion Moișan, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii: Gavril Cot și Toader Ghițan.

După deschiderea şedinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet:

1. Că poate se vor ivi cazuri de acelea că unii dintre credincioși nu ar voi să se supună hotărârei adusă de membrii comitetului parohial ca să aducă lemne, peatră, nisip și alte cărăuși care are trăsură sau dacă nu are, să lucre 2 zile cu palma, ce ar trebui făcut cu aceia.

Ad.1. Membrii din comitet hotărăsc ca aceia care nu merg cu trăsura ca să aducă lemne, nisip, piatră etc. să plătească ziua cu 200 lei, iar cei cari nu vin să lucreze cu ziua 100 de lei de zi, iar cei cari nu plătesc aruncul să se pedepsească.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive: Aurel Monda m.p., Președinte, Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Gavril Cot m.p., Toader Ghițan m.p.

Pentru conformitate cu originalul,
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 2 Iulie 1924
Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 22

Nr. 2651/923

D-lui
Dr. Vasile Pahone, adv. asesor. Cons.
Bistrița

Oficiul Protopresbiteral din Bistrița cu raportul său nr. 227 din 27 Iunie crt. ne-a înaintat spre aprobare contractul cu privire la darea în întreprindere a zidirii bisericei din Borgo Bistrița, fără a ținea cont de aceea, că cu Nr. 2256-923 V' am rugat pe Prea On. D-Voastră să ne reprezentați la încheierea acestui contract, motivând cu aceea că azi tarifele advocacyale sunt atât de urcate, încât părțile contractante nu s'au putut angaja la sume aşa mari, fiindu-le imposibil din cauza marilor cheltuieli ce au.

Având în vedere că iurisconsultul nostru este în concediu pe timp mai îndelungat, iar cauza este urgentă, alăturat vă trimitem contractele și copia procesului verbal al ședinței Comitetului parohial din Borgo Bistrița ținută la 24 Iunie a.c. spre revizuire și opinare, spre a putea aduce hotărârea noastră cu privire la această cauză importantă.

Instrucțiunile noastre și dosarul cu privire la încheierea contractului vă rugăm să binevoiți să le lua de la oficiul protopopesc din Bistrița, căruia cu Nrul nostru 2256-1923 i-am dat ordin în acest sens.

Așteptând opinia D-voastră împreună cu actele anexate și mulțumindu-vă pentru acest prețios serviciu, primiți vă rugăm asigurarea deosebitei noastre consideraționi.

Cluj, la 4 Iulie 1923
EPISCOP, NICOLAE IVAN
Anex. 2. Fr.

Document nr. 23

13.VIII.1923

Contul de deplasare

Despre călătoriile făcute la Borgo Bistrița și Bistrița pentru ridicarea bisericei din Borgo Bistrița.

1). Spese de lucru și trăsură la gară în Cluj	300 Lei
2). Diurna pe 3 zile a 200 Lei	600 Lei

Total 900 Lei

Cluj, la 14 august 1923

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 24

D-lui
Alesandru Dragomir
Advocat
Loco

Consistorul la timpul său a aprobat darea în întreprindere a zidirii bisericei din Borgobistrița firmei „Sasu” din Bistrița și a rugat pe advocatul Dl Vasile Pahone, care e și asesor al Consistoriului nostru, să încheie contractul pentru a fi asigurate interesele bisericii noastre. Ori organele parohiale, în frunte cu protopopul tractual, n-au respectat dispozițiile Consistorului și au încheiat contractul fără intervenția D-lui advocat Vasile Pahone.

Fiind vorba de interese însemnate, vă transpunem sub % contractul și vă invităm să anunțați dacă prin clauzele lui sunt îndeajuns de apărate interesele bisericii din Borgobistrița și a ne face propunerea dacă îl putem aproba sau nu.

13.VIII.1923
Ing. Gavril Lungu

Document nr. 25

28 August 1923

Subsemnatul, invitat de parochia ort. română din comuna Borgobistrița, am eșit în ziua de azi la fața locului pentru revideare și verificarea „Situației de câștig” a antreprenorului Elena Preda m. Sasu, întocmită pentru lucrările terminate până în ziua de azi la construirea bisericei ort. rom. din Borgobistrița.

După ce am controlat dimensiunile indicate în schița alăturată Situației și vizibilă în natură (pentru dimensiunile invizibile este responsabil comitetul bisericesc ca organ de control), am cores pozițiile situației, făcând la fiecare din poziții următoarele observații:

La poz. 1) După corecția dimensiunilor, am constatat 256.99 m^3 lucru de pământ cu prețul unitar aprobat cu contract de 20.00 Lei, deci total verificat 5139.80 Lei.

La poz. 2) S-a cores cubatura la 30.40 m^3 , iar, declarând Dl părinte Monda că prețul unitar de Lei 60.00 este aprobat de comitet, s-a verificat suma de 1824 Lei.

La poz. 3) S-a cores dimensiunile, aflând cubatura totală 287.39 m^3 . Declarând Dl. părinte Monda că acest preț unitar nu este aprobat nici de Comitet, nici de Consistoriu și fiind lucrările gata executate în mod corespunzător, fac propunerea că prețul unitar impus de antreprenor cu 800 Lei pe m^3 să se verifice, rămânând ca diferența între prețul unitar aprobat de Consistor și aceste de 800 Lei să se conteze la Situația proximă sau să se detragă din cele 5% cari vor fi reținute din această Situație. În acest fel, să verifică cu prețul unitar indicat de antreprenor suma de Lei 229.912.

La poz. 4) Luând seama de conținutul procesului verbal din 21 Maiu 1923, betonarea la 50 cm înălțime de la suprafața pământului a fost hotărâtă, chiar impusă prin acel proces verbal. Deci întreaga cubatură coresă 37.19 m^3 să verifică cu prețul unitar de 800 Lei, sub condițiunile menționate mai sus la acest preț, iar având în vedere că acest betonaj a necesitat schele, propun a i se acorde un plus de 100 Lei la prețul unitar aprobat la fundamente pentru cubatura de 22.31 m^3 , făcând aceasta total 2231.40 Lei.

Plata a acestei sume rămâne însă în suspență până la aprobarea Consistorului. Deci la această poziție se verifică numai 37.19 m^3 a 800 Lei, total 29.852 Lei, accentuând și la aceasta observația făcută în alineatul precedent.

La poz. 5) Cubatura soclului să cores la 140.66 m^3 cu prețul unitar 270 Lei pe m^3 Contractat, verificând suma totală cu 37.978.20 Lei.

La poz. 6) Având în vedere că devizul preliminar indică aici numai 27.77 m^3 lucru de pământ pentru reumplerea goulurilor între ziduri până la suprafața soclului, iar antreprenorul a indicat la această poziție 253.96 m^3 , am constatat următoarele: Evident că autorul devizului preliminar a socotit astfel, ca pământul scos din gropile săpate pentru fundament se va arunca imediat spre înălțuntru pentru scopul umpluturei susmenționate și numai diferența insuficienței a acestei umpluturi, adică 27.77 m^3 i-a contat ca lucru efectiv. Având în vedere că suprafața între unele ziduri este așa mică, că executarea umpluturei până la suprafața soclului în felul proiectat de autorul devizului era imposibil în întregime, ci numai cam 15% după părerea mea, deci propun ca din cubatura de 253.96 m^3 contată de antreprenor să se verifice 85%, adică 215.87 m^3 cu prețul unitar contractat de 15 Lei total 3238.05 Lei, care sumă se va plăti însă numai după aprobarea propunerii mele de comitet și consistor.

La poz. 7) Cantitatea aici verificată este varul, care se găsește pe șantier, aprovizionat de antreprenor. Prin lichidarea sumei din această poziție varul trece în posesiunea bisericei și această sumă i se va detrage antreprenorului din întreaga sumă prevăzută în devizul original și contract pentru lucrări cu var, după ce aceste vor fi complet executate.

La poz. 8) Cantitatea lemnelor aici indicate, după ce declară epitropul Ion Pavel, că răspunde și certifică pentru exactitatea cubaturei să verifică în prețul indicat de antreprenor, rămânând ca această sumă să i să detragă antreprenorului din prețul lucrărilor din cărămizi, după ce acestea vor fi complet executate.

La poz. 9) Cantitatea lemnelor cioplite în diferite dimensiuni, 410 m.l. în scopul construirii acoperișului, să verifică, rămânând ca această sumă să i se detragă ulterior din prețul lucrărilor a acoperișului, când acesta va fi executat complet.

Atrag însă atențunea comitetului ca organ supraveghetor că este responsabil pentru materialul de var din poz.7), cărămizile din poz. 8) și lemnale cioplite din poz.9), cari vor trebui depozitate astfel, ca să fie în supraveghere continuă, fiind aceste materiale proprietatea bisericei și totodată garanția pentru sumele anticipate antreprenorului în contul lucrărilor de zidărie și acoperiș.

În urma acestora, se face următoarea contare:

1.) Suma câștigului bun de plată	357,306.00 Lei
2.) Reținerea 5% ca rată de colaudare.....	17,865.00 Lei
3.) Reținerea sumei deja plătite antreprenorului	206,519.50 Lei
Totalul reținerilor.....	224,384.50 Lei.

Plata care se va face în numerar în baza Situației și observațiunilor mele făcute la pozițiile acestei Situații.....132,921.50 Lei adică unasutărezecișidouămiinouăsutedouăzecișiunulei 50 bani.

Nu se cuprind aici sumele pentru cari am indicat rezerva aprobării a consistorului. Pentru exactitatea cubaturilor și operațiunilor matematice sunt responsabil.

Borgobistrița, la 28 August 1923
Ing. Dipl. Emil Leheni,
Serviciul de poduri și șosele Bistrița

Document nr. 26

Nr. 157/923

Prea Venerat Consistoriu Diecezan!

Alăturat sub % trimit cu tot respectul Procesul verbal a membrilor din comitetul parohial ortodox, dimpreună cu observarea făcută de arhitectul Ottman Pflander cu privire la schimbarea fundamentului a nouăi biserici, rugând pre Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască a le aproba.

Tot odată înaintez spre aprobare și Consemnarea de câștig a Firmei Preda dimpreună cu Observările făcute de inginerul de edile din Bistrița, Emil Leheni.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 2 Septembrie 1923
Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 27

Nr. 24/ IX.1923

Veneratului Consistor!

La adresa nr 3830/1923 am onoarea a vă raporta, că am fost 2 zile întregi la fața locului și despre cele constatațe am dresat un proces verbal, care va fi prezentat din partea Părintelui A. Monda în copie legalizată spre aprobare.

Cu această ocasiune, am constatat următoarele:

1. Lucrările s-au executat în bune condiții și fără defect în ce privește materialul și lucrul mulțămită controlului sever și obiectiv executat din partea părintelui A. Monda.

2. Lucrările executate în plus și s-a stabilit suprafața justă și meritată, cantitățile și dimensiunile acreditate pe comitet de D-nul E. Preda Sasu sunt exagerate și nemotivate și sunt ca să justifice la recepționare.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

În privința asta a trebuit să las chestiunea în suspans și în speranță că se vor plăti ca să nu împiedic continuarea lucrărilor de zidărie care sunt în plin avânt.

3. Tendința fiecărui de a urca prețurile este foarte mare și lacunele lăsate în contract și dictat chiar de firmă permit aceasta. Am dat de înțeles și ar fi bine ca și Consistorul să facă tot posibilul ca lucrările de zidărie să fie continuante și terminate în toamna aceasta.

4. Propun ca Consistorul să intervină atât la comună și forurile administrative (prefect etc.), cât și la regiunea silvică ca să primească încă 300-400.000 lei pentru anul curent, că prețurile să pot urca în anul viitor.

5. Lucrări în plus escontate între suma de 150.000 lei și s-a plătit 380.000 lei fiind zidul gata numai până la ferestre.

6. Părintele A. Monda merită toată lauda și sprijinul pentru zelul care a pus pentru biserică, însă este foarte desgustat de greutățile puse de firmă, încurajată și sprijinită de alții și chiar contra lui, voia să decline toată răspunderea mai departe.

La intervenția mea, a renunțat la aceasta și din parte-mi propun ca Consistorul să deie depline puteri pentru conducerea chestiunilor zidirei rezervându-și numai dreptul de control și de aprobare.

7. Față de firmă trebuie multă atenție și precauție din motivul că acestea vor scoate avansuri mari și a executa numai lucrările mai bine plătite, iar la lucrările mai grele să le lase în sarcina bisericei.

În cazul că ar fi lucrările făcute și ar sta bani la dispoziție încă în anul acesta să ar putea pune sub acoperiș, ce ar fi un mare avantaj că în viitor prețurile la tot cazul vor fi mai urcate. Am primit în spese de deplasare 580 Lei.

Cluj, la 22 Septembrie 1923

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 28

Nr. 179/1923

Prea Venerat Conzistoriu diecesan!

Alăturat sub % trimit cu tot respectul copiile următoare și anume: Copia de pre Procesul verbal a Comitetului parohial ținut la 1 Iulie a.c. copia de pre Procesul verbal a arhitectului Pflander și a inginerului Leheni, precum și copia de pre procesul verbal a inginerului Gavril Lungu, pre care ne-am văzut necesitatea a le lua din cauză că la noua biserică edificândă s-au ivit unele modificări, pre cari rog ca să binevoiți a le aproba.

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 16 Octombrie 1923

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Anexa 7

Document nr. 1

De la Subprefectura Județului Bistrița-Năsăud
Nr. 247-1924 subpref.

Primăria comunală Borgo Bistrița

La Nr. 1736-1923 D-Voastre în chestiunea costruirii bisericei gr.ort. din Borgo-Bistrița, Vă comunicăm mai jos câteva lămuriri și îndrumări pentru viitor.

Veți binevoi pe viitor a întocmi un jurnal separat de casă cari să conțină toate actele justificative de plată, fără a se refera la construirea bisericei din chestiune. Deci veți cere actele justificative despre spesele avute până acum de la comitetul parohial, le veți jurnaliza și o copie a acestui jurnal cu copiile documentelor le veți înainta Subprefecturei, spre decidere până max. în 1 Martie 1924.

Veți constata exact că cele 468.000 lei plătite comitetului parohial pe ce s-a spesat din partea acestui comitet, luând documente despre fiecare eşit și în urmă reîncasând eventual rest de bani încă nespесat și reînapoindu-le chitanțele provizoare.- Evident, că pe viitor toate plățile le va face numai comitetul comunal în baza documentelor revidiate și iscălrite de inginerul reprezentant al Subprefecturei.

Alăturat totodată Vă transpunem situația primă și a două a lucrărilor executate până acum, ambele de noi. Suma finală a acestor două situații se verifică cu suma finală de 578, 427, 57 lei; Neputând constata din raportul D-Voastre suma exactă care i s-a plătit antreprenorului până acum, având numai indicațiile antreprenorului unilaterale, veți binevoi a constata cu supremă exactitatea din documentele, care le veți primi de la comitetul parohial, suma exactă plătită antreprenorului până acum ne veți detrage aceia sumă din suma verificată la finea situației a două fiind apoi restul detragerii suma încă bună de plată care i-o puteți solvi imediat antreprenorului. În urmă ne veți raporta și această sumă plătită împreună cu înaintarea jurnalului de casă nou întocmit.

Situatiile anexate le veți anexa aceluia jurnal original cu acte justificative. Pe viitor situațiile întotdeauna vor fi înaintate subprefecturei spre verificare, deci nu se vor mai înainta Consistorului acelei biserici.

În general, din punct de vedere tehnic, dispozițiuni prealabile numai de către expertul nostru se vor putea lua pe viitor, fiind acest inginer însărcinat cu conducerea

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

lucrărilor și semnarea jurnalului de șantier. Deci ori și ce lămurire din punct de vedere tehnic atât comitetul bisericesc, cât și antreprenorul va primi de la inginerul nostru, iar în chestiuni principale vom decide noi în baza propunerii D-Sale.

În general, cînd jurnalele de șantier, observăm o neglijență nemotivată din partea comitetului parohial în ce privește aprovizionarea materialelor de șantier. Prin această neglijență s-a consumat o sumă considerabilă de bani, având în vedere pe urmă că a lipsit controlul tehnic continuu până acum observăm, că comitetul de multe ori a adus hotărâri în chestiuni de caracter absolut tehnic, a căror apreciere justă nici de cum nu poate cădea în cadrele judecății a aceluia comitet fără membru cu cunoștințe tehnice. Espertizele făcute de inginerul Consistorului comunal și parohial ca pe viitor să aibă un conductor tehnic continuu.

Pentru viitor, în chestia conducerii lucrărilor, luăm următoarele dispozițiuni:

1. Începerea lucrărilor ne veți raporta-o înainte cu 7 zile.
2. Inginerul conducător al Subprefecturei va controla săptămânal o dată lucrările, va contrasemna jurnalul de șantier luând dispozițiunile tehnice necesare.
3. Ori și ce abatere de la planul și devizul original se va putea executa numai cu aprobarea noastră, la propunerea inginerului nostru conducător.
4. Reprezentantul comitetului parohial va semna zilnic jurnalul de șantier pentru luare la cunoștință a observărilor inginerului nostru, precum și a observărilor antreprenorului în ce privește aprovizionarea materialelor de șantier.
5. Având în vedere că contractul s-a încheiat între comitetul parohial și antreprenor, acest comitet parohial rămâne pe mai departe dator să furnizeze materialele necesare la fața locului la timpul său prin muncă publică repartizată pe credințioșii acelei biserici.

Vă rugăm ca aici să atrageți serios atențunea comitetului bisericesc ca să evite ori și ce întârziere de neglijență, deoarece pagubele ar putea fi considerabile, în caz că nu să aprovizionează materialele la timp. Furniturile încă este dator comitetul parohial a le executa conform contractului, deci necesitatea acestora comitetul parohial va lua-o la cunoștință prin contra semnarea jurnalului zilnic de șantier.

6. Preluarea materialelor provizor se va face de către un membru a comitetului comunal sau a primăriei, care se va conforma apoi definitiv de către inginerul nostru la inspecția săptămânală.
7. Orice plată se va face direct din partea primăriei, pe baza documentelor contra semnate de delegatul nostru.
8. Detailurile cu poloi vor fi întocmite de către antreprenor și înaintate nouă despre supra cenzurare din punct de vedere al rezistenței.

Vă retrimitem totodată două jurnale de șantier, contractul aprobat, specificarea de prețuri, două situații de plată, ofert antreprenorului, ca să le păstrați la primărie. Pentru planurile bisericii veți trimite ocazional pe un delegat al D-Voastre la Subprefectura de le va putea prelua la Domnul inginer Emil Leheny la serviciul de Poduri și Șosele.

Vă rugăm să-i comunicați atât parohiei, cât și antreprenorului prin adresă oficioasă pasagile prezentei adrese care i-i interesează direct.

Dispozițiunile luate cu adresa noastră Nr.7384 se referă și la lucrările de reparație executate la biserică gr.cath.din Borgo-Bistrița, deci veți cere de urgență recepția acestor

lucrări de la Subprefectură, veți întocmi asemenea un jurnal de casă separat, după ce ati achitat întreg ajutorul votat acestei biserici despre repartizarea sumelor spesate în baza actelor justificative încasate de la comitetul parohial

Bistrița, la 5 februarie 1924

P. Subprefect: Dr. Albert Krautner m.p.

Pentru conformitate cu originalul,

Borgo-Bistrița, la 29 Maiu 1924

Secretar comunal, Suceava m.p.

Document nr. 2

N2

Estras

Din procesul verbal susținut în ședință extraordinară a Comitetului comunal Borgobistrița din 10 Februarie 1924.

Prezenți: Toader Ghițan, primar, Ion Suceava secretar, Constantin Cioncă, Andrei Cioncă, Ion Pavel a Luchi, Moișan Ion I. Vasile, Ispravă Ion, Nauc Ion I. Niculae, Pavel Ștefan, Nauc Ilie, Ciurea Ștefan, Someșan Leon, Parasca Ștefan, Cifor Capotă, Ion Zaharie, Petre Prigori, Moișan Ion a Tomi, Monda Aurel, membri ai reprezentanței comunale.

Președintele, după ce constată, că ședința a fost legal convocată deschide ședința. De verificatori să alege Monda Aurel și Moișan Ion a Tomi, membri ai reprezentanței comunale.

Obiect 7-1924

Primarul comunal comunică, că se apropie primăvara și astfel și sezonul de edificat, adică pentru comuna noastră de continuat lucrările de edificare a bisericilor din comună. Să impune căutarea de resurse materiale pentru a putea continua aceste lucrări. Cu deosebire continuarea lucrărilor la biserică gr.ort.va reclama în anul curent o sumă de ca 500.000 lei. Față de această trebuință, biserică poate conta numai pe suma de aproximativ 100.000 lei - care îi va rămâne după achitarea datorilor contractate din suma de 300.000 lei rămasă de plată din ajutorul de 700.000 lei votat în anul trecut ca ajutor din partea comunei.

Pentru acoperirea trebuinței de 400.000 lei, primarul propune a se hotărî vânzarea tăieturei de lemn de construcție scadentă pe anul 1924.

Această vânzare propune a se face pentru încunjurarea formalităților îndelungate și pentru a permite locuitorilor din comuna să ia parte la cumpărare în modul îndatinat în comunele săsești din județ, care metodă în aceste comune a dat rezultate practice bune.

Anume, o comisiune emisă de reprezentanță comunală va vinde în licitație publică, la fața locului în pădure, fiecare lemn separat celui care va oferi prețul cel mai mare. Prețul de strigare va fi conform cubajului, cerându-se propunerea Ocolului Silvic pentru fixarea prețului unui m^3 . La licitație vor putea lua parte numai locuitorii din această comună.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

După dezbatere cu unanimitate să aduce următoarea

Hotărâre

Pentru asigurarea continuării lucrărilor de edificare la bisericile din comună pe anul 1924, să hotărăște vinderea în licitație publică a materialului lemnos din tăietura de construcție a comunei scadentă pe anul 1924.

Licitatia să va face la fața locului de o comisiune delegată la timpul său de către reprezentanță. Să va vinde fiecare lemn separat, prețul de strigare fiind conform cu volumul lemnului. Prețul de unitate va fi stabilit de Ocolul Silvic. La licitație nu pot lua parte decât locuitorii din comună.

Ocolul Silvic să recercă a preda tăietura comunei pe anul 1924, cât mai urgent posibil, pentru a nu să sista lucrările la biserică din lipsă de numerar.

Ne fiind alte obiecte de pertractat.

Şedința se închide și procesul verbal se semnează: D.U.S - Ion Suceava m.p., Secretar; Toader Ghițan m.p., Primar; Aurel Monda și Ion Moișan a Tomei m.p., Verificatori.

S-a semnat și edat din original

Borgobistrița, la 11 Februarie 1924

Nr. 583-1924

Subsemnata primărie comunală certifică oficial că această hotărâre a fost expusă la casa comunală din 11 Februarie 1924 până la 25 Februarie 1924, adică 15 zile și contra acestei hotătări nu s-a înaintat recurs.

Borgobistrița, la 26 Februarie 1924

Ion Suceava m.p., Secretar comunal

Toader Ghițan m.p., Primar

Document nr. 3

Preavenerabil Consistor,

Am întocmit la cererea parohiei din Borgobistrița, în anul 1913, un proiect de biserică pentru una mie de persoane, iar recompensa cuvenită nu am primit până în prezent sub cuvânt că atunci când vor primi un ajutor din partea Județului, vor achita dânsii costul proiectului de 2%, adică 2 procente din suma estimată. Acea sumă a fost pe acele timpuri 70.000 coroane, iar astăzi se ridică la cel puțin 700 mii lei și mai sus.

Rog deci pe P.V.Consistor a dispune ca după ce am informații ca parohia a ajuns să înceapă lucrările de construcție, să mi se dea recompensa cuvenită pentru întocmirea acestui proiect.

Asigurând pe P.V.Consistor de bunăvoieță și respectul cuvenit, rămân recunoscător.

Sibiu, 7 martie 1924

Pamfile, arhitect consistorial

Document nr. 4

Proces verbal

Luat în şedinţa extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgo Bistriţa, ținută la 11 Mai a.c sub prezidiu ordinar, prezenți următorii: Gavril Cot, Ion Moișan, Constantin Cionca, Alexa Ciurea, Filimon Georza, Ion Suceava, Vasile Hăangan, Ștefan Ciurea, Ștefan Pavel.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii: Ion Suceava și Gavril Cot.

După deschiderea şedinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor: că lucrările la noua biserică s-au început în 5 Mai a.c și fiind că comuna politică ne-a fost votat 700.000 lei, banii sunt aproape gata; aduce la cunoștință mai departe că a cerut din nou un ajutor și comuna politică ne-a votat tăietura de pădure de pre anul 1924-25 și până ce se va vinde tăietura - circa 15 jugere pădure brad, molid și ca lucrările la noua biserică să nu se întrerumpă, presidiu face propunerea membrilor ca să se ia un împrumut de 400.000 lei-500.000 lei ca astfel lucrările să nu se întrerumpă și biserică să nu fie în conflict cu întreprinzătoriul.

Membrii din comitet hotărăsc ca să se ia un împrumut de 400-500.000 lei de la o bancă și încredințără pre Aurel Monda și Ioan Suceava cu esoperarea împrumutului, iar cu subscrierea obligațiunii încredințează în numele bisericii pre Aurel Monda, Toader Ghițan, Ion Moișan a T, Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Vasile Ciurea, Ion Ispravă, Constantin Cioncă, Alexa Ciurea, Ion Pavel a Luchi, tot odată hotărăsc ca banii să nu se redice deodată, fară numai după cum va cere trebuință.

Presidiu aduce la cunoștință că biserică veche ar fi bine ca să se strice și materialul din ea să se folosească la edificarea noii biserici.

Membrii din comitet aproabă ca vechia biserică să se surpe și materialul corespunzător să se întrebuințeze, iar serviciul divin să se facă în o sală de a școalei confesionale.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să închie și subscrive. D.U.S: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăangan m.p., Notari; Verificatori: Ion Suceava m.p., Gavril Cot m.p.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox Borgo-Bistrița, la 14 Maiu 1924
Aurel Monda, paroh

Document nr. 5

Nr. 78/1924

Prea Venerat Consistoriu Diecezan,

Alăturat sub % trimit cu tot respectul Copia de pre hotărârea membrilor din comitetul parohial ținută în sedința de 11 Mai a.c ca se binevoiți a o aproba și a ne sta în ajutor spre a putea primi de la vreo bancă un împrumut de 400-500.000 lei pentru edificarea noii biserici, pre temp de 1/2 ani și tot odată ne rugăm ca se binevoiți ca biserică veche să se strice și materialul corespunzător să se întrebuițeze.

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 14 Mai 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 6

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox român din Borgobistrița ținută la 6 Iunie 1924 sub presidiu ordinar, prezenți următorii: Ion Suceavă, Toader Ghițan, Ioan Pavel, Niculai Serețan, Filimon Georza, Mihai Purcile, Leon Someșan, Constantin Cionca, Ștefan Ciurea, Ion Neuc, Ion Moișan, Vasile Ciurea, Alexa Ciurea, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal să concred membrii Ion Suceava și Ioan Pavel.

După deschiderea ședinței, presidiu cetește jurnalul a nouăi biserici edificânde din 14 Iunie prin care firma E.I.Sasu cere ca să se majoreze prețul atât a lucrărilor, cât și a lemnarilor cu 40%. Membrii comitetului, la propunerea Dului Ioan Suceava, hotărăsc cu privire la urcarea prețului ca să ceară din partea arhitectului propunerea în scris ca în ce măsură să li se urce plata și apoi membrii comitetului vor decide.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal se încheie și subscrive. D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan, Notari; Verificatori: Ioan Suceava m.p.; Ioan Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 7

Proces verbal

Dresat azi în 9 (nouă) Iunie 1924 în Borgobistrița.

Subsemnatul, în prezența subsemnaților, prezentându-mă la fața locului pentru deslușirea mai multor chestiuni tehnice a edificării bisericei gr.-orientale, fac următoarele constatări:

1. Verificând situația de câștig Nr. III a antreprenorului, în ziua de 30 Mai 1924, ad poziția neverificată Nr. 17 observ următoarele: După ce vor fi recepționate scoabele de reprezentantul bisericei la număr, propun a i se solvi antreprenorului 3 lei per bucată pentru folosirea lor în schele.

2. Referitor la poziția 18 a situației, antreprenorul va face o consemnare din datele jurnalului de șantier despre toate lemnele cumpărate până în prezent, arătând cantitatea și prețul fiecărei cumpărări în parte. Această consemnare va fi verificată de mine și admitând prețul de 600 lei pe stârjen, va fi calculat plusul (desigur, făcând detragerile pentru cele cumpărate mai eftin) care îl compete pe antreprenor. Această consemnare va fi supusă comitetelor bisericesti și comunale spre aprobare, adeca plusul calculat de mine, și în caz de aprobare i se poate solvi definitiv antreprenorului. În baza punctului Nr.6 a publicației de licitație, această diferență adjudecată de mine va fi solvită imediat de comună, adică fără așteptarea aprobărilor diferite, considerându-se drept avans până la decurgerea procedurilor de aprobare. În caz că aprobările vor introduce esențiale modificări în cele propuse de mine, detragerile cuvenite se pot face din proxima situație a lucrărilor. Această consemnare va fi condusă pe mai departe de antreprenor, verificându-se fiecare cumpărare nouă din partea bisericei. Aceste vor fi induse în jurnalul compus în punct 5 a prezentului proces verbal.

3. Referitor la poziția Nr. 21 a situației, antreprenorul va întocmi o analiză de prețuri analoagă celei anexate ofertei, în care să se arate diferențele atât în orele de lucru a lucrătorilor, cât și în materiale, ca să se poate face o adjudecare și verificare bazată pe date fixe. La materiale, cari se indică ca mai scumpe față de analiza prețurilor anexată ofertei, se vor prezenta actele justificatoare - chitanța cu care s-a cumpărat aceste materiale.

Această nouă analiză va fi verificată de mine, ca apoi diferența propusă de mine la finea verificării să i se achite antreprenorului ca avans și care avans numai atunci va fi considerat ca drept solvit antreprenorului după ce ambele comitete bisericesti și comunale își vor da consimțământul la propunerea mea. În caz contrar, se va proceda asemenea ca la punct 2 al prezentului proces verbal.

4. Rog primăria communală, ca pentru deslușirea a mai multor chestiuni discutabile din punct de vedere juridic să înainteze subprefecturei următoarele acte spre opiniare:

1. Contractul
2. Oferta antreprenorului
3. Analiza prețurilor
4. Condițiile de licitare
5. Procesul verbal dresat la licitație

Intenționez intercalarea unui nou punct în contract referitor la modalitatea achitării diferențelor ivite din scumpirea materialelor și lucrului, după ce jurisconsultul județean își va face propunerea juridică cuvenită. Insist pe lângă primăria comunală din ordine superioare, ca să înainteze actele susmenționate în cel mai scurt timp posibil pentru evitarea eventualelor diferențe, care s-ar putea ivi din întârzierea superfluă a acestei deslușiri.

5. Antreprenorul de acum înainte va conduce un jurnal atașament, în care va înregistra după vechime toate actele justificative atât a lucrătorilor, cât și a materialelor cumpărate de antreprenor, deci toate cheltuielile unde s-ar putea ivi vreo diferență de preț unitar față de cel contractat, ca adjudecarea diferenței să se poată executa fără obstacole.

Deci aceste acte justificative vor fi:

1. Liste de plată
2. Chitanțe facturi de materiale
3. Chitanțe facturi pentru transporturi
4. Chitanțe pentru lucrări cu bucata

Toate actele justificative vor trebui contrasemnate de organul central al bisericii, iar la inspecțiile ce le voi face, se vor verifica din partea mea.

Atrag atenția deosebită a antreprenorului la conducedrea conștiințioasă a acestui jurnal-atașament impus în punctul 4 a condițiilor de licitație spre accelerarea procedurii de verificare a situațiilor.

6. În ce privește dorința comitetului bisericesc la construirea corului de fete pe ambele laturi a bisericei, ca aceasta să se execute conform planului, observ următoarele: în punctul I al contractului este clar indicată neglijarea a acestui cor deoparte și de altă parte executarea lui cu intrare dinspre interiorul bisericei pe cum dorește comitetul bisericesc, este din punct de vedere tehnic inexecutabil neprezentând în acest caz cele patru turnulețe suficientă rezistență presiunii laterale a arcurilor cupolei. Aceste turnulețe vor trebui construite pline și i se poate atribui ca greșală de construcție proiectatorului, cari nu le-a proiectat pline.

În caz, că totuși insistă comitetul bisericesc pe lângă construirea corului de fete, ingerul consistorului va trebui să prezinte schiță cu detalii și cu calcul static pentru demonstrarea posibilității tehnice a rezoluției dorită de comitet.

7. Rog comitetul bisericesc, ca să binevoiască a interveni consistorului a esmitre grabnic pe arhitectul său și a mă avisa despre sosirea D-niei lui spre a putea lua contact în chestiuni tehnice. Eșirea ingerului Consistorului este de o natură absolut urgentă, având în vedere că, stadiul lucrărilor ajunge la punctul unde se ivesc chestiuni de caracter ingeresc important și unde coîntelegera celor doi ingineri controlori - este interesul bunului mers al lucrărilor. Neavând alte observații, închei prezentul procesul verbal.

D. m. s., Ing. Emil Leheni m.p., Ing. al Serviciului de poduri și șosele, reprezentantul Subprefecturei.

Cerând antreprenorul, ca să i se elibereze un avans de 50.000 lei, propun solvirea a acestui avans, având poziții nesolvite și lucrări supraexecutate în această valoare aproximativă. Ing. E. Leheni m.p.

Ieu la cunoștință asemnarea sumei de 50.000 lei.

Aurel Monda m.p.; E.Ioan Sas m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 16 Iunie 1924

Aurel Monda, Paroh

Document nr. 8

Referat

Venerat Consistor!

În zilele 28-30 Iunie și 1 Iulie 1924, prezentându-mă la Borgo Bistrița pentru controlarea lucrărilor de construcție a bisericei, am constatat următoarele:

1. Lucrările de construcții au progresat destul de bine, până la înălțimea de 7.20 m, aproape la cornișa principală, în condițiuni bune, corespunzătoare tuturor cerințelor tehnice, mulțumită controlului sever și a conducerii conștiințioasă a părintelui Aurel Monda. S-a spesat suma de 735.000 lei, pentru antrepriză, afară de materialele prestate în natură de comuna bisericească. Comuna politică a prestat un ajutor de bani de 700.000 lei.

Din partea Serviciului tehnic de poduri și șosele Bistrița, lucrările au fost controlate de Dl. Ing. Emil Leheni.

2. Am constatat că firma antreprenoară „Elena Preda-Sasu” face fel de fel de greutăți pentru conducederea locală în ce privește materialele prestate de biserică, caută fel de fel de modalități pentru a putea găsi titluri de majorare a prețurilor fără de a lua în considerare avantajele de care se bucură prin transportul și materialele prestate de comună. Critică toate planurile, conducederea tehnică face încontinuu observări atât la cantitate, cât și la timpul când să furnizează materialele și intenționează modificări de construcții care să-i servească de bază pentru a cere majorarea prețurilor.

3. Prima cerere a fost majorarea prețurilor la zidărie, după părerea mea nemotivată, din motivul că în loc de 60 cm a pus la 90 cm înălțime, 3 rânduri de cărămidă în grosime de 21 cm, a aplicat în loc de 100 bucăți cărămizi abia 60-65 bucăți la metru cub, așa că chiar dacă s-ar fi urcat prețul cărămizii, a pus o cantitate mai mică decât cea propusă. La manoperă asemenea nu s-a urcat spesele, fiind plata muncitorilor în mediu nici în anul acesta nu este mai urcată (în urma lipsei de muncă) decât în anul trecut. La zidăria din cărămidă pură s-ar părea motivată cererea, dacă nu s-ar fi stabilit categoric prețurile pe baza ofertei stabilite de firmă și nu ar fi făcut oferta pe baza conociințelor reale a împrejurărilor locale.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Ca concluzie, urcarea de prețuri la zidărie nu se poate admite fiind prețurile de bază potrivite și contra timpului în care se zidește, cel mult să fie avizat preotul beneficiar și conducerea tehnică pentru constatarea pe baza datelor câștigate prețurilor de materiale și manoperă și să fie supuse la recepția lucrărilor pentru examinare.

La lucrările de fundație Consistoriul și așa a aprobat un plus de lucrări la care firma a primit prețuri foarte bune, prestând tot materialul biserica, afară de ciment.

4. Firma să fie îndrumată cu toată rigoarea la respectarea contractului și continuarea lucrărilor, că la cazul contrar fără nici o intervenție judecătoarească după constatarea lucrărilor controlate de experții bisericei să va lua lucrarea și se va încredința lucrarea altui antreprenor pe contul firmei.

5. În ce privește hotărârea Comitetului că se va acorda diferența de prețuri la materialele care nu s-a comandat din lipsă de parale, Consistoriul aprobă hotărârea în ce privește prețul plevului, întrucât se va dovedi că, de fapt, s-a urcat prețurile și dovezile vor fi controlate și verificate de experții Consistoriului.

6. Consistoriul autorizează Comitetul parohial a cere intervenția Serviciului de poduri și șosele din Bistrița pentru controlul lucrărilor și din partea bisericii propunerile expertului în ce privește majorarea de prețuri este încă supusă aprobării Consistoriului, având datorința de a examina lucrările din punct de vedere tehnic și a verifica situațiile pe baza actelor oficiale.

7. Orice refuz de a executa dispozițiunile date de conducătorii bisericii va aduce cu sine rezilierea contractului cu firma și nerespectarea concluziunilor Consistoriului asemenea va avea aceeași urmare.

8. Plățile situațiilor se vor face cu respectarea tuturor formalităților prescrise, trebuie detrasă 5% garanție, plătită taxa de 1,5% pentru timbru și înregistrare după sumele plătite, dovada despre plata impozitelor față de stat și comună.

9. Numaidecăt Comitetul parohial va lua măsuri prin experți pentru constatarea precisă a lucrărilor executate până acum și a raporta care este situația faptică, cât este costul lucrărilor până acum și eventualele diferende de unde s-au ivit.

10. Întrucât se va vedea că antrepriza încearcă și mai departe tăărăganarea lucrărilor și nu va lucra cu forțe satisfăcătoare, i se va detrage lucrarea, constatându-se cantitatele executate.

11. Se aprobă că la acoperiș, având în vedere îndoitorile cele multe, să fie acoperit în totalitate numai cu tinichea.

Cluj, la 2 Iulie 1924

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 9

Extras din Procesul verbal

Luat în şedinţa comitetului parohial ortodox român din Borgobistriţa ținută la 1 Iulie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda; prezenţi următorii membrii: Simion Buta, Gavril Cot, Mihai Purcile, Petre Orban, Toader Ghițan, Filimon Georza, Ioan Pavel, Niculai Serețan, Dănilă Cionca, Grigore Beșa, Grigore Niamț, Leon Someșan, Ștefan Ciurea, Vasile Hăngan, Constantin Cionca, Ion Moișan.

Cu verificarea procesului verbal se concred membrii Gavril Cot și Toader Ghițan.

După deschiderea şedinţei, presidiu aduce la cunoştinţă membrilor IV. că e de lipsă ca să se aleagă 2 membrii care să umble după căruași și alte afaceri pentru noua biserică.

Ad.IV. Membrii comitetului hotărăsc că Ioan Pavel și Ștefan Pavel să steie la biserică când va cere trebuință pre lângă diurnă de 100 lei la zi.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal să încheie și subscrive. D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Gavril Cot m.p.; Toader Ghițan m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistriţa, la 1 Novembre 1925

Document nr. 10

Venerat Consistor!

Cu ocazia începerii lucrărilor la biserică din Borgobistrița, la fundație a fost invitat, la propunerea firmei „Sasu”, D-l Baumeister Pflander din Bistrița, care pe bază ilegală și-a socotit și încasat diurna pentru o jumătate de zi, făcând o expertiză proastă și necorespunzătoare din punct de vedere tehnic, care a avut ca urmare urcarea speselor atât la fundație, cât și la turlele care formează și piloni pentru arcurile bisericii.

Dl. Pflander, fără nici un calcul tehnic, și-a scris a ordonat să se zidească turlele pline, care a urcat spesele zidăriei considerabil, fără nici un rost.

Dispozițiunile ca să nu se zidească pline nu au fost luate în considerare de firmă și am impresia că și părerea D-lui Pflander a fost inspirată de antreptiza „Elena Preda-Sasu”.

Propun ca să se intervină prin Prefectura județului Bistrița, ca să plătească îndărăpt 6000 lei din suma ridicată bisericei din Borgobistrița, stabilindu-se pentru deplasarea de o jumătate de zi 2000 lei spesă și diurnă.

În cazul contrar, să se facă proces, pentru replătirea sumei de 6000 lei.

Cluj, la 3 Iulie 1924

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 11

Nr. 114/1924

Prea Venerat Consistoriu diecesan,

Alăturat sub % înaintez în copie hotărârea de la Subprefectura Județului Bistrița-Năsăud Nr. 247/924 cu privire la ajutorul votat din partea comunei politice prin care să îngerează administrația sus amintită în afacerile bisericii noastre, care nu sunt competente.

Totodată îmăitez în copie sub % Procesul verbal adresat în 9 Iunie a.c. de către inginerul Leheni a județului Bistrița-Năsăud, prin care își exprimă părerile sale asupra edificării nouăi biserici spre a binevoi Prea Veneratul Conzistor ca să decidă.

Totodată rog pre Veneratul Conzistor ca să binevoiască a aproba hotărârea membrilor din ședința ținută la 1 Iulie 1923, cu privire la acei credincioși cari nu-și îndeplinesc datoriile față de noua biserică edificândă.

Procesul verbal de mai sus nu l-am trimis spre aprobare până în ziua de azi, deoarece în comuna noastră sunt 2 confesiuni și nu am vrut ca să fac ca cei remitenți să treacă la cealaltă confesiune.

Prea Venerat Conzistor, Vă rog ca să binevoiți a decide în timpul cel mai scurt posibil, deoarece să pot evita unele neplăceri pre cari le pot suferi credinciosii parohiei noastre.

Hotărârea Subprefecturi și a inginerului Leheny nu le-am înaintat până acum deoarece subscrisul paroh am fost așteptat pre Dl arhitect al Prea Veneratului Conzistor ca să-și exprime părerile sale.

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 4 Iulie 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 12

Domniei Sale D-lui
Victor Dimitriu,
administrator financiar Cluj

Vă rugăm să binevoiți a plăti mandatele de plată D-lui Ing. Gavril Lungu din motivul că a fost esmis din partea Consistoriului din Cluj în o misiune oficială urgentă la zidirea bisericii din Borgo-Bistrița pe zilele din 28-30 Iunie și din cauza aceasta nu s-a prezentat pentru ridicarea sumelor mandatate.

Cluj, 4 Iulie 1924

Document nr. 13

Nr. 4109/1924

Primăria comunală
Borgobistrița

Copie

La raportul Dvoastre Nr. 1736/1923 am onoare a vă comunica, că jurisconsultul județan este de părere că lămurirea acestui contract nu privește comuna, ci biserică care a încheiat contractul. Prin urmare, biserică să consulte pe un advocat sau pe jurisconsultul Consistorului, dacă majorarea prețurilor este o pretensiune a antreprenorului și să lămurească juristul respectiv, pe ce cale s-ar putea anula întregul contractul și încheia un nou contract. În sensul părerii a aceluia Dl jurist pe urmă va proceda espertul nostru în consecință.

Bistrița, la 8 Iulie 1924
Subprefect, ss. Dr. Al. Palagiess, m.p.

Pentru conformitate,
Ing. Emil Leheny m.p.

Pentru conformitate cu originalul
Borgobistrița, la 15 Iulie 1924

Document nr. 14

Onorat
Comitet parohial Borgobistrița

Am onoarea a Vă oferi ca să supraveghez construirea bisericii ortodoxe române din Borgobistrița, obligându-mă să participe și să execută și receptia lucrărilor la fine pentru 1,5% din suma fiecărei situații de câștig ce va urma de acum înainte. Pentru această sumă mă deoblig să controla lucrările după cum cere necesitatea (cca tot la 7 zile), să verific situațiile, să da sfaturi și păreri tehnice de orice natură, verificarea detailurilor pregătite de antreprenor și orice alte însărcinări informative tehnice. Cunosc deja mersul lucrărilor din conducerea de până acum că delegatul Subprefecturei și cred că pentru Dv. va fi mai convenabil să avea pe conducător, care deja este introdus în amănuntele chestiunii. Cred că v-ați convins și până acum de

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

conștiincioasa muncă ce am depus în interesul bisericei și așteptând prețiosul Dvoastră răspuns, am rămas cu deosebită stîmă.

Borgobistrița, 10 Iulie 1924

Ing. Emil Leheni m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 14 Iulie 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 15

Mult Onorat Comitet bis. Gr.or.

Borgobistrița,

De multe ori v-am fost rugat prin jurnalul clădirii, să binevoiți a lua la cunoștință urcarea de preț cu 30% la ziditura micstă, dară în zădar. Din 29 Mai s-a notat în jurnal aceasta și răspuns definitiv nici până în ziua de azi nu mi s-a dat. Oare ce însemnătate are tărăgănarea aceasta?

Noi am așteptat cu putință – lucrând mai departe cu pagubă enormă, ce s-a adovedit plătind muncitorii în prezența Dl preot A. Monda și adovedind și urcarea materialelor ce nici nu ne-a fost datorință, fiindcă aceasta nu prescrie nici contractul, nici condițiile de licitare și etc. Cererea noastră este legală și deplin îndreptățită deoarece, conform contractului, prețurile de unitate ofertate în anul 923, 21 Mai nu mai sunt fixe și obligatoare pentru noi. Dară de aceia nu am voit a proceda după slova rece a contractului fără ne-am adresat către Dvoastră că cu înțelegere reciprocă să se isprăvească cauza aceasta în liniște și pe cale pașnică, fiindcă acesta este principiul nostru: a încerca și a căuta pacea până unde se poate. Dar vedem că încercarea și așteptarea noastră a fost până acumă zădarnică.

Nu vă întoarceți către noi nici cu o scânteie de încredere, barem că ați de pus un viitor a sufletelor Dvoastră o avere, o bunătate neespusă în mânurile noastre: clădirea bisericei!

De la noi atârnă soliditatea, treinicia clădirii și aşa fala și îndestularea sufletească a Dvoastră. Dară în loc să fim sprijiniți - ca în toate comunele unde am lucrat până acumă, fiindcă este a 18-a biserică care o clădim că cu ajutorul Dului, să putem sfârși lucrarea fără nici o primejdie, bine și solid suntem torturați, S-a tratat cu noi ca cu bandiții, ne-a învinovătit cu seducere, am umblat ofensată că în viață mia niciodată și nu știu că pre ce bază, din ce motiv, cine sau ce este inițiativa? Destul de dureros. Poate aceasta este mulțămirea că până acumă am lucrat bine, frumos, neisectionabil nici cei mai mare voință rea nu ne-a putut afla nici o greșală; am muncit, stând permanent la lucru, conducându-l cu ce mai mare atențune, conștiincios și pre lângă munca grea și răspunderea mare, am perdit în 9 săptămâni peste 100.000 lei. D-l inginer Leheny a propus 20% de adaugere de scumpete, dară noi aceste nu le putem primi. Și celea 30% sunt puține de abe de eșim și cu acest preț azi. Știți bine că toate începând de la chibrite – trenul și etc. s-a urcat ... din anul trecut.

Ne adresăm dară la conștiința Dvoastre, că unde și cine ar pofti jertfa aceasta care nici nu suntem în stare a o împlini și să nu fie legală și contractual statorită pretensia aceasta?

Azi aşteptăm și ne rugăm de rezultat definitiv, deoarece până acumă tot aceiași răspuns am primit de la On. Comitet ori ce am cerut ori ce am propus, că Comitetul nu admite să aşteptăm până veți câștiga sfatul de la DL ingineri consistorial. La aceia ati avut deja timp din 29 mai altcum în cauza sus amintită a fost DL ing. și la fața locului peste 4 zile, fără să i se fi clarificat acestea.

Rugăm dară un rezultat fix pentru ca să ne putem acomoda pre viitor. Ce privește lucrarea de dulgherie, trebuie ca să fie aceasta încă clarificată în prezent, deoarece lucrarea nu se poate execuția conform planurilor, că construcția prevăzută în plan este o imposibilitate pentru care nu se poate lua nici o răspundere; trebuie construită de tot altcum, care formă constructivă cere de trei-patru ori mai mult lucru ca acela din plan. Din cauza aceasta, devine o diferență mare de preț precum și din cauza că lucrarea de dulgherie în anul curent s-a urcat cu 40-50%.

Deoarece răspunsul Dvoastre a hotărî pre viitori modul acomodării noastre, vă rugăm să vă esprimăți fix, precis și vederos pre toate cererile și întrebările noastre în notate în jurnal și la celea sus înșirate.

Cu deosebită stimă,
Borgobistrița, la 12 iulie 1924
E.I. Sasu.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 21 iulie 1924

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 16

Proces verbal

Copie (Extras)

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută în 13 Iulie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii membrii: Constantin Pavel, Ioan Suceava, Ioan Moișan a T. Ioan Pavel a Luchi, Niculai Serețan, Toader Ghițan, Constantin Cionca, Ștefan Pavel, Ioan Ispravă, Filimon Georza, Ioan Neuc, Constantin Cercea, Mihail Purcile, Ștefan Ciurea, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Ioan Suceava și Ioan Pavel.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor observarea făcută din partea firmei „E.I. Sasu” cu privire la imposibilitatea executării lucrărilor de dulgherie conform planului.

Ad.IV. Membrii comitetului încredințează pre sus amintita firmă ca să facă planurile de detail și acele să le încredințeze arhitectului bisericesc ca să le examineze și să-și deie părerea.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive. D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan, Notari; Verificatori: Ioan Suceavă m.p.; Ioan Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 17

Proces verbal

Luat în ziua de azi în 13 Iulie 1924 în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din parohia Borgobistrița, sub presidenția parohului Aurel Monda.

Prezenți următorii membrii: Constantin Pavel, Ion Suceavă, Ion Moișan a T, Ion Pavel a Luchi, Niculae Sărețan, Toader Ghițan, Constantin Cioncă, Ștefan Pavel, Ion Ispravă, Filimon Georza, Ion Năuc, Constantin Cerceja, Mihai Purcil, Ștefan Ciurea, Vasile Hangan.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor de comitet hotărârea luată în ședința comitetului ținută la 6 Iunie 1924, prin care Firma Sasu își cere majorarea prețurilor la ziditura mixtă cu 30%; totodată, aduce presidiul la cunoștință că la propunerea arhitectului Leheni esmis din partea județului să i se deie sus-amintitei Firme o urcare de 20%.

I. Membrii din comitet, luând în considerare propunerea Dlui Inginer E. Leheni, hotărăsc cu unanimitate a se acorda Firmei întreprinzătoare o majorare de 20% atât la zidăria mixtă, cât și la lucru de dulgherie a prețurilor de unitate, cu rezerva aprobării ulterioare a Consistoriului. Majorarea hotărâtă se acoardă întreprinzătorului, începând cu consemnarea de câștig Nr. 4.

Preaveneratul Consistor este rugat din partea membrilor comitetului ca să binevoiască ca aprobarea mai sus amintită să o primească și să o sănctioneze ca o întregire a contractului încheiat între biserică și întreprinzător.

Comitetul își motivează purcederea de a aproba numai 20% față de 30% cerute de întreprinzători că expertul DI Arhitect Leheni a propus după o esaminare minuțioasă a lucrurilor 20% spor, ceea ce pentru comitet, venind din partea autorităților de control și deoarece suntem legați de aprobarea ulterioară a Consistoriului, a fost silit să o primească.

Comitetul îl invită ca să primească cu bună voință sporul acesta de 20% și să continue lucrul mai departe în mod tot așa de cinstit și solid ca și până acumă.

II. Presidiu aduce la cunoștință membrilor, că amăsurat hotărârii luate în ședința din 11 Mai a.c., prin care se încredințează parohul Aurel Monda și Dl Suceavă, ca să esopereze un împrumut dela vreo bancă ca să se poată pune biserica sub acoperiș în anul curent, până ce se va vinde tăietura comunală votată din partea membrilor comitetului comunal; că banca Albina cu regret ne anunță în scrisoarea de 7 Iulie 1924 că nu poate să ne deie împrumutul cerut de 500.000 lei.

Membrii din comitet având în vedere importanța lucrului hotărăsc unanim, ca să se ieie un împrumut de 700.000 până în 800.000 lei. Cu esoperarea împrumutului se încredințează parohul Aurel Monda și Ioan Pavel a Luchi. Având în vedere necesitatea de a plăti pe Firma Elena Sasu, încredințează pe paroh, ca să esopereze imediat suma de 160.000 până în 200.000 sub orice condiție și de la oricare bancă din suma sus-amintită de circa 800.000 lei. Membrii comitetului hotărăsc, ca cu subscriverea obligației în numele bisericii ortodoxe și subscriverea cambiului să încredințeze toți membrii comitetului parohial.

III. Presidiu comunică membrilor din comitet oferta inginerului E. Leheni de la serviciul de edile de la județul Bistrița-Năsăud, prin care își oferește serviciul de a controla lucrările bisericei conform ofertei alăturate la acest proces verbal.

Membrii din comitet primesc oferta Dului Inginer Leheni ca pentru supravegherea lucrărilor colaudare să îi achite (un) 1,5 % din suma fiecărei situație de câștig ce va urma de acum înainte, cu reserva însă, că biserică este obligată a plăti acest onorar numai odată adecă în total 1,5% chiar și în cazul când Dl Inginer ar supraveghea lucrările atât ca delegat a Subprefecturii, cât și ca delegat a Consistoriului, dacă Prea Veneratul Consistor va afla de bine.

IV. Presidiu comunică membrilor din comitet observarea făcută din partea Firmei cu privire la imposibilitatea execuției lucrărilor de dulgherie conform planului; părearea întreprinzătorului alăturată la acest Proces-verbal.

V. Membrii comitetului încredințează pe sus-numita Firmă, ca să se facă planurile de detail și acele să le încredințeze arhitectului bisericesc ca să le examineze și să-și deie părerea.

Presidiu aduce la cunoștință membrilor că deoarece unii dintre membrii comitetului bisericesc nu pot lua parte la toate ședințele din cauza necesităților și a greutăților ce le au, fiind chiar timpul lucrului de câmp, propune ca să se aleagă dintre membrii comitetului o comisiune mai restrânsă, constatatoare din 6 până în 8 membri.

Membrii din comitet, având în vedere cele spuse de presidiu, primește propunerea și alege pe următorii: Ion Suceavă, Toader Ghițan, Vasile Hangan, Ion Moișan, Constantin Cioncă, Ion Năuc, Ion Pavel, Ștefan Pavel, Ștefan Ciurea, Ion Ispravă, Neculai Sărățan, Mihai Purcile.

Presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet statorarea dării de cult pre 1924.

Membrii comitetului aproba că să se facă consemnarea dărei de cult pre 1924 și încredințează pe epitropie cu facerea ei.

Cu verificarea procesului verbal se concred membrii Ioan Suceavă și Ioan Pavel.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Nemai fiind alte obiecte, procesul verbal se încheie și subscrive. D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hangan m.p., Notari; Verificatori: Ion Suceavă m.p.; Ion Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 14 Iulie 1924

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 18

Nr. 120 / 924

Prea Venerat Consistoriu diecesan,

Primind din partea comunei politice hotărârea Subprefecturei de sub Nr. 4109 / 924, alăturată la acest raport – în copie %, cu tot respectul rog pre Prea Veneratul Consistoriu ca să binevoiască a ne recomanda vre un jurisconsult care să studieze Contractul încheiat cu firma E.I. Sasu

Alăturat sub în copie autenticate din partea subsemnatului Oficiu parohial următoarele acte:

1. Contractul
2. Procesul verbal despre licitarea bisericei
3. Oferta firmei
4. Specificațiunea de prețuri
5. Condițiile de licitare
6. Procesul verbal luat în ședința comitetului parohial ținută la 13 Iulie a.c.
7. Oferta inginerului Leheny de la Oficiu de edile a județului Bistrița

Rog pe Veneratul Consistoriu ca în timpul cel mai scurt să binevoiască a aduce o hotărâre ca astfel să evităm unele neplăceri deoarece susnumita Firmă continuu ne amenință cu proces.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 14 Iulie 1924

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 19

Proces verbal

Copie

Luat în şedinţa comitetului parohial ortodox din Borgobistriţa ținută la 20 Iulie 1924, prezenți On. Domn asestor Dr. Vasile Sava, On. Domn Gregoriu Pletosu, ing. Dl Lungu, Aurel Monda, Constantin Pavel, Ion Năuc, Gavril Cot, Ştefan Ciurea, Leon Someşan, Grigore Beşa, C. Cercea, Ioan Suceavă, Ioan Pavel, Niculai Sereşan, Filimon Georza, Vasile Hăngan, Teodor Ghițan, Ştefan Pavel.

Cu verificarea procesului verbal să concred membrii Vasile Hăngan și Gavril Cot.

On. Domn. Dr. Vasile Sava prin o vorbire îndeamnă membrii comitetului parohial ca să ajute și mai departe pre paroh ca să se poată termina noua biserică și în numele Ven. Conzistor le mulțumește pentru sprijinul dat, mai departe aduce la cunoștință că a fost trimis din partea Ven. Consistoriu ca să clarifice diferențele ivite între biserică și Firma Sasu precum și diferențele ivite între Subprefectură și biserică.

I. După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet că deja în ședința din 13 Iulie, la propunerea ing. Leheny, a aprobat ca Firmei Sasu să i se deie 20%, cu rezerva aprobării Ven Conzistoriu.

Ad1. Membrii comitetului își susțin întru toate hotărârea adusă în ședința din 13 Iulie a.c. cu rezerva aprobării Ven. Conzistoriu.

II. Aduce la cunoștință că în 15 Iulie parohul Aurel Monda, Dl Bejan director de Bancă și On. Domn asesor Dr. V. Sava au fost la Banca Națională din Cluj pentru esoperarea unui împrumut conform hotărârei adusă în ședința de 13 Iulie a.c.

Ad II Membrii comitetului își susțin întru toate hotărârea adusă în ședința din 13 Iulie a.c. și totodată hotărăsc ca parohul A. Monda să esopereze ca pădurea votată din partea comunei politice să se aproape din partea forurilor competente și până ce să va putea valoriza pădurea amintită, membrii comitetului parohial se roagă de Prea Ven. Consistoriu a le vota un împrumut de 400 - 500.000 lei, căci la caz contrar membrii comitetului parohial sunt siliți a sista lucrul bisericei, ceea ce ne-ar cauza unele neplăceri cu Firma Sasu; totodată membrii comitetului hotărăsc ca cu rugările cerute să meargă parohul Aurel Monda, Dl Andrei Buzdug și primariul Toader Ghițan.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive

D.U.S.: Dr. Vasile Sava m.p., Delegat consistorial; Aurel Monda m.p., paroh;
Verifieri: Vasile Hăngan m.p., Gavril Cot m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 21 Iulie 1924

Document nr. 20

Proces verbal

Dresat în 20 Iulie 1924 la oficiul Parohial din Borgobistrița în cauza cererii de majorare a prețurilor prezentate de Firma E.I. Sasu referitor la lucrările ce sunt a se executa la biserică din Borgobistrița cu începere la situația a III-a de plată, prezenți Dl asesor consistorial Dr. Vasile Sava, Aurel Monda, inginerul Lungu și din partea firmei E.I.Sasu.

Nr.1. Comisarul Consistorial arată că a ieșit la fața locului în urma însărcinării Ven. Consistor de a cerceta la fața locului dacă cererea de majorare de prețuri este motivată și îndreptățită arată pe baza actelor de aprobare a Ven. Consistoriu Nr. 3490/1923, 2256/1923 majorarea prețurilor nu este admisă. Consistoriul a considerat suma totală din contract de suma pașuală pentru cantitățile fixate în deviz.

Firma arată că a fost silită să ceară majorarea prețurilor pre baza contractului și a jurnalului deoarece în anul trecut nu s-a lucrat din lipsă de material atât cât s-ar fi putut și pe baza scumpetei și propun ca să se observe contractul, însă diferența de prețuri la materiale și manoperă să se restituie.

Comisarul Consistorial să declară că asupra propunerei acesteia trebuie să decidă Consistoriul.

D.U.S.: Vasile Sava, asesor consistorial; Elena Preda Sasu; Aurel Monda, Paroh

Document nr. 21

Nr.1120/1924

De la Primăria comunei mari Borgobistrița

Certificat comunal

Semnata Primărie comunala certifică oficial, că mai jos notații membrii ai Comitetului parochial din Borgobistrița posedă următoarea avere, care valorează sumele mai jos notate:

1. Monda Aurel, preot, posedă 24 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 800.000
2. Ghițan Toader, primar, posedă 15 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 400.000
3. Ciurea Ștefan posedă 97 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 1.000.000
4. Pavel Ion a Luchi posedă 11 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 300.000
5. Pavel Ștefan a Luchi posedă 10 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 300.000
6. Năuc Ion a lui Niculae posedă 32 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 800.000
7. Moișan Ion a Tomii posedă 34 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 800.000
8. Georza Filimon posedă 11 jug. pământ, casă, vite, valorează Lei 300.000
9. Ispravă Ion posedă 22 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 450.000

10. Cercea Constantin posedă 22 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 500.000
11. Someșan Leon posedă 15 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 300.000
12. Orban Petre posedă 39 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 500.000
13. Purcile Mihai posedă 21 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 400.000
14. Hangan Vasile a lui Dtru posedă 10 jug. pământ, casă, curte și vite, valorează Lei 300.000
15. Beșa Grigore posedă 20 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 400.000
16. Serețan Niculae posedă 36 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 600.000
17. Grigore Neamț posedă 8 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 200.000
18. Cioncă Dănilă posedă 43 jug. pământ, casă și vite, valorează Lei 800.000
19. Pavel Constantin posedă 15 jug. pământ, casă, moară, valorează Lei 400.000

Drept care s-a eliberat prezentul certificat

Borgobistrița, la 22 Iulie 1924

Document nr. 22

Venerat Consistor!

În legătură cu referatul meu din 2 iulie 1924, referitor la clădirea bisericei din Borgo Bistrița, pe baza deplasării din 19-21 Iulie, am onoarea a întregii raportul nou după cum urmează:

Dl. Dr. Vasile Sava, asesor, în persoană s-a convins de cele cuprinse în raportul meu, încrât corespund adevărului și realității. În ce privește modul de executare a lucrărilor, nu am avut nimic de excepționat și această împrejurare am luat-o în favorul firmei când propun unele abateri de la rigoarea contractului și a hotărârilor date în materie.

1. La cererea firmei pentru urcarea prețurilor de unitate, am onoarea a vă raporta că în comparație de seria de prețuri alăturată la contract, nici un material nu s-a scumpit afară de cărămidă de Bistrița și cimentul de Turda. Lemnele de foc pentru arsul carămizilor din Borgo-Bistrița în medie nu s-a urcat peste 600 de lei, cât este prețul original. Manopera și plata zidarilor nu s-a urcat, fiind mare lipsă de muncă și zidari fără lucru în abundență. Împrejurarea că antrepriza a avut și lucrători mai eftini în anul trecut decât prețurile din analiza de facturi asta e o împrejurare norocoasă pentru antrepriză, dar la nici un caz nu-i servește de titlu pentru urcarea prețurilor.

La fundație s-a acordat o majorare de prețuri considerabilă, unde firma a avut un câștig destul de frumos. Circa 80-100.000 lei. Varul costă cb fabrică 8-9.000 lei, vagonul cb fabrică și firma are în seria de prețuri 11.000 lei la vagon.

2. Sigur, împrejurarea că în anul trecut din lipsă de materiale și de bani nu s-a putut pune dispoziție la timp, s-au sistat lucrările la începutul lui Octombrie, servește de o împrejurare atenuantă, fiind recunoscută și de comitet, din care își poate forma oarecare titlu de bază pentru o despăgubire moderată, având în vedere că firma a știut înainte că fiind lucrare publică, nu se pot pune materiale la curs la dispoziție, chiar și dacă ar fi prevăzut în contract.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

După părerea mea, în anul curent a avut material suficient totdeauna, potrivit numărului muncitorilor și materialul de schelă este suficient numai trebuie ca materialul folosit să fie cruțat ca și cum ar fi din material propriu.

3. Luând în dezbatere hotărârea comitetului și cererea antreprizei, propun ca despăgubirea pentru întârzierea materialelor și ca diferență pentru înălțimea de la patru metri în sus următoarele modificări de prețuri la lucrări de zidire:

a.) 20% suprasolvire peste prețurile ofertei și a contractului aprobat la pozițiile 7. și 8. al devizului, la zidul mixt de la înălțimea de 2.80 m până la 4.00 m partea deasupra a cordonului;

b.) 20% la pozițiile 9,10 și 11 al devizului și diferența de preț la ciment, plătindu-se în plus valoarea efectivă a cordonului pus la arcurile de cărămidă.

Peste suprasolvirea de la a) și b).

c.) 5% suprasolvire de înălțimea la zidurile mixte peste 4 m în sus, pozițiile 7 și 8;

d.) 10% suprasolvire de înălțime la zidurile și arcurile de cărămidă pusă de la 4 m în sus, la pozițiile 9-10 și 11 al devizului.

Aceste prețuri sunt valabile până la cornișa principală partea din sus, atât la turnuri, cât și la biserică și cupolă.

Pozitiiile celealte ale devizului rămân valabile și obligatoare.

4. La lucrările de dulgherie, luând în considerare că s-au făcut unele modificări la planuri în interes de soliditate și s-a ordonat înălțarea acoperișului cu 50 cm, propun o urcare de prețuri de 10% la toate pozitiiile, având în vedere că modificările reclamă mai mult lucru și ferărie și cu observarea că firma e obligată a da toate cuiele, suruburile și, în fine, în prețuri este cuprins și baterea scândurilor pe acoperiș și măsurătoarea ce va face la suprafața orizontală cu prețurile majorate cu 10% și peste suma aceea nu poate sub nici un titlu altă suprasolvire.

5. La lucrările de tinichigerie, nu se aproba nici o suprasolvire, luând însă în considerare că toată suprafața acoperișului va fi acoperită în loc de eternit cu tinchia, se stabilește prețul de unitate în suma de 320 lei la mertu pătrat (în loc de 280 lei), rămânând celealte prețuri în vigoare, conform devizului și contractului.

La cazul că antrepriza nu primește prețul de unitate urcat cu 20 lei, pentru lucrările de tinichigerie, lucrările se vor da din mâna liberă maestrilor respectivi de tinichigiu fără intervenția antreprizei, conform contractului care autorizează comitetul a le face în regie proprie.

6. Toate celealte prețuri rămân neschimbate și obligatoare pentru firmă.

Modificările acestea însă sunt obligatoare numai la cazul că firma va face declarație că le primesc și că nu va mai cere alte urcări de prețuri, totodată va face declarație că acceptă toate condițiunile Consistoriului, publicate sub nr., la aprobarea contractului le primesc de obligatoare și de acceptate.

7. În cazul că antrepriza va primi prețurile de unitate urcate și va semna declarațiile cerute și acceptă condițiile contractului aprobat de Consistoriu de valabile și obligatoare, pe viitor pentru aplanarea oricăror diferențe de prețuri, să încredează părintele Aurel Monda, Ing. Emil Leheni și arhitectul Consistoriului care vor stabili la caz de nevoie noi prețuri și le vor supune spre aprobarea Consistoriului numai la receptia lucrărilor.

8. Adausul de prețuri însă se va plăti numai la terminarea lucrărilor sau după cum va permite situația materială a bisericei și nu are dreptul a pretinde firma nici un interes de întârziere, tot asemenea cu aprobarea aceasta antrepriza este despăgubită pentru toate întârzierile de plată de până acum și altă despăgubire nu poate pretinde sub nici un titlu.

9. La cazul că firma nu primește soluția oferită, contractul se declară de reziliat și sistându-se lucrările, se vor calcula în regie sau prin alt antreprenor, dându-se lucrările din mâna liberă cu intervenția arhitectului Consistorului.

Se va face de experți ai Consistoriului decontarea lucrărilor executate pe baza devizului și a contractului original și se va stabili o despăgubire justificată despre pretențiunile antreprizei din întârzierea materialelor, despăgubirea însă la nici un caz nu poate fi mai mare cu urcarea de prețuri propusă prin acest referat.

10. Întrucât tendința de a specula situația a antreprizei este evidentă, rog onoratul Consistoriu a proceda cu toată rigoarea pentru a evita orice diferend la cazul că va mai continua lucrările.

Tendința firmei a fost la ofertă a pune prețuri mari la zidărie, ca să aducă biserică în situație încurcată și atunci ușor se vor majora celelalte prețuri, și aşa, treptat, să ajungă la beneficii nejustificate, fără nici un risc.

11. Situațiile și ratele se vor plăti numai cu prețurile originale și suprasolvirile se vor plăti ca rată ultimă la recepționarea lucrărilor cu 5% detrase din situație.

Cluj, la 24 Iulie 1924

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 23

Venerat Consistor!

În ce privește cererea Ing. Leheni referitor la controlarea lucrărilor la biserică din Borgo-Bistrița, suma de 1,5% este prea mult și funcționarii Serviciului de poduri și șosele sunt obligați a face aceste lucrări pe lângă conturi de deplasare oficială, mai departe biserică trebuie să plătească și spesele de deplasare a arhitectului Consistoriului.

Propun să primească stabilire sumei de 1,5%, dar nu numai pentru control, ci și pentru recepționarea lucrărilor la terminare și având în vedere că de la comună a primit după suma celor 3 situații spesele de control, în viitor să fie împărtită între arhitectul Consistoriului și ing. Leheni în proporția următoare: Ing. Gavril Lungu va primi din suma de 1,5% 0.60%, iar ing. Leheni 0.90%, având în vedere că vine mai de multe ori, dar este și mai aproape.

În suma aceasta sunt cuprinse toate spesele de deplasare și sunt obligați a face și recepționarea lucrărilor.

Cluj, la 24 Iulie 1924

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 24

Referat

În 26 iulie 1924 am plătit (părintelui) parohului din Borgo Bistrița, Aurel Monda, 100.000 lei și am primit un cambiu numai subscris, dar neîntregit.

Suciul,
Cassa Consistoriului Diecezan greco-ortodox Român

Document nr. 25

Proces verbal

Copie

Luat în ședință extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 27 Iulie 1924 sub presidiul parohului Aurel Monda; prezenți următorii: Toader Ghițan, Ioan Pavel, Niculae Serețan, Ștefan Pavel, Grigore Neamț, Dănilă Cionca, Alexa Ciurea, Ion Neuc, Vasile Ciurea, Mihai Purcil, Constantin Cercea, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Ion Ispravă, Gavril Cot, Ioan Suceava, Vasile Hangan, Ioan Moișan.

Cu verificarea procesului verbal să concord membrii Ioan Suceavă, Ștefan Pavel.

I. După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor schimbarea ambelor odăi de la nave, conform proiectului prezentat de firma E.I.Sasu și aprobat de inginerul Lungu. Membrii comitetului primesc încă toate propunerea inginerului Lungu.

II. Presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet conform propunerii inginerului Leheni și subscrisă din partea lui cu privire la executarea acoperișului conform Jurnalului de clădire din 4 Iulie Nr. 5. Membrii comitetului aproba propunerea inginerului Leheni cu privire la acoperiș (vezi Jurnalul de clădire din 4 Iulie Nr. 5).

III. Presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet propunerea inginerului Lungu cu privire la acoperișul de la corpul principal a bisericii că se va face cu 50 cm mai înalt conform Jurnalului de clădire a bisericii din 19-21 Iulie. Membrii comitetului aproba hotărârea inginerului Lungu cu privire la acoperiș.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Ioan Pavel m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Pavel m.p., Ioan Suceavă m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficial parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 26

Sibiu, 31 Iulie 1924

PREA SFINȚIA TA!

Confirm primirea telegramei Preasfinției Tale referitor la creditul cerut de biserica din Borgo-Bistrița. Cu regret trebuie să comunic, că cererea a fost rezolvată nefavorabil încă în ședința dela 1 Iulie a.c.

Profit de ocazie a împărtăși Preasfinției Tale, că criza de numerar ne silește a face tot mai mare selecțiune între clienți, menajând în rândul intâi pe clienții vechi. Criza de numerar la băncile românești văd că o agravează și oamenii noștri, între cari nu locul din urmă îl ocupă bisericile cu depunerile lor, biserici pe cari institutul nostru în curs de 52 ani le-a menajat și ajutat. Chiar și acum aproape nu este zi, în cari să nu dăm ajutor vreunei biserici. În schimb, unele biserici și-au ridicat banii dela noi și i-au dus la bănci străine. Biserica din Blașfalăul-de-Jos încă și-a ridicat depunerea cu toată intervenția Preasfinției Tale, iar consistoarele ne cer dobânzi tot mai mari după depunerile lor și ne silesc a lucra și noi cu dobânzi uzurare.

Nu știu unde vom ajunge în felul acesta. Bineînțeles, tote acestea nu pot scădea dragostea noastră pentru biserica strămoșească.

Sărutând dreapta Preasfinției Tale, semnez

Cu distinsă stimă:

ss. indescriabil

Document nr. 27

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 3 August 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți: Ioan Ispravă, Niculai Serețan, Ștefan Ciurea, Filimon Georza, Ion Năuc, Constantin Cercea, Mihai Purcil, Toader Ghițan, Ioan Pavel, Ștefan Pavel, Gavril Cot.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Ioan Năuc și Ioan Pavel.

I. După deschiderea ședinței, presidiu cetește Jurnalul bisericei de clădire din 25 Iulie a.c. I. prin care inginerul Leheni face propunerea ca antreprenorul să fixeze prețurile la lucrările ce se vor executa în anul acesta. Membrii comitetului primesc propunerea inginerului Leheni de data 25 Iulie a.c.

II. Presidiu aduce la cunoștință membrilor observările făcute de firma E. Preda cu privire la cruci și parafulger. Membrii comitetului hotărăsc ca crucile la turnuri la cupolă și la altar să se facă din fer și nu din plev, parafulger să se puie la ambele turnuri, cât și la cupolă.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Ștefan Pavel m.p., Notar; Verificatori: Ion Năuc m.p., Ioan Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 28

Venerat Consistor Eparhial,

În conformitate cu însărcinarea verbală a P.Sf. Sale Domnului Episcop m-am prezentat pe ziua de 20 Iulie în parohia Borgobistrița împreună cu Domnul Inginer Gavril Lungu a controla lucrările executate până acumă în jurul zidirii bisericii și a cerceta și diferendul ivit între biserică și întreprinzătorul Elena I. Sasu referitor la majorarea prețurilor.

Am constatat următoarele:

1. Lucrarea zidirii bisericii este până în prezent solid executată și ajunsă aproape de corniș.

2. Firma Elena I. Sasu a cerut și își susține și acumă cererea de a i se majoreze prețurile la lucrări cu 30% pentru zidărie, iar la acoperiș, la dulgherie asemenea să i se majoreze prețurile cu sume și mai mari.

Eu am atras atențunea firmei că Consistoriul a aprobat contractul și condițiunile de licitație numai pe lângă prețul total fix de 1.382,166 lei. Antrepriza se provoacă la condițiunile de licitație și la punctul 5 din contract, în baza cărora, de fapt, ar avea dreptul de a cere majorarea prețurilor în caz de scumpirea materialelor. Resoluțunea consistorială care fixează prețul de 1.382,166 lei spun că nu li s-a comunicat și că nu au cunoștiință de ea. Pe contract în clausul de aprobare e spus însă că contractul se aprobă numai cu condițiunile din adresă.

Ca motiv pentru urcarea prețurilor invocă fapul că nu li s-a predat de biserică materialele necesare la termen și aşa acestea s-au scumpit și lucrările au întârziat.

În genere, am constatat că organele noastre n-au observat instrucțiunile noastre date cu ocaziunea aprobării condițiunilor de licitație și aşa au rămas multe uși de scăpare pentru urcarea prețurilor.

Inginerul Lehenyi din Bistrița a propus comitetului parohial să majoreze prețurile la ziderie cu 20% începând cu situația a patra.

Comitetul parohial, prin hotărârea sa de la 13 Iulie 1924, a acceptat această soluție pe lângă rezerva aprobării ulterioare a contractului.

Inginerul Consistoriului, în raportul său de la 2 Iulie, este în contra majorării prețurilor, iar în raportul său de la 24 Iulie 1924 admite și el majorarea prețurilor la unele categorii de materiale, după cum urmează:

a.) 20% suprasolvire peste prețurile ofertei și a contractului aprobat la poziția 7 și 8 al devizului la zidul mixt de la înălțimea de 2,80 m până la 4 m partea deasupra cordonului;

b.) 20% la pozițiile 9, 10 și 11 al devizului de diferență de preț la ciment, plătindu-se în plus valoarea efectivă a cimentului pus la arcurile de cărămidă;

c.) 5% suprasolvire de înălțime la zidurile mixte peste 4 m în sus la pozițiile 7 și 8;

d.) 10% suprasolvire de înălțime la zidurile și arcurile de cărămidă pusă de la 4 m în sus la poziția 9, 10 și 11 din deviz;

e.) Aceste prețuri să fie valabile până la cornișa principală partea din sus, atât la turnuri, cât și la biserică și cupolă;

Pozitiiile celealte ale devizului să rămână valabile și obligatoare.

f.) La lucrările de dulgherie, inginerul consistorial propune o urcare de 40%, antrepriza cere 120%, dând firma toate materialele și săvârșind toate lucrările fără a putea pretinde altă despăgubire. Măsurătoarea se va face la suprafață orizontală;

g.) La lucrările de tinichigerie să nu se aprobe nici o suprasolvire luând însă în considerare că toată suprafața acoperișului va fi acoperită în loc de eternit cu tinchia, se stabilește prețul de unitate de 320 lei la mp în loc de 280, rămânând celealte prețuri în vigoare conform devizului și contractului;

La caz că antrepriza și-ar primi această urcare de prețuri, să se facă lucrările în regie.

h.) Toate adausenele propuse mai sus să se plătească deodată cu rata ultimă și cu replătirea cauțiunii.

Inginerul Lehenyi cere pentru controlarea lucrărilor un beneficiu de 1,5%.

Inginerul consistorial propune ca din acestă sumă să se acopere și toate cheltuielile sale de inspecție, dându-se 60% lui și 90% inginerului Lehenyi.

Subscrisul pentru soluționarea definitivă a chestiunii propun ca să se primească majorarea de prețuri propusă de Ing. Gavril Lungu și dacă antrepriza nu se învoiește, după ce vom cere și părerea iurisconsultului consistorial, să i se abzică lucrarea, plătindu-se după deviz ce a executat până la aceea dată, iar restul lucrărilor să se dea separat în întreprindere după categoriile de lucrări.

Notez că toate greutățile rezultă din faptul că biserică nu are banii necesari la dispoziție și aşa antrepriza pune biserică tot mereu în întârziere.

Consistorul a dat acestei biserici la mâna sa proprie și pe lângă cambiul, un împrumut de 100.000 pe 3 luni, până își va vinde biserică pădurea.

Banca Albina precum și celealte bănci au refuzat un împrumut pentru această biserică, aşa că și din acest punct de vedere ar fi consult ca să se mai sistese lucrările, dar aşa ca antrepriza să nu poată ridica pretențione pentru întârziere.

În privința interpretării contractului, se va cere părerea domnului iurisconsult consistorial.

Am mai constatat la această biserică că la naos s-au aplicat două ziduri paralele, creîndu-se două camere inutile care strică și aspectul, și biserică în mod simțitor. Sunt de părere ca să se caseze acești pereți, neavând nici un rost și fiind și nepractici.

Propunerile inginerului consistorial și a Inginerului Lehenyi, precum și hotărârile comitetului parohial referitoare la urcarea de prețuri sunt acluse la acest act, precum și hotărârile referitoare la ridicarea unui împreumut și la remunerarea controlorului expert, asemenea și cererea de majorare de preț a anteprizei.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

În privința remunerării controlorilor experți, propun ca să deie din suma de 1,5 % 0,50% Inginerului Gavril Lungu, care are să se prezinte pentru această sumă în fiecare lună cel puțin o dată la Borgobistrița pentru control. Iar inginerului Lehenyi 1%, având să se prezinte în fiecare săptămână odată și de câte ori va fi reclamat de comitetul parohial.

Pentru această plată vor avea să facă toate lucrările de conducere și control, inclusiv colaudarea.

Cheltuielile expertului Pflandler să se stablească în suma de 2.000 lei și diferența de 6.000 lei să se restituie.

Protopopul tractual să ne arate de ce a încasat suma de 5.000 lei pentru facerea contractului și să i se stablească diurna cuvenită.

Spesele mele au fost diurna pe 3 zile 600 lei și bani de drum 200 lei pe care i-am încasat ca anticipație și propun să se pună în contul acestei biserici.

Cluj, la 6 August 1924

Vasile Sava, asesor consistorial

Document nr. 29

Adeverință oficială

Adeveresc oficios că Ioan Pavel a Luchi, Ioan Ispravă și Gavril Cot din subscrisa parohie sunt îndreptățiti de membrii comitetului parohial de a merge la Cluj pentru a cere de la ven. Consistoriu un împrumut de 200.000 lei.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 25 August 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 30

Casieria Consistoreală Cluj

Nr. 5512 din 29 august 1924

Cu cele cinci cambii ale credincioșilor noștri din Borgo-Bistrița te vei prezenta la directorul băncii „Albina”, aici cerând să-ți plătească în numerar contravaloarea lor de 100.000 lei, după detragerea dobânzii pe trei luni, provocându-te la promisiunea numitului Director ce a făcut secretarului nostru în acest sens.

Banii îi vei păstra în cassă, contându-i la tranzitori ori predându-i reprezentanților parohiei pe lângă subșcrierea lor la primire, când vor veni aici în zilele proxime.

Am primit 5 cambii de la epitropia din Borgo-Bistrița subscrise, spre păstrare.

Onor. Oficiu Parohial ortodox român Borgo-Bistrița

Anexat îți trimitem cinci tipărituri ale „Albinei”, în caz vei răspunde la toate întrebările și le vei subscrive ca urgent, ca să putem validiza cele 5 cambii pentru ridicarea împrumutului de 100.000 lei, în scopul zidirii bisericii.

Tipăriturile le vei aduce aici de urgență, când vei putea ridica și numerarul împrumutului din chestiune.

Com. of.

Epitropul din Borgobistrița, Ion Pavel, lasă la oficiul de cassă 5 cambii în total de 100.000 lei pentru a ridica banii de la „Albina” și a se trimite bisericii din Borgobistrița.

Datele convențiilor:

1. Ion Pavel, soția Raveca Laba - 2 boi, 4 vaci, 35 iugăre pământ și casă;
2. Gavril Cot, văduv - casă, 40 iugăre pământ, 2 cai, 2 boi, 4 vaci;
3. Ion Ispравă, soția Gafica Pasăre - are casă, 2 boi, 2 cai, 4 vaci, 40 iugăre pământ;
4. Dănilă Cionca, nevasta Ioana Prigoriu - casă, 2 boi, 2 cai, 6 vaci, 50 iugăre pământ;
5. Teodor Ghițan, nevasta Tincuța Cerceja - casă, pământ 40 iugăre, 2 cai, 6 vaci;
6. Ion Moișan, Babanu Măriuca - casă, pământ 40 iugăre, 2 cai, 6 vaci;
7. Ion Neuc al lui Nicolae, Pop Ana - casă, pământ, 35 iugăre, 4 cai, 6 vaci;
8. Ion Suceavă, secretar comunal, soția Rozalia Borbely - 2 vaci;
9. Nicolae Serețan, soția Pavel Maria - 60 iugăre pământ, 2 boi, 2 cai, 6 vaci;
10. Ștefan Ciurea, soția Popandron Paraschiva - 70 iugăre pământ, 2 case, 2 cai, 4 boi, 6 vaci;
11. Vasile Ciurea, soția Ioana Ciurea - casă, pământ 35 iugăre, 2 cai, 2 boi, 4 vaci;
12. Constantin Cioncă, soția Spumă Măriuca - casă, pământ 25 iugăre, 2 cai, 3 vaci;
13. Ion Moișan a T., văduv - casă, 30 iugăre pământ, 2 cai, 4 vaci;
14. Holbură Macedon, soția Spân Ileana - 2 case, 15 iugăre pământ, 2 vaci;
15. Andrei Neuc, văduv - 25 iugăre pământ, 2 cai, casă, 2 vaci.

Vasile Sava

Document nr. 31

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 21 Septembrie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii: Toader Ghițan, Ioan Moișan, Mihai Purcăreanu, Ioan Pavel, Vasile Hăngan, Vasile Ciurea, Ioan Năuc, Constantin Cerceja, Dănilă Cionca, Ștefan Pavel, Niculae Serețan, Filimon Georza.

Cu verificarea procesului verbal să concredeze membrii Ștefan Pavel și Ioan Năuc.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet;

I. Rugarea firmei E.I.Sasu prin care cer urcarea prețurilor acceptate de prim inginerul orașenesc Dahinten, Kelp, Pfandler. Membrii din comitet aprobați intru toate specificațiunea de prețuri a III-a, a IV-a și a V-a verificată de inginerul Leheni și resping propunerea inginerilor din Bistrița Kelp, Dahinten și Pfandler.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

D.U.S.: Aurel Monda, Președinte; Vasile Hangan m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Pavel m.p.; Ioan Neuc m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 32

Extras din Procesul verbal

Luat în ședință extraordinară a comitetului parohial ortodox român din parohia Borgobistrița ținută la 21 Septembrie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda prezenți următorii membrii: Toader Ghițan, Ioan Moișan, Mihai Purcil, Ioan Pavel, Vasile Hăngan, Vasile Ciurea, Ion Neuc, Constantin Cercea, Dănilă Cionca, Ștefan Pavel, Niculai Serețan, Filimon Georza.

Cu verificarea procesului verbal se concordă membrii Ștefan Pavel și Ioan Neuc.

După deschiderea ședinței presidiu aduce la cunoștința membrilor din comitet I că a trimis pre epitropul Ioan Pavel la București cu rugările pentru vinderea pădurei comunale scadentă pre anul 1924 și susnumitul a esoperat aprobarea din partea Dului ministru cu condiția ca pădurea să se vândă în licitare publică, și totodată aduce la cunoștință că susnumitul epitrop a avut spese de drum și întreținere pre temp de 8 zile 3400 lei.

Membrii din comitet aprobată ca epitropului Ioan Pavel să i se deie suma de 3400 lei.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrie.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Pavel a L. m.p.; Ioan Neuc l. N. m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 1 Novembrie 1925

Aurel Monda,

Paroh ortodox

Document nr. 33

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 28 Septembrie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți: Ioan Suceava, Toader Ghițan, Ștefan Ciurea, Mihai Purcile, Alexa Ciurea, Ioan Năuc, Ștefan Pavel, Ion Moișan, Ion Pavel, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Ștefan Pavel și Ioan Năuc.

I. După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet observările făcute la 15 Septembrie a.c. de inginerul Leheni cu privire la construcția cupolei. Membrii comitetului, având în vedere că în anul acesta s-au luat împrumut de 700.000 lei, având în vedere că banii aceștia sau spesat la edificarea bisericei conform chitanțelor și a jurnalului de clădire a bisericei, hotărăsc ca în anul acesta să nu se lucreze la construirea cupolei, totodată hotărăsc ca firma E.I. Sasu să facă schița cupolei precum și planul și devizul de spese ca să le poată înainta spre aprobare, membrii comitetului întreabă pe susnumita firmă că cât ar costa facerea planului, devizului de spese a cupolei.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Ioan Năuc m.p.; Ștefan Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiu parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 34

Nr. 162/1924

Prea Venerat Consistor Diecezan,

Referitor la nr. 5512-1924 dată de 15 Septembrie a.c cu tot respectul înaintez cele 5 tipărituri ale „Albinei”, în care se arată starea materială a membrilor din comitet care au subscris cambiile pentru împrumutul de 100.000 lei în scopul zidirii bisericei.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 29 Septembrie 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 35

Copie

Ministerul de Interne Direcțiunea Comunală
Nr. 23183/C1924

Domnule prefect!

La Nr. 5253-1924 relativ la exploatarea unui parchet din pădurea comunală Borgo-Bistrița, cu scopul ca din prețul realizat să se contribuie la edificarea bisericei ort. rom., Vă facem cunoscut că Ministerul nu are nimic de obiectat asupra acestei propunerii și în consecință aproba în principiu vânzarea parchetului de lemn în chestiune, care se va face prin licitație publică, conform dispozițiunilor art. 72-83 din legea contabilității publice și îndeplinirea formalităților tehnice silvice, urmând ca actele să ni se înainteze la timp pentruprobarea definitivă. Se restituie anexele

p. Ministrul s.s. Cons., Popescu.
Director general: ss. indescifrabil

PRETURA PLASEI IAD

Nr. 2320/924
D-lui
Secretar!
Borgobistrița

Vă comunicăm în copie ordinul de mai sus a Ministerului de Interne Direcțiunea Comunală, referitor la hotărârea Nr. 7 din 10 Februarie 1924 adusă de reprezentanța comunală din Borgobistrița pentru luare la cunoștință și confirmare.

Bistrița, la 1 Octombrie 1924
Gondesch, m.p.,
Primpretor

Pentru conformitate cu originalul
Borgobistrița, la 14 Noiembrie 1924

Document nr. 36

Proces verbal

Copie

Luat în şedinţă extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistriţa ținută la 12 Octombrie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți: Gavril Cot, Constantin Cionca, Grigore Beșa, Mihai Purcil, Leon Someșan, Ioan Moișan, Ioan Pavel, Ștefan Pavel.

Cu verificarea procesului să concrede membrii Gavril Cot, Constantin Cionca.

I. După deschiderea şedinței, presidiu aduce la cunoștința membrilor și cetește Jurnalul de clădire a bisericii din 7 Oct 8, 9, Octombrie 1924 cu privire la construcția cupolei. Membrii din comitet hotărăsc ca propunerea inginerului Leheni să o primească dacă Ven. Consistor va afla de bine ca să o aprinde.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și să subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Ștefan Pavel m.p., Notari; Verificatori: Gavril Cot m.p.; Constantin Cionca m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 37

D-lui Aurel Monda,
Preot ortodox Borgobistrița

Consistorul eparhial îi-a acordat On. D-tale în ziua de 26 Iulie 1924 un împrumut de una sută mi lei cu termen de 3 luni adică până la 26 oct. 1924 din fondurile consistorului pe lângă garanția

On D-ta n-am restituit acești bani în termenul fixat, în consecință te invităm să binevoiești să ne înainta această sumă cu dobândă de 14% în termen de 10 zile, căci și consistoriul are nevoie de bani pentru acoperirea cheltuielilor sale de organizare.

31 octombrie 1924

Vasile Sava

Document nr. 38

Onoratului Comitet a Bisericei Ortodoxe Române
din Borgobistrița

Subsemnatul, Inginer Emil Leheni, însărcinat din partea D-Voastre cu conducerea construirii bisericii ort. din Borgobistrița, pe baza motivelor mai jos invocate, am onoarea a Vă ruga să binevoiți a-mi acorda un premiu de 20.000 lei pentru conducerea lucrărilor bisericei în decursul anului 1924.

Atunci când m-am angajat la conducerea lucrărilor pentru suma de 1,5% a sumei situațiilor, credeam că o să se lucreze, de o mai importantă valoare, fiind astfel și retribuția mea mai mare.

Dar, vedeți Vă rog, nici valoarea materialului prestat de D-Voastre nu este socrut în suma după care eu primesc procente de 1,5 %, cu tot că aceste materiale și lucru să ridică la o importantă valoare.

În decursul anului curent, de la data când conduc eu personal lucrările, am primit și mai am să primesc în total circa 19.000 lei începând de la situația a IV-a (a III-a situație a fost plătită Serviciului de poduri și șosele).

Să vedem acum, ce am lucrat eu pentru această sumă?

Conform semnătوري jurnalului de șantier, am făcut controlul lucrărilor în total de 17 ori la fața locului ceea ce mi-a întrebuințat total 20 zile (călătorind de 3 ori numai a 2-a zi înapoi). Pentru verificarea situațiilor am întrebuințat în afară de ieșirea la fața locului, în Bistrița încă la a V-a 1 zi, la a VI-a 3 zile, și la a VII-a 1 zi, total 5 zile. Pentru verificarea calculului static a detailurilor, interesări după prețuri pe la diferiți furnizori în total circa 5 zile.

Întocmirea expertizei pentru esoperarea împrumutului de 1.700.000 lei mi-a cerut 3 zile plus 1 zi călătorie anume pentru acest scop la Borgobistrița. (Întocmirea acestei expertize de fapt nu intră în obligațiunea mea în contul celor 1,5% deoarece eu sunt obligat numai la conducerea tehnică și verificarea situațiilor). Pe urmă pentru recapitularea tuturor lucrărilor executate în anul trecut și cel prezent, întocmind toate situațiile într-o singură situație și desemnând din nou toate planurile a lucrărilor executate până acum, ceea ce trebuie să fac în proximul viitor, îmi va cere minimum 10 zile bine și des lucrate.

Prin urmare totalul zilelor efectiv lucrate este în interesul bisericei în anul curent 43 zile, pentru care am primit și am să primesc încă total circa 19.000 lei. Detrăgând cheltuielile avute cu călătoriile circa 3000 lei, rămân 16.000 lei. Împărțit 16.000 cu 43 zile, să vine rotund 370 lei pe zi.

Domnilor! Un simplu zidări la București are azi 500 lei pe zi și eu, Inginer 370 lei.

Dar, Onorat Comitet! Unde este răspălată responsabilitatea mea enormă, ce veți cunoaște-o din cele de mai sus, dacă pentru zile muncite, fără responsabilități și 370 lei pe zi este puțin.

Domniile Voastre știți, că antreprenorul nu are prețuri fixe unitare, ci eu, din aprecierea mea trebuie să lichidez ceea ce se cuvine. D-l Președinte al Comitetului, D-l părinte și D-l episcop știe ce certuri avusem totdeauna la verificarea situațiilor cu

antreprenorul, deträgându-i fără milă ce numai a fost posibil, realizând astfel un câștig cruce de cel puțin 200.000 lei pe seama bisericei. Dar ori și când, atât în fața Consistorului, cât eventual și în fața tribunalului eu sunt acela care sunt responsabil pentru fiecare leu plătit antreprenorului. Vedeți, Vă rog, răspunderea mea?

Dar și toate construcțiile sunt îndreptate, conduse de mine, toate detailurile semnate de mine, și orice s-ar surupa, orice ar fi excepționat, eu voi fi tras la răspundere, căci eu sunt responsabil prin semnare planurilor, deci sunt responsabil de o clădire de valoare în milioane.

În rezumat în mâinile mele ați depus D-Voastre enormă sumă ce se cheltuiește pe biserică și în mâinile mele a-ți depus bună reușita a frumoasei biserici ce să clădește.

Și vă întreb, Onorat Comitet, oare sunt plătite toate aceste prin cei 370-400 lei pe zi ce mi să vine?

Vă rog să vă reamintiți că arhitectului (și nu Inginer - architect) Pflander i-ați plătit pentru o singură ieșire suma de 8000 lei! El mi-o afirmă că dacă l-ați fi încredințat cu conducerea vă cerea 10% din suma situațiilor. Oare este suficient cel 1,5% ce primesc eu?

În caz că mi-ați aproba cei 20.000 lei ceruți de mine prin prezenta cerere, mi s-ar veni circa 800 lei pe zilele lucrate de fapt și aş suporta cu placere responsabilitatea, ce o să am în sarcina mea, cu tot că renumerația rămâne încă tot modestă față cu munca și responsabilitatea mea.

Onorat Comitet! Nu sunteți obligat a-mi aproba cererea mea, sunteți în drept a mă respinge, și eu pentru aceea rămân cel vechiu, făcându-mi și pe mai departe obligațiunile mele cu același zel și conștiință, ca și până acum.

Dar nu vreau să cred, că D-Voastre, cari ați fost foarte îndestulăți cu conducerea mea, ba chiar și forurile bisericești superioare a D-Voastre, mă veți putea refuza. După ce ați auzit motivele mele, după ce apelez la aprecierea D-Voastre sunt sigur că nu mă veți refuza și veți avea în mine și pe mai departe un muncitor zelos și conștiincios, care plin de recunoștință va fi folos de a fi încredințatul și devotatul D-Voastre.

Primiți Vă rog asigurarea deosebitului meu respect ce vi-l păstrează, al D-Voastre devotat,

Inginer,
Emil Leheni

Bistrița, la 2 Noiembrie 1924

Document nr. 39

Proces verbal

Copie

Luat în ședință extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 9 Noiembrie 1924 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți: Toader Ghițan, Ion Moișan, Ion Pavel, Dănilă Cionca, Vasile Ciurea, Ștefan Pavel, Niculai Serețan, Petre Orban, Filimon Georza, Grigore Beșa, Leon Someșan, Constantin Cercea, Ion Năuc, Ștefan Ciurea.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Cu verificarea procesului verbal se concredează membrii Ștefan Pavel și Ion Moișan.

După deschiderea ședinței presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet cererea inginerului Leheni alăturată prin care cere 20.000 lei remunerație. Membrii comitetului având în vedere lucrul ce l-a prestat Dl inginer Leheni în decursul edificării nouăi biserici, având în vedere că acum nu poate să-i deie sus-amintita sumă, hotărască ca să-i deie remunerația de 20.000 lei după ce se va termina edificarea nouăi biserici și dacă Ven. Consistor va afla de bine ca să o aprobe.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrie.

D.U.S.: Aurel Monda, Președinte; Ioan Pavel, Notari; Verificatori: Ștefan Pavel a L. m.p.; Ioan Moișan m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 40

Aurel Monda,

Paroh

Nr. 186/924

Prea Venerat Consistori diecesan,

Prin Nr. 6925 – 1924 de data 4 Nov. a .c. sunt provocat din partea Prea Sfintei Sale Nicolae ca în termen de 10 zile să achit suma de 100.000 lei precum și interesele la ceia ce vin cu rugarea către Veneratul Consistor ca se binevoiască a-mi prelungi termenul deja espirat până ce vom putea vinde pădurea.

Dl Ministrul ne-a aprobat ca se vindem pădurea cu condiția ca să se facă licitație publică ceia ce se poate vedea din copia alăturată sub % și până ce se va face licitația mai trec 2 luni de zile.

Rog pre Ven Consistori ca să binevoiască deci a-mi prelungi termenul de plată deja espirat.

Oficiul parohial ortodox român

Borgobistrița, la 14 Noiembrie 1924

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 41

Extras din Procesul verbal

Luat în ședință extraordinară a comitetului parohial ortodox român din Borgobistrița ținută la 30 Novembre 1924 sub presidiu ordinar, prezenți următorii: Leon Someșan, Constantin Cerceja, Ion Moișan, Toader Ghițan, Ioan Pavel, Constantin Cionca, Niculai Serețan, Ștefan Ciurea, Mihai Purcil, Dănilă Cionca, Ion Neuc, Filimon Georza, Vasile Ciurea, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal se concred membrii Ștefan Pavel, Ștefan Ciurea.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor II că amăsurat hotărâre din ședința anterioară a scris Dlui deputat Dr. V. Moldovan pentru a interveni la Dl ministru de culte pentru a ne vota un împrumut de 1.500.000 lei deoarece debitorii bisericei încontinuu ne provoacă ca să achităm datoriile contrase (făcute) cu edificarea nouăi biserici, mai departe face propunerea, ca să trimită biserică unu sau doi delegați la București ca să se intervină cu Dl. Dr. Moldovan ca să se capete împrumutul cerut, ca astfel biserică să nu aibă proces cu debitorii.

Ad. II. Membrii comitetului hotărăsc ca în cauza împrumutului să meargă la București Ion Pavel a Luchi și Vasile Hăngan ca să esopereze împrumutul cerut tot odată membrii comitetului hotărăsc ca la ambii delegați să li se plătească spesele de tren și diurnele de 200 de lei la unul.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Ciurea m.p.; Ștefan Pavel a Luchi m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 1 Novembre 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 42

Nr.192/ 924

Stimate Dle inginer,

Am primit epistola Dvoastră prin care îmi cereți ca să vă dău plenipotență ca Dvoastră să-mi ridicați de la Oficiul de cassă conpetența mea de salar la care vin a răspunde cu toată stima că nu mie personal mi-ați lucrat, ci bisericei și dacă totuși Ven. Consistor se va încovi ca Dvoastră să-mi detrageți salariul meu, atunci improcesnez pre On. Oficiu de cassă.

Cu privire la cupolă voi aduce la membrii comitetului și ei vor decide.

Cu stimă,

Oficiul parohial ortodox Borgobistrița, la 4 Decembrie 1924

Aurel Monda,
Paroh

Anexa 8

Document nr. 1

Extras din Procesul verbal

Luat în ședință extraordinară a comitetului parohial ortodox român din parohia Borgobistrița ținută la 7 Ianuarie 1925 sub presidiu parohului Aurel Monda prezenți: Ion Neuc, Constantin Cioncă, Toader Ghițan, Leon Someșan, Mihai Purcil, Niculai Serețan, Ion Moișan, Ștefan Pavel, Petre Orban, Grigore Beșa, Gavril Cot, Ioan Suceavă, Alexa Ciurea, Ștefan Ciurea.

Cu verificarea procesului verbal se concred membrii Ștefan Pavel și Ștefan Ciurea.

După deschiderea ședinței presidiu aduce la cunoștință membrilor I că ar fi bine ca cineva din membrii comitetului să meargă la Cluj la Banca Națională și Albina ca să se intereseze de împrumutul cerut de 1.500.000 lei de la Banca Națională din București, pentru ca să nu se plătească interese mari la diferite bănci unde avem împrumuturi.

Ad.I. Membrii comitetului hotărăsc ca parohul Aurel Monda și epitropul Ioan Pavel să meargă la Cluj și să se intereseze de împrumutul cerut de la Banca Națională pre lângă diurna și spese de călătorie de 400 lei de persoană.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Ioan Pavel m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Pavel m.p.; Ștefan Ciurea m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 1 Novembre 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 2

Nr. 984/1925

Domnului Inginer Dordea

Loco

Înainte de a pertracta cu firma Elena Sasu diferendul ivit în jurul edificării bisericii din Borgobistrița, dorim să întrebăm Camera de Comerț din Cluj asupra urcării prețurilor la material și manoperă de la anul 1923 până la finele anului 1924.

Vă rugăm deci să binevoiți a ne formula întrebările necesare la care are să răspundă Camera de Comerț. Am vorbit cu D-l Negruțiu și ne-a spus să-i prezentăm aceste întrebări.

16.I.1925

Dr. Vasile Sava

Document nr. 3

Nr. 142 antet 7238 / 1924

D-lui Dr. Alexandru Dragomir,

Advocat

Loco

În alăturare sub % vă transpunem întreg dosarul construirii bisericii din Borgobistrița cu rugarea să binevoiți a descinde în această parohie și a lua contactul cu antrepriza acestei biserici, firma Elena Sasu, pentru a stabili un acord referitor la continuarea lucrărilor, dat fiind că această antrepriză cere o majorare de prețuri peste cele fixate în dosarul de bază.

Despre rezultatul la care ați ajuns ne veți raporta restituind dosarul împreună cu eventualul contact ce s-ar încheia pentru a-și da Consistoriul aprobarea.

23.I.1925

Dr. Vasile Sava

Document nr. 4

D-lui Inginer Nicolae Dordea

Loco

Antrepriza zidirii bisericei din Borgobistrița, firma Elena Sasu, cu derogare de la dispozițiile contractului și a aprobării date de noi, cere o exorbitantă mărire de prețuri pentru lucrările de la această biserică.

În consecință, am delegat pe jurisconsultul nostru consistoral, Dl. Dr. Alexandru Dragomir, să descindă în parohia Borgobistrița și să încerce o împăcarea între parohie și antrepriza bisericii.

Vă rugăm deci cu toată onoarea să binevoiți și însuși pe delegatul nostru de mai sus în această parohie mâine, Sâmbătă, pentru a controla lucrările executate și socotelile lor și să i se încerce ajutor D-lui Dr. Alexandru Dragomir în toate cheștiunile tehnice care reclamă o expertiză specială. Pentru cunoașterea timpului plecării și a mijloacelor de călătorie, vă rugăm să luați contactul decât cu Dl. Dr. Al. Dragomir.

23. I. 1925

Dr. Vasile Sava

Document nr. 5

Venerat Consistor!

În urma delegației pentru aranjarea litigiului cu Elena P. Sasu, arhitecta bisericii din Borgo-Bistrița, am onoarea a Vă prezenta următorul raport asupra celor întreprinse de mine, împreună cu Dl Ing. Dordea.

Pentru a câștiga o situație clară a stării faptice, am studiat cu de-amănuntul condițiile contractului și anexele aceluia, iar pe urmă am analizat minuțios situațiile de plată prezentate până acum de către arhitectă în număr de 7, am constatat cantitățile trecute în situații ca efeptuite, le-am asemănat cu cantitățile prevăzute în deviz, pentru a vedea care sunt lucrările întrecătoare – fie din motivul că nu erau deloc trecute în deviz, fie că se prezintă cu cifre mai mari decât cele din Deviz. În procesiunea acestor constatări, am făcut o calculație de cost după unitățile din deviz și am asemănat-o cu cifrele cerute de arhitectă prin situațiile de plată, evidențind astfel diferențele care sunt puse în litigiu.

În baza acestei proceduri, am stabilit rezultatele pe care le consemnăm în tabloul alăturat la acest raport.

Din acest tablou reiasă, că cifra de cantități prevăzută în deviz a fost depășită la toate unitățile lucrărilor terminate, iar îndeosebi la unele diferență este enormă și întrece ori ce percent ușual, admis de normele în vigoare pentru lucrări publice.

Astfel, estragem din tablou următoarele unități și cifre majorate ca exemple:

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Umplătura de pământ în interiorul clădirii era prevăzută în deviz cu 27,77 m³ și este trecută în situații cu 215,87 m³.

Zidăria de peatră la soclu prevăzută în deviz cu 270 lei m³ s-a executat 140,66 m³ în loc de 89,20 m³ cantitatea din deviz.

Stratul izolator de astfalt a crescut de la 88,08 mp la 250 mp.

Zidăria mixtă de peatră și cărămidă arsă, prevăzută în deviz cu 520 lei m³, s-a executat 638,45 m³ în loc de 344,50 m³ cantitate din deviz. În schimb, zidăria de la brâu în sus prevăzută cu 410 lei în deviz în cantitate de 291,24 m³ nu acuză nicăieri în situații și se pare că s-a înlocuit cu zidăria mai scumpă de 520 lei preț de unitate.

Zidăria la etajul II prevăzută în deviz cu prețul de 560 lei m³ s-a executat 481,76 m³ în loc de 107,18 m³ deci o majorare de 370 m³ față de deviz.

Zidăria la arcuri prevăzută cu 600 lei s-a executat 120,81 m³ în loc de 100,49 m³.

Ferărie în ancore s-a executat 3446,34 kg. în loc de 2106,69 kg. Tot la această ferărie la articolul aşezarea ancorelor găsim 3388,50 kg în loc de 526,66 kg. din deviz.

Construcția acoperișului la turnuri prevăzută cu 300 lei de mp s-a executat 41,76 m² în loc de 31,68 m² din deviz.

Afară de aceste majorări de cantități, sunt articole cari s-au schimbat înlocuindu-se cu alte materiale.

Astfel, articolul zidărie de peatră brută în fundament, prevăzută în deviz cu 274 lei de m³ la o cantitate de 226,19 m³, s-a înlocuit cu un beton simplu de fundație cu 800 lei m³ la o cantitate executată de 341,84 m³ deci un spor însemnat și la cantitate, și la preț.

Această înlocuire este aprobată și de Ven. Consistor.

În afară de aceste sporuri, sunt unele lucrări, cari nu erau deloc prevăzute în deviz.

Astfel:

- Săpătura de pământ la fundație cu 60 lei m³ în loc de 20 lei de m³ la o cantitate de 30,40 m³.

- Întrebuințarea de scoabe cu o chirie de 5 lei pe bucătă la 2059 scoabe.

- Acoperitul cu hârtie gudronată a acoperișului bisericii trecută cu 40 și 48 lei m² la o cantitate de 678,88 m².

- Acoperitul coamelor cu tablă de zinc, trecută cu 200 lei pe ml la o cantitate de 87 ml.

Mai menționăm unele poziții din situații cari de asemenea nu au nici un articol în deviz:

Lemne în plus la arderea cărămizilor, ciment la zidăria în arcuri (la care altfel cere și spor de preț la lucrarea efectuată cu acest ciment), transformarea arcurilor, vârfuri de aramă la turnuri, cruci de tablă de zinc, parafulger, aşezarea parafulgerului – pe cari le trece în situații în baza unor note de cumpărare.

În ce privește coperișul s-au schimbat total unitățile din deviz și s-a făcut un plan nou în dimensiuni mai mari și cu prețuri duble. Aceasta affirmative la îndemnul D-lui ing. Lungu.

Credem că aceste câteva exemple ne servesc de plină orientare, pentru a stabili, că extensiunea lucrărilor, prevăzută în deviz a fost radical depășită, aşa încât baza de orientare inițială, care a servit pentru judecarea puterilor de plată a unei comune bisericicești, a dispărut cu totul și s-a produs și prin această procedare un desechilibru a puterii de finanțare pentru comitetul parochial.

Dar cauzele acestui desechilibru nu sunt numai majorările de cantitate și lucrări, ci acela a fost provocat mai ales prin majorarea prețurilor din deviz. Asupra acestei chestiuni vom predă întâi starea faptică stabilită de noi, rămânând ca concluziunile și critica să o adaugem la urmă.

Analizând acum situațiile de plată din punct de vedere al prețurilor convenite am stabilit următoarele:

Situatiile Nr. I și II s-au alcătuit în baza prețurilor unitare stabilite în deviz, aci nu este nici o majorare de prețuri. Aceste cuprind lucrările din anul 1923.

Situatiile Nr. III și IV sunt alcătuite cu o majorare a prețurilor unitare de 20% și cuprind lucrări până la 10 Iulie 1924.

Situatiile Nr. V și VII sunt alcătuite cu totală abatere de la prețurile unitare inițiale, cuprind unități de analiză cu totul nouă și prețuri noi cu majorări până la 60-70%. Aci devizul inițial este cu totul delăturat.

Istoricul acestor majorări l-am stabilit ulterior din procesele verbale a comitetului bisericesc și din jurnalul de zi (carnetul de șantier) pe care-l deține întreprinzătoarea și ni la cedat numai spre vedere. Schițăm pe scurt în următoarele acest istoric:

La 22 Mai 1924, întreprinzătoarea cere comitetului parochial să-i aproape o majorare de 30% la prețurile unitare din deviz. Comitetul la început ezitează, dar mai târziu în urma inzistențelor antreprizei și mai ales îndemnat de opinile inginerului de control la 12 Iulie 1924, acceptă o majorare de 20%, începând cu lucrările din situația IV. Hotărârea comitetului parochial s-a înaintat Ven. Consistor spre aprobare.

Întreprinzătoarea nu este mulțumită și înzistă pentru majorare mai mare chiar decât cea de 30% cerută.

Inginerul de control scrie la 4 August 1924, din proprie inițiativă o adresă către întreprinzătoare, prin care îi cere să-i arate o justificare a majorării cerute în baza unei analize minuțioase a prețurilor. Întreprinzătoarea pregătește o nouă analiză de prețuri în bază de unități nouă, în cari nu să mai păstrează articolele din deviz și specificațiile prevăzute acolo, ci își formează unități și prețuri noi sprijinite pe principiul, că cu cât clădirea să urcă mai sus, lucrările sunt a se executa mai scump. Dar în deosebi sunt defavorabile bisericii aceste nouă unități din motivul, că au la bază o altă împărțire a lucrărilor de zidărie pentru a putea scoate mai scump lucrările de cărămidă, unde întrepriza era datare să dea și materialul.

Acest deviz nou nu l-am găsit în parohie și n-am găsit nici vreun proces verbal prin care comitetul parochial ar fi aprobat acest deviz. Este un singur exemplar cores cu roșu de inginerul de control și să află în mâinile întreprinzătoarei, care nouă ni l-a prezentat numai spre vedere. Cetind jurnalul de zi, am găsit că inginerul de control propune spre primire comitetului nou deviz, iar părintele Monda cam la începutul lui Septembrie 1924, trece în jurnalul de zi o declarație în care spune, că Comitetul parochial a aprobat și a primit nou deviz.

Din dosarul Ven. Consistor am constatat că acest nou deviz n-a fost înaintat nici când spre aprobare.

În resumat situațiile sunt alcătuite conform prețurilor convenite între întreprinzătoare și comitetul parochial în baza opiniei inginerului de control, fără a avea însă nici una aprobare a Ven. Consistor. Inginerul de control trecând peste aceasta lipsă a verificat

cu cerneală roșie prețurile calculate ilegal de către intreprinzătoare și a stabilit la sfârșitul fiecărei situații sumele de plată cu caracter definitiv. Am găsit chiar în carnetul de șantier o observație a inginerului de control către Comitetul parochial, prin care îi face acestuia imputare pentru ce nu a achitat sumele verificate de el în situația V, dând astfel în mâna antreprizei o dovadă, că comitetul nu este în curent cu obligațiunile sale.

Pentru a avea o orientare asupra diferențelor de preț, am încercat să stabilim măcar aproximativ cât ar costa lucrările efectuite până acum dacă s-ar fi ținut seamă de prețurile din deviz. La această calculație am considerat ca bune cantitățile efectuate, chiar și celea afară de deviz cu prețurile arătate de intreprinzătoare și am găsit că în acest fel i-ar reveni intreprinzătoarei suma de 1.388.569,79 lei. Față de această sumă situațiile înaintate prezintă o pretenție de 1.859.720,46 lei în care nu este cuprinsă garanția de 5% detrasă conform contractului. Obiectul litigiului ar fi aşadar o sumă de aproape 600.000 lei.

Dar credem că această sumă nu este cea exactă, căci trebuie să dificultăm situațiile prezentate și din motivul că sunt alcătuite totdeauna numai parțial pentru lucrările executate de la o situație la alta și nu în mod recapitulativ, ceea ce credem că a dat naștere la multe erori. Anume am constatat că sumele resumative a situațiilor nu pot fi exacte, fiindcă făcând calculul costului total după prețurile din deviz și majorând această sumă cu un percent presupus nu corespunde costului total indicat de antreprenor.

Pentru a putea lămuri exact și minuțios situația tehnică ar fi necesar:

1. Să se prezinte o măsurătoare exactă și completă a lucrărilor executate.
2. În baza acestei măsurători să se alcătuiască din nou situații recapitulative, toate sau cel puțin două, una la sfârșitul situației Nr. III, în care să fie separat arătat costul lucrărilor executate după prețurile din deviz și a materialelor aprovisionate după prețurile din analiza atașată la deviz, și alta la sfârșitul situației a VII, în aceleși condiții, pentru a putea stabili diferența lucrărilor executate, la care eventual să se aplique un % de majorare.

Neputând noi avea timp să facem exact aceste lucrări, cari necesită o muncă de câteva săptămâni, ne-am mulțumit cu starea faptică pe care am putut-o constata din documentele ce le aveam la îndămână și astfel cunoșători ai stării faptice acum, ne-am dus întâi la domiciliul D-nei arhitecte Elena Sasu însotită de părintele Monda și de Dl protopop Pletosu, pe care l-am rugat să ne stea într-ajutor. Aci am expus starea faptică constată de noi și am cerut explicații de la D-na Sasu.

D-Sa în resumat ne-a răspuns următoarele:

„În privința cantităților, nu am făcut de capul meu nici un fel de majorare a cantității, ci am lucrat exclusiv după îndrumările și indicațiunile inginerilor de control și a comitetului parochial. Despre hotărârile acestora posed dovezi în scris, fiindcă sunt toate trecute în jurnalul de zi. Îmi iau voie a schița câteva exemple:

Construcția acoperișului s-a schimbat total în urma ordinelor date de Dl Ing. Lungu, ca acela să fie cu 50 cm făcut mai înalt. Am executat această schimbare, deși aveam lucrările aproape gata făcute conform planului din deviz.

În deviz stâlpilor pe care se reazămă arcurile cupolei erau prevăzuți să rămână goi, mi s-a dat însă de către D-nii ingineri de control îndrumarea să-i fac plini.

Cu ocazia săpăturilor fundamentului s-a adus un inginer specialist, care a opinat o majorare a lucrărilor prevăzute în deviz și aplicarea betonului.

Mi s-au comandat două cămăruță în stânga și în dreapta intrării.

Nu am trecut în situații zidărie cu 410 lei, din motivul că aceasta era prevăzută ca zidărie mixtă și din ordinele inginerilor de control a trebuit să execut din cărămidă pură, evident că nu am putut să o fac pe același preț.

Mai amintesc că măsurătoarea atașată la deviz este absolut greșită și de aici provine în mare parte diferența la cantitatele executate. Pentru măsurătoarea greșită eu nu răspund.

Față de această apărare noi am susținut că întreprinzătoarea nu putea executa lucrări în plus, fără aprobarea Ven. Consistor, la ce D-Sa ne-a reflectat că conform puctului XI din contract comitetul parochial avea anticipată autorizația Consistorului de a dispune aşa după cum s-a făcut”.

Am trecut pe urmă cu discuțiile la chestiunea prețurilor. Asupra acestora D-na Sasu și-a precizat următorul punct de vedere:

„Comuna bisericească era datare conform punctului V, din contract să ne anticipăm deja la încheierea contractului sumele necesare pentru procurarea materialului brut, în care caz prețurile din deviz ar fi rămas fixe. Cum comuna n-a împlinit acest obligament, prețurile nu mai sunt fixe, ci noi avem deplina latitudine a le fixa corespunzător prețurilor cu cari ne procurăm acum materialul, și după cum suntem și noi obligați să facem plățile”.

Prețurile trecute de noi în situații au fost verificate de inginerul Tribunalului și pe urmă acceptate de inginerul de control. Au fost supuse deliberării comitetului parochial și au fost în mod definitiv confirmate după cum dovedește jurnalul de zi. Noi nu aveam nici o trebuință să mai cerem vreo aprobare de la consistor, fiindcă Consistorul aprobaând contractul, a dat deplină autorizație Comitetului să hotărască complectările necesare în cursul lucrărilor.

Nu putem reproduce aici toate discuțiile urmate cu D-na Sasu pe multe chestii de detaliu până noaptea târziu a zilei de Sâmbătă. D-na Sasu a rămas neclintit pe lângă cerea să i se achite complet prețurile cerute. Am găsit de consult să întrerupem tratativele și să ne deplasăm a doua zi Duminecă la Borgo-Bistrița pentru a esamina lucrările efectuite.

În Borgo-Bistrița Dl. Ing. Dordea a găsit că clădirea este destul de solid executată, dar a descoperit nouă abateri de la devizul original. Anume până când în devizul original erau prevăzute după un strat de peatră de mărime 60 cm, un strat scurt eşit în afară de cărămidă, în clădire s-a executat stratul de peatră în lățime de 90 cm. Cunoscut fiind că peatra o prestează parochia era evident că această schimbare s-a făcut asemenea în defavoarea comunei bisericești.

Am esaminat procesele verbale a Comitetului parochial de la începerea clădirii încocace și am constatat că biserică a primit de la comuna politică un ajutor de 700.000 lei și că în lipsă de alte fonduri, a fost de multe ori în grele situații financiare, trebuind să ridice împrumuturi cu condiții oneroase, pentru a face până acum la mâna întreprinzătoarei plăți efective în sumă de cca. 1.300.000 lei. Deși credem că partea financiară ar trebui radical examinată de către Ven. Consistor nu am avut timp destul a ne ocupa cu pași întreprinși de biserică pentru procurarea de noi fonduri de la comuna politică, prin cedarea aşa numitei tangente, dar din informațiunile verbale am constatat că și aceasta rezolvare întâmpină greutăți și va da ocazie la multe zbuciumări.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Ne-am grăbit a ne întoarece la Bistrița, unde în după-amiaza zilei de Duminecă am reluat tratativele cu D-na Sasu, pe cari le-am continuat până târziu seara și regretăm că nu am putut să ajungem la nici un acord. D-na Sasu nu este aplicată să cedeze nici un ban fiindcă spune că în acest caz ar fi complet ruinată.

D-sa a ridicat bani pe împrumut de la bănci și de la particulari pentru ca să-și procure materialele, fiindcă parochia nu i-a anticipat nimic. Nu numai că a trebuit să plătească dobânzi enorme, dar unii creditori au dat-o în judecată și i-au făcut cheltuieli cari se ridică la sume fantastice. Ne-a spus plângând că este imposibil să cedeze.

Între astfel de împrejurări, noi neputând să ne pronunțăm pentru acceptarea pretențiunilor D-nei Sasu în întregime, n-am putut nici încheia vreun acord. Am spus că vom supune cauza Ven. Consistor, care se va pronunța în curând. Am rugat pe D-na Sasu să vină la Cluj, pentru a urma eventual aici tratativele de împăciuire.

În ce privește lucrările în viitor, am declarat că Consistorul nu va mai admite procedura de până acum de a i se cere ulterior după executarea lucrărilor majorări de prețuri. D-na Sasu a declarat, că în alte condiții nu poate continua lucrarea, căci în situația de azi nu-și poate face un calcul înainte.

Ca încheiere doresc a pune câteva concluziuni juridice:

Studiind contractul și rezoluțiunea Ven. Consistor, sunt de părere că Ven. Consistor a acceptat în întregime punctul V din contract fiindcă prin hotărârea Nr. 3490/1923 s-au modificat numai unele dispoziții din punctul III și XIII al contractului, restul rămânând definitiv. Observațiunea din resoluție privitoare la prețurile fixe nu altereaază punctul V, din contract, fiindcă și în acest punct dispune că prețurile sunt fixe. Nestrămutarea prețurilor era însă pendentă de o prestație a parochiei pe care aceasta nu a îndeplinit-o. În consecință, concluziunea mea este că întreprinzătoarea are drept să ceară majorare de preț.

Nu pot să aprobat însă abaterea de la deviz în ce privește specificațiile și articolele acolo prevăzute, căci această procedură scoate complet din vigoare contractul original și devizul care este o parte întregitoare al aceluia. În acest fel dacă s-ar admite s-ar anula complet favorul obținut de parochie prin licitația publică, de a beneficia de prețurile cele mai reduse prin concurs liber.

Opiniunea mea este așa dar ca să i se acoarde întreprinzătoarei o majorare de prețuri, însă numai percentual, majorându-se prețurile din devizul original.

În acest scop este necesar să se constate prin experți care este percentul de scumpire de la anul 1923 până la anul 1924 și acest procent să se acorde.

Cred că este necesar ca Ven. Consistor să se pronunțe cât mai curând pentru a evita un proces, care după am impresiile amenință fără amânare această parochie.

Rog Ven. Consistor că întru cât necesită alte lămuriri ori informațiuni mai detaliate să binevoiască a ni la cere, fiindcă materialul pe care îl raportăm este prea vast și ușor au putut rămânea chestiuni neclarificate.

Alăturăm nota de cheltuieli pe care cu onoare Vă rugăm să binevoiți a o lichida.

Cluj, la 30 Januar 1925

Alexandru Dragomir

Document nr. 6

Rezumat

Presupunând de bune și exacte măsurătorile făcute de inginerul de control, în baza cărora s-au făcut situațiile de plată avem:

1. Valoarea după deviz a lucrărilor executate, prevăzute în devizul original lei 956.658,55;

2. Valoarea betonului de fundație aprobat de Ven. Consistor: lei 273.472,00;

3. Valoarea lucrărilor neprevăzute în deviz, după prețurile arătate în situații: lei 57.885,24;

4. Valoarea lucrărilor și materialelor suplimentare socotite cu prețurile din situații: lei 84.850;

5. Valoarea materialelor aprovizionate prevăzute în ultima situație provizorie Nr. VII, cu prețurile de acolo: lei 15.704.

Total lei: 1.388.569,79

Față de această sumă pretențiunile antreprenorului, după situațiile întocmite în număr de 7, până în prezent și după reținerea de 5% garanție sănătate: lei 1.859.720,46. Garanția de 5% reținută - 97.880,02 lei; Pretenție totală - 1.957.600,48 lei

Cluj, 30 Ianuarie 1925

Document nr. 7

Nr. 633/1925

Primit adresele

Cluj 11/II 1925

Ioan Pavel

Onorat oficiu parohial
Borgobistrița,

Din raportul delegaților noștri Dl. Alexandru Dragomir și inginerul Dordea reiese că la edificarea bisericii din Borgobistrița, contrar dispozițiilor noastre luate cu ocazia unei aprobării contractului, antrepriza Elena Sasu a depășit angajamentele luate de biserică prin contract și deviz atât în ce privește construcțiile lucrărilor, cât și prețurile finite făcând iluzoriu întreg contractul și îngreunând peste măsură situația materială a parohiei.

Pentru trasarea acestei chestiuni de o concretă însemnatate pentru terminarea cu bine a lucrărilor și pentru a încuraja sarcinile prea mari pentru biserică, Consistoriul crede că parohia Borgobistrița trebuie să se pună de acord cu antrepriza asupra prețurilor și cantităților din trecut până la situația a III-a ... și de aceea invit pe parohul și epitropia locală să se prezinte în ziua de 26 Februarie 1925 la orele 9 în Consistoriului împre-

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

ună cu D-na Elena Sasu spre a vedea dacă se poate stabili un acord pe care să îl poată aproba și Consistoriul. Veți aduce cu dumneavoastră devizele și toate actele ce aveți asupra zidirii acestei biserici.

Până la intervenirea acestui acord, veți sista orice plată către antrepriză sub sarcina răspunderii materiale a comitetului și epitropiei parohiale.

După ce nici măsurătoarea lucrărilor executate nu este clară, ne vom îngrijii ca să se facă noi măsurători și .. banii acestora noi situații.

În acest scop vom căuta un expert tehnic care să facă aceste lucrări. Totodată, vă invităm să achitați oficialul nostru de cassă suma de 100.000 lei dată preotului Aurel Monda cu împrumut tot în favorul bisericii, căci se apropie primăvara și Consistorul are nevoie de acești bani pentru continuarea lucrărilor la exterior.

Din ședința Consistorului epitropesc, în 9 Faur 1925
SS indescriabil
31.I.1925

Document nr. 8

Onorat oficiu de cassă!

Suma de 1410 lei plătiți D-lui Dr. Alexandru Dragomir pentru delegația de la Borgobistrița se va conta în sarcina Parohiei Borgobistrița, de la care are să fie încasată.

Din ședința Consistoriului ca senat epitropesc, ținută în 9 Faur 1925.

Dr. Vasile Sava, asesor consistorial

Document nr. 9

On. D-le Protopop
Bistrița

Din raportul D-lor delegați ai Consistoriului, D-l Alexandru Dragomir și Inginer Dordea reiese că la edificarea bisericii din Borgobistrița s-au comis grave omisiuni, executându-se lucrări în plus necuprinse în deviz și majorându-se prețurile lucrărilor fără aprobarea Consistoriului. Întru asemenea împrejurări nu se poate continua lucrarea fără a se cauza mari prejudicii bisericii din Borgobistrița atât prin ... din trecut și prin eventualele lucrări viitoare.

Contractul și devizul inițial au fost total nesocotite atât de antrepriză, cât și de organele parohiale și cele de control. Consistorul văzând această situație a sistat deocamdată până la limpezirea chestiunii plătiile către antrepriză, avizând despre aceasta oficial parohial din Borgobistrița să binevoiți pe P. On. Dumneavoastră pe parohul local și epitropia din Borgobistrița ca împreună cu D-na Elena Sasu pe care o vei aviza... pe lângă dovada care se va înainta aceeași să vă prezentați la Consistoriu în ziua de 26 Faur 1926 la orele 9 a. m spre a cere împreună să stabilim un acord atât

referitor la lucrările din trecut, cât și la cele viitoare căci fără intervenția acestui acord nu credem posibilă continuarea lucrărilor.

D-na Elena Sasu este nevoită să-și aducă cu sine toate actele ce are referitor la această lucrare.

Din ședința Consistoriului episcopal

9 Faur 1925

Document nr. 10

Referat

Venerat Consistor!

În legătură cu clădirea bisericei din Borgo-Bistrița, am onoare a vă raporta că începând de la licitația publică și de la aprobarea planurilor am atras atențunea Ven. Consistor asupra lucrurilor ce se petrec acolo, în decursul lucrărilor asemenea am înaintat observările mele într-un raport amănunțit și motivat. Mi s-a spus că răposatul primar a fost cauza tuturor retelelor, dar lucrurile au mers pe aceiași cale mai departe.

Comitetul parohial este la dispoziția părintelui Monda și voința sa este sfântă în comitet și toate se petrec după intențiile Sale. Nu voesc a mă amesteca în partea administrativă a chesiunii; în insă a reveni asupra lucrurilor care mă privesc personal.

Prezența mea a fost postav roșu în ochii preotului Monda de la început, fiindcă a știut că eu văd clar lucrurile și s-a nizuit să aibă alt controlor care lucrează la intențiile sale și care să onoreze toate pretențiile anteprenorilor justificate și nejustificate. Contra dispozițiunilor din contract, s-a luat alte dispozițiuni.

De la început s-a ferit să plătească spesele de deplasare sub pretextul că nu sânt parale, pe când Domnului arhitect din Bistrița, D-lui Pflander, a plătit pentru o singură deplasare 8000 lei, d-lui Ing. Leheny după fiecare situație 1,5% după suma situației, fără aprobarea Consistoriului.

Pe baza unui raport prezentat Consistoriului, s-a hotărât ca subsemnatul să primesc 0,6% după sumele situației și pe baza aceasta am înaintat părintelui Aurel Monda chitanțele în regulă încă în decembrie 1924, cu rugarea că în cazul când îi este incomod de a trimite bani prin poștă de la Borgobistrița, să trimită o autorizație la Caseria Consistorului ca suma să fie detrasă din salariu la timpul său.

La cererea mea a primit răspunsul aici alăturat care este jignitor pentru mine cu atât mai vârtos că eu am jerfit timp și parale în interesul zidirii bisericii și în loc să mi se restituie sumele, sunt tratat cu astfel de scrisori.

Binevoiți totodată a interveni să fie plătite spesele de deplasare pe baza conturilor prezentate la parohia Borgobistrița și să se corecteze din scrisorile mele prezentate bisericei ca întrucât am meritat astfel de răspunsuri.

Cluj, la 12 Februarie 1925

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 11

Filară de imanuare

Adeveresc că am primit rezoluția Ven. Consistor eparhial ort.rom. din Cluj de data 9 Februarie 1924 Nr. 633, comunicată cu scrisoarea Oficiului protopop. ort. al Bistriței Nr. 95 din 16 Februarie 1924.

Bistrița, 16 Februarie 1925

Document nr. 12

Venerat Consistor Cluj!

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a-mi acorda spesele de deplasare de la Borgobistrița (controlarea lucrărilor bisericii) în sumă de 1350 lei și anume:

1. Spese de tren 600 lei.
2. Diurnă pe 3 zile 750 lei.

Total: 1350 lei.

Cluj, la 19 Faur 1925

Cu stimă, Ing. Dordea

Document nr. 13

Onorat Comitet Bisericesc!

Prin adresa On. Oficiu Protopresbiteral Ort. Român din Bistrița dată la N-rul 92/1925 sunt invitată, ca - la dorința Venerabilului Consistor din Cluj - să mă prezint în fața acestuia în Cluj în ziua de 26 Februarie 1925 pentru a discuta, căuta și găsi o soluție pașnică a diferendului existent afirmativ între subsemnata antreprenoară și On. Comună Bisericească, diferend care - conform adresei Ven. Consistor - s-ar datorii grivelor omisiuni și abateri comise la edificarea bisericii D-Voastre și constatațe afirmativ de D-nul Inginer Dordea asistat de D-nul advocat Dr. Dragomir din Cluj, delegații Ven. Consistor din Cluj.

Din conținutul adresei comunicate mie sub N-rul de mai sus rețin, că Ven. Consistor este de părere că subsemnata am procedat de rea credință la edificarea bisericii din comună Borgobistrița, urcând pe de-o parte nemotivat și prea exagerat prețurile unitare stabilite în devizul de lucrări și executând pe de altă parte fără a avea autorizația cuvenită lucrări în plus, socotind și pentru aceste lucrări o sumă mult mai exagerată decât suma ce mi s-ar fi cuvenit.

Învinuirea aceasta pe care mi-o aduce Ven.Consistor este absolutamente nefondată și lipsită de orice bază reală.

Eu am satisfăcut întru toate obligațiunile mele contractuale. Astfel On. Comitet bisericesc știe prea bine, că în înțelesul contractului încheiat cu On. Comuna Bisericească (punct V.) aceasta a fost obligată să-mi pună la dispoziție cel mai târziu până la 15 Iulie 1923 o sumă corespunzătoare pentru achiziționarea materialelor necesare edificării pe prețul existent la data încheierii contractului și aceasta pentru motivul că prețurile de unitate fixate în deviz tocmai în baza contractului numai în acest caz erau pentru mine obligatorii, având doar numai în chipul acesta posibilitatea de a preveni o eventuală urcare de prețuri, care de fapt a și intervenit între timp. On. Comună Bisericească din motive foarte bine cunoscute On. Comitet Bisericesc n-a satisfăcut această obligație contractuală, ci în lipsă de numerar și pentru a nu plăti o dobândă imensă pentru suma considerabilă ce-o pretindeam, n-a fost în măsură să-mi pună la dispoziție avansul, pe care în înțelesul contractului aveam tot dreptul să-l cer, și atunci în înțelesul contractului urcarea prețurilor de unitate era perfect justificată și admisibilă.

Stabilit fiind odată, că în urma acestora am fost îndreptățită la majorarea prețurilor de unitate stabilite la încheierea contractului, se pune chestiunea dacă s-au comis sau nu omisiuni, abateri sau chiar fraude la stabilirea acestor prețuri de unitate majorate în înțelesul contractului nostru. Învinuirea aceasta care se desprinde din adresa Ven. Consistor, făcută în baza unei affirmative anchete, se răsfrânge nu numai asupra persoanei mele, a D-nului arhitect conducător, încrințat cu controlul și verificarea diferitelor situații de plată și lucrări, ci și asupra On. Comitet Bisericesc din Borgobistrița.

Onorat Comitet! Cred, că nu trebuie să accentuez în fața On. Comitet că n-am întreprins nici o lucrare în plus fără avizul D-nului arhitect conducător și aprobarea On. Comitet Bisericesc. Tot astfel toate prețurile de unitate majorate au fost găsite ca fiind de-o parte admisibile în înțelesul contractului, iar de altă parte pe deplin justificate și dovedite astfel că în urma avizului D-lui arhitect conducător aceste de fapt au fost toate aprobate de On. Comitet Bisericesc ca fiind bune spre plată. Controlul prevăzut în punctul VI. al contractului s-a exercitat și prin urmare nu resta decât ca On. Comună Bisericească să plătească fără amânare și întocmai lucrările executate și verificate, aşa după cum este obligată prin contract. Din lipsă de numerar plătile scadente nu s-au făcut la timp, cu toate că subsemnată aveam tot dreptul să pretind plata situațiilor verificate, totuși văzând situația financiară anevoieasă a Comunei Bisericești, am așteptat luni de zile în astfel de condiții, ca pentru a putea face față obligațiunilor mele de plată am împrumutat bani de la cămătari, cari mi-au cauzat pe lângă dobândă de uzură și cheltuieli de judecată oribile. Am așteptat după paralele mele și n-am dat în judecată On. Comună Bisericească, cu toate că aveam tot dreptul la acesta.

Acuma, drept mulțumită pentru ținuta mea loială manifestată față de On. Comună Bisericească trebuie cu regret să constat că în baza unei affirmative anchete făcute în absența mea, mi se aduc învinuiri pe care nu le merit și le resping cu toată hotărârea cuvântului. Am făcut muncă cinstită n-am speculat pe nimeni cu atât mai puțin pe On. Comună Bisericească.

În urma celor mai sus, declar hotărât în fața On. Comitet Bisericesc, care reprezintă partea contractantă, Comuna Bisericească, că nu sunt câtuși de puțin dispusă să

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

pun în discuție lucrările deja efectuate și verificate, cât și prețurile de unitate majorate, stabilite și aprobate de On. Comitet Bisericesc, și în consecință - având în vedere că subsemnata am contractat cu Comuna Bisericească Ortodoxă Română din Borgobistrița care este ea singură obligată față de mine - respectuos rog On. Comitet Bisericesc:

Să binevoiască a examina de urgență cele mai sus expuse de mine în legătură cu adresa Ven. Consistor din Cluj și să aducă o hotărâre, că aprobă sau nu toate lucrările executate până în prezent și verificate, cât și majorarea prețurilor verificate, înțelegând că să nu se aducă nici o modificare lucrărilor executate în trecut și care au fost declarate de bune spre plată.

De la răspunsul și hotărârea pe care va aduce-o On. Comitet Bisericesc depinde că mă voi prezenta sau nu în fața Ven. Consistor din Cluj. Dacă On. Comitet Bisericesc nu va aduce o hotărâre în înțelesul cererii mele, și va înțelege să revină asupra hotărârile trecutului subsemnata sunt ferm hotărâtă să reziliez contractul, cerând pe cale judecătoarească pe lângă plata sumelor deja scadente spre plată, și rebonificarea pagubei suferită din partea On. Comunei Bisericești prin neexecutarea strictă a dispozițiunilor contractului.

Bistrița, la 20 Februarie 1925
Cu deosebită stima,
Elena I. Sasu

Document nr. 14

Camera de Comerț și Industrie Cluj
Nr. 446/1925

Veneratului
Consistor Eparhial Ortodox Român, Cluj

În posesiunea recercării Dvoastre Nr. 1158-1925, din 19 Februarie a.c., avem onoarea a vă încunoaște că am dispus procurarea datelor necesare, însă asupra termenului fixat de Dvoastre 24. Februarie a. c.) nu vă putem asigura, deoarece procurarea datelor reclamă un timp mai lung chiar din motivul că acele se referă pentru regiunea Bistrița.

Primiți, Vă rugăm, asigurarea distinsei noastre stime și consideraționi.

Cluj, la 21 Februarie 1925

Președinte, ss. indescriabil
Secretar gen., ss. indescribil

Document nr. 15

Nr. 95/925

Venerat Consistor!

Cu provocare la ordinul Ven. Consistor din 9 Februarie Nr. 633, îmi iau voia a înainta sub % dovada despre împlinirea acelui.

Încât pentru invitarea ce să face și subscrisului de a lua parte la ancheta din 26 Februarie a.c. să fiu escurat dacă din împrejurări neînlăturabile nu voi putea urma acelei invitați. Dar și de altcum prezența mea acolo ar avea tare puțină însemnatate, căci în toată afacerea subscrisul, afară de conducerea licitației și facerea contractului care a fost aprobat fără nici o modificare, n-am avut nici un amestec, nici rol. Ven. Consistor nu mi-a dat nici o delegație specială, inginerul consistorial nu m-a avizat niciodată când a exid la fața locului și a fost tare de multe ori; și tot aşa nici inginerul județean, și nici proprietarii, și nici întreprinzătorii n-au reclamat conlucrarea subscrisului decât doară incidential au întrebat una ori alta. Acestea toate au adus cu sine că subscrisul în toată afacerea aceasta n-am avut nici o ingerință.

Deci prezența mea acum în această anchetă ar fi fără rost.

Bistrița, 22 Februarie 1925

Oficiul protop. ort. Rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 16

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox din Borgobistrița ținută la 22 Februarie 1925 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți: Ștefan Ciurea, Constantin Cionca, Ion Moișan, Filimon Georza, Grigore Beșa, Leon Someșan, Ioan Suceava, Toader Ghițan, Ion Pavel, Niculae Sărățan, Ștefan Pavel, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal se concordă membrii Ion Pavel și Ștefan Ciurea.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitet:

1. Scrisoarea Veneratului Conzistor de sub Nr.633/1924 data 9 Februarie, prin care provoacă pre paroh și epitropia ca în 26 Feb. la ora a.m. să se prezinte în Cluj la Ven. Conzistor cu toate documentele aparținătoare la edificarea noii bisericăi tot odată comunică că vor sista orice plată către antreprinzători sub sarcina răspunderei materiale a comitetului și a epitropiei parohiale. Membrii comitetului iau la cunoștință scrisoarea Veneratului Conzistor și hotărăsc ca pre 26 Februarie să se prezinte la Ven. Conzistor.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Tot odată membrii comitetului își susțin întru toate hotărârile aduse în ședințele de 13 Iunie 1924, din 6 Iunie, din 13 Iulie, din 27 Iulie, din 3 August, din 21 Septembrie, din 28 Septembrie, din 12 Octombrie și din 9 Noiembrie 1924. Totodată membrii comitetului roagă pe Veneratul Conzistor ca să binevoiască a aproba toate hotărârile aduse de membrii comitetului parohial în timpul cel mai scurt posibil, ca astfel să se evite procesul ce s-ar ivi între biserică și antrepriză.

Tot odată membrii comitetului hotărăsc și roagă pe domnul inginer Leheni ca să binevoiască a se prezenta pe 26 Februarie a.c. la Cluj, ca să dea informațiile de lipsă pentru clarificări tehnice.

Tot odată membrii din comitet hotărăsc ca în ziua de 26 Februarie să binevoiască ca comisiunea esmisă să spună Prea Veneratului Conzistor ca la caz de proces, membrii comitetului nu iau nici o răspundere.

2. Presidiu aduce la cunoștință membrilor că a dat la Dna E.I.Sasu jurnalul nouă biserică și l-a cerut de la Dna Sasu îndărăpt, da nu a vrut să-l dea. Membrii comitetului hotărăsc ca Dna Sasu să îi deie parohului jurnalul de clădire.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrie.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăangan m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Ciurea m.p.; Ioan Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Februarie 1925

Aurel Monda, paroh

Document nr. 17

Nr. 55/1925

Prea Venerat Conzistor!

Alăturat sub % înaintez cu tot respectul copie de pre hotărârile aduse de membrii comitetului parohial la ședințele luate de dânsii. Toate hotărârile s-au adus în urma sfaturilor date de Dnii ingineri Leheny și Lungu înscrise în jurnalul de clădire a bisericii nouă edificânde. Copiile de pe hotărârile date de Dnii ingineri nu pot să le alătur la procesele verbale deoarece jurnalul de clădire l-am dat D-nei Sasu, doavadă am în scris de la ea că l-a primit și acum nu vrea să mi-l dea. Nu le-am înaintat hotărârile mai înainte deoarece am așteptat ca Veneratul Conzistor să aprobe sau să respingă hotărârea membrilor din comitet adusă în ședința de 13 Iulie 1924.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 25 Februarie 1925

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 18

Proces verbal

Dresat în 26 Faur 1925 în chestiunea aplanării deferendului ivit între biserica din Borgobistrița și antrepriza acestei biserici firma Elena Sasu.

Prezenți: Dr. Vasile Sava asesor consistorial, Dr. Alexandru Dragomir, Inginer Gavril Lungu, inginer Dordea, parohul Aurel Monda, epitropii Ștefan Ciurea și Ion Pavel. Din partea antreprizei Ioan Sasu și inginerul Emil Leheny invitat de parohie. Doamna Elena Sasu nu s-a prezentat. Asemenea nu s-a prezentat nici Domnul Protopop Grigore Pletos.

Nr. 1. Se dă cetire raportului experților consistoriali Dr. Alexandru Dragomir și Inginer Dordea pentru a se lua la cunoștință de cei prezenți.

Reprezentanții Consistoriului arată că din acest raport iese clar că antrepriza a depășit în măsură mare cantitățile de lucrări fixate în devizul original și i-au făcut urcări de prețuri cu începere de la situația a treia fără aprobarea comitetului parohial care a aprobat urcarea numai de la situația a IV, și anume 20%. Nici această urcare n-a fost încă aprobată de Consistor.

Urcarea de la situația a V-a începând care ajunge la unele lucrări până la % % n-a fost aprobată nici de comitet, nici de Consistor în mod expres, iar în cazul când s-ar fi aprobat de comitet, această urcare cu deviz și analiză nouă scoate complet din vigoare contractul inițial.

Asesorul Dr. Vasile Sava arată că Consistorul dorește să ajungă la o înțelegere cu antrepriza asupra lucrărilor executate și de aceea face următoarea propunere:

1. Lucrările executate și cuprinse în situația I, II și III să se considere făcute cu prețurile din devizul original.

2. Lucrările ulterioare începând cu situația a V-a să primească o majorare de preț de cel mult 20%.

3. Să se facă noi măsurători și în baza acestora situațiile de mai sus.

Domnul Ion Sas declară că nu primește sub nici o condițiu propunerea Consistorului și cere să i se plătească situațiile aşa cum au fost prezentate.

Neputându-se ajunge la înțelegere per tractările se sisteză și se încheie prezentul proces verbal.

Document nr. 19

Nr. 33/1925

Venerat Consistor Eparhial

Loco

Azi s-au prezentat la ordinul Consistorului în biroul meu parohul din Borgobistrița, împreună cu doi epitropi și Ion Sasu ca reprezentant a firmei Elena Sasu din Bistrița. Au mai fost prezenți și Dl. Dr. Alexandru Dragomir, Gavril Lungu și Inginerul Dordea și Emil Leheny.

Am invitat firma Sasu să-și scadă pretențiunile de urcare de preț la lucrările de la biserică din Borgobistrița începând cu situația Nr. 4 la cel mult 20%. Ion Sasu a refuzat categoric orice pertractare în această chestiune, arătând că toate urcările de preț și de lucrări au fost aprobată de Comitetul parohial ceea ce se și evidențiază din hotărârile comitetului prezentate de preotul Aurel Monda.

Comitetul parohial, după cum a declarat epitropul Ion Pavel, se teme de urmările unui eventual proces și nu e aplicat a-și asuma răspunderea.

Deoarece nici o hotărâre de a comitetului nu a fost aprobată de Consistor, sunt de părere că Consistorul nu poate să-și asume nici o răspundere în această chestiune. Să invite deci comitetul și sinodul parohial să decidă în cauză pe răspundere proprie.

Consistorul nu poate aproba o majorare mai mare de 20% și dacă comitetul acordă o majorare mai mare, Consistorul declină de la orice răspundere. Să se trimită Comitetului și expertiza Dl. Dr. Al. Dragomir și a inginerului Dordea.

Cluj, la 26 Faur 1925

Dr. Vasile Sava

Document nr. 20

CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE CLUJ
Nr. 446/1925

Veneratului
Consistor Eparhial Ortodox Român Cluj

La adresa Dv. Nr. 1158. din 19/II/ 1925, avem onoare a vă încunoștința, că în județul Bistrița-Năsăud în anul 1924 sunt următoarele urcări procentuale față de anul 1923 și anume:

Salahori.....	urcare cu	50%
Zidari.....	urcare cu	15%
Dulgheri.....	urcare cu	40%
Transporturi.....	urcare cu	25%
Cărămidă de mână.....	urcare cu	50%
Cărămidă de fabrică.....	urcare cu	30%
Var.....	urcare cu	25%
Llemnărie de brad în grinzi și în scânduri	urcare cu	40%
Ferărie/ fer lat, traverse.....	urcare cu	7,5%
Carton gudronat.....	urcare cu	15%
Cuie.....	scădere	15%

Cluj la 4 Martie, 1925

Președinte, ss. indescifrabil
Secretar general, ss. indescifrabil

Document nr. 21

Nr. 64/ 925

Prea Venerat Consistor diecesan

în Cluj

Referitor la scrisoarea trimisă sub Nr. 1376-1925, vin a raporta următoarele:

Inginerul Leheni a primit din cassa bisericei suma de 154.77 lei 50 bani – pentru controlul făcut la noua biserică și mai are de primit încă 13.306 lei 50 bani.

Susnumitul inginer a fost la fața locului după cum a cerut necesitatea lucrărilor și anume, regulat a cercetat și controlat mersul lucrărilor la 14 zile, iar când s-a ivit trebuința a venit și la 7 zile odată sau de 2 ori.

De la Bistrița până la Borgobistrița sunt 24 km 50 m.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

La Dl protopop Grigore Pletosu am dat pentru facerea Contractului 5.000 lei și mai cere încă 2.000 lei.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, 11 Martie 1925
Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 22

Nr. 73/925

Prea Venerat Consistor

în Cluj

Alăturat sub % înaintez cu tot respectul, Copia de pre Procesul Verbal a membrilor din comitetul parohial ținută în ședința de 15 Martie 1925, prin care membrii cer ca Prea Veneratul Consistor să aprobe ca școala din sat să o vândă Statului, ca astfel să poată termina noua biserică.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 16 Martie 1925
Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 23

Referat

La oficiul cassei a incurs azi suma de lei 109.334,39 de la epitropia bisericei din Borgo-Bistrița, capital și interese. Am predat două cambii în alb și una obligație de 100.000 lei.

Cluj, 19.III.1925
Vasile Sava
Casa Consistoriului Diecezan Ortodox Român Cluj

Document nr. 24

Ven. Consistor!

În chestiunea zidirii bisericei din Borgo-Bistrița am prezentat contul de deplasare despre suma de 5.700 lei, binevoiți a dispune comitetului parohial plata urgentă a acestei sume. Un raport referitor este depus la dosar.

Cluj, la 6 Mai 1925
Ing. Gavril Lungu

Document nr. 25

Contul de deplasare

Despre revizuirea și controlarea lucrărilor de construcții a bisericei din Borgobistrița.

Deplasarea la fața locului de 6 ori în anul 1923 și 1924 în lunile Octombrie, Mai, Iunie, August, Septembrie și Octombrie.

1. Spese de trăsură în Cluj la gară de 6 ori la plecare 20 lei - 120 lei.
2. Idem la sosire de 6 ori a 20 lei - 120 lei.
3. ½ Bilet de tren Cluj-Borgobistrița tour-retur de 6 ori a 240 lei - 1440 lei.
4. Diurna pe 18 zile socotind la fiecare călătorie 3 zile, a 250 lei - 4500 lei.

Suma totală - 6180 lei.

Ridicat ca avans 1000 lei.

Restul - 5180 lei.

Facerea rapoartelor și a expertizelor și pentru îndrumările și instrucțiunile date referitor la zidire 0,5% după costul lucrărilor executate de 800.000 lei - 4000 lei.

Suma totală: 9180 lei.

Cluj, la 7 Mai 1925

Ing. Gavril Lungu.

Document nr. 26

Nr. 242

Venerat Consistor!

În alăturare sub % se trimite rugarea parohului Aurel Monda din 28 Maiu a.c. Nr. 92 spre competență rezolvare.

Bistrița, 31 Maiu 1925

Oficiu protopresb. ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 27

Nr. 94/925

Prea Venerat Consistor diecesan!

În anul 1924 cu data de 1.X. mi s-au reținut subscrisului paroh din competența mea pentru Dl asesor Dr. Sava 800 lei conform adeverinței On. Oficiu de cassă și acum cu data de 10.IV.1925 conform ordinului Veneratului Consistor de sub Nr. 500/924 iarăși mi s-au reținut din competențele mele 800 lei pentru Dl. Dr. Sava.

Prea Venerat Consistor, aşa cred că aici este o eroare, deoarece de două ori mi s-au detras competențele pentru Dl. Dr. Sava.

Rog deci pre Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască a cerceta la On. Oficiu de cassă și banii să binevoiască a mi-i trimite.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 28 Mai 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 28

Ven. Consistor!

Preasfinte Părinte Episcop!

Conform ordinului Consistorului Nr. 2979/1925 am provocat din nou biserică din Borgo Bistrița pentru plata sumei de 4980 lei stabilită ca spese de deplasare în ședința din 2 Iunie a Consistorului ca senat epitropesc, dar în zădar că suma nici până azi nu a fost trimisă.

Arhitectul Pflander a primit pentru o singură deplasare de o jumătate de zi 8000 lei, plătite imediat, Inginerul Leheny peste 15.000 lei încă din anul trecut, iar arhitectul consistorului nici chiar spesele efective, astă nu mai e indolență, ci chiar rea credință și lipsă de respect și de disciplină față de hotărârile Consistorului.

Vă rog cu supunere să binevoiți a dispune plata sumei de 4980 lei din salariul părintelui Monda ca avans care se va restitui la caz că suma va fi trimisă de comitetul parohial.

Am așteptat destul, am și eu angajamentele mele și nu pot aștepta ani întregi, atunci când serviciile mele în interesul clădirii bisericei nu sunt plătite cu suma de mai sus, iar salariul ce-l am de la Consistoriu este bagatel pentru, care nu pot satisface toate capricele unor comitete parohiale.

În cazul că nu se admite, binevoiți a-mi acorda un avans de 2000 lei ca anticipație pe luna viitoare, din salariul de la Consistor.

Cluj, la 4 Iulie 1925

Ing. Gavil Lungu

Document nr. 29

Nr. 303

Venerat Consistor!

Cu provocare la ordinul din 11 Iulie a.c. Nr. 4363 îmi iau voia a raporta următoarele:

1. Referitor la zidirea bisericei din Borgobistrița, aceea se află tot în acel stadiu în care s-au încheiat lucrările în toamna anului 1924, și care se poate cunoaște din rapoartele, pre cările vor fi făcut delegațiile consistoriale. În anul acesta, până în prezent, lucrările sunt sistate, nu se lucră din lipsă de parale, până se vor plăti datoriiile contrase de la Banca Națională. E acoperită provizor, la cupolă nu s-a lucrat.

2. Referitor la stările din Caila raportez: E adevarat că am fost acolo în 28 Iunie a.c. am inspectat școala și învățământul religios. În chestia pocaiților mi s-a spus că sunt în decreștere. Asupra cantorului II, atunci n-a ridicat nime nici o plângere. Niciodată, nici la Oficiu nu s-a prezentat nime ca să se plângă asupra lui. Si cum nu cunosc plângerile judecate asupra lui la Ven. Consistor, am cerut acum informații de la preot asupra purtării ca să pot lua măsuri în consecință. A fost informat și unul din misionarii tractuali a se deplasa acolo și a cerceta starea lucrului. Sunt între oameni și dușmani personală.

3. Încât pentru celelalte inspecții din trim. II, s-au făcut inspectarea școlilor și a afacerilor administrative bisericești.

Bistrița, 15 Iulie 1925

Oficiul protopresb. ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 30

Venerat Consistor!

Cu ordinul Nr. 4106 din ședință ținută în 8/VII, parohia din Borgo-Bistrița a fost provocată să plătescă suma de 4980 lei spesele mele de deplasare din anul trecut.

Având în vedere că termenul de 15 zile a trecut fără a trimite bani, vă rugăm cu supunere să dispuneți conform hotărârei Consistorului plata acestei sume din salariul preotului, pe motivul că am așteptat destul pentru suma aceasta, care în mare parte sunt bani de spese efective.

Cluj, la 25 Iulie 1925

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 31

24 august 1925

Biroul advocațial Dr. Vasile Pahone, Bistrița
Prea Sfintite Domnule Episcop!

Fiind încredințat de Prea Sfintia Voastră de a cerceta motivul diferendului de plată între parohia noastră din Borgobistrița și antreprenorii Ioan și Elena Sas din Bistrița încredințați cu edificarea bisericei din susnumita parohie, îmi iau voia a înainta cu deplin respect următorul Raport. Înainte de a trece în expunerea chestiunei, Vă rog să nu îmi luați în nume de rău, că am întârziat, pentru că împrejurările mi-au fost de atare natură încât pe lângă cea mai mare sfârșitare nu am putut ajunge să îl fac mai curând. Am fost și sunt așa de ocupat, încât nu am putut să-mi finesc nici cura impusă pentru restabilirea sănătății mele sdruncinate, așa că am fost silit să întrerup și, ajuns acasă, primul lucru mi-a fost să fac acest raport.

Și cum trecând la obiect îmi iau voia a Vă preda următoarele: În ziua de 21 Iunie a.c. m-am deplasat în comuna Borgobistrița dimpreună cu antreprenorul Ioan Sas și cu D-l inginer de la Serviciul județean de poduri și șosele, Emil Leheni, și am vizitat biserică ce se edifică, rugând pe domnul antreprenor să-mi răspundă la următoarele întrebări: 1. Să-mi arete D-l antreprenor toate lucrările îndeplinite cu abatere de la planul și devizul pe baza cărora a primit edificarea; 2. Cât face suma acestor lucrări îndeplinite cu abatere de la plan și deviz și cine l-a încredințat cu îndeplinirea lor? 3. De unde vine computarea lucrurilor cu o diferență de aproape de 60-100%?

La aceste întrebări, am primit următoarele deslușiri despre care m-am convins personal. La prima întrebare mi-a spus și arătat, că fundamentul bisericei a fost proiectat să fie făcut cu var, dar în urma unei hotărâri a Comitetului parohial aduse pe baza îndrumărilor arhitectului Otto Pflander – fundamentul s-a făcut întreg din beton, ceea ce a dat o deosebire de circa 250.000 Lei. Stâlpii cupolei au fost proiectați în plan goli pe dinăuntru, ceia ce asemenea s-a revocat în urma părerii aceluiași expert și s-au umplut, s-au făcut mai afunzi și mai lați și anume mai afunzi cu 50 cm și mai lați în periferie cu 40 cm, ceia ce a dat o diferență asemenea de 230-240.000 Lei, iar majorarea cubaturei de săpături o diferență de circa 5.000 Lei, așa că numai aceste două poziții au dat o diferență de preț de circa 480 – 500.000 Lei. În plan și deviz nu era prevăzută umplutura bisericei decât cu pământul esit din săpătura fundamentului, ceia ce nu s-a putut efectua neconcezându-o expertul. Așa a trebuit să pună umplutura alta, pentru care s-a spesat circa 5.000 Lei. Mai departe iar s-a arătat că zidurile corurilor laterali sau făcut în grosime de 60 cm pe când în plan și deviz era proiectată în grosime de 45 cm grosime care nu putea suporta sarcina. Aici deosebirea de preț ar face circa 6.000 Lei. Am văzut, că s-au dărâmat doi pereți de la intrare subt cor, ori dărâmarea lor și regularea în altă formă a ajungerii corurilor au dat o deosebire de preț de circa 20.000 Lei. Mi s-a arătat că s-a ridicat coperișul la corpul principal cu 50 cm. Desfacerea

coperişului şi lucrarea lui de nou a dat o deosebire de preţ de circa 20.000 Lei. Observ, că nimerirea grosimei zidurilor la corurile laterali de la 45 cm la 60 cm, apoi dărâmarea zidurilor de la intrare şi în fine ridicarea coperişului s-a făcut la propunerea D-lui expert Gavril Lungu, inginer. S-a făcut abatere de la plan la zidirea cupolei, încrucişat s-a propus din partea expertului Leheni ca cărămizile să fie aşezate în tencuială de ciment şi nu de var, ceea ce a dat o deosebire de circa 100.000 Lei. Tot la propunerea acestui domn expert, zidul interior de la intrarea în biserică s-a făcut de 45 cm grosime şi nu de 30 cm cum era în plan. Deosebirea de preţ a fost de 5000 Lei. Din schimbarea construcţiunii tocmirilor de la intrare, cari erau prea slabe, a rezultat o deosebire de preţ de 20.000 Lei.

Vârful de aramă la turnuri, crucile pe turnuri şi parafulgerul nu au fost oferite de antreprenor, executarea acestora a dat o deosebire de preţ de circa 25.000 Lei a provenit o diferenţă de preţ de 20.000 Lei pentru încvelişul cu margini de tinichea ţinuită, ceea ce nu a fost prevăzut în plan şi deviz. Apoi 4000 Lei a fost diferenţă provenită din plusul cantităţii de fier de la legături şi zidărie. Aceste diferenţe laolaltă computate au dat o sumă de circa 620-630.000 Lei.

Şi aici ţin să observ că toate schimbările amintite s-au ordonat de experţi puşi de comună şi s-au aprobat de comitetul parohial, dar mai presus de toate ţin să observ, că schimbările s-au îndeplinit şi după cât eu am putut ca laic să observ şi după explicaţiile date de Dl. Leheni, în a cărui simţ de onestitate nu mă pot îndoia nice o clipă barem, au fost necesare, observ şi aceia că Dl. inginer Pamfiliu a greşit foarte mult la compunerea devizului D-sale. A indicat cantităţi greşite şi totdeauna sub dimensiunile luate în plan. Construcţia cupolei a fost lăsată cu totul afară.

Toate defectele au fost observate de Dl. inginer Lungu, care a ordonat schimbările şi corectarea lor, greşite însă în concluzile ce le trage, aşa că D-sa a dat mult nutremânt - sau să zicem pământ priincios - la neînțelegerele obvenite pe deoparte între comună şi antreprenor, de altă parte între oamenii de control şi antreprenor precum şi parohie. Dar pe lângă diferenţele de mai sus, mai este o împrejurare cu mult mai gravă care a dat însă la deosebirea de preţ şi la plusul din chestiune şi care pledează pe lângă antreprenor şi aceia este că, cu ocaziunea luării în întreprindere a edificării, parohia s-a deobligat să-i dea anticipaţie de 700.000 Lei pentru câştigarea materialului, şi parohia nu s-a ţinut de această condiţie, ceea ce a adus cu sine intrarea în vigoare a dispoziţiunilor cuprinse în punctul V. al contractului, adecă nerespectarea preţurilor unitari contractuali. Şi e lucru just pentru că materialul pe care l-a câştigat cu una jumătate de an mai târziu, l-a plătit antreprenorul cu 50-80 % mai scump. Aşa se are lucrul.

După ce am văzut toate, m-am dus în şcoala confesională unde erau adunaţi mai mulţi credincioşi membrii din Comitet şi primarul, cărora le-am spus scopul venirii mele în comună şi lansându-mă în dezbatere mai amănunţită cu ei despre edificarea bisericei, m-am convins despre următoarele: M-am convins că ei au avut şi au cunoştinţă despre toate schimbările şi abaterile de la plan şi că acelea au fost făcute nu numai cu ştirea şi învoirea lor, a comitetului şi sinodului, ci cele mai multe la directă lor dorinţă. Am aflat că e adevărată afirmaţia antreprenorului, că parohia nu i-a pus la dispoziţie antreprenorului bani de lipsă conform contractului şi că antreprenorul a lucrat cu bani împrumutaţi din bănci. Recunosc că antreprenorul are drept la pretenţiunile sale şi în

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

consecință nu sănt îndreptățiti a-i contesta pretențiunile, iar la caz de proces, parohia ca singură vinovată necondiționat ar pierde procesul.

După ce am aflat toate acestea i-am întrebat că de ce nu au făcut repartiție pe credincioși și le-am adus exemple ca alte parohii cu mult mai mici, și parohii sărace ș-au ridicat biserici fără nici un ajutor străin și atunci mi-au spus că aceleia au avut un cap, au avut cine să-i conducă, iar ei nu au avut și nu au nici un conducător. La aceste le-am răspuns că cum să nu aibă, doar acolo e preotul, atunci au urmat o generală tăcere. În fine, unul mai îndrăzneț a spus că merge după preot, pe care nu-l chemasem din cauza că în aceia oră îi repauzase un frate.

Preotul Aurel Monda a venit însă nu s-a putut vorbi cu el. Începând cu vorbe nedemne de un preot, și insultând pe însuși Prea Sfintă Sa și pe toți superiorii lui, a declarat, că el nu stă de vorbă cu nimene. Aurel Monda e un preot morbos, neapt nice pentru serviciul divin, nice de serviciul preoțesc preste tot. Sunt convins că sub acest preot, parohia noastră nice când nu va edifica, și va perde și edificiul care stă negata și fără coperiș. Morbul preotului îl face să fie în scârbă cu toată lumea și urât de parohienii lui. Apoi nu îl pot numi și ține de om absoluta de încredere. Suma computată în 200.000 Lei pentru nisip la biserică liferat de el, când tot nisipul, conform părerii experților nu face mai mult doar jumătate prețul, e un motiv puternic de a te îndoi de bunăcredința lui. În consecință, aici trebuie luate măsurile de lipsă, ca să se edifice biserică numai decât, sau cel puțin să se acopere, ca să nu se păgubească parohia cu sute de mii de lei. Trebuie pus în fruntea parohiei un preot cum se cade, căci altcum ne vor părași credincioșii trecând la catolici, cari lucră din răsputeri în direcțunea aceasta. Si până atunci trebuie căutat un președinte al comitetului dintre mireni, care să ia conducerea lucrărilor administrative bisericesti și să se îngrijească de edificarea bisericei. Preotul mi-a dat exemplul cel mai eclatant, că el însuși a fost cel dintâi, care nu numai nu a dat nici un cruceiu din al său pentru edificare, ci a fost și este cel mai mare contrar al repartiției, ori comuna Borgobistrița e una din cele mai avute parohii din județ.

Antreprenorul după ce s-a sistat edificarea, care i se extradea cauția, și eu propun să i se satisfacă imediat cererii, căci la caz contrar începând proces, îl câștigă și se vor face spese multe în sarcina parohiei. Cu un cuvânt, starea lucrurilor în această parohie e pe cât se poate nefavoritoare intereselor noastre bisericesti și trebuie luate măsurile de lipsă de urgență, altcum vom avea triste urmări.

Acesta este în scurt raportul pe care îmi iau voia a-l înainta Prea Sfintiei Voastre. Cu aceasta vă rog să binevoiți a primi asigurarea sentimentelor mele de fiască supunere. Dr.V. Pahone m.p. advocat.

Bistrița, 24 august 1925

Av. Vasile Pahone

Document nr. 32

Filera de imanuare

Recunosc că am primit ordinul consist. din 31.VIII. a.c. Nr. 5759, comunicat cu scrisoarea oficiului protopresb. a Bistriței Nr. 351/ 1925

Borgobistrița, la 6 Septembrie 1925

Aurel Monda,

Paroh

Document nr. 33

Nr. 356/ 925

Venerat Consistor!

În alăturarea sub % îmi iau voia a înainta cu recomandarea spre a fi aprobate hotărârile organelor bisericești din Borgobistrița referitor la vinderea unor realități bisericești și referitor la un arunc făcut cu scopul de continuare a lucrărilor la biserică începută.

Motivele ce aduc sunt reale și propun ca să se aprobe.

Aruncul făcut, după lista prezentată s-a aprobat deja sub acest număr prin Oficiul protopresbiteral.

Bistrița, 9 Septembrie 1925

Oficiul protopresb.ort. rom

Grig. Pletosu,

Protopop

Document nr. 34

Proces verbal

Copie

Luat în Cancelaria Consistorului Diecesan la 11 Septembrie 1925. Prezenți subscriși. Obiect: Chestia zidirii bisericei din Borgobistrița. 1. Asesorul consistorial Dr. Vasile Pahone cu raportul prezentat aici la 24 August crt. arată stadiul în care se găsește zidirea bisericei din Borgobistrița arată, că edificiul se găsește afară de cupolă, pus sub coperiș provizor, arată că comitetul parohial a încuvintat la lucrările de până acum spor de lucrări evaluate de experți la 630.000 lei peste deviz și peste contract, arată că asupra poporului nu s-a făcut nici o repartiție și comuna bisericească până aici a cheltuit suma de 700.000 lei, cât a avut la începerea lucrărilor și a mai contras și un împrumut de 11/2 milion de la Banca Națională și 51.000 L. de la Banca Aurora și că toți acești bani de 2.251.000 L. s-au epuizat total și în anul acesta lucrările s-au sistat din lipsă de fond de clădire.

Arată mai departe că îi face impresia, că în decursul zidirei s-a făcut și risipă așa de între altele s-a cheltuit pentru nisip 200.000 L, când faptic acest articol nu poate costa această sumă și la acest punct ridică chiar și bănuieri asupra preotului Aurel Monda. Același asesor arată mai departe că, parohul a avut o atitudine necuvincioasă atât la adresa lui, ca comisar consistorial, cât și la adresa Episcopului său și cere ca în fruntea comitetului, să se așeze o altă persoană mai cu tact.

Parohul Aurel Monda își începe ziua de azi aici, face următoarele declarații împotriva sa:

1. N-am fost necuvincios nici față de Dl. comisar și mai puțin față de Arhiereul meu. Dl Comisar venise în comună fără să fiu avizat și chiar în ziua și ora când D-sa pertracta chestia zidirii bisericei cu o parte din membrii comitetului parohial în școală, murise un frate al meu și starea sufletească în care mă găseam nu era proprie, ca să fiu tras la răspundere în fața poporenilor și prin aceasta să mi se șirbească autoritatea de paroh și de conducător al Comunității bisericești.

2. În meritul finanțării zidirei bisericii, recunosc, că n-am avut experiențele, cari le am astăzi, pentru că atunci de sigur că eram mai precaut, ca să nu încep o zidire cu suma de 700.000 L, ce aveam și zidirea după toate semnele va costa cel puțin 3 milioane lei. Înainte de toate am fost sedus prin devizul superficial, făcut înainte de război de arhitectul Ioan Pamfilie și apoi și mai mult m-a sedus D-na arhitectă Elena Preda, care pentru fundamente a luat zidărie în mortar de var, iar expertul a insistat pentru ciment în fundamentalul întreg, dat fiind că s-au aflat izvoare de apă la fundament. Eu credeam, că diferența între zidăria cu var și ciment nu poate să facă un plus de lucrare de 250.000 L, cât cere arhitecta și cât îi recunosc arhitecții. Tot asemenea arhitecta a făcut devizul pentru stâlpii de peatră ce țin cupola goli, iar la executare a pretins să facem stâlpii în plin, arătându-se și aici un plus de 250.000 L. Alte sporuri de lucrări mai puțin

însemnate încă se urcă la 130-140.000 lei. Din devizul D-lui Pamfilie, original a lipsit cupola și aici iarăși s-a născut un conflict între antrepriză și comitet și cu toate rugămintele noastre către D-na Sas să facă un deviz special pentru cupolă, dar n-a făcut, ci a făcut o schiță pentru cupolă, dar deviz n-a voit să facă, spunând că are să lucre după prețurile majorate.

A mai contribuit la dezastrul nostru și contractul în doi peri și neprecizat, făcut de părintele protopop, și nu de un jurist, cum se cerea din partea Consistorului, și acest contract pentru care eu nu iau nici o răspundere, ne-a dat legăți de mâini și de picioare pe mâna antreprenorului care a majorat prețurile cum el a voit, fiind el sprijinit de arhitecții Pflander și Leheni, care plătiți de biserică, s-au pus în slujba antreprenorului, recunoscându-i la unele lucrări chiar prețuri mai mari, decât le cerea antreprenorul.

Cum că noi biserică ne-am fi legat prin contract, ca să dăm antreprenorului o anticipație de 700.000 L, ca să procure material, nu este adevărat pentru că cum puteam noi la o lucrare dată în sumă paușală de 1.300.000 L, să anticipăm unui antreprenor mai bine de jumătate, ca să umblăm cu pălăria în mână după el. Mă mir că Dl. Dr. Pahone de unde a scos în raportul său această pretenție cu nimic motivată a antreprenorului. Că n-am forțat repartiție pe popor e adevărat, pentru că contrarii bisericii noastre atâtă așteptau ca să se facă nemulțumire în popor, ca să pescuiască în tulbure și mulțumită lui D-zeu, acestor contrari nu le-au succes să facă rupere în popor.

Eu nu văd situația în colori așa negre și așa disperată cum a văzut-o Dl. Pahone. Noi avem astăzi de exploatare 4 șlaguri din pădurea comunala „Șoimul” care ne va da cel puțin 900.000 L curat. Vom mai vinde cu aprobarea Veneratului Consistor școala cea veche de la Podul Sălăgeanului cu 30-40.000 Lei și o parte din locurile bisericii cu 600.000-700.000 L și cu acestea vom plăti toate datoriile și vom putea eventual, chiar și termina zidirea bisericii mai ales că avem și o repartiție votată de Comitet și sinod de 196.000 L. Mai am nădejde să experez de la comuna politică încă 3 șlaguri, și așa vom aduce comuna bisericească iarăși la starea înainte de începerea zidirii, fără să se producă vreo perturbație în popor. Că s-ar fi făcut risipă la adunarea materialului nu pot recunoaște pentru că de fapt toți cei ce au adus nisip trăiesc și pot dovedi cât nisip au adus și câți bani au primit pe lângă cvită.

Fiind eu atacat în cinstea mea atât de grav, rog să se ancheteze și să fiu tras în cercetare disciplinară și dacă voi fi vinovat, să fiu suspendat de la oficiu și beneficii. Cum că sunt nemulțumiți poporenii, încă se va dovedi cu ocazia investigațiunii. De încheiere rog să se constate că în comună aproape n-am nici un ajutor și începerea lucrării nu eu am forțat-o, ci fostul primar Buta și cu Sas. Cetindu-mi-se din cuvânt în cuvânt fasiunea mea, o consider de corect luată și subscris procesul verbal. D.s.m.p. Aurel Monda m.p., paroh în Borgobistrița.

Nicolae Ivan m.p., Episcop; Aurel Monda, paroh în Borgobistrița; Aurel Todorușiu, m.p., notar de la rândul 10.

Pentru conformitate:

Laur. Curea, Secretar consistorial

Document nr. 35

Nr. 131/925

Prea Venerat Consistor!

Conform ordinului Prea Sfinției Sale Episcopului Niculae alăturat înaintez cu tot respectul sub % în copie jurnalul de clădire a nouăi biserici.

Tot odată vin a raporta că biserică are următoarele datorii și anume la Banca Albina din Cluj - suma de 1.500.000 lei, interesele sunt plătite până în 5.III.1926. La Banca Aurora - 51.000 lei, interesele au fost plătite până în 7.IV.1925 și îndată ce voi încasa din aruncul făcut asupra credincioșilor voi regula interesele dimpreună cu capitalul. Cu Dl Director de la Aurora am vorbit și ne așteaptă până ce vom putea plăti.

La Banca Centrală din Bistrița am luat acuma în 30 Septembrie 100.000 lei pre cari dinpreună cu banii încasați de la credincioși din aruncul făcut de 34.000 lei i-am trimis la Banca Albina pentru a ne putea regula interesele. La Banca Centrală s-a plătit interesele pre 2 luni adecă până în 30 Novembrie 1925.

Firma Preda susține că mai avem să-i dăm interese și capital restant pentru lucru 35.000 lei-40.000 lei.

Subscrisul paroh am împrumutat la biserică 8.977 lei 14 bani.

Alte datorii biserică nu are.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 3 Octombrie 1925

Aurel Monda,

Paroh ortodox

Document nr. 36

Nr. 373/ 925

Venerat Consistor!

În alăturarea sub % îmi iau voia a înainta copia jurnalului de clădire a bisericei din Borgobistrița, fără documente, cerut cu ordinul 5564/925.

Bistrița, 7 Octombrie 1925.

Oficiul protopresb.ort. rom.

Grig. Pletosu,

Protopop

Cluj, la 10 Octombrie 1925

Document nr. 37

Dlui Gavril Lungu, inginer

Cluj

Am onorul a Vă comunica că am primit de la Biserică Borgo-Bistrița pentru Dv. 3283 lei 25 bani adică treimiidouăsuteoptzecișitrei lei 25 bani prin poștă la 11 August 1925.

Cu stimă,
Alexandru Kis,
Advocat

Document nr. 38

Proces Verbal

Luat în fața locului Borgo Bistrița în 11 Octombrie 1925 pe temeiul ord. Cons. de data 15 Septembrie 1925 Nr. 5564, pentru lămurirea unor chestiuni cuprinse în raportul D-lui Dr. Vasile Pahone, avocat în Bistrița, către Preasfințitul Domn Episcop Diecezan și pe temeiul procesului verbal luat la 11 Septembrie a.c. în cancelaria concistorială cu Părintele Aurel Monda.

Prezenți: Protopresbiterul Gregoriu Pletosu, delegat concistorial. Membrii comitetului: Ioan Suceava, Teodor Ghițan, Constantin Cioanca, Gavril Cot, Leon Someșan, Ioan Neuc, Vasile Hăngan, Ioan Moișan, Vasile Ciurea, Ștefan Pavel, Mihai Purcile, Grigore Beșa, Nicolae Seretan, Dănilă Cionca, Filimon Georza, Alexa Ciurea, epitropii: Ioan Pavel și Ștefan Ciurea. Se numesc bărbați de încredere Ioan Suceava și Teodor Ghițan, secretar ad hoc Ioan Buzdug.

Intrându-se în meritul lămuririlor:

I. Mai întâi se cetește ord. Preaveneratului Conzistor citat mai sus cu anexele lui, raportul Dlui Dr. Vasile Pahone și procesul verbal luat la 11 Septembrie a.c. în cancelaria concistorului. Drept lămuriri membrii comitetului declară următoarele:

1. După cercetările și anchetările de mai înainte nu ținea nimenea că este trebuință și de ceie ce s-a făcut 21 Iunie a.c. prin Dl.Dr. Vasile Pahone. Noi nu l-am cerut și nu l-am chemat pentru nici o treabă și nici nu am fost încunoștiințați prin nimenea nici de către Preaveneratul Conzistor, nici de către Onoratul Oficiu Presbiteral și nici de Onoratul Oficiu Parohial.

2. Că Dsa a găsit un număr de oameni prin preajma clădirii a fost întâmplător, căci fiind Duminică oamenii ies la drum mai de povești, mai de alte treburi și de regulă cam în apropierea cancelariei comunale. Membrii de comitet nu au fost adunați afară de patron, iar și aceia nechamați reglementar.

3. Ceia ce constată Dl. Dr. Pahone în raportul Dsale referitor la schimbările făcute la zidire e adevărat, că acelea s-au făcut cu știrea și cu învoirea și la dorința comitetului și a sinodului, fiindcă s-au aflat de lipsă pe baza propunerilor făcute de experți

4. Cu suma hotărâtă de 700.000 lei nu ne-am obligat separat decât numai după cum se vede din punctul 5 al contractului ca să-i dăm banii pentru procurarea materialului.

5. În chestia repartiției comitetul declară și dă lămurirea, că după ce au dat și multe prestații în natură, au crezut că repartita să se facă numai mai la urmă precum s-a și făcut acum, dar atunci nu pentru aceia nu s-a făcut, că nu am avut cap și conducător, ci pentru că am socotit că încă nu i-a venit timpul.

6. Referitor la arătarea că Părintele Monda s-ar fi purtat necuvios și că ar fi insultat prea Sfintă Sa, comitetul nu are nici o cunoștință și cei care întâmplător au fost de față nu au auzit nici o vorbă nedemnă. Însuși Părintele Monda declară, că după ce Dl Pahone și-a voit a-i arăta acte de justificare, ar fi zis numai atât, că-n parohie la el este totul și că fără de încunoștiințare și fără de hârtii justificatoare nu stă de vorbă și s-a depărtat.

7. Referitor la acuzele și la judecata lui Pahone despre aptitudinile și capacitatea de serviciu și conducere a Preotului Monda, comitetul nu numai că nu le împărtășește, dar le respinge și cere dovedire. Preotul nostru este un preot demn și harnic atât în biserică, cât și afară de biserică, la slujbele sale e căutat de credincioși și din alte parohii, sub dânsul ca capul nostru s-a început clădirea bisericei și sub conducerea Dsale dorim să se sfârșească. În lucrările de pînă aici el s-a purtat, s-a îngrijit și a suferit ca un mucenic. Despre Sf. Sa, Părintele Monda până acum n-a zis nimici nici o vorbă slabă. Nemulțumiri și tulburări în popor nu sunt, noi dimpotrivă ținem la Dsa și nu putem nicidecăt ca să auzim așa o judecată ca și aceia exprimată de Dl. Pahone. Domnul Părinte dacă se simte atins noi, îl rugăm să-și ceară satisfacție.

8. Răspunsul dat de Părintele Monda la procesul verbal față de clădire, de material etc. îl acceptăm. Observația că contractul a fost compus „în trei peri”, privește pe V. On. Domn Protopop care l-a compus, iar răspunderea o au cei ce l-au subscris și aprobat.

9. Nu este adevărat cum că Părintele Monda ar fi liferat nisip de 200.000 lei, căci tot nisipul abia succese la suma 28.000 lei pre care l-am adus diferenți oameni după plata statorită de comitet precum să poată vedea în jurnalul de plată, deci și din acest punct de vedere Părintele Monda este omul nostru de absolută încredere și de bună credință.

În sfârșit declarăm cum că raportul prezentat de Dl. Dr. Pahone Prea Sfintiei Sale nu ne privește pre noi.

Cu aceste procesul verbal s-a încheiat și subscris din partea comitetului prin bărbații de încredere Ioan Suceava și Teodor Ghițan.

D.U.S.: Președinte: Grig. Pletosu

Paroh ort. rom.: Aurel Monda

Secretar: Ioan Buzdug

Bărbați de încredere: Ioan Suceava, Toader Ghițan

Document nr. 39

Ven. Consistor!

La ordinul Consistoriului Nr. 2979/1925 parohia din Bistrița a trimis în loc de 4980 lei numai suma de 3283 lei 25 bani prin urmare numita parohie îmi datorește încă cu suma de lei 1625.

Binevoiți a îndemna biserică să îmi plătească suma de mai sus și alătur scrisoarea Dlui advocat Kis din care este evident că am primit numai suma de 3283 lei 25.

Pentru a putea face ven. Consistor o icoană clară despre spesele primite vă alătur tabloul despre spesele expertilor plătite de biserică:

1. Arhitectul Pamfilie pentru planuri și deviz
1924 Iunie 28 lei 1416
2. Ing. Gavril Lungu pentru deplasări
1923 Sept 2 lei 900.
1924 Sept 26 lei 1000.
1925 August 11 lei 3283,25
Total: lei 5183,25
3. Baumaisterul Pflander din Bistrița pentru o deplasare de ½ zi
1923 Oct 24 lei 8200
4. Inginerul Leheny
1923 Aug 17 lei 600
1923 Sept 20 lei 580
1924 Iunie 12 lei 6329,02
1924 August 13 lei 4618,48
1924 Sept 26 lei 3000
1925 Martie 21 lei 13306,50
Total: lei 28434

Mai are Ing. Leheny aprobați 20.000 lei adeca douăzecidemii lei aprobați de Comitetul parohial pentru zelul și munca depusă în jurul zidirii bisericii sub rezerva aprobării Consistoriului.

5. Dl protopop Pletosu pentru facerea contractului
1923 Oct 24 5000 lei
1925 Maiu 14 lei 2110,50
Total: 7110 lei 50 bani

Întrucât suma de 1695 lei nu se va plăti în decurs de 8 zile de la data de azi, voi împrocesua biserică Borgobistrița.

Cluj, la 13 Oct. 1925
Ing. Gavril Lungu

Document nr. 40

Ven Consistor!

Referitor la zidirea bisericei din Borgobistrița, binevoiți a urmări toate referatele mele de la aprobarea lucrărilor și veți putea convinge că am prevăzut toate ce se vor petrece în jurul acestei zidiri, am atras atențunea Ven. Consistor, însă nu s-a luat măsuri destul de severe pentru evitarea neînțelegerilor.

Scopul antreprenorului a pescui în apă tulbure a reușit pe deplin.

1. La aprobarea lucrărilor devizul pe baza cărora s-a ținut licitația publică a fost întocmit de însuși firma Preda și Sasu, pe baza devizului întocmit de Dl Pamfilie și de prezent îl face pe Pamfilie vinovat pentru unele greșeli a acestui deviz cât pretins și plată pentru acest deviz la cazul că nu i se va aproba lucrarea, care nefiind justificată nu a fost aprobată de Consistoriu.

2. La licitația publică sa văzut clar toate mașinațiunile firmei Sasu, fiind numai încă un reflectant care în mod foarte evident a fost întreprinsul firmei Sasu, punând Sasu și garanția pentru el care a fost imediat retrasă deodată cu oferta, aşa că oferta lui nici nu a fost prezentată Consistorului.

3. Prețurile unitare a firmei Sasu a fost destul de urcate mai ales la zidărie, pentru care prețuri să putea face lucrarea pe lângă un câștig normal, având în vedere că firma nu a dat afară de cărămidă, var și ciment nici un material de construcții. Biserica a dat peatra, nisipul, prundișul, toată lemnăria și tot materialul de schelă.

4. Încurcătura principală s-a făcut la încheierea contractului unde dispozițiunile favorabile antreprenorului s-a trecut în contract din hotărârea Consistoriului, iar cele nefavorabile nu și fără considerare că unele puncte sunt în contrazicere.

5. Pentru lămurirea unei chestiuni importante pentru care nu s-a încheiat contractul prin Dl avocat Dr. Pahone unii membri a comitetului și mi se pare chiar și Dl Protopop Pletosu și părintele Monda a afirmat că Dlor cunosc foarte bine pe Dl avocat și că le-a cerut 60.000 lei zis săsezecimiilei pentru încheiere.

6. Afirmațiile Dului avocat că eu aș fi fost cauza neînțelegerilor este culeasă din vânt și nu corespunde adevărului. Am fost postav roșu în ochii tuturor fiindcă am văzut clar în cărțile lor și am văzut ce se petrece, despre care am raportat fidel atât în scris și verbal.

7. Toate dispozițiunile propuse de mine referitor la unele modificări la planuri și lucrări s-au făcut la timp aşa că în urma acestor dispoziții firma nu a avut nici o pagubă chiar nici spese mai mari, din motivul că dând biserică materialul, lucru nu a costat mai mult. Nu-i adevărat că eu nu am luat măsuri la timp pentru mărirea înălțimii acoperișului cu 50 cm.

8. S-a lucrat cu intrigi, minciuni, subminări și cu toate mijloacele posibile și imposibile până ce antreprenorul a ridicat frumoasa sumă de 1.890.272 lei (unmilion-optusuteouăzecimiilei) din care 762.000 lei în mod nejustificat fără o verificare prealabilă și fără de a se fi executat în timpul acesta ceva din lucrări.

9. Despre controlul executat de Dl. Ing. Leheny nu mă exprim; propun însă să se ceară intervenția Direcției de poduri și șosele din Cluj, pentru a ancheta și cerceta procedura Dului.

10. În ce privesc concluziile expertizei luate de Dl. Ing. Dordea și Dl. Alexandru Dragomir, după părerea mea sunt greșite din motivul că Dlor nu constată precis cantitatea lucrărilor executate și făcând comparația cantitativă numai pe baza indicațiilor date de antrepriză care pot fi și greșite sau false. Nu a fost făcută examinarea prețurilor din devizul original și compararea acestor prețuri cu situația faptică și luând de fondate și de bune motivele firmei pentru cererea de urcare de prețuri.

Lucrările de zidărie erau trecute cu prețuri urcate în devizul original și ridicate, chiar în vederea campaniei, care s-a petrecut și nici decât nu este motivată și justă urcarea de prețuri, cu care se putea executa lucrarea în mod cinsit. Am urmărit în tot timpul plățile făcute la zidari, care variau între 150-180 lei la zi și a avut unul sau 2 lucrători care a primit peste 200 lei la zi, dar numai la lucrări mai importante și mai grele. O singură bază și punct de plecare este comitetul care a aprobat total însă aprobările acestora fără consistoriu după părerea mea nu au nici o valoare care este evident și din Contract.

Suma contractului a fost 1.390.000 lei, lucrările aprobate la fundație a fost cca. 130.000 lei total 1.520.000 lei, având în vedere lucrările restante, antreprenorului nu să putea plăti mai mult decât 1.128.000 lei, iar restul de 400.000 lei după înaintarea lucrărilor. Afirmația că eu aş fi ordonat un plan nou la acoperiș nu este adevărat, s-a propus înălțarea cu 50 cm a acoperișului și s-a aprobat și de comitet, asta s-a făcut în înțelegere cu Dna Preda și nu s-a aprobat nici o suprasolvire pentru aceasta fiindcă a fost propusă și cerută chiar de Dna Preda.

11. În ce privește raportul Dului advocat Pahone, e plin de greșeli și contraziceri.

- Nu este adevărat că construirea cupolei este lăsată afară din deviz asta e invenția Dnei Preda. Construcția cupolei este proiectată în construcție de fer și luată după greutate în deviz.
- Anticiparea sumei pentru materiale nu se referea la lucrări de zidărie, ci la ferărie la cupolă și material de tinichigiu, și întrucât acest material nu s-a procurat la timp antreprenorul avea drept în cazul cel mai rău la diferența de preț la 100 kg plev sau fer și atât mai mult nu.
- Nu este adevărat că antreprenorul nu a primit bani suficienți pentru executarea lucrărilor din contră a primit mai mult decât a trebuit și nu a procurat nici un material din bani împrumutați pentru această lucrare. Valoarea materialelor prestate de antreprenor la lucrările terminate până la acoperiș nu s-au urcat până la suma de 200.000 lei, pe când antreprenorul a ridicat 1.200.000 lei.

Din banii primiți să putea aproviziona materialele, scopul antreprenorului a fost însă a stoarce bani fără a lucra.

12. Garanția antreprenorului nu se poate elibera până la terminarea lucrărilor și atunci numai după ce va trece timpul cât garantează antreprenorul pentru lucrări.

13. Antreprenorul trebuie provocat la executarea contractului și în cazul contrar trebuie continuătă lucrările în contul lui și imediat împrocesuat pentru pagubele ce a cauzat bisericiei.

14. După părerea mea, toată cauza trebuie predată justiției și procurorului, că aici s-a făcut abuzuri care numai așa se pot remedia.

Cluj, la 14 Octombrie 1925

Ing. Gavril Lungu

Document nr. 41

Nr. 367/1925

Venerat Consistor!

Cu provocare la ordinul Ven. Consistor Nr. 5564 din 16 Septembrie a.c., îmi iau voia pre lângă restituirea alegatelor a înainta procesul verbal dresat cu ocazia deplasării la fața locului Borgobistrița, în scopul de a procura lămuriri de la Comitetul parohial în chestiunile relatate în raportul prezentat P.S.Sale Dl.Epicop de Dl. Dr. Vasile Pahone referitor la clădirea bisericei de acolo și referitor la acuzele ridicate contra parohului Aurel Monda, precum și referitor la răspunsul acestuia dat la procesul verbal din 11 Septembrie a.c. în cancelaria V. Consistor.

Comitetul parohial convocat în regulă s-a prezentat în număr complet și a dat declarațiile și lămuririle în mai multe puncte, precum se poate vedea în procesul verbal. Pe urmă declară că raportul Dl. Dr. Pahone, fiind de natură mai mult informativă particulară pentru P. S. S.Dl. Epicop și după ce despre delegația Dsale, ei n-au avut nici o încunoștințare și nici Dsa nu și-au legitimat-o, pre dânsii ca comitet nu-i privește.

Cu acest prilej însă să-mi fie permis a nu trece cu vederea o împrejurare, care fiind foarte la persoana subscrisului. E vorba de depoziția Păr. Monda, dată la procesul verbal cu cuvintele:

„A mai contribuit la dezastrul nostru și contractul în doi peri și neprecizat, făcut de părintele protopop și nu de un jurist cum se cerea din partea Consistorului, și acest contract pentru care eu nu iau nici o răspundere, ne-a dat legăți de mâini și de picioare pe mâinile antreprenorului”.

Ven. Consistor ! Față de această depoziție și față de această superficială și intenționată judecată, ori între ce împrejurări a fost dată la procesul verbal, eu protestez și o resping. Acest contract, compus de subscrisul, la cerere și după stăruința Păr. Monda și a Comitetului parohial, ca să nu li se facă spese mari advocațiale, e alcătuit întru toate cu observarea strictă a regulelor stilistice practice cu privire la actele publice și private; a fost compus în colaborare și cu consultarea unuia din cei mai destoinici juriști români de ai noștri, astăzi profesor de drept la Facultatea de Drept a Universității din Cluj.

Acest contract este același, mutatis mutandis, care tot în această întreprindere a fost aprobat fără observări la anul 1914 de către Prea Veneratul Consistor arhidiecesan din Sibiu; acest contract a fost primit și subscris cu toată răspunderea, atunci ca și acum, de către Comitetul parohial din Borgobistrița în frunte cu Dl. păr. Aurel Monda; Acest contract a fost prezentat și pre temeiul referadei făcută cu competență juridică de către Dl. referent doctor în drept a fost aprobat de către Ven. Consistor diecesan fără nici o observare, nici măcar stilistică ori de interpuncție și a fost prevăzut cu clauzele de aprobat.

În urmare, un contract făcut în regulă primit și subscris de contractanți, apoi aprobat de toate forurile și organele în drept, nu poate fi judecat ca făcut în doi peri. Și cum autorul redactor are răspunderea numai până ce lucrarea sa e primită și subscrisă

de contractanți, iar de aici înație răspunderea trece pe cei ce l-au primit și subscris precum și asupra organelor cari l-au prevăzut cu clauzele de aprobare; aşa judecată „în doi peri” exprimată asupra acestui contract cu atâta ușurătate și cu intenție de compromitere detractivă, eu o resping cu toată hotărârea. De altminterela și acum, Comitetul a declarat, că a luat răspunderea atunci, când l-a primit și subscris.

Bistrița, 15 Octombrie 1925
Oficiul protopopesc ort. rom.
Grig. Pletosu,
Protopop

Document nr. 42

Prea Sfintia Voastră!

Subscrisul paroh am fost acuzat din partea D-lui Dr. V. Pahone advocat în Bistrița, că am cauzat pagube de 200.000 lei bisericei noastre prin aceia că am livrat nisip nouăi biserici edificările mai departe că nu-s om de încredere a bisericii noastre și că nu-mi fac datorința de preot și că nu am făcut nimic pentru noua biserică, cere mai departe ca să fiu înlocuit cu altul. Subscrisul am fost citat ca să mă prezint la Prea Sfintia Voastră m-am prezentat și am cerut ca să binevoiți a ordona ca să se facă cercetare contra mea și dacă sunt vinovat, să fiu destituit din postul de paroh, iar de am cauzat pagube bisericei, răspund cu averea mea.

Cercetare s-a făcut și nefiind vinovat subscrisul, precum reiese din Procesul verbal luat de către Dl. protopop al tractului Bistrița, rog pre Prea Sfintia Voastră a-mi da autorizația ca pre Dl. Dr. V. Pahone să-l împrocesez, deoarece m-a calumniat nu numai ca preot, dar și ca om.

Prea Sfintia Voastră Vă rog ca să binevoiți a-mi trimite o copie de pre scrisoarea D-lui Dr. Pahone ca să mă pot justifica înațiea forurilor judecătoarești.

Sunt 16 ani de când sunt preot în această comună și cu conștiința curată pot zice că după puterile mele mi-am făcut datorința de preot, ceia ce o dovedesc credincioșii bisericei noastre și aşa cred că oamenii ortodoxi știu că ce am făcut pentru biserică știu mai departe că cât am alergat pentru noua biserică, iar nu după cum mă acuză Dl. Dr. Pahone fără de dovezi.

Crezând că cererea dreaptă îmi va fi luată în considerare de către Prea Sfintia Voastră subscru cu supunere fiască.

Borgobistrița, la 24 Octombrie 1925
Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 43

Nr. 413/ 925

Venerat Consistor!

Cu provocare la ordinul Ven. Consistor din 26 Octombrie a.c. Nr. 6067, îmi iau voia a da lămuririle ce mi se cer referitor la sumele din două poziții ale jurnalului de clădiri a parohiei Borgobistrița, - 5000 + 2110,50 lei precum urmează:

Da, e adevărat și fapt real că subscrisul am ridicat acele sume la intervalele ce se cunosc și pre lângă dovedă ce mi s-a cerut. Contractul eu l-am compus și făcut după cererea părților contractante. și cred că eram competent a-l face atât după poziția mea ca protopop a lor, cât și pentru competența cunoștințelor stilistice, de care dispuneam.

Suma ridicată reprezintă numai 0,5% de la suma contractată și cu 0,5% nu face nici un contract de peste un milion, și a fost oferită de comitetul parohial pentru ca să fie scutiți de cheltuieli mai mari, cari după tariful advocațial i-ar fi urcat la câteva zeci de mii de lei.

Suma contractată era 1.382.116 lei, iar 0,5% face 6910,50 lei. Restul de 200 din suma totală de lei 7110,50 care era sub discuție era o modestă diurnă de deplasare tot în chestiile bisericei.

Bistrița, 1 Noiembrie 1925

Oficiul protopr. ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 44

Paușal de călătorie

Subscriși recunoaștem că cu călătoria la București în cauza cu împrumutul de 1.500.000 am avut următoarele spese și anume:

1. Trenul	2176
2. Mâncarea	701
3. Sala de dormit	678
4. Trăsura.....	800
5. Diurne pentru 2 persoane a 200 lei 8 zile.....	3200
6. Spese neprevăzute.....	530
Total:	8085.

Despre ce adeverim și subscriem.

Borgobistrița, la I.XI.1925

Ioan Pavel, ep. ort.

Vasile Hăngan

Document nr. 45

Paușal de călătorie

Subscrisul adeveresc că cu călătoria la Cluj în cauza cu împrumutul de 1.500.000 la Banca Națională am avut următoarele spese:

1. Trenul mers și reîntors jumătate Cl.II	220 lei
2. Mâncare	80 lei
3. Odae de dormit	100 lei
	400 lei

Pre care sumă recunosc că am primit-o conform hotărârii membrilor din comitet.

Borgobistrița, la 1 Novembre 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 46

Paușal de călătorie

Subscrisul adeveresc că cu călătoria la Cluj în cauza cu împrumutul de 1.500.000. lei la Banca Națională am avut următoarele spese.

1. Trenu mers și reîntors	240
2. Mâncare	60
3. Odae de dormit	100
	400

Pre care sumă recunosc că am primit-o conform hotărârii membrilor din comitet.

Borgobistrița, la 1 Novembre 1925

Ioan Pavel,
Ep. ort.

Document nr. 47

Paușal de călătorie

Subscrisul adeveresc că cu călătoria la București în cauza cu împrumutul de 1.500.000. la Banca Națională la Guvernator am avut următoarele spese și anume:

1. Trenu m-a costat	964
2. Mâncarea	446
3. Sala de dormit	560
4. Trăsura	640
5. Diurne 10 zile a 100 lei	1000
6. Spese neprevăzute	390
	4000

Despre ce adeveresc și subscru

Borgobistrița la I.XI.925

Ioan Pavel,

Ep. ort.

Document nr. 48

Adeverință

Adeveresc că am stat la edificarea nouăi biserici conform hotărârii membrilor din comitetul parohial ortodox român din Borgobistrița 30 zile a 100 lei va să zică 3000 lei pre căi sumă recunosc că i-am primit din casa bisericii ortodoxă despre ce subscru.

Borgobistrița, I Noemvre 1925

Ioan Pavel,

Ep. ort.

Document nr. 49

Paușal de călătorie

Subscrisul adeveresc că cu călătoria la București în cauza cu vinderea pădurei am avut următoarele spese și anume:

1. Trenul m-a costat	642
2. Mâncarea	369
3. Sala de dormit	480
4. Trăsura	480
5. Diurne 8 zile a 100 lei	800
6. Spese neprevăzute	629
	3400

Despre ce adeveresc și subscru.

Borgobistrița, la I Noemvre 1925
Ioan Pavel,
Ep. ort.

Document nr. 50

Nr. 148/925

Prea Venerat Consistor,

La recercarea Prea Veneratului Consistor de sub Nr. 6067-1925 data 26 Octombrie a.c., ca să justific cu procesele verbale ale comitetului parohial că Ioan Pavel a avut autorizația să facă atâtea drumuri la Cluj și București, subscrisul raportez și îmaintez cu tot respectul sub % în copie hotărârile membrilor din comitetul parohial prin care Ioan Pavel se autorizează ca să meargă la Cluj și București în afacerile bisericei.

La poziția jurnalului 168, susnumitul, pentru ce a fost la București, unde împreună cu Dl. deputat Victor Moldovan a esoperat de la Dl. Ministrul aprobarea ca să se liciteze pădurea scadentă pre 1924/ 925, a primit conform paușalului de călătorie suma de 3400 lei, aprobată din partea membrilor din comitetul parohial; a trebuit ca cineva din partea bisericei să meargă ca să se roage de Dl. Ministrul ca să aproape licitarea pădurei scadentă. Conform planului de tăiere a Direcțiunei silvice, pădurea care se distribuie anual oamenilor nu este ertat să se vândă în licitațiu, ci să se distribuie locuitorilor din comună spre reparări de case și edificări, de aceea a trebuit să meargă epitropul I. Pavel. Subscrisul paroh nu am putut merge, deoarece am fost legat de Oficiu având a face funcțiuni și tot odată a trebuit ca să stau la biserică să supraveghez lucrători și lucrările efectuite.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

La poziția jurnalului Nr. 173, susnumitul a primit 3000 lei diurne pentru ce a stat 30 zile la biserică, unde subscrisul l-am trimis prin sat ca să umble pre la oameni ca să aducă, lemne, nisip, var, ciment, cu un cuvânt ca să umble după cărăuși ca să aducă cele de lipsă la edificarea nouăi biserici.

La poziția jurnalului bisericei nouă de sub Nr. 186, susnumitul dimpreună cu Vasile Hăngan, conform hotărârei membrilor din comitetul parohial, au fost delegați cu Dl. Dr. Victor Moldovan ca să meargă în București la Dl. Ministrul pentru a esopera un împrumut de 1.500.000 ca să ne putem acoperi cheltuielile făcute cu noua biserică. Am (contras) luat împrumuturi din diferite locuri (Bănci) cu percente de 30% și văzând că percentele la bănci sunt mari, am crezut că este mai bine ca să intervenim la Dl. Ministrul ca să ne dea un împrumut cu % reducere ca astfel să nu fie biserică scurtată.

La poziția Nr. 198, subscrisul paroh am fost la Cluj dinpreună cu epitropul I. Pavel la Banca Națională ca să vedem că primim împrumutul cerut de la Dl. Ministrul. Dl. Director a Băncii Naționale ne-a spus că fără de a ne gira vreo Bancă nu poate să ne deie împrumutul. Subscrisul paroh mi-am socotit spese de drum întreținere în Cluj 2 zile 400 lei și Ioan Pavel 400 lei pre cări bani membrii comitetului i-au aprobat.

Observ că subscrisul paroh am umblat pentru biserică atâtea drumuri când în Bistrița, când la Cluj, ba am fost și la Borsec la Prea Sfintă Sa în afacerile nouăi biserici, am stat încontinuu la edificarea nouăi biserici, am alergat și după lemne, piatră etc și nu am cerut nemica de la nimenea, după cum o știau destul de bine oamenii, căci datorința mea de preot a fost ca să umblu pentru biserică; atunci m-am văzut silit ca să cer 400 lei, pre care sumă o restituîndărăpt bisericiei dacă Prea Veneratul Consistor nu o aproabă.

La poziția jurnalului 210, Ioan Pavel a mers la Cluj la Banca Albina, unde Dl. Director l-a trimis cu actele la Sibiu și după ce cei de la Sibiu le-au aprobat, s-a dus la guvernatorul Băncii Naționale tot cu Dl. deputat Dr. V. Moldovan și numai atunci ni s-a încuviințat ca să primim împrumutul de 1.500.000 cu 6% de la Banca Națională, iar la Banca Albina din Cluj să-i dăm 4%, va să zică am primit un milion și jumătate cu 10% și în decurs de 5 ani să-l plătim.

Observ mai departe, ca cineva din membrii comitetului parohial trebuie să meargă la Cluj cu cambiile scadente și 100.000 lei tot la trei luni, mai departe cineva a trebuit ca să aducă banii ceruți de la banca Albina și să ii și ducă și a trebuit ca să trimit pre epitropul Ioan Pavel, care a fost respunzător pentru sumele încredințate lui.

Fără spese și diurne nimenea nu vrea să meargă.

Tot odată sub% înaintez și Paușalele de călătorie în original.

Chitanțele despre sumele primite le am la Oficiul parohial.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 2 Novembrie 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 51

Nr. 147/925

Prea Venerat Consistor,

Alăturat sub % înaintez cu tot respectul copia de pre procesul verbal a membrilor din comitetul parohial ortodox ținut la 26 Octombrie 1925, precum și schița și devizul de speze pentru construirea cupolei la noua biserică, care a fost lăsat afară din devizul original, ca Prea Veneratul Consistor să binevoiască a-l da spre censurare arhitectului Prea. Ven. Consistor eventual spre modificare. Observ că la schiță precum și deviz spesele sunt valabile numai pe anul 1925 și nu pre anul 1926 când vom putea edifica noua cupolă.

Rog pre Prea Veneratul Consistor ca să binevoiască a întreba pe Dl arhitect, că nu s-ar putea face o cupolă mai simplă și mai eftină care să nu altereze forma edificiului (nouăi biserici).

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 2 Novembrie 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 52

Nr. 417/925

Venerat Consistor!

În alăturare sub % îmi iau voia a înainta spre binevoitoare luare la cunoștință justificarea cerută cu ordinul Nr. 6067 de la oficiul parohial din Borgobistrița asupra speselor și diurnelor plătite de Comitetul parohial epitropului Ioan Pavel pentru călătoriile întreprinse în afacerile bisericei ce se clădește în acea comună.

Bistrița, 4 Noiembrie 1925
Oficiul protopop. ort. rom.
Grigore Pletosu

Document nr. 53

Nr. 418/925

Venerat Consistor!

În alăturare sub % îmi iau voia a înainta spre binevoitoare conurare și aprobată schița și devizul de spese întocmite de firma E. Preda Sas asupra construirii cupolei la noua biserică care se clădește în parohia Borgobistrița.

Bistrița, 4 Noiembrie 1925
Oficiul protopop. ort. rom.

Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 54

Nr. 6534/925

P. On. Domn
Grigorie Pletos, protopop Bistrița

În referire la raportul P.O. D-sale oficiul Nr. 413/925 din 1 Nov. a.c. privitor la chestiunea ridicării de către P.O. Dl a sumei de 7110,50 bani drept pretenziune personală pentru facerea contractului de edificare a bisericei din Borgo-Bistrița în anul 1923, socotită ca $\frac{1}{2}$ % de la suma contractată plus o modestă diurnă (200 lei) de deplasare – te încunoștințăm că această cheltuială de $\frac{1}{2}$ % de la suma contractată, care face 6910,50 lei, ridicată de P.On. Dta, să o încuvințăm și te recercăm prin acest ordin ca în termen de 30 de zile s-o restituie epitropiei parohiale din Borgobistrița pe lângă contra chitanță și cu provocare la acest ordin din motivele:

1. Nu cadrează cu atribuțiile unui preot și cu îndatoririle oficiale idealiste ale unui șef tractual ca pentru facerea unei hârtii, fie ea chiar contract acela, să ia 6910,50 lei deci o procentuație de natura pretențiilor inerente exclusiv advocaților pur materialicești.
2. Osteneala depusă de P. On. Dta la 24 Iunie 1923, când s-a făcut acel contract și-a fost complect remunerată prin „modesta” diurnă de deplasare de 200 lei, de asemenea ridicată de P. On. Dl, pe lângă spesele de deplasare de protopop ce le ai și ridici de la stat.
3. Că n-ai depus – cu acel prilej – o muncă și osteneală extraordinară o menționezi însuși P. On. Dta în raportul oficial Nr. 367 din 15.X. a .c. trimis aici prin afirmația: „Acest contract este același mutatis mutandis care tot în această întreprindere a fost aprobat fără observări la anul 1914 de către P.Ven. Consistor arhidiecesan din Sibiu”. Același lucru l-ai afirmat și în raportul Nr. 227/1923.

4. Că e neuman și incompatibil cu atribuțiile idealiste ale unui preot și cu atât mai vârtoș ale unui protopop conducător tractual și exemplu de altruism a pretinde o sumă exagerată și mai ales când își exercită funcția sa oficială o constați însuși P.On. Dta în afirmația din raportul oficial Nr. 227 din 27/VI.1923 de cuprinsul; „Nu s-a putut urma întru toate pct.7, căci contractul în execuție e cel din 1914, iar azi tarifele advocațiale sunt atât de urcate, încât părțile contractante nu s-au putut angaja la sume aşa mari, fiindu-le imposibil din cauza marilor cheltuieli ce au”.

Durere, acest idealism și altruism S-a desmînțit prin pretinderea și ridicarea ½ %-ului din chestiune.

5. E nejustificabil acel erogat de ½ % de la suma contractată și din motivul că Consistorul nostru – chiar ca să preîntâmpine aceea, ce durere s-a întâmplat, adeca de-a putea fi exploatață biserica noastră din Borgobistrița cu facerea contractului prin oameni străini de interesele ei, - prin decisul său Nr. 2256/1923 de data 5.VI.1923, încredințase și încă prin oficiul protopopesc al P. On. Dtale cu facerea contractului acestuia pe un om de-al bisericei pe Dr. Dr. Pahone, asesorul consistorial, infirmă credința că va face acest contract – dacă nu chiar gratuit, fiind vorba de edificarea unei biserici care reclamă jertfe extraordinare de la credincioșii săi – cel puțin pentru o sumă de tot modestă – iar P.On.Dta contrar decisului menționat și fără autorizație, căci în procesul verbal din 24 Iunie 1923 nu se amintește c-ai fi fost autorizat cel puțin de către comitetul parohial cu facerea contractului, l-ai făcut însă gratuit conform raportului Nr.227/923, pentru ca ulterior, 24/X.1923 să pretinzi și ridici 5000 lei, iar în 14/V.1925 alți 2110,50 lei când ai fi putut vedea cel puțin cu prilejul vizitațiilor canonice obligatorii, că această biserică a fost necesitată să contragă de la bănci împrumuturi de-a dreptul uimitoare pentru ea.

Când ai ridicat cei dintâi 5000 lei în 24/X.1923 ai fi putut vedea că biserică împrumutase deja; în 22 /IX.1923 lei 10.000 de la Banca Centrală; în 29 /IX .1923 lei 50.000 de la Banca Centrală; în 24/X.1923 lei 68.200 de la comuna politică.

Și totuși ai ridicat cei 5000 lei ulterior acestora, apoi după alte împrumuturi ulterioare fac 2.251.000 lei, ai mai ridicat încă 211,50 lei pentru acel contract gata din 1914!?

Regretăm cazul și te invităm să restituie cei 6910,50 lei bisericei din Borgo-Bistrița în 30 zile.

Cluj din sed. Ep. 5/XI.1925

Document nr. 55

Proces verbal nr. 20

Luat în ședința Consistoriului eparhial ortodox român din Cluj, ca Senat Epitropesc, ținută la 5 Noiembrie 1925.

Nr. 6534. Protopopul Grigore Pletosu din Bistrița a luat 7110,50 lei pentru încheierea contractului de dare în întreprindere a zidirii bisericei din Borgo-Bistrița și Consistoriul a încredințat cu această cauză pe asesorul consistorial Dr. Vasile Pahone, Advocaț în Bistrița.

Protopopul Grigore Pletosu este somat ca în termen de 30 zile să restituie Epitropiei Parohiei Borgo-Bistrița suma de 6910,50 lei, în baza motivelor din rezoluția de pe act.

SS. Nicolae Ivan, Episcop,
Laurențiu Curea, Secretar Consistorial

Document nr. 56

Bistrița la 7 Nov. 925

Prea Sfintite Domnule Episcop!

Ca răspuns la adresa Prea Sfintei Voastre, adresa prin care binevoiți a ne întreba despre cele 402.000 lei plătite mie din partea parohiei Borgo-Bistrița, îmi ieu voie a vă comunica în scurt că:

Banii s-au plătit în biroul meu și în fața mea de către parohul Monda și curatorul parohiei antreprenorilor Ioan Sas și Elena, soția sa.

La dorința D-lor reprezentanți ai parohiei eu am preluat banii și în fața lor i-am predat antreprenorilor. Observ că în numerar au fost numai circa 300.000 lei, restul în carte de depunere la filiala „Aurora” din Bistrița, și că această sumă nu a fost dificultată aici de Prea Veneratul Consistor și de Prea Sfintă Voastră. Suma defecultată și anume a plusului de muncă și a intereselor și astăzi sta sub resolvire. Raportul trimis de mine se referă la plusul de muncă și la interes.

Primiți vă rog Prea Sfinte Domnule Episcop asigurarea sentimentelor mele de profundă stîmă și devotament, cu sărutări de mâini.

Av. V. Pahone.

Document nr. 57

Consistorul Eparhial Ortodox Român din Cluj

Nr. 5523-1925

Domnului
SUCEAVA, inginer
Arhitect consistorial, Cluj

Vă înaintăm în anexa cu onoare schița, devizul de spese, concluzul Comitetului parohial și raportul informativ al oficiului parohial relativ la construcția cupolei bisericei zidite de nou din Borgo-Bistrița, spre binevoitoare cenzurare și opinare.

Întrucât aveți lipsă și de planul complect al acestei zidiri, reclamându-l, vi-l vom cere și transpune.

Cu anexe.

Cluj, la 10 Noiembrie 1925

Nicolae, EPISCOP

Document nr. 58

Proces verbal Nr. 21

Luat în ședința Consistorului Eparhial ortodox român din Cluj, ca senat epitropesc, ținută la 20 Noiembrie 1925.

6622. Actul prin care epitropii din Borgo-Bistrița Ion Pavel și Vasile Hăngan căută să justifice cheltuielile lor făcute din cassa bisericii cu călătorii la București și Cluj. Li se aproba costul călătoriei pe tren și câte 200 lei diurne. Pentru supravegherea lucrărilor la biserică se aproba 100 lei diurnă. Banii ridicăți de epitropi sub alți titli se vor restitu bisericii.

D.O.S.

ss. Nicolae Ivan, Episcop

ss. Laurențiu Curea, Secretar Consistorial

Pentru conformitate cu originalul

Cluj, la 20 Ianuarie 1926

Document nr. 59

Proces verbal

Extras

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox român din Borgobistrița ținută la 22 Noiembrie 1925 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii: Ion Pavel a L., Ion Moișan, Niculai Serețan, Toader Ghițan, Gavril Cot, Filimon Georza, Ion Ispravă, Ștefan Pavel, Constantin Cionca, Dănilă Cionca, Grigore Beșa, Vasile Hăngan, Mihai Purcile, Ștefan Ciurea.

Cu verificarea procesului verbal se concordă membrii Ion Pavel și Ion Moișan.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din comitetul parohial:

I. Rugarea On. Dului protopop, că Prea Veneratul Consistor prin Nr. 6534/925 data 5.XI, provoacă pre On. Domn Grigoriu Pletosu ca să restituie epitropiei parohiale suma de 6910 lei 50 bani ridicată ca o (jumătate) $\frac{1}{2}$ % pentru facerea contractului pentru noua biserică.

Ad I. Membrii comitetului având în vedere că ei au rugat pre On. Domn Grigoriu Pletosu ca să facă contractul, având în vedere că ei i-au propus remunerația de $\frac{1}{2}$ %, adecă 6910 lei 50 bani, având în vedere, noi, membrii comitetului, încrederea în On. Domn Grigoriu Pletosu că ne va face contractul pentru edificarea nouăi biserică cum se cade, noi, membrii comitetului, i-am oferit $\frac{1}{2}$ % pentru munca prestată de On. Domn protopop fiind că nu putem suferi ca să nu lucreze în cinste, deci noi nu reflectăm, nici nu aşteptăm și nici nu pretindem ca să ni se restituie suma sus amintită, deoarece cu această sumă nu suntem ajutați întru nimica.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D. U. S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăngan m.p., Notari; Verificatori: Ion Moișan m.p.; Ion Pavel m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița, la 22 Noiembrie 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 60

Cătră
Veneratul Consistor Eparhial Ortodox Român Cluj

Nr. 428/925

Venerat Consistor!

Primind subscrisul ordinul Ven. Consistor de data 5 Noiembrie a.c. Nr. 6534, prin care sunt condamnat a restitui epitropiei parohiale din Borgobistrița suma de 6910 lei 50 bani ridicată drept onorar oferit de comitetul parohial pentru lucrările prestate cu darea în întreprindere a clădirii bisericii și pentru facerea contractului atât acum, cât și în 1914, - fără a mai justifica acest onorar de $\frac{1}{2}$ % de la suma contractată, prin analizarea motivării acestei sentințe, - îmi iau voia a provoca aici sub sprijin binevoitoare considerare hotărârea Comitetului parohial din Borgobistrița de data 22 Noiembrie a.c. adusă în această afacere.

Pre temeiul acestei hotărâri a Comitetului parohial, rugând Ven. Consistor ca să binevoiască a reveni asupra acestei sentințe, rog totodată cu tot respectul pe Ven. acelaș ca să binevoiască a suspenda executarea acelei sentințe, căci eu, fără a mă folosi de toate remediiile de drept, nu pot restitui acea sumă, la care Comitetul, ca oferită de dânsii, nu mai reflectează.

Bistrița, 25 Noiembrie 1925
Oficiul protopopesc ort. rom.

Grig Pletosu,
Protopop

Document nr. 61

Advocat Dr. T. Popescu
Cluj, str. Regina Maria nr. 19
Către Veneratul Consistor Eparhial Ortodox Român Cluj

Venerat Consistor!

La scripta Dvoastră Nr. 7101-1925 – referitor la neîndreptățirea protopopului Grig. Pletos de a pretinde și ridică 6910 lei 50 bani pentru facerea contractului, vă comunică, că Dl. Protopop a procedat la toată afacerea ca protopop și nu ca advocat sau ca antreprenor sau intermediar, deci e foarte curios, ca să-și compute oare-ceva și pentru facerea contractului.

Apoi fiind vorba despre a parochie care găsește sub datorii, nice un advocat de legea noastră nu și-ar fi putut computa așa un honorariu, care-l putem numi chiar exagerat din toate punctele de vedere.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Doar Dl. Protopop a putut cel mult să-și compute, dacă a avut spese efective.

Apoi condițiile cuprinse în contractul scris i-a incumbat a le studia și a-și da părerea asupra acestora, apoi pe hârtie le-a putut pune că și cine fără ca să-l honorează pe respectivul cu ½ % din substrat, biserica.

Acesta este chiar un abuz din partea Dului Protopop.

E bine și frumos, că comitetul parochial ulterior a aprobat acest demers al Dului Protopop, dar biserică nu poate fi îngreunată și cu aceste spese absolute inutile chiar nice în urma hotărârei comitetului parochial.

Eu cred, că și un advocat cu simț creștin, s-ar fi îndestulit cu ¼ %. – În cazul prezent însă, fiind condițiile contractului stabilite, pentru punerea acestora pe hârtie este toată chestie esagerată cu așa o sumă horibilă, plane prin anul 1923.

Opiniez deci susținerea hotărârei Veneratului Consistoriu din 5 Noiembrie 1925, chiar în baza motivelor înșirate în aceasta.

Cu deosebit respect,

Av. Dr. T. Popescu

Document nr. 62

Nr. 157/925

Prea Onorat Oficiu protopresbiteral,

Alăturat sub % aduc în persoană „Planurile originale” în nr. de 7, precum și devizul original făcut de Pamfilie și devizul de spese a nouăi biserici din subscrisa parohie luată în întreprindere de firma E.I.Sasu, conform cererii Prea Veneratului Conzistor de data 23 Noiembrie a.c. Nr.6910, spre a fi utilizate la studierea noului proiect de cupolă.

Tot odată sub % aduc și o schiță de cupolă Nr.1 precum și devizul de spese prezentat de Firma E.I.Sasu pentru noua cupolă a bisericii, ca să binevoiți a le înainta Prea Ven. Conzistor.

Mai departe vin a raporta că Firma E.I.Sasu pretinde ca să îi dau cauțiunea de 100.000 lei depusă în libel de la Banca Centrală din Bistrița; am adus la cunoștință membrilor din comitet în ședința de 29 Noiembrie a.c. și au hotărât ca să ceară informație de la Veneratul Consistor ca să dăm sus amintitei Firme libelul de 100.000 lei sau nu.

Rugând pre Onoratul Oficiu protopresbiteral ca să binevoiască a înainta Prea Veneratului Consistor planurile, devizele precum și proiectul despre noua cupolă, subscriu cu tot respectul.

Oficiul parohial ortodox român Borgobistrița,
la 2 Decembrie 1925

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Prez. 3. XII. 925
439/925

Document nr. 63

Nr. 439/ 925

Venerat Consistor!

Cu provocare la ordinul din 23.XI. a.c. Nr. 6910, îmi iau voia a înainta sub % lucrările cerute din Borgobistrița împreună cu raportul oficiului parohial în care sunt înșirate.

Planul original cerut este pe 7 table mari și grele, cari reclamă o pachetare deosebită ca pachet și se vor exporta ca pachet de greutate.

Bistrița, 4. XII. 925

Oficiul protopresb. Ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 64

Nr. 461/ 925

Venerat Consistor

În alăturarea sub % îmi iau voia a înainta situațiile de plată, 7 la număr depuse aici, după ordinul Ven. Consistor din 20 Noiembrie a.c. Nr. 6622 de cătră Oficiul parohial ort. din Bistrița Bârgăului asupra plătirilor de până acum, făcute cu clădirea bisericei de acolo.

Bistrița, 8 Decembrie 1925

Oficiul protopresb. Ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Document nr. 65

Nr. 7101/ 925

On. Dl. Dr. Toader Popescu,
Adv. Jurisconsult cons. Cluj

Dosarul constatator din cele 4 acte de sub % relativ la neîndreptătirea protopopului Grig. Pletos din Bistrița de-a pretinde și ridică 6910,50 lei pentru facerea contractului de edificare a bisericii din Borgo-Bistrița avem onoarea a Vă-l transpune sub % spre opinare.

Cluj, din sed. ep. 11. XII. 925

Document nr. 66

Nr. 488/925

Venerat Consistor!

În alăturarea sub % îmi iau voia a înainta spre binevoitoare considerare concluzul Comitetului parohial din Bistrița Bârgăului adus referitor la ședința Ven. Consistor din 20.XI. a.c. Nr. 6622, prin care membrii acelui comitet Ioan Pavel și Vasile Hăngan erau judecați ca să restituie anumite sume cheltuite cu deplasarea lor la București și Cluj pentru contragerea unor împrumuturi cerute la continuarea clădirii bisericei și în care concluz Comitetul roagă Vener. Consistor ca abstînd de la acea amendare să binevoiască a suspenda executarea acelei sentințe. Motivele fiind reale, Ven. Consistor este rugat a le lua în considerare cu atât mai vîrtoș că membrii comitetului, solidar ar fi declarat, că ei la caz contrar sunt gata a-și depune cu toții mandatele, ceea ce tocmai acum ar fi în detrimentul conlucrării cu bună înțelegere la continuarea lucrărilor pentru terminarea bisericei începute.

Bistrița, la 29 Decembrie 1925
Oficiul protopop ort. rom.

Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 67

Jurnalul de casă pe anii 1923, 1924, 1925

Protoprezbiteratul Bistriței, parohia Borgo-Bistrița

10 martie 1923

Din casa bisericii, din aruncul făcut asupra credincioșilor - intrate - 31.001,75 lei
La „Gazeta Bistriței” pt. licitarea sf. Biserici - ieșite - 130 lei
La „Telegraful Român” pentru licitare - ieșite- 240 lei
La S. Buta și A. Monda pt Cluj la Ven. Consistor - ieșite - 400 lei
La V. Moldovan și soție pt ce au scos 44 stâlpi de piatră pt. Biserică - ieșite - 10.800 lei
La Suciu și Moisa pt 12 și ½ stj piatră - ieșite - 2.250 lei
La I. Covaciu pt 2 și ½ stj piatră - ieșite - 625 lei
La Pui 1 și ½ stj piatră - ieșit - 375 lei
La Iuga pt 1 și ½ stj piatră de la Badiu - ieșite - 300 lei
La Pavica Moișan pt. locul de unde s-a scos piatra - ieșite - 300 lei
La D-tru Ciurea pt. ce a făcut 78 br. 50 bârne a 15 - ieșite - 2.010 lei
La „Patria” pt. licitarea noii biserici - ieșite - 1.120 lei
Porto - ieșite - 16 lei
La D-tru Ciurea și soției pt. ce au făcut 541 buc. lemne - ieșite - 6.492 lei
Pt. surupatu lemnelor de pe coacăz - ieșit - 7.760 lei
La prim pretor Gordoș spese pentru concesiunea edificării noii biserici - ieșite - 350 lei
La Ing. Jud. Leheni spese pt. concesiunea edif. Bisericii - ieșite - 350 lei

30 Iulie 1923

Din cassa bisericii pt. noua bis. - intrate - 8.220 lei
La M. Pastor și A. Moldovan pt. scoaterea apei din fundament - ieșite - 80 lei
La M. Pastor și A. Moldovan pt. ce au ajutat la descărcarea varului - ieșite - 80 lei
La T. Cercea pt. ce au făcut 344 dulapi 1182 sc. - ieșite - 3.284 lei

27 Iunie 1923

La I. Orban pt. 20 căruțe prundiș a 20 lei - ieșite - 400 lei
La A. Hangan și P. Orban 23 căruțe prundiș a 20 lei - ieșite - 460 lei
La P. Orban 11 căruțe prundiș a 20 lei - ieșite - 220 lei
La I. Bodașcă 8 căruțe prundiș - ieșite - 160 lei
La D. și I. Neamț 52 căruțe prundiș - ieșite - 1.642 lei
La I. Orban 20 lăzi prundiș a 25 lei - ieșite - 600 lei
La I. Bodașcă 22 lăzi prundiș - ieșite - 550 lei
La Năuc T. 48 lăzi prundiș - ieșite - 1.200 lei
La A. Ghițan 11 lăzi prundiș - ieșite - 275 lei

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

La S. Buta pt. ce a mers la București cu rug. bis. - ieșite - 1.500 lei

La V. Orban a adus o bârnă - ieșite - 50 lei

La I. Neamț 2 lăzi prundiș - ieșite - 50 lei

Intrate - 39.221 lei

Ieșite - 43.467 lei

La cei de la tren pt. ce au venit până lângă bis. cu 1 vagon ciment - ieșite - 300 lei

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 6.000 lei

6 Iulie

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 10.000 lei

2 Iulie

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 16.000 lei

De la comuna politică din ajutor - intrate - 100.000 lei

24 Iulie

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 15.000 lei

28 Iulie

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 52.240 lei

17 August

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 20.000 lei

La Toma Tanca pt. locul unde se fac cărămizi - ieșite - 200 lei

La Ing. Leheni pt. inspectarea bisericii - ieșite - 600 lei

De la comuna politică din ajutoriu - intrări - 292.000 lei

31 August

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 50.000 lei

La firma Preda pentru lucru (ciment) - ieșite - 94.799 lei

La Banca Centrală interese din 15 August pt. ciment - ieșite - 1.864 lei

2 Septembrie

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 75.402 lei

La Ing. Lungu pt. ce a fost la licitare - ieșite - 900 lei

La T. Năuc și D. Năuc pt. 42 lăzi nisip a 25 - ieșite - 1.050 lei

7 Septembrie

La I. Orban 4 lăzi nisip - ieșite - 100 lei

La T. Tanca pentru locul unde se fac cărămizile - ieșite - 1.800 lei

Pe anul 1923 - 2.000 lei

La firma I. Preda pt lucru - ieșite - 36.500 lei

13 Septembrie

La I. Tîrnoveanu pt ce a păzit cărămizile o noapte - ieșite - 50 lei

La A. Hangan 3 lăzi nisip - ieșite - 75 lei

La cei de la tren pt. ce au adus un vagon cărămizi - ieșite - 300 lei

18 Septembrie

La I. Neamț pentru 4 lăzi nisip - ieșite - 100 lei

20 Septembrie

La Ing. Leheni spese de deplasare - ieșite - 580 lei

21 Septembrie

La A. Hangan 22 lăzi năsip a 25 - ieșite - 550 lei

22 Septembrie

Bis. ca împrumut de la Banca Centrală Bistrița - intrări - 10.000 lei

29 Septembrie

Bis. ca împrumut de la Banca Centrală Bistrița - intrări - 50.000 lei

La T. Neuc 16 lăzi năsip - ieșite - 400 lei

La Badiu pt. ce a căutat petrari - ieșite - 70 lei

La Firma E. I. Sasu pt. lucru - ieșite - 51.050 lei

La Banca Centrală un cambiu - ieșite - 200 lei

La C. Mare, A. Ghițan, B. Spin 60 lăzi năsip - ieșite - 1.500 lei

6 Octombrie

La Firma I. Preda pt. lucru - ieșite - 9.000 lei

18 Octombrie

S-au vândut 242 părechi lătunoi a 4 lei - intrate - 1.452 lei

Intrate 492.673,75 lei

Ieșite 490.097 lei

La A. Hangan pt. 6 lăzi năsip - ieșite - 150 lei

24 Octombrie

Comuna politică ne dă împrumut acord ajutorului - intrate - 60.000 lei

La D-tru Georza 5 lăzi nisip - ieșite - 125 lei

La DL G. Pletosu, Protopop, pt. contract - ieșite - 5.000 lei

La firma Preda pt. lucru - ieșite - 50.000 lei

La T. Cerceja pentru ce a tăiat 505 poște a 2 1 50 h 148 scanduri a 2 lei pt. bis. - ieșite - 1.558,50 lei

V. Urs cumpără de la bis. 51 perechi lătunoi a 6 lei - intrate - 348 lei

La D. Covaci și soție pt ce au scos din Dealul Paserei 30 stj piatră - ieșite - 9.840 lei

La Dr. Venderfy pt. arhitectul Pflander - ieșite - 8.200 lei

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

De la com. politică un împrumut - intrate - 8.200 lei

De la D. Covaciu pt ½ stj piatră - ieșite - 165 lei

Anul 1924

28 Februarie

La C. Lupșor și V. Spîn pt. ce au făcut 206 lemnă pt. nouă bis. - ieșite - 7.210 lei

La D. Covaciu și M. Adam pt. 1 zi de lucru la piatra bis. când s-a adus - ieșite - 100 lei

La D. Ciurea pt. 82 bucăți lemnă de pe Sonin 235 lei - ieșite - 2.870 lei

La firma Preda pentru lucru - ieșite - 1.620 lei

7 Mai

De la com. politică dă un ajutor - intrate - 85.816,97 lei

La firma I. Preda pt. lucru - ieșite - 85.776,97 lei

24 Mai

De la com. politică din ajutor - intrate - 15.000 lei

La firma I. Preda - ieșite - 9.000 lei

La firma I. Preda - ieșite - 6.000 lei

2 Iulie

De la comuna politică din ajutor - intrate - 45.124,03 lei

La firma Preda pt. lucru - ieșite - 45.124 lei

12 Iunie

Comuna politică dă din ajutori - intrate - 50.000 lei

La firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 50.000 lei

De la comuna politică au incurs din ajutorul votat - intrate - 6.329,02 lei

La Ing. Leheni pt. control - ieșite - 6.329,02 lei

Pentru surupatu zidului la vechea biserică - ieșite - 100 lei

La T. Cercea pt. ce au tăiat 600 dulapi poște - ieșite - 1.800 lei

Intrate - 763.491,77 lei

Ieșite - 781.065,52 lei

20 Iunie

La T. Tanca pt locul unde s-au făcut cărămizile pe 1924 - ieșite - 1.500 lei

Din cassa bis. la nouă bis. - intrate - 16.550 lei

La D. Covaciu pt. scosu pietrei 7 stj 1/2 și drum - ieșite - 2.980 lei

La Ștefan Ciurea pt. 25 bile - ieșite - 230 lei

La Dtru Condrea pt. locu unde s-au tras trunci bir. bis. - ieșite - 1.500 lei

22 Iunie

La I. Sălăjan pt. ce au dus și trunchi de la școală la moară - ieșite - 200 lei

24 Iunie

La A. Ghițan pt. 30 läzi năsip a 50 lei - ieșite - 1.500 lei
De la com. politică din ajutoriu - intrate - 20.629,98 lei
De la comuna politică să ia împrumut - intrate - 30.000 lei

27 Iunie

La Firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 25.000 lei

28 Iunie

La firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 20.500 lei
La T. Hangan și T. Ușeriu 34 läzi năsip - ieșite - 1.700 lei
La arhitectul Pamfilie pt. planul bis. - ieșite - 1.416 lei

29 Iunie

La Dtru Georea pt. 10 läzi năsip - ieșite - 500 lei
La I. Tigăroi 8 läzi năsip - ieșite - 400 lei
La I. Pavel pt. ce au stat la bis. - ieșite - 2160 lei

11 Iulie

De la Banca Centr. s-a luat împrumut - intrate - 25.000 lei
La firma I. Sasu - ieșite - 25000 lei
Un cambiu la banca centrală - ieșite - 42 lei
De la Banca „Aurora” împrumut interese pe o lună - intrate - 20.500 lei
La firma Sasu pt. lucru - ieșite - 20.100 lei
S-a vorbit pe telefon cu Banca „Albina” din Cluj pt. împrumut - ieșite - 34,75 lei
La M. Năuc pt 22 bile la noua biserică - ieșite - 1.300 lei

24 Iunie

De la Ven Consist. s-a luat împrumut - intrate - 100.000 lei
Un cambiu - ieșite - 200 lei
De la Banca „Aurora” împrumut - intrate - 25.000 lei
Interese - ieșite - 500 lei
La T. Tanca pt. locul de cărămizi s-a dat - ieșite - 500 lei
La Banca „Aurora” un cambiu 4 cară piatră a 100 - ieșite - 50 lei
La A. Ghițan 66 läzi năsip, 4 care poște a 50 - ieșite - 3.940 lei
La com. politică se solvește împrumuturile - ieșite - 30.000 lei

28 Iulie

La firma I. Sasu pt lucru - ieșit - 50.000 lei

29 Iulie

S-au cumpărat scânduri horjite 246 bucăți din Bistrița - ieșite - 10.500 lei

31 Iulie

S-au cumpărat 151 dulapi 59 sponi - ieșite - 96.530 lei

Intrate - 1.001.171,75 lei

Ieșite - 999.538,27 lei

1 August

La I. Griga pt. ce au cumpărat scânduri din Bistrița pt bis. - ieșite - 300 lei

La A. Ghițan 34 läzi nisip - ieșite - 1.700 lei

La P. Orban 1 I pt 3 căruțe var ce a adus din Suseni - ieșite - 300 lei

Un cambiul s-au cumpărat - ieșite - 200 lei

De la Banca „Aurora” împrumut - intrate - 53.300 lei

Interese 3 luni - ieșite - 3.240 lei

La firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 50.000 lei

La I. Ghițan, I. Bodașcă 30 läzi nisip - ieșite - 1.500 lei

S-au vândut bârne rele din vechea biserică - intrate 200 lei

La V. Spîn și C. Lupșor pt făcutul trunchilor - ieșite - 4.800 lei

La Lechințan s-au vândut 40 perechi lătunoi a 6 lei - intrate - 240 lei

La firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 30.000 lei

13 August

De la Banca „Aurora” împrumut - intrate - 96.700 lei

Interese până în 9 Nov. 1924 - ieșite - 5.560 lei

La Ing. Leheni pt. control - ieșite - 4.618,48 lei

La T. Cercea pt ce au făcut 167 poște și scânduri - ieșite - 3.041 lei

14 August

La firma I. Sasu pt. lucru - ieșite - 25.000 lei

15 August

I. Cercea donează la bis. - intrate - 1.000 lei

20 August

La firma E. I. Sasu - ieșite - 4.000 lei

22 August

La Banca „Aurora” interese după 25.000 - ieșite - 1134 lei

Un cambiul pt 50.000 lei - ieșite - 100 lei

De la Banca „Aurora” împrumut - intrate - 100.000 lei

Interese - ieșite - 6.000 lei

La firma E.I. Sasu pentru lucru - ieșite - 24.920 lei

La firma E.I. Sasu pentru lucru - ieșite - 21.240 lei

La T. Tanca 20 läzi nisip

23 August

De la Banca „Albina” Cluj împrumutul - intrate - 100.000 - ieșite - 1.000 lei
Interese - ieșite - 6.000 lei

Un cambiul pt. 20.0000 - ieșite - 1000 lei

La I. Pavel, G. Cot, I. Ispravă pt. ce au fost la Cluj - ieșite - 1.000 lei

La firma E.I. Sasu pt. lucru - ieșite - 5.000 lei

La firma E.I. Sasu pt. lucru - ieșite - 5.000 lei

Intrate 1.302.611,75 lei

Ieșite 1.247.297,75 lei

6 Septembrie

La V. Spin, C. Lupșor pt. facerea truncilor și bârnelor 150 buc. - ieșite - 4000 lei

La T. Tanca, P. Orban, G. Beșa 41 lăzi nisip - ieșite - 2.050 lei

12 Septembrie

La firma I. Sasu Preda pt. lucru - ieșite - 20000 lei

13 Septembrie

La I. Tanca pt. 15 lăzi nisip - ieșite - 750 lei

La I. Pavel pt. ce au fost la Cluj, București pt. împrumut - ieșite - 3.400 lei

19 Septembrie

De la Banca „Albina” Cluj - intrate - 100.000 lei

Interese - ieșite - 5.600 lei

La firma E.I. Sasu - ieșite - 90.000 lei

26 Septembrie

La T. Tanca 35 lăzi nisip - ieșite - 1.750 lei

La I. Pavel pt. ce au stat la biserică 30 zile - ieșite - 3.000 lei

La Ing. Leheni pt. control T. consem. - ieșite - 3.000 lei

La Todora Tanca 48 lăzi nisip - ieșite - 2.400 lei

La V. Spin, C. Boru Lupșor pt. fac. lemneler - ieșite - 3.125 lei

La Dtru Georza pt. ce au tras trunchi la bis. - ieșite - 1.210 lei

La P. Năuc pt. ce au tras trunchi bis. - ieșite - 4.000 lei

La Dr. Sava pt. vizitație conf. Ord. Ven. Cons. - ieșite - 800 lei

La Inginerul Lungu - ieșite - 1.000 lei

9 Noiembrie

Din cassa bis. la noua bis. - intrate - 3.690 lei

Pentru un stânjen lemne - ieșite - 800 lei

La T. Cerceja pt. ce au tăiat... - ieșite - 3050,50 lei

23 Noiembrie

La „Albina” interese 23/VI - 7.I.925 - ieșite - 3.000 lei

La I. Pavel pt. ce au mers la Cluj - ieșite - 416 lei

7 Decembrie

La I. Pavel și V. Hangan pt. București... - ieșite - 8.085 lei
Cambriu la Banca „Albina” Cluj - ieșite - 210 lei
Cambriu la Banca Centrală Bistrița - ieșite - 430 lei
De la Banca Centrală - intrate - 4.000 lei
De la Ștefan Ciurea s-a luat împrumut - intrate - 2.000 lei
Un cambriu la Ven. Consist. - ieșite - 200 lei
S-a vândut un car de scânduri - intrate - 2.750 lei
S-a vândut lăunoi 108 perechi a 5 lei - intrate - 540 lei
S-au cumpărat 12 perechi bile de la Ciurea - ieșite - 1.200 lei
La I. Suceava pt. Bistrița, Cluj ce a fost - ieșite - 2.200 lei
La I. Pavel pt. ce au dus cambiile la Bistrița - ieșite - 72 lei
Din cassa bis au la noua bis. - intrate - 4.724 lei
La A. Monda și I. Pavel pt. Cluj un împrumut de 1.500.000 - ieșite - 800 lei
Intrate - 1.420.315 lei
Ieșite 1.413.846,25

13 Ianuarie 1925

S-au luat împrumut de la Banca Centr. Bistrița - intrate - 6.000 lei
S-au cumpărat cambii la Banca „Albina” pt. 1.500.000 - ieșite - 6.000 lei
S-a luat datoria firmei Sasu de la Centr. - intrate - 90.000 lei
S-a plătit la firma E.I.Sasu - ieșite - 90.000 lei
De la Banca Centr. din Bistrița - intrate - 70.000 lei
La firma E.I. Sasu - ieșite - 70.000 lei

29 Ianuarie

S-a luat de la Banca „Aurora” împrumut - intrate - 200.000 lei
S-a dat la firma E. I. Sasu pt. lucru - ieșite - 200.000 lei
S-a luat împrumut de la „Albina” Cluj - intrate - 200.000 lei
La epitet. I. Pavel pt. ce a fost la Cluj de 2 ori - ieșite - 800 lei
S-a plătit la Banca „Aurora” datoria - ieșite - 200.000 lei
La epitet. I. Pavel pt. Cluj, București și afaceri cu împrumut - ieșite - 4.000 lei
I. Pavel când a fost la București a luat împrumut de la C. Pavel - intrate - 3000 lei
I. Pavel aduce de la Banca „Albina” - intrate - 500.000 lei
I. Pavel solvește la C. Pavel datoria - ieșite - 3.000 lei

7 Martie 1925

La Banca Centrală se plătesc toate dat. - ieșite - 301.650 lei
La „Aurora” se plătesc din datorii - ieșite - 195.100 lei
S-a luat un registru pt. colecta bisericii - ieșite - 114 lei

16 Martie 1925

S-a vândut plevu de pe turnu vechii biserici - intrate - 500 lei
S-a dat epitet. conf. citări Ven. Consist - ieșite - 500 lei

18 Martie 1925

La Palagica Cosofreț pt. 23 trunchi ce i s-a tras de pe Părăul Cocoșului - ieșite - 690 lei
Ion Pavel aduce din Cluj, Banca „Albina” - intrate - 1.500.000 lei

Interese 100 de zile - ieșite - 41.700 lei

S-au plătit la Banca „Albina” datoriiile - ieșite - 924.610 lei

S-a plătit datoria la Ven. Consist. cu interese - ieșite - 109.334,39 lei

La epitet. I. Pavel pt. ce a fost la Cluj după bani - ieșite - 400 lei

21 Martie 1925

La Ing. Leheni pt. control Nr. V. VI.VII. - ieșite - 13.306,50 lei

S-a depus la Banca „Aurora” - ieșite - 202.000 lei

S-a ridicat de la Banca „Aurora” - intrate - 202.000 lei

28 martie 1925

S-a dat la Dr. Pahone pt. firma Preda Sasu - ieșite - 402.000 lei

29 Martie 1925

S-a solvit la T. Tanca 25 lăzi nisip rest din 1924 - ieșite - 1.250 lei

S-a solvit la I. Ciurea împrumutul - ieșite - 2.000 lei

La Ștefan Ciurea pt. cornuri, grinzi, bile - ieșite - 6.200 lei

Intrate 4.191.815,75 lei

Ieșite 4.188.501,14 lei

Din cassa bis. au incurș la noua bis. - intrate - 4.900 lei

Conf. Ord. Ven. Consist. s-a solvit la Dr. Sava, Dragomir - ieșite - 3.560 lei

Ion Purcel donează la biserică - intrate - 850 lei

14 Mai 1925

La Dl. G. Pletosu pt. contract - ieșite - 2.110,50 lei

La Dtru Năuc i s-au dat pt. ce au adus piatra cu carul său - ieșite - 900 lei

Ofic de cassă Vesus ... 780 lei, care din eroare s-au detras de două ori pt Dl. Sava -
intrate - 780 lei

Din cassa bis au incurș pt. noua bis. - intrate - 3.000 lei

25 Iulie 1925

S-a cumpărat cambii pt. Banca „Albina” - ieșite - 300 lei

S-a plătit la Dr. Nemeș pt Ing. Lungu - ieșite - 3.285,25 lei

Porto - ieșite - 26 lei

La epitet. I. Pavel pt. Cluj ce a fost cu cambiile - ieșite - 400 lei

S-a cumpărat 2 legături pânză pt. acoperit - ieșite - 340 lei

S-au cumpărat cambii pentru 100.000 lei - ieșite - 200 lei

S-au cumpărat 6 cambii a 500 lei pt 1.500.000 - ieșite - 3.000 lei

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

30 Septembrie 1925

S-a luat împrumut de la Banca Centrală - intrate - 100.000 lei

Interese pe 2 luni - ieșite - 5000 lei

Din aruncul făcut asupra credincioșilor s-a încasat - intrate - 34.500 lei

1 Octombrie 1925

S-a plătit la Banca „Albina” Cluj - ieșite - 134.000 lei

La epit. I. Pavel pt. Cluj cu banii - ieșite - 500 lei

Intrate 4.335.845,75 lei

Ieșite 4.344.822,89 lei

mai 8.977,14

Au intrat 4.335.845 lei 75 bani

Au eşit 4.344.825 lei 89 bani

Au eşit cu 8.977 lei 14 bani mai mult, pe cari i-am împrumutat de la subscrisul.

Pentru conformitate cu originalul să extradetă conform originalului jurnalului de clădire de la 1-249.

Oficiul parohial ort. Rom. Borgobistrița, la 3 Oct. 1925

Aurel Monda, Paroh ort.

Pentru conformitate cu originalul s-a cetratat conform originalului Jurnalului de clădire de la 249.

Cluj, la 5.II.1926, Secretar Consistorial

Anexa 9

Document nr. 1

Venerat Consistor Eparhial!

Față de ședința Veneratului Consistor eparhial din Cluj ca senat epitropesc Nr. 6534 din 5 Noiembrie 1925, susținută și în Consistorul plenar din 29 Decembrie 1925 Nr. 7639, prin care subscrisul sunt judecat a restitui comunei bisericesti din Borgobistrița suma de 6910,50 lei onorarul de $\frac{1}{2}$ % pentru facerea contractului de întreprindere a zidirii bisericii celei noi, - sentință jignitoare și îngreunătoare pentru mine ca protopop, voind a mă folosi de remediile de drept, în termenul legal, îmi iau voia a înainta recurs pre care rog cu toată supunerea a-l promova Prea Veneratului Consistor Metropolitan pre care-l rog cu tot respectul a anula sentința adusă de Nou-Senat epitropesc și menținută și de Consistorul plenar.

Recursul îmi iau voie a-l motiva în scurt precum urmează:

Prea Venerat Consistor metropolitan! Fruntașa comună bisericescă Borgobistrița în tractul Bistriței, demult plănuiesc a-și ridica o nouă biserică corespunzătoare populației și împrejurărilor de astăzi. La 1914 a prezentat plan și deviz Prea Veneratului Consistor arhidiecesan, dar lucrarea nu s-a început din cauza războiului.

La 1923 demersurile s-au făcut din nou și toate lucrările au trebuit să se modifice după împrejurările schimbate. S-a publicat licitație, s-a ținut concurs și lucru s-a dat în întreprindere. Cu întreprinzătorul s-a încheiat contract și lucrarea s-a început cu aprobație consistorială.

Toate aceste lucrări s-au îndeplinit sub conducerea subscrisului ca protopop tractual și cu autorizația Vener. Consistor eparhial din Cluj. Contractul de întreprindere, e adevărat, la rugarea și insistența Comitetului parohial, l-am făcut subscrisul, pre care acceptat de Comitet, Vener. Consistor l-a aprobat întru toate fără nici o observare, chiar și în punctul despre platirea speselor de contract. Si aceea e adevărat că Ven. Consistor a recomandat persoana sa agreată, dar comitetul în cunoștință nemijlocită s-a ferit de enormele spese după tariful advocațial.

Sentința Nr. 6534 din 5 Noiembrie 1925 s-a adus în Senatul epitropesc a Consistorului din Cluj după doi ani de la facerea și aprobarea contractului, fără altă ascultare ori cercetare decât numai după răspunsul afirmativ, dat oficios la întrebarea că cine a făcut contractul? Față de aceasta am făcut cerere de revenire sub Nr. 428, susținută cu

concluzul Comitetului parohial din 22 Noiembrie 1925 pre care Ven. Consistor eparhial n-a mai pertractat în Senat, ci a dus-o în ședința plenară din 29 Decembrie

Prea Venerat Consistor metropolitan! Să-mi fie permis a observa, că eu ca protopop nu am făcut contractul purtând profesiunea de schreiber în treburi advocațiale, nici nu m-am obtrudat – ordinul consistorial prin care recomandă pe Dr. Dr. Pahone, l-am dat în copie - ci am fost rugat de comitet și ei mi-au oferit onorarul de ½ % precum se vede din concluzul aceluia din data de 22 Noiembrie 1925, acăduat aici.

Că în 16 ani, un protopop, fost profesor de stilistică practică, își mai pune în practică cunoștințele, făcând ocazional, un contract, nu țin că ar fi aşa de mare contravenție față de legea advocațială, dacă nu se caută anume...

Prea Ven. Consistor metrop. Mi se impută în motivarea destul de forțată a sentinței că „nu cadrează cu atribuțiile unui preot și îndatoririle oficiale idealiste a unui șef tractual ca pentru facerea unei hârtii, fie ea chiar contract, să ieie plată de natura pretențiilor inerente advocaților pur materialiști”. Din construirea acestei fraze ar urma că să facă, da, cadrează, dar fără plată ori onorar. Înțeleg să nu cadreze cu îndatoririle unui protopop, care între grelele împrejurări de astăzi, nu poate trăi numai din idei, lucrări care stau afară de atribuțiile oficiului, dar oare nici cele ce rezultă tocmai din acela ca conducător? Si întreb că atunci cum cadrează cu atribuțiile idealiste ale unor funcționari superiori bisericești cumulul de 2,3,4 slujbe toate destul de bine retribuite?

Eu personal n-am păcătuit nicicând contra idealismului, dar nici materialismului n-am fost închinător, doavă că la vîrsta de 78 de ani, după o muncă de 48 ani, mă aflu trăind între condiții destul de modeste.

Mi se impută că am exagerat onorarul, căci era destul 200 lei diurna de deplasare. Onorariul a fost oferit de cei interesați, cari au știut să aprecieze munca, iar diurna n-a fost cu ocazia contractului, ci a licitației. Spesele de deplasare ce se dau protopopului – 40 lei la zi – e știut că se dau pentru inspecții și nu ajung nici pentru trăsură de la locuință la gară, iar aceasta nu era inspecție.

Mi se mai impută că nu am depus muncă și osteneală extraordinară. Poate că nu am depus muncă fizică, dar nici nu m-am mărginit a complecta numai o hârtie tipărită-tip, și am muncit cinstiț cu combinații mentale, încât să rezulte un lucru corect, exact, pe care Ven. Consistor neaflându-i nici o scădere, s-a aflat îndemnat a-l aproba, chiar și în punctul speselor de contract și n-a ridicat excepție că de ce nu l-a făcut persoana recomandată de Ven. Consistor.

Mi se impută că e nejustificabil acel eroget de ½ % de la suma contractului de lei 1.382.100, pe motivul că recomandând Ven. Consistor altă persoană, de ce l-am făcut tocmai subscrisul.

Vezi! Asta-i asta! Nu e iertat oricui a face nici bine.

La această păcătuire nu mai răspund nimic, decât că Comitetul parohial a știut ce face atunci, când m-a rugat să le fac contractul și mi-au oferit voluntar onorariul de ½ %, la a cărui restituire conform concluzului acăduat aici, nu mai reflectează pe motivul că prin aceasta tot nu sunt ei ajutați întru nimic.

Asupra altor amănunte forțate în motivare și mai mult ori mai puțin nepotrivate în o astfel de chestie scoasă ca din senin după 2-3 ani la iveauă, nu mă mai estind, ele și aşa vor rămânea în greutatea și vor apăsa conștiința celor ce le-au utilizat.

Prea Venerat Consistor metropolitan!

Nu trebuie să fie cineva un stilist consumat ori psiholog în ale limbei și stilului căci și cel mai elementar începător în ale stilisticei și în ale psihologiei limbei, încă va putea ușor descoperi în această forțată motivare intențiunea ascunsă de care a fost condusă ședința în termenii folosiți la adresa unei persoane din organismul nostru bisericesc în vîrstă de 78 de ani, care a muncit cînstit și a dezvoltat o activitate de 48 de ani ca profesor, preot, protopop; va descoperi anume o bună porțiune de prigoneire, de umilire și sărăcire pentru ca să-și înăbușe orice convingere personală și independentă.

Prea Venerat Consistor metropolitan! Pe temeiul celor desfășurate în cele de sus, rog cu tot respectul ca Prea Veneratul Consistor metropolitan să binevoiască a anula Sentința Vener. Consistor eparhial din Cluj Nr.6534/925 și a Consistorului plenar Nr. 7639/925 respective a hotărârii suspendarea executării acelora. – Alătur 100 lei taxa revizuirii.

Bistrița, 12 Ianuar 1926

Cu tot respectul,

Grigore Pletosu, protopop

Document nr. 2

Ad. Nr. 270- 1926

Consemnarea actelor anexate la dosarul
recursului domnului Gr. Pletos din Bistrița contra
decis Consistorial nr. 6534 – 1925.

Nr. crt. / Nr. consistorial / Meritul / Observări

1. 2256-923 - Actul Consistorial din 5-VI.1923.
2. 3490-923 - Contract de zidirea bisericii din Borgo-Bistrița.
3. Procesul verbal al Comitetului parohial din Borgo-Bistrița de la data de 4-VII.1923.
4. 2651-923 - Adresa Consistorului către Dr.V. Pahone de data 4-VII.1923.
5. 2651- 923 - Raportul Oficiului protopopesc din Bistrița Nr. 227-923 din 27-I.1923.
6. Jurnalul de cassă despre construcția zid. bis. din B. Bistrița de data 3.-X.1925.
7. Nr.131-1925 - Raportul Oficiului Parohial despre datorile Bisericei de data de 3.X.1925.
8. 6067-925 - Actul consistorial din 24-X.1925.
9. 6534-925 - Raportul oficiului protopopesc Bistrița Nr. 413- 1925 din 1-XI.1925.
10. 6534-925 - Extrasul din șed. Consistoriului epitropesc de data 5-XI.1925.
11. 6534-925 - Decisul din șed. Consistoriului epitropesc de data 5 Noiembrie 1925.

12. Raportul Nr. 148-1925 din 2 Noiembrie 1925 al Oficiului parohial din B.Bistrița cu 6 documente de cassă și cu încă 4 concluze ale comitetului parohial.
13. 6622-925 - Raportul Nr. 417.925 din 4 Noiembrie 1925 al oficiului Protopopesc Bistrița și decisul consistorial din 20 Noiembrie 1925.
14. 6622-925 - Extras din ședința Consistorului epitropesc din 20 Noiembrie 1925.
15. 7101-925 - Raportul Nr. 428-1925 din 25 Noiembrie 1925 al oficiului protopopesc Bistrița.
16. 7639-925 - Raportul jurisconsultului consistorial și Decisului Consistorial din 29.XII.1925.
17. 7639-925 - Extrasul din ședința Consist. Epitropesc din 29 Decembrie 1925.
18. 270-926 - Recursul protopopului Gr. Pletos cu lei 100 în plic și concluzul Comitetului parohial din B.Bistrița de data 22 Noiembrie 1925.

Cluj, la 20 Ianuarie 1926

Din încredințarea P.S. Sale, D-lui episcop
Dr. Vasile Sava, as. Cons.

Document nr. 3

Proces verbal

Luat la Consistorul eparhial din Cluj la 26 Ianuarie 1926. Prezenți subscrîsii.

Se prezintă credinciosul bisericii ortodoxe din Borgo Bistrița Andrei Neuc și arătând că la informațiile date comitetului parohial de acolo de către epitropul Ioan Pavel, că Andrei Neuc ar fi făcut arătare la Consistor contra epitropului și a lui Vasile Hăngan și că în urma acestei arătări, numiții au fost provocați de Consistor să restituie bisericei partea nejustificabilă a cheltuielilor lor de la București, întreg comitetul parohial, precum și alți poporeni cred acest svon al lui Ioan Pavel și în urmare îl privesc pe Andrei Neuc cu neîncredere și cam mâñoși; cere ca Ven. Consistor să-i dea o dovadă cu care să se justifice înaintea comitetului parohial și a oamenilor peste tot, că dânsul n-a făcut până azi nici o arătare contra nimănui nici la Consistor, nici la alt for.

D.U.S.

Andrei Neuc

Asesor Consistorial, ss. indescifrabil

Document nr. 4

Proces verbal

Copie

Luat în şedinţă extraordinară a comitetului parohial ortodox român din Bistriţa Bârgăului, jînuită la 28 Februarie 1926 sub presidiul parohului Aurel Monda; prezenţi următorii: Ioan Suceavă, Gavril Cot, Niculai Sereşan, Ion Năuc, Ion Moişan, Constantin Cionca, Ştefan Ciurea, Ştefan Pavel, Toader Ghiţan, Leon Someşan, Filimon Georza, Alexa Ciurea, Vasile Ciurea, Grigore Beşa, Cifor Capotă, Ion Moişan, Constantin Cercea, Cirilă Spumă, Vasile Hăngan.

Cu verificarea procesului verbal se concred membrii Ion Suceavă Ioan Năuc.

După deschiderea şedinţei, parohul aduce la cunoştinţă membrilor că din partea Direcţiei Silvice din Bistriţa a fost trimis Dl inginer Tomae pentru a face târg cu locurile care le are biserica ortodoxă, unde voiesc a face fabrica de ferestru, mai departe prezintându-se Dl. inginer, care aduce la cunoştinţă membrilor că e împuternicit din partea Direcţiei silvice ca să cumpere locurile bisericei ortodoxe şi oferă pe locuri 90.000 lei (cu rezerva aprobării din partea Direcţiei silvice).

Membrii comitetului, după o discuţiu, cu unanimitate aduc următoarea hotărâre, ca să cedeze Direcţiei Silvice următoarele parcele adecă delniţile de lângă Ion Ghiţan şi Macavei Brumă cu suma de 90.000 adecă nouăzecimii lei, cu rezerva aprobării din partea Veneratului Consistor din Cluj.

Cu subscrierea contractului să concred următorii membrii: parohul Aurel Monda şi epitropul Ioan Pavel.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să închide şi subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Preşedinte; Vasile Hăngan m.p., Notar; Verificatori: Ion Năuc m.p.; Ion Suceavă m.p.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox român Bistriţa Bârgăului,
la 5 Mai 1926
Aurel Monda, paroh

Document nr. 5

Proces verbal

Luat în ședința extraordinară a sinodului parohial ținută în capelă în ziua de 7 Martie 1926.

Această ședință a fost convocată prin delegație de pr. Aurel Monda în ziua de 28 Febr. 1926, în conformitate cu ordinul oficiului protopopesc din Reghin Nr. 276, dat în baza ordinului Ven. Consistor Nr. 486-1926, prin care protopopul Dumitru Antal a primit autorizația și delegația oficială a convoca și conduce un sinod parohial extraordinar în Bistrița Bârgăului pentru eliberare asupra concluzului comitetului parohial de aici cu data de 20 Decembrie 1925.

Ședința a fost precedată de sfânta liturghie. Presidentul protopopul Dumitru Antal constatănd membrii în număr recerut pentru a putea aduce hotărâri valide, declară ședința de deschisă și invită sinodul să aleagă un notar și doi membrii de încredere. Sinodul alege ca notar pe dl Simion Morariu, iar ca membrii de încredere pe Andrei Neuc și Ștefan Ciurea.

Președintele aduce la cunoștința sinodului parohial că a primit însărcinare oficioasă de a convoca și conduce un sinod parohial extraordinar care să hotărască asupra concluzului comitetului parohial din 20.XII.-1925 în legătură cu ordinul Ven. Consistor Nr. 6622- 1925. Pentru a avea cunoștință deplină obiectului asupra căruia va trebui să delibereze, președintele cetește sinodului actele de cheltuieli, diurne și paușale de călătorie date pentru diferite delegații epitropului Ioan Pavel și membrului Vasile Hăngan și anume: 1) chitanța de la poziția jurnalului de cassă Nr.168 de lei 3400 pentru călătoria lui Ioan Pavel la București, cu care ocaziune a cheltuit cu trenul 642 lei, mâncare lei 369, hotel lei 450, trăsură lei 480, diurne 8 zile a 100 lei 800, spese neprevăzute lei 629, în total lei 3400; 2) chitanța Nr. 186 de lei 8085, pentru un drum la București cu stare de 8 zile a lui Ion Pavel și Vasile Hăngan cu trenu lei 2176, mâncare 701 lei, hotel 678 lei, trăsura lei 500, diurne pe 8 zile lei 3200, spese neprevăzute lei 530, în total lei 8085; 3) chitanța Nr. 210 de lei 4000 pentru al doilea drum făcut la București în chestia împrumutului bisericii din partea epitropului Ioan Pavel și adecă trenul lei 964, mâncare 446 lei, hotel 560, trăsură 640 lei, diurne 10 zile a 100 lei (1000) și spese neprevăzute 390 în total 4000; 4) chitanța de lei 3000 remunerație dată epitropului Ioan Pavel pentru supravegherea lucrărilor bisericii în două veri de-a rândul.

Președintele cetește tot odată și hotărârile aduse de comitet privitor la aceste cheltuieli, precum și actul din Consistor Nr. 6622 prin care au fost excepționate o parte din aceste cheltuieli, iar la încheiere hotărârea adusă de comitet în legătură cu prezentul ordin, prin care comitetul a hotărât să roage pe Ven Consistor să aproabe aceste cheltuieli aşa după cum s-au făcut, fără nici o replătire din partea epitr. Ioan Pavel și Vasile Hăngan.

Sinodul parohial luând în dezbatere amănunțită toate cele spuse de președinte și după ce discută fiecare cheltuială în parte și o află justificată cu aprobarea prealabilă a

comitetului, decide unanim și aproba hotărârea comitetului parohial adusă în ședința din 20.VII.1925, aprobată în special fiecare din cheltuielile făcute și cuprinse la jurnalul de casă sub Nr.168 în sumă de lei 3400, sub Nr.173 de lei 3000 Nr.186 lei 8085 și sub Nr.200 lei 4000- fără nici o excepționare.

Epuizându-se ordinea de zi , președintele ridică ședința cu un cuvânt de îndemn către săteni de a face tot ce le stă în putere pentru a isprăvi o dată biserică.

Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal care după cetire se verifică și subscrive
D.C.U.S.: Dumitru Ciuta, Președinte; Simion Morariu, Notar; Bărbați de încredere:
Ştefan Ciurea, Andrei Neuc.

Document nr. 6

Oficiul Protopresbiteral
Ortodox Român
Reghin Nr. 276

Prea Veneratului
Consistoriu Eparhial Cluj

Referindu-mă la ordinul nr. 486-926, am onoarea a vă raporta că în ziua de 7 Martie a.c. am ținut ședință cu sinodul parohial din Bistrița Bârgăului, a cărui decizii sunt cuprinse în anexatul proces verbal. Sinodul a aprobat fără nici o excepționare, toate cheltuielile făcute de delegații comitetului Ioan Pavel și Vasile Hangan. În tot sinodul nu s-a aflat un singur glas care să ridice protest contra acestei hotărâri, cu toate că mă așteptam, după ce aflasem că o mică parte dintre săteni sunt contra lui Vasile Hangan, ales primar în actualele alegeri comunale. Sinodul a decurs în cea mai bună ordine și toți au aprobat numitele cheltuieli, dacă odată s-au făcut și de pe urma lor s-a obținut împrumutul la Banca Națională prin ceea ce biserică a câștigat cel puțin 300 mii lei. De asemenea, au aflat de justificată remunerația de 3000 lei ce i s-a votat și dat epitropului Ioan Pavel pentru supravegherea, două veri de-a rândul, a lucrărilor de zidire a bisericii.

Cheltuielile excepționate de Veneratul Consistor, în afară de suma de mai sus, după declarația delegaților, au fost provenite din cheltuielile făcute cu purtarea pe la diferite ministere a dlui Ministrul Lepădatu și a deputatului Moldovan, la obținerea împrumutului, și nu le pot justifica decât prin mărturia lor, căci de la birjari și ușieri nu au putut cere chitanțe. Impresia mea este că nici unul nu a căutat să profite în contul bisericii, ci numai răspălatirea ostenelei lor, la care nu a voit să se angajeze nimeni în afară de ei.

Având în vedere hotărârea sinodului și împrejurările între care s-au făcut cheltuielile excepționate, precum și rezultatul obținut după ele, propun aprobarea lor, aşa după cum le-a aprobat și sinodul, și comitetul parohial.

II. Conform îndrumării primite, am examinat situația de astăzi a edificării bisericii, constatănd următoarele:

1. Zidul bisericii e ridicat tot, în afara de cupola. Coperite sunt numai turnurile, restul sunt provizoriu cu scânduri și hârtie gudronată, ruptă în mai multe locuri. Biserica este nepodită, netencuită.

Din materialul trebuior continuării lucrărilor restante, au scândurile de poditură, poște, trunchi, piatră, cărămizi, o parte. Pentru materialul de acoperit și ferestre de fer, au avansat suma de lei 50 mii ca să fie cumpărate de antreprenor. Lipsește nisipul, varul și cărămizile o parte.

Lucrările de până acum sunt bine executate. Sunt numai la loc rău puse ferestrele. În proiect au fost puse două rânduri de ferestre, părându-li-se prea multe, pe cele de dedesupră, largi și luminoase, le-au astupat și au lăsat numai rândul de sus, înguste și nefuiciente pentru a da lumină unei biserici aşa de mari. Altarul îndeosebi va fi foarte întunecos, cu ferestrele de etaj și din lumina cupolei va străbate prea puțină lumină în altar.

III. Am mai aflat și o chestiune foarte încurcată a cupolei și a plășilor făcute în plus antreprenorului, peste ceea ce prevede contractul.

1. Chestiunea cupolei. Zidirea cupolei, din motive inexplicabile, antreprenorul zice că, din eroare, nu a fost cuprinsă în deviz. Ce privește cupola, e luat tot, parte de lemn, coperiș și e lăsat afară zidul, adecaș partea principală și cea mai costisitoare. Este în schimb indicată în contract unde la înșirarea executării lucrărilor se zice: „iar în anul 1925, cupola și restul lucrărilor aşa ca la 1-15 Septembrie toate lucrările să fie terminate”. Zidirea cupolei nefiind cuprinsă în deviz, cum biserică a fost dată în întreprindere după prețurile unitare din deviz, antreprenorul a prezentat un deviz suplimentar pentru zidirea cupolei, care se urcă la vreo câteva sute de mii și a fost înaintat spre aprobare Ven. Consistor.

2. Contractul a fost încheiat pe prețuri de unitate hotărâte în preliminar, în suma de lei 1.382.116. Antreprenorul până în prezent a primit suma de lei 1.906.272 – deci cu 524.156 mai mult, cu toate că pct. V din contract prevede: „prețurile de unitate se declară fixe și o majorare a prețurilor nu se admite”. Se adaugă însă în același pct. „prețurile de unitate fixate în devizul alăturat la ofertă în anul 1923 Mai 21, numai atunci sunt obligatoare pentru firma El. Preda-Sasu, ca prețuri definitive fixe când, comuna bisericăescă din B. Bârgăului, conform hotărârii sale, ar anticipa o sumă de bani, conform prețurilor pentru cumpărare de tot felul de materiale necesare (pleu, fer, eternit, sticlă, cuie etc.), momentan după subscrirea contractului de la 1 Iulie până la 15 Iulie 1923”. E deci foarte lămurit că urcarea prețurilor se referă numai la materiale și nicidecum la prețul lucrului.

Antreprenorul, fără a ținea seamă de condițiunile contractului, deja la a treia prezentare a foilor de câștig, le-a prezentat cu o urcare a prețului lucrului la început de 20%, apoi de 30%, până la 50%, formulându-și o pretenție de 150 mii chiar peste suma primită până acum. Epitropia bisericii a plătit antreprenorului toate urcările de prețuri, deoarece aşa i-a îndrumat d-l ing. Gavril Lungu. Aprobare specială din partea Ven. Consistor, cu toate că au cerut de fiecare dată, nu au pentru nici o plată făcută în plus.

Antreprenorul își motivează urcările cu neprimirea avansului stipulat în pct. V din contract. Epitropia i-a plătit în cursul anului 1923 suma de lei 477.441 lei, adecă a treia parte din suma contractată, cu toate că contractul l-a primit ca aprobat la data de 12 Sept. 1923. Antreprenorul s-a apucat de lucru încă dinainte de aprobat, la semnarea lui, obligativitatea parohiei revine însă numai după aprobatarea forurilor ei superioare și deci încă învinuirea adusă de antreprenor cade. Nu am avut la îndemâna devizul, căci extrageam prețul materialelor din deviz, cari nu pot fi mai mari ca suma dată de epitropie în cursul anului 1923.

În felul acesta și dacă se admite pretenția antreprenorului, după mine neîntemeiată, biserică ajunge să coste dublu decât fusese dată în întreprindere și numai pentru o întârziere de câteva luni. Ori cât s-ar fi urcat prețurile, e inadmisibil pentru un timp așa de scurt o urcare de peste 100%, ba dacă socotim ce va costa de aici încă terminarea zidirii, urcarea prețului ajunge la 200%, căci după spusele preotului, pentru terminare vor mai trebui vreodată 2 ½ milioane. În baza acestor constatări sumare făcute de noi, se impune o anchetă amănunțită a întregii lucrări de până acum și îndeosebi o revizuire strictă a platilor făcute antreprenorului peste sumele contractate. Această cercetare se poate face chiar la Ven. Consistor unde se află în copie toate actele. și dacă antreprenorul va fi aflat vinovat, să i se ia lucrarea, căci iată ce prevede pct. XIV din contract: „Dacă întreprinzătorul nu ar împlini oricare condiție ori dispoziție a acestui contract, pentru judecarea acestei neîmpliniri competența este a Consistoriului Diecesan ort.rom. din Cluj și contra hotărârilor aduse de acesta, întreprinzătorul nu are dreptul să ridică excepții ori remedii de drept, iar comuna bisericească, pe baza acestor hotărâri, are dreptul ca fără nici o intervenție să poată lua construcția bisericii de la întreprinzător și să o continua prin alt întreprinzător, cu orice prețuri în sarcina antreprenorului de mai încă, în cazul de față firma El.Preda Sasu. În acest caz, antreprenorul nu are dreptul să ridică nici un fel de pretenție de despăgubire față de biserică fie aceia de orice natură, întemeiată pe orice titlu de drept, iar dacă biserică nu ar putea acoperi cheltuielile de clădire continuante în acest mod din cauțunea cuprinsă, are dreptul să cere regres și despăgubire din orice altă avere de oriunde a întreprinzătorului.

IV. Deodată cu examinarea situației clădirii, am examinat și situația financiară a parohiei și am constatat că biserică, din repartitia de lei 196.250, să încasă până la data de 7 Martie numai suma de lei 98.640. Din suma încasată s-au achitat o parte din datorii. Vanzarea locurilor bisericii (aprob. V.Cons. nr. 5557-925) încă nu s-a efectuat, neprimind prețuri convenabile.

Epitropia are următoarele datorii:

- la Banca Albina (împrum. Banca Națională): lei 1.400.000. – regulat cam-bialicește până la data de 15 Iunie a.c.;
- la Banca Aurora: lei 29.000 – neregulată;
- la Banca Centrală din Bistrița: lei 115.000 neregulată;
- În total: lei 1.544.000.

Perspective de încasări pentru acoperirea acestor datorii și suportarea cheltuielilor lucrărilor restante la biserică ar fi următoarele:

- din repartitia de lei 90 mii (pentru încasare s-a cerut intervenția administrativă)
- din prețul pădurii comunale cedate bisericii pe anul 1924, lei 250 mii, încasarea e în cursare. Tot din pădurea communală, partea cedată pe 1925, vândută și aceasta în valoare de lei 300.000.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Tot comuna a votat pe seama bisericii 180 jugh. pădure molid și fag, pentru care se așteaptă numai aprobarea ministerială și a Direcționii Silvice grănițărești, și de pe care se prevede o încasare de cel puțin 1 ½ milion de lei peste cel mult un an de zile.

Pe lângă cedare de pădure, comuna va vota bisericii pe anul 1927 peste un milion lei bani gata din tangente (cota parte) din fondurile grănițărești.

c. Lei 600-700 sute de mii se vor primi din prețul pământului expropriat de la biserică pentru fabrica de cherestea a Dir. Fond. Grănițărești care se face în comuna Bistrița-Bârgăului. Contractul e trimis spre aprobare Ven. Consistor.

d. Mai sunt și 190.627 lei 10% din reținerile făcute antreprenorului din banii primiți până acum și care vor forma rata ultimă de plată. În total 3.930.627, din care subtrăgându-se datoriiile cu eventualele procente, mai rămâne un escedent de aproximativ 2 milioane, din care dacă se va regula chestia antreprenorului, vor putea pe ușor să isprăvească biserică, cu pictură cu tot.

În anul acesta, la tot cazul trebuie să continue zidirea cupolei și coperirea cu tinichea ca să nu se ruineze zidurile.

Acestea sunt constatările ce le-am făcut în conformitate cu delegațiunea avută la Bistrița Bârgăului, pe care cu onoare le supun aprecierii Veneratului Consistoriu.

Anexă un proces verbal.

Reghin, 15 Martie 1926

Protopop

P.S. Pentru executarea delegațiunei avut spese efective lei 400, autobus, trăsuri și trenul și zilele de 6, 7 și 8 Martie a.c.

Document nr. 7

Proces verbal

Extras Copie

Luat în ședința extraordinară a comitetului parohial ortodox român din Bistrița Bârgăului, ținută la 28 Martie 1926 în școala confesională, sub presidiul parohului Aurel Monda; prezenți următorii: Ioan Suceavă, Ștefan Pavel, Grigore Beșa, Gavril Cot, Ion Moișan, Dănilă Cioncă, Filimon Georza, Niculai Sărățan, Vasile Ciurea, Leon Someșan, Constantin Cercea, Vasile Hăngan, Ion Pavel, Toader Ghițan.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Ștefan Pavel și Ion Moișan.

După deschiderea ședinței, parohul aduce la cunoștință scrisoarea On. Oficiu protopopesc de sub nr. 119/926 data 14.III, prin care, la ordinul Veneratului Consistor de sub Nr. 872/926, provoacă pe enoriașul și epitropul Ion Pavel ca să-și dea socoteală că a făcut colectă pentru biserică și ce sumă a încasat și cu banii ce s-a făcut? Arătând membrilor din comitet, și tot odată parohul este îndrumat ca procesul verbal să-l înainteze Veneratului Consistor.

Epitropul Ion Pavel se prezintă înaintea membrilor din comitet prezentând Pantahuza (Condica) cu care a colectat și strâns suma de 811 lei, adecă opt sute unușprezece lei, după aceea epitropul raportează că în celelalte comune unde a fost l-au refuzat ca să-i deie ajutor zicând că comuna Bistrița Bârgăului e comună granițerească are tangenta cea mai mare și aşa să meargă acasă. Mai departe epitropul raportează că banii încasați sunt la el de față și banii îi va vărsa în cassa bisericei.

Membrii comitetului iau la cunoștință cele spuse de epitropul Ioan Pavel și îi aduc mulțumită.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda m.p., Președinte; Vasile Hăangan m.p., Notari; Verificatori: Ștefan Pavel m.p.; Ion Moișan m.p.

Pentru conformitate cu originalul
Oficiul parohial ortodox român,
Bistrița Bârgăului, la 29 Martie 1926

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 8

Nr. 119/926

Venerat Consistor!

În alăturarea sub % îmi iau voia a înainta procesul verbal a Comitetului parohial din Bistrița Bârgăului din 28 Martie a.c. luând socoteală cu epitropul Ioan Pavel asupra colectei cu care a fost încredințat.

Bistrița, 7 April 1926
Oficiul protopop. ort.rom.

Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 9

Către
Prea Veneratul Consistor al Eparhiei
Clujului, Vadului și Feleacului
Cluj

Subsemnații Prigon Zaharie și Cott Ioan lui Simion, domiciliați în comuna Bistrița Bârgăului, rugăm cu ființă supunere să binevoiți a aproba contractul anexat de vîndere și cumpărare prin care biserică ort. rom. din comuna noastră ne vînde și noi cumpărăm imobilele înscrise în coala fundoară Nr. 646 a comunei Bistrița Bârgăului subt Nr. Top. 2586 și 2587 pe prețul de lei 50,350.

Pentru sprijinirea cererii noastre, ne luăm îndrăzneala a aduce la cunoștință Prea Veneratului Consistor că acest preț s-a ajuns pe cale de licitație publică și după a treia licitație, astfel că un preț superior acestuia biserică nu poate în nici un caz să realizeze, dat fiind că acest imobil este aproape neproductiv, coastă petroasă și în mare parte stufoș des, aşa că nu e potrivit nici de pășune, nici de fână și numai cu multă muncă se va putea face ceva din el.

În speranță aprobării semnăm:

Cu ființă supunere,
Zaharia Prigon
Ioan Cottu lui Simion

Bistrița Bârgăului, la 20 Aprilie 1926

Document nr. 10

Către
Prea Veneratul Consistor al Eparhiei Clujului, Vadului și Feleacului
Cluj

Subsemnații Cioanca Ioan lui Toader și soția născ. Vrăsmaș Maria, domiciliați în Bistrița Bârgăului, rugăm cu ființă supunere să binevoiți a aproba contractul anexat de vîndere și cumpărare încheiat între biserică ort. rom. din comuna noastră cu subsemnații, în baza căruia subsemnații cumpărăm imobilele foste proprietatea acestei biserici, înscrise în coala fundoară Nr. 442 și 1709 a comunei Bistrița-Bârgăului.

Pentru vânzarea acestor imobile s-a ținut licitație publică în 2 rânduri, întrucât pentru prima oară licitația nu a avut rezultat. Rezultatul licitației a fost aprobat și de comitetul parohial, și de sinodul parohiei, astfel că pentru a fi actul valid să recere numai aprobarea prea veneratului Consistor.

Pentru sprijinirea cererei noastre, ne luăm îndrăzneala a menționa că imobilul cumpărat este în suprafață de circa 4 jug. cad. ca calitate este însă cu totul inferior, fiind pământ de poderiu, pe care cresc numai mesteceni și prețul de 65,000 lei îl dăm numai în urma faptului că acest imobil este vecin cu moșia noastră.

În speranța aprobării semnăm:

Cu fiiască supunere,
Ioan Cioancă a lui Toader
Maria Cioancă, n. Vrăsmași

Bistrița-Bârgăului, la 20 Aprilie 1926

Document nr. 11

Nr. 77/926

Prea Venerat Consistor,

Conform hotărârei membrilor din comitetul parohial și a sinodului parohial, aprobată din partea Veneratului Consistor sub Nr. 5557 data 12 Septembrie 1925, cu privire la vinderea locurilor a bisericei ortodoxe din Bistrița Bârgăului, subscrisul paroh înaintez sub % patru Contracte și procesele verbale, precum și procesele de licitațiuine cu privire la vinderea locurilor, ca Prea Veneratul Consistor să binevoiască a le aproba.

Tot odată înaintez și o copie după procesul verbal luat în ședință de 25 April 1926, prin cari membrii comitetului se roagă de Veneratul Consistor ca să binevoiască a ne preda planurile și devizele înaintate spre aprobare în decursul anului 1925.

Crezând că rugarea membrilor va fi aprobată din partea Prea Veneratului Consistor, subscru cu tot respectul.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 25 April 1926

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 12

Consistoriul Eparhial Ortodox Român din Cluj
Nr. 2471 - 1926

Prea Onorat Oficiu Protopopesc
Bistrița,

Aprobăm și transmitem sub % spre afacere ulterioare următoarele concluze cu cele 4 contracte de vânzare a imobilelor bisericii din Bistrița Bârgăului:

1. Imobilul „Prisaca de la Valea Bârnelor”, lui Ion Cioancă lui Teodor, cu 65.000 lei;
2. Imobilul „Râtul poștei”, bisericii greco-catolice, cu 250.000 lei;
3. Imobilul „Ciurcău”, lui Zaharie Prigon,, cu 50.350 lei;
4. Delnițele din Capul satului de lângă Ion Ghițan, Direcțunei Silvice din Bistrița, cu 90.000 lei.

Despre vânzarea delniței de la Macavei Brumă cu 26.897 lei, să ni se promoveze contractul - care acum nu ni s-a adus prin delegatul Vasile Hăangan, primar, - precum și concluzul comitetului parohial și de licitație, care încă lipsește. Lipsește acest concluz și relativ la celelalte delnițe de sub punct 4.

Sumele incurse se vor depune și se vor întrebuința succesiv în proporția continuării lucrărilor de edificare a bisericei, în care scop pe On. Dta ești poftit a exercita un control cât mai des și mai strict.

Cluj, din ședința Consiliului eparhial secția economică ținută la 28 Aprilie 1926.

Episcop, Nicolae
Secretar, Laurențiu Curea
Nr. 8 – 1926

Document nr. 13

Nr. 8/1926

Venerat Consistor Eparhial Cluj,

În resolvirea ordinului DV Nr. 7415-1925, anexat, am onoare a Vă restitu proiectele, devizele și dosarul referitor la construirea bisericii din Borgo-Bistrița.

Tot odată propun următoarele:

1. Planul original să nu se modifice prin construirea cupolei după schița prezentată de antreprenor, ci cupola să fie executată în dimensiunile și forma originală. Această construcție se poate executa favorabil în beton armat (schița anexată este întregită cu dimensiunile betonului și a fierului). În devizul referitor am revizuit prețurile și cele necorespunzătoare le-am modificat cu

roșu, aşa că aceste prețuri unitare sunt acceptabile, cantitățile însă se vor modifica corespunzător dimensiunilor stabilite ale cupolei. Lucrările cupolei să fie terminate în anul curent însă numai în ce privește lucrările de zidărie, dulgherie și înveliș aşa ca construcția să nu suferă în urma intemperiilor.

2. Referitor la restul lucrărilor, având în vedere atât situația financiară a parohiei, cât și necesitatea de a se feri partea gata a construcției de ruinare, este a se face în anul curent învelirea întregei biserici și a turlelor la cari este a se face și tincuirea esterioară, precum și așezarea ferestrelor. Bineînțeles că se vor așeza mai înainte toate crucile și parafulgerul. Aceste lucrări se pot executa prin antreprenorul vechiu în baza prețurilor unitare din devizul transpus mie sub Nr. DV, 1080-1926, revizuite și trecute în deviz cu roșu. Cantitățile din deviz nu sănăt obligatorii pentru nici o parte.
3. Astfel, în baza acestora, parohia va face înțelegere cu antreprenorul și dacă acesta nu ar succede atunci parohia va cere oferte pentru lucrările susmenționate de la alți antreprenori prin inginerul controlor angajat.
4. Referitor la restituirea garanției, propun a se reține până la decontarea definitivă care va urma după terminarea lucrărilor eventual în cazul continuării lucrărilor prin alt antreprenor.
5. Verificarea lucrărilor de până acum este făcută de inginerul controlor angajat de parohie și nu o putem face neavând la dosar contractul încheiat între parohie și antreprenor.

Cluj, la 28 aprilie 1926

Document nr. 14

Recunosc a fi ridicat eu de la V. Consistor actul Nr. 2470/1926 cu toate anexele sale, spre a le duce în persoană la oficial protopopesc al Bistriței.

Cluj, 28 Aprilie 1926

Vasile Hăngan

Document nr. 15

Recunosc a fi ridicat eu în persoană – ca delegatul comitetului parohial din Bistrița Bârgăului toate anexele actului Nr. 2471/ 926 spre a le duce în persoană la oficial protopopesc al Bistriței.

Cluj, la 28 Aprilie 1926

Vasile Hăngan

Document nr. 16

Oficiul Protopresbiteral
Ortodox Român Reghin
Nr. 481

Prea Veneratului
Consistoriu Eparhial Cluj

Referindu-mă la ordinul nr. 1708, am onoarea a trimite chitanța pentru schițarea speselor de deplasare la Bistrița Bârgăului, conform delegației nr. 486.

Pentru înconjurarea speselor trimiterii taxelor de publicare a concurselor din Jebenița, Deleni și Idicel pădure, Vă rog să binevoiți a dispune casseriei să rețină din această sumă taxele de 300 Lei.

Reghin, 14 Mai 1926
Protopop,
Dumitru Antal

Document nr. 17

Nr. 175/926

Venerat Consistor!

În alăturare sub % îmi iau voia a înainta spre binevoitoare aprobare concluzele Comitetului parohial din Bistrița Bârgăului pentru vinderea unor parcele Direcției silvice din Bistrița și contractul încheiat cu advocatul G. Linul din Bistrița.

Bistrița, 16 Maiu 1926
Oficiul protopopesc ort.rom.
Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 18

Venerabil
Consiliu eparhial ort. rom. Cluj,

La cererea Ven. Consiliu eparhial din 22 Martie a.c. Nr.1708/926, restituim în original Contractul de zidirea bisericii ort. rom. din Borgo-Bistrița, care a fost anexat la dosarul cauzei disciplinare a D-lui protopop Grigore Pletosu.

Sibiu, 6 Iulie 1926

Document nr. 19

Nr. 34/926. Mitr.

Ven. Consiliu Eparhial Cluj,

Consiliul mitropolitan, deliberând asupra apelului protopopului Grigorie Pletosu din Bistrița, înregistrat la Cons. Eparhial din Cluj la 19.I.1926 sub Nr. 270 și îndreptat contra hotărârilor acelaiași Consiliu Nr. 6534 și 7639/925, în temeiul motivelor expuse mai jos și a celor invocate în hotărârile primei instanțe, decide respingerea apelului și confirmarea hotărârilor atacate. Motive:

Este sigur incompatibil cu funcțiunea oficială a protopopului să primească, pentru redactarea de acte făcute în interesul bisericilor de sub jurisdicția sa, onorar de la aceste biserici.

Tratăndu-se de clădirea unei biserici, cheltuielile ivite cu redactarea contractului de întreprindere cad sub prevederile art. 9 lit. e./ și o/ din Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești, iar hotărârile de asemenea natură, potrivit art. 10 din același Reglm. trebuie din oficiu să se prezinte sinodului parohial și apoi la Consiliul eparhial spre revizuire și confirmare și aceasta înainte de a se executa concluzul; din actele de la dosar însă nu rezultă, că s-ar fi observat dispozițiunile categorice citate mai sus, ci rezultă tocmai lipsa acestor condiții esențiale pentru valabilitatea plății sumei de lei 6910,50 bani cu titlu de onorar.

Sibiu, din ședința Consiliului mitropolitan de la 11 octombrie 1926

Secretar mitr.susbt. Arhiepiscop și mitropolit.

Document nr. 20

Consistorul Arhidiecesei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu

Nr. 64/926

Nr. 346

Venerat Consiliu Eparhial!

Conchisele corporațiunilor noastre bisericești din Bistrița Bârgăului, consiliul și adunarea parohială, prin care cer încuviințarea să poată contragă un împrumut de 2.000.000 lei de la Banca Populară din Bistrița Bârgăului cu 14 % se înaintează sub % Ven. Consiliu eparhial spre bunăvoie aprobare.

Bistrița, 11 Oct.1927

Oficiu protop. ort. rom.
Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 21

Nr. 345/1926

Venerat Consiliu Eparhial!

Cu provocare la rezoluția Vener. Consiliu Nr. 6407 din 4 Noiembrie a.c., prin care se împărtășește hotărârea Ven. Consiliu metropolitan Nr. 34 din 11 Octombrie a.c. în chestia de recurs a subscrisului contra pedepsei de restituire a sumei de 6910,50 lei pentru facerea contractului de clădire a bisericei din Bistrița Bârgăului, îmi iau voia a declara că, dacă nu e cu puțință altcum, voi restitui suma către epitropia din Bistrița Bârgăului, de unde s-a ridicat după înțelegere. Cum însă această pedeapsă atinge pe protopopul tractual, aşa restituirea sumei se va face din retribuția de salar protopopesc direct și personal.

Bistrița, 19 Noiembrie 1926

Oficiul protopop. ort. rom.

Grigore Pletosu,

Protopop

Anexa 10

Document nr. 1

Nr. 85/927

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Referitor la scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 3359/927 data 9 Mai cu privire la edificarea nouăi biserici din subscrisa parohie, raportez cu tot respectul următoarele și anume:

1. Până în ziua de azi s-au investit în noua biserică suma de 6.380.267 lei 03 bani, cu observarea că în decursul lucrărilor aproximativ s-au luat de la diferite Bănci suma de 3.000.000 lei ca împrumut și s-a replătit, de aceea se ridică la o sumă aşa de considerabilă edificarea nouăi biserici.

În anul 1926 s-au cheltuit 2.035.444 lei 14 bani din suma de 6.380.267 lei 03 bani, cu observarea că iarăși s-au luat împrumuturi, în parte s-au replătit, s-au lucrat conform situațiilor de câștig în sumă de 1.872.187,19 lei censurate de inginerul Județului.

În decursul anului 1926, s-a făcut cupola s-au pus fereștile la cupolă afară de sticla, s-a acoperit întreaga biserică cu plev, s-au tincuit 2 turnuri dinainte și s-au pus fereștile la ele, mai departe s-au tincuit și s-au terminat cele patru turnișoare dinprejurul cupolei, s-a tincuit cupola întreagă, afară de una parcană care se afla la baza cupolei, care din cauza frigului și a timpului nefavorabil, nu s-a putut termina în decursul anului 1926; jur împrejurul cupolei la bază trebuie tincuită acea parcană și acoperită cu plev și nu cu pânză, după cum este acumă.

La noua biserică mai este de lucru, tencuitul în parte pe dinafără, așezatul ușilor, ferestrelor și tencuitul în lăuntrul bisericii, precum și facerea padimentului la biserică.

Pentru a putea continua lucrările la noua biserică, am cerut un ajutor de la Comuna politică de 500.000 lei în toamna anului trecut. Comuna ne-a votat banii ceruți în primăvara anului curent, dar din cauza crizei de bani, nu am primit nici un ban și astfel deocamdată nu putem lucra la noua biserică.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Aduc mai departe la cunoștință Ven. Consiului Eparhial că pentru ca lucrările să se poată termina la noua biserică, subscrisul am făcut o rugare D-lui Ministrul Goldiș prin Dl. subsecretar de Stat Dr. V. Moldovan, ca să binevoiască a ne mijloca un împrumut de la Banca Națională de 2-3.000.000 lei, cu 6% și fără girul vreunei bănci, dar răspuns încă nu am primit și de aceia trebuie ca să plec la București, ca să văd cum stă afacerea cu împrumutul cerut. Pentru acoperirea acestui împrumut, avem aprobată vinderea unei păduri de 3.500.000 lei, care este aprobată de toate forurile competente după mari greutăți.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 15 Mai 1927

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Anexa 11

Document nr. 1

Nr. 307/929

Venerat Consiliu Eparhial!

În alăturare sub % îmi iau voia a înainta cu recomandare spre a fi considerată la intervenirea cererii comunei noastre Bistrița Bârgăului, adresată Domnului Ministrului pentru ajutor la continuarea și desăvârșirea bisericei acum în clădire și construcție.

Bistrița, 28 Iunie 1929
Oficiul protop. Ort. rom.

Grigore Pletosu,
Preot

Document nr. 2

Nr. 29519

Prea Sfințite,

La adresa Prea Sfinției Voastre Nr.4703 din a.c., avem onoare a vă încunoaști că fondul pentru ajutoare de biserici, înscris în bugetul acestui Minister, este complet epuizat, aşa că nu se poate satisface cererea comunităței bisericești din comuna Bistrița Bârgăului.

Primiți, vă rugăm, Prea Sfințite, asigurarea deosebitei noastre considerațuni.

Ministru, ss. indescifrabil

Director General, ss. indescifrabil

Prea Sfinției Sale,

P. Sf. Nicolae Ivan,

Episcop Ortodox Român al Eparhiei Clujului, Vadului și Feleacului

24 Jul. 1929

Anexa 12

Document nr. 1

Subsemnații locuitori ai comunei Bistrița Bârgăului
Județul Năsăud

Cu profund respect venim înaintea Domniei-Voastre cu plângerea următoare:

Noi, locuitorii comunei Bistrița-Bârgăului, de confesiune ortodoxă, am vînt a ne face și noi un local de rugăciune, adecă o biserică, la care lucrările s-au început de câțiva ani și totuși nici astăzi nu o avem mântuită. Cauza ar fi următoarea:

Domnii din Comitetul Parohial greco-oriental, la începutul lucrărilor, nu și-au dat seama de ceea ce vreau să facă, au lucrat fără de nici un rost, după cum se va constata din cele mai jos spusă și anume:

Noi, locuitorii Comunei, am fost impuși cu toate cărăușiiile materialului necesar, ca lemn, piatră, nisip etc., pe cari le-am făcut cu cea mai mare plăcere, fără nici o plată. Ba am mai fost impuși și la un arunc comunal, de la 250-2000 lei de cap de familie, cari iarăși fără opunere ne-am supus. Pe lângă aceasta, șlagurile comunale, competența noastră a locuitorilor, pe 4 ani s-au vândut iarăși, încasându-să o sumă oarecare. Afără de aceasta, s-a mai vândut încă 150 jugăre de pădure cu suma de două (2 milioane și jumătate lei), tot pentru acoperirea cheltuielilor edificării bisericei, la cari ne-am dat cu toții învoirea.

Însă cu toate acestea, biserică a rămas neisprăvită și noi acum avem o datorie de 2-3 milioane lei, pe cari noi nu știm cum s-a făcut, destul că acum noi suntem din nou impuși la aruncuri spre a acoperi din datorie 1 milion și jumătate, care s-a împărțit pe toată confesiunea gr. orientală și pe care arunc populația nu-l mai poate suporta, fiind timpurile grele, scumpete mare și produsele noastre fără nici un preț. S-a fost adus o hotărâre că la aruncul ce să va face de 1 milion și jumătate, să ni să dea și nouă locuitorilor pădure de unde să avem un mic isvor de câștig, ca să putem mai ușor suporta datoria, aşa că noi locuitorii ne-am obligat a plăti suma sus amintită în schimbul cubicelor ce ni s-ar compete din aceia pădure, pus fiind cubicul de la 150-250 lei, însă hotărârea a rămas pe hârtie, noi am primit cubice, dar foarte puține, aşa ca azi ni se vine cubicul, nu 250 lei, ci 1000 lei la care noi nu ne putem obliga, deoarece materialul făcut și adus la ferăstău, îl putem vinde numai cu 500 lei cubicul cel mult.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Dacă noi nu am fi contribuit la edificarea bisericei cu nici un arunc, acum, la aruncul prezent, nu am zice nimic, l-am achita chiar și cu pierderi, însă noi cât am fost în stare ne-am făcut datoria creștinească către biserică, contribuind cu tot ceea ce am putut, însă acum nu mai putem suporta cheltuielile mari ce ni se impun.

Conducătorii edificării bisericei știm că ne vor da seamă de banii cheltuiți, dar ar fi trebuit la început să pună seama pe materialul ce-l folosesc, nu să facă cheltuieli zădarnice, cari în loc de a să face numai odată, s-au făcut de 2 ori. Apoi s-au apucat de lucru fără a avea bani, aşa că deodată au împrumutat sume foarte mari, la cari nu au putut suporta procente. Ar fi fost mai bine să valorizeze mai întâi pădurea în întindere de 220 jugăre, spre a-și forma un fond ca să poată începe lucrările, iar nu cu bani împrumutați cu procente grele, iar pe noi ceștilor locuitori, ne-au respins de la ședințele și hotărârile Domnia lor, spre a nu avea cunoștință de ceia ce să face, până acum când ne-au băgat în datorii de nu mai știm ce să facem și cum să mai trăim. Ni s-au mai spus că pe noi nu ne privește, dar acum datoria ne privește numai pe noi și la Domnia lor puțin le pasă, noi suntem datori să plătim.

Am mai avea încă plângerea și dorința că competența anuală din șlaguri să ni să dea nouă, având mare nevoie, însă fără plată ca mai înainte, iar dacă Domnii membrii ai Comitetului bisericesc își vor motiva cheltuielile legal și vor fi în dreptul de a ne impune plata șlagului, competența anuală, atunci nu ne opunem.

În baza greutăților ce ne-au venit pe cap, o parte din credincioși sunt hotărâți a trece la confesiunea unită, iar alții spre a-și părăsi satul, ne mai putând face față nevoilor.

Deci, pentru toate acestea, venim înaintea Domniei-Voastre cu această plângere și rugăminte spre a afla o modalitate, pentru a încuraja neplăcerile ce s-ar ivi în comună prin revizuirea lucrărilor și a cheltuielilor ce s-au făcut cu edificarea bisericei, la cari până la mântuire mai avem încă multe cheltuieli.

Fiind în convingerea că umila noastră cerere va fi ascultată și împlinită rămânem cu cel mai mare respect.

23 Ianuarie 1930

Tot odată, oareșcare material adus pentru alașuri și alte lipsuri mari pentru biserică s-au dus în alte părți particulare și nu în folosul bisericii, iar Domnii conducători nu și-au dat seama de ceea ce au fost încredințat, și aşa materialul au rămas perdit să dovedește prin Simion Coșofreț.

Plângerea înaintată de Subsemnatii:

Ion Hangan, Ștefan Baci, Filip Hângan, Vasile Galben, Steff Axente, Petre Spumă, Ion Spumă, Petre Pavel a T., George Gâvan, Cirilă Spumă, Macsin Steff, Ion Ispravă a T., Vasile Georza, Ion Pavel a T., Gavril Țăgăroi, Pantilimon Drăgan, Grigore Pavel, Pantilimon Georza, Toader Năuc, Toma Tanca, Miron Spumă, Ion Furja I. C., Ion Orban a. N., Petre Ciuria, Toader Orban, Iocim Pavel, Vasile Drăgan, Ion Orban, Ion Papandron, Ion Turja, Macidon Pavel, Dumitru Gâtan, Simion Turja, Dumitru Ture, Vasile Șniaga, Samoilă Turja, Axina Halostă, Mihailă Șniaga, Pantilimon Ture, Dumitru Pavel a I., George Jauca, Simion Simioanca, Ion Rogină, Axente Andrei, Tănăsă Ilieș, Axente Găină, Ion Georza, Ion Flore, Dumitru Steff, Petre Bloandă,

Niculai Moișan, Leon Gâța, Larion Găină, Ioana Pavel văd., Grigore Sălägian, Ion Găină I. Vasile, Condria Dumitru, Dumitru Pasere, Petre Moldovan, Pavel Ion I. C. Măriuca Jauca, Niculai Albu, Gavril Zaharie, Vasile Gabor, Toader Georza, Ion Zaharie, Ion Spumă I. Vasile, Ion Gordon, Ion Pasere, Niculai Baci, Toma Pasere, Neculai Pasere, Ion Parască, Gârdea Zaharie, Parasca Miron, Ion Galben.

Document nr. 2

Prefectura Județului Năsăud

Nr. 1099/930

Prea Sfinției Sale
Domnului Nicolae Ivan,
Episcopului Clujului și Feleacului
Cluj

Alăturat avem onoare a Vă trimite reclamația locuitorilor comunei Bistrița-Bârgăului în original, rugându-vă să binevoiți ca pentru liniștirea spiritelor a dispune de urgență o anchetă în sensul reclamației.

Bistrița, la 20 Februarie 1930
Prefect,
Dr. Vasile Butta

Document nr. 3

Referat

Prea Sfințite Stăpâne,

Pentru îndeplinirea delegației Nr. 1822-1930, în zilele de 15 și 16 Martie, am fost în parohia Bistrița Bârgăului.

După ce în ziua de Sâmbătă 15 Martie c. m-am informat asupra situațunei, am constatat că motivul principal al nemulțamirii unora dintre credincioși provine din cauza că despre cheltuielile și veniturile zidirei bisericii nu s-a făcut până în prezent nici o desocotire, nici parțială, nici generală. Zidirea s-a început în anul 1923 și până acum s-au cheltuit aproximativ vreo 8 milioane lei. Fiind gestiunea zidirii bisericei purtată aparte, cheltuielile și veniturile ei nu s-au înglobat la rațociniul parohial anual. Cheltuielile fiind mari, împărtite decât devizul original, de sine întăres au provocat nedumeriri și bănuieri în popor, mai ales după ce văd că de un an biserica n-a progresat nimic și până la terminare mai este nevoie de cel puțin 700.000 lei.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Am aflat deci de necesar, ca înainte de a intra în orice felie de anchetă a nemulțumirilor ivite între credincioși, să se facă verificarea generală a veniturilor și cheltuielilor zidirii bisericii până în prezent și să se supună cunoștinței și aprobării adunării generale parohiale dându-se descărcare gestionarilor.

În ziua de Duminecă 16 Martie, după Sfânta Liturghie în adunarea parohială ținută, la care au participat majoritatea celor scriși în plângerea 1822-1930, am făcut această propunere, care s-a aprobat în unanimitate, alegându-se o comisiune compusă din 8 membrii, plus preotul și epitropii și un delegat al Ven. Consiliu Eparhial, ce urmează să se numească. Dacă mi se va da mie această însărcinare, aș putea să o îndeplineșc la începutul lunii Aprilie, ca pe a doua zi de Paști să se poată convoca adunarea parohială. Pe pr. A. Monda l-am rugat să întocmească o dare de seamă despre întreaga lucrare de zidire a bisericii, pentru a ne ușura lucrarea.

2) În cursul anului trecut, neavând bani, nu s-a putut nimic lucra la biserică. La zidire mai trebuie să se facă în interior plafonul de scânduri, corul, să se tincuiască și podească, iar în estern să se tincuiască pereții de la străsină în jos, în partea dinainte numai de la fereștrii în jos.

Pentru a se ajunge la banii trebuiori continuării lucrărilor și plătirii datorilor ce mai sunt, s-a făcut o repartiție de 1.351.000, în aşa felie că celor repartizați li s-a dat și lemn din stocul de 2980 m. cubi primite de la primăria comunala. Cei scriși în plângerea 1822-1930 fac agitație acum în popor ca repartiția aceasta să fie scăzută la jumătate. Majoritatea parohienilor însă este pe lângă menținerea repartiției integrale, mai ales că o bună parte din ea s-a și încasat.

Pe lângă acești bani, parohia mai are de primit de la primărie, pentru edificiul școalei, suma de 500.000 de la Direcțunea silvică 200.000 lei deja votați; de la primărie ca ajutor promis – cu șansa deplină de aprobare – lei 1.600.000 – în total cu repartiție cu tot ar fi venituri lei 3.651.000. Datorii are încă următoarele:

La banca Centrală fil. Bistrița	lei 1.117.000
Banca Bistricioara	lei 270.000
Banca Aurora	lei 430.000
Antreprenor	lei 300.000
Total	lei 2.117.000

Datoria de la Banca Albina se plătește direct de Soc. Regna până la Aprilie 1931, de aceea pe aceasta nici n-am socotit-o.

Dacă încasările se vor putea face la vreme, fără întârzieri prea mari, este sănătă să se poată acoperi toate datorile și să rămână bani și pentru terminarea completă a bisericii.

Prin noile alegeri comunale s-a ales ca primar cantorul bisericii noastre, încât avem în el tot sprijinul.

Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu puțin noroc, pot ajunge ca la sfârșitul anului acestuia să-și vadă biserică terminată și datoriile lichidate.

Cluj, la 18 Martie 1930

Revizor eparhial,
Dumitru Antal

Document nr. 4

Consiliul eparhial ortodox român din Cluj

Nr. 2482-1930

P. On. D. Dumitru Antal, revizor eparhial

Hotărârea Adunării parohiale extraordinare din Bistrița Bârgăului de data 16 Martie a.c. prin care s-a ales o comisie de 8 plus parohul și epitropii, sub cari s-a început și să continuă zidirea bisericei azi în curs, care comisie condusă de delegatul eparhial numit să revizuiască minuțios întregă gestiunea de până azi a zidirii bisericii și situația verificată și concretizată în socoteli și acte să o prezinte apoi unei proxime adunări parohiale spre aprobare și înlăturare a oricărei nedumeriri, o aprobăm și remitem organelor parohiale din Bistrița Bârgăului, pe lângă notificarea că:

- 1) Delegatul Eparhial în chestiune este tot P.O.D. Dumitru Antal revizor eparhial, numit din nou cu această adresă;
- 2) Organele parohiale respective, parohul, consiliul și epitropia parohială, se îndatorează ca fără amânare să pregătească toate conturile de venituri, cheltuieli de până azi privitoare la zidirea acestei biserici, apoi repartițiile, daniile, planurile, devizele, contractele cu antrepriza s.c., aşa ca în ziua când P.O.D. delegat își va anunța deplasarea în Bistrița Bârgăului și va convoca comisia de revizuire în ședință, această comisie să aibă la îndemână întreg materialul de revizie.
- 3) Organele parohiale vor urgența la primăria comunala și la Direcțiunea silvică un termen cât mai apropiat a achitării contribuțiilor acestora la zidirea bisericei și vor solicita și repartitia restantă de la credincioșii bisericei noastre și termenul cel mai scurt posibil.
- 4) Parohul, după terminarea acestor lucrări, va aviza pe P.O.D. delegat eparhial. Comisia de revizuire a gestiunii zidirii bisericii va aviza și asupra campaniei de continuare a lucrărilor de zidire din a.c.

Delegatul Eparhial va fixa și convoca atât comisia de revizuire, cât și proxima adunare parohială extraordinară din chestiune, după ținerea cărora ne va înainta raportul asupra situației cu concluzele luate.

Cluj, la 22 Martie 1930

Episcop, Nicolae

Document nr. 5

Nr. 87/ 930

Prea Stimate D-le Revizor Eparhial!

Conform Ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial, cu tot respectul vă aduc la cunoștință că Sfin. Dvoastră sunteți delegat de a veni în subscrisa parohie pentru censurarea rațiunilor cu edificarea nouăi biserici.

Sfin. Dvoastră puteți veni ori și când.

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, la 26 April 1930

Aurel Monda,
Paroh

Document nr. 6

Nr. 182/930

Venerat Consiliu Eparhial!

Raportul oficialui parohial din Bistrița Bârgăului din 11 Maiu Nr. 102, însotit de conspectul de repartiție și de rezoluție prefectară Nr. 2314/930, în chestia încasării acelei repartiții, îmi iau voie a-l înainta sub %, cu rugarea ca Ven. Consiliu Eparh. să binevoiască a interveni la prefectura județului ca încasarea restanțelor să se poată face cu ajutorul organelor administrative.

Bistrița, 15 Maiu 1930
Oficiul protopop. ort. rom.

Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 7

Nr. 119/930

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Cu tot respectul înaitez un tablou preste credincioșii restanțieri, care nu au solvit aruncu pentru edificarea nouăi biserici, dimpreună cu Procesul verbal ținut în ședința Consiliului parohial la 9 Iunie a.c. conform ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 4016/930, ca să binevoiți a le înaista Prefecturei județului Năsăud spre încasare prin organele ei administrative, deoarece epitropiei noastre nu i-a succes a încasa aruncul făcut asupra credincioșilor.

Tot odată, alăturat trimit și un Proces verbal luat în ședința Consiliului parohial ținută la 26 Ianuarie 1930, prin care membrii consiliului parohial hotărăsc că aruncu făcut în anul 1929, de 1.357.800 lei, să se reducă la jumătate, iar restul să se ceară de la comuna politică, pentru a se putea achita din datorii și a se putea și anul acesta lucra la noua biserică. Comuna politică ne-a și votat un ajutoriu de 1.400.000 lei, ceia ce se poate vedea din Procesul verbal dresat la 3 Aprilie 1930 în ședința extraordinară a Consiliului comunal, pre care îl alătur.

Prea Venerat Consiliu Eparhial, Vă rog ca să binevoiți a aproba ca aruncul să se reducă la jumătate și a aproba hotărârea membrilor Consiliului parohial din ședința ținută la 26 Ianuarie a.c.

Tot odată, înaitez un conspect despre restanțierii cari nu au solvit aruncu ce s-a făcut pentru edificarea bisericei în anul 1925, rugându-vă ca să binevoiți a-l înaista Prefecturei județului Năsăud spre încasare.

Cu tot respectul,
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 10 Iunie 1930

Aurel Monda
Preot

Document nr. 8

Nr. 203/930

Venerat Consiliu Eparhial!

Cu provocare la ordinul 4016/930, îmi iau voia a înainta spre binevoitoare considerare și aprobare tabloul restanțierilor cu repartiție pentru clădirea bisericii din Bistrița Bârgăului pe anul 1925 și 1929, dimpreună cu procesele verbale ale Consiliului parohial în chestiune.

Bistrița, 13 Iunie 1930
Oficiu protop. ort. rom.

Grigore Pletosu,
Protopop

Document nr. 9

PROCURA

Subsemnații, membri ai comitetului bisericesc ort. rom. din comuna Bistrița-Bârgăului, în urma con vorbirilor și per tractările noastre avute în cauza situației desperată în care se găsește comunitatea noastră bisericească, plenepotențăm pe Cottu Gavril și Ștefan Pavel, membri în comitetului bisericesc, să reprezinte cu umilință dolențele noastre în scris și verbal înaintea Prea Sfintei Sale Episcop al Vadului și Feleacului și împuternicim a contracta orice act în cauza conducerii și administrarea comunităței noastre bisericești.

Drept ceea ce semnăm prezenta procură în fața martorilor.

Martori: Augustin Loliciu, Isip Leaca

Membri ai comitetului bisericesc: Grigore Beșa, Toader Ghițan, Gavril Cottu, Ștefan Pavel, Țigăroi Macedon, Moișan Ion 1 N, Constantin Cionca, Ștefan Ciurea, Cercea Constantin, Ioan Năuc l. N, Ioachim Pavel, Leon Someșan, Ciurea Alexa, Ciurea Vasile, Ciurea Pantelimon, Năuc Ion, 1 I, Ion Moișan, Cifor Capotă, Filimon Georza, Dănilă Cionca, Mihai Purcile, Serețan Niculai, Cercea Anton, Vasile Hăngan.

Bistrița-Bârgăului, la 24 Iunie 1930

Document nr. 10

Prea Sfinției Sale Episcop al Vadului și Feleacului

Cluj

Subsemnații, membri ai comitetului bisericesc ort. rom. din comuna Bistrița Bârgăului, împoterniți prin alăturata procură, în urma faptului că biserică noastră a ajuns la cea mai jalnică și grea situație ce nu să mai poate tolera, fiind în pragul falimentului și ruină materială și morală.

Averea bisericei ne este distrusă, iar credincioșii zi de zi fac trecere la alte confesiuni și suntem în pericol a suferi o trecere în bloc, rămânând de badjocură fruntașa noastră comunitate bisericească. În urma pericolului ce ne amenință de-a rămânea o parte din credincioși pe drumuri, iar de altă parte a se face trecere de la credința noastră strămoșască, la cari lucruri nu mai putem sta nepăsători.

Scăparea noastră și întregilor creștini ort. rom. din comuna noastră poate veni numai de la ajutorul ce-l aşteptăm și ce ar putea veni de la un păstor adevărat, în care sufletele creștine să-și aibă încrederea și să fie un bun organizator și conducător al bisericei din punct de vedere administrativ, care de fapt ne lipsește de multă vreme.

Având încrederea în Prea Sfintia Sa Episcopul Vadului și Feleacului, adevăratul nostru părinte sufletesc, aşteptăm și ne rugăm cu mare umilință ca în cel mai scurt timp posibil să primim la conducere o persoană care prin cunoștințele duhovnice și legăturile sale politice și sociale să poată duce lucrul la bun sfârșit, scoțându-ne de la primejdia ce ne amenință zi de zi.

Rămânenem umiliți,
Ai Sfinției Voastre servi,
Stefan Pavel, Gavril Cottu

Bistrița Bârgăului, la 25 Iunie 1930

Document nr. 11

Proces verbal

Luat în ședința comisiunei de verificare ținută la 4 Iulie 1930 în casa preotului local, la oarele 8 dimineață, fiind de față P.O.D. protoereu Gh. Oprean, misionar eparhial, preotul A. Monda și membrii comisiei 1. Ion Galbin 2. Iacob Ghivan 3. Petre Baci 4. Mihai Purcile 5. Dumitru Pasere 1. Ioan 6. Pantă Simon Drăgan 7. Dumitru Condrea 8. Ștefan Ciurea 9. Ion Năuc 1. Nicolae.

A lipsit vechiul epitrop I. Pavel 1. Luca deși a fost chemat, dar preotul A. Monda a zis că se poate ține ședința și fără el, deoarece toate documentele se află la oficiul parohial.

La ordinea zilei:

1. Cercetarea socotelilor cu edificarea bisericei începând din a. 1923 până în prezent, cindu-se jurnalul de cassă din poziție în poziție și cercetându-se fiecare document.

Ad.1. S-au aflat toate socotelile și toate documentele de cassă în bună regulă, afară de 1 cambiu de 500 lei de la Banca „Albina” Cluj de la poziția 547 și două documente de cassă de la poziția 506 și 507; adeca documentele prin care s-a plătit la Banca de Credit din Bistrița capital 5000 lei și interese 1650 lei.

Preotul Aurel Monda spune că va căuta documentele ce lipsesc și întrucât nu le va găsi la Oficiul parohial, le va câștiga din nou de la institutele amintite sau va răspunde de ele cu averea sa proprie.

Comisiunea de verificare astfel acceptă socotelile controlate și dă parohului Aurel Monda cuvenita absolvare.

Cerem însă ca Consiliul parohial încă să accepte și să recunoască, că toate hotărârile de diferite spese și cheltuieli s-au făcut cu știrea lor.

Bistrița Bârgăului, la 4 Iulie 1930

Ion Galben m.p, Iacob Ghivan m.p, Baci Petre m.p, Condrea Dumitru m.p, Pasere Dumitru m.p, Mihai Purcil m.p, Drăgan Pantilimon m.p, Năuc Ion I. Niculai m.p, Ștefan Ciurea m.p, Protoereu Gh. Oprean m.p misionar eparhial, Aurel Monda preot.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 6 Iulie 1930

Aurel Monda,

Preot

Document nr. 12

Proces verbal

Luat în ședința consiliului parohial ținută în 5 Iulie 1930 fiind de față majoritatea membrilor din consiliu în frunte cu P.On. Domn protoereu Gh. Oprean, misionar eparhial și parohul A. Monda.

La ordinea zilei:

1. Consiliul parohial acceptă toate lucrările comisiei de verificare și aproba socotelile bisericești, începând de la edificare; adeca din a. 1923 și până în prezent.

2. Parohul A. Monda a prezentat și documentele cari, nu s-au aflat cu ocaziunea cercetării făcute de comisia de verificare adeca cele de la poziția 547 și 506 și 507.

Deci acum întreg rațiocinul este conplet și se verifică.

3. Consiliu să se facă o rugare la P.Sf. Episcop ca să stea în ajutoriu cu puterea sa mare, ca parohia să scape cât mai curând de năcazul în care să află. Tot asemenea să fie rugat ca să ne dea sprijin și Dl. deputat Dr. Tudor Dan, căruia dacă va face ispravă să i se facă un cadou din partea bisericii.

4. Ce privește aruncul Consiliul parohial văzând greutățile bănești ale credincioșilor hotărâște reducerea aruncului celui nou la jumătate și roagă pre P.V. Consiliu Eparhial să aproape această hotărâre.

5. Se cere din partea Consiliului să se caute, că în prezent cari sunt datoriiile bisericii și să răspunde că acele sunt: 1) la Banca Centrală din Bistrița 1.117.000 lei și interesele din 1 Faur 1930. 2) la Banca Aurora 490.000 lei și interesele din 1 Iulie 1930. 3) la Banca „Bistricioara” 270.000 lei și în interesele din a.c. 4) la firma Sasu circa 400.000 lei total 2.277.000 lei plus interesele lor din a.c.

Sumele ce avem de primit sunt următoarele 1), de la comuna politică pentru școale 550.000 lei, 2) de la comună ajutoriu votat 1.400.000 lei, 3) de la Direcțiunea silvică 200.000 lei total 2.150.000 lei. Aruncul face circa 600.000 lei, dacă se reduce la jumătate cum s-a hotărât acum. Parohul și membrii Consiliului promit că se vor sili ca să liniștească poporul ca în pace și bună înțelegere să se lucreze mai departe ca sfânta biserică să se termine și parohia să scape de aceste mari greutăți în care a ajuns cu edificarea nouăi biserici. Ne mai fiind alte agende la ordinea zilei, ședința se ridică și procesul verbal se semnează.

D.U.S.: Cottu Gavril m.p., Ștefan Ciurea m.p., Grigore Beșa m.p., Dănilă Cionca m.p., Constantin Cionca m.p., Neculai Serețan m.p., Moișan Ion lui Vasile m.p., Ștefan Pavel m.p., Hăngan Vasile m.p., Ioachim Pavel m.p., Mihai Purcile m.p., Năuc Ion m.p., Ion Pavel a 1 m.p., Ion Năuc 1 N m.p.

Protoereu Gh. Oprean m.p., misionar eparhial, Aurel Monda m.p., preot, Macidon Țigăroi m.p., epitrop, Constantin Cercea m.p., Leon Someșan m.p., Alecsa Ciurea m.p., Pantilimon Ciurea m.p.

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 6 Iulie 1930

Aurel Monda, preot

Document nr. 13

Proces verbal

Luat în ședința adunării parohiale din Bistrița Bârgăului, ținută la 6 Iulie 1930 în sfânta biserică, fiind de față Prea On. Domn protoereu Gheorghe Oprean, parohul Aurel Monda, precum și majoritatea membrilor adunării parohiale.

1. Ședința conform legii s-a convocat cu opt zile înainte și s-a început cu chemarea Duhului sfânt și cu o cuvântare potrivită a delegatului Episcopesc Gh. Oprean.
2. Ședința se constituie având de președinte pre Prea On. Domn Gheorghe Oprean, notar, pre parohul Aurel Monda, iar bărbați de încredere pe 1. Ioan Buta și 2. Axente Găină.
3. Prezidiul aduce la cunoștința adunării că în 4 Iulie a.c. a avut ședință comisiunea de verificare, care a controlat amănunțit toate pozițiile de cassă și toate documentele de cassă referitoare la edificarea bisericei de la început, adică din anul 1923 și până în prezent și le-a aflat toate în bună regulă, afară de 3 docu-

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

mente cari au lipsit atunci. Deci după cum arată și procesul verbal luat de comisia de verificare, întreg rațiocinul s-a aprobat și iscălit de toți membrii comisiei.

4. Consiliul parohial a ținut ședința de verificare în 5 Iulie a.c. și întru toate a aprobat lucrările comisiei de verificare și a făcut și alte propuneri, precum arată procesul verbal care să cetește.
5. Adunarea parohială, după ce vede lucrările și hotărârile comisiei de verificare precum și lucrările și hotărârile Consiliului parohial, după unele discuții, aproba și dânsa rațiociniul cu edificarea bisericii de la început (1923) și până în prezent și declară de ale sale toate hotărârile comisiei de verificare și a consiliului parohial referitoare la socotelile de edificare a bisericei.

Cu nădejde, că bunul Dumnezeu, P.Sf. Episcop și toți binevoitorii bisericii vor da tot sprijinul și ajutorul prețios pentru sfânta biserică, ședința se ridică și procesul verbal se semnează

D.U.S.:

Bărbăți de încredere: 1. Găină Axente m.p. 2. Buta Ion m.p.

Protoiereu Gheorghe Oprean m.p., misionar eparhial

Președinte Aurel Monda m.p., paroh

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 6 Iulie 1930

Aurel Monda, paroh

Document nr. 14

Prea Sfinției Sale Părintelui Episcop Nicolae Ivan, Cluj

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului V.C.E. Nr. 4942 din 4 Iulie, în ziua de 8 Iulie m-am prezentat la On. Oficiu Protoprezbiteral din Bistrița și tot în aceeași zi m-am deplasat în parohia Bistrița Bârgăului.

Declar însă că eu n-am avut cunoștință de delegația ce s-a prezentat la Prea Sfintă Voastră și prin urmare n-am putut face nici o promisiune în ce privește administrarea parohiei din chestiune. Eu m-am supus ordinului și declar mai departe că câțiva uniți numai vreau să ne facă greutăți, dar nu le va succede. Voiu sta în această parohie și îndeosebi în Dumineci și sărbători, prin predici îi voiu întări pe credincioși în legea strămoșească și-i voiu încuraja pentru a duce la îndeplinire opera mareată, biserică noastră.

Despre toate ce am făcut voiu face raport la timpul său.

Bistrița-Bârgăului, la 9 Iulie 1930

Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 15

Prea Sfințite Stăpâne,

În urma ordinului, de-a merge în parohia Bistrița-Bârgăului pentru a verifica gestiunea financiară a acelei parohii cu edificarea bisericii și a domoli spiritele agitate, cu cel mai profund respect raportez, că am fost acolo din 28 Iunie până în 9 Iulie, în care timp am făcut cuvenitele verificări în şedințele comisiei de verificare, ale consiliului parohial și ale adunării parohiale. Despre cele constatate cu onoare alătur procesele-verbale respective.

Afară de parohia Bistrița Bârgăului, am vizitat și următoarele parohii: 1) Colibița, 2) Piatra-Fântânelelor, 3) Prundul-Bistriței, 4) Borgo-Suseni, 5) Borgo Mijloceni, 6) Borgo Joseni și 7) Iad. Despre acestea însă voi face alt raport.

În Bistrița-Bârgăului am fost sosit Duminecă, în 29 Iunie, dar primarul Ștefan Pavel, care a fost la P. Sf. Voastră, nu m-a așteptat și deci de la gară am mers pe jos până direct la biserică, unde am intrat imediat și eu la slujbă. La finea slujbei am predicat și apoi am convocat pe 4 Iulie comisia de verificare, pe 5 Iulie consiliul parohial și pe Duminecă 6 Iulie adunarea parohială pentru verificarea gestiunii cu edificarea bisericii, verificare, care nu se făcuse din a. 1923, adecă de la începutul edificării.

La început oamenii se vedea foarte agitați din cauza neglijării și întârzierii acestei verificări și ațâtași de preotul uniat Zagrai și de notarul tot uniat Lolică, au început a presupune felii și felii de pungășii făcute de preotul Monda și alții.

În urma acestor agitații, au și trecut de la noi, la catolici 5 familii.

După ce însă s-au făcut verificările necesare și după predicile și sfaturile mele, cred că se vor liniști, afară poate de câțiva „coade de topor” în mâna popii uniat, care e și conducătorul unei bânci populare și în mâna notarului, care în mod mișelesc și lucrând după culise, astfel voește să arate șefilor lui uniați că își face datoria.

Ca un exemplu că oamenii au rămas liniștiți este faptul că toate hotărârile organelor parohiale s-au votat cu totalitatea voturilor, chiar și în adunarea parohială la care au luat parte sute de bărbați (chemați pe lângă convocarea din biserică și cu toba satului).

Ce privește părintele Monda, în general l-am găsit destul de bine. Adevărat este că e cam slăbit pentru o parohie aşa mare, aşa că i-ar prinde foarte bine un capelan cu sau fără drept de succesiune.

Deocamdată, sprijin bun are acolo pe învățătorul Tudorancea din Vechiul Regat, care s-a căsătorit de curând cu o învățătoare tot din vechiul Regat și care e în războiu cu notarul uniat pentru ocuparea unui post de învățătoare. Fiecare voește postul pentru soția lui. Eu i-am promis învățătorului că îi vom da tot sprijinul.

Cluj, la 9 Iulie 1930

Cu cel mai profund respect,

Protopop Gh. Oprean, misionar eparhial

Document nr. 16

Prea Sfințite Stăpâne,

Consiliul comunal din Bistrița-Bârgăului a votat pentru biserică noastră din acea comună suma de un milion și totodată achitarea școalei, care face 560 mii. Acest conciluțtrebuie aprobat de delegația consiliului județean din Bistrița.

Deoarece biserică amintită are datorii foarte mari și totodată scadente, cu umilită supunere Vă rog, Prea Sfințite Stăpâne, să binevoiți a face tot posibilul ca hotărârea consiliului comunal să fie cât mai curând aprobată.

Cluj, 28.VIII.30
Prof. Dr. Andrei Buzdug
Prea Sfinției Sale,
Părintelui Episcop Nicolae Ivan, Cluj

Document nr. 17

Nr.13390 adm./1930
496 del.

Se dă cetire încheierei consiliului comunei Bistrița-Bârgăului Nr. 1917-128/930, prin care consiliul votează jumătate parte din tangența de la Direcțiunea XIV Regională Bistrița bisericilor ort. rom. 70% și gr. cat 30% cu începere din anul 1930, până la achitarea ajutorului de lei 2.300.000 plus dobânzile ce vor fi până la achitarea sumei integrale.

Văzând, că pentru construcția bisericilor este în bugetul anului 1930 aprobată suma de lei 941.090 bani 88.

Văzând și declarația Direcțiunei Regionale silvice aflătoare la dosarul administrației jud. Nr. 10967/930, din care se constată că comuna Bistrița Bârgăului va primi din beneficiul net pe 1929 suma de lei 871222 față de suma de lei 533.222 înscrisă în bugetul comunal la Art. 7 al veniturilor ordinare.

Văzând propunerea serviciului finanțiar județean. În virtutea Art. 383 din Legea pentru O.A.L.,

Decidem:

Aprobăm partea încheierei, relativ la votarea ajutorului bisericilor, ort. rom - 70% și gr. cat. - 30% cu modificarea, că ajutorul se va acorda începând de la 1 Ianuarie 1931, până la achitarea datoriei bisericiei în suma de lei 2.300.000 plus dobânzile din ziua de azi, cu condiția dacă cheltuielile comunei Bistrița-Bârgăului nu se vor putea acoperi din venitele ordinare, consiliul comunal va putea reveni asupra încheierii Nr. 1917-128-1930.

Aprobăm pentru ajutorarea bisericelor și suma de lei 338.000 încasată în plus la Art. 7 al veniturilor ordinare anului 1930.

Anulăm partea încheerei consiliului communal, prin care a hotărât contractarea unui împrumut în suma de lei 2.300.000.

Despre ce încunoștiințăm primăria comunei Bistrița Bârgăului.

Bistrița, la 31 Octombrie 1930

Din ședința deleg. Consiliului jud. Năsăud

Președinte, ss. indescifrabil

Secretar General, ss. indescifrabil

Intrat la Primăria comunei mari Borgobistrița în data de 15.XI.1930, Nr. 2164

Document nr. 18

Bistrița 31.X.1930

Domnule Ministru!

Mă grăbesc să Vă comunic, că chestiunea ajutorării bisericei ort. din Bistrița Bârgăului a fost soluționată în ședința de azi a delegației județene în mod favorabil.

Pentru anul în curs, biserică va primi de la comună ca ajutor o sumă de lei 895.363, asigurată în buget, iar cu începere din anul 1931, biserică va primi 50% din veniturile ordinare ale comunei, pe cari le primește din averile grănicerești, și care face anual 3-400 mii lei. Acest ajutor anual îl va primi biserică atâtă timp, până când își va putea achita toate datoriile și dobânda, ce le are cu edificarea bisericei.

Domule Ministru!

Vă rog foarte mult să mă credeți că a fost o chestiune foarte delicată și dificilă. Ocazional îmi voi lăsa libertatea personală a Vă referă în această cauză.

Deocamdată, Vă rog să liniștiți pe P.S. Episcop Ivan că delegația județului nostru, deși compusă din 4 unități și un sas, a tratat cu cea mai creștinească dragoste chestiunea bisericei surori și ar fi un păcat să fim bănuiti de confessionalism.

Primiți, Vă rog, cele mai respectuoase salutări, de la al Dvs. totdeauna devotat.

Dr. Alexandru Pălăgeșiu,
Preș.deleg.cons.jud.

Document nr. 19

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon., Cluj

Sucursale: Alba-Iulia, Bistrița, Hațeg, Sibiu, Turda

Capital: 50 milioane lei

Cont de virament la Banca Națională a României

Cluj, 1 Noemb. 1930

Nr. 21105

Ven. Consistoriu Eparhial Gr. Or. Cluj,

Ne ținem de datorie să vă facem cunoscut, că Biserica gr.or. rom. din Bistrița Bârgăului, care a contractat de la noi un credit pentru zidirea bisericii și pentru care au garantat diferiți credincioși, care credit nefiind aranjat de la 31 Ianuarie 1930, - a fost împrocesuată din partea filialei noastre Bistrița pentru suma de lei 1.117.000 și dobânzile restante.

Binevoiți a dispune cele ce credeți de cuviință.

Cu toată stima,

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.

Ss. indescifrabil

Document nr. 20

Proces verbal

Luat în ședința estraordinară a Consiliului parohial ort. rom. din Bistrița Bârgăului, ținută la 23 Noembrie 1930, sub presidiul parohului Aurel Monda, prezenți următorii membrii: Ștefan Pavel, Anton Cercea, Constantin Cionca, Mihai Purcile, Ion Purcile, Gavril Cott, Ștefan Ciurea, Ion Moișan lui V, Filimon Georza, Leon Someșan, Constantin Cercea, Grigore Beșa, Macidon Țigăroi.

Cu verificarea procesului verbal să concredeze membrul: Gavril Cott și Ștefan Pavel.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor din Consiliu că comuna politică ne-a votat bisericei noastre un ajutor de 1.610.000 lei începând cu anul 1931 Ianuarie 1, plus dobânzile din ziua de azi, mai departe aduce la cunoștință că pre anul 1930 comuna politică a votat un ajutor de 276.600 lei.

Tot odată aduce la cunoștință că comuna politică are să deie bisericei pre anul acesta pentru școale suma de 500.000 lei.

Ajutoriul de mai sus Comuna politică îl va da bisericei până când biserica își va putea acoperi datoriile făcute cu edificarea bisericei. Acest ajutor este aprobat din ședința delegațiunii consiliului județean Năsăud de sub Nr.13390 adm. 930 496 del data 31 Oct 1930, decisiunea este alăturată la acest proces verbal sub %.

Membrii comitetului iau la cunoștință și având în vedere că Comuna politică nu poate să ne deie 1.610.000 lei în anul 1931, ci în decurs de mai mulți ani, - cu garanția comunei politice jumătate din tangenta, ce comuna o primește de la Direcțiunea XIV Regională din Bistrița; Comuna politică a primit pre anul 1929 suma din beneficiul net 871.222 lei de la Direcțiunea XIV Regională din Bistrița – membrii Consiliului având în vedere mai departe că Bâncile de la cari s-au luat împrumut pentru edificarea bisericii, au calculat % mari și având în vedere că acum ne provoacă ca în termen de 1 lună să achităm întreg capitalul, precum și dobânzile, aduc următoarea hotărâre și anume să roagă de Prea Sfântă Sa Episcopul Nicolae și de Prea Veneratul Consiliu Eparhial ca să binevoiască a interveni prin jurisconsultul Său sau prin altă persoană la vreo Bancă, pentru a putea obține un împrumut de 1.610.000 lei cu % reduse, ca astfel să putem achita datoriile contrase cu edificarea nouăi biserici. Biserica noastră se deobligă a purta cheltuielile ce ar obveni cu exoperarea împumutului.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrie.

D.U.S.: Aurel Monda, Președinte; Țigăroi Macedon, Notari; Verificatori: Pavel Ștefan, Gavril Cottu

Document nr. 21

Nr. 176/930

Prea Venerat Consiliu Eparhial!

Cu tot respectul alăturat sub % înaintez spre aprobare, Procesul verbal al Consiliului ort. român din Bistrița Bârgăului ținută în ședință din 23 Novembrie a.c. prin care membrii se roagă de Prea Sfântă Sa Episcopul Niculai și de Prea Veneratul Consiliu Eparhial ca să binevoiască a interveni la vreo Bancă prin jurisconsultul Său sau prin altă persoană, ca să putem primi un împrumut de 1.610.000 lei cu interese reduse, pentru a ne putea acoperi datoriile făcute cu edificarea nouăi biserici.

Comuna politică ne-a votat un ajutori de 1.610.000 lei începând cu anul 1931 Ianuarie 1, dar fiind că suma amintită nu poate să ne-o dea într-un an, ci în mai mulți ani, ne vedem siliți din nou a face un împrumut, deoarece Bâncile la cari suntem datori ne-au provocat ca în decurs de 1 lună adecă până-n 1 Ianuarie 1931 să achităm toate datoriile, la caz contrar ne îaprocesuază.

Prea Venerat Consiliu Eparhial, Vă rog în numele credincioșilor ca să binevoiți și ne sta îndru ajutori pentru a putea obține un împrumut de 1.610.000 lei. Biserica, respectiv credincioșii să deobligă a suporta cheltuielile cu obținerea împrumutului, Comuna politică ne dă garanția că va acoperi din tangenta anilor viitori suma luată împrumut.

Crezând că rugarea ne va fi luată în considerare, subscriu cu tot respectul.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 24 Noiembrie 1930

Aurel Monda,
Paroh ortodox

Document nr. 22

Oficiul Protopopesc Ort. Rom. Bistrița
Nr. 412/1930 ppesc.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare aprobare procesul verbal a Consiliului parohial din Bistrița Bârgăului, care conține concluzul pentru contractarea unui împrumut de lei 1.650.000, răzimat pe hotărârea aprobătoare a Delegației județene Nr.496/1930.

Bistrița, la 25 Noemvrie 1930
Oficiul protopopesc ort. rom.
Grigore Pletosu,
Preot

Document nr. 23

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial!

Cu privire la delegația primită pentru Bistrița în chestia bisericei noastre din Bistrița-Bârgăului, cu onoare fac următoarea dare de seamă:

De la Regiunea Silvică-Bistrița am obținut un act prin care Regiunea silvică declară că dacă comuna Bistrița-Bârgăului va contracta un împrumut pentru necesitățile sale, va vărsa creditorului suma corespunzătoare în fiecare an. Acest act l-am obținut încă în luna Iulie, cerându-ni-se de la Delegația consiliului județean din Bistrița pentru obținerea unui împrumut pe care l-ar face comuna. După ce însă pentru comuna se recer mai multe demersuri și aprobări ca să se contragă un împrumut, Delegația Consiliului a hotărât ca biserică să solicite împrumutul, garantând comuna și Regiunea silvică. În cazul acesta, actul care-l prezint va trebui modificat și se va face aşa cum va cere banca respectivă.

Actul care-l prezint este numai copie, originalul fiind la Primăria comunei și care-l pot prezenta apoi în câteva zile.

În Bistrița m-am prezentat apoi și am luat contact cu Directorii celor două bănci: „B. Centrală” și „Aurora”, unde datorează biserică noastră: la cei dintâi 1.117.000, scadența a fost 31.I.1930, iar la a doua 485 mii scadentă în luna Iunie.

Am rugat conducerea acestor două instituții să fie cu puțină răbdare, asigurându-i că în cel mai scurt timp vom face tot ce omenește e posibil.

La aceste bănci negreșit va trebui să achităm cel puțin interesele restante sau întreaga datorie și pentru aceasta îmi iau voie să fac următoarea și umilita mea propunere:

Să se intervină la Banca Națională să mărească reescomptul unei bănci din localitate – care va gira pentru noi – cu suma care ne este necesară, ca să nu plătim aşa mari interese. Cambiile să se iscălească de membrii din consiliul parohial, cari au iscălit și până acum. Avem mai departe procesele verbale ale consiliului comunal din Bistrița-Bârgăului, actul de garanție de la Regiunea Silvică, care dacă va cere trebuință se va modifica aşa cum va pretinde Banca Națională.

Așa cred că am putea mai bine soluționa și scăpa pe credincioșii noștri din situația grea și precară în care se află și atunci la primăvară s-ar putea continua lucrările și termina biserică.

Al Veneratului Consiliu Eparhial supus fiu.

Prof. A. Buzdug
Cluj, 3.XII.930

Document nr. 24

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A. Cluj
Filiala Bistrița
(fostă „Bistrițeană”)
Telegrame: „Centrala”
Dosar: Biserică Ort. rom. Bistrița Bârgăului

Bistrița, la 18 Decembrie 1930
Nr. 15460

D-sale Domnului
Andrei Buzdug, profesor
Cluj, Str. Regele Ferdinand, 98 II

Stimate Domnule Profesor!

Cu referire la scrisoarea noastră de ieri Nr. 15428, ajungând în posesiunea decisiunii Delegației Consiliului județean Nr.13390 adm/1930,/496 del. de la primăria comunei Bistrița Bârgăului, avem onoare a vă remite aceasta decisiune în original cu acea condiție, ca această hotărâre să ne fie restituită de către Dvoastră după ce veți scoate o copie legalizată de către notarul public pentru folosința Dvoastră, pentru că comuna nu se poate lipsi de ea. Vă încredințăm deci acest act Dvoastră pe responsabilitatea Dvoastră cu rugarea că îndată ce nu veți mai avea lipsă de el să ni-l restituviți.

Totodată ținem să vă facem cunoscut, că după cum suntem informați de către Dl. notar al comunei susmenționate, Episcopia încă are un exemplar din această decisiune.

Cu stimă,
Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.
Filiala Bistrița
Ss. indescifrabil

Document nr. 25

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Cu nr. 4942 de data 4 Iulie c. al Ven. Consiliu Eparhial, mi s-a dat delegația de a conduce afacerile administrative bisericești din parohia Bistrița Bârgăului timp de trei luni până la 1 Oct c. În acest interval, a trebuit să fac mai multe deplasări în interesul parohiei și îndeosebi în vederea acoperirii datoriei bisericii. Pentru administrare timp de trei luni – având în vedere binele bisericii străbune – nu-mi ridic nici o pretenție, dar vă rog ca din cassieria Ven. Cons. Eparhial să mi se achite cheltuielile pentru următoarele deplasări:

Transportul de la B. Bârgăului la P.S.Sa la Sovata dus și întors 1240

3 zile diurnă 900

Transportul 28 August B. Bârgăului la Cluj la Dl Valer Moldovan 360

3 zile diurnă 900

Transportul 19 Septembrie B. Bârgăului la Cluj la P.S.Sa 360

3 zile diurnă 900

Transportul 15 Octombrie Cluj-B. Bârgăului 360

3 zile diurnă 900

Transportul 27 Octombrie Cluj- Bistrița 320

2 zile diurnă 600

Transportul 2 Decembrie Cluj – Bistrița (bilet întreg) 640

2 zile diurnă 600

Transportul 25 August B.Bârgăului la Sângeorz la Dl. V. Moldovan (cu notarul și Primarul din Bârgău) 300

1 zi diurnă 300

Transportul 8, 25, 31 Iulie, 4, 8, 20 August de la B.Bârgăului- Bistrița 690

6 zile diurnă 1800

Cluj, 12 Decembrie 1930

Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 26

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului primit, am intervenit de a vi se expedia cu poșta de azi actul de la delegația consiliului județean Bistrița în chestia ajutorării bisericei noastre din Bistrița- Bârgăului de către comuna politică. Mai curând nu am putut să o fac aceasta deoarece o copie n-am primit și atunci am crezut să se trimită actul care l-a primit comuna.

Vă rog cu umilință, Prea Sfințite Stăpâne, ca această decizie a delegației Consiliului să se ducă la Dl. Valer Moldovan de un delegat al Prea Sfinției Voastre, ca să se aranjeze în grabă, deoarece chestiunea aceasta am început-o în 1 Iulie și parohia noastră este în mare necaz.

Dacă i-ar mai fi necesară persoana mea pentru scopul acesta, îmi iau voie a lăsa adresa mea: Leșu, p. Ilva Mică, jud. Năsăud.

Năsăud, 19.XII.30
Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 27

Prea Sfințite Stăpâne,

Fiindcă la 1 Ianuarie 1931 espiră terminul care l-a acordat Banca Centrală din Bistrița pentru datoria bisericei noastre din Bistrița-Bârgăului, ca nu cumva să împrocesueze pe credincioșii noștri, rog respectuos a face pașii de lipsă.

Tot acest lucru binevoiți, Prea Sfințite Stăpâne, a-l face și față de Banca Aurora – Bistrița la care datorăm 485 mii lei. - scadența luna Iunie 1930.

Comuna politică acum în prezent nu dispune de bani, dar aşteaptă să primească de la Regiunea silvică din Bistrița, care a solicitat un împrumut mai mare.

Josenii Bârgăului, la 28 Decembrie 1930

Al Prea Sfinției Voastre supus fiu,
Prof. Andrei Buzdug

Anexa 13

Document nr. 1

Declarațiu

Direcțiunea Reg. Silv. din Bistrița administrază pădurile celor 44 comuni grănicerești din ținutul Năsăudului, distribuind anual beneficiul net cuvenit fiecareia în proporția averei sale păduroase ce se administrează în această comunitate, care beneficiu variază în măsura în care prevederile bugetare au putut fi realizate.

Una din aceste 44 comuni este și comuna Bistrița Bârgăului, care a primit partea sa de venit net pe anul 1929, în suma de lei 871.222.

La dorința acestei comuni, care solicită un împrumut pentru acoperirea trebuințelor sale urgente, declarăm în mod obligator, că această Direcțiune va vărsa anual în favoarea creditorului care-i va acorda împrumutul cerut, întreg venitul net, ce se cuvine a fi plătit de Casieria acestei Direcționi comunei Bistrița-Bârgăului sub titlu de venit net sau așa zis „tangentă” anuală după pădurile ce administram până la amortizarea împrumutului contractat, care va fi cel mult 2.800.000 lei, precizând că pentru anul 1930, i s-a avansat comunei 100.000 lei, astfel vom plăti creditorului numai restul pe acest an.

Drept pentru care s-a eliberat comunei această declarațiu, pe care o primim de obligatorie numai după ce va fi acceptată de Cons. Com. și aprobată de Aut. Tutel. și o semnăm în fața altor 2 martori.

Director, ss. Zegreanu

Şef de serviciu, ss. Csizek

Martori: Augustin Lolicu, I. Stejereanu

Document nr. 2

Banca „Aurora” Societate pe acțiuni Năsăud
Filiala Bistrița
Bistrița la 19 Ianuarie 1931

Prea Sfinția Voastră Domnule Episcop!

Cu referire la adresa Nr. 85/1931 Consiliul Eparhial Ortodox Român din Cluj, primită în cauza replăririi împrumutului contractat la institutul nostru de către Parohia Ortodoxă Română din Bistrița-Bârgăului, ne permitem respectuos de a pune Prea Sf. Voastră în cunoștința celor ce urmează:

Împrumutul contractat de Parohia Ortodoxă Română din Bistrița-Bârgăului la 30 Iunie 1930 atingea suma de 485.000 lei, la care sumă urmează să se adauge încă interesele de 18%, cari fac până la 31 Decembrie 1930 (suma de) 47.580 lei.

Fiind banca noastră un institut financiar, care se ocupă eminentă cu acordarea de credite mici țărănești și neavând resurse corespunzătoare de a putea acorda împrumuturi mai mari, - cum este cel din chestie - atunci când ni s-a solicitat acordarea acestui împrumut, l-am încuvințat numai sub condiția expresă, că ni se va replăti integral în termen de 6 luni din tangentele ce urma să primească comuna Bistrița-Bârgăului de la Direcția Regională Silvică din Bistrița.

Debitoara nu s-a ținut de acest angajament, căci împrumutul contractat de mai mulți ani nici astăzi încă nu este replătit.

Institutul nostru a avut întotdeauna cea mai largă solicitudine față de bisericile române din ținutul nostru și după cum Prea Sf. Voastră bine știe, am ajutorat clădirea bisericii din Bistrița cu un împrumut de 200.000 lei, Biserica din Terpiu cu 85.000 lei, clădirea Mănăstirii din Fântânele cu un împrumut de 150.000 lei.

Cu toate că am dat dovedă de cea mai mare bună voință, totuși ținem să accentuăm că o prelungire și pe mai departe a împrumuturilor acordate bisericii din Bistrița-Bârgăului și mănăstirei din Fântânele până la primirea tangentelor din partea comunei Bistrița-Bârgăului de la Direcția Regională Silvică din Bistrița – în împrejurările grele economice de astăzi – ar însemna să ne pună în situația de a nu putea satisface multiplele noastre angajamente bancare.

În această ordine de idei, punând Prea Sf. Voastră în cunoștință imposibilitatea acordării unei noi păsuiri, respectuos Vă rugăm, că atât în cauza împrumutului Parohiei Ortodoxe Române din Bistrița-Bârgăului, cât și în cauza împrumutului Mănăstirei Fântânele, să binevoiți a dispune cât mai urgent posibil facerea demersurilor cuvenite pentru preluarea acestor împrumuturi din partea altor institute de credit și aceasta mai ales că în cauza împrumutului de la Fântânele ni s-a adus la cunoștință din partea celor interesați că s-ar fi făcut deja demersuri pentru preluarea acestui împrumut din partea institutului financiar Vatra din Cluj.

Menționând în sfârșit că pentru cazul nearanjării acestor împrumuturi în sensul arătat de noi, suntem spre regretul nostru constrânși de a acționa în justiție semnatarii cambiilor, ceea ce ar produce în dauna bisericii o explicabilă agitație în rândul credincioșilor.

Așteptăm răspunsul Prea Sf. Voastre și vă rugăm să primiți expresiunea înaltelor noastre considerațuni.

Banca Aurora, Societate pe acțiuni, Filiala Bistrița
Semnătura ss. Leon Scridon

Document nr. 3

Referat

În chestiunea ajutorului de 2.300.000 lei pentru biserică din Bistrița-Bârgăului de la comuna politică respectiv Direcția Silvică Regională, în 5.II. a .c. am luat contact personal cu Dl. Dr. V. Moldovan din minister și Dl Hodn inspector general, aceștia au promis că-l vor delega la fața locului pe Inspectorul general adm. Căpușianu să aranjeze chestiunea în favorul parohiei, adică să constate că cheltuielile ordinare ale comunei politice se pot acoperi complet din veniturile ei ordinare aşa că tangenta comunei de la Direcția Regională Silvică poate fi concesionată în întregime parohiei pentru neplătirea datoriei ei, fără orice restricții din partea delegației județene ca în trecut.

Deci așteptăm rezultatul.

5.II.1931

Andrei Ludu

Document nr. 4

Nr. 845/930

Onorat Directorat Ministerial Cluj,

În legătură cu adresa noastră Nr. 9234/930 din 10.I. a.c. și cu cele promise de Dumneavoastră verbal Consilierului nostru referent potoiereu Andrei Ludu în biroul dvs. în ziua de 5/II a.c., că veți delega pe Dl. Inspector adm. Căpușianu la Bistrița și Bistrița-Bârgăului pentru aranjarea grabnică a împrumutului de 2.300.000 lei pentru achitarea neamănătă a datoriilor bisericii ortodoxe române de acolo, vă rugăm să binevoiți a ne comunica rezultatul acestei binevoitoare intervenții și demers singurul în stare de a salva prestigiul acelei biserici.

Primiți,
Cluj 26.II.1931
Semnează, ss. indescifrabil

Document nr. 5

Banca „Aurora”
Societate pe acțiuni Năsăud
Filiala Bistrița
Nr.8/1931
Bistrița la 7 Martie 1931

Prea Sfintia Voastră Domnule Episcop!

Cu referire la adresa mult Onor. Consiliu Eparhial Ortodox român de data 10 Ianuarie 1931 Nr. 85 din 1931, precum și cu referire la cererea noastră din 19 Ianuarie 1931 în cauza replătirii împrumutului contractat la institutul nostru de către Parohia ortodoxă română din Bistrița-Bârgăului, cu tot respectul din nou ne permitem a vă ruga pe Prea Sfintia Voastră Domnule Episcop, că având în vedere motivele ponderoase invocate în cererea noastră din 19 Ianuarie a.c., să vă îndurați a ne împărtăși cu un răspuns în această chestiune.

Vă rugăm să binevoiți a primi expresia înaltelor noastre consideraționi.

Banca „Aurora” Societate pe acțiuni Filiala Bistrița
Semnatura ss. indescifrabil

Document nr. 6

Copie
Laurențiu Căpușanu,
Inspector General Administrativ Cluj
Nr.80/ 1931 conf.

Către Directoratul Ministerial IV, Cluj

Domnule Director Ministerial,

Cu referire la adresa Dvs. Nr.8011/1931, restituind adresele Consiliului Eparchial Ortodox din Cluj, avem onoare a vă raporta, că transportându-ne la fața locului și cercetând chestiunea privitoare la ajutorul ce urmează a se da Bisericei ortodoxe din Bistrița Bârgăului de cără comună și luând înțelegere cu organele comunei și a județului Năsăud, am constatat următoarele:

În comuna Bistrița-Bârgăului este și biserică ortodoxă română și greco-catolică. Credincioșii ambelor confesiuni jertfesc cu plăcere pentru bisericile lor.

Controlând conturile de gestiune ale comunei, precum și actele referitoare la ajutorarea bisericilor de cără comuna politică, am constatat că s-au dat următoarele ajutoare:

1. Prin încheierea consiliului com. Nr. 66/1922 aprobată de județ prin deciziunea Nr. 7281/1922, s-a dat Bisericii ort. rom. lei 300.000 și celei gr.cat. lei 90.000.
2. Prin încheierea cons. Com. Nr. 20/1923, s-a dat pentru biserici lei 910.000.

3. Prin încheierea cons. Com. Nr.19/1924 aprobat de județ cu Nr.5958/1924, s-a dat un ajutor în natură Bisericei ort. rom.

4. Prin încheierea Nr. 297/1928 aprobată de județ cu Nr.13727/1928 pref., s-a dat prețul unei păduri vândute în sumă de lei 2.588.000.

5. Prin încheierea Nr.73/1929 aprobată de județ cu Nr. 15817/1929 pref., s-a dat un ajutor de lei 100.000, care sumă însă s-a ridicat în anul 1928.

6. Pentru a veni în ajutorul Bisericilor, din partea comunei s-a cumpărat cu suma de lei 1.500.000 edificiile de școală, care s-a aprobat de județ cu Nr. 20.884/1928 pref.

Comuna văzând, că Biserica ort. rom. nu s-a putut termina în 8 ani de zile din ajutoarele primeite, prin deciziunea Nr. 97/1930 a votat pentru Biserici un ajutor de lei 2.300.000 achitabil din împrumutul ce comuna va contracta. Delegația județeană însă cu deciziunea Nr.11477/1930 a anulat încheierea consiliului comunal susmenționată.

Consiliul comunal prin încheierea Nr. 128/1930 hotărâște din ... chestiunea ajutorării Bisericelor, cedând ½ parte din tangenta ... Direcțiunea XIV Regională Bistrița Bisericilor până la achitarea sumei de 2.300.000 votată prin încheierea de mai sus Nr. 97/1930 plus dobânzile ce vor fi până la achitarea sumei integrale. Această încheiere a fost aprobată de Deleg. Jud. cu Nr.13390/1930, însă cu condiția dacă cheltuielile comunei nu se vor putea acoperi din veniturile ordinare, consiliul comunal va putea reveni asupra încheierii sale susmenționate.

Cum această hotărâre nu a fost acceptată pentru garanție de către banca Biserica rom. ort. din Bistrița Bârgăului vroia să contracteze un împrumut pentru terminarea bisericei, comuna prin încheierea Nr.17/1931 a hotărât din nou că garantează până la concurența sumei de jumătate parte din tangenta ce primește de la Direcțiunea silvică din Bistrița pentru achitarea ajutorului de 2.300.000 lei Bisericilor din Bistrița Bârgăului cu aceea că achitarea sumelor competente se poate face direct de Direcțiunea silvică bisericilor /anexa 1/.

Această încheiere așteaptă aprobarea Deleg. Jud, care nu a putut-o desbată în săptămâna aceasta, fiindcă în 27 l.c. este alegerea de senator și conducătorii sunt ocupati.

Am însă promisiunea tuturor, că Luni 30 l.c. se va desbată și încheierea consiliului comunal va fi aprobată fără condiții. Deciziunea de aprobare a Delegației Cons. Jud. se va înainta imediat Directoratului Ministerial cu referire la Nr. 8011/1931.

Notăm, că populația comunei este nemulțumită numai de faptul, că de 8 ani a jertfit multe milioane în numerar și altele în natură și tot nu au biserică terminată. Aceasta, conform afirmațiunilor conducătorilor comunali, se atribuie preotului ort. rom. din localitate, pe care îl acuză, că nu a administrat reglementar banii primiți în scopul edificării bisericei.

Ne având competența de a cerceta reclamațiunile de nemulțumire susamintite, pentru liniștirea populației propunem:

Să se intervină la Consiliul Eparhial Ortodox din Cluj, ca să se termine edificarea de așa lungă durată și să se explice populației, de cei în drept, contul de gestiune al edificării bisericei.

Cluj, la 25 Martie 1931

Inspector General Administrativ,

/ss/ Laurențiu Căpușianu

4 anexe

Document nr. 7

Regatul României
Directoratul Ministerial al Ardealului Cluj
Serviciul Internelor Nr.11506/1931

Către Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

La adresele Dvs. Nr. 9234/930 și 845/931, avem onoarea a vă înainta în anex, copie după raportul Nr.8/931, al D-lui Inspector General administrativ L. Căpușianu, însărcinat de noi cu aranjarea împrumutului acordat Bisericei din Bistrița Bârgăului, rugându-vă să binevoiți a lua măsuri în sensul concluziunilor raportului.

Cluj, la 31 Martie 1931

Director Ministerial, ss indescifrabil
Şeful Serv. Internelor, ss indescifrabil

Document nr. 8

Nr. 2742 adm.1931
321 del

Luând în deliberare încheierea consiliului comunei Bistrița-Bârgăului Nr. 17 Pv. din ședința de la 21 Februarie 1931, prin care clarifică prin încheiere chestia ajutorului votat pe seama bisericilor din comună și-l garantează până la concurența sumei ce reprezintă jumătate parte din tangenta ce comuna are de primit anual din administrația averilor grănicerești de la Direcțiunea Regională Silvică ca administratoare a acestor averi, până la achitarea deplină a sumei de lei 2.300.000 ce derivă din ajutorul votat în suma de lei 1.500.000 și restul de cumpărare a localurilor de școală în suma de lei 800.000 ce comuna datorează bisericilor.

Noi, Delegația Consiliului Județean,

Având în vedere că din dosar se constată în fapt următoarele:

Consiliul comunei Bistrița-Bârgăului cu încheierea Nr. 97 Pv. din ședința de la 14 Octombrie 1930, 1/. Cedează $\frac{1}{2}$ parte din tangenta cuvenită comunei din Direcțiunea Regională Silvică bisericilor ort. rom. și unită română din comună drept ajutor până la achitarea sumei de lei 1.500.000 ce se votează ajutor și până la achitarea sumei de lei 800.000 cu care datorează pentru achitarea prețului de cumpărare a localurilor de școală deci până la achitarea sumei de lei 2.300.000 plus dobânzile după această sumă, 2/. Hotărăște contractarea unui împrumut de la creditul județean și comunal sau altă instituție bancară în sumă de lei 2.300.000 în scopul de a plăti sumele de la punctul 1.

Înaintată această încheiere pentru aprobare, delegația consiliului județean, cu încheierea Nr.13390 adm. 496 del. din ședința de la 31 Octombrie 1930 1/. aprobă partea

aceia a hotărârii pe care am descris-o la punctul 1./ cu modificarea că ajutorul să acordă numai cu începere de la 1 Ianuarie 1931 și dacă între timp cheltuielile comunei nu se vor putea acoperi din veniturile ordinare, consiliul va putea reveni asupra încheierii, 2./ aproba și suma de lei 338.000 încasată în plus la art.7 al veniturilor ord. ale anului 1930 – sumă asupra căruia consiliul nu s-a extins în încheierea supusă la timpul său aprobării delegației și în fine 3/. anulează partea privitoare la contractarea unui împrumut în suma de lei 2.300.000 – această decisiune nefiind atacată cu apel a rămas definitivă.

În ziua de 21 Februarie cor., Parochia ort. cu adresa Nr. 46 din 20 Februarie, sesizează consiliul la plata sumei de lei 500.000 restanță din prețul de cumpărare a localului de școală și a ajutorului de lei 338.000 arătat în decizia de aprobare a delegației consiliului județean, pe urmă în baza adresei consiliului eparchial Cluj Nr.9334-1930, cere ca consiliul să cedeze definitiv și fără drept de revocare 1/2 parte din tangenta ce se cuvine comunei de la Direcțiunea Regională Silvică pentru acoperirea ajutorului votat de lei 2.300.000, deoarece numai cu aceste condiții comuna bisericească va putea ridica un eventual împrumut.

Consiliul comunei, cu încheierea înaintată pentru aprobare și care formează obiectul acestei deliberări: 1/ garantează cu jumătate tangenta ce i se cuvine anual de la Direcțiunea Regională Silvică plata ajutorului votat în sumă de lei 1.500.000 și a restului din prețul de cumpărare a localurilor de școală în suma de lei 800.000 total 2.300.000 plus dobânzile, cu începere de la 31 Octombrie 1930. Din suma totală revine 70% bisericei ortodoxe române și 30% bisericei unite române, 2/ Autoriză Direcțiunea Regională Silvică Bistrița să achite direct numitelor biserici în proporția de 70% și 30% jumătate din tangenta anuală, și 3/. Respinge cererea relativă la ajutorul solicitat de biserică ortodoxă în suma de lei 500.000 și 338.000.

Această încheiere, comunicată cu reprezentanții bisericilor, nu a fost atacată cu apel, comuna însă o înaintează Administrației județului pentru a fi supusă deliberării noastre.

Având în vedere că ajutorul de lei 1.500.000 s-a votat și aprobat de noi cu decizia Nr. 13390 adm. 496 del. în ședința de la 31 Octombrie 1930, că comuna mai recunoaște a fi datoare și cu suma de lei 800.000 din restul prețului de cumpărare a localurilor de școală de Stat, că așa fiind pentru achitarea acestor 2 sume care fac în total 2.300.000, cedează jumătate din tangenta anuală ce compete comunei din administrarea cumulativă a averilor grănicerești de la Direcțiunea Regională Silvică, până la achitarea totală a sumei de mai sus și a dobânzilor legali, și autoriză plata ei numitelor biserici în proporția votată de 70% pentru biserică ortodoxă și 30% pentru biserică unită, direct de către Direcția Silvică.

Că comuna este în drept a veni în ajutorul bisericilor și a vota chiar și în mod permanent sau cel puțin pe o durată mai lungă cheltuieli facultative dacă sunt asigurate în același timp cheltuielile normale și periodice prin venituri normale și periodice plus cotele adiționale suplementare ce ar mai fi necesare.

Că prin cedarea tangentei de jumătate bisericelor consiliul a apreciat că se poate lipsi de această parte din venit, că pentru cheltuielile normale consiliul mai poate înființa și cote adiționale suplimentare care în sensul art. 430 modificat din L.p.O.A.L. pot crește până la îndoitul celor admise prin Legea veniturilor publice /art 72/ că comuna încă nu a uzat nici de acest mijloc de acoperire a cheltuielilor normale că așa fiind aflăm că încheierea consiliului este executabilă și ea se poate aproba.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Având în vedere apoi că consiliul ia asupra sa plata dobânzilor după suma de lei 2.300.000 cu începere de la 31 Octombrie 1930, că aprobarea ajutorului și a hotărârei anterioare de votarea ajutorului s-a aprobat cu decizia noastră numai cu începere de la 1 Ianuarie 1931, că aşa fiind și hotărârea fiind definitivă, numai de la această dată se poate admite și dobânzile firesc fiind că numai de la exigența capitalului se pot calcula dobânzi.

Având în vedere pe urmă că partea aceea a decisiunii noastre Nr.3390 adm. 496 del./1930 prin care aprobăm un ajutor de lei 338.000 nu a format nici când obiect de discuție în consiliul comunal, că numai din greșală s-a impus această sumă care nu a format obiectul încheierii consiliului și având în vedere că consiliul nu recunoaște această sumă nu se mai poate insista din partea autorităților tutelare asupra ei, că aşa fiind consiliul în această privință bine a decis.

În baza art. 323 din L.p.O.A.L. decidem:

Aprobăm susmentionata încheiere a consiliului comunei Bistrița-Bârgăului cu modificarea ca dobânzile după suma de lei 2.300.000 se vor calcula numai cu începere de la 1 Ianuarie cor. data exigibilității ajutorului.

Despre ce încunoștințăm primăria comunei Bistrița-Bârgăului, și prin ea consiliul comunei și toți cei interesati contra dovedă de înmânare ce se va atașa la dosar.

Din ședința ținută în Bistrița, la 4 Aprilie 1931

Din ședința Delegației consiliului Județului Năsăud.

Președinte; ss. Dr. Alexandru Pălăgeșiu

Secretar general; ss. Dr. Albert Krautner

Document nr. 9

Prea Sfințite Stăpâne,

Profitând de vacanța S. Paști, m-am deplasat la Bistrița și în parohia noastră Bistrița-Bârgăului. De la Prefectura Județului am ridicat actul prin care ni se aprobă bisericei noastre de la comuna politică un ajutor de 1 mil. 610 mii lei cu 1 Ianuarie cor (70% din 2 mil. 300 mii) pentru acoperirea datorilor de la Banca Centrală și Aurora Bistrița.

Banca Centrală a împrocesuat consiliul parohial și în timpul cel mai scurt trebuie să achităm și la Banca Aurora.

1. De aceea cu profund respect, Vă rog, să binevoiți a esopera un împrumut – în condiții favorabile, de mai lungă durată și de urgență – de un milion și sase zeci de mii de lei în baza actului de garanție de la Regiunea Silvică Bistrița (care se află la dosar) și în baza deciziunilor consiliului comunal și consiliului județean.

2. Rog mai departe a interveni la Dl. Dr. I. Lazăr avocat (Bistrița) al Băncii Centrale, să nu facă cheltuieli de execuție membrilor consiliului parohial, fiind el membru al adunării noastre Eparhiale.

3. Cu numărul 234 din 18.I.1930 Regiunea Silvică-Bistrița a votat un ajutor bisericii noastre din chestiune 200 mii lei. Ar fi bine să se facă o adresă de mulțumită și totodată să interveniți ca în timpul cel mai scurt posibil să ne achite această sumă.

Ca și altă dată îmi iau îndrăsneala, a cărui rugă cu umilință, să binevoiți și ne acorda un ajutor din fondurile Eparhiale, căci atunci imediat putem proceda și urma exemplul de importanță istorică a Prea Sfinției Voastre din 29 Martie cor, promițându-vă solemn, că îmi voi pune la încercare toate forțele ca să terminăm biserică și prin August cor. să vă vedem în această parohie dând destinație acestui sfânt lăcaș spre mărirea lui Dumnezeu, întărirea credincioșilor noștri și mulțumirea Arhipăstorească a Prea Sfinției Voastre.

Dorindu-vă ca sărbătorile Învierii Domnului să le petreceți sănătos, sunt

Prof. Dr. A. Buzdug.

Bistrița-Bârgăului, 8 April 1931

Document nr. 10

Nr. 66/1931

Prea Onorat Oficiu protopopesc,

Referitor la scrisoarea trimisă din partea On. Oficiu protopopesc sub Nr. 151/1931 cu data de 6.IV, prin care ni se împărtășește scrisoarea Prea Ven. Consiliu Eparhial de sub Nr. 1658 din 30 Martie a.c., că Dl Inspector adm. Căpușianu s-ar fi deplasat cu delegație specială de la Directoratul Ministerial din Cluj la Bistrița-Bârgăului și ar fi aranjat cu consiliul comunal chestiunea și soluțiunea plătirii datoriilor Bisericei noastre prin comuna politică, precum și raportarea grabnică asupra situației, subscrisul paroh raportează următoarele:

Comuna bisericească ortodoxă a cerut de la comuna politică din loco ca să-i achite datoria pentru școale mai departe a cerut un ajutor de 1.500.000 lei pentru a-și putea achita datoriile ce le are la Banca Centrală și Banca Aurora din Bistrița. Consiliul comunal a aprobat ca ajutorul cerut și datoria ce o are față de Biserică să se achite. Hotărârea s-a trimis Consiliului județean spre aprobare.

Consiliul județean sub Nr. 2742 adm. 321 del. cu data de 28 Martie a.c. a aprobat ca comuna politică să deie bisericilor din Bistrița-Bârgăului suma de 2.300.000 lei și anume:

Bisericei ortodoxe 1.610.000 lei, adecă 70%, iar Bisericii catolice 30%, fiindcă comuna politică nu are bani deocamdată, încredințează Biserica ca să ia un împrumut sub girul ei – în care sumă se cuprinde și datoria ce o are comuna politică pentru școale față de Bis. ort. și cat. conform contractului.

Hotărârea Consiliului Comunal, precum și aprobarea Consiliului județean s-a înaintat prin Dl. Profesor Dr. Andrei Buzdug direct Prea Sfinției Sale Episcopului Nicolae a Clujului, pentru a ne sta în ajutori spre a putea primi un împrumut cu perante reduse de la vreo Bancă din Cluj sau alt loc, deoarece Banca Centrală din Bistrița ne-a împrocesuat pre membrii Consiliului bisericesc și cauzează o multime de spese (aud că și Banca Aurora voește a ne împrocesua).

Aruncul ce s-a făcut în 1929 s-a trimis de către Veneratul Consiliu Eparhial prefecturei județului Năsăud, care în anul trecut l-a înaintat Comunei politice Bistrița Bârgăului spre încasare, dar comuna politică până în ziua de azi nu a încasat nici un ban, deși m-am rugat de Dl. Primar.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Întrucât privește că Dl inspector Căpușianu s-ar fi deplasat ca delegat a Directoratului ministerial din Cluj la Bistrița Bârgăului, subscrisul paroh nu am de știre, m-am informat și la Comuna politică și aceia încă nu au de știre ca să fi fost susnumitul Inspector; să poate să fi fost la Prefectura Județului, fiind hotărârile Consiliului Comunal înaintate acolo din anul trecut spreprobare.

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, la 13 April 1931
Aurel Monda, paroh

Document nr. 11

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj
Nr. 2669/1931

Copie

Prea Onorat Oficiu Protopopesc Bistrița,

Cu referire la raportul Nr. 151-1931 în chestiunea aranjării datoriilor bisericei din Bistrița Bârgăului și a continuării zidirii bisericii, am luat dispozițiile concretizate în adresele de sub % către Dl. Dr. I. Lazăr adv. și deputat sinodal, Dir. Reg. Silvică Bistrița, Of. parohial Bistrița Bârgăului Nr. P.O.D. Prof. Dr. A. Buzdug.

Cluj, din ședința Consiliului eparhial plenar, ținută la 15 Aprilie 1931
Laurențiu Curea ss., Secretar
Nicolae ss., Episcop
Pentru conformitate, Laurențiu Curea

Document nr. 12

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj
Nr. 2669-1931

Copie

Prea Onoratului Domn Dr. A. Buzdug, Profesor Leșu

Cu referire la adresa Dvs. din 8.IV. și 15.IV. a.c., vă comunicăm, că chestiunea aranjării datoriilor bisericei din Bistrița Bârgăului, precum și a posibilității de reîncepere și terminare a zidirii acelei biserici am luat măsurile concretizate în adresele către Dl. Dr. I. Lazăr adv. și deputat sinodal, Direcțiunea Reg. Silvică din Bistrița și către Oficiul parohial din Bistrița Bârgăului anexate aici în copie. Concediul de la cursurile Academiei Teologice pe zilele 20-22 I.c. și se acordă și te delegăm totodată cu

conducerea adunării par. extraord. din Bistrița Bârgăului, convocată – după raportul P.O.Dtale pe ziua de 23.IV. a.c. De rezultat ne vei raporta.

Cluj, din ședința plenară a Consiliului eparhial, ținută la 15 Aprilie 1931

Laurențiu Curea ss., Secretar

Nicolae ss., Episcop.

Pentru conformitate Laurențiu Curea

Document nr. 13

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

Nr. 2669/1931

Copie

Domnului Dr. I. Lazăr, adv. Deputat sinodal Bistrița

Fiind informați, că Banca Centrală filiala Bistrița a împrocesuat parohia noastră din Bistrița Bârgăului pentru datoria ei de acolo de 1.117 mii lei, plus dobânzile scadente, și că același lucru e pe cale de a-l face și cealaltă bancă Aurora din Bistrița pentru datoria bisericei noastre de 485.000 lei – ne îndreptăm cu apelul nostru stăruitor către St. Dvoastră ca față de omul, cu cea mai largă solicitudine și înțelegere față de nevoiele bisericei în general și față de situația mai mult decât desnădăjduită a bisericei noastre din Bistrița Bârgăului, rugându-vă să binevoiți a lua contact personal cu Direcțiunile celor 2 bănci menționate aici și a le rуга în numele parohiei Bistrița Bârgăului ca să nu-i protesteze datorile, ci să le acorde prelungirea necesară și posibilitatea de replătire în înțelesul aranjamentului cuprins în convenția dintre parohie și comuna politică concretizată în aprobarea Delegației Consiliului județean Nr. 2742 adm. 322 del 1931, anexată sub în copie, și a Declaraționei Direcțiunei Reg. Silvice din Bistrița, anexată de asemenea sub %.

Credem că aceste 2 acte prezintă deplină garanție pentru respectivele bănci. Vă rugăm totodată să binevoiți a lua contact și cu Direcțiunea Reg. Silvică din Bistrița și a-i solicita bunăvoiea ca să facă rost de bani din tangenta cuvenită Bistriței Bârgăului, în măsură cât mai mare, mai urgent și mai ales posibil, pe cari bani să-i pună la dispoziția parohiei Bistrița Bârgăului ori direct băncilor creditoare în contul datoriei bisericei. Contăm cu toată nădejdea pe binevoitorul și prețiosul Dvs concurs pentru aranjarea cu bine a acestei chestiuni, ce altcum ar provoca desastrul moral și material al acestei parohii nenorocite în situația ei de azi. Vă subliniem faptul dureros că altă soluție de ieșire din dilemă nu găsim, fiindcă banca Vatra nu poate, iar B. Națională, Albina etc. nu vrea a acorda azi împrumuturi de milioane, cum ar fi cazul acesta, iar în ceea ce privește procentul dobânzilor, acesta în temeiul Legei cametei s-a egalat la 14% pentru toate băncile, irrelevant mari sau mici.

Nu ne îndoim deloc de altcum în bunăvoiea celor 2 bănci creditoare și mai ales azi, când capitalurile le sunt asigurate, dar chiar și posibilitatea de o regulată și grabnică reîncasare a lor.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

De rezultat vă rugăm să binevoiți a ne încunoștința pentru a putea liniști spiritul exasperat al giranților datorilor în chestiune.

Cluj, din ședința plenară din 15 Aprilie 1931

L.S. Nicolae Ivan, Episcop, ss. președinte

Laurențiu Curea, ss secretar

Document nr. 14

Prea Sfințite Stăpâne,

Credincioșii noștri din Bistrița Bârgăului au hotărât ca în 23 cor., ziua Sf. Gheorghe, să se întrunească cu toții și să se sfătuască luând măsurile necesare pentru terminarea bisericei. La această întrunire am fost chemat și eu.

Dacă Prea Sfintă Voastră aflați de bine ca să iau parte și eu, vă rog binevoiți a mă concedia pe zilele 21 și 22 de la școală, precum și de la predica din ziua S. Gheorghe de la biserică din Cluj, pe care voițineam-o în Bistrița Bârgăului.

Sărutându-vă dreapta, sunt al Prea Sfinției Voastre

Prof. A. Buzdug

Leșu, 15 April 1931

Document nr. 15

Nr. 151/1931

Venerat Consiliu Eparhial ort. rom.

Cu provocare la ordinul Nr. 1658 din 30 Martie a.c. în chestia de delegație din partea Directoratului Ministerial a Dlui Inspector Căpușanu la Bistrița Bârgăului, îmi iau voie a înainta sub % în original raportul oficiului parohial de acolo Nr. 66-13 Aprilie a.c. spre binevoitoare apreciere, în legătură cu hotărârea Consiliului comunal, aprobată de Consiliu județean și promovată Vener. Consiliu Eparhial prin Dl profesor Andrei Buzdug.

Bistrița, la 15 Aprilie 1931

Oficiul protopopesc ort. rom.

Grigore Pletosu, protopop

Document nr. 16

Regatul României
Directoratul Ministerial al Ardealului Cluj
Serviciul Internelor Nr. 15.933-1931

Domniei Sale D-lui Președinte al Consiliului Eparhial Ortodox Român Cluj
Domnule Președinte,

Referindu-ne la adresa d-voastră Nr. 2415-1931, avem onoare a vă înainta spre știință un extract din deciziunea Nr. 2742 adm./1931 321 del. a Delegațiunei Consiliului Județean al județului Năsăud, primită cu raportul administrației acelui județ Nr. 4807/1931, cu privire la aprobarea hotărârii Consiliului comunal al comunei Bistrița Bârgăului din 21/ Maiu 1931, referitoare la ajutorul votat bisericii ortodoxe române.

Cu 1 anexă.
Cluj, la 8 Maiu 1931
Director ministerial, ss. indescifrabil
Şeful serviciului internalor, ss. indescifrabil

Document nr. 17

Nr. 95/1931

Prea Onorat Oficiu protopopesc

Referitor la scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial Nr. 3495 din 29 Mai a.c. cu privire la replătirea datorilor bisericești, am onoarea a raporta următoarele și anume:

Dimpreună cu Dl. profesor Dr. Andrei Buzdug, care a fost încredințat din partea Prea Ven. Consiliu Eparhial prin scrisoarea de sub Nr. 2669 din 10 April, am fost în Bistrița și am rugat Bâncile la care suntem datori ca să mai aștepte până ce vom putea primi un împrumut pre mai mulți ani. Acoperire avem de la comuna politică 1.610.000 lei și interesele din 1 Ianuarie 1931, iar de la credincioși aruncul ce s-a făcut în anul 1929, care a fost înaintat de Prefectura județului Năsăud spre încasare comunei politice Bistrița Bârgăului spre încasare în Septembrie 1930.

Comuna politică până în ziua de azi nu a încasat nemica de la oameni, deși am rugat primăria ca să se încaseze aruncul.

Mai departe am mers la Bistrița cu Dl. Dr. Buzdug și am vorbit cu Dl. Inginer Grapini care ne-a promis că ne va câștiga din București un împrumut cu % reduse pre 20 ani, ca astfel să ne putem achita datorile bisericei și să ne putem termina biserică. Rugările pentru contragerea unui împrumut sunt înaintate și aşteptăm un răspuns.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 5 Iunie 1931
Aurel Monda, paroh

Document nr. 18

Oficiul Protopopesc Ort. Rom. Bistrița
Nr. 227/1931 ppesc.

Venerat Consiliu Eparhial,

În temeiul ordinului Ven. Consiliu Ep. Nr.3495 din 29 Mai a.c., îmi iau voie a înainta în alăturare sub % raportul preotului Aurel Monda, referitor la modalitatea de replătire a datorilor Bisericii din Bistrița Bârgăului, spre binevoitoare apreciere și considerare.

Bistrița, la 12 Iunie 1931
Oficiul protopopesc ort. rom.
Grigore Pletosu, protopop

Document nr. 19

Extras

Din procesul verbal al Comisiunei silvice instituită pe lângă Direcțjunea Regională Silvică, dresat în ședința de la 22 Iunie 1931.

Nr. 75 Pv.1931 91 C.s.

Se înaintează cererea consiliului eparhial ort. rom. Cluj Nr. 2669 din 15 Aprilie cor., prin care solicită achitarea ajutorului de lei 200.000 votat de Comisiunea Silvică cu decisiunea Nr.151 Pv. 182 C.s./1929 parochiei ort. rom. din Bistrița-Bârgăului, precum și achitarea tangentei pe anul 1930.

Comisiunea Silvică, având în vedere că din cauza crizei financiare ajutorul votat și prevăzut în bugetul anului 1930 în suma de lei 200.000 nu a putut fi pus la dispoziția parohiei, că tot din acest motiv nu a putut fi trecut drept creanță neachitată nici în bugetul anului 1931.

Că tangenta cuvenită comunei Bistrița-Bârgăului pe anul 1930 a fost de lei 435.611, că această sumă s-a achitat deja primăriei comunei, că aşa fiind din tangentă, comuna nu mai poate avea nici o pretenziune.

Decide: Că nu poate satisface cererea.

Pentru autenticitate:

Președinte, ss. indescifrabil

Prefect, Vasile Butta

Raportor, ss. insescifrabil

Document nr. 20

Banca „Aurora” Societate pe acțiuni Năsăud
Filiala Bistrița
Bistrița, la 26 Iunie 1931

Prea Sfintia Voastră Domnule Episcop!

Cu adresa de data 10 Ianuarie a.c. Nr. 85, Prea Sfintia Voastră ne-ați solicitat să acordăm o păsuire parohiei Bistrița-Bârgăului în chestia achitării împrumutului contractat de la Filiala noastră, deoarece sunt în curs tratative pentru ca parohia să primească de la comuna politică un ajutor mai mare pentru achitarea datoriilor ce le-a contras pentru clădirea bisericii.

La această adresă, cu scrisoarea noastră din 19 Ianuarie a.c., ne-am permis a arăta Prea Sfinției Voastre sprijinul pe care l-a acordat Filiala noastră Bisericii din Bistrița-Bârgăului și celorlalte biserici ortodoxe din orașul Bistrița, din Terpiu și Mănăstirei de la Piatra Fântânele.

Accentuăm și cu această ocazie că în ajutorarea acestor parohii prin acordarea de împrumuturi considerând mijloacele materiale ale băncii noastre – ne-am sforțat peste puterile noastre. Am făcut-o cu toată căldura dintr-un punct de vedere mai înalt național și adeverată credință, având convingerea că și conducătorii și credincioșii acestor parohii își vor face datoria la timp față de bancă.

În acea scrisoare am invocat și împrejurările, cari ne forțează să insistăm pentru achitarea datoriilor și în special a datoriei ce-o are Parohia Bistrița-Bârgăului.

V-am rugat, Prea Sfintia Voastră, ca să ne dați tot sprijinul în soluționarea acestei grele chestiuni.

Am voit și voim cu tot prețul să evităm procesul, care pe lângă aceea că este împreunat cu mari cheltuieli, dar această procedură produce mari nemulțumiri în sânul credincioșilor și slăbește credința față de biserică și conducătorii ei, iar în zilele de astăzi, și mai mult credința trebuie întărită și nu slăbită.

În 6 Martie a.c., iarăși v-am rugat în această chestie, dar până acum n-am primit nici un răspuns.

După ce suntem convinși că Prea Sfintia Voastră e pătruns de însemnatatea acestei cauze, din nou ne îndreptăm către Prea Sfintia Voastră cu rugămintea ca să binevoiți a căuta modalități pentru a asigura câștigarea unui împrumut pe seama Bisericii din Bistrița-Bârgăului, respectiv a comunei politice.

E lucru cert că banca care acordă împrumutul trebuie să aibă garanță sigură că condițiunile de plată ale împrumutului vor fi pe deplin asigurate și că acelea vor fi și observate. Nu mai fiind asigurată această bază, se va putea primi și împrumutul.

Vă rugăm, Prea Sfințite, binevoiți a lua măsurile necesare ca credincioșii din Bistrița-Bârgăului să fie convinși că numai pe această bază se poate primi împrumutul pot ieși din marele năcaz și încurcătura în care au ajuns.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Trebuie să o spunem, că e o rușine pentru credincioșii din Bistrița-Bârgăului cari au primit atâtea ajutoare de la comună și sunt asigurate pentru biserică iarăși ajutoare, să nu aducă și ei jertfe materiale pentru garantarea împrumutului ce este de a se contracta pe un timp mai îndelungat.

Parohii cu credincioși cu mult mai puțini, cu mult mai săraci și-au ridicat biserici frumoase numai din puterile proprii, fără ajutoare de la comunele politice. Ori credincioșii din Bistrița-Bârgăului să fie scutiți de aceste jertfe?

Stim că astăzi situația materială a țăranului este foarte grea, dar cauza de mai sus care se trage de multă vreme nu mai poate fi amânată ani de zile, fiindcă devine tot mai apăsătoare și cu urmări mai dezastruoase.

Din aceste considerente, din nou vă rugăm pe Prea Sfinția Voastră ca să binevoiți a încredința pe D-nul Profesor de academie Dr. Andrei Buzdug, care s-a ocupat cu această cauză, - eventual și pe un alt delegat al Prea Sfinției Voastre, cari să continue pertractările în chestia împrumutului pe o astfel de bază ca banca să și poată acorda împrumutul cerut, căci altcum toate pertractările sunt inutile.

Trebuie o muncă uriașă permanentă, cu adevărată credință pentru biserică, pentru a convinge credincioșii să se angajeze la primirea condițiilor băncii, cari asigură achitarea împrumutului.

Fără jertfa credincioșilor parohiei, nu se va putea ajunge la nici un rezultat.

Multe lucruri mari și monumentale ați săvârșit până acum Prea Sfinția Voastră în lunga și rodnica activitate pentru biserică și neam, avem convingerea că veți afla calea să soluționați și această cauză care pentru bancă - trebuie să o spunem - în zilele de azi este foarte păgubitoare.

Când vă cerem scuzele pentru acestea, sire, cu tot respectul vă rugăm, Prea Sfinția Voastră, să binevoiți a ne acorda întreg sprijinul.

Vă rugăm să primiți expresiunea înaltelor noastre considerațiuni,
Banca Aurora, Societate pe Acțiuni, Filiala Bistrița,
Director, Dr. Leon Scridon

Document nr. 21

Banca „Aurora” Societate pe Acțiuni Năsăud
Filiala Bistrița
Bistrița, la 28 Iulie 1931

Înalt Prea Sfințite Domnule Episcop!

Cu referire la cererea noastră din 26 Iunie a.c. în chestiunea datoriei parohiei Ortodoxe din comuna Bistrița-Bârgăului, cu tot respectul vă rugăm Înalt Prea Sfințite:

Să binevoiți a ne încunoaștează despre starea acestei chestiuni.

Vă rugăm să primiți expresiunea deosebitelor noastre considerațiuni.

Banca „Aurora” Societate pe Acțiuni Filiala Bistrița
Semnături, ss. indescifrabil.

Document nr. 22

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Parohia noastră Bistrița-Bârgăului s-a apucat să-și construiască o biserică; lucrările însă din cauza crizei s-au sistat încă în anul 1926, fără ca biserică să fie dată destinației și serviciul divin se face într-o sală mică și cu totul necorespunzătoare. După ce nu am mai putea lăsa să dăinuiască situația aceasta, fiindcă ar fi pentru demoralizarea credincioșilor noștri, mai ales că frații uniți continuu ne necăjesc, apoi momentan nu avem bani și biserică numai decât trebuie să o terminăm, vă rog ca în contul parohiei noastre și în special pe al meu propriu binevoiți a ne acorda un împrumut de 200 mii lei, ca imediat să ne apucăm de lucrări.

Cluj, 1 August 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 23

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial

Parohia noastră Bistrița-Bârgăului în scopul construirii bisericei a contractat un împrumut de la Banca Centrală- Sucursala Bistrița. Această datorie se ridică la suma de circa 1 mil. 200 mii lei.

Comuna politică ne-a votat suma de 1 mil. 600 mii lei, obligându-se ca de la 1 Ianuarie cor. să plătească și interesele. După ce însă în criza aceasta nu poate comuna să-și încaseze pretenziunea de la Regiunea Silvică – Bistrița, datoria însă având acoperire sigură, vă rugăm umilit să binevoiți a interveni la Banca Centrală să nu ne facă greutăți sechestrul și cheltuieli inutile, prin aceasta aducându-ne credincioșii în situații neplăcute, mai ales că parohia noastră este mixtă.

Cluj, 1 August 1931

Cu profund respect,
Aurel Monda, paroh
Prof. Dr. Andrei Buzdug

Document nr. 24

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

Nr. 5241-1931

Protoiereu Dr. Vasile Sava, consilier eparhial

Loco

Te poftesc să te deplasezi de urgență la fața locului în parohia Bistrița-Bârgăului, și anume în o Duminecă ori sărbătoare și să intrunești consiliul parohial, - care are să se declare, dacă consumte pe răspunderea consiliului ca să dăm în întreprindere parțială lucrările de tencuială internă și de meșanie, uși, ferești și padiment, în aşa felie ca să se poată face slujbă Dzeiască pe la începutul lui Noiemvrie, - și în caz că consumte să ia răspunderea față de antreprenorul Sas - noi suntem aplicați a acorda preotului Aurel Monda un împrumut personal de 200.000 lei garantat:

- a) cu salariul lui întreg de paroh cu începere din 1 August.
- b) cu averea lui mobilă și imobilă de pe care ne va da obligațione, cu dreptul de a ne putea la caz de nevoie a o și întabula.

Actele recerute să se facă la fața locului, - și licitația parțială despre lucrări să o faceți cu posibilă grabă, avizând și pe Sas dacă vrea să ia parte la licitație.

Pentru lucru, plătim banii de aici – până la suma de 200.000, mai mult nu. Fiind că ni să spune că cupola ar fi suferit prin ploi oarecare defecte, îți atragem atenția și asupra acestei împrejurări, ca eventual ori să o consolidăm, ori să o luăm jos, să nu se îmtâ ample vreo nenorocire după ce va fi tencuită.

Poate că ar fi cazul ca să ie i cu P. On. D-ta și un expert controlor, ori Bohățiel, ori Dordea – cari vor fi disponibili, ei îți pot da apoi și informații asupra Devizului – despre lucrările ce sunt a se face, strict necesari.

Cluj, la 4 August 1931

Episcop, Nicolae

Document nr. 25

Cluj 6 August. 1931
Onor. Sucursala n/Bistrița

Copie

S-a prezentat la noi dl. Dr. Victor Moldovan, deputat, și preotul din Bistrița-Bârgăului și au solicitat suspendarea procesului contra Bisericii de acolo. S-au angajat să depună înzistențe pe lângă Regna, ca până la sfârșitul lunii Octombrie a.c. să vă plătească pentru contul Bisericei cel puțin 400 mii lei. Am convenit să le dăm amânare și să suspendăm procedura până la 1 Sept. a.c., începând cu primii de la Regna o scrioare că se obligă să plătească cel puțin suma de mai sus, până la finea lui Octombrie a.c. pentru biserică.

Veți îndruma advocatul să țină cauza pe loc, iar pe noi ne veți pune în curenț.

Cu stimă,
Banca Centrală s.a. Cluj.
Semnăturile

Document nr. 26

Proces Verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ortodox român din Bistrița Bârgăului, ținută la 9 August 1931 sub presidiul D-lui asesor Consistorial Dr. Sava, prezenți următorii membrii: Gavril Cott, Anton Cercea, Niculai Serețan, Ion Moișan și Tomi, Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Mihai Purcile, Leon Someșan, Constantin Cercea, Vasile Hăngan, Macedon Tigăroi, Aurel Monda, dintre suplenți: Petre Laba, Andrei Ghițan și Ion Țarcă.

Cu verificarea procesului verbal să concredeze membru Gavril Cot, Anton Cercea.

Delegatul Eparhial D-l. Dr. Vasile Sava aduce la cunoștință Consiliului parohial, că a fost trimis de către Prea Sfințitul Episcop Nicolae cu Ordinul 5241/931 să întrebe Consiliul parohial dacă se învoiește să se deie în întreprindere parțială lucrările de la biserică, tincuiala internă, uși, ferești, padiment, în aşa fel ca să se poată face slujbă pe la începutul lui Novembrie a.c. și în caz că se învoiesc, dacă ia răspundere față de antreprenorul Sas, în acest caz Consiliul Eparhial, pe lângă cele 50.000 lei votate, va mai acorda 200.000 lei ca împrumut pre garanția preotului Aurel Monda. Acest împrumut se va restituia la timpul său de Direcționarea Regiunei Silvice. Pentru darea în întreprindere a lucrărilor, se va publica licitație publică și costul îl va plăti Consiliul Eparhial în baza unor situații de lucrări executate controlate și verificate de un arhitect expert.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Consiliul parohial primește proponerea Prea Sfintei Sale de a se termina biserică cu mijloacele de mai sus, obligând parohia să deie toate cărăușiiile de la gară și prundisul.

Tot odată, Consiliul parohial cere ca Consiliul Eparhial să deie expertul său care să cenzureze toată lucrarea făcută de Dl Sasu și să stabilească câtă cantitate a lucrat și cât ar fi costul, pentru toate lucrările executate până azi. La licitațiu poate participa și Dl Sasu, dar Consiliul nu se simte obligat.

Tot odată, să constată că cupola, după părerea D-lui arhitect Gutwirth, nu amenință cu prăbușirea cum pretinde Dl. Sasu, este stricată, însă tincuiala în jurul turnulelor și cupolei din cauza insuficienței lucrărilor de tinichigiu, Consiliul obligă preantreprenorul E.I. Sasu să completeze toate lucrările de tinichigiu și cărămidă stricată din cauza umezelii s-o înlocuiască cu cărămidă nouă.

Tot odată, Consiliul parohial ia la cunoștință declarația D-lui I. Sasu din 7 August 1931, în care Dl. I. Sasu degajază de la sine orice răspundere din cauză că nu să termină biserică.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal după cetire să încheie și subscrive.

D.U.S.:

Dr. Vasile Sava m.p., delegatul Eparhial; Macidon Tigăroi m.p., notar; Gavril Cott m.p., verificatori; Cercea Anton m.p., verificatori; Aurel Monda m.p., președinte ordinar.

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, la 9 August 1931

Aurel Monda, paroh ortodox

Document nr. 27

Nr. 122/1931

Licitățiu

Pentru executarea lucrărilor restante la biserică noastră din Bistrița Bârgăului, prin prezenta publicăm concurs cu termin de 10 zile de la prima apariție în ziarul „Renașterea”. Devizul, condițiunile se pot cunoaște în cancelaria oficiului parohial ort. rom. din Bistrița Bârgăului.

Oficiul parohial ortodox român, în conțălegere cu membrii Consiliului parohial.

Bistrița Bârgăului, la 9 August 1931

Aurel Monda, paroh ortodox

Document nr. 28

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

Frate Monda!

Nu ştiu dacă Tu ai greşit la copiere sau e rău conceptul procesului verbal de Duminică. În procesul verbal stă: „acest împrumut se va restitu la timpul său de Direcţiunea Regiunii Silvice. Pentru darea intreprinderea lucrărilor se va da în licitaţie publică etc.”. Sensul trebuie să fie următorul: „Pentru darea în intreprindere a lucrărilor se va publica licitaţiune publică”.

Rog de copiază încă o dată procesul verbal corect, și să-l trimiți cu întoarcerea poștei aici, ca să înlătăresc vechiul proces verbal. Totodată, am nevoie de devizul lui Sas și de contract. Trimit-le recomandat. Mai bine ne-ai trimite o copie de pe contract. Asemenea să ne trimiți și publicarea de licitație cu iscălitura comitetului.

Cluj, la 10 August 1931

Document nr. 29

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj
Cluj, la 10 August 1931

Prea Sfintă Voastră!

În momentul acesta m-am întors de la Borgo-Bistrița. Acolo s-a întîrunit eri consiliul parohial și a luat la cunoștință cu aprobare propunerea PREA SFINȚIEI VOASTRE, de a se da împrumut 200.000 lei pe lângă garanția preotului și a se termina biserică. De asemenea, s-a învoit să se deie lucrarea prin licitație și altei persoane decât lui Sas. A mai cerut ca episcopia să trimită expertul său ca să verifice întreagă lucrare a lui Sas, ca și sumele plătite pentru a se constata dacă mai are de primit ceva.

Se înțelege că în acest caz, spesele expertului să le suporte Eparhia, ei neavând nici un ban.

Buzdug, după ce a plecat de la Cluj, a făcut un deviz, cât ar mai costa biserică până la terminare, - devizul l-a făcut Sas - și costă lei 360.000. Noi am da 250.000 lei, pentru rest nu există acoperire. Oamenii sunt total demoralizați și în momentul de față nu să poate edifica pe un sprijin din partea lor, dimpotrivă am pregătit terenul pentru propagandă unită, care caută să pescuiască în ape tulburi.

Preotul Monda a declarat că garantează împrumutul cu avereala să și s-a angajat că va plăti și dobânzile din salar, dar de restul salarului nu poate abzice, fiind că n-are cu ce trăi. Acum aflu că o parte a salarului este și sechestrat de Banca Centrală din Bistrița.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

I-am spus preotului să se ducă la Regiunea Silvică și să aducă de acolo o declarație că cele 200.000 lei luați în buget se vor vărsa la Eparhie. Consiliul parohial asemenea i-am spus acest lucru.

Sas a trimis o hârtie la Consiliul parohial prin care-i atrage atențunea că el nu mai răspunde de trăinicia lucrării și în special de situația cupolei. Gutwirth n-a găsit nici un pericol iminent.

E adevărat că Consiliul parohial renunță la Sas, dar are un contract cu el, pe care nu-l pot pretera ușor. Gutwirth a cercetat devizul lui Sas și a găsit că s-ar putea reduce cu 20%.

La tot cazul, trebuie consultat un advocat asupra contractului, căci nu e consult să mai băgăm parohia încă într-un proces, pe lângă cele cari le va avea pentru datoria de circa 3.000.000 lei cât i se pretinde. Până nu avem această părere, nu putem intreprinde nimic. Dacă lucrăm cu preterarea lui Sas mai departe, îl scoatem din obliga, și-i ridicăm răspunderea pentru întreaga lucrare plus că ne poate împrocesua.

În consecință, având autorizația consiliului parohial de-a publica licitația în mâna, așteptăm părerea iuris consultului, hotărârea Consiliului eparhial că dă 200.000 lei, și că aproba și el să se nesocotească drepturile lui Sas, cu orice risc, și atunci putem face licitație și să dăm lucrarea și altuia. Oameni fără de lucru se găsesc destui.

I-am spus preotului că-l voi aviza când vă întoarceți, și atunci să vină cu declarația de garanță a sa, și a Ocolului silvic, la Cluj, să perfectăm lucrurile fără grabă și fără noi pericole pentru parohie.

Până vă întoarceți PREA SFINȚIA VOASTRĂ, pregătim toate lucrurile și atunci se va decide.

Biserica la tot cazul trebuie terminată.

Cu tot devotamentul,

Dr. Vasile Sava

Document nr. 30

Biserica din Bârgău-Bistrița

Către Onor Consiliu Eparhial ort. rom. din Cluj

Am onoare a vă raporta în ce situație am găsit Biserica ort.rom. din Bârgău-Bistrița.

1. Lucrările de acoperirea cu tinichea nu sunt executate pe cum ar trebui să fie, apa care curge de lângă turla mare, bate în toate patru turnulete de la naos, pentru că tinichigiu nu a ridicat și a îmbrăcat pereți verticali de la toate patru turnulete vreo 40 cm în sus, că când plouă se pătrunde apa pe lângă tencuială în zid și deja trebuiesc scoase cărămizile stricate și înlocuite aşa și tencuiala umedă, tot aşa în felul acesta s-a mai făcut greșelile de acoperire la frontonul din față, deasupra intrării, unde bate apa la cornișa principală și în mai multe alte locuri mai sunt defecte de tinichigiu.

2. Toate cornișele unde ajunge ploaia sunt necesar de a face acoperirea cu tinichea zincat, ca să fie clădirea apărată de apă și să nu rămână peste iarnă neexecutat.

3. Pe lângă Biserică, jur împrejur, trebuie să fie terenul planat pe o lățime de minimum 1.50 m, făcut cu șanț de scurgere, la nici un caz să steie ori să să curgă apa la clădire.

4. La vreo câteva ferestre bate apă pe ziduri, acestea sunt a se închide cu scânduri în aşa fel ca să nu ajungă apa la ziduri.

5. Lucrările de terminare ar trebui cât mai curând începute și terminate și prin licitație făcut un concurs, de a da în Antrepriză, conform realității cum se află situația stării bisericii de acuma.

Raportul de mai sus binevoiți a lua la cunoștință și rămân cu tot respectul,
Arch. Gutwirthh

Spese de tren cl II. Încolo și înapoi s-a urcat la lei 762 (șaptesuteșasezecișdoi)
Cluj, la 11 August 1931

Document nr. 31

Frate Sava,

Trimit cu tot respectul Procesul verbal din 9 August a.c. cu modificarea cerută, în original, aşa a fost pus după cum am scris în copia care ai dus-o tu, am corectat, tot odată am făcut copie de pre Contract, și am făcut un formular pentru publicare de licitație, nu știu bun a fi sau ba. Te rog că dacă nu e bun, îl fă tu și îl dă să-l publice. La firma Sasu i-am împărtășit hotărârea ce s-a adus în 9 August și a zis către mine că mai poate reduce din prețurile puse în deviz și să îi dăm lui lucrarea.

Eu am spus că membrii au hotărât ca să publicăm licitare asupra lucrărilor ce sunt de executat. Ar fi bine ca să vie înainte de licitație expertul Ven. Consiliu Eparhial, care să cenzureze lucrările executate de Sasu.

Cu drag, Aurel Monda
Bistrița Bârgăului, la 13.VIII.1931

Document nr. 32

Direcțiunea XIV Regională Silvică Bistrița
Serviciul Personalului
3107/14.VIII.1931

Consiliul Eparhial Ortodox Român,

La cererea Dvoastră Nr. 2669/1931, avem onoare a vă trimite hotărârea Comisiunei Silvice Nr. 91/1931 spre știre și conformare.

Director, ss. indescifrabil
Sef de serviciu, ss. indescifrabil
Anexă: 1 Hotărâre

Document nr. 33

Proces verbal

Copie

Luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ortodox român din Bistrița Bârgăului, ținută la 16 August 1931, sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii membrii: Ștefan Pavel, Ștefan Ciurea, Filimon Georza, Crețan Niculai, Ionică Năuc, Ion Năuc, Mihai Purcile, Dănilă Cionca, Pantilimon Ciurea, Constantin Cerceja, Grigore Beșa, Alexa Ciurea, Vasile Hăngan și dintre suplenți: Petrea Laba, Galbin Ion, Ioachim Pavel.

Cu verificarea procesului verbal să concord Ștefan Pavel și Ion Năuc I N.

Presidiu, la dorința membrilor din Consiliu, cetește procesul verbal luat în ședința de 9 August 1931, ținut sub presidiu D-lui Delegat Dr. Sava, trimis din partea Prea Sfinției Sale Episcopului Nicolae, care prin Ordinul Prea S.Sale de sub Nr.5241/1931 este trimis să întrebe consiliul parohial că e aplicat ca să deie în întreprindere, prin licitație publică, lucrările ce sunt a se executa la Biserică. Membrii Consiliului au hotărât în ședința de 9 August 1931 că primesc propunerea Prea Sfinției Sale ca să se edifice lucrările neexecutate la biserică.

Tot odată, membrii comitetului au hotărât ca să ceară ca expertul Prea Veneratului Consiliu Eparhial să iasă la fața locului și să cenzureze toate lucrările executate cu edificarea nouăi biserici de firma Sasu, tot odată iau la cunoștință ca arhitectul I. Sasu abzice de orice răspundere, cu scrisoarea din 7 August 1931 din cauză că nu să termină biserică.

Membrii Consiliului iau la cunoștință cele hotărâte în ședința ținută la 9 August 1931 și mulțumesc Prea Sfinției Sale pentru ajutorul și sprijinirea arătată față de noi până în prezent, dar membrii Comitetului, având în vedere că averile lor sunt sechestrare de către bâncile la cari sunt datori, având în vedere că vitele la toți membrii sunt sechestrare și târgul să începe acuma, joi, în 20 August 1931, având în vedere că membrii Comitetului care au girat cu avereia lor atât mișcătoare, cât și nemișcătoare nu își pot valora vitele lor din cauza sechestrului, roagă pre Prea Sfintă Sa și pre Prea Veneratul Consiliu ca să intervină la respectivele bânci ca să se ridice sechestrul.

Cu privire la hotărârea din 9 August 1931, ca să se continue lucrările neexecutate, membrii Consiliului își revoacă hotărârea ca lucrările să se continue, până ce Prea Veneratul Consiliu și Prea Sfintă Sa nu ne vor sta întru ajutori, ca să ne putem scăpa de datoriile care le avem și care apasă asupra membrilor din comitet. La caz după cum este criza în ziua de azi, comuna politică, votându-ne ajutorul de 1.610.000 lei și neputându-l da până la alte timpuri favorabile și aruncul ce s-a făcut asupra credincioșilor din cauza crizei neputându-se încasa, roagă membrii Comitetului ca să binevoiască a lua un act de garanță și să ne steie întru ajutor ca să putem primi un împrumut cu perante reduse, pentru a ne putea acoperi datoriile contrase cu edificarea nouăi biserici.

Membrii Comitetului parohial, dinpreună cu mulțimea credincioșilor, să roagă de Prea Sfinția Sa și de Prea Veneratul Consiliu pentru ultima dată ca să ne steie întru ajutori în timpul acesta periculos în care ne aflăm astăzi, căci la caz contrari, membrii Consiliului și credincioșii sunt siliți a căuta ajutorul unei alte confesiuni.

Tot odată, membrii comitetului hotărăsc ca procesul verbal să-l ducă Ionică Năuc și Ștefan Ciurea pre lângă diurnă care se va statorii de membrii comitetului.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.

Aurel Monda m.p., președinte

Hăngan Vasile m.p., notari

Ioan Năuc m.p., verificatori

Pavel Ștefan m.p., verificatori

Pentru conformitate cu originalul

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 16 August 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 34

Nr. 127/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial!

La dorința expresă a Consiliului parohial, ținută în ședința de 16 August 1931, trimit cu tot respectul Copia de pre Procesul verbal luat în aceeași ședință, fără de a-l înainta prin forurile competente, spre a se rezolva.

Cu respect, Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 17 August 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 35

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial!

În 23 cor. m-am deplasat în parohia noastră Bistrița-Bârgăului, de unde cu onoare vă fac următorul raport:

1. Directorul Băncii Centrale din Bistrița n-a voit să primească scrisoarea P. Sfintiei Voastre, spunând că „nu dă nimic pe vorba Episcopului”. Martori: Ștefan Ciurea și Ion Năuc.
2. Preotul Monda n-a fost avizat despre ordinul telefonic al P.Sfintiei Voastre și de aceea n-a venit la Cluj. Aceasta se poate controla că de la Bistrița nu l-a avizat nimeni; de aceea și subsemnatul am plecat din Cluj văzând că părintele nu sosește.
3. Comisiile ce credeți că sunt de a se trimite pentru anchetare, să vină cât se poate mai grabnic, pentru că vremea înațează cu pași repezi, se apropiie toamna și atunci timpul nu mai e favorabil pentru lucrări.
4. Să se trimită un inginer de absolută încredere, deoarece arhitectul Sasu s-a interesat cam cine poate să vină și dacă și ancheta aceasta nu reușește, atunci ne joacă el pe noi. La tot cazul, inginerul va găsi foarte multe nereguli, mai ales că arhitectul este omul vremii, știe cum să procedeze și cu inginerii, iar despre delegatul Ven. Consiliu ing. Lungu, pot să spun, că n-a controlat nimic și când se deplasa la Bârgău, în loc să-și facă datoria, se îndeletnicea cu pescuitul.

Cred că am fost înțeles, așa că dintre rânduri se va ceti mai mult și veți ști da ordinul necesar pentru anchetare. Referitor la anchetă, aş mai avea de spus ceva. Arhitectul Sasu a declarat că cu 250 mii lei ar termina biserică. N-ar fi bine să-l lăsăm să o termine și numai după aceea să se facă ancheta, ori anchetă acum, iar împrocesuarea după terminare?

5. În mai multe rânduri v-am făcut cunoscut că autoritățile comunale nu ne dau nici un sprijin, ba dimpotrivă, ne sunt ostile. Dovadă: nu vreau să încaseze aruncul pentru biserică noastră, nici secretarul Augustin Lolici și nici primarul Ștefan Pavel. Dacă secretarul ar fi transferat, iar primarul destituit, atunci cred că ne-ar fi mai bine. Pentru a proceda în consecință, îmi iau voie a face următoarea propunere:

Avem pe Dl. Meteș subsecretar de stat. Prea Sfintia Voastră să vă adresați lui, arătându-i situația din parohia menționată, spunând că atât secretarul comunal, cât și primarul nu se supun ordinului mai înalt de a încasa aruncul pentru biserică, deși li s-a ordonat aceasta din partea Prefecturii și Administrației financiare încă din anul trecut, ba ce e mai mult, ei au comunicat ca să nu achite. De aceea să trimită un delegat de la Minister să ancheteze cazul și dacă vor fi aflați vinovați, secretarul să fie transferat, iar primarul destituit. Delegatul acesta ministerial să ia contact cu preotul Monda și cu poporul pentru deslușire și informații.

Înnoindu-mi rugarea ca delegațiile pentru anchetare să vină cât mai urgent sunt,
Al Prea Sfinției Voastre, Prof. A. Buzdug.

Bistrița-Bârgăului la 24 August 1931

6. Vizitația canonica a P.Sf. de la Gherla n-a avut rezultatul dorit, spunând țărani noștri despre dânsii, că sunt unguri. Despre aceasta vă voi comunica verbal mai multe.

Document nr. 36

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț,

Soc. Anon. Cluj
12901/G.
Cluj, 25 August 1931
Nr. 14989.

Onor. Consiliu eparhial ort. rom. Cluj

Înalt Prea Sfinte,

La urgitarea Dvs., avem onoarea a vă face cunoscut, că noi încă la 6 August 1931 am dat curs adresei Dv. Nr.5241/931, conform copiei alăturate. Deoarece însă nici până azi nu avem aviz, că s-ar fi îndeplinit cele cerute de noi, nu vă puteam face o comunicare în merit.

Conducerea băncii, în ședința din 24 curent, ocupându-se din nou de solicitarea făcută din partea I.P.S., a decis, că aproba o ultimă amânare până la 1 Octombrie 1931 cu condiția, ca până atunci să se achite suma de lei 400.000. Dacă în acest termen se achită suma de lei 400.000, vom putea da o nouă amânare pe lângă garanțiile cuvenite.

Și de astă dată vă asigurăm despre toată solicitudinea noastră față de biserică, vă rugăm însă să nu scăpați din vedere două fapte și anume, că datoria este restantă de mai bine de 1,1/2 an, în care timp nici măcar un leu nu s-a plătit, și că conducerea băncii este făcută responsabilă de către organele de control pentru administrarea averii societății în felul că admite că în loc de reducerea creanței, aceasta să crească zi de zi prin dobânzile restante, cari oricum, lunar fac cam 14.000 lei.

Vă rugăm deci să binevoiți a lua măsurile necesare pentru aranjarea datoriei.

Primiți, Înalt Prea Sfinte, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.

Semnături, ss. indescifrabil

1 anexă

Document nr. 37

Proces verbal

Luat în ședință extraordinară a Consiliului parohial ort. rom. din Bistrița Bârgăului ținută la 6 Septembrie 1931 sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii membrii: Ștefan Pavel, Gavril Cot, Mihai Purcile, Anton Cercea, Constantin Cercea, Niculai Sărățan, Toader Ghițan, Ștefan Ciurea, Leon Someșan, Grigore Beșa, Ion Năucil, Macidon Țigăroi. Dintre suplenți: Vasile Prăluț, Petre Laba, Andrei Ghițan, Ioachim Pavel, Ion Ispravă, Dumitru Georza.

Cu verificarea Procesului verbal să concred membrii Gavril Cot și Anton Cercea.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor că Banca Centrală a dat ultimul termen pentru solvirea datoriei 1 Oct. 1931, dacă până atunci nu se va plăti cel puțin 400.000 lei, vor ține licitație asupra membrilor din Consiliu subscrisi pre cambii; mai departe aduce la cunoștință termenul să apropie, tangenta ce o are de primit de la comuna politică de la Direcțiunea Silvică nu e nădejde de a o primi în luna Octombrie, roagă pre membrii Consiliului ca să ia ceva hotărâre ca să aranjeze cu datoria de la Banca Centrală.

Membrii Consiliului iau la cunoștință și hotărăsc următoarele: și anume ca să înainteze, prin o comisie de 8-10 persoane constatare care să meargă la Prea Sfintia Sa Episcopul Nicolae cu memoriul alăturat la acest proces verbal, prin cari membrii Consiliului parohial își exprimă dorința și rugarea ca Prea Veneratul Consiliu Eparhial și Prea Sfintia Sa ca să binevoiască a le vota un împrumut de 1.610.000.lei, cari se vor plăti de către Direcțiunea Silvică din Bistrița aconto tangentei ce o are de primit biserica de la comuna politică.

La caz când nu ne-ar putea vota, atunci să binevoiască a interveni la vreo Bancă pentru a putea primi un împrumut de 1.610.000 lei, pentru a ne putea achita datoria la Banca Centrală și a le regula celealte datorii.

Hotărăsc mai departe că la aceia membrii care merg la Cluj, ceilalți membrii care nu pot merge să le plătească 100 de lei în numerar, pentru a-și putea achita autobuzul până la Cluj tur retur.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal să cetește și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda, președinte; Macedon Țigăroi, notar; Gavril Cottu, verificatori; Anton Cercea, verificatori.

Document nr. 38

Prea Sfinte Părinte,

Subsemnatul Comitet parochial ort. rom. din comuna Bistrița-Bîrgăului cu umilință venim cu următoarea plângere și rugare.

După cum bine se știe, subsemnații suntem sechestrati de către Banca Centrală Cluj sucursala Bistrița pentru suma de aproape lei 1.500.000 – datoria bisericii noastre și cu mare greu am putut opri pe susamintita bancă de la licitație, pe lângă promisiunile că vom interveni din nou și ultima dată pe lângă principalul nostru for bisericesc și părintele sufletesc, unde avem ultima scăpare și singurul în putere de-a ne scăpa din gura lupului.

Comuna politică cât i-a stat cu putință ne-a ajutorat, dar astăzi este cu totul paralizată și ea devenită într-o situație de nu este în stare să-și plătească funcționarii și servitorii care n-au primit salar de prin luna Mai anului 1930, - așa că din partea comunei până la schimbarea situației financiare - ceea ce nu va fi nici astăzi dară nici mâine, - nu putem spera ajutor întru nemica.

Singura scăpare după cum amintim mai sus este la Prea Sfinția Voastră și de aceea ne adresăm rugându-vă că după actul de garanță dat de comună prin Încheierea Nr. 97 din ședința de la 14 Octombrie 1930 și aprobat de cons. jud. cu Nr. 2742 adm. și 321 del./1931, în baza căruia comuna stă bună pentru suma de lei 1.610.000 - capital plus dobânzile de la data de 1 Ianuarie 1931, până la lichidarea întregii datorii de lei 1.610.000, - pe lângă cedarea a $\frac{1}{2}$ parte din tangentă, - să binevoiți a ne împrumuta cu această sumă ca astfel să putem achita datoria la banca centrală și să scăpăm biserica din pericol, de asemenea și averile noastre de licitația sigură ce ne așteaptă la întoarcere, dacă nu ducem un rezultat favorabil.

Dacă din partea Episcopiei nu putem fi împrumutați cu suma de lei 1.610.000. - rugăm ca Sfinția Voastră să intervină la careva instituție bancară ca în baza garanției amintită mai sus, Episcopia să ridice acest împrumut pentru ajutorarea bisericii noastre. Motivul care ne face ca Episcopia și nu noi să ridice împrumutul în baza garanției dată de comună este că așa numai putem aduce în comună armonie și supunerea credincioșilor, cari astăzi strigă și cu rea credință stau pasivi, așteptând să vadă vânzându-ne averile gospodarilor cari au lucrat în interesul bisericii, crezând ei cu mintea lor îngustă că atunci biserica și ei au scăpat de orice contribuție și necugetându-se la năcazurile ce ar veni după aceasta. Odată averile subsemnaților scăpate, - fiecare credincios își va da seama că nu are ce mai aștepta binele prin distrugerea deaproapelui său și atuncea cu toții, uniți în puteri, vom satisface datorințele ce mai avem încasându-se aruncul și putând achita datoria la Banca Aurora, iar din competența ce avem la Direcțjunea Silvică și restul rămas din arunc am putea achita la banca Bistricioara, astfel am scăpa de toate datoriile și pe urmă ușor am termina și biserica.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Rugăm cu umilință pe Sfintia-Voastră a avea în vedere că fără unire și ajutor reciproc nu se poate face nemica și în zadar ne veți lăsa și pe mai departe în știrea Dului, fiind bolnavi sufletește și materialmente în aşa măsură, că pentru a scăpa cu viață, este posibil numai aşa dacă cu voință și energie vom îndeplini singurul program amintit mai sus. Credem că intenția Sfintiei Voastre nu este de a ne distrugă pe acești 24 oameni conducători ai comunei, ceea ce ar fi numai în detrimentul confesiunii noastre, producându-se dezbinări și ar spori certurile și procesele de validarea drepturilor, aducându-ne la distrugere, spre bucuria dușmanilor și vom fi ajutorați acumă în ceasul al 11-lea, când un singur cuvânt este decisiv de susținerea sau distrugerea unei comunități confesionale, rămâнем:

Prea umiliți servi: Pavel Ștefan, Cottu Gavril, Macedon Țigăroi, Ștefan Ciurea, Mihai Purcil, Leon Someșan, Niculai Sărățan, Constantin Cercea, Toader Ghițan, Petre Laba, Anton Cercea, Grigore Beșa, Ioan Năuc I. N, Georza Dumitru, Gavril Dămian, Ioan Flore, Ștefan Cercea, Ispravă Ion, Ioachim Pavel, Preluț Grigore, Preluț Vasile, Dănilă Bugnari, Andrei Ghițan, Cottu Petrea, Ioan Pavel a Luchi, Ion Moișan a T, Dănilă Cionca, Năuc Ion, Turja Ioan.

Bistrița-Bârgăului, la 4 Septembrie 1931

Document nr. 39

Nr. 132/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial!

Alăturat sub % înaintez, dimpreună cu delegații aleși de Consiliul parohial, cu tot respectul, rugarea Consiliului parohial pentru a li se acorda un împrumut de 1.610.000 lei aconto tangentei ce o au de primit de la comuna politică spre a-și achita datoria de la Banca Centrală din Bistrița care voiește a-i licita din cauză că nu și-au achitat datoria.

Crezând că rugarea ne va fi luată în considerare subsemnă cu tot respectul.

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 7 Septembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 40

Prea Sfintiei Sale Domnului Nicolae Ivan, episcop ortodox român
Cluj. Str. Iuliu Maniu, Nr. 36

Prea Sfintite Domnule Episcop,

Confirmând ordinul primit de la Prea. Sf. Voastre Nr. 5922 din 3 Sept. 1931, subsemnații ne luăm voie a cărui comunică următoarele: referitor la lucrările neexecutate la Biserica în construcție din Bistrița-Bârgăului.

Planurile de execuție exacte și detaliate despre toate lucrările executate până azi, cotate și verificate de inginerul conducător și controlate de Dl. Ing. Dordea, trimis din partea Prea Sf. Voastre, sunt în posesiunea comunei bisericești Bistrița-Bârgăului la parohul Aurel Monda.

Situația definitivă asupra lucrărilor executate prevăzute și neprevăzute în devizul original, de la începutul lucrărilor din 1923-1926, se află de asemenea la com. bisericească, la parohul A. Monda. Tot acolo sunt și devizele din nou aprobată de prea Sf. Voastre asupra lucrărilor ce s-au executat în anul 1926 cu situațiile, planurile de execuție cotate și verificate cu toate caietele de șantier, jurnalul de clădire cu hotărârile consiliului parohial din anul 1923-1926 care toate în original, conf. contractului, nici nu puteau fi în posesiunea eventuală în păstrarea noastră, ci a Oficiului respectiv a Consiliului parohial ori a comitetului de clădire.

Deoarece întreg dosarul pentru clădirea bisericii din Bistrița Bârgăului se află la oficiul parohial din susnumita parohie, rugăm cu tot respectul pe Prea Sfintia Voastră să binevoiți și ordona oficiului parohial, resp. Dlui A. Monda, parohul locului, să vi le prezinte de unde veți putea afla situația întreagă. Altcum, subsemnații suntem la ord. Prea Sf. Voastre pentru orice informații ați avea trebuință în direcțunea aceasta.

În urmă ne luăm voie a cărui notifica, Prea Sf. Părinte, că multele tăărăgăneli cu plătirea lucrărilor efectuate ne-au dus la totală ruină, ceea ce totuși nu ne-a determinat să intentăm procese, justificate de altfel în toate împrejurările. Am rămâneea foarte liniștiți în conștiința noastră dacă Prea Sfintia Voastră v-ați putea lua informații despre munca noastră cinstită, ce am depus-o la clădirea altor 25 biserici până acum, ceea ce ar întări convingerea Prea Sf. Voastre despre garanția noastră morală.

În fine, mai notăm că de 5 ani așteptăm recepționarea și plătirea pretensiunii noastre juste, iar de 8 ani suntem chinuți de fel de fel de comisii, fără a ajunge la un rezultat final câtă vreme este contract încheiat legal și aprobat, care nu stabilește obligamente numai pentru noi și pentru comuna bisericească.

Acestea toate supunem aprecierii prealabile a Prea Sf. Voastre, cu rugămintea respectuoasă să binevoiți și a cărui soluționarea definitivă a acestei chestiuni.

Sărutând dreapta, rămânem ai Prea Sf. Voastre,
Cu toată stima Elena, Ioan Sasu
Bistrița, la 7.IX.1931

Document nr. 41

Nr. 134/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial!

Referitor la scrisoarea din 31 August 1931 de sub Nr. 5690, subscrisul paroh raportează cu tot respectul următoarele și anume:

Pentru a ne putea aranja datoria ce o avem la Banca Centrală, am cerut sprijinul D-lui deputat Victor Moldovan, am mers la Regna și Direcțiunea Silvică dimpreună cu Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Mihai Purcile, Grigore Beșa, de mai multe ori și le-am arătat hotărârea Consiliului comunal din Bistrița Bârgăului, prin care comuna politică ne-a votat un ajutor de 1.610.000 lei dimpreună cu interesele din 1 Ianuarie 1931 sub Nr. 97 data 14 Oct. 1930 și aprobat de Cons. jud cu Nr. 2742 adm. și 321 del./1931, rugându-i că să binevoiască a ne da o dovardă că până în 1 Octombrie vor plăti la Banca Centrală 400.000 lei. Mai departe am mers la Cluj cu Dl deputat Moldovan la Banca Centrală din Cluj și am rugat pe Dl Director ca să suspende sechestrul asupra membrilor și asupra salariului meu preoțesc, ne-a promis că dacă vom duce de la Regna sau Direcția Silvică dovara cerută de 400.000 lei și vom regula cambiile, atunci va suspenda sechestrul pus asupra credincioșilor. Am mers din nou pe la Regna și Direcțiunea Silvică și le-am spus situația tristă în care ne aflăm, au zis că să le aduc de la comuna politică adeverință că să încovioresc a li se detrage din tangenta 400.000 lei.

Am mers acasă și am făcut rugarea către On. Membrii ai Consiliului comunal ca să ne deie cele cerute de Regna, respectiv Direcțiunea Silvică sub Nr. 128/1931 data VIII.20, arătându-le starea în care ne aflăm membrii consiliului bisericesc, totodată i-am rugat că la caz că nu pot a ne da susamintita dovardă, să binevoiască a ne prelua din datoria de la Banca Centrală din Bistrița, Aurora și Banca Bistricioara până la suma garantată de comuna politică care ne-a votat sus amintitul ajutori.

În 30 August 1931, am convocat membrii Consiliului parohial și fiind subscrisul paroh chemat de Prea Sfântia Sa Episcop ca imediat să mă prezint la Cluj dimpreună cu toate documentele privitoare la edificarea nouăi biserici, am plecat la Cluj, unde am stat până în 5 Septembrie, - am încredințat pe Dl notar dimpreună cu primarul Ștefan Pavel și Gavril Cot ca să meargă la Regna și Direcțiunea Silvică ca să ne deie dovara de preluare a datoriei de la Banca Centrală, mi-au spus că nu au putut isprăvi nemica, deoarece acolo se face anchetă de către un inspector ministerial. În 7 Septembrie, am mers subscrisul și am cercat să vorbesc cu D-nii Directori și mi-au răspuns ca să merg de altă dată, deoarece acumă au anchetă care va mai dura.

În 6 Septembrie, membrii Consiliului parohial a esmis o comisiune ca dimpreună cu parohul care trebuie să meargă la Prea Sfântia Sa și Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj, pentru a solicita un împrumut pentru acoperirea datoriei la Banca Centrală.

Cu tot respectul,

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului, la 8 Septembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 42

Nr. 139/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat trimit cu tot respectul următoarele acte schițe din anul 1923 până în ziua de azi privitoare la edificarea nouăi biserici și anume:

19 schițe de ale nouăi biserici.

6 planuri de a bisericei.

7 consemnări de căștig dimpreună cu Recapitularea situațiilor I-VII.

1 situație despre lucrările executate în anul 1926 dimpreună cu 1 schiță.

1 Contractul original dimpreună cu una copie de sub Nr. 2256/923 a Ven. Consiliu Eparhial.

1 Preliminariu de clădire.

3 Jurnale de clădire din 1923, 1924, 1926.

1 Copie expertiză.

1 Condițiile de licitare.

1 Declarațiune a inginerului Leheni în care declară că își ia toată responsabilitatea tehnică asupra sa.

1 Specificație de prețuri în original.

1 Ofert a Firmei Preda în original.

1 Condițiuni tehnice și speciale în original

1 Deviz de spese pentru construcția cupolei în original aprobat de Ven. Consiliu Eparhial sub Nr. 2470/1926.

Dacă mai trebuieesc ceva documente, subscrisul paroh le voi aduce cu mine în 15 Septembrie a.c.

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 9 Septembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 43

Banca „Aurora” S.A. Năsăud
Filiala Bistrița

Înalt Prea Sfințite,

Înalt Prea Sfinția-Voastră, în scrisoarea de la 12 August 1931 în chestiunea datoriei Bisericii din Bistrița Bârgăului, ați binevoit a ne comunica că comuna politică Bistrița Bârgăului s-a angajat să plătească datoria Bisericii împreună cu dobânzile cu începere de la 1 Ianuarie 1931 și totodată ați stăruit să mai aşteptăm până și biserică își poate încasa pretenziunile sale de la comuna politică.

La această comunicare cu tot respectul avem onoare a vă încunoaștiința, că comuna politică Bistrița Bârgăului în actuala criză economică și forestieră, fiindcă e vorba de veniturile pădurilor, în timpul cel mai apropiat nu poate să satisfacă angajamentul luat.

Toate încercările care s-au depus și depun în acestă privință de peste un an de zile – după ce criza financiară s-a agravat tot mai tare – nu au dat nici un rezultat, iar situația în parohie s-a înrăutățit în mare măsură.

Din acest motiv, cu tot respectul vă rugăm, Înalt Prea Sfinția Voastră, să binevoiți a găsi o altă soluție pentru achitarea datoriei băncii noastre.

După cum am accentuat și în scrisorile anterioare, banca noastră s-a forțat să evite procesul, care pe lângă aceea că e împreunat cu foarte mari cheltuieli, dar în cazul concret produce foarte mari nemulțumiri, ba cauzează răsbrătiri între credincioșii și conducătorii parohiei în marea pagubă a bisericii și slăbirea credinții.

Și, chiar în zilele de astăzi e timpul să se alimenteze nemulțumirile între credincioși? Când, pe lângă sărăcia care domnește, mai joacă un rol nu însemnat: sectele, politicianismul, deci învărfibiri în toate direcțiunile.

Cu tot respectul cerem scuze Înalt Prea Sfinției Voastre, că ne permitem a atinge și o altă împrejurare.

În comuna Bistrița Bârgăului este și o parohie unită, în care deși numărul credincioșilor e numai a treia parte față de credincioșii parohiei ortodoxe – între împrejurări similare ca parohia ortodoxă, și-a ridicat o biserică frumoasă, adaptând-o în anul acesta potrivit împrejurărilor de azi – și această parohie nu are datorii, prosperează, ba mai are și un capital frumos depus spre fructificare. Parohienii de ambele confesiuni din comuna Bistrița Bârgăului judecă aceste chestiuni, fac asemănare între situația bisericii ortodoxe și a celei unite; trag concluziuni nu favorabile pentru biserică ortodoxă. Ușor se poate face proseritism pe această temă.

Deci nu este în interesul Bisericii ortodoxe, precum și a ordinei și a bunei liniște în acea comună ca această chestiune să se tăărăgăneze și situația să se tot agraveze.

Credem că este în paguba bisericii ca și banca noastră să pârască, poate, oameni nevinovați, cari în cea mai bună credință au semnat cambii pentru Sfânta Biserică. Acum nu e timpul de a căuta greșelile, în prima linie trebuie salvată cauza.

Înalt Prea Sfințite, Atotputernicul v-a înzestrat cu distinse calități și bogată experiență în lunga, rodnică și binefăcătoarea activitate dezvoltată pentru biserică și neam, astfel e de prisos să venim noi cu păreri pentru soluționarea chestiunei.

Fiindcă cunoaștem împrejurările, referințele locale, oamenii din multe puncte de vedere și alte multe dedesubturi, în situația actuală cu tot respectul îndrăznim a ne spune următoarea umilită părere:

Primul lucru e ca datoria bisericii să se achite din fondurile cari stau sub chiverniseala Înalt Prea Sfinției Voastre, pentru a pune capăt proceselor, marilor cheltuieli și multelor nemulțumiri din acea parohie;

Al doilea lucru e, că pe lângă toate greutățile ce le întâmpinați Înalt Prea Sfinția Voastră în vîrstă înaintată, să vă îndurați a vă deplasa personal în mijlocul credincioșilor din parohia Bistrița Bârgăului pentru soluționarea definitivă a chestiunei, fiind vorba și de terminarea clădirii bisericii.

Avem ferma convingere că Înalt Prea Sfinția Voastră, venind în mijlocul credincioșilor, pe aceștia îi veți însufla pentru cauză, veți înlătura toate greutățile și cauza bisericii va birui.

Primiți, vă rugăm, Înalt Prea Sfinția Voastră, asigurarea deosebitelor considerațuni ce vă păstrăm.

Bistrița, la 16 Septembrie 1931
Banca Aurora - Societate pe acțiuni
Filiala Bistrița
Semnaturi, ss. indescifrabil

Document nr. 44

Nr. 198/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 6073/1931, prin care mă provoacă a mă prezenta cu extrasele despre datoriile cari le avem la bănci, subscrisul mă prezint cu ele, pre cari cu tot respectul le înaintez sub % și anume:

De la Banca Centrală din Bistrița;
De la Banca „Aurora” din Bistrița;
De la Banca „Bistricioara” din Bistrița Bârgăului.

Am încercat atât eu, cât și delegații Consiliului bisericesc ca să putem primi de la comuna politică și de la Regna și Direcționa Silvică din pretenziunea de 1.610.000 lei și din criza de bani care bântuie azi, nu am putut primi nemica și nu ne putem regula datoriile, ba unii din membrii consiliului bisericesc nu voesc a mai subscrive cambii.

Prea Venerat Consiliu Eparhial, vin din nou cu rugarea pe care o am înaintat din partea consiliului bisericesc ca să binevoiți a ne acorda un împrumut de 1.610.000 lei, ca să ne putem regula datoriile bisericii.

Cu tot respectul,
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 20 Septembrie 1931
Aurel Monda, paroh

Document nr. 45

Prea Sfintite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

În calitate de delegat al Veneratului Consiliu Eparhial pentru aranjarea datoriei bisericei noastre din Bistrița-Bârgăului, îmi iau voie a face următorul raport:

Biserica noastră a contractat împrumuturi de la Banca „Aurora” și Banca Centrală din Bistrița. Ambele bănci în decursul timpului au calculat procente neomenești, în medie 30%, aşa că în vremurile grele pe care le trăim, e imposibil a le achita.

De aceea, cu onoare vă rog să binevoiți a interveni la Băncile menționate, ca să-și reconstruiască contul datoriei, calculând procente omenești, îndeosebi având în vedere o instituție înaltă, cum e biserica, atunci putând face față crizei financiare de astăzi.

Cluj, 9 Octombrie 1931
Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 46

Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj

Copie

De pe adresa Băncii Centrale pentru Industrie și comerț S.A. Cluj
De pe adresa Băncii Centrale filiala Bistrița Mt. 3529 dosar 65, Nr. 5069 - 15. Oct. 1931, înreg. la Cons. eparhial Nr. 7171-1931

Onor. Consiliului eparhial ortodox român Cluj

În posesiunea stima. Dvs Nr. 6450 din 29 Sept. a.c., avem onoare a vă trimite alăturat situația datoriilor bisericii ort. române din comuna Bistrița Bârgăului, întocmită pentru timpul de la 31 Decembrie 1926 până la data de 30 Septembrie 1931, spre a o confrunta cu socotelile ce v-a prezentat numita parohie.

În cazul că veți mai avea nevoie de unele lămuriri, cu placere vă stăm la dispoziție cu orice informațuni și semnăm.

Cu toată stima,
Banca Centrală pentru industrie și comerț S.A., filiala Bistrița
Indescifrabil, Indescifrabil

Pentru conformitate,
Laurențiu Curea, secretar eparhial

Document nr. 47

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

Copie

De pe adresa Băncii Aurora S.A. Năsăud filiala Bistrița din 31 Octombrie 1931,
înregistrată la Cons. eparhial sub Nr. 7218-1931

Înalt Prea Sfințite,

În legătură cu adresa noastră de data 16 Septembrie a.c. și cu rugăminte verbală prezentată Înalt Prea Sfinției Voastre de către directorul filialei noastre în ziua de 19 Septembrie a.c., cu tot respectul vă rugăm să binevoiți a ne încunoștința despre soarta cererii noastre în chestia aranjării datoriei Bisericei ortodoxe române din Bistrița Bârgăului, deoarece Banca nu voește a întreprinde pașii judecătoreschi înainte de a primi răspunsul Înalt Prea Sfinției Voastre.

Cu adânc devotament,

Banca Aurora, Societate pe acții, filiala Bistrița

Dr. Leon Scridon; ss indescifrabil

Pentru conformitate,

Laurențiu Curea, secretar eparhial

Document nr. 48

Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj

Copie

Nr. 7171-1931

On. Banca Centrală pt. Industrie și Comerț,
Filiala Bistrița și Centrală din Cluj

Cu referire la adresa Dvs. din 15 Oct. a.c. Nr. 5069, avem onoare să vă comunicăm și încă cu tot regretul, că situația de aceeași dată anexată adresei, prin care după datoria inițială de la 31 Dec a parohiei Bistrița Bârgăului, în suma de 651.100 lei, socotită dobânză de 30% în suma fabuloasă de 1.026.208 lei, deși scăzând replătirile de 50.000 lei, plus 246.651 lei, plus 15.000 lei, cari fac în total 311.651 lei, rămâne capital neachitat numai de 339.449 lei, pe noi ca autoritate supremă de control ne-a indispus în aceeași măsură, în care pe parohia debitoare a revoltat-o și fie-ne îngăduit să afirmăm, cu tot dreptul!

În situația dată și aproape de necrezut pentru noi, ne luăm voia a vă avertiza, că o aranjare cu bine a acestui debit în felul prezentat de dumneavoastră este o imposibilitate:

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

- 1) morală, provocând resenzi și agitație cu urmări neprecalcabile în popor;
- 2) materială, fiind inoperantă azi o astfel de reîncasare;
- 3) iuridică, contravenind dobânzile exagerate legei contra cametei.

Pentru a preîntâmpina și evita astfel de eventualități neplăcute pentru ambele părți, bancă și popor vă rugăm stăruitor să binevoiți a revizui contul acestei datorii, reducând interesele la 14% și abstandând de la proces și spesele aceluia ni s-ar prezenta astfel:

Capitalul inițial împrumutat	651.100 lei
Minus replătirile de	311.651 lei
Rest de plată	339.449 lei
Plus 14% dobânzi cap.	475.372 lei
În total datoria bisericii ar fi:	814.821 lei

Acceptată de Dvs. această tranzacție, noi ne-am angaja în rolul de intermediari de a capacita parohia la consumăre și la achitarea cât mai neîntârziată posibilă a acestei datorii.

Soluția propusă de noi, pe lângă că nu constituie vreo pierdere materială pentru banca Dvs., este unică de recomandat în marea criză financiară și morală de azi.

În așteptarea răspunsului Dvs. favorabil, primiți asigurarea deosebitei noastre considerații.

Cluj, la 3 Noiembrie 1931
Nicolae Ivan ss, Episcop L.S.

Pentru conformitate,
secretar eparhial

Document nr. 49

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț
Soc.An.Cluj.
Nr.3849/AP
Bistrița la 9 Noiembrie 1931
Nr. 5358

Onor. Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj,

La stimata D-voastră Nr. 7171/1931 din 3 crt. în cauza datoriei Bisericii Ort. rom. din Bistrița Bârgăului ce o are la Banca noastră, avem onoare a vă răspunde următoarele:

Calculul făcut de Dvoastră este cât se poate de eronat, iar concluziile trase sunt absolut neîntemeiate și tot atât de greșite.

Pretensiunea noastră originală de fapt a fost de 651.000 lei și dacă noi ne-am fi încasat această pretensiune la scadență, am fi putut-o plasa în condiții de aşa natură că ne aducea venitele minime pe care am contat și contăm și astăzi. Singura noastră greșeală a fost aceea că suma de 651.000 lei să nu o fi prelungit nicidecum și să fi împrocesuat pe debitori imediat după scadență, în acest caz nu puteați să ne faceți reproșuri de natură pe care ni le faceți.

Este adevărat că interesele încasate prin anii 1926-1928 au fost urcate, dar nu trebuie să uitați un lucru, anume acela că toate băncile în acest timp bonificau depozitilor interese care atingeau și percentuația de 20 la sută, în consecință era natural ca să perceapă interese urcate pentru că chiria ce dânsese o plăteau pentru bani era urcată.

Iar dacă plăteau chirie urcată, o făceau pentru că era concurență și aşa era conjunctura.

În ce privește propunerea Dvoastră, noi nu ne putem declara, nefiind în măsură a hotărî asupra ei, vă rugăm a vă adresa Centralei noastre singura în măsură a hotărî.

Noi ținem să vă amintim doar atât, că odată ce noi am plătit pe timpul acela și 20% la depunerii, dacă am primi oferta Dvs., ar însemna să avem pierdere efectivă considerabilă.

Tinem să amintim și aceea că noi am cerut să se fixeze licitație pe averea imobilă a debitorilor noștri și întrucât chestiunea nu se va termina fără întârziere, în baza ordinelor ce le avem, vom fi siliți și țineam licitația.

Ar fi de dorit dacă ați putea aranja diferendul cu Centrala noastră cât de neîntârziat, pentru a evita atâtea și atâtea cheltuieli.

Primiți, vă rugăm, asigurarea stimei noastre
Cu deosebit respect,
Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.

Document nr. 50

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.
Cluj 17 Noiembrie 1931
Nr. 19539

Onor. Consistoriul diecesan ort. rom. Cluj

Alăturat avem onoarea a vă remite situația datorilor Bisericii ort. rom. din Bistrița Bârgăului, dacă s-ar fi capitalizat trimestrial cu cel mai urcat procent ce s-a bonificat prin Banca Centrală Filiala Bistrița pe vremea aceea, la depunerile spre fructificare.

Cu toată stima,
Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S.A.

1 anexă

Document nr. 51

Banca „Aurora” S.A. Năsăud

Filiala Bistrița

Telefon Nr. 28.

Bistrița la 17 Noiembrie 1931

Î.P.S.S. Domnului Episcop Nicolae Ivan, Cluj

Înalt Prea Sfințite!

Confirmând primirea adresei Nr. 7171/1931, prin care Înalt Prea Sfinția Voastră ne reprosați „excesul de dobânzi” socotite de banca noastră, ne permitem a observa, că până la intrarea în vigoare a Legii contra cametei, am socotit drept interesă dobânda convențională în proporție cu interesele ce institutul nostru a fost nevoie să plătească în anii 1926, 1927, 1928, 1929 după depunerile institutului și potrivit felului cum și alte institute solide de categoria noastră, fie din Cluj, fie din localitate au socotit dobânda după împrumuturile acordate.

Scăzându-se dobânda la depuneri în aceeași proporție, am scăzut bineînțeles și interesele la împrumuturi.

Înalt P.S.S., ca un perfect cunoșător al chestiunilor financiare, știți foarte bine situația din acele vremuri.

La avertizarea bazată pe considerații de ordin moral, material și juridic ne permitem de asemenea observația, ca prin felul cum am socotit dobânda, n-am contravenit la legile existente la data socotirii intereselor și că institutul nostru, pentru încasarea creaței sale, caută toate mijloacele posibile pentru a evita cheltuieli de proces și a înălătura astfel multe nemulțumiri. Deci față de biserică am procedat moral și nu institutul nostru poartă vina, că ani de-a rândul dobânzile n-au fost plătite.

În această ordine de idei, ne permitem a mai remarcă și împrejurarea, că la contractarea împrumutului ridicat cu semnăturile cambiale ale fruntașilor din parohia Bistrița Bârgăului, ni s-a pus în vedere, că împrumutul nu va fi plătit de către parohia ortodoxă din Bistrița Bârgăului, ci din subvențiile votate de către comuna politică din venitul pădurilor, care în anii 1926-1929 a fost considerabil.

Stiind astfel că acest împrumut nu-l plătește parohia ortodoxă română din Bistrița Bârgăului, bineînțeles am socotit interesele întocmai cum le socoteam și la alți debitori.

Pentru a facilita din partea noastră lichidarea definitivă a acestei chestiuni de împrumut – care împrumut până în ziua de azi încă n-a fost acționat în justiție, deci o dovadă de felul cum am înțeles și înțelegem să procedăm față de parohia ortodoxă română din Bistrița Bârgăului, am refăcut contul de împrumut al debitoarei conform tabloului anexat, astfel ca reducând interesele până la 1 Aprilie 1931, chiar și pentru anii 1926, 1927, 1928, numai la 18%, iar din 1 Aprilie 1931 la 14%, am socotit aceste interese reduse, deși în anii 1926, 1927 și parte în 1928 am plătit pentru depozite bancare 18%.

Astfel reduse interesele, soldul socotit pe 31 Decembrie 1931 ar fi de lei 458.945.

Înalt P.Sf. Voastră, binevoiți a ne propune acceptarea unei transacții, care ar consta numai în reducerea intereselor la 14% pe toată durata împrumutului din partea noastră, iar din partea Prea Sfinției Voastre în capacitatea debitorului de a accepta această reducere de interese pe socoteala noastră.

Ori, înțelegând sub cuvânt de transacție nu numai o reducere benevolă a drepaturilor noastre legalmente constatate, ci și o propunere concretă de soluționare a acestei chestiuni, vă rugăm să binevoiți a ne comunica o propunere concretă pentru lichidarea prin plată a acestui împrumut, propunere pe care vom supune-o deliberării Consiliului nostru de Administrație.

Întrucât Înalt Prea Sfântia Voastră veți înțelege a vă mărgini numai la rolul de intermediator în sensul reducerii creației noastre, fără a ne face și o propunere concretă de plată, cu părere de rău trebuie să vă comunicăm că în felul acesta ne constrângeti a ne adresa justiției prin acționarea împrumutului nostru.

În așteptarea răspunsului Înalt Prea Sfinției Voastre, vă rugăm să primiți asigurarea deosebitelor noastre consideraționi.

Banca Aurora Societate pe Acțiuni, Filiala Bistrița
Semnături, ss. indescifrabil

Document nr. 52

Copie

Proces verbal

Luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ort. român din Bistrița Bârgăului, ținută la 15 Noiembrie 1931, sub presidiu parohului Aurel Monda, prezenți următorii: Ion Năuc lui N., Grigore Beșa, Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca, Ștefan Pavel, Ion Moișan a T., Filimon Georza, Vasile Hăngan, Anton Cerceja, Mihai Purcile, Macidon Țigăroi, Petre Laba, Andrei Ghițan.

Cu verificarea procesului verbal să concred membrii Ștefan Ciurea și Macedon Țigăroi.

După deschiderea ședinței, presidiu aduce la cunoștință membrilor scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial din Cluj de sub Nr. 7171/1931 data 3 Noiembrie, prin care se aduce la cunoștință membrilor din Consiliu bisericesc, că au intervenit la Banca Centrală ca să reducă dobânda de 30% la 14%, adecă de la suma de 1.504.000 lei la suma de 814.821 lei, iar de la Banca Aurora de la suma de 543.000 lei la suma de 287.000 lei. După aceea, parohul cetește din jurnalul de cassă al zidirii bisericei, toate pozițiile care privesc pe Firma E.I.Sasu antreprenor, evidențiată în situația de la Banca Centrală și B. Aurora.

Membrii Consiliului parohial primesc propunerea pe care a făcut-o Prea Veneratul Consiliu Eparhial atât Băncii Centrale, cât și Băncii Aurora. Tot odată membrii Consiliului parohial observă că biserică nu a procurat nici un fel de material pentru biserică, fără antreprenorul Sas a luat bani de la Bancă pentru procurare de materiale pe cari membrii Consiliului ulterior a hotărât ca să-i preieie datoriile de la Banca Centrală.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Tot odată membrii Consiliului censurează sumele care s-au predat la antreprenorul Sas de la începutul edificării bisericii, poziție de poziție și censurează banii după cum i-a luat de la Banca Centrală, cu observarea că Firma Sasu nu a pus timbre prevăzute după cum cere legea pe chitanțele predate Oficiului de cassă a bisericei. Preotul aduce la cunoștință membrilor că Firma E.I.Sasu a declarat înaintea preotului și a notariului Ioan Suceava că taxa pentru timbrele recerute de lege o va plăti la percepția din Bistrița.

Tot odată membrii Consiliului roagă pe Prea Veneratul Consiliu Eparhial ca să binevoiască a le sta întru ajutori membrilor din Consiliu și pe mai departe pentru a putea scăpa din năcazul care-l au cu edificarea bisericei.

Ne mai fiind alte obiecte, procesul verbal să încheie și subscrive:

D.U.S.: Aurel Monda m.p., președinte; Macedon Țigăroi m.p., notar; Ștefan Ciurea m.p., verificator; Țigăroi Macedon m.p., verificator

Pentru conformitate cu originalul,

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 15 Noiembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 53

Nr.234/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 7171/1931, subscrisul paroh înaintez cu tot respectul Procesul verbal în copie ținut la 15.XI. de către membrii Consiliului parohial, în care acceptă propunerea Prea Veneratului Consiliu Eparhial făcută atât Băncii Centrale, cât și Băncii Aurora, prin care să recere ca dobânzile de 30% să se reducă la 14%, tot odată membrii Consiliului censurează toate pozițiile de procurări de materiale și de datorii ale antreprenorului Sas, evidențiate în situația de la Banca Centrală pe care le află în consonanță cu pozițiile din jurnalul de cassă al zidirii bisericii.

Membrii Consiliului esprimă mulțumirile sale pentru intervenția făcută de Prea Ven. Consiliu Eparhial către Băncile sus amintite și să roagă ca și mai departe Prea Ven. Consiliu Eparhial să binevoiască a le sta întru ajutor, cu deosebire astăzi, când criza bântuie atât de groaznic, biserică fiind asigurată că are cu ce își acoperi datoriile, dar din cauza crizei nu își poate acoperi năcuzurile care le are, ne rugăm cu tot respectul ca să binevoiți a ne sta întru ajutori.

Oficiul parohial ortodox român.

Bistrița Bârgăului, la 17 Noiembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 54

Consiliul Eparhial Ortodox Român Cluj

Nr. 7641-1931

Domnului Aurel Monda, preot
Președintele Consiliului parohial ort. Bistrița Bârgăului

Ieri, 2 Decembrie a.c., ne-a onorat aici cu prezența sa Dl Dir. Dr. Oct. Sglimbea în chestiunea datoriei bisericei din Bistrița Bârgăului de la Banca Centrală Bistrița. I-am făcut ofertă în înțelesul delegației ce ne-a dat P.Sf. Sa, adică reducerea dobânzilor la 14% și în consecință a datoriei de la 1.504.111 lei la numai 814.821 lei.

Dl Director Dr. Sglimbea spunea că n-are autorizația la vreo transacție prin scădere datoriei, apoi că e aplicat să urmeze tratativele pentru găsirea unei soluții acceptabile și de către banca și această soluție e cea prezentată de Banca Centrală din Cluj sub Nr. 19539 din 17 Noiembrie a.c., prin care la cererea telefonică a P.Sf. Sale a arătat că situația datoriilor bisericei ort. rom. din Bistrița Bârgăului dacă s-ar fi capitalizat trimestrial cu cel mai urcat procent ce s-a bonificat prin B. Centrală filiala Bistrița pe vremea aceea la depunerile spre fructificare, ar fi fost la 31 Dec. 1931 de lei 385.030 și că de o reducere a datoriei sub această sumă nu poate fi vorba.

Apoi a spus că așteaptă reînsănătoșirea P. Sf. Sale și reluarea tratativelor direct cu P. Sf. Sa. Dorește însă ca cel târziu până la 31 Dec. a.c. soluția să se găsească și chestiunea să se aranjeze definitiv.

De față a fost - la aceste tratative - neîntrerupt P.O.D. secretar Cons. Prot. Laur. Curea.

Presupunând că există bunăvoiețea Băncii Centrale pentru reducerea datoriei bisericei, ești poftit a te prezenta aici cu o delegație autorizată a Consiliului parohial pentru a trata direct cu Banca Centrală de aici această chestiune.

Ziua prezentării aici ne o veți notifica și nouă și băncii Centrale din Cluj din bună vreme.

Cluj, la 3 Decembrie 1931

Episcop

Document nr. 55

Dr. Petru Meteș advocat
Cluj, Str. Regina Maria, 47
Nr. 121/1931

Venerat Consiliu Eparhial,

La adresa Nr.7587/1931 în chestia litigiului parohiei Bistrița Bârgăului cu Banca Centrală, am onoare a vă informa că în baza actelor incomplecte trimise mie, nu sunt în stare să da opinie sigură cu toată răspunderea cuvenită.

Legea cameti de la 2/IV.1931 admite numai maximum 14% dobândă convențională scrisă și 10% dobândă legală.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Iar dobânzile pe trecut, cari nu au fost plătite nici judecate prin sentință judecătoarească, nu se pot calcula decât 18% de la 7 Februarie 1929.

După cum rezultă din actele trimise în cazul acesta, este fixată licitație, deci este stabilită prin sentință o dobândă legală care nu se poate reduce, decât prin o înnoire de proces.

Pentru aceasta ar fi consult să ieie parohia un advocat localnic care să studieze dosarul și să le dea sfatul în deplină cunoștință de cauză.

Cluj, la 5 Decembrie 1931

Cu stimă, ss. indescifrabil

Document nr. 56

Nr. 252/1931

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 7641/1931, prin care preotul și o comisiune emisă dintre membrii Consiliului parohial să se prezinte la Cluj în timpul cel mai scurt, și cu tot respectul vă aduc la cunoștință că în ziua de 13 Decembrie s-a autorizat din partea membrilor ca preotul și 2 membrii să meargă la Cluj în afacerile bisericei pentru a aranja datoriile contrase de la Banca Centrală, cu edificarea nouăi biserici.

Rog să binevoiți a ne primi pe ziua de 21 Decembrie a.c.

Tot odată am înștiințat și pe Dl Director Sglimbea.

Cu tot respectul,

Oficiul parohial ortodox român,

Bistrița Bârgăului, la 14 Decembrie 1931

Aurel Monda, paroh

Document nr. 57

Onorat Consiliu Eparchial Cluj,

Am onoare a raporta că în chestia construcției bisericei noi ort. din comuna Bistrița Bârgăului, cu ocazia deplasării mele la fața locului, încă din luna septembrie am convenit cu arhitecta ca să facă despre lucrările executate o decontare în regulă, ceea ce a promis că în decurs de o lună va ajunge în persoană la Cluj. Cum nici până azi nu s-a prezentat, vă rog să binevoiți a urgita decontarea prin protopopiatul Bistrița. Tot o dată rog să binevoiți a îndruma protopopiatul ca spesele mele de deplasare de 1500 lei să încaseze de la arhitecta, care lucrează și la biserică din Bistrița și să trimită suma prin poștă la adresa mea.

Cluj, la 30 Decembrie 1931

Cu stimă,

Leo Bohățiel, arch. eparch.

Anexa 14

Document nr. 1

Onorat
Consiliu Eparchial Ort. Rom. Cluj,

Cu referire la adr. No 6029/1931, primind de la dna arhitectă Sasu decontarea lucrărilor de zidărie a bisericei din Bistrița Bârgăului și comparând măsurătoarea cu ceia făcută de mine la fața locului, am onoarea a înainta situația definitivă a acestor lucrări din care reiese că:

1. Lucrările executate până azi și cuprinse în contractul inițial costă 3.113.611 lei;
2. Lucrările în plus executate de antrepriză în urma cantităților rău stabilite în devizul inițial, 949.804 lei.
3. Reparația lucrărilor defectuoase executate, schimbarea zidului putred la cornișe, montarea sghiaburilor necesare, 50.000 lei;
4. Costul lucrărilor de executat în viitor până la complecta terminare a bisericei, 412.562 lei.

Anexez toate planurile de decontare și devizele, precum și tabloul comparativ despre lucrările în plus.

Cluj, la 17 Februarie 1932

Cu stimă,

L. Bohățiel, arch. eparh.

Document nr. 2

Proces verbal

Luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ortodox român din Bistrița Bârgăului, ținută la 8 Mai sub presidiu parohului Aurel Monda; prezenți următorii membrii: Gavril Cott, Ștefan Pavel, Niculai Serețan, Ștefan Ciurea, Toader Ghițan, Danilă Cionca, Ion Moișan T., Grigore Beșa, Vasile Hangan, Ionică Năuc, Anton Cercea, Andrei Hăngan, Macidon Țigăroi, Constantin Cionca, Mihai Purcile, Ioachim Pavel, Augustin Lolici, dintre suplenți: Dumitru Boneu, Ion Țarcă și Andrei Ghițan.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Gavril Cot și Ștefan Pavel.

După deschiderea sedinței, presidiul aduce la cunoștință membrilor II scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial din Cluj de sub Nr. 1056 din 1923, prin care transpune Oficiului parohial în copie referatul D-lui Dr. L. Bohățiel, arhitect eparhial, asupra situației, constatat de D-sa personal la fața locului în Borgobistrița și din actele de decontare ce v-a pus la dispoziție de antrepriza Dna. Preda Sas privitor la lucrările zidirii Bisericii de acolo efectuate și de efectuat în viitor, mai departe comunică că parohul e dator să convoace consiliul parohial care să examineze direct expertiza prezentată de arhitect și vor lua proces verbal cu esențiunile pre cari membrii Consiliului le vor afla; mai departe comunică că hotărârea adusă o vor prezenta la Cluj prin preotul Monda.

Ad II Membrii Consiliului parohial iau la cunoștință scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial și fac următoarele observări și anume:

a) Prea Venerat Consiliu Eparhial se facă bine a lua în cercetare pre arhitectul conducător Gavril Lungu în ce privește edificarea bisericei, aprobării planului și devizului defectuos de construcție pre care plan l-a aprobat Prea Veneratul Consiliu Eparhial la propunerea sus amintitului arhitect, cu toate că acest deviz nu a conținut întreaga construcție a bisericei și după părerea noastră acest deviz de la început a fost făcut defectuos, chiar cu intenția făcut necomplet, lăsându-se afară lucrări principale, bunăoară cupola etc., aşa ca ulterior să putem fi storzi din partea Firmei antreprenoră, ceea ce se dovedește după acte achitate sus amintitiei Firme.

Firma Sasu Preda a luat biserică în licitații cu 1.382.116 lei și acuma, după expertiza Dlui Dr. Bohățiel, lucrările executate până azi coastă 3.113.611 lei, deși parohul, conform chitanțelor, i-a dat la Firma Preda 3.663.193 lei, conform situațiilor verificate de inginerul conducător, Dl. Leheni.

b) Lucrările în plus executate de antrepriză în urma cantităților rău stabilite în devizul inițial 949.804 lei încă e făcută cu intenția de rea credință ca suma aceasta enormă să fie calculată ulterior și neobservată la formarea devizului.

c) Ne miră faptul că Dl. Arhitect pune pentru reparația lucrărilor defectuos executate suma de 50.000 lei, ceea ce noi observăm că firma a fost contractată de către inginerul conducător și răspunzătoare pentru lucrările executate rău și acuma noi să venim să plătim lucrările rău executate de Firma Preda.

d) În anul trecut, Firma Preda ne-a făcut un deviz de speze ca biserică să fie terminată ar fi de lipsă după unele suprimări 250.000 lei, iar acuma Dl arhitect spune că ar trebui 412.562 lei.

Membrii Consiliului parohial, având în vedere observările făcute de mai sus, nu pot aproba decontarea lucrărilor de zidire a bisericii făcute de Dl. Dr. L. Bohățiel de sub Nro 6029/1931, tot odată hotărăsc ca parohul Monda să aducă acest proces verbal la Cluj.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal se încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda, Președinte; Verificatori: Gavril Cott, Ștefan Pavel; Notari: Macedon Țigăroi

Document nr. 3

Nro104/932

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform Ordinului Prea Veneratului Consiliul Eparhial de sub Nro 1056/932, alăturat sub % înaintez cu tot respectul Procesul verbal luat în ședința Consiliului parohial ort. român ținută la 8 Mai a.c cu privire la referatul Dului arhitect Dr. Leo Bohățiel și Tablou peste cei care au subscris aceptele bis.ort. române.

Oficiul parohial ortodox român
 Bistrița Bârgăului, la 10 Mai 1932
 Aurel Monda,
 Paroh

Tablou preste debitorii bisericei la Banca Centrală din Bistrița

1. Leon Someșan	
Niculae Serețan	
Ion Moișan a T.	80.000 lei
2. Hăngan Vasile	
Aurel Monda	
Ioan Pavel a Luchii	120.000 lei
3. Aurel Monda	
Ioan Pavel a L.	
Ştefan Pavel a L.	80.000 lei
4. Ștefan Ciurea	
Filimon Georza	
Alexa Ciurea	80.000 lei
5. Gavril Cot	
Ion Moișan l.V	
Ion Năuc l.N	80.000 lei
6. Cifor Capotă	
Grigore Beșa	
Ionică Năuc l.I	
Ion Sas	
Elena Sas	120.000 lei
7. Toader Ghițan	
Dănilă Cioancă	
Ştefan Pavel	77.300 lei
8. Danilă Cioancă	
Ştefan Pavel	
Toader Ghițan	
Ioan Sasu	
Elena Sasu	40.000 lei

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

9. Petre Laba
Mihai Purcil
Ion Pavel a.L
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei
10. Ioan Pavel a.L
Aurel Monda
Ioan Moișan
Hăngan Vasile 40.000 lei
11. Aurel Monda
Ioan Pavel
Cifor Capotă 80.000 lei
12. Constantin Cercea
Andrei Năuc
Petre Laba
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei
13. Constantin Cercea
Constantin Cioancă
Andrei Năuc
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei
14. Moișan Ion I Vasile
Gavril Cot
Ioan Năuc l N.
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei
15. Aurel Monda
Constantin Cercea
Constantin Cioancă 40.000 lei
16. Mihai Purcel
Petre Laba
Aurel Monda 40.000 lei
17. Filimon Georza
Alexa Ciurea
Ştefan Ciurea
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei
18. Moișan Ioan a.T.
Leon Someșan
Niculae Serețan
Ioan și Elena Sasu 40.000 lei

Tablou preste debitorii care au subscris pentru biserica ort.rom la Banca Aurora

1.	Cot Gavril	
	Cioncă Danilă	
	Purcel Mihai	65.000 lei
2.	Pavel Ștefan a L	
	Hăngan Vasile	
	Moișan Ioan I Vasile	95.000 lei
3.	Aurel Monda	
	Ioan Pavel a L	
	Ciurea Ștefan	115.000 lei
4.	Năuc Ioan I Ioan	
	Beșa Grigore	
	Georza Filimon	55.000 lei
5.	Leon Someșan	
	Purcel Mihai	
	Ioan Moișan a Tomi	90.000 lei
6.	Aurel Monda	
	Ioan Pavel a Luchii	
	Grigore Beșa	44.000 lei
7.	Cioancă Danilă	
	Serețan Nicolae	
	Ciurea Ștefan	70.000 lei
8.	Hăngan Vasile	
	Cot Gavril	
	Cifor Capotă	80.000 lei

Tablou preste debitorii de la Banca Bistricioara

1.	Aurel Monda	92.000 lei
2.	Vasile Hăngan	111.000 lei
3.	Ioan Năuc I I.	50.000 lei
4.	Ioan Pavel a Luchi	
	Vasile Prălut	
	Pantilimon Ciurea	
	Cirilă Spumă	116.000 lei

Oficiul parohial ortodox român
 Bistrița Bârgăului, la 10 Mai 1932
 Aurel Monda,
 Paroh

Document nr. 4

Nro109/932

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului Prea Venerat Consiliu Eparhial de sub Nro 3516/1932 din 18 Mai înaintez, cu tot respectul, alăturat sub %, Conclusul organelor bisericești din 26 Octombrie 1925 dimpreună cu cele două schițe în original, precum și două dovezi în copie ale cupolei toate 5 aprobate sub Nro 2470-1926 pentru a se putea verifica lucrările efectuate în legătură cu cupola.

Tot odată înaintez Procesul verbal luat în ședința Consiliului parohial ținută la 22 Mai 1932 cu privire la convertirea datorilor ce le au oamenii pentru ajutoarea bisericii, rugându-vă ca se binevoiți a-l aproba și a mi-l retrimită.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 23 Mai 1932
Aurel Monda, Paroh

Document nr. 5

Onorat Consiliu Eparhial Cluj,

Primind cu adresa No. 3945-1932 dosarul lucrărilor de construcție a bisericei noi ort. rom. din comuna Borgobistrița, am onoare a raporta următoarele:

Am examinat atât contractul încheiat între comuna Borgobistrița și antrepriza Elena Preda Sasu, cât și decontarea prezentată de această firmă referitor la lucrările executate până în prezent, precum și aprobările date pentru construirea cupolei și lucrărilor suplimentare. Din contractul punct V reiese că întreaga construcție a bisericii, inclusiv cupola, a fost dată în antrepriză cu suma globală de 1.382.116 lei peste care sumă nu se poate trece. Onor. Consistoriu cu No. 2470-1926, luând act că lipsește cupola din deviz și o serie de lucrări suplimentare, a aprobat cu devizul I pentru lucrări suplimentare suma de 1.465.421,80+40.000, iar cu devizul II pentru lucrările cupolei suma de 779.345 lei, totalul aprobărilor face deci 3.666.882 lei.

Față de suma aceasta antrepriza prezintă o decontare a lucrărilor în sumă de 4.057.319 lei, deși conform principiului depus în contract, biserică trebuia să fie terminată complet cu sumele mai sus aprobate. Având în vedere că firma a primit 3.663.193 lei, iar unele lucrări fiind defectuos executate, necesită o reparație a cărui cont face 50.000 lei, iar de altă parte costul lucrărilor până la completa terminare a bisericii face încă 412.562 lei, deci puse aceste sume în comparație rezultă că comuna bisericească Borgobistrița are o pretenție de /412.562+50.000/-3.666.882-3.663.193/ ...458.873 lei față de firma Elena Sasu.

Din devizele I și II prezentate de către firma Elena Sasu în comparație cu decontarea se poate vedea că numita firmă a procedat cu rea credință, deoarece pe cantități cu mult mai mici, decât cele de fapt executate, inducând astfel în eroare Consiliul Eparhial. De exemplu, conf. deviz. II poz. 1a / se cere aprobare pentru 29 m³ de beton armat cu preț de 5.500 lei, iar de fapt se execută 42,21m³ - diferență de 50%, idem la poz. 2/ se cere aprobare pentru 15,56 m³ de beton armat cu 6.000 lei și se execută 31,63m³ - deci 100% în plus. Cum însă cantitățile la o cupolă nu suferă nici o modificare, antrepriza este responsabilă pentru cantitățile introduse în deviz. Altceva este la o fundație unde nu se știe la ce adâncime se dă peste un strat bun de fondare, deci aci poate varia cantitatea betonului, nicidcum însă la o cupolă cu un desen determinat, deci o diferență în cantitate nu poate să fie decât pentru a induce în eroare.

Stabilind astfel pretențunea comunei bisericești Borgobistrița în sumă de 458.873 lei specificată mai sus, am onoare a restituit întreg dosarul.

Cluj, la 9 Iunie 1932

Cu stimă, Dr. Bohățiel, arch. eparch.

Document nr. 6

Oficiul Protopopesc Ort. Rom. Bistrița

Nr. 333-1932. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

La ordinul Nr. 4740 din 4 Iulie a.c., îmi iau voie a raporta, că întrucât să cere ca antrepriza să se declare pentru una din cele 2 alternative până la 15 Iulie a.c, procedeul ordonat nu se va putea efectua până la termenul dat, deoarece ordinul de mai sus a sosit la Oficiul protopopesc chiar în ziua de 15 Iulie a.c., când s-a înregistrat și rezolvat față de Oficiul parohial din Bistrița Bârgăului.

Bistrița, la 15 Iulie 1932

Oficiul protopopesc ort.rom.

Din încredințare,

Pr. Victor Mureșianu, capel. prot.

Document nr. 7

Onorat Consiliu Eparhial Ort. Rom. Cluj,

În ziua de 20 Iulie a.c., Domnul Aurel Monda, preot în Bistrița-Bârgăului, cu Domnul Ștefan Ciurea, membru al comitetului bisericesc ne-a lăsat:

A./ordinul prea Ven. Consiliu Eparhial,

B./Raportul Domnului Dr. Bohățiel și

C./scrisoarea oficialui par. din Bistrița Bârgăului, 3 buc. aici alăturate.

Ce contracicere îngrozitoare în fie care scrizoare, în față cu aprobările Dvoastre, cu hotărârile Comitetului bisericesc, jurnal de clădire, contract, deviz original etc.

Prima rugare a noastră este ca să binevoiți a retrage ordinul Dvoastre cu Nr. 4740 cu data de 4 Iulie a.c. din care absolut lipsește adevărul. Afirmarea că am procedat cu rea credință și am indus în eroare On. Consiliu Eparhial, o respingem categoric. Cei induși în eroare am fost noi deja la primul pas la licitare cu devizul original aprobat cu Nr. 9100/914 pentru edificarea bisericei. Am fost exploatați până azi, încunjavați de fel de fel de presiuni, numai ca se nu ne achite pretențiunile noastre pentru munca prestată.

Avem cunoștință că decontarea lucrărilor cerute de Comitetul bisericesc au fost din nou verificate de către Dl. Inginer Bohățiel cu același rezultat ca și a Ing. Controlor angajat de Com. Bisericesc. Altcum nici nu s-ar fi putut executa lucrarea cu măsurile impuse și cu prețurile unitare aprobate de Veneratul Consistor. Unde este această decontare? Pentru ce s-a ascuns? Unde a dispărut? Și de ce nu s-a arătat antreprenorului, ca aceluia competent? Am cerut să fie ascultați cu jurământ, atât Domnul preot, cât și membrii comitetului, cari au luat parte la ședința respectivă, când s-a pertractat cauza aceasta. Suntem convinși, că Domnul Dr. Bohățiel, care are priviri adânci în lucrări de întreprinderi și știe aprecia munca și răspunderea unui antreprenor, la moment a știut, văzând clădirea, că aşa o construcție complect gata costă cel puțin 5.000.000 lei și că la rezultatul decontării de 4.500.000 lei, cu o sigură privire, fără nici o verificare, a fost în clar că nu s-a putut săvârși din partea noastră nici o incordanță. Totuși, nu înțelegem ce l-a putut determina pe Domnul Ing. Bohățiel, ca să își schimbe aşa brusc părerea față de un lucru rezolvat deja anterior de Dsa? Presupunem că nu-i s-a prezentat sau nu a avut știre de ordinul cu No. 2470/1926 în sensul căruia s-a aprobat lucrările cupolei.

Pentru sprijinirea celor mai sus amintite, aducem următoarele dovezi:

La raportul B. al D-lui Dr. Bohățiel punct. I. ne provocăm la paragraful 5 al contractului aprobat de prea Veneratul Consistor cu No. 3490/923, unde este clar precizat cum că suma contractată numai atunci este fixă și obligatoare pentru antreprenor de comitetul bisericesc, dacă va cumpăra tot materialul în 15 zile de la data subscririi contractului. Acest obligament Com. bisericesc din Bistrița-Bârgăului nu l-a satisfăcut. Ca dovadă servește jurnalul de clădire și procesul-verbal al comitetului bisericesc din 17 August 1923 ect.

Aşa dară, suma de 1.382.116 lei din cauza de sus nu poate servi nici la o calculaţie de bază, paragraful 5 în contract s-a stipulat de delegatul Prea Veneratului Consistor, care a prevăzut între altele urcarea tuturor materialelor de construcţie şi manopere.

Raportul B. zice mai departe, tot sub punctul 1., că cu suma contractată s-a dat în întreprindere toată construcţia bisericei şi a cupolei, când în devizul original nici nu este cuprins construirea cupolei. În „Expertiza” Inginerului controlor angajat de Parochie scrie, că „devizul original face impresia, că a fost decopiat de la o altă lucrare asemănătoare şi că poziţiile devizului în cubatură, cantitate de loc nu corespund cu dimensiunile indicate în plan (expertiza a fost cerută de com. bisericesc şi este datată cu 20 August 1924).

Ca exemplu:

Devizul original prescrie la zidirea de la soclu până la cordon o cantitate de 344 m³ şi de fapt s-a executat după cotele din plan 650 m³ şi aşa mai departe.....

Suma contractată s-a anulat şi prin faptul că fundaţia s-a executat din beton şi nu din piatră, s-a făcut mai adânc, acoperitura de eternic s-a înlocuit cu înveluş de tinichia şi alte şi alte.

La punctul 2 al raportului dat de Dl. Dr. Bohătel, decontarea noastră cu suma finală de lei 4.057.319 este corectă şi amănunţit verificată la faţa locului de Inginerul controlor angajat de Parochia Bistriţa Bârgăului. Suma lucrărilor până în anul 1925, când a expirat şi contractul, este în total achitată de com. bisericesc pe baza odinului prea Veneratului Consistor dat telegrafic la Dr. Pahone, ce dovedeşte procesul verbal al comitetului Bisericesc din Bistriţa-Bârgăului, dresat la data de 5 Aprilie 1925.

Lucrări defectuoase nu s-au executat, am avut control permanent, ceia ce dovedeşte jurnalul de clădire şi aşa retenerea de 50.000 lei nu este îndreptătită şi motivată, fiindcă ce s-a stricat nu s-a stricat din vina noastră, ci că biserică a stat pe locurile cele mai jingăse, neacoperite aproape trei ani de zile, ce dovedeşte jurnalul de clădire şi procesul-verbal al comitetului, luat în şedinţa de 23 Julie 1928, în care roagă com. bis. să facem tot posibilul şi să nu le lăsăm şi să acoperim biserică, căci altcum se ruinează total. Am şi satisfăcut, la cererea comitetului bisericesc, cu bani împrumutaţi din bancă, am lucrat pe baza promisiunilor că în timpul cel mai scurt vom fi achitaţi, ceiace nu s-a întâmplat nici până azi. Jurnalul dovedeşte nevinovăţia noastră şi aceea că comitetul bisericesc nu a ținut de la început obligamentele luate asupra sa.

La punctul 3 al raportului făcut de Dl. Ing. Bohătel alătur în copie ordinul Consiliului Eparchial ort. rom. D. (cu Nr. 2470/1926), care dovedeşte că rea credinţă, inducere în eroare din partea noastră, ceiace este egal cu înşelătorie, nu s-a întâmplat; că cupola nici nu s-a executat după dimensiunile date de noi (vezi ord. 2470/1926, punct 1.). Am primit o altă schiţă de plan cu alte dimenziuni la beton şi fer de la Prea Venerat Consistor. Schiţa este subscrisă şi făcută de Inginerul Consistoriului, Dl. Suceava. Originalul este la dosar, la Com. bis., subscris şi de şef-inginerii Schönpflug, Kelp şi Leheni, iar copia autentificată este la noi. Preţurile unitare s-au modificat în devizul înaintat de noi cu „roşu” şi s-a aprobat devizul în preţuri unitare de Prea Veneratul Consistor, tot sub nr. de sus, cu ordinul că: „cantităţile din deviz nu sunt obligatoare pentru nici o parte”.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

La ordinul a.) cu Nr. 4740 din 4 Julie 1932 a Consiliului Eparchial, în care sunt cuprinse îndrumările față de noi, răspundem următoarele, pe lângă celea înșirate deja în scrisoarea aceasta:

Contractul încheiat între noi și comuna bisericească din Bistrița Bârgăului și aprobat în anul 1923 sub No. 3490 pentru noi nu mai este obligator și în sensul lui nici nu putem primi ordine.

Conform paragrafului 3, contractul a fost legat pe trei ani, adeca până în 1925, 15 Septembrie și nu pe viață sau până la infinit. Nu este vina noastră că biserică nu s-a terminat nici până azi. Cu procedeuri cum s-a purtat față de noi com. bisericesc din Bistrița Bârgăului nu să pot găta biserici, că nu lasă Dumnezeu!

Când a aprobat Prea Veneratul Consiliu Eparchial devizul cupolei Nr. I și a lucrărilor cari sunt a se mai executa la biserică dev. Nr. II (nu cum numește Dl. Ing. Bohățiel lucrări suplimentare) cu Nr. 2470/1926 Prea Veneratul Consiliu Eparchial a recunoscut rezilierea contractului, cu îndrumarea dată la Com. bisericesc: „Va cere ofertă pentru lucrările de sus și de la alți antreprenori”. Lucrările pe anul 1926 le-am executat numai pe baza prețurilor unitare aprobate și pur pe ordinul dat de Onorat Consiliu Eparchial cu No. 2470/1926.

Vă rugăm deci să binevoiți fără amânare a da ordin sau a esopera ca restul de 672.576 lei, rămas din lucrările executate în anul 1926, cu dobânzile de 6 ani, să ni se restituie în timp de 8 zile dela data acestei scrisori, pentru munca noastră. Am așteptat destul, prin bunețile noastre am ajuns în starea cea mai critică, ne-au ruinat dobânzile plătite la bancă pentru bani împrumutați la lucrare, că noi nu suntem capitaliști. Afară de aceasta, rugăm Prea Veneratul Consistor să ia la cunoștință că din suma primită în total, de 3.500.777 lei, nu recunoaștem primirea alor 1.000.000 lei, până nu aranjează Com. bisericesc la Banca Centrală, de unde a scos bani pe cambii, pe care suntem și noi subscrisi ca giranți. Banca s-a intabulat pe averea noastră. Noi nu intrăm în conversiune.

Pentru evitarea procesului și a neplăcerilor, Vă rog ca să aplanați ca for mai înalt și competent cauza, că nu mai așteptăm, s-a tăărăgănat destul. În urmă, trebuie să mai observăm că în primăvara trecută am fost făcut propunerea Comitetului bisericesc, ca să ne preia datoria la bancă, documentând că banii scoși i-am folosit la lucrarea bisericei și să ne dea 160.000 lei în numerar. Eliberați de datorie, având din nou mișcare liberă, gătam biserică total, cu condițiunea că în 3 ani ne vor plăti suma lucrărilor, numai ca să nu stea lucrarea neterminată, expusă la ruinare, că ne doare foarte mult!

Cu deosebită stimă,
Elena I. Sasu, architect
Bistrița, la 26 Julie 1932

Document nr. 8

OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRIȚA

Nr. 333/1932. Prot

Venerat Consiliu Eparhial,

La ordinul Ven.Consiliu Ep. Nr. 4740 din 4 Iulie a.c. îmi iau voie a înainta în alăturare sub % procesul verbal al Consiliului parohial din 24 Iulie a.c. din Bistrița Bârgăului, în chestia împrocesuării antreprizei Elena Preda Sas din Bistrița și declarația antreprizei Elena Preda Sas, înaintată la 29 Iulie a.c. prin care cere ea să i se plătească din partea Bisericii din Bistrița Bârgăului suma de 672.576 lei, spre binevoitoare apreciere și considerare.

La acestea să mai anexează:

1. Ordinul Ven. Consiliu Ep.Nr. 2470-1926, în copie.
2. Adresa Of. par. din Bistrița Bârgăului Nr. 135-1932, copie.
3. Referatul Dlui Dr. Leo Bohățel, arhitect eparhial, copie.
4. Adresa Of. Protopopesc Nr. 333-1932, cătră Of. Par. Ort. Rom. Bistrița Bârg., în copie.

Bistrița, la 30 Iulie 1932

Oficiul protopopesc ort. rom.

Din încredințare,

Pr. Victor Mureșianu, capel. prot.

Document nr. 9

Înalt Prea Sfinției Sale Patriarh Miron Cristea

Înalt Prea Sfințite,

Subsemnatul Jandarm Plut. Major Găină Nicolae, originar din Comuna Bistrița Bârgăului, Jud. Năsăud, actualmente sunt șeful secției Jandarmi al Plasei Sărmașu, Jud. Cluj, cu plecăciune vă aduc la cunoștință următoarele:

În vara acestui an am fost în concediu în comuna mea natală, Bistrița Bârgăului, Jud. Năsăud, în care comună urmez să fiu stabilit la pensie în scurt timp la părinții mei bătrâni, și unde mare mi-a fost nedumerirea când am văzut că într-o comună mare cum este și comuna mea pur Românească cu 90% credincioși de religie Ortodoxă care populație nu are nici un adăpost în ceea ce privește Sfântul Locaș de rugăciuni aproape de 8 ani de zile.

După cum îmi amintesc în anul 1925, Sfânta biserică Ortodoxă fiindcă era foarte veche și ca să nu se dărâme pe credincioși, s-a stricat din partea populației, după care au început edificarea unui nou locaș de rugăciuni, după cum se vede în fotografia alăturată, care nici până astăzi nu este terminată din lipsă absolută de bani, Confesi, a

cheltuit toate fondurile de care a dispus; s-au mai făcut și repartiție pe credincioși, dar în criza aceasta care bântuie mai ales la satele de la munte, este imposibil să se mai poată strânge vreun ban, rămânând pe loc și neterminată lucrarea care aduce numai amar și supărare credincioșilor, care se văd într-o situație imposibilă de a mai face vreun pas în această direcție.

Părintele ortodox și-a pus toată silința ca să termine cât mai repede – a intervenit pe la toate autoritățile superioare bisericești și Aditive, dar mai mult nu s-a putut face nimic.

Biserica este ridicată cum se vede aci, dar mai trebuie să facă bani ca să poată fi terminată cel puțin atât cât să poată face serviciul divin în ea.

În timp ce mă aflam în concediu la părinții mei, am văzut cu ochii mei bătrâni și bătrâne trecând prin fața locașului neterminat, care și-au descoperit capul făcându-și semnul Sfintei Cruci exclamând cuvințe: „Doamne, învrednicește-ne să trăim atât cât să vedem această biserică terminată!” și se întrebau unii pe alții oare când va fi terminată.

De la acea dată și până în prezent, serviciul divin s-a făcut și se face într-o școală de învățământ primară a Statului, care este mică și nespațioasă, neputându-se ruga credincioșii cum se cuvine, vara este cald și din cauza înghesuierii prea mari a credincioșilor în număr destul de mare, iarna încap puțini înăuntru, iar pe afară este frig și nu pot sta.

Din motivele mai sus specificate și mai mult că credincioșii ortodoxi aproape de 8 ani de când nu au unde se adăposti și mângâia prin rugăciuni, mulți dintre aceștia cu familiile lor probabil și la îndemnul celor interesați și care au profitat și profită de ocazie, au trecut la catolici care deși sunt puțini la număr, totuși, au biserică frumoasă și Protopopiat, mulți dintre credincioșii noștri au mai trecut la secta aşa zisă pocăiți, netoleranți, rătăciți, lăsându-și legea strămoșească și care mereu o fac aceasta, o sectă care niciodată nu s-ar fi crezut că se va încuiba în comuna noastră și care nu demult au luat ființă, acești sectanți strică și otrăvesc tot ce-i bun în comună, cu propagandele lor, cu toate că sunt împiedicați de autorități.

Se mai svonea prin comună că ROMA este și va fi în stare să termine biserică Ortodoxă din comuna noastră, dacă credincioșii vor trece cu ea cu tot la Catolici.

Aceasta este situația credincioșilor noștri Ortodoxi din comuna noastră.

Să acum eu ca un fiu al acestei comuni ortodoxe din moși strămoșii mei, cred că aveam o datorință ca să aduc la cunoștință Înalți Prea Sfinției Voastre cele mai sus arătate.

Îmi îndrept privirile către Înalți Prea Sfinția Voastră numai să putem termina sfânta biserică Ortodoxă din Bistrița Bârgăului cel puțin atât ca să se poată face serviciul divin în ea. Credincioșii Ortodoxi să destramă și nu mai putem duce la ogașul lor niciodată, dacă Sfântul locaș nu se va termina în vara și toamna acestui an.

Rog Înalți Prea Sfinției Voastre pe lângă măsurile ce le veți lua de bine și în această direcție, a vă obosi cât să fiu încunoștiințat și sfătuit despre acesta.

Sărmașu, la 1 August 1932

Cu plecăciune al Dtră. fiu supus și credincios,

Jandarm Plut. Major în comuna Sărmașu, Jud. Cluj,

Nicolae Găină

Document nr. 10

Patriarhia Română, Consiliul Central Bisericesc

Nr. 6109.

Bucureşti 25 August 1932.

Str. Matei Milo Nr. 9 Etaj III.

Prea Sfinției Sale

Prea Sfințitului Episcop al Clujului

Prea Sfințite,

Cu dragoste frătească avem onoare a vă transpune în original cererea alăturată, rugându-vă să binevoiți a lua dispozițiunile pe cari le credeți de corespunzătoare.

Primiți, vă rugăm Prea Sfințite, ale Noastre întru Hristos frătești îmbrățișări.

Președinte: ss indescifrabil

Consilier Referent: ss indescifrabil

Document nr. 11

Nr. 163/1932

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Fiind provocat de Prea Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj sub Nr. 5400/932 data 16 August a.c. a înainta unele procese verbale în copie de a Consiliului parohial la obiecțiunile antreprizei Elena Sas, subscrisul înaintez cu tot respectul, procesul verbal a Consiliului parohial, ținut la 28 August a.c. dimpreună cu o copie de pre procesul verbal a Consiliului parohial, ținută la 19 August 1923 și o copie de pre jurnalul de clădire din 17 August 1923 cu observarea Dului arhitect Lungu.

Trimit mai departe o copie de pe procesul verbal a Consiliului parohial ținut la 5 Aprilie 1925, Ordinul V. Consiliu dat telegrafic Dului Dr. Pahone nu se află la Oficiul parohial deoarece Dl. Dr. Pahone nu mi l-a dat.

Referitor la acest ordin, subscrisul raportează următoarele și anume: în ziua de 21 Iunie 1925, Dl Dr. Vasile Pahone a convocat Consiliul parohial la ședință, subscrisul am mers și l-am rugat pe Dr. Pahone a-mi arăta ordinul Prea Ven. Consistor că pe ce bază a convocat pe membrii la ședință, la ceia ce mi-a răspuns, că el cu mine nu stă de vorbă. Atunci i-am spus: „eu sunt președintele Consiliului și dacă nu-mi areți ordinul Ven. Consistor, ședința o declar închisă și ilegal convocată”, la ceia ce Dr. Pahone m-a amenințat că îmi va arăta el mie și s-a dus. Prea Sfântia Sa Episcopul Nicolae m-a chemat la Cluj și i-am spus toată chestia, a luat un proces verbal cu mine, care cred că este la Prea Sfântia Sa; totodată, mi-a spus că nu a delegat pre Dl. Pahone.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Mai departe trimit o copie de pre procesul verbal din 10 Iunie 1928.

Aceste le înaintez împreună cu obiecțiunile membrilor Consiliului parohial, la obiecțiunile arogante a antreprizei Elena I. Sasu.

Oficiu parohial ort. român.

Bistrița Bârgăului, la 29 August 1932

Cu respect, Aurel Monda paroh

5 anexă

Document nr. 12

Nr. 166/932

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

În legătură cu ordinul Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 5400/932 asupra deciziunii Consiliului Eparhial Nr. 4740-932 în chestiunea zidirii bisericei noastre din Bistrița Bârgăului, îmi iau voie a înainta în copie provocarea Dului Dr. Mihăilaș, ca să binevoiți a mă îndruma, că ce e de făcut în cauza aceasta.

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 7 Septembrie 1932

Aurel Monda, paroh

1 anexă.

Document nr. 13

Nr. 150/1932

Venerat Consiliu Eparhial!

În adresa Nr. 6232/1932 care este în nex cu adresele 6058, 5941 și 5400, am onoarea a vă raporta că litigiul dintre biserică din Bistrița Bârgăului și antreprenora Elena P. Sasu, referitor la clădirea bisericii, este atât de complicat și reclamă dovediri largi, cari se pot face numai în justiție, astfel singura soluție este, ca față de procesul pus în vedere parohiei de către antreprenor, parohia să se apere cu argumentele sale juste, angajându-și un advocat în Bistrița, care va studia amănunțit chestiunea și va face scriptele în proces.

Cluj, la 30 Septembrie 1932

Cu stimă,

Dr. Petru Mateș, avocat

Cluj, Str. Regina Maria 47

Telefon: 8-11

Document nr. 14

Proces verbal

Luat în şedinţa extraordinară a Consiliului parohial ort. rom. din Bistriţa Bârgăului, ținută la 2 Octombrie 1932 sub presidiu parohului Aurel Monda; prezenți următorii membrii: Ioan Moișan a T. Someșan Leon, Cerceja Anton, Pavel Ion a L. Cott Gavril, Ghițan Toader, Cionca Constantin, Pavel Ioachim, Beșa Grigore, Hăngan Vasile, Giorza Filimon, Serețan Niculae, Ciurea Ștefan, Pavel Ștefan, Dănilă Cionca, Macidon Țigăroi.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii Constantin Macidon și Gavril Cottu.

Presidiu spune membrilor că a convocat şedinţa pre ziua de 26.IX.1932, dar neprezentându-se membrii de ajuns, a convocat din nou pre ziua de astăzi pre membrii la o consfătuire și cetește scrisoarea Dl. Mihăilaș prin care firma Sasu pretinde că membrii consiliului să-i achite suma de 672.570 lei rămași din lucrările executate la noua biserică.

Presidiu spune mai departe că a trimis o copie de pe provocarea Dl. Mihăilaș la Prea Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj întrebând că ce măsuri să ia; deoarece Prea Veneratul Consiliu Eparhial conform expertizei făcute de Dl Dr. Bohățiel susține că firma Sasu are sau să termine noua biserică, sau să deie bisericei suma de 458.873 lei, conform ordinului Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 4740 din 4 Iulie a.c.

Membrii Consiliului parohial iau la cunoștință cele spuse de paroh, că a primit provocare de la Dl Mihăilaș ca să plătească firmei Preda Sasu suma de 672.570 lei iau mai departe la cunoștință scrisoarea Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 4740/932, conform expertizei făcute de Dl. Dr. Bohățiel, că firma Preda Sasu e datoare suma de 458.873 lei și având în vedere că parohul a înaintat Prea Veneratului Consiliu Eparhial o copie de pe provocarea firmei Preda reprezentată prin Dl. Dr. Mihăilaș și neprimind nici un răspuns de la Prea Veneratul Consiliu Eparhial, hotărăsc că să meargă o comisiune compusă din membrii, Ștefan Ciurea, Gavril Cott împreună cu parohul Aurel Monda, care să meargă la Prea Veneratul Consiliu Eparhial ca să ceară lămuriri cu privire la firma Preda Sasu.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal după cetire să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda, președinte; Gavril Cottu, verificatori; Cioancă Constantin, verificatori; Vasile Hăngan, notari.

Document nr. 15

Oficiu Protopopesc. Ort. Rom. Bistrița

Nr. 445/1932. prot

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta procesul verbal al Consiliului parohial din Bistrița Bârgăului, prin care solicită audiență la Prea Sf. Sa Domnul Episcop, pentru o delegație în chestia procesului intentat Bisericii de acolo de firma Preda Sasu din Bistrița spre binevoitoare aprobare.

Bistrița, la 5 Octombrie 1932

Oficiu protopopesc ort. rom.

Din încredințare: Victor Mureșianu, capel. preot

Anexa 15

Document nr. 1

Proces verbal

Luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ortodox român din Bistrița Bârgăului ținută la 5 Martie 1933 sub presidiu parohului Aurel Monda prezenți următorii membrii: Vasile Hăngan, Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Grigore Beșa, Andrei Ghițan, Ion Năuc, I. N. Constantin Cionca, Niculai Serețan, Macidon Tigăroi, Ștefan Pavel.

Cu verificarea procesului verbal să concrede membrii: Gavril Cot și Ștefan Ciurea.

După deschiderea ședinței, prezidiu aduce la cunoștință membrilor din Consiliul bisericesc că a fost dimpreună cu Gavril Cot, Ștefan Ciurea, Augustin Lolici la Direcțiunea Silvică din Bistrița unde a spus Dlui Director Precup situația în care se află biserica cu datoriile ce le are rugându-l ca să binevoiască a da din banii ce are Comuna politică de a primi ca tangenta, ca astfel comuna politică să poată ajuta biserica.

Dl Director a spus comisiei ca să meargă la Dl. Dr. T. Dan și dacă el află de bine să ne deie bani, atunci el nu are nimică contra.

Am mers la Dl. Dr. T. Dan i-am spus situația în care ne aflăm, el a spus că acumă sunt în târg cu o societate care vreau să cumpere pădurile, să așteptăm, dacă să vând pădurile, atunci Comuna Politică își va primi competența ei.

Parohul spune mai departe că a fost în Bistrița pe la Dl. Dr. Dan și l-a întrebat că ce e cu pădurile: să vând sau ba; în ziua de 3 Martie a.c. a mers din nou și l-a întrebat că ce e cu pădurile, la ceia ce i-a răspuns că târgul nu se face.

Parohul spune mai departe că din luna Septembrie a intervenit, conform hotărârilor aduse de Consiliul Bisericesc la Comuna Politică, ca să binevoiască a le da din ajutorul de 1.610.000 lei o sumă de cel puțin 200.000 lei sau să ne preieie din datoriile ce le are Biserica la Banca Centrală, Aurora, Bistrițioara, sau să intervină la Direcțiunea Silvică pentru a ne gira la respectivele Bânci pentru suma de 1.610.000 lei plus dobânzile din 1930, ca astfel să putem regula datoriile scadente la Bâncile mai sus amintite și să putem intra în Conversiune și să putem mândri de execuție pe membrii Consiliului care au girat pentru biserică.

Spune mai departe că Comuna politică a intervenit la Direcțiunea Silvică și sub Nr. 2062/932 a Comunei Politice, a răspuns că Direcțiunea Silvică nu poate să ne ajute.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Copia se alătură la acest proces verbal. Spune mai departe că a intervenit din nou la Comuna Politică, dar fără rezultat.

Presidiu spune mai departe că până în 26 Aprilie a.c. trebuie ca să se reguleze datoriile bisericei și în cassa bisericei nu să afle nici un ban; a publicat în biserică ca oamenii care au de dat la biserică bani pentru aranzi de locuri să facă bine și să aducă bani, dar până în ziua de azi nu au adus nemica.

Terminul pentru regularea datoriilor să apropie și dacă nu se regulează datoriile, adeca să se cumpere cambii și să se plătească interesele restante, atunci membrii Consiliului care au girat pentru biserică sunt expuși a fi liciata și nu pot intra în conversiune.

Presidiu roagă pe membrii Consiliului ca să afle ceva mijloc pentru a ne putea aranja datoriile bisericei sau să intervină la Prea Sfinția Sa și la Prea Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj, pentru a ne sta întru ajutor ca să putem scăpa din năcazul în care suntem azi.

Membrii Consiliului parohial având în vedere cele expuse de paroh, având în vedere că de la comuna politică nu este nădejde de a primi deocamdată nimic din ajutor, având în vedere că termenul pentru conversiune să apropie, hotărăsc ca să se trimită o delegație constatatoare din 2-3 membri la Prea Veneratul Consiliu Eparhial și la Prea Sfinția Sa episcopul Niculae ca să espuie starea faptică în care se află membrui care au girat pentru biserică cu conversiunea și tot odată roagă pe Prea Sfinția Sa ca să binevoiască a ne vota un împrumut de la Prea Veneratul Consiliu Eparhial acontă ajutorului ce avem de primit de la comuna politică, ca astfel membrii Consiliului să poată intra în conversiune; la caz că Prea Ven. Consiliu Eparhial nu ar putea să ne voteze împrumut, atunci membrii Consiliului roagă pe Prea Sfinția Sa ca să binevoiască ca să intervină la Direcținea Silvică din Bistrița ca să gireze pentru membrii consiliului parohial la Băncile Centrală și Aurora din Bistrița și la Banca Bistricioara; la caz că nici această propunere nu s-ar putea împlini, atunci membrii Consiliului roagă pe Prea Sfinția Sa a le permite pentru a intra în pertractări cu respectivele Bănci. Membrii Consiliului roagă atât pe Prea Sfinția Sa, cât și pe Prea Ven. Consiliu Eparhial ca să binevoiască a ne sta întru ajutor spre a putea scăpa de năcazul în care am ajuns din cauza crizei care bântuie azi.

În comisie să alege parohul Aurel Monda și Gavril Cott, la care să li să plătească spesele trenului.

2. Presidiu cetește rugarea lui Ioachim Pavel, prin care cere să i se ierte 5000 lei ce îi are a da la biserică pentru cubice, deoarece el a dat aruncu întreg.

Ad.2 Membrii Consiliului parohial având în vedere că în 12 Iulie 1931 membrii Consiliului parohial sub presidiu Dlui Dr. A. Buzdug au hotărât ca la acei care au solvit aruncul întreg să li se restituie jumătate atunci când se va încasa aruncul întreg (de la toți oamenii) și deoarece aruncul până în ziua de astăzi nu s-a încasat, membrii Consiliului resping rugarea lui Ioachim Pavel și hotărăsc ca el împreună cu soția să solvească banii pentru cubice în termin de 8 zile, la caz contrar să se împrocesueze.

3. Presidiu cetește scrisoarea Doamnei E.I.Sasu, prin care cere să-i deie spre decoperire la Comuna Politică decontarea definitivă a lucrărilor executate la biserică și verificate de Dl. Dr. Bohățel.

Ad.3. Membrii Consiliului hotărăsc ca să nu le predeie la E.I.Sasu respectiv la Comuna Politică, fără dacă are trebuință de ele să meargă la preot acasă și să le decopieze, fac atent pe preot ca din mâna să nu le deie și un membru din comitet să fie de față când se vor decopia și la delegat să-i plătească.

4. Presidiu aduce la cunoștință că Dl. Dr. Fucs a scris la Dl. Ciurea Ștefan o corespondință prin care întreabă că cât pământ au mai mulți oameni cari au girat pentru biserică.

Ad. 4. Membrii Consiliului hotărăsc ca să se facă citări de la Primăria Comunală pe ziua de 8 Martie la aceia care nu au dat încă datele cu privire la pământ, pentru conversiune.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.U.S.: Aurel Monda, președinte; Gavril Cottu, verificatori; Ștefan Ciurea, verificatori; Macedon Țigăroi, notari.

Document nr. 2

Nr. 74/933

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % am onoarea a aduce Procesul verbal a Consiliului parohial ort. rom. luat în ședință care s-a ținut în ziua de 5 Martie a.c. prin care solicităm tot sprijinul Prea Sfinției Sale Episcopului Nicolae și a Prea Veneratului Consiliu Eparhial în afacerile edificării nouăi biserici și a conversiunii.

Cu tot respectul,
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 6 Martie 1933
Aurel Monda, paroh

Document nr. 3

Prea Sfințite Stăpâne,

În săptămâna trecută, s-a votat Regiunii silvice din Bistrița un împrumut de trei milioane lei de către actualul guvern. Având susnumita Regiune și ea greutățile ei, cu toate aceste cred că ar fi bine ca să interveniți Prea Sfintă Voastră ca în mod excepțional să se dea bisericii noastre din Bistrița-Bârgăului suma de 200.000 lei pentru ca să se poată termina și să nu se ruineze.

După ce comuna menționată are de primit într-adevăr sume mai mari de la Regiune, dar după ce și ea se află într-o situație precară să se acorde comunei suma de

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

200 mii lei, dar să se amintească că pentru terminarea bisericei noastre, caci altcum și biserica unită își ridică pretențiunea de o treime.

Al Prea Sfintiei Voastre,
Prof. Andrei Buzdug.
Cluj, 29 Martie 1933

Document nr. 4

DR. TUDOR DAN, avocat
Bistrița, Piața Regele Ferdinand, 28
Telefon 32

Înalt Prea Sfintă Voastră!

Lipsind din localitate, abea acumă am luat cunoștință de conținutul scrisorii Excelenței Voastre.

Citind-o am fost pătruns de o mustrare de conștiință, că poate în situația în care sunt nu aş fi făcut destul obligațiunilor de a ajuta acolo unde este absolut necesar pe bunii credincioși, care au ajuns în grele năcazuri, datorită calității lor de buni fii ai lui Dumnezeu, jertfind mult, pentru clădiri de lăcașuri pentru rugăciuni și închinare.

O analizare a situațiilor din trecut și prezent a instituțiilor, unde astăzi poate conta în mică măsură și cuvântul meu, mă întărește în credință, că orice sforțări și din partea ori și cărui bun credincios erau fără de un rezultat practic.

În credință și bună voință în directivele de ajutorare în cari ati binevoit, a-mi scrie, sunt în măsură să concurez cu orиșcine.

Situația financiară și economică a instituțiilor este imposibilă și deci ajutorul lor efectiv lipsește. Iată de ce? Oamenii sunt vinovați! Si regretabil, că sunt o mică parte de preoți de ai noștri și ei complici la dezastru.

Peste bunul simț și condițiile sociale și economice potrivite în domeniul unei complete anarchii și lipse de scrupule se înființează societatea „Regna”. O cetate ce a înveninat pe bunii credincioși - deopotrivă intelectuali și țărani - cu puterea banului, și care a cedat numai în spasmurile morții și atunci, când lasă o pagubă de peste 214 milioane lei.

Această situație, această pagubă am luat-o drept moștenire – în cursul lunei Junie 1932 – cu credința în Dumnezeu că voi avea puterea și energia, alături de alții buni creștini să salvăm cele 44 comune grănicerești de la dezastrul ce amenință mai stăruitor și zi de zi.

A fost o muncă supraomenească de a lupta cu greutățile financiare și economice și de altă parte puterea de rezistență la atacurile zilnice a acelor care efectiv erau responsabilită de dezastrului. Rezultatul este îmbucurător. Averile comunelor sunt în afară de orиșice pericol.

Vedeți, în această situație, nu puteam să sprijinim cu bani bisericile noastre. Situația se va schimba și atunci ne vom face datoria. În această direcție am și început a lucra. În

Comisia silvică, de pe lângă Direcțiune, s-a hotărât ca Prefectura să ceară de la cele 44 comune grănițerești date referitoare la datoriiile ce le au, fie ca comună politică, fie bisericicească.

Aceste datorii se intenționează să fie preluate de Direcțiune în contul tangentelor comunelor. Rezultatul acestei acțiuni nu știm dacă va fi afirmativ și data la care se poate rezolva.

În orice caz noi suntem datori a ține seamă de greutățile cu cari se luptă comunele politice și bisericești și vom face tot ce omenește este posibil în ajutorarea lor.

Al Excelenței Voastre fiu credincios,

Dr. Tudor Dan

Bistrița, la 10 Aprilie 1933

Document nr. 5

DIRECȚIUNEA REGIONALĂ SILVICĂ

BISTRITĂ

Serviciul Personalului

Nr. 2091. 23.V.1933

Consiliului Eparhial Ortodox Român Cluj

La adresa Dvs. Nr. 1611/1933, avem onoare a vă face cunoscut că deși Direcțiunea Reg. Silvică Bistrița cunoaște necesitățile imperioase atât ale comunei Bistrița-Bârgăului, cât și ale celorlalte comune grănicerești, din cauza lipsei de numerar, datorată crizei economice și financiare, nu este în măsură de a face față pentru moment acestor necesități.

Imediat după ce se va îmbunătăți situația financiară a Dir. Reg. silv., vom ajutora toate comunele grănicerești și prin ele și bisericile respective.

Director, ss. indescifrabil

Şeful serviciului, ss indescifrabil

Document nr. 6

OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRITĂ
Nr.283/1933. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta cererile preotului Aurel Monda din Bistrița-Bârgăului către Consiliul economic al Sf. Patriarhii pentru un ajutor pe seama Bisericii, cu rugarea să binevoiți a o promova cu recomandație locului în drept.

Bistrița, la 22 Iunie 1933
Oficiul protopopesc ort. rom.
Din încredințare, Pr. Victor Mureșian, capel. prot.

Document nr. 7

OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRITĂ
Nr.299/1933. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta cererea Of. Par. și procesul verbal al Consiliului par. din Bistrița Bârgăului, cu referire la întreprinderea unei colecte în favorul terminării bisericei de acolo, cu rugarea respectuoasă, să binevoiți a esopera pe seama numitei biserici de la cei în drept, concesiunea de coletă prin Pantahuză.

Bistrița, la 28 Iunie 1933
Oficiul protopopesc ort. rom.
Din încredințare, Pr. Victor Mureșian, capel. prot.

Document nr. 8

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Subsemnatul, Chifor Rus, credincios al bisericii ortodoxe române din Bistrița Bârgăului, cu supunere fiască îmi iau voie a înainta următoarea rugare:

Văzând, că biserică noastră nu se termină și că credincioșii noștri din lipsă de lăcaș sfânt se împrăștie și se depărtează de la cele sfinte, m-am hotărât ca din toate puterile mele să lucrez ca să ducem lucrul început la sfârșit bun, aşa cum au făcut

stră bunii noștri. De aceea în înțelegere cu mai mulți oameni de bine din sat m-am pornit la drum și întâi îndrăznesc a veni la Prea Sfinția Voastră, rugându-vă ca:

1. Suma de 50 mii lei votată de V. Cons. Eparhial parohiei noastre, să ni se achite, în măsura lucrărilor efectuite.

2. Să se voteze 50 mii lei tot de către V. C. Eparhial pe numele meu în scopul bisericei și să-i achit în timp de 5 ani.

3. Conform hotărârii Consiliului parohial, să ni se dea o autorizație pentru colectă în întreagă țara.

Subsemnatul, posed o avere de 35 jug, casă, grădină etc. și pot să dau o garanție spre acest scop (amintesc și aceea, că nu am decât o fetiță adoptată) aşa după cum mi se va cere.

Lucrul acesta vreau, Prea Sfintite Stăpâne, să-l fac numai din dragoste față de legea noastră stră bună și nu mai vreau să ne vedem biserica noastră aşa umilită și săracă, stând alături de cea unită care e bogat înzestrată, iar a noastră lăsată în părăginire.

În nădejdea că cererea mea justă, va fi judecată cu părintească considerare din partea Prea Sfintei Voastre, rămân al Prea Sfintei Voastre devotat fiu sufletesc Chifor Rus.

Bistrița Bârgăului, 30 Iunie 1933

Document nr. 9

Nr. 136/1933

Prea Onorat Oficiu protopopesc

Conform scrisoarei On. Oficiu protopopesc de sub Nr. 304/933, prin care ni se comunică ordinul Ven. Consiliu Eparhial Nr. 3902/1933 din 26 Iunie cu privire la regularea datorilor ce le are biserica și între diferendul ivit între biserică și Firma Sasu, am onoarea a raporta următoarele:

Membrii care au subscris cambiile au intrat în conversiune și în 1 Octombrie trebuie să achite interesele prevăzute de lege, am vorbit cu Dl. Dan, care mi-a promis că Direcțunea Silvică ne va da banii necesari, dacă nu va putea să ne deie bani, atunci ne va da libile de depunere pentru a ne putea aranja datoria.

Întrucât privește diferendul ivit între Biserică și antrepriza Elena Preda Sasu, am dat cauza la advacatul Dr. Ioan Lazăr din Bistrița, care ne-a sfătuit ca noi să nu începem procesul deoarece antrepriza Preda Sasu e îngreunată de datorii și să lăsăm ca ea să ne împrocesueze și atunci sus numitul advacat ne va apăra.

Antrepriza Elena Preda Sasu până în ziua de azi nu a satisfăcut ordinul Prea Veneratului Consiliu Eparhial de sub Nr. 4740/1932 și nici nu a împrocesuat biserica.

Oficiul parohial ortodox român.

Bistrița Bârgăului, la 6 Iulie 1933

Aurel Monda, paroh

Document nr. 10

Patriarhia Română
Consiliul Central Bisericesc
Nr. 7061
București 25 Iulie 1933
Str. Matei Milo Nr.10 Et. III.
Prea Sfinției Sale Prea Sfințitului Episcop al Clujului

Prea Sfințite,

Drept rezultat adresei P.S.Voastre cu Nr. 3902/933, înreg. la Consiliul Central Bisericesc sub Nr. 6288/933, cu frătească dragoste vă aducem la cunoștință că în situația actuală, Consiliul Central Bisericesc, nu mai are nici o sumă în scopul arătat de P.S.Voastră, în adresa cu numărul de mai sus și anume în a ajuta Parohia Română Bistrița Bârgăului.

Consiliul Central Bisericesc a dat din fondurile sale suma de un milion pentru ajutorarea parohiilor sărace din cuprinsul Eparhiei Clujului, cu condițiunea că această sumă să fie restituță de celelalte eparhii în anumite cote. Abia ni s-a trimis 230.000 (douăsutecincimii) lei, din această sumă, deși au trecut trei ani și cu toate că am cerut această restituire în repetate rânduri.

Astfel fiind situația, cu destul regret vă facem cunoscut că nu mai putem veni în ajutor cu nici o sumă, din lipsă totală de fonduri.

Primiți vă rugăm Prea Sfințite ale noastre întru Christos arhierești îmbrățișări.

Președinte, Patriarh Miron Cristea

Efor, ss indescifrabil

Document nr. 11

Nr. 182/1933

Prea Sfințite Stăpâne!
Prea Venerat Consiliu Eparhial!

Azi a venit la mine credinciosul Cifor Rus, care mi-a promis că va umbla spre a ne colecta pentru terminarea nouăi biserici, deci vin în numele Consiliului parohial și a credincioșilor noștri ca să binevoiți a ne da permisiunea pentru o pantauză în întreagă țară noastră.

Crezând că rugarea ne va fi luată în considerare pentru a ne putea termina sfântul lăcaș, semnez cu tot respectul.

Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 20 Octombrie 1933
Aurel Monda, paroh.

Document nr. 12

Prea Sfințite Stăpâne,

Comuna politică Bistrița-Bârgăului a ridicat de la Regiunea Silvică Bistrița suma de 170 mii lei.

Au intervenit pentru aceasta preotul nostru Aurel Monda, epitropul și notarul comunal. Conform unei hotărâri a Consiliului Comunal, s-a preluat o datorie a bisericii noastre de acolo. Notarul însă acum nu voiește să dea nici un ban pentru biserică, spunând că are alte datorii de acoperit, aşa că banii se vor cheltui și biserică noastră rămâne tot în mizerie. Pentru ajungerea scopului nostru, cu onoare, fac următoarea propunere:

Dl Subsecretar de stat Dl. Dr. Ioan Pop să fie rugat ca să scrie sau să-l cheme la Cluj ocazional pe notarul Augustin Loliciu din Bistrița Bârgăului și aşa să i se dea avertismentul recerut, pentru ca astfel să-și facă datoria față de biserică noastră din comuna menționată, fiind în covârșitoare majoritate ai noștri acolo, iar dacă n-ar executa ordinul, să fie transferat, pentru că funcționarii uniți lucrează de-a dreptul împotriva intereselor noastre.

Rog ca această intervenție să se facă cu posibilă urgență, ca să nu se irosească banii.

Înnoindu-mi rugarea, sunt al Prea Sfintiei Voastre

Profesor Andrei Buzdug

Cluj, 30 Octombrie 1933

Document nr. 13

ROMÂNIA
MINISTERUL DE INTERNE
INSPECTORATUL GENERAL ADMINISTRATIV
AL CIRCUMSCRIȚIEI CLUJ, SECTIA I

Prea Sfinției Sale Episcopului Nicolae Ivan Cluj
Nr. 13620/933
Cluj, la 18 decembrie 1933

Prea Sfințite,

La adresa Dvs. Nr. 6399/933, avem onoare a vă face cunoscut că, în urma ordinului ce am dat, Dl. Prefect al județului Năsăud ni-a comunicat cu raportul Nr. 20120/1933 că, consiliul comunal al comunei Bistrița Bârgăului, prin deciziunile 146 și 147/1933, a hotărât modificarea bugetului prin majorarea fondului pentru deschiderea de credite pentru a putea astfel achita Bisericei o parte din ajutorul ce este obligat a-i da.

Inspector Gen. Adm. Regional; ss. indescifrabil.

Anexa 16

Document nr. 1

Prea Sfințite Stăpâne,

Pentru terminarea bisericei noastre din Bistrița Bârgăului, îmi iau voie a face următoarea propunere:

Să se intervină prin Domnul Ministrul Alexandru Lapedatu la Prefectul Județului Năsăud, Dumitru Nacu ca acesta la rândul său să mijlocească ca consiliul comunal din Bistrița Bârgăului, să decidă că votează suma de 300 mii lei pentru terminarea bisericei ortodoxe, care sumă să o avanzeze Caps-ul din tangenta comunei, ce-i revine în anul în curs, fiind luat în bugetul Caps-ului aproape 1 milion. Cu ducerea la îndeplinire a acestei decizii se autorizează P.S.S. Nicolae Ivan, precum și cu ridicarea sumei acesteia.

Cluj, 2.II. 1934

Al Prea Sfintiei Voastre,
Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 2

Onorat Consiliu Eparchial Cluj

Subsemnatul m-am deplasat în baza delegației Nr. 6029 din 10/IX.1931 cu data de 14/IX.1931 la Bistrița Bârgăului pentru verificarea situației lucrărilor de la biserică nouă din localitate. Arhitecta m-a rugat să-i dau răgaz pentru a face decontarea, ceea ce abea în luna februarie 1932 mi-a adus-o de la Cluj. Îndată după aceasta ne-am deplasat din nou la 17 Februarie 1932 la Bistrița Bârgăului și am făcut raportul cu Nr. 1056/932.

Deoarece pentru ambele deplasări nici până azi nu mi-am primit banii, cu onoare rog să binevoiți a-mi lichida în contul parochiei Bistrița Bârgăului 3000 lei.

Cluj la 27 Iunie 1934
Cu stimă,
Prof. Andrei Buzdug

Document nr. 3

Nr. 120/1934

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Cu tot respectul înaintez sub % Procesul verbal luat în ședința extraordinară a Consiliului parohial ort. rom., ținută la 8 Iulie 1934 cu următorul raport:

Membrii Consiliului Comunal în ședința ținută la 28 Februarie 1934 au hotărât, sub Nr. 21-1934 P.v. Nr. 296-1934 adm. la insistența mea, ca să ia un împrumut, aconțo tangentei de la C.A.P.S. suma de 1.000.000 lei dintre cari bani să ne deie bisericilor suma de 500.000 lei pentru terminarea bisericei și regularea datoriilor. În comisie pentru esoperarea împrumutului, pe lângă Notar, Primar, am fost ales și subscrisul, care m-am întâlnit cu Dl. Dr. T. Dan și mi-a spus că ne va câștiga el împrumutul, a auzit Dl. Prefect că am vorbit cu Dl. Dr. Dan și m-au chemat la el și mi-a spus că dacă dau la Dl. Dr. Dan ca să ne câștige împrumutul, atunci ei de la Prefectură nu aproba hotărârea Consiliului Comunal amintită mai sus, a zis mai departe că ei ne vor sta în ajutor ca să primim împrumutul cerut. Am venit acasă, am luat hotărârea ca comisiunea aleasă să cerem sprijinul Prefecturei pentru împrumut, din nou am mers la Dl. Prefect cu cererea Comunei, care mi-a promis tot sprijinul, zicând să mergem la Dl. Senator Bejan – care este și deputat bis. la Prea Ven. Consiliu Eparhial – i-am dat rugarea, zicând că ne va ajuta, în mai multe rânduri am mers la Bistrița și l-am întrebat că ce e cu rugarea Comunei, tot mi-a spus că vom primi împrumutul cerut, dar până în ziua de azi nu ne-a făcut nimică.

Acuma vine din nou Dl. Dr. T. Dan și ne spune că ne va câștiga el împrumutul de la C.A.P.S. dacă C.A.P.S. va rămânea, deoarece aud că voiesc grănițierii ca să ia de la C.A.P.S. pădurile și să înființeze din nou Regna.

Comuna politică în zilele trecute a primit de la C.A.P.S. suma de 70.000 lei, dintre cari i-au detras 40.000 lei pentru datorie și 30.000 lei i-au dat, am cerut conform încheierii Consiliului Comunal din 27 Nov. 1933, Nr. 149/1933 P.v. Nr. 1996 adm. ca din banii aceștia să ne deie competența bisericei noastre pentru a ne putea aranja situația tristă în care ne aflăm cu biserică, Dl notar a zis că nu poate să ne deie nimică.

Văzând cele ce se întâmplă, am luat în ziua de 7 Iulie a.c. pe epitropul Ciurea și am mers la Dl. Director a Prefecturii și i-am spus situația în care ne aflăm, cerând ca în numele bisericei noastre să ni se achite partea competentă pentru a ne putea acoperi datoriile urgente.

Mi-a promis că va face anchetă în contra Primăriei că din ce motive nu ne dau banii competenții luați în bugetul comunal pe anul 1934; deoarece atât Dl. Notar, cât și Dl. Primar înaintea Dl. Prefect ne-au promis că ne vor da partea competentă.

În ziua de 8 Iulie a.c. am hotărât din nou ca comisiunea aleasă pentru esoperarea împrumutului cerut de Comuna politică să mergem la Dl. Bejan și Dl. senator Dr. Onea ca să-i rugăm să ne esopereze împrumutul cerut de Comuna politică, ca astfel în anul aceasta să ne putem termina biserică și aranja datoriile bisericei.

Am hotărât mai departe ca să înațăm Prea Ven. Consiliu Eparhial scrisoarea firmei E. I. Sasu predată de Dl. Dr. T. Dan, prin care ne provoacă ca în decurs de 8 zile să-i achităm suma de 1.033.413 lei, noi am primit în anul 1932 sub Nr. 4740 de la Prea Ven. Consiliu Eparhial deciziunea că firma Sasu sau ne termină biserică, sau ne dă o despăgubire de 458.873 lei, la caz contrar îi putem împrocesua. Am vorbit cu Dr. Lazăr și mi-a spus atât mie, cât și Dului adm. protopopesc Mureșanu ca să lăsăm ca ei să ne împroceseze și apoi ne va apăra el.

Firma E. I. Sasu ne face propunerea, conform scrisoarei lor alăturată la acest raport, ca să mergem în Bistrița și să ne înțelegem în privința divergențelor, dar noi Consiliul bisericesc nu suntem aşa experți în lucrările de arhitectură, în privința aceasta Dl. Dr. Bohățel și-a făcut destul de clar expertiza Dsale.

Am hotărât mai departe ca să chemăm înaintea Consiliului parohial pe Cifor Rus, care ca bun credincios s-a lăudat că ne va termina noua biserică și să-și deie socoata cu colecta făcută, căci la caz contrar suntem siliți a-l da Parchetului.

Toate acestea mi le-am ținut de datorință a le împărtăși Prea Veneratului Consiliu Eparhial, tot odată voi raporta că ce am putut isprăvi cu esoperarea împrumutului.

Cu tot respectul,
Aurel Monda, paroh
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 8 Iulie 1934

Document nr. 4

OFICIUL PROTOPOPESC ORTODOX ROMÂN BISTRITA
Nr. 271/1934. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Ca urmare a ordinului Nr. 711 din 30 Mai, îmi iau voie a raporta, că în ce privește aranjarea chestiunilor Bisericii din Bistrița Bârgăului în sensul numitului ordin, am luat contact cu Dl. Dr. Dan, care s-ar fi angajat gratuit să facă toate intervențiile la locurile în drept, ca parohia să câștige banii necesari să-și plătească datoria și să termine biserică. Dl. Dr. Dan intenționa să câștige pentru comuna politică un împrumut de 1.000.000 lei - 1.500.000 lei, din care să dea bisericii 6-800.000 lei să achite datoria cu 30% și să termine biserică. A doua modalitate contemplată era să hotărască comuna politică cedarea sumei de 600.000 lei pentru biserică din tangenta ce ar avea de primit comuna pe timpul 1 Iunie 1934-1 Iunie 1935, în sumă de peste 800.000 lei. Dacă nu ar fi politica la mijloc, poate una din aceste soluții ar fi realizabilă, aşa însă nu cred în realizarea nici uneia, deoarece Dl. Dr. Dan n-a încercat dezlegarea acestei probleme, când era guvernatorul averilor grănicerești și avea toată posibilitatea de-a face rosturi bisericii din B. Bârgăului. Puternicii zilei de azi vor pune piedici acțiunilor Dsale sub pretextul, că fiind apărătorul firmei I. Sasu față de Biserică B. Bârgăului, dacă va primi o sumă

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

oarecare, aceea o va sechesta în favorul firmei. De altă parte, situația pădurilor grănișești iarăși s-a schimbat, fiind o nouă transiție de la C.A.P.S la Regna și nu sănăt prospecte de-a putea primi vreun ban.

Astfel, biserică este expusă de-a nu putea ajunge într-o situație mai fericită ca cea de azi. Consiliu comunal și cel parohial au toată bunăvoiința de-a ajuta, dar nu au cu ce. Comuna politică avea să primească prin Iunie din tangentă 80.000 lei, i s-au sechestrat 10.000 lei pentru islazuri etc. Din rest notariul comunal nu vrea să deie nimic, deoarece comuna are de plătit la 500.000 lei numai în salarii restante funcționarilor comunali. Aceasta este situația adevărată a bisericii din Bistrița Bârgăului și e greu a afla o soluție care să amelioreze măcar în parte această situație.

În alăturare sub % îmi iau voie și să înainteze un proces verbal al Consiliului parohial și raportul preotului A. Monda referitor la chestiunile bisericești adresa firmei I. E. Sasu către Consiliu parohial, cu copia unui ordin al Veneratului Consiliu Eparhial din 1926.

Bistrița, la 24 Iulie 1934

Oficiul protopopesc ortodox român

Din încredințare: Pr. Victor Mureșan, capel protop.

Document nr. 5

Nr. 166/1934

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Cu tot respectul raportează următoarele cu privire la Ordinul Prea Ven. Consiliu Eparhial de sub Nr. 4177/1934 că am trimis Prea Ven. Consiliu prin asemnat poștal suma de 3000 lei pentru Dl. arhitect Dr. Bohățiel.

Cu privire la Ordinul Prea Ven. Consiliu Eparhial de sub Nr. 5077/1934 raportează:

1. Am provocat Firma E. I. Sasu de 2 ori și anume în ziua de 13.VIII.1934 sub Nr. 131 și în ziua de 19.IX. sub Nr. 145 – ceea ce pot dovedi cu cartea de poștă – ca în decurs de 30 zile să se conformeze deciziunii Prea Ven. Consiliu Eparhial de sub Nr. 4740/1932 că sau să termine biserică, sau să restituie suma ridicată de 458.873 lei, dar susnumita Fir-mă până în ziua de azi nu a lucrat nemica la noua biserică, nici nu mi-a răspuns nemica.

2. De mai multe ori am fost în Bistrița la Directorul Prefecturei și la Dl. Prefect și le-am spus situația gravă în care ne aflăm cu edificarea nouăi biserică, în ziua de 9 Octombrie a.c. am luat pre Notari și 12 fruntași de ai comunei și am mers la Dl. Prefect, spunându-i din nou situația; Dl. Prefect a dat ordin notarului Lolici ca din bugetul comunei să ne pună la dispoziție bisericei suma necesară pentru aranjarea datorilor, ca astfel să putem beneficia de legea conversiunii, mai departe Dl. Prefect a dat ordin ca din tangentă comunei, jumătate să o deie bisericilor, dacă banii nu ajung, să cerem un aconto de la C.A.P.S din tangentă, ceia ce Dl. Director ne-a spus că în 25 Octombrie ne va da banii necesari. De la Comună am primit imediat suma de 10.000 lei, dintre care 3.000 lei i-am trimis Dl. Dr. Bohățiel, restul de circa 40.000 lei să ni-l dea până în 25 Octombrie a.c.

3. Comuna politică a hotărât ca să ia un împrumut de 1.000.000 lei de unde să ni se deie bisericilor jumătate pentru aranjarea datorilor și terminarea nouăi biserici, Dl. Dr. Dan ni-a promis că ne va esopera împrumutul, dar până în ziua de azi nu a făcut nemica și mi-a spus că nu ne poate esopera împrumutul. A promis Prea Sfinției Sale Episcopului nostru că ne va esopera împrumutul cerut, dar numai cu promisiunea am rămas, el a făcut ca și cu aruncul din anul 1929 îndemnând credincioșii ca să nu deie aruncul, deoarece el ne va mijlochi un ajutor de la Statul Român.

Am vorbit cu Dl. senator Bejan de mai multe ori și în ziua de 9 Octombrie a.c. el ne-a promis că ne va esopera un împrumut de 1.000.000 pentru comună, totodată mi-a arătat în scris că a cerut 200.000 lei pentru terminarea bisericei noastre de la Dl ministru.

4. Pe colectantul Cifor Rus l-am provocat înaintea notarului Lolici, care a dresat un proces verbal cu el, în care se deobligă ca să achite bisericei noastre suma de 1816 lei, iar 700 lei a solvit la cassa bisericei. A colectat 2795 lei, dintre cari 10% i se vor da lui.

5. Alăturat sub % înaintez Procesul verbal de licitație a locurilor bisericei, ținută în ședințele de 22 Aprilie a.c. și 30 Septembrie a.c., prin care s-au arendant toate locurile bisericei. Un loc nu l-am putut da în arendă până în ziua de 30 Sept. a.c., deoarece a fost iarba mâncată de viermi și făcându-se mai târziu otavă, l-am dat la Ioan Năuc cu suma de 650 lei. Rog ca să binevoiți și aproba procesul verbal.

6. Raportează mai departe ca toți debitorii bisericei au fost provocați și achita datoriile ce le au la biserică.

Cu tot respectul,
Aurel Monda, paroh
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 15 Octombrie 1934

Document nr. 6

OFICIUL PROTOPOPESC ORTODOX ROMÂN BISTRITA
Nr. 385/1934. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie să înaintez raportul Oficiului parohial din Bistrița Bârgăului referitor la situația bisericii de acolo. În același raport comunică că a trimis suma de 3000 lei pretenționea Dului Dr. Leo Bohățel, arhitect eparhial, și cere ca procesul verbal despre arendarea pământurilor bisericești să binevoiți să-l aproba.

Chestiunea cu împrumutul este mai mult dubioasă și cu greu va putea ajunge la realizare. și de altcum lucrările în anul acesta nu se vor mai putea face, fiind timpul prea înaintat. Rămâne numai să se interveni pe unde se va putea pentru a primi ceva ajutoare ca să se lucreze în primăvara anului viitor.

Firma E. I. Sasu nu va continua lucrările, pretinde că să i se plătească peste un milion lei în contul lucrărilor făcute. Jurisconsultul nostru, Dl. Dr. Lazăr, sfătuiește parohia să nu intenteze proces, ci să rămână în apărare.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Rămâne deci ca Veneratul Consiliu Eparhial să binevoiască a da un nou ordin față de ținuta ce trebuie să ia parohia.

Bistrița, la 18 Octombrie 1934

Oficiul protopopesc ort. rom.

Din încredințare: Pr. Victor Mureșian, capel prot.

Document nr. 7

Nr.189/1934

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Conform Ordinului de sub Nr. 6985/1934 a Prea Veneratului Consiliu Eparhial, cu privire la regулarea datorilor ce le are parohia, cu tot respectul raportează, în ziua de 14 Noiembrie a.c. am primit de la C.A.P.S aconto tangentei ce o are comuna noastră suma de lei 46.076 și am achitat la Banca Centrală din Bistrița prima rată, conform chitanțelor în suma de lei 22.317, la Banca Aurora conform chitanței..... lei 9000, la Banca Populară din Prundu Bârgăului conform chitanțelor lei 9638, în total 40.955 lei.

La Băncile de mai sus mi s-a spus că dacă până la 1 Aprilie 1934 avem bani, putem schimba ratele date astăzi în rate mai mari, aşa încât datoria ni se va reduce cu 70%.

Am încercat pe toate căile ca să pot primi o sumă mai mare de bani, am luat pe epitropi, notari, primari și i-am dus cu trăsura mea, am mers de câte ori numai singur – dar nu mi-a succes, în schimb prefectul județului, Dl. Dr. Nacu, a dat ordin notarului comunei noastre ca să ne achite regulat competențele parohiei noastre și acum aşa cred că până la 1 Aprilie 1935 vom putea achita sume mai mari și datoria ce o avem ni se va reduce cu 70% și vom putea pe anul viitor să ne terminăm biserică.

Cu tot respectul,

Aurel Monda, paroh

Oficiul parohial ort. rom.

Bistrița Bârgăului, la 15 Noiembrie 1934

Document nr. 8

OFICIUL PROTOPOPESC ORTODOX ROMÂN BISTRITA

Nr. 466/1934. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare aprobare, procesul verbal al Consiliului parohial din Bistrița Bârgăului, luat în ședință din 25 Noiembrie a.c. referitor la urmărirea debitorilor bisericii și la ridicarea ajutorului de la Comuna politică, de epitropie direct de la Direcția Silvică.

Bistrița, la 26 Noiembrie 1934

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian

Anexa 17

Document nr. 1

Nr. 147/1935

Chitanță oficioasă

Despre 25.000 lei adecă douăzeci și cincimii lei pe care sumă epitropia bisericei ortodoxe române din Bistrița Bârgăului recunoaștem că i-am primit de la Prea Veneratul Consiliu Eparhial ort. rom. din Cluj – ca împrumut votat preotului Aurel Monda de la Vatra, replătibil în rate lunare de 1000 lei din salariul domniei sale, pe cari domnia sa îi face donație bisericii ortodoxe pentru continuarea lucrărilor la noua biserică, despre ce adeverim și subscrim și îi aducem mulțumiri pentru suma donată.

Oficiul parohial ort. rom.

Bistrița Bârgăului, la 1 Septembrie 1935

Aurel Monda, paroh ort. rom.

Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca, Macedon Țigăroi, epitropi

Document nr. 2

Nr. 146/1935

Chitanță oficioasă

Despre 50.000 lei adecă cincizecimii lei pe care sumă, epitropia bisericei ortodoxe române din Bistrița Bârgăului recunoaștem că am primit-o de la Prea Veneratul Consiliu Eparhial ort. român din Cluj, ca ajutor votat sub Nr. 2669/1931 pentru continuarea lucrărilor la noua biserică, despre ce chițăm și subscrim și în numele întregului popor aducem cele mai sincere mulțumiri Prea Ven. Consiliu Eparhial pentru ajutorul votat.

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 1 Septembrie 1935

Aurel Monda, paroh

Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca, Macedon Țigăroi, epitropi

Document nr. 3

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița

Nr. 409/1935. prot.

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

La ordinul Nr. 5165/1935 îmi iau voie a raporta, că în ziua de 29 August 1935, am ținut în Bistrița Bârgăului ședință cu Consiliul și Adunarea parohială pentru începerea unei noi campanii de lucru pentru terminarea bisericii în mod provizoriu, încă în toamna aceasta.

În scopul acesta am adus cu mine și pe Dl F. Kelp, șef inginerul județean, ca expert și s-au constatat la fața locului defectele obvenite în cursul timpului și lucrările de îndeplinit până la terminarea provizorie. Expertul nostru a redus devizul original la suma de 250.000 lei pentru toate lucrările interioare și repararea defectelor exterioare, după cum sunt fixate acele lucrări în procesul verbal din 29 August, pe care îmi iau voie a-l anexa sub %.

Ca fond inițial pentru începerea lucrărilor se statorește: 50.000 lei ajutor votat de Ven. Consiliu Eparhial, pentru care credincioșii parohiei și pe calea aceasta își exprimă cele mai bineîmpărțite mulțumiri, Prea Sfintei Sale și Ven Consiliu Ep., 25.000 lei donația pr. A. Monda din împrumutul votat de la Vatra, 50.000 lei ajutor de la Onor. Minister al Agriculturii și Domeniilor. Deci un fond inițial de 125.000 lei, la care să mai adaugă diferite donații ale credincioșilor, ca ferești, uși, lucru în natură și bani și un eventual ajutor de la Cooperativa Regna.

În 3 Sept. a.c. s-a prezentat o delegație din Bistrița Bârgăului, constătoare din Ștefan Ciurea, Dănilă Cionca, Gavril Cot, primarul comunei Nicolae Găină cu preotul A. Monda și cu antrepriza veche E. I. Sasu, la acest Oficiu și reprezentanții bisericii au somat pe Dna și Dl Sasu să termine dânsii lucrările de la biserică în sensul ord. Ven. Consiliu Ep. Nr. 4740/1932, după decontările făcute de Dl Dr. Bohățiel arhitectul eparhial. Antrepriza a răspuns că nu se simte datoare cu această lucrare și că va continua lucrările, dacă se va afla o modalitate de aplanare a diferendului dintre ea și biserică pe o cale pașnică. În caz contrar, antrepriza va intența proces bisericii.

Cum chestiunea cu diferendul dintre cele 2 părți este foarte încurcată, rugăm Ven. Consiliu Ep. să binevoiască a da îndrumările necesare pentru aplanarea acestui conflict, care ține și credincioșii într-o continuă agitație. Antrepriza se arată destul de flexibilă, a ceda din drepturile ce susține că le are față de biserică iar pentru parohie ar fi mai convenabil să se continue lucrările sun conducerea antreprizei care le-a și început, pentru că lucrările sunt greu de executat în regie și răspunderea este cu atât mai mare și pe lângă aceasta nu se găsesc nici lucrători specialiști pe care să-i poți angaja.

Bistrița, la 5 Septembrie 1935.

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Document nr. 4

Nr. 156/1935

Prea Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % cu tot respectul înaintez, Procesul verbal din ședința adunării parohiale, ținută în ziua de 11 Septembrie a.c. prin care se aplanează conflictul ivit între credincioșii noștri și firma E. I. Sasu, precum și contractul încheiat de biserică și Firma E. I. Sasu, prin care se deobligă a termina interiorul bisericii conform devizului de spese aprobat de Ven. Consiliu Eparhial sub Nr. 5889/1935 ca să binevoiți a le aproba și a ne ajutora cu banii promisi, ca să putem începe lucrările la noua biserică.

Cu tot respectul,
Aurel Monda, paroh ortodox
Oficiul parohial ortodox român
Bistrița Bârgăului, la 11 Septembrie 1935

Document nr. 5

Oficiul protopopesc ortodox român Bistrița

Nr. 409-1935

Venerat Consiliu Eparhial,

În baza ordinului Nr. 4889/7.IX.1935, îmi iau voie a raporta că s-a intermediat o împăcare între biserică din Bistrița Bârgăului și antrepriza E. I. Sasu, după cum arată procesul verbal luat la fața locului alăturat aici sub %.

Conform acestei împăcări, biserică va plăti antreprizei suma de 150.000 lei în curs de 3 ani de la 1.I.1936- 1.I.1939, iar restul până aproape un milion lei îl face donație bisericii, condiție cerută de antrepriză să fie luată la proces verbal.

Astfel împăcată situația cu trecutul, parohia va căuta și afla resursele necesare pentru a putea achita această sumă în termen de 3 ani.

În consecință, antrepriza E. I. Sasu s-a oferit a prelua continuarea lucrărilor din interiorul bisericii conform devizului întocmit de șef inginerul județean Dl. F. Kelp cu prețul de 251.829 lei. S-a încheiat cu antrepriza contractul care cu tot respectul se înaintează anexat sub % spre binevoitoare aprobare.

Cerem, ca după aceste demersuri, cu binevoitoarea aprobare a Ven. Consiliu Eparhial, lucrările se vor putea începe cu ziua de luni 16.IX.1935.

Credincioșii din Bistrița Bârgăului sunt pe deplin mulțumiți și satisfăcuți cu soluțiile aflate și își vor da și ei - cum se observă - toată osteneala și vor aduce jertfe posibile pentru terminarea bisericii în toamna aceasta.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Rog respectuos Ven. Consiliu Eparhial să binevoiască a aproba procesul verbal și contractul încheiat ca lucrul la biserică să se poată începe cu ziua de 16 Septembrie a.c.

Bistrița, la 11 Septembrie 1935

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian

Anexele le prezintă preotul A. Monda personal

Document nr. 6

Contract

Încheiat în comuna Bistrița Bârgăului la data de 25 Septembrie 1935 între parohia ortodoxă română Bistrița Bârgăului, reprezentată prin preotul Aurel Monda și membrii Cott Gavril, Niculai Găină, Ștefan Ciurea, domiciliați în Bistrița Bârgăului, și între firma E.I. Sasu ca antreprenor domiciliat în Bistrița, având ca obiect executarea lucrărilor de construcție a bisericei ort. în interior conform devizului.

1. Subsemnații antreprenori se obligă a executa în cele mai bune condiționi și în perfectă regulă de artă lucrările menționate mai sus, cuprinsă în devizul aprobat de consiliul eparhial sub Nr. 5889, datată la 7 Septembrie 1935, în conformitate cu condițiunile generale pentru întreprinderi de lucrări publice, întrucât nu sunt modificate prin condițiunile speciale de licitație, care anexă fac aparte integrantă acestui contract, se consideră acceptate în întregime de antreprenor prin simplul fapt că și-a prezentat oferta, pentru suma globală de lei 251.828.- adecă/douăsutecincizecinciunamioptusedouăzecișopt/.

2. Ca garanție, că va observa în întregime toate condițiunile specificate în contractul de față, antreprenorul depune o cauțiune în valoare de lei 12.500 – constând în bani numerar.

3. Întrucât antreprenorul n-ar termina lucrările în termenul fixat în condițiile speciale, se obligă a plăti o amendă de lei..... adecă lei..... pentru fiecare zi de întârziere, nemotivată prin forță majoră.

4. Dacă antreprenorul, după judecata comisiunei de edificare completată cu referatul arhitectului eparhial, n-ar respecta amănunțit toate condițiunile stipulate sau dacă prin neglijență n-ar înainta lucrările normal consiliul eparhial are dreptul, fără de nici un amestec judecătoresc, să rezilieze contractul și să îndrumeze comisia de construcție să continue edificarea în regie proprie sau cu alt antreprenor - fără considerare la preț - pe spesele și riscul primului antreprenor.

5. Antreprenorul garantează pentru trăinicia lucrărilor executate și pentru buna calitate a materialelor întrebuințate vreme de trei ani de la ziua terminării și predării lucrărilor constatațe în procesul verbal de recepționare, încheiat la fața locului, cu participare la recepție a delegatului consiliului eparhial.

6. Parohia ortodoxă română din Bistrița Bârgăului se obligă a plăti antreprenorului competențele stipulate în contractul de față la termen, conform condițiilor speciale.

7. Contractul de față este obligator pentru antreprenor din ziua semnării lui, iar pentru parohie numai după aprobarea lui de consiliul eparhial.

8. Orice litigiu ce ar surveni pe urma acestui contract se va díferi unui Tribunal de arbitri, compus din 3 membrii: câte unul numit din părțile contractante, iar al treilea numit de acești doi din urmă; în caz de divergență între acești doi, al treilea va fi sortat.

Deciziunea acestui tribunal va fi inapelabilă și se vor executa imediat respectiv în termenul fixat de arbitrii.

9. Taxele, în urma unei eventuale înregistrări a contractului, vor cădea în sarcina antreprenorului.

10. Materialele, manufactura și transportul prestate de parohie să vor detrage antreprizei din suma globală de 251.828 lei.

Încheiat și semnat în trei exemplare originale: unul pentru Consiliul Eparhial, al doilea pentru comisiunea de edificare și al treilea pentru antreprenor.

D. m. S.

Martorii: ss indescifrabili

Antreprenorii pentru comisia de edificare: Elena Sasu, Ioan Sasu
Aurel Monda, paroh,
Nicolae Găină, primar
Gavril Cottu, Ciurea Ștefan

Document nr. 7

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița

Nr. 428/1935. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta un nou contract încheiat între parohia Bistrița Bârgăului și antrepriza E. I. Sasu, pentru terminarea lucrărilor de la biserică în construcție, conform devizului aprobat. Acest contract s-a făcut conform ordinului Ven. Cons. Eparhial Nr. 6147/1935, s-a procedat de urgență a se înainta oferte și de la alți arhitecți. Dintre firmele indicate de Veneratul Consiliu Eparhial, pe Dl Vidican nu l-am putut anunța în timp aşa scurt și nu putea înainta ofertă aşa urgent, fiind la lucrări în Maramureș. Anexăm sub % ofertele celor patru antreprenori Schuster, Adleff, Grapini și Loor, spre binevoitoarea apreciere.

Fiind timpul înaintat, pentru ca să nu devină imposibilă continuarea lucrărilor de la biserică până la aprobarea contractului, parohia a început lucrările în regie și a făcut comenzi necesare pentru var, fer la ferești, trestie etc., etc.

După cum se vede din contract, firma E. I. Sasu a acceptat și condițiunile impuse de Veneratul Consiliu Eparhial. De altcum ofertele înaintate, nici una nu este mai favorabilă ca a firmei Sasu.

Drept condițiuni speciale, Of. Parohial să roagă a se privi cele fixate în contractul prim neaprobat cu excepția punctului d), care de asemenea se anexează sub %.

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

Cu tot respectul supunem întreg dosarul spre binevoitoare apreciere și aprobare, dacă corespunde vederilor și părerilor Ven. Consiliu Ep. Timp de tăărăgănat însă nu mai este, căci se scumpesc și materialele, și lucrătorii și trece și sezonul de lucru.

Bistrița, la 27 Septembrie 1935

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian

Document nr. 8

Proces verbal

Noi, protopopul Zaharia Manu, însoțit de adm. prot. Pr. Victor Mureșianu al Bistriței, în conformitate cu delegația Nr. 6486-1935 dată de Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj, ne-am transportat la fața locului în parohia Bistrița Bârgăului azi, în 18 Octombrie 1935, și am constatat următoarele:

1. Parohia Bistrița Bârgăului are o datorie contrasă în scopul zidirii nouăi biserici redusă în baza legii lichidării datoriilor în sumă de lei 1.300.000 în contul că s-au plătit ratele reglementare.

2. Parohia mai datorează antreprenorilor Ioan și Elena Sasu din Bistrița suma de lei 150.000, care este a se achita în curs de 3 ani, în baza acordului intervenit între părți pe cale amiabilă.

3. Parohia are acoperire pentru această datorie o pretențiune de la comuna politică în sumă de lei 1.150.000, plus interesele, care sumă reprezintă prețul școalelor confesionale vândute comunei politice.

Apoi o pretențiune a parohiei de la particulari în sumă de 100.000 lei, prețul materialului lemnos vândut de parohie.

4. Chestia distribuirii unui parchet de poduri primit de parohie de la comuna politică în scopul zidirii bisericii credincioșilor grevați cu un arunc tot în scopul edificării bisericii este încă pendentă și marcsolvită, și care a provocat și proces. Biserica din această chestiune nesolvită chiar și pe cale de proces ar beneficia de circa lei 300.000.

5. Biserica nouă solid construită e pusă sub acoperiș, din afară pereții sunt neterminați, cu excepția părții anterioare de la front.

Lucrările din interior: tencuirea, așezarea ferestrelor cu geamuri complect, ușile, galeriile, cornul, scările la turn și din front, sunt angajate pentru suma globală de lei 251.828 și sunt spre terminare, cari conform declarației antreprenorului I.E. Sasu, pe 15 Nov. a.c. vor fi terminate.

Pentru acoperirea sumei de mai sus, parohia are fonduri:

Podimentarea o face parohia în regie proprie, având materialul lemnos gata.

Fondurile pentru plata sumei de lei 251.828 constau din următoarele sume:

a) Ajutorul primit de la Veneratul Consiliu Eparhial de lei 50.000.

b) Ajutorul dat de preotul Aurel Monda de lei 25.000.

c) Ajutorul dat de Ministerul Cultelor prin Ven. Cons. Ep. lei 100.000.

d) Ajutor în material lemnos dat de Ministerul Domeniilor lei 50.000.

Diferența până la suma datorată pentru lucrările angajate se micșorează de la credincioși în prestații și bani.

6. Sfintirea provizorie se va putea face în toamna aceasta, aşa că dacă nu survine vreo forță majoră, slujbele religioase se vor putea face în noul locaș.

Cu aceste se încheie procesul verbal și se semnează de cei prezenți.

D.c.m.s.

Zaharia Manu prot.comisar eparhial.

Pr. V. Mureșian, Aurel Monda, Constantin Pavel, Macedon Țigăroi, Ioan Ghițan.

Chitanța

Despre lei 525 adecă cincisitedouăzeci și cinci lei, care sumă recunosc, că am primit-o de la epitropia parohială ortodoxă română din Bistrița Bârgăului drept diurnă și spese de drum în delegația ce am avut în această parohie dată de Ven. Cons. Ep. Nr. 6486-1935, ceea ce chitez.

Dej în 19 Octombrie 1935

Protopop, Zaharia Manu

Document nr. 9

Oficiul Protopopesc Ortodox Român al Dejului

Nr. 622-1935

Prea Sfințite Părinte,
Venerat Consiliu Eparhial,

Potrivit delegației Nr. 6486-1935 a Ven. Cons. Ep., în 18 Oct. a.c. m-am transportat la Bistrița Bârgăului pentru examinarea stadiului lucrărilor de zidire a noii biserici de acolo în construcție.

Cele constatațe la fața locului le-am introdus în anexatul proces verbal semnat de cei prezenți.

Amintesc, că biserică în general e bine construită, cu excepția unor defecte, care se pot ușor înălătura. Chiar am invitat pe antreprenori să așeze nește scocuri și să ia și alte măsuri de rezistență intemperiilor mai ales în partea micilor turle, unde e mai expusă biserică.

În interior se lucrează cu zor pentru a se termina cât mai curând. Antreprenorul Sasu mi-a declarat, că dacă nu intervine un îngheț, în două săptămâni e gata în interior complect cu o tâmplă din cărămidă, se înțelege fără să fie văpsită ori chiar numai văruită. Nu se văruiește intentionat, pentru ca zugravul să-și facă fondul cum îi va conveni.

Credincioșii și preotul la tot cazul vreau să se mute din școală cu biserică, căci acolo nu mai pot sta.

Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune

Tencuirea din afară se va face în primăvară, care după părerea antreprenorului ar costa circa 150-200 mii lei.

Aici lucrurile n-a mers chiar neted, sunt nemulțumiri și nu era în atribuțiile mele, dar nici oportun să mai răscolești rane și astfel intenționat am trecut peste ele.

E pendentă chestia „șlagului”, cum îi zic în partea locului, adeca a unui parchet de pădure primit de parohie pentru valorizarea materialului lemnos în scopul zidirii bisericii. Adunarea nu l-a valorizat, care affirmative aduce un venit de circa 500.000 lei, ci l-a distribuit credincioșilor în proporția aruncului în bani făcut pentru biserică, ca Doamne sfinte să fie mai ușorați și mai cu râvnă să-și achite aruncul.

De la început am spus, că au greșit mult și am rămas surprins, când am aflat, că concluzul adunării privitor la aceasta a fost aprobat și de Ven. Consiliu Eparhial.

O seamă de credincioși și-au achitat aruncul integral și și-au luat și partea de pădure, o seamă însă n-au plătit și alții nu a vrut să-și ia parte de pădure. Adunarea apoi a venit și celor restanțieri le-a redus aruncul la jumătate și acum cei cari au plătit integral cer diferența și au împrocesuat pe preot.

Parchetul trebuia vândut cu bani în mâna, fie chiar și credincioșilor, dar mai bine negustorului și se încasa bani buni, fie și numai 400.000 lei și nu 500 mii și chiar dacă aruncul se reducea la jumătate, căci era de 900.000, tot se încasa peste 800.000 lei.

Preotul dorește în această chestie să fie ajutat de sus, se înțelege după terminarea lucrărilor angajate și după ce se va face sfîntirea provizorie și se va intra în biserică.

Rog binevoiți a-mi aproba pentru această deplasare diurnă și spese de drum de la parohie prin reținere din salarul preotului, care își va ridica banii în baza chitanței mele suma de lei 525.

Dej, în 19 Octombrie 1935

Protopop, Zaharia Manu

Document nr. 10

Parohia ortodoxă română Bistrița Bârgăului

Nr. 223/1935

Cătră On. Antrepriză E. I. Sasu,

Cu onoare vă aduc la cunoștință că membrii Consiliului parohial, în ședință ținută la 20 Octombrie 1935, au hotărât ca la frunțări între cele 4 ferești să se mai deschidă o fereastră, cele două ferești mari de la cântăreți să se astupe și tot odată să se astupe și fereștile de sub cor, dinlăuntru. Ușa cu 2 aripi de la intrarea principală membrii doresc să fie făcută din stejar.

Cu stimă:

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 20.X.1935

Aurel Monda, paroh

Capitli de la stâlpii dinlăuntru să fie făcuți în stil bizantin

Document nr. 11

Oficiul protopopesc ortodox român Bistrița

Nr. 499-1935, prot.

Venerat Consiliu Eparhial!

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta raportul oficiului parohial din Bistrița Bârgăului referitor la terminarea provizorie a bisericii celei noi și dorința credincioșilor de-a fi terminată.

Bistrița, la 26 Noiembrie 1935.

Oficiul protopopesc ortodox român

Pr. Victor Mureșian, prot.

Document nr. 12

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului

Nr. 261/1935

Prea Sfințite Stăpâne,

Cu ajutoriul lui Dumnezeu, am terminat lucrările principale de la noua biserică intru atâtă încât poate fi dată sfintei sale destinațiuni. Pentru ca să putem satisface dorința credincioșilor noștri, cu tot devotamentul și cu supunere fiască, vă rog să binevoiți a veni și îndeplini actul sfintirei acestui nou locaș Dumnezeiesc în ziua de 6 Decembrie, a Sf. Ierarh Nicolae.

Întrucât Înalts Prea Sfinția Voastră ați fi împiedecat din ori și ce motive, vă rog să binevoiți a dispune în consecințe.

Întreg poporul dorește ca această sfintire a noului locaș să se facă cu arhiereu și în mod definitiv. Noi vom mai avea latitudinea de a complecta lucrările care se vor mai resimți.

Mulțumind Înalts Prea Sfinției Voastre pentru binevoitorul concurs, la terminarea lucrărilor vă rog să primiți expresiunea sentimentelor deplinului devotament și alipirei întregului popor din parohia noastră.

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 26 Noiembrie 1935

Cu supunere fiască,

Aurel Monda, paroh ort. rom.

Document nr. 13

Telegramă

Nr. 516/1935 Prot. 4/XII.

Consiliul eparhial ortodox român Cluj

Din motive neprevăzute, sfîntirea bisericii din Bistrița Bârgăului s-a amânat pe dumînica, 8 decembrie. Binevoiți a avizat pe Dr. Andrei Buzdug să nu vină de Sf. Nicolae.

V. Mureșian, adm prot.

Document nr. 14

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Conform ordinului Ven. Consiliu Eparhial Nr. 7798/1935, m-am deplasat în parohia noastră, Bistrița Bârgăului, unde am îndeplinit actul sfîntirii bisericii celei noi în ziua de 8 cor.

Actul sfîntirii și Sf. Liturghie le-am îndeplinit 12 preoți, în asistență unui public nespus de mare – intelectuali și popor. Am ținut – subsemnatul – predica ocazională, iar un cor țărănesc a dat răspunsurile.

Sfîntirea acestei biserici e de mare importanță, mai ales că în această parohie sunt și uniți. Acum ei nu mai pot unelti nimic și sperăm că mulți au să se întoarcă după această biruință a noastră la sănul bisericii strămoșești.

Cheltuieli de deplasare, precum nici altfel de spese, fiind biserică noastră lipsită, nu am luat.

Cluj, 10 Decembrie 1935

Prof. A. Buzdug

Anexa 18

Document nr. 1

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 127/936. prot.

Venerat Consiliu Eparhial ort. rom. Cluj,

Cu raportul nostru Nr. 532/935 dec. 20, am cerut să binevoiți a dispune referitor la recepționarea lucrărilor executate la Biserică din Bistrița Bârgăului în toamna anului trecut.

Întrucât până în prezent nu ați binevoit a dispune în această chestiune, la raportul Of. Parohial din Bistrița-Bârgăului Nr.17/936, vă rugăm respectuos a ordona, dacă poate veni vreun expert de la Cluj sau să se angajeze un expert din Bistrița, din cauza lipsei de fonduri disponibile și a crutării cheltuielilor.

Bistrița, la 24 Februarie 1936
Of. prot.ort. rom.
Pr. V. Mureșian, adm. prot.

Document nr. 2

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 266/1936.prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

La ord. Nr. 1346/1936, îmi iau voie a raporta, că recepționarea lucrărilor de la biserică din Bistrița Bârgăului, încă nu s-au făcut până în prezent, urmând a se face după Rusalii, conform raportului verbal al preotului A. Monda. Datoriile după cum cunosc situația, deși reduse prin conversiune, iar pretensiunea antreprenorului Dnei E. I. Sasu de asemenea redusă prin bună învoială de la un milion lei la 150.000 lei, plătibilă în 3 rate anuale de câte 50.000 lei, nu le pot plăti, neavând alte resurse decât preten-

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

ziunea de la Comuna politică, care de asemenea nu le poate da numai o parte din tangenta ce primesc de la cooperativa Regna și cu aceea abia plătesc interesele după datoria de la bănci. Repartițiile restante nu le pot încasa etc.

Situată este destul de grea, întrucât Biserica este expusă să-și peardă dreptul la reducerea făcută de firma Sasu, dacă nu plătește ratele regulat și la termin, și nu știm dacă o împrocesuare a comunei politice pentru pretenziunea ce o are Biserica la ea, ar duce la un rezultat mulțumitor, ori s-ar strica orice referință de pretinie între Comuna politică și Comuna Bisericească.

Bistrița, la 31 Mai 1936

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Document nr. 3

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița

Nr. 403/936. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și aprobată hotărârea Consiliului parohial din Bistrița Bârgăului, referitor la pretenziunea bisericii de acolo față de comuna politică provenită din vânzarea școalelor.

Situată bisericii noastre din Bistrița Bârgăului este din cele mai critice, amenințată fiind și de antreprenorul Elena I. Sasu cu proces din cauză că nu poate satisface obligaționei de a plăti rata de lei 50.000 și nu-i poate achita nici pretenziunea pentru lucrările din anul trecut. Nu știm dacă procedura din procesul verbal va fi ducătoare la scop, întrucât înțeleg că comuna politică nu va putea fi urmărită.

Bistrița, la 16 Septembrie 1936

Oficiul protopopesc ortodox român.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Document nr. 4

Parohia ortodoxă română Bistrița Bârgăului

Nr. 176/1936

Venerat Consiliu Eparhial,

Conform Ordinului Ven. Consiliu Eparhial de sub Nr. 5927/1936, cu toată stima, trimit alăturat sub % din nou Procesul verbal de la 16.VIII. a.c. a Consiliului parohial împreună cu anexa contractului din 1931 despre angajamentele de ajutorare a bisericei de către Comuna politică, precum și un tablou care cuprinde situația de azi atât a pretensiunilor bisericei, cât și a datorilor bisericei, cu următoarele observări.

Veneratul Consiliu Eparhial sub Nr. 4016/1930 data 24 Mai, a cerut de la subscrisul paroh un tablou asupra tuturor restanțierilor cari n-au solvit repartițiile făcute, pre care l-a trimis, Veneratul Consiliu Eparhial l-a înaintat Prefecturei Județului Năsăud (Bistrița) ca prin organele ei administrative să-l încaseze. Prefectura Județului l-a înaintat la Comuna politică spre încasare, dar până în ziua de azi nu au încasat nemica.

Credincioșii au fost aplicați a-și solvi repartitia, dar intervenind deputatul Dr. Tudor Dan, a zis că aruncul este prea mare - deși credincioșilor le-am dat o pădure cedată de comuna politică - el a promis înaintea membrilor din consiliu bisericesc, precum și înaintea credincioșilor că va exopera un ajutor de la Ministrul, dar până în ziua de azi nu am primit nemica din cele promise de el.

Prea Veneratul Consiliu Eparhial, precum și fostul Prea Sfintit Episcopul Niculae decedat, au avut cunoștință de cele expuse cu deputatul Dr. T. Dan.

În anul 1935, subscrisul am înaintat Administrației financiare din Bistrița o rugare ca să binevoiască a ne încasa sumele datorate bisericei, la ceia ce îmi răspund următoarele cu data de 6 Februarie 1936:

„Nr. 1324-6 Feb. 1936

Câtră Oficiul parohial ort. rom. Bistrița Bârgăului

La cererea Dv înaintată acestei administrații și înregistrată sub Nr. 18636/1936, vă facem cunoscut că după ultimele dispoziții ministeriale urmează ca Dv singuri să faceți urmărirea și încasarea sumelor datorate bisericei, Administrația financiară ne mai făcând astfel de încasări.

Adm. Financiar, Dr. Anton Ionel Mureșianu m.p.

Sef de serviciu, Buja m.p”.

Întrucât privește pe oamenii care au avut să solvească cubice, pe aceia i-am împrocesuat.

În 26 Septembrie a.c. am cerut de la comuna politică ca să intervină la Direcțiunea Silvică ca aconto tangentei să ne deie bisericii noastre suma de 150.000 lei, pentru a ne putea aranja datoriile deoarece firma E.I. Sasu ne provoacă prin Dr. V. Buta ca în decurs de 8 zile să-i achităm suma de 64.607 lei socotind și interesele după suma restantă.

În ziua de 4 Octombrie a.c. am fost la Bistrița, unde împreună cu Dl. adm. protopopesc V. Mureșanu am vorbit cu Dl senator Bejan, a interveni la forurile competente pentru ca comuna politică să primească un împrumut ca să ne poată achita.

Prea Venerat Consiliu Eparhial, cu tot respectul vă rog a interveni la Prefectura Județului Năsăud ca să ne achite prețul școalelor, ca astfel să putem scăpa de năcazurile pe cari le avem și să nu ajungem a fi împrocesuați.

Cu tot respectul,

Oficiul parohial ortodox român

Bistrița Bârgăului, la 5 Octombrie 1936

Aurel Monda, paroh ort.

Cu 3 anexe

Document nr. 5

Oficiul protopopesc ortodox român Bistrița
Nr. 477/1936. prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și aprobare, procesul verbal și actele referitoare la situația bisericii din Bistrița Bârgăului, în ce privește pretenziunile și datoriile ei.

Întrucât din deciziunea Consiliului județean, anexată aici, reiasă, că comuna politică și-a luat obligațiunea de-a plăti bisericii suma de 2.300.000 lei și dobânzile de la 1/I.1931, ne luăm voie a propune, să se predea întreagă chestiunea Dului iurisconsult Eparhial pentru a stabili, dacă să poate urmări Comuna politică în instanță judecătoarească pentru plata restanței neachitare încă bisericii și dacă concluzul Consiliului parohial de-a se face comunicare oficială prin notar public, comunei politice și celorlalți debitori, ar avea substrat de câștig în cauză.

Bistrița, la 7 Octombrie 1936
Oficiul protopopesc ortodox român.
Pr. Victor Mureșian, adm. prot.
Anexe: 4.

Document nr. 6

Nr. 275/1936

Venerat Consiliu Eparhial,

La adresa Nr. 6393/1936, am onoare a vă raporta că parohia noastră este în drept a solicita pe calea somației și a justiției plata sumei de 70% din 2.300.000 lei votate de comună Bistrița Bârgăului, pentru care a garantat cu ½ parte din tangenta anuală de pădure.

Deoarece însă din actul trimis mie, - ce-l restitu - , nu rezultă clar unele împrejurări juridice și anume: dacă comuna mai poate reveni asupra ajutorului votat la 31 Octombrie 1930 și dacă ½ tangentă s-a cedat parohiei drept plată sau numai s-a constituit garanță pentru asigurarea plății, pentru aceste motive ar fi bine, ca parohia să consulte un avocat bun din Bistrița, punându-i la dispoziție toate elementele necesare judecății și în baza celor chibzuite, să se procedeze în justiție.

Cluj, la 16 Octombrie 1936
Cu stimă,
Dr. Petru Meteș, avocat
Cluj Str. Regina Maria 17

Document nr. 7

Proces verbal

Luat în şedinţa extraordinară a Consiliului parohial ort. rom. din Bistriţa Bârgăului, ținută în ziua de 7 Martie 1937 sub presidiul parohului Aurel Monda; prezenți următorii membrii: Ioachim Pavel, Ștefan Ciurea, Macidon Țigăroi, Ilie Găvan, Nicolae Găină, Andrei Gătan, Dănilă Bugnari, Beșa Simion, Dănilă Cionca, Gavril Cot, Ion Pavel, Vasile Hăngan, Anton Cercea, Ion Ispravă, Leon Someşan, Ion Galbân, Ion Ciurea.

După deschiderea şedinței, presidiu propune membrilor să aleagă 2 membrii spre verificarea procesului verbal.

Membrii Consiliului aleg de verificatori pe Gavril Cot și Macidon Țigăroi.

1. Presidiu propune membrilor din Consiliu parohial, că ar fi bine ca să se aducă un inginer, pentru recepționarea lucrărilor executate la biserică în decursul anului 1935 și 1936 de către firma E.I. Sasu.

Ad. 1. Membrii Consiliului parohial hotărăsc ca să se aducă un inginer, care să recepționeze lucrările executate la biserică, de către Firma E.I. Sasu în decursul anului 1935, 1936, și roagă pe Veneratul Consiliu Eparhial din Cluj, ca să binevoiască a trimite pe inginerul consistorial în timpul cel mai scurt posibil.

Ne mai fiind alte obiecte procesul verbal să încheie și subscrive.

D.C.U.S.: Aurel Monda, președinte; Gavril Cottu, verificatori; Macedon Țigăroi, verificatori; Ioan Ciurea, notari.

Document nr. 8

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 219/1937 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și rezolvare, procesul verbal al Consiliului parohial din Bistrița Bârgăului, referitor la delegarea Arhitectului Eparhial, pentru recepționarea lucrărilor executate la biserică de acolo, în anii 1935 și 1936, de către firma Elena și Ioan Sasu din Bistrița, ca antreprenori.

Bistrița, la 15 Martie 1937

Oficiul protopopesc ortodox român.

Pr. V. Mureșian, adm. prot.

Anexe: 1

Document nr. 9

Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj
Nr. 1885/1937

Dlui Dr. Leo Bohățiel, arhitect eparhial Cluj

Parohia noastră din comuna Bistrița Bârgăului vă roagă să binevoiți a vă deplasa acolo cât mai urgent posibil pentru recepționarea lucrărilor din anii 1935 și 1936 efectuate de antrepriza Elena I. Sasu din Bistrița, în baza devizului aprobat de noi sub Nr. 5889/1935 și a contractului aprobat sub Nr. 6419/1935, pe care vi le transmitem, spre utilizare și reașternere deodată cu procesul verbal de recepționare.

Despre ziua deplasării binevoiți a vă înțelege direct cu firma Elena I. Sasu și cu preotul nostru Aurel Monda din Bistrița Bârgăului.

Cluj, la 19 Martie 1937
Episcop, Nicolae Colan
Secretar eparhial, ss. indescifrabil
Anexe

Document nr. 10

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 261/1937

Venerat Consiliu Eparhial,

La ordinul Nr. 6636/1936, de data 24 Martie 1937, îmi iau voie a raporta, că biserică din Bistrița Bârgăului a ajuns la înțelegere cu Comuna politică de acolo, în sensul, că aceasta a hotărât să preia toată datoria bisericii, ceea ce urmează să fie aprobat de forul tutelar Prefectura județului și atunci biserică a scăpat de acest impas.

După aprobarea Prefecturii, vom raporta din nou despre situația de fapt.

Bistrița, la 26 Martie 1937
Oficiul protopopesc ortodox român.
Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Document nr. 11

Venerat Consiliu Eparhial Cluj,

Cu ordinul Nr. 1885/1937, sunt esmis la Bistrița Bârgăului pentru recepționarea lucrărilor din anii 1935 și 1936 efectuate de firma Elena Sasu din Bistrița. Spesele de deplasare vor următoarele:

Cluj - Bistrița dus - întors	640 lei
Bistrița - Bârgău dus - întors	160 lei
Trăsură Bârgău - Prund	100 lei
2 diurne a 300	600 lei
Total	1500 lei.

Fiind legătura cu Bistrița Bârgăului atât de rea, trebuie să plec o zi înainte la Bistrița, unde stau peste noapte la hotel și cu trenul de dimineață continuu drumul la Bârgău. De la Bârgău, trenul înapoi pleacă la interval de un ceas, astfel încât nu am timpul necesar între trenuri să fac recepția și trebuie să stau până după prânz la ora 3 ½, care tren însă pleacă numai de la Prund, deci trebuie să plec cu trăsura 6 km la acea gară. Astfel, spesele se ridică la suma de lei 1500, care rog să binevoiți a-mi aproba.

Cluj, la 26 martie 1937

Cu stimă, Dr. Leo Bohățiel

Document nr. 12

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 392/1937 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și aprobare, procesul verbal de recepționare definitivă a lucrărilor de la biserică din Bistrița Bârgăului executate în anul 1935.

Recepționarea s-a făcut în baza ordinului Ven. Consiliu Eparhial Nr. 1885-19/III.1937, prin Dl Arhitect Eparhial Dr. Leo Bohățiel și subsemnatul, în ziua de 31 Mai 1937.

Ca anexe și acte justificative înaintăm și întâmpinarea D-nei Elena Sasu și adresa Oficiului parohial ort. rom. din Bistrița Bârgăului Nr. 223/1935.

Bistrița, la 7 Iunie 1937

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Anexe: 3

Document nr. 13

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 558/1937 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere hotărârea Consiliului comunal din Bistrița Bârgăului, prin care se angajează Primăria Comunală a achitat ratele scadente pe la bănci și a stabili condițiunile de plată față de antrepriza Elena I. Sasu din Bistrița, fără a putea însă scoate biserică din obligo față de creditorii săi.

Bistrița, la 30 August 1937
Oficiul protopopesc ort. rom.
Pr. Victor Mureșan, adm. prot.
Anexe: 1

Document nr. 14

Oficiul parohial ortodox român Bistrița Bârgăului
Nr. 50/1939

Prea Sfinte Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj,

Alăturat sub % cu fiască supunere înaintez spre aprobare tranzacțiunea ce am încheiat între biserică ort. rom. din Bistrița Bârgăului și arhitectii Elena și Ioan Sas din Bistrița.

Susnumiții arhitecți au lucrat la biserică noastră din temelie și până în starea afaloare în prezent. Lucrarea s-a efectuat în două etape. Prima lucrare s-a început în anul 1923 și a durat până în anul 1928, de la care lucrare biserică a rămas datoare față de arhitectii Elena I. Sas cu suma de lei 999.804.

În anul 1935 s-a început a doua lucrare, din care lucrare biserică a rămas din nou datoare firmei Elena I. Sas cu suma de 64.607. Între timp, firma a ridicat proces contra bisericii pentru ambele sume, dar pentru ca să se judece de instanțele în drept n-a ajuns decât cauza cu suma de 64.607 lei încă în anul 1936/37 și care s-a terminat în favorul bisericii noastre, rămânând biserică obligată prin sentință judecătorească să achite firmei suma de 64.607 plus cheltuieli de judecată și comisia de arbitraj, care toate la un loc se ridică la cca lei 14.000 deci în total 80.000 lei.

Până la venirea mea în parohie, nu s-a achitat față de firma Elena I. Sas nici o datorie, din care cauză firma a încredințat pe advocatul ei, Dr. Vasile Buta, să execute sentința procesului câștigat, iar cauza neîmprocesuată s-o împrocesueze. În urma unor

intervenții pe lângă firma și advacat, am obținut oarecari amânări, ori acum expirând toate termenele ce ni le-au acordat, iar biserica ajungând în promisia primirii unei sume de lei 400.000 votată de Direcțunea Silvică din Năsăud ca ajutor pentru plătirea datorilor bisericii, a început noi tratative cu firma. În urma celor trei delegații ce le-am făcut la firma Elena I. Sas, am ajuns să încheiem tranzacția alăturată, din care reiese că dacă, până la 1 Iulie 1939 biserica va putea ridica suma de 400.000 lei și va plăti firmei 280.000 lei, biserica se achită față de susnumita firmă de toate pretențiile bănești ce le-a avut față de biserica noastră.

Preasfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, în caz de aflați de bună alăturata tranzacție cu fiască supunere vă rog să-o aprobați, fiind de bună credință că tot ceea ce s-a putut face în chestiune mai favorabil pentru biserica noastră am făcut, rămân fiu supus.

Bistrița Bârgăului, la 31 Mai 1939

Cu fiască supunere,
Ioan Suciu, paroh

Document nr. 15

Oficiul protopopesc ortodox român Bistrița
Nr. 323/1939 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și aprobare tranzacția intervenită între biserica noastră din Bistrița Bârgăului și Firma Ioan Sasu din Bistrița. Drept întregire la raportul Oficiului parohial anexat aici, îmi iau voie să menționez, că s-a mai făcut o astfel de transacție în 1935, când firma aceasta ridicase o pretenție de peste un milion de lei pentru lucrările efectuate la biserica de acolo, care s-a redus la 150.000 lei, plătibilă în 3 rate anuale de 50.000 lei, deci în curs de 3 ani, cu condiția că dacă una rată nu se va plăti, firma are drept la întreagă pretenție. În lipsă de fonduri, biserica a întârziat toate ratele și a rămas datoare și cu peste 60.000 lei, pentru noi lucrări făcute în 1935. Această din urmă pretenție firma a împrocesuat-o și s-a suspendat execuția în baza transacției prezente, în care firma își revendică nu drepturile din transacție anterioară, ci suma de 150.000 lei plus pretensiunea de 60.000 lei cu cheltuielile de proces dobânzi etc. în sumă totală de 280.000 lei, cu care sumă firma ar fi achitată complect, fără a mai avea vreo pretensiune oarecare.

Rugăm respectuos, să binevoiți a aproba această transacție, ca prin ajutorul votat de Direcțunea Silvică din Năsăud, să scape odată biserica de această sarcină neplăcută.

Bistrița, la 2 Iunie 1939

Oficiul protopopesc ort. rom.
Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Document nr. 16

Oficiul Parohial Ortodox Român Bistrița Bârgăului
Nr. 51/1939 of. par.

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Situată extremitate critică în care am aflat parohia Bistrița Bârgăului nu mi-a îngăduit timp de un an, de când sunt întrânsa, să am o singură zi liniștită. Când puvoiu nesfârșitelor somații de la diferitele bânci și particulare la care biserică noastră este debitoare înceta/ pe urma achitărilor scadente/ pentru a mă crede liniștit pentru câteva clipe, era destul ca o ploaie cât de liniștită să se lasă peste regiunea noastră pentru a-mi înegri din nou seninătatea sufletului și aceasta fiindcă, atât timp cât fiecare strop de ploaie care era pentru pământul însetat o adevărată binecuvântare a cerului, pentru biserică noastră era și este un sol al distrugerii, care pătrunzând prin acoperiș, a făcut ca în mai multe locuri să cadă tencuiala, iar podeaua padimentului să capete burete.

În aceeași situație se află și peretii exterioiri care, nefiind tencuiți, sunt supuși agențiilor distrugători ai schimbării temperaturii și deci expuși ruinei, mai ales că biserică noastră are streașina la acoperiș foarte mică și fără ceterni.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, dacă pentru a ajunge la curent cu ratele la patru bânci unde biserică noastră are o datorie de peste 1.300.000 lei și a încheia cu firma Elena și Ioan Sas din Bistrița o tranzacție prin care să achităm cu suma de 280.000 lei toate pretențiile sus numite firme și care pretenții se ridică peste suma de un milion lei, am putut obține în decurs de un an suma de 522.431 lei drept ajutor pentru plătirea datoriilor bisericii, nu am putut însă să obțin nimic pentru a lucra barăm strictul necesar la biserică, fiind toate ajutoarele aprobate condiționat – de-a plăti datoriile bisericii care au ipotecat averile a peste 150 familii dintre cele mai fruntașe ale parohiei noastre.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, din mijlocul realităților aşa de triste în care ne aflăm mai ales că strana stângă nu a încetat a profita cu orice ocazie de situația noastră aşa de dificilă, vă rugăm să binevoiți și aprobă un ajutor de 150.000 lei pentru a repară barăm strictul necesar la biserică și a o scăpa de la ruină sigură - în caz contrar.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, în nădejdea că cererea noastră - aşa de îndreptățită și situația noastră aşa de critică și binecunoscută din alte cereri - va fi rezolvată în mod favorabil, rămân fiu supus.

Bistrița Bârgăului, la 5 Iunie 1939
Cu fiiască supunere,
Pr. Ioan Suciu, paroh

Document nr. 17

Oficiul parohial Ortodox Român Bistrița Bârgăului
Nr. 31/1940 of.par.

Prea Sfinte Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial Ort. Rom. Cluj,

Subsemnatul preot, Ioan Suciu, paroh în Bistrița Bârgăului, Protopopiatul Bistrița, cu ființă supunere vă rog în numele enoriașilor ce-mi sunt încredințați spre păstorire, să binevoiți a ne acorda un ajutor de 100.000 lei.

Solicităm acest ajutor pentru ca cel mai târziu în vara anului în curs să putem a tincui biserică pe dinafară, a-i pune ceterii în jur și a renova acoperișul.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, singura nădejde ce ne-a mai rămas pentru ca să putem scăpa biserica noastră de ruinare este în ajutorul ce veți binevoi să ni-l acordați, fiindu-ne exclusă orice altă posibilitate de-a ajunge în posesia unor anumite sume ce ar putea să ne salveze și aceasta din următoarele cauze:

Direcția Silvică din Năsăud, în primăvara anului 1939, ne-a acordat un ajutor de 400.000 lei, sumă ce încă nu s-a acordat nici unei comune într-un singur an și din care sumă am putut ridica numai 380.000 lei, deoarece când ajutoarele aprobată de Direcția Silvică au ajuns a fi aprobată și de On. Minister al Domeniilor, le-au respins pe toate cari erau votate bineînțeles în sume de maximum 100.000 lei la alte comune lipsite, când s-a anulat și suma de 20.000 lei ce mai aveam de încasat, deoarece restul de 380.000 lei mulțumită bunei voini și a fostului Domn Prefect Florian Medre și cu a D-lui Director al Dir. Silv. din Năsăud, noi deja ridicasem și o distribuise la bânci una sătă mii /100.000 lei/, iar cu suma de 280.000 lei ne-am plătit pentru totdeauna de firma Elena I. Sasu din Bistrița la care în contul lucrărilor efectuate la biserică noastră aveam o datorie de 999.804 lei dinainte de anul 1930, iar din 1935 o datorie de 64.607 lei, deci cu spese de proces și procente aveam față de sus numita firmă circa 1.250.000 lei și pe care mulțumită On. Comisiei de opt a Dir. Silv. din Năsăud care ne-a votat ajutorul, am achitat-o cu 280.000 lei, sumă achitată în întregime în anul 1939.

De la comuna politică fie ca ajutor, fie din contul datoriei pentru școale, din 1938 de când sunt în parohie ne-a dat suma de 212.431 lei care tot în datoriile ce avem al diferitelor bânci are data; în plus de aceasta, primăria comună în ziua de 12.I.1940 a adus o decizie ce poartă Nr. 135/1940, prin care ne-a mai dat suma de 898.017 lei, din care 466.500 lei este în contul datoriei școalelor, iar 431.171 lei drept subvenție și care decizie în urma multor alergări și stăruințe, a fost aprobată de On. Prefectură a județului și de ținutul Someș și prin care sumă ce se va plăti de Direcția Silvică din Năsăud în contul tangentei ce comuna politică are a primi de la Direcția Silvică din Năsăud, vom putea fi scăpați de toate datoriile ce au fost contractate pentru biserică.

În consecință, în să menționez că de la Direcția Silvică din Năsăud din 1938 și până în prezent am primit ajutor: 380.000 lei de la comuna politică în același timp am

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

primit suma de 212.451 lei, în total 592.451 lei, cu care sumă am plătit suma reală de 1.562.451 lei (un milion cincisuteșasezecizeci și două mii patru sute cincizeci și unu lei).

Abstragând de aceasta și restul datoriei ce mai grevează asupra bisericii și a averilor particularilor este deja deplasată asupra Direcției Silvice, în contul comunei, salvând astfel biserica ca nepărată, precum și averea a peste 200 de familii din cele mai fruntașe.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, dacă Părintele Ceresc ne-a ajutat ca din datoriile ce întreceau de suma 2.500.000 lei să ne scăpăm într-un timp relativ scurt și tulbur, scăpând biata avere a bisericii cât a mai rămas de înaintași mei, scăpând tot odată și ale credincioșilor averi, tăind și pofta nebună a fraților din strana stângă de a pescui în apele noastre tulburi, neîncetând o clipă a ne face situația și mai de nesuportat, atuncia cu fiască supunere să rog să binevoiți și ne întinde mâna de ajutor pentru a salva și mărețul templu ridicat pentru Prea mărire lui Dumnezeu, de ruină – fiindcă apa a început să face loc prin acoperiș, zidul în foarte multe locuri este măcinat uimitor.

În caz că ajutorul solicitat nu-l vom putea obține, va trebui să rămânem mulțumiți că am scăpat averea ce mai are biserica, precum și a sutelor de familii de datorii și să privim cu durere și amărăciune în suflet cum se darămă o biserică care a costat multe milioane și când ar fi terminată, ar fi una din cele mai frumoase și impunătoare din toate parohiile de la sate din întreaga Eparhie.

În nădejdea că cererea noastră va fi rezolvată în mod favorabil, rămânem cu fiască supunere

Bistrița-Bârgăului, la 8 Martie 1940

Cu fiască supunere,

Pr. Ioan Suciu, paroh

Document nr. 18

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița

Nr. 113/1940 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere, cererea parohiei Bistrița Bârgăului de a se acorda din fondurile Sf. noastre Episcopiei un ajutor de 100.000 lei pentru terminarea lucrărilor de la biserică nouă.

Biserica noastră din Bistrița Bârgăului și-a epuizat toate resursele, fără posibilitate de a-și reveni, decât doar după vreo 10 ani, când vor fi plătite datoriile, pe care comuna politică le-a luat asupra sa.

Cunoscând lipsurile și nevoiele acestei parohii, recomandăm cu toată căldura votarea unui ajutor.

Bistrița, la 15 Martie 1940

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Anexe: 1

Document nr. 19

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 155/940 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere cererea Oficiului parohial din Bistrița Bârgăului, către Onor. Minister al Cultelor, cu respectuoasa rugare să binevoiți a o transpun locului în drept, cu recomandația favorabilă de a se aproba ajutorul cerut pentru biserică de acolo. Cererea este însoțită și de un deviz de lucrările ce reclamă biserică până la terminarea completă.

Bistrița, la 10 Aprilie 1940

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

2 anexe

Document nr. 20

Oficiul parohial Ortodox Român Bistrița Bârgăului
Nr. 196/1943 of.par.

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj,

Cu fiiască supunere vă rog, să binevoiți a-mi îngădui ca în numele credincioșilor ce-mi sunt încredințați spre păstorire, să fac un nou apel către Sfânta Episcopie pentru ajutor. O fac aceasta, nu fără conștiința de marile greutăți de tot felul prin care trece Sfânta Episcopie, dar sunt nevoie în urma crudei realități în care se află biserică noastră. În vara acestui an, s-au împlinit 20 /douăzeci/ de ani de când antecesorul meu, pr. A. Monda, în coîntelegeră cu epitropia, consiliul și adunarea parohială și cu aprobarea forurilor competente au început lucrările la noua biserică, pe care necesitatea o impunea și o impune. Încurajați în avântul lor de ajutoare promise de comuna politică, fondurile grănicerești, precum și unele partide politice, au început lucrările la o biserică care reclama sume peste puterile lor proprii.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, timpul nestingherit și-a tors firul, hotărârile luate executarea, iar lucrările au reclamat capital care s-a ridicat peste capitalul inițial și astfel în baza promisiunilor de ajutor, au împrumutat cu nemiluita de la toate instituțiile bancare ca și de la particulari ca lucrările să-i poată urma cursul. Acuma declinul, căci promisiunile au rămas în mare parte numai promisiuni, căci ajutorul n-a sosit, dar capitalul împrumutat s-a majorat cu procente ca și cu spese de

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

procese, aşa că în primăvara anului 1938, când cu Binecuvântarea Prea Sfintei Sale am fost ales și instalat ca preot, biserică noastră avea o datorie de 2.700.000 lei sau după moneda actuală datoria bisericii se ridică la suma de 90.000 Pengo.

Biserica noastră se află astăzi în situația următoare:

a) Datorii la Banca Centrală S.A. Bistrița în suma de 17.000 Pengo, din care suma pentru 5000 Pengo, avem acoperire în ajutorul votat și aprobat de forurile competente ale comunei politice pe anul 1943, fără a ajunge însă în posesiunea lor.

b) Biserică în exterior este jumătate tincuită deci terminată, iar jumătate în roșu, în interior este numai tincuită.

Pentru a putea scăpa de datoriile care biserică noastră le are, am avea lipsă de circa 10.000 Pengo, în cazul că am putea primi ajutorul de la comuna politică, iar pentru lucrările mai necesare care trebuie să facute la Sf. biserică, se reclamă suma de circa 30.000 Pengo.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, din expunerea făcută, reiese clar situația în care se află biserică noastră, aşa că vă rog cu fiască supunere, ca în caz că Sf. Episcopie dispune de ceva fonduri, să binevoiți și ne ajuta pentru a scăpa cel puțin de datorii.

În nădejdea că cererea noastră va fi luată în considerare, rămânem în așteptarea binevoitoarei rezolvări.

Bistrița Bârgăului, la 20 Octombrie 1943

Cu fiască supunere,

Ioan Suciu, paroh

Document nr. 21

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița

Nr. 333/1943 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere și competență rezolvare cererea parohiei Bistrița Bârgăului de a i se vota un ajutor pentru plătirea datoriilor și terminarea lucrărilor de la biserică nouă.

Din cerere constatăm, că pentru plătirea datoriilor au nevoie de 10.000 Pg., dacă comuna politică le lichida suma votată de 7000 Pg., iar pentru terminarea lucrărilor, au nevoie de cca 30.000 Pg. în total 40.000 Pg.

Noi apreciem străduințele părintelui local și referințele triste din trecut, observăm însă, că jertfele credincioșilor de acolo, în număr aproape de 3000 suflete, sunt prea mici în raport cu pretențiunile și cu situația lor materială. Chiar și în timpuri grele ca cele de azi ar putea aduce jertfe mai simțite.

Veneratul Consiliu Eparhial va binevoi a afla o rezoluție potrivită.

Bistrița, la 28 Octombrie 1943

Oficiul protopopesc ort. rom.

Pr. Victor Mureșian, adm. prot.

Anexe: 1

Document nr. 22

Oficiul Parohial ortodox român Bistrița Bârgăului
Nr. 34/1944

Preasfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial,

Împlinindu-se 6 ani de când cu aprobarea și binecuvântarea Preasfinției Voastre am fost instalat ca preot în parohia Bistrița Bârgăului, cu fiiască supunere vin a vă raporta despre situația ce am aflat și ce am realizat din punct de vedere finanțiar.

a). Biserica avea următoarele datorii provenite din construcția noii bisericic:	
La Banca Centrală S.A.Bistrița	903.166 lei
La Banca Națională, Bistrița.....	144.195 lei
La Banca „Aurora”, S.A.Bistrița.....	320.000 lei
La Banca „Unirea” Prundu- Bârgăului.....	260.000 lei
Firma Elena I. Sasu, Bistrița.....	999.000 lei
Total:	2.626.361 lei

Am achitat în întregime datoriile, plătind în numerar suma de 1.856.561 lei și aceasta după cum urmează:

La Banca Centrală, S.A.Bistrița și Banca Națională S.A.Bistrița suma de1019618 lei	
La Banca Aurora, S.A. Bistrița.....	336.870 lei
Firma Elena I. Sasu, Bistrița	280.000 lei
Băncii Populare „Unirea” Pr. Bârgăului	220.073 lei
Total:	1.856.561 lei

Preasfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, biserică din Bistrița Bârgăului ca și peste 250 familii asupra a căror averi agravau datoriile bisericii sunt astăzi libere de orice sarcină. Scăpând în același timp îngrijorarea credincioșilor ca și a fraților din strana stângă care se nutreau cu ideia de a cumpăra averile și chiar biserică noastră.

În nădejdea că Bunătatea lui Dumnezeu ne-a învrednicii ca să vedem și terminată biserică noastră după cum este scăpată de datorii, rămân al Preasfinției Voastre fiu supus.

Bistrița Bârgăului, 28 Martie 1944
Cu fiiască supunere,
Suciu Ioan

Document nr. 23

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 131/1944 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

Alăturat sub % îmi iau voie a înainta spre binevoitoare apreciere raportul Nr. 34/944 al cucernicului Părinte Ioan Suciu din Bistrița Bârgăului, în care arată că în decurs de 6 ani de la ocuparea acestei parohii, a plătit întreagă datoria bisericii, aflată la luarea în primire a postului său, în suma de 1.856.561 lei.

Astfel, biserică este azi liberă de sarcini și părintele are nădejde, că în vara aceasta va putea începe lucrările pentru terminarea bisericii, care trebuie încă tincuită în exterior și pictată în interior.

Fondul de care dispune azi este de cca 7000 Pg. pe care îl vor spori din noi resurse și vor lucra atât, cât vor permite vremurile și imprejurările prin care trecem.

Bistrița, la 24 Aprilie 1944
Oficiul protopopesc ort. rom.
Pr. Victor Mureșian, adm. prot.
Anexe: 1

Document nr. 24

Episcopia Ortodoxă Română Cluj
Nr. 1414/ 9 Mai 1944
Prot. Bistrița

Prea Cucernice Părinte,

Ca întregire la adresa noastră Nr. 1312 din 4.V.1944, îți mai comunicăm următoarele:

După ce prin hărcia Părintelui Ioan Suciu parohia Bistrița Bârgăului a izbutit să-și plătească toate datoriile, ar fi bine să se facă un nou efort pentru terminarea bisericii. Lucrul acesta nu-ar fi imposibil dacă parohienii, mai ales cei mai înstăriți, ar fi gata să aducă noi jertfe și dacă „Regna” ar putea da și ea un ajutor în lemn de construcție. În cazul acesta, am face și noi o colectă printre prietini – și cu o sforțare comună izvorâtă din dragostea de biserică strămoșească, după cum spuneam noul lăcaș de închinare ortodoxă din Bistrița Bârgăului ar putea fi terminat.

Să nu ne legănăm în iluzia că veacul de prosperitate economică va veni în curând. Nu prea sunt perspective pentru aşa ceva. Tocmai de aceea se cuvine să facem acum tot ce putem.

În orice caz noi vă dăm această ideie, care e vrednică s-o cumpăniți și să vedeți dacă ea poate fi înțeleasă.

Cluj, 9 V. 1944

Expediat la 10.V.1944

Semnătura, ss. indescifrabil

Document nr. 25

Oficiul Parohial Ortodox Român, Bistrița Bârgăului

Nr. 79/1944

Prea Sfintite Stăpâne,

Dorința Preasfinției Voastre pentru noi este poruncă, de aceea odată ce bunătatea lui Dumnezeu ne-a ajutat să scăpăm de datorii, am luat măsurile necesare pentru a aduna un nou fond menit pentru terminarea bisericii. Conform însă devizului alăturat, fondul ce am putut să-l adunăm este abea de P. 10.000., iar ca să ajungem la suma necesară de cel puțin 25.000.- Pgo, prin puterile noastre proprii este cu neputință, fiindcă brațele de muncă de la 18 la 60 ani sunt concentrate, trăsurile rechiziționate, iar din ce brumă de vite și cereale mai au sunt obligați a da Statului.

Biserica să rămână însă neterminată pe din afară ar însemna ca dintele necruțător al vremii să mai distrugă din acel mare locaș de închinare, care este o bodoabă a regiunii și un simbol de viață și biruință ortodoxă română.

În nădejdea că înțelepciunea și bunătatea Prea Sfintiei Voastre va arăta fiilor calea cea mai fericită pentru biserică neamului, rămânem cu fiască supunere.

Bistrița-Bârgăului, la 21 Iunie 1944

Cu fiască supunere,

Ioan Suciu, paroh

Document nr. 26

Deviz aproximativ pentru tencuirea bisericei ort. rom din comuna Borgo Besztercze
- esteriori -

I. Lucrări de zidărie:

1. Tencuirea bisericei esterioră conform planului cu cornișe peste ferești, total gata cu schelajul necesar și materiale c.c.....500.00 m²....35.00.....17.000.
 2. Trasul părților principale ca suprasolvire ...c.c...100 ml....35.00....3500.
 3. Trasul cordoriului ca post 1,.....100.00.....25.00.....2500.
 4. Trasul părților peste soclu.....100.00.....20.00.....2000.00
- Suma totalăP25600.

Besztercze 944, 20 Iunie

E.I. Sasu, arhitect Bistrița

Document nr. 27

Oficiul Protopopesc Ortodox Român Bistrița
Nr. 325/1948 prot.

Venerat Consiliu Eparhial,

În alăturare avem onoare a înainta spre binevoitoare aprobare, devizul, contractul, precum și hotărârile corporațiunilor bisericești din parohia ort. rom. Bistrița Bârgăului, în legătură cu tincuirea bisericii.

Bistrița, la 17 August 1948
Oficiul protopopesc ortodox român
Protopop: semnătura ss. indescifrabil.

Document nr. 28

Prea Sfințite Stăpâne,
Venerat Consiliu Eparhial Ortodox Român Cluj,

Amăsurat unei povețe, din nenumăratele pe cari Prea Sfintia Sa, cu dărcie le împărtășește fiilor sufletești de pe toate tărâmurile vieții, în care îi sfătuiește de a urma pilda bunului plugar care din timp în timp aruncă privirile îndărăpt pentru a-și cerceta brazda și subsemnatul, împlinind 16 ani de lucrător în „Via Domnului”, cu fiască supunere vin a înainta un sumar raport a celor înfăptuite.

În ziua de 12 Noiembrie 1934, m-a învrednicit Dumnezeu a mi se împărtăși Sfânta Taină a Preoției, de către Fericitul întru Domnul Ep. Nicolae Ivan, după care mare eveniment din viața mea, am fost instalat preot în parohia Cușma. Ce am realizat:

- a) Am reușit să adun credincioșii în jurul sfintei biserici.
- b) Cu ajutorul bunilor credincioși, în timp de 2 ani am terminat pictarea bisericii, care a fost sfîntită de Prea Sfintia Sa Ep. Nicolae Colan, în ziua de 2 August 1936.
- c) Din colecta întreprinsă cu femeile din „Reuniunea Femeilor Ortodoxe” am reușit să cumpăr un rând de odăjdi și doi prapori.
- d) Întrucât casele parohiale erau în ruină, am reușit ca preotul să locuiască în casele comunale cumpărate de la baronul Golschmied, până se vor putea face case parohiale.
- e) În vecinătatea caselor parohiale, respectiv a locuinței preotului am obținut o grădină pe care să se edifice casele parohiale și pe care am ridicat supraedificatelor parohiale grăjd, sură, fânar.

În ziua de 21 Mai 1938, am fost instalat ca paroh în parohia Bistrița Bârgăului. Ce am realizat:

- a) Din 21 Mai până la finele anului 1942, am plătit datoriile bisericii în sumă de 3.400.000 lei.

b) În anul 1944. am cumpărat pentru tincuirea bisericii, pe dinafără 36 m var și 30 m ciment.

c) În vara anului 1948 am tincuit biserică pe dinafără, lucrare care cu material și lucru a costat 435.000 lei.

d) În vara acestui an adecă în 1950, din colectă benevolă de la credincioși, am pictat partea cea mai însemnată a interiorului bisericii. Lucrarea a costat 160.000 lei.

e) Tot în vara acestui an, am făcut reparațiile necesare la acoperișul bisericii și la geamuri, în valoare de 24.000 lei.

f) În 1939, din colectă întreprinsă cu femeile am confectionat un steag în valoare de 7500 lei.

g) Pentru ca biserică să aibă o înfățișare mai frumoasă, în anii 1942/3 am plantat în grădina bisericii 80 oltoi.

Din 1940 până în prezent, am administrat și parohia Colibața. În această parohie, am acoperit din donații benevoile 3 părți din acoperișul bisericii.

Prea Sfințite Stăpâne, Venerat Consiliu Eparhial, pe lângă realizările de ordin material și pentru prestigiul bisericii arătate mai sus, în toate parohiile unde am servit, grija de căpetenie mi-a fost serviciile divine, pe cari le-am îndeplinit cu conștiințoitate, urmate de predică pregătită.

Actele de birou le-am ținut în ordine și la timp am raportat ordinilor. Catehizația am ținut-o conform ordinelor forurilor superioare. Pentru toate realizările în „Via Domnului” pe cari le-am săvârșit pentru întărirea dreptei credințe și a neamului slavă, mulțumesc lui Dumnezeu și oamenilor de bine care m-au ajutat fie cu sfatul, fie cu fapta.

Bistrița Bârgăului, la 4 Noiembrie 1950

Cu fiiască supunere,

Ioan Suciu, paroh.

Cuprins

Argument.....	5
1. Moștenirea spirituală a Văii Bârgăului.....	7
2. Familia Mondeștilor	11
3. Școala comunală din Bistrița Bârgăului.....	29
4. Parohia Ortodoxă Română din Bistrița Bârgăului, la începutul secolului al XX-lea	55
5. Biserica „Sfântul Nicolae” din Bistricioara	61
5.1. Necesitatea construirii unei noi biserici ortodoxe, în comuna Borgo-Bistrița	61
5.2. Organizarea licitației pentru construirea noii biserici și sfintirea pietrei de temelie	65
5.3. Începerea lucrărilor la noua biserică	67
5.4. Divergențe între parohia Borgo-Bistrița și antreprenor	71
5.5. Scrisoarea părintelui Aurel Monda către Costantin/Tini Pavel, Directorul Operei Naționale Române din Cluj.....	80
5.6. Raportul Avocatului Vasile Pahone	83
5.7. Recursul Protopopului Grigore Pletosu	87
5.8. Situația lucrărilor în anul 1926.....	90
5.9. Stadiul lucrărilor bisericii din Borgo-Bistrița în anul 1930.....	95

Bistrița Bârgăului. *Lupta familiei Monda pentru Biserică, Școală și Națiune*

5.10. Bătălia pentru obținerea de noi fonduri.....	100
5.11. Litigiul parohiei Borgo-Bistrița cu firma „Elena Preda & Sasu”	110
5.12. Eforturi pentru finalizarea lucrărilor la biserică ortodoxă din Bistrița Bârgăului	119
6. Imagini	127
7. Anexe.....	147

Este interesant să decoperi cum s-au format dinastiile de intelectuali care, de-a lungul timpului, s-au susținut și ridicat unii pe alții, influențând, în urcușul și coborâșul vieții lor, soarta celor din jur. Probabil că nu doar sistemul de relații i-a propulsat, ci și faptul că au trăit de mici într-un mediu care îi forma și pregătea pentru viață. Cu alte cuvinte, atmosfera de casă a fost esențială, căci în depozitul tradiției de familie, strămoșii nu erau doar chipuri neclare sau simple fișe biografice, ci prezențe vii, care ne ajută să înțelegem mai bine trecutul, pentru că trecutul nu are caracter muzeal, ci palpită de viață.

Spiritul familiei Monda, veche familie grănicerească din Borgo-Bistrița, purtat de lumina caldă a portretelor de familie pe care încercăm să le prezentăm, face parte dintr-un demers istoric recuperator, într-un moment de incertitudine, în care familiile își neglijeează sau recompun genealogiile, iar monumentele istorice sunt lăsate să se dărâme fără prea mari remușcări, totul în numele unui „nou” vulgar, care și-a câștigat, din păcate, un prestigiu absolut...

